

НАЦІОНАЛЬНИЙ
АВІАЦІЙНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
(Україна)
Навчально-науковий
Гуманітарний інститут
Кафедра англійської філології
і перекладу

СИБІРСЬКИЙ
ФЕДЕРАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
(Російська Федерація)
Інститут економіки, управління
та природокористування
Кафедра
ділової іноземної мови

НАЦИОНАЛЬНЫЙ
АВИАЦИОННЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ
(Украина)
Учебно-научный
Гуманитарный институт
Кафедра английской филологии
и перевода

СИБИРСКИЙ
ФЕДЕРАЛЬНЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ
(Российская Федерация)
Институт экономики, управления
и природопользования
Кафедра
делового иностранного языка

**ФАХОВИЙ ТА ХУДОЖНІЙ ПЕРЕКЛАД:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА**
Збірник наукових праць

Сборник научных трудов
СПЕЦИАЛЬНЫЙ
**И ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ПЕРЕВОД:
ТЕОРИЯ, МЕТОДОЛОГИЯ, ПРАКТИКА**

Київ
«Аграр Медіа Груп»
2016

УДК: 81' 25 (063)(081)
ББК Ш107я431
Ф 296

Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць / за заг. ред. А.Г. Гудманяна, С.І. Сидоренка. – К.: Аграр Медіа Груп, 2016. – 436 с.

Збірник містить статті учасників ІХ Міжнародної науково-практичної конференції з питань теорії та практики перекладу, що відбулась 15-16 квітня 2016 року на кафедрі англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (м. Київ, Україна).

Спеціальний и художественный перевод: теория, методология, практика: сборник научных трудов / под общей ред. А.Г. Гудманяна, С.И. Сидоренко. – Киев: Аграр Медиа Групп, 2016. – 436 с.

Сборник содержит статьи участников ІХ Международной научно-практической конференции по актуальным вопросам теории и практики перевода, которая состоялась 15-16 апреля 2016 года в Национальном авиационном университете (г. Киев, Украина).

General and Specialist Translation / Interpretation: Theory, Methods, Practice: International Conference Papers. – Kyiv: AgrarMedia Group, 2016. – 436 p.

The book contains papers presented by the participants of the 9th International Conference on theory and practice of translation / interpretation held at the National Aviation University (Kyiv, Ukraine) on 15-16 April 2016.

Голова організаційного комітету:

Гудманян А.Г., д-р філол. наук, проф., директор Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (Україна)

Председатель оргкомитета:

Гудманян А.Г., д-р филол. наук, проф., директор Учебно-научного Гуманитарного института Национального авиационного университета (Украина)

Заступники голови оргкомітету:

Сидоренко С.І., канд. філол. наук, доцент каф. англійської філології і перекладу НН Гуманітарного ін-ту НАУ;

Заместители председателя оргкомитета:

Сидоренко С.И., канд. филол. наук, доцент каф. английской филологии и перевода УН Гуманитарного ин-та НАУ;

Разумовська В.А., канд. філол. наук, проф. кафедри ділової іноземної мови Ін-ту економіки, управління та природокористування Сибірського федерального університету, голова Красноярського регіонального відділення Спільки перекладачів Росії

Разумовская В.А., канд. филол. наук, проф. кафедры делового иностранного языка Ин-та экономики, управления и природопользования Сибирского федерального университета, руководитель Красноярского регионального отделения Союза переводчиков России

Рекомендовано до друку вченою радою Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (протокол № 1 від 16.03.2016 р.)

ISBN 978-617-646-343-6

© Колектив авторів, 2016
© Національний авіаційний університет, 2016

Dealing with Linguistic Variance in Terms of Translation

Linguistic variance, also called linguistic variability, that is regional, social, or contextual differences in the ways that a particular language is used, was always very much in vogue among scholars but professionals turned their interests to linguistic variation during the last third of the 20th century to be rewarded with impressive interdisciplinary strides of a synthetic nature.

Since the rise of sociolinguistics in the 1960s, interest in linguistic variation has developed rapidly. Now we realize that variation, far from being peripheral and inconsequential, is a vital part of ordinary linguistic behaviour. What is more, all aspects of language (including phonemes, morphemes, syntactic structures, and meanings) are subject to variation.

However, only few studies addressed the issue of how variation and change and grammatical and lexical variance in particular, link with inter-lingual communication through a process of translation, a translator and a recipient of a translation by studying and analyzing the pragmatic influence of a translation on a recipient, its communicative effect as well as methods used for achieving this.

There is a paradoxical situation. Linguistic variation is central to the study of language use. In fact it is impossible to study the language forms used in natural texts without being confronted with the issue of linguistic variability. Variability is inherent in human language: a single speaker will use different linguistic forms on different occasions, and different speakers of a language will express the same meanings using different forms. Most of this variation is highly systematic: speakers of a language make choices in pronunciation, morphology, word choice, and grammar depending on a number of non-linguistic factors. These factors include the speaker's purpose in communication, the relationship between speaker and hearer, the production circumstances, and various demographic affiliations that a speaker can have.

The fact that variation is thus free does not imply that it is totally unpredictable, but only that no grammatical principles govern the distribution of variants. Nevertheless, a wide range of extra-grammatical factors may affect the choice of one variant over the other, including sociolinguistic variables (such as gender, age, and class), and performance variables (such as speech style and tempo). Perhaps the most important

diagnostic of extra-grammatical variables is that they affect the choice of occurrence of one output in a stochastic way, rather than deterministically.

It should be recognized though that translation has long been regarded as a phenomenon in its own right, unrelated to any other kind of linguistic product and activity. While this seemed a necessary focalization to establish the study of translation as an academic endeavour, it unnecessarily separated it from and impeded synergetic effects with other areas of linguistic study. One such area is the study of linguistic variation.

Considering that translations form a substantial part of text production in many languages, it appears to be a valid foundation to ask, if only a few questions as to their contribution to the repertoire of variation of a given language: Do translations seamlessly integrate into the existing variation or, Do they leave traces, possibly elaborating and extending that variation? If they do, which of the linguistically available mechanisms of variation formation do they tend to harness? Should the markers of linguistic varieties (accents, dialects, sociolects, class codes, whatever) be translated as such? Are there any limits of translatability? These questions most certainly allow a number statements that has been used too often to be interesting or thoughtful.

Nevertheless, these and similar perspectives have been pursued by a number of researchers since the mid 1990's resulting in multiple descriptive insights on commonalities and differences of translations to other kinds of text and the factors that govern this variation as well as the advancement of methods and techniques of comparing texts both intra-lingually and inter-lingually.

However, this paper will look at some contributions that this line of research has made, both in descriptive and in methodological terms, and try to identify future directions of research and training.

And the first one is why translate markers of varieties. The answer to our original question seems to be deceptively easy. When translators are confronted with the markers of a variety, the thing to be rendered is not the source-text variety (such things, by definition, do not move, and translation is in any case the replacement of the base source-text variety, by definition). The thing to be rendered is the variation, the syntagmatic alteration of distance, the relative deviation from the norm. If those shifts can be rendered, as is usually the case, then the markers may be said to have been translated, and no complaint should ensue.

Notwithstanding the above, the so-called pragmatic aspect of linguistic variance as regards the process of not only intra-lingual but inter-lingual translation remained largely neglected despite the otherwise widely recognized notion that one of the key problems while translating is the question of translation of pragmatic word meanings from the source

language (SL) into the target language (TL) and treatment of pragmatic aspect of translation as the ultimate goal of a concrete translational act.

It has to be admitted that some translation studies did explore some linguistic mechanisms of pragmatic adaptation of texts in connection with changes in the conditions of communication. They came up with the concept of the so-called 'compensation' to both embrace the notion of the possibility of the transfer of new pragmatic meanings as well as accommodate the idea of making it up for possible semantic losses.

However, such 'compensating' changes are not to be limited to translation only. Inter-lingual pragmatic adaptation is a particular and complicated case of communication as it is accompanied by a change in a language code. Both intra-linguistic and inter-lingual pragmatic adaptation are made possible only by compensating exchange of recognizably different parameters of a communicative situation: author's priority aims and purposes, pragmatic attitudes installations, societal status and other characteristics of the recipients of a SL and TL texts.

It is obvious today that a comprehensive interpretation and understanding as well as careful research of the linguistic variance phenomena can only be made possible with due account of both linguistic and extra-linguistic factors in their full volume and a variety. Thereupon, it is impossible to deny that fact that the modern linguistic theory of translation considers translation as a special form of inter-lingual communication including a full set of set of purely linguistic and extra-linguistic factors. Thus translation studies scientifically proved that translation as a special type of communications cannot but be influenced by pragmatic categories of a language. Covering the processes and the result of inter-lingual communications, pragmatic aspects have important value alongside with various other aspects of exceptionally linguistic character. Therefore, consideration of the pragmatic factor is a necessary pre-condition for achieving full translational adequacy.

In spite of huge theoretical and practical material concerning various aspects of intercultural communications, the comprehensive concept of the solution of problems of pragmatic adaptation of the texts to be translated is still to be developed which would require extra research and effort especially with due regard for the needs of training of future translators.

The latter might be an occupational hazard of all translation teachers. In this case it certainly comes from no great degree of ideological rectitude beyond the task in hand. In fact, if translators do not choose to render syntagmatic variety shifts, for example, that is certainly their business and no one seems to be at all upset for quite good and obvious reasons: translators are mostly not paid for such work; receivers do not know what

they are missing anyway; our contemporary translation studies have reached no clear directive on the issue, at least, the one which would even remotely close to existing dilemmas.

Of greater worry is the overall paradigm of representing the whole issue that still continues to conceal the problem. No satisfactory answers can be expected to be found if claims such as that cultures can be equivalent will continue to be made, or if we are perennially taken up with the idea of eternal insurmountable differences. Even fewer solutions will ensue if we consider translations to be entirely unlike non-translations, as if there were nothing to be learned from the realm of straight discourse analysis. There is also a real threat posed by the idea of an independent Translatology or Translation Studies. Certainly, there should not be any prescriptivism for translators. Our complaint is more directly with the scholars of translation and otherwise, who have largely neglected the issue without asking what variations are doing in the process of intra-lingual translation in the first place.

Therefore, as a promising prospect for further research we would suggest having a deeper and closer look at pragmatic relations in translations of different types of texts (scientific, specialized technical, art texts, etc.)

Сергей Антонов

г. Минск, Республика Беларусь

Обучение студентов-переводчиков критическому чтению

Опыт обучения студентов-переводчиков показывает, что они испытывают значительные трудности при анализе текста, написании переводческого комментария к нему или по проблемной теме. Наиболее сложными в этом отношении являются тексты социального, политического и культурологического дискурса. Они требуют глубокого анализа причин проблемы, вытекающих из нее следствий, определения основного тезиса или утверждения автора, предлагаемых способов решения проблемы и их доказательного обоснования и авторской аргументированной оценки. Соответственно, обучение анализу текста ставит целью научить студентов критическому чтению; сформировать умения анализа и оценки предмета речи, основного тезиса автора, причины (или причин) и следствия (или следствий) явления; развить у студентов собственную позицию и аргументацию.

Другой существенной особенностью анализа дискурса является высокая степень интеграции и взаимодействия всех аспектов текста: риторических, содержательных и собственно лингвистических.

Анализу и оценке подвергаются как содержательная структура текста, так и широкий социальный и риторический контекст, а именно: коммуникативные цели автора; характер аудитории, которой адресован текст; авторское отношение к предмету речи и его этические воззрения; тип или жанр текста с присущими ему конвенциональными нормами словоупотребления, синтаксиса и структурирования содержания сообщения (фрейминг).

Первым шагом при чтении текста является определение самого предмета речи, что, как правило, не представляет особых трудностей: тема может быть эксплицирована в самом заголовке и подзаголовках. Сравните, например, следующие заголовки текстов: *The Dirty Sky*; *Life without Father*; *Human Migration*; *Grant and Lee at Appomattox*. Очевидно, что темами этих текстов являются, соответственно, загрязнение воздушной среды, проблема безотцовщины, проблема миграции и встреча генералов Гранта и Ли в Аппоматтоксе, которая привела к окончанию гражданской войны в США. Тема в заголовках и подзаголовках часто выражена номинативным словосочетанием, в отличие от основной идеи (тезиса). Однако нередко заголовки и подзаголовки могут в сжатом виде выражать и основной тезис текста. По нашим наблюдениям, это часто имеет место в таких жанрах, как публичное выступление, очерк и эссе разных типов. Ср.: *The Child-finders Blend High Tech and High Purpose* (The Smithsonian); *Immigration Keeps Britons in Idleness* (The Daily Telegraph); *The Legal Debate Is Over: Terrorism Is a War Crime* (The Financial Times); *With the Right Package, You Can Sell Anything* (The Smithsonian), знаменитая речь Уинстона Черчилля “*Blood, Toil, Tears and Sweat*”.

Важной составляющей анализа текста является определение различных способов организации его содержания для обоснования авторской позиции и основного тезиса. В качестве доказательств авторского утверждения в экспозитивном и аргументативном видах дискурса используются: иллюстративные примеры; статистические данные, ссылки на авторитетные источники или собственный опыт; сравнение и/или сопоставление фактов; случаи из жизни (an anecdote) и т.п. Задействуются дедукция и индукция, причинно-следственные отношения, анализ и дефиниция. Элементы повествования и описания также могут служить в качестве иллюстрации или аргументации сообщения, однако этот тип изложения в большей мере присущ повествованию.

Предмет речи, проблема, ее причина/причины и следствие / следствия, доказательства, свидетельства, способ/способы решения, основной тезис автора в аргументативном дискурсе, как правило,

эксплицированы, однако порядок следования этих содержательных структур не всегда является фиксированным. Поэтому студенту необходимо последовательно поставить себе следующие вопросы и найти ответы на них: 1) о чем идет речь в тексте? – **тема**; 2) какая проблема обсуждается автором? – **проблема**; 3) почему возникла проблема? – **причина** (причины); 4) какие последствия она вызвала? (**следствия**); 5) какие **способы решения** предлагает автор?; 6) какие **аргументы** приводит автор в пользу предлагаемого способа решения?; 7) в чем состоит **основной тезис автора**?; 8) какие **альтернативные подходы** решения вопроса могут быть предложены?; 9) в чем состоит **согласие** или **несогласие** читателя с точкой зрения автора?

Так, в тексте "*The Dirty Sky*" (The Economist) имеется следующий подзаголовок: "*Governments need to take action to cut aircraft emissions*". В нем в конденсированном виде сформулирован основной тезис текста. Текст может содержать несколько выдвигаемых автором утверждений, которые в развернутом виде позволяют читателю самостоятельно сформулировать основную идею текста в одном высказывании. Отметим также, что в явно выраженном авторском тезисе могут использоваться модальные сказуемые с глаголами *should, ought to, need to, must*, краткие предложения с модальным средством побуждения, уверенности и подобные языковые способы выражения (*Why schools need standards; War is the great friend of the government; The legal debate is over: terrorism is a warcrime; Why the death penalty should be abolished*, др.). Это содействует не только раскрытию главной идеи, но и нравственной позиции автора по вопросу демократического или недемократического способа решения, истинности или заблуждения, учету социальной практики и ее оценке самим автором.

Публицистический (персуасивный) дискурс, в отличие от аргументативного, направлен не только на доказательное, логическое убеждение, но и на воздействие на чувства адресата, эмоциональный призыв, акцент на моральные ценности автора и аудитории, полемичность и, что очень важно, на установление контакта с аудиторией и достижение ее поддержки и расположения. Языковые способы выражения содержания в публичных речах, очерках и эссе имеют свои особенности, определяемые свойственными им целями и авторскими интенциями.

Коммуникативные цели автора в аргументативном и персуасивном дискурсе отличают эти типы речи от экспозитивного дискурса. Первым, как правило, свойственны полемичность, пафос и экспрессивность выражения мысли, обусловленные авторскими

интенциями, в то время как экспозитивному дискурсу присуща объективность или стремление к объективности. Так, жанры информационного характера (сообщение, репортаж, краткие новости и другие) не отличаются острой дискуссионностью и полемичностью. Их цель состоит в информировании, сообщении, инструктировании, объяснении, рассказе, отчете и т.д., что, однако, не исключает полностью аналитического и критического подхода к предмету речи со стороны читающего, в том числе ввиду возможной тенденциозности сообщаемого. Экспозиция как основной тип изложения содержания присуща и таким видам дискурса как академический, профессиональный, научный и специальный.

Критическое чтение основывается на тщательном анализе и оценке лингвистического контекста. Только лингвистический анализ способов выражения содержания, авторского словаря, видов структурирования предложений и последовательностей предложений в сверхфразовых единствах и абзацах, способов организации содержания всего текста, характера информативности и модальности, связности и цельности, логичности и последовательности изложения содержания позволяет создать необходимые предпосылки для адекватной интерпретации и оценки речевого произведения. Вокабуляр автора, включая и тематический словарь, стилистические фигуры и тропы, фреймы текста способствуют делимитации таких риторических элементов текста как тип дискурса, жанр как способ, при помощи которого язык реализует коммуникативные цели говорящего/пишущего, открытый или закрытый фрейм текста, превалирующий тип изложения идей автора и др.

Мариям Арпентьева

г. Калуга, Российская Федерация

Глубинное обучение в подготовке переводчиков

Современные технологии подготовки переводчиков и, в том числе, обучения иностранным языкам, обращены на формирование и развитие поликультурной компетентности – как способности и готовности продуктивно взаимодействовать с представителями разных культур на разных языках. Ее формирование и развитие в традиционных формах обучения происходит чаще всего стихийно, спорадически. Однако, существуют современные и классические приемы ее целенаправленного формирования, включая знакомство с

языком и культурой как осмысление особенностей ценностно-смысловых отношений, поведенческих и языковых шаблонов взаимодействия. Пример – глубинное обучение иностранному языку. Современное обучение иностранному языку актуализирует проблемы трансформации личности, расширения и углубления постижения себя и мира обучающимися, формирования и развития их отношений к себе и миру посредством вхождения в новую языковую реальность [1; 2; 7; 8], вторичной языковой личности как важнейшего показателя межкультурной (поликультурной) компетентности. Вторичная языковая личность есть совокупность способностей человека к иноязычному общению на межкультурном уровне и предполагающая адекватное взаимодействие с представителями других культур. Она складывается из овладения вербально-семантическим кодом изучаемого языка, то есть «языковой картиной мира» носителей этого языка и «глобальной» (концептуальной) картиной мира, позволяющей человеку понять новую для него социальную действительность. Формирование и развитие вторичной языковой личности делает обучающегося способным быть эффективным и компетентным участником межкультурной коммуникации. Это – собственно стратегическая цель обучения иностранному языку. Вторичная языковая личность человека, овладевающего новым языком, формируется под влиянием первичной языковой личности, сформированной родным для него языком [4; 7]. При этом уровень развития языковой личности, освоенность разных типов понимания и говорения на родном языке связана с готовностью к формированию вторичной языковой личности, освоению типов понимания и говорения на иностранном языке. В ходе изучения иностранного языка чаще всего формируется неполная модель языковой личности, поскольку, помимо факторов «внутренней» готовности, существует проблема качества и характера обучения новому языку [4; 5; 14; 15]. Современные, экспериентально-ориентированные, глубинные, модели обучения иностранному языку идут по пути развития личности посредством вхождения в новую языковую среду, новую культуру отношений к себе и мира, закодированную в языке и данную непосредственно – в культуре говорящих на изучаемом языке стран.

Очевидно, что студенты, другие обучающиеся, выполняя задание, могут сосредоточиться либо на понимании (*deep approach*), либо на воспроизведении (*shallow approach*). Эффективность и продуктивность любого обучения зависит от того, как студент относится к собственному учению, какую роль учебно-профессиональной деятельности он отводит в собственной жизни, какие способы обучения ему доступны:

насколько развито его умение учиться. Исследования, проведенные зарубежными и отечественными исследователями [9], показали, что в зависимости от отношения к учению и сущности обучения, можно выделить три основных подхода к обучению:

1. поверхностный подход (a surface approach), который состоит в том, чтобы вкладывать как можно меньше усилий и времени в обучение, при этом избегать «двоек» и иных «провалов». Эти обучающиеся пользуются стратегией репродукции и запоминания фактического материала, не углубляясь в его содержание и функции, а также происхождение знания и его достоверность. Преподаватель – источник знаний и умений, задающий суть и процесс обучения;

2. глубинный подход (a deep approach) позволяет обучающимся глубоко изучить осваиваемую область знаний и смежные с ней, достичь высокой компетентности в ней. В процессе учения обучающиеся используют такие способы как анализ аргументов и доказательств, широкий и глубокий поиск информации в различных источниках, от разных преподавателей, соединение новой информации с уже известным знанием и его обсуждение с другими обучающимися и т.д.. Преподаватель – собеседник и наставник;

3. признания успеха (an achieving approach), приоритетами которого являются достижение высоких оценок, в основном независимо от того, интересен ли и нужен ли изучаемый материал студентам или нет, хорошо они понимают его или нет. Ведущий момент – достижения должны быть и должны быть высоко оценены преподавателями, сокурсниками и работодателями. При выборе способов обучения такие студенты сосредотачивают усилия главным образом на том, как получить высокую оценку, затратив минимум времени и усилий, а преподаватель рассматривается как один из «обслуживающих» специалистов (социально-ангажированное обучение).

В терминах концепции обучения Г. Бейтсона это может быть описано так [3]:

1) Деутерообучение – формирование у субъекта способов осмысления поведения и укорененных в повторяющемся опыте с подобными контекстами обучения, при котором субъект ищет подтверждения опыту и признает за аномалию негативный резонанс или его отсутствие. В лучшем случае в результате обучения происходит подстройка интраперсональных и интерперсональных процессов взаимодействия (смысловой коммуникации) соответственно ситуации и профессиональным задачам.

2) Обучение на основе обратной связи опирается на понимание того, что жизнь можно понять лишь тогда, когда она будет

рассмотрена по отношению к его непосредственному окружению, непосредственному взаимодействию, непосредственному смыслу этого взаимодействия в жизнедеятельности. Для клиента это означает предметность, персонифицированность и обращенность взаимодействия, несущего в себе подтверждение и принятие ребенка родителями, клиента консультантом, окружающим миром в целом, которые дают возможность исследования, глубокого, развернутого осмысления себя и мира, обеспечивают клиенту высокий потенциал жизнеутверждения.

3) Протообучение, которое включает простое присвоение новых способов поведения. При этом способе обучения важно понимание того, что любая смысловая информация содержит указания о том, как нужно ее понимать («мета-коммуникационные рамки» содержат указания о способе, каким сообщения, поведение или другие части трудной ситуации могут быть интерпретированы). Феномен «двойной связи» – одна из иллюстраций «шизогенеза» как процесса разделения норм и смыслов поведения, «происходящий из накопления интеракций между людьми». Глубокий подход нацелен, по сути, на непрерывное образование и карьерное развитие, поверхностный подход и ориентация на признание успеха не создают необходимую базу для непрерывного образования (lifelong learning), хотя и могут предполагать карьерные амбиции обучающихся, однако, профессиональный и личностный рост – во время и после обучения – спорадичен и нетипичен. «В узком значении под глубинным подходом подразумевается такая организация обучения, при которой ученик нацелен на освоение смыслов, меж- и метапредметных связей, выход на глубинное понимание изучаемого учебного материала в его взаимосвязи с материалом изучения родного языка и другими учебными дисциплинами и т.д.» Обучающийся по логике поверхностного подхода концентрируется на словах больше, чем на их значении, на форме больше, чем на смысле. Обучающийся в логике поверхностного подхода стремится выяснить, что хочет от него учитель, и выполнить его требования, особое значение имеет метакогнитивность, «глубинный ученик» приобретает способность контролировать свое состояние и уровень обучения: «фокус образовательного процесса смещается с учителя на ученика, акцент на том, как ученик учится» [10]. Выделяют и третий подход, **прагматический**, социально-ангажированный, ориентированный на учебные успехи и **признание** (strategic / achieving approach).

Таблица. Сравнение глубинного и поверхностного подходов

Глубинный подход	Поверхностный подход
<p>Изучение новых фактов и идей критически, на основе установления связей, включение их в существующие когнитивные структуры. Цель обучения совпадает с личными учебными целями ученика. Понять, осмыслить информацию. Внутренние мотивы включения в учебный процесс. Процесс познания и осмысление себя и мира. Происходит осмысление, трансформация, активная работа с контекстом, интеграция новых идей с предыдущими, трансформация личности и учебного материала.</p>	<p>Принятие новых фактов и идей без критики; хранение их в памяти в качестве изолированных, не связанных между собой элементов. Задается извне, воспринимается как внешнее требование. Выполнить внешние требования, пройти процедуры оценивания. Внешние регуляторы включения в учебный процесс, требования процедур контроля. Избежать наказания и повысить статус. Способ достижения цели и результат – запоминание, осмысление, воспроизведение учебного материала.</p>
Глубинный ученик	Поверхностный ученик
<p>Ученик сосредоточен на смыслах и значениях, на значимой деятельности, на понимании целостной картины. У учащегося выражен интерес к изучению предмета. Полон решимости и веры в себя, стремления справиться с заданием и сознательно включен в работу при выполнении заданий.</p> <p>Оперирует ранее усвоенными знаниями как прочной основой для усвоения нового материала. Умеет распределять свое время, владеет тайм-менеджментом, находя время для дел по интересам. Накапливает положительный опыт образования, ведущий к формированию уверенности в своих способностях понимать и добиваться успеха, самоэффективность.</p>	<p>Ученик сосредоточен на частях, фрагментах, не связанных друг с другом, на обучении как деятельности, имеющей смысл для достижения чего-то другого. Ученик получает информацию обычно пассивно. Не фокусируется на деятельности. Не обладает достаточными знаниями и умениями для обучения. Не хватает времени / слишком большая нагрузка. Выученная беспомощность. Циничное, «рентное» отношение к образованию, связанное с верой в то, что от ученика требуется воспроизводить знание. Высокая тревожность и отчуждение. Получение документа об образовании важнее образования.</p>

Глубинный преподаватель	Традиционный преподаватель
<p>Показывает личный интерес к предмету. Показывает учащимся структуру учебной дисциплины и ее связи с другими. Показывает структуры дискурсов и отношения теорий внутри дисциплины. Концентрируется на изучении ключевых концептуальных вопросов, отводит на это достаточно времени и при необходимости показывает приемы учебной деятельности. Аргументирует неправильность суждений учащихся. Вовлекает учащихся в активную работу, учит пониманию. Использует для контроля задания, которые требуют размышлений, интеграции, комбинирования идей, концепций и др. Увязывает новый материал с тем, что учащимся уже известно и понятно. Разрешает студентам делать ошибки, вознаграждает усилия. Последователен и справедлив при оценивании учебных результатов; стремится к установлению доверия.</p>	<p>Демонстрирует незаинтересованность или даже негативное отношение к учебному материалу. Преподносит материал так, что он может восприниматься как набор разрозненных фактов и идей. Разрешает или стимулирует пассивность. Оценивает воспроизводимость небольших фрагментов информации (несвязанные факты, короткие вопросы). Спешит изучить большой объем материала, поверхностно, обычно в ущерб глубине из-за нехватки времени или знаний учащихся или учителя (преподавателя). Создает ситуацию излишней тревожности, дает мало надежд на успех часто необоснованными утверждениями или чрезмерной нагрузкой. Короткий промежуток между процедурами контроля (короткий цикл оценивания).</p>

Это – «хорошо организованная форма поверхностного подхода». Он направлен на получение (академического) признания, то есть максимальных баллов при прохождении процедур оценивания учебных результатов, обучение выстраивается как игровая деятельность с целью повышения мотивации и повышения результатов обучения, его облегчения не столько в плане фасилитации, сколько в плане комфорта и удобства познавательной деятельности. Однако, если обучение иностранному языку становится трудным и/или перестает носить игровой характер, происходит снижение его эффективности [5; 8; 9; 13].

Использование глубинного подхода в процессе обучения иностранному языку способствует повышению мотивации учащихся, улучшению учебных результатов, таких как способность расширять изученное содержание до более широкого контекста, соотносить его как в целом с новым для них языком, так и с миром, в котором живут или

планируют жить учащиеся. Обучение иностранному языку выступает как процесс извлечения и приобретения смыслов, установление причинно-следственных связей между частями изучаемых предметов и с реальным миром, а также как альтернативная интерпретация реальности, постижение мира через ре-интерпретацию знаний. Глубинный, активный, подход в обучении иностранному языку противопоставляется «поверхностному», пассивному. Суть последнего сводится к запоминанию учебного материала (слов и правил) и его воспроизведению с целью выполнения внешних требований, сдачи зачетов и разных «минимумов». Он организован как процесс получения языковых фактов, формирования навыков и умений, которые могут быть «законсервированы» и применены по мере необходимости.

Глубинный подход подразумевает такие «смысловые доминанты, как трансдисциплинарность, трансформативность, интегративность, целенаправленность, целостность, глобальность, процессно-ориентированность, сознательность» (deep learning approach) [12; 13]. Это также – трансдисциплинарный, в том числе, психолингвистический и социолингвистический подход, расширяющий понимание языковой реальности и стоящей за ней культуры отношений к себе и миру, их осмысления. Он применяется при решении сложных комплексных задач обучения иностранному языку, когда необходим выход за рамки привычной модели мира, связанной с родным языком или языками. Его задача – углубление знаний о языке, понимание не только смысла слова или языкового правила, но осознание уровня их освоения и собственной роли в этом процессе: отличительная черта подхода – преобразовательный характер (личностное трансформирование) за счет совместной (в том числе групповой) и саморефлексии, формирования чувства сопричастности к человеческому роду, осознания своей роли в мире, через постижение множественности языковых картин мира и человека: множественности и различий понимания, наличия в множественности сходных и отличных черт. Формирование вторичной языковой личности означает помещение или, точнее, перемещение ученика в позицию трансдискурсивного «авторства», переживания себя как субъекта – носителя живого, развивающегося, осмысленного, языка, по сравнению с пассивным воспроизведением и переживанием себя как воспроизводящего сложившиеся языковые клише, чуждые своему миру и языку и используемые по принуждению. Глубинный подход в обучении иностранному языку обращает внимание на психологическое благополучие учащегося как один из решающих факторов обучения,

он отводит учителю особую роль в понимании иприятии учащегося на разных этапах обучения, в создании благоприятной, поддерживающей обучающей среды (facilitating environment), подчеркивает роль «межличностного интеллекта» как способности человека взаимодействовать с другими людьми, а также роль «внутриличностного интеллекта» – как способности осознать себя в контексте целостного взгляда на человека (interpersonal intelligence, intrapersonal intelligence). Цель глубинной демократии в целом – «освобождение от интеллектуального рабства и включение в гуманитарные проекты», в творчество жизни, включая языковое творчество. Наиболее развернуто особенности глубинного подхода раскрываются при сопоставлении с поверхностным. Глубинный подход, по сути, аккумулирует современные тренды в развитии образования, включая метапредметность и т.д. [9; 11]. Обучение глубинными методами важно и эффективно потому, что задаются множественные контексты осмысления: знания о новом языке связываются друг с другом, связывается также со знаниями о родном языке и формирует прочные «семантические» сети, которые извлекаются в процессе профессиональной деятельности и обучения с гораздо большей эффективностью и продуктивностью, чем знания «вне контекста». В этом смысле глубинное обучение – вариант контекстно-ориентированного, экспириентального. «Глубинный учитель» студенто-центрирован, выстраивает образовательную деятельность с учетом значимого для учащегося, организует учебные дискуссии, фокусируясь на жизненных вопросах и проблемах; осознает, что учитель не является единственным источником знаний; соблюдает нравственные и этические нормы, стремится к социальной справедливости; предлагает сотрудничество, работая с разными сообществами как носителями той или иной – значимой для мира – культуры и языка. Быть «глубинным учителем» означает понимать, что значит быть «глубинным учеником», нести ответственность за процесс и результаты обучения. «Поверхностный преподаватель» полагает, что «учащиеся учатся, **как** думать, когда знают, **о чем** думать», что знания о языке и культуре, с которой он связан, могут быть переданы студентам непосредственно, без их обдумывания, не участвуя в поиске и осмыслении, учебный материал должен быть представлен от лица того, кто им владеет, и полное освоение программы очень важно, т.к. поверхностные знания можно углубить, а неполные дополнить сложнее [3]. В обучении иностранному языку недостаточно схватывать поверхностный смысл излагаемого, смысл необходимо уметь порождать, объективировать, сообщать другим, сохранять и следовать ему в «испытаниях», в трудных жизненных

ситуациях [6; 8]. Это отличает носителя языка и хорошего переводчика от обучающегося переводу в полной мере: языковое творчество сопровождается «свободное владение» языком [8].

Литература

1. Алефиренко Н.Ф. Лингвокультурология. – М.: Флинта: Наука, 2010. – 288 с.
2. Акишина А.А., Каган О.Е. Учимся учить для преподавателя иностранного языка. – М.: Русский язык. Курсы, 2004. – 256 с.
3. Бейтсон Г. Экология разума. – М.: Смысл, 2000. – 476 с.
4. Богин Г.И. Модель языковой личности в ее отношении к разновидностям текстов. Автореф. дис. ... д. филол. н. – Л.: ЛГУ, 1984. – 44 с.
5. Васильева Ю.Ю., Игнатович Е.В. Глубинный подход к образованию в зарубежных исследованиях // Непрерывное образование: XXI век. – Вып. 1(5). – 2014. – С.1-19.
6. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе – М.: Высшая школа, 1991. – 228 с.
7. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. – М.: Изд-во ЛКИ, 2010. – 264 с.
8. Шүкин А.Н. Современные интенсивные методы и технологии обучения иностранным языкам. – М.: Филоматис, 2008. – 188 с.
9. Kirby J.R. et al. Approaches to Learning at Work and Workplace Climate // International Journal of Training and Development. – 2003. – V. 7. – P. 31-52.
10. Karaman A.C., Okten C.E., & Tochon F. Learning the Deep Approach: language teachers' voices // Porta Linguarum. – 2012. – 18. – P.79-95.
11. Naess A. The Shallow and the Deep // Inquiry. 1973. V.16. P. 95–100.
12. Tochon F. Critical reasoning for social justice // Intercultural education. 2009. – 20(2). – P.135-149.
13. Tochon F. Help Them Learn a Language Deeply // The Deep Approach to World Languages and Cultures. – Blue Mounds, Wisconsin: DUP, 2014. – 448 p.
14. Watkins, D. . Learning and teaching: A cross-cultural perspective // School Leadership & Management. – 2000. – 20(2). – P. 161-173.
15. Yang N.D. Effective Awareness-Raising in Language Learning Strategy Instruction // Language Learning Strategies around the World. – Hawaii. – 1996. – P. 205-211.

*Inesa Baybakova, Oleksandra Hasko
Lviv, Ukraine*

Modern Accents of Post-Graduate Course Curriculum from the Point of View of ESP Discourse Translation

Post-Graduate English Course Curriculum for Technical Universities is aimed not only at General English proficiency but also at English for Specific Purposes mastering since language competence should enable post-graduate students to properly perform their professional activities in the sphere they major in influenced by globalization process and IT advance. Hence, ESP discourse and its translation is in the focus of educational

process. Nowadays, translation occurs in many aspects of our lives. It is like a bridge that unites countries and nations. This human's activity makes our lives easier. As a consequence, a great number of approaches and devices that are used in the process of translation are analyzed and considered for better understanding of the target text, especially linguistic approaches to the process of translation.

Translation is a linguistic process of transformation between different languages for communicative purpose. The theory of translation is a model of communication between two languages or a theoretical part of linguistic study (the discipline that studies the translation as linguistic phenomena). Linguistic study becomes crucial for translation, because in some cases words of particular language may not have words with the same meaning in another language. The contrastive linguistics is the study about two languages in contrast for determination of their differences, where the concept of equivalence is a certain issue in the process of translation, it is so important because of controversy that was caused as to its relevance, definition and application in the translation.

Speaking of linguistic approaches to the process of translation and the concept of equivalence it is worth mentioning that according to American structuralist Roman Jakobson, "For us, both as linguists and ordinary word-users, the meaning of any linguistic sign is its translation into some further, alternative sign, especially a sign in which it is more fully developed" [1, p. 139].

In the seminal paper of Jakobson 'On linguistic aspects of translation' he divided translation into three categories as:

- intralingual translation or "rewarding translation" – "an interpretation of verbal signs by means of other signs of the same language".
- interlingual translation or "translation proper" – "an interpretation of verbal signs by means of some other language".
- intersemiotic translation or "transmutation" – "an interpretation of verbal signs by means of signs of non-verbal sign systems" [1, p. 139].

Intralingual translation is characterized as a rewriting of a text within one language but in other words and phrases or using synonyms. R. Jakobson admitted that synonyms are not always having such equivalence code as the original. He gave such examples as *every bachelor is an unmarried man, and every unmarried man is a bachelor* or *every celibate is bound not to marry, and everyone who is bound not to marry is a celibate* [1, p. 139].

Interlingual translation is the translation between two different languages. As in the intralingual translation, the equivalence codes of words have not always the same meanings in the messages. As a result, a translator interprets the message in the way of having the same meaning with the original [2].

Intersemiotic translation is used when the written text is put in a different mode. This type of translation is often used in films, music or painting. It is obvious that the semiotics is the science of communication using the signs and system of signs. Consequently, intersemiotic translation is called the translation from the group of signs to another one.

The meaning of equivalence, a new approach was introduced by Eugene Nida, the American scientist of translation theories. He demonstrated two types of equivalence, they are:

- the formal correspondence/ formal equivalence
- the dynamic equivalence.

According to E. Nida, the formal equivalence is the approach of translation when grammatical and stylistic features are reproduced during the translation process.

The dynamic equivalence is the theoretical approach which is the central point in translation between the receptor-language message and source-language message in the process of translation [2].

Moreover, E. Nida determined the meaning of equivalence into three main categories:

- linguistic meaning
- referential meaning
- emotive/connotative meaning [3].

Furthermore, M. Baker, by putting the linguistic and communicative approaches together and considering various levels of equivalence notion in translation, has classified the equivalence like:

- grammatical equivalence
- textual equivalence
- pragmatic equivalence [4, p. 320-1].

Undoubtedly, grammatical equivalence deals with grammatical rules in languages. She noticed that as a result of various grammatical structures among languages the method of translating the message or text can be changed. In fact, translator can add or obliterate some information in a target text because of grammatical changes. The aspects of such substitutes are tense, gender, number, voice and person.

It is evident, that textual equivalence is characterized by the changes of the source to target text by translator in the way he decides but there should be similarity of three factors between the original and translation in the type of the text, the main function of the source text and the target audience.

Apart from this, there is pragmatic equivalence, which is related to the issue of implicature. The translator should give such transformation of source text that the author's purpose of the origin should be rendered in the translation variant.

Pedagogical application of the linguistic rules of translation is very closely related to the importance of adequate translation from the source language into target language. One of the basic approaches to successful translation in the course of foreign teaching, especially for the post-graduate students lies in the plane of critical thinking as a part of the theory and practice translation course. The curricula and syllabi should be designed paying much attention to this element. The objectives of critical thinking component are as follows: to recognize the need and complexity of good reasoning, to be aware how to deal argumentatively with real dilemmas and ambiguities of human language translation, to discern argument components, to arrange them in logical way in both languages. Here critical thinking penetrates into thinking process beyond simple comprehension of information. A critical thinker uses logic and evidence to prioritize and classify information, to make judgements, solve problems and implement all this in coherent adequate translation. Critical thinking functioning is presented in the Bloom's taxonomy and it includes such processes as creating, evaluating, analyzing, applying, understanding and remembering [5]. For example, analyzing the vocabulary sets of different languages picked out for successful translation we should know the word as it relates to other words at the critical criterion scale.

Great amount of scientific information being translated and processed is directly related to critical thinking as a constituent part of R&D creative activity. Critical thinking is highly important in target situations such as working with authentic materials, reading and translating professional texts and sharing information with English speaking colleagues at International scientific conferences, round-table discussions, webinars etc. as well as for coping with the tasks of project management, professionally-oriented problem solving and decision-making, each of them containing some translation issues. So, one of the main accents currently made is needs analysis being inseparably connected with translation. According to Cynthia White, learners' needs should be considered in relation to authentic tasks carried out in particular environments. "Learning needs are also important in relation to students' goals and in applying language skills to contexts of use" [6, p. 323]. Needs analysis includes research into "types of discourse, literacies and skills required by students to operate in their target contexts" [7]. Obtaining integrated ESP receptive (i.e. listening and reading) and productive (i.e. speaking and writing) language skills in the framework of communicative approach includes some applied aspects such as telephoning, letter/report-writing, meetings, negotiations, interviewing, presentations, post-presentation questioning dealing with business

communication. Social language skills being a part of professional communication also belong here.

Marta Guarda in her paper “Computer-Mediated-Communication and Foreign Language Education” states that learners are now in charge of their learning, “initially seen as a vehicle for transmitting knowledge to the learner, the computer later developed as a means to access and process information, thus empowering learners to take control over their cognitive and learning processes” [8, p. 22]. Analyzing potential benefits of the Internet in foreign language education in terms of Computer-Mediated Communication (CMC) in relation to Computer-Assisted Language Learning (CALL) practices and Network-Based Language Teaching (NBLT), i.e. language teaching activities performed with the help of local or global communication networks, Marta Guarda remarks that access to a larger amount of information in the form of multimedia enables online users to navigate between multimedia resources through hyper-text navigation systems. “Besides surfing the Web, users of CMC environments are now able to produce and share their own multimedia documents, thus participating in the construction of the knowledge stored and made available online” [8, p. 17]. This concerns foreign language teaching / learning process in general and the issues of ESP discourse translation in particular involving critical thinking skills. Here we can mention a “shift <...>, that moves learners away from simulated classroom-based contexts and toward actual interaction with expert speakers of the language they are studying” [9, p. 424].

The last but not the least to be pointed out here is systems approach to teaching foreign languages. Regarded from ESP discourse translation point of view it means reading, understanding and interpreting professional sources of information, mastering terminology and acquiring necessary practical skills for writing scientific articles, reports, projects in English taking into account source and target language peculiarities, translation transformations, polysemy, style etc.

According to the post-graduate course curriculum for Technical Universities the desired learning outcomes concerning ESP discourse translation skills are the following: 2,000 printed characters of the original professional text to be translated per academic hour (45 minutes) using a dictionary and 4,000-4,500 printed characters of the original professional text to be interpreted during the same period of time.

The target level requires communicative language competence (comprising linguistic, sociolinguistic and pragmatic competences) as well as language proficiency (i.e. skills in using a language for specific purposes/generic job-related skills) for ensuring adequate translation and interpretation of ESP spoken and written discourse.

References

1. Venuti L. The Translation Studies Reader. – New York : Rutledge, 2004. – 2-nd Edition. – 560 p.
2. Internet sources : <http://www.translationdirectory.com/articles/article1695.php>.
3. Nida E. Toward a Science of Translating. – Netherlands, 1964.
4. Baker M. The Routledge Encyclopedia of Translation Studies, Part II: History and Traditions. – London and New York : Rutledge, 1997. – pp. 320-321.
5. Bloom, B.S. (Ed.). Englehart, M.D., Furst, E.J., Hill, W.H., Krathwohl, D.R. Taxonomy of Educational Objectives, Handbook I: The Cognitive Domain. – New York: David McKay Co Inc., 1956.
6. White, C. Focus on the language learner in an era of globalization: Tensions, positions and practices in technology-mediated language teaching / Cynthia White // Language Teaching, 40 (4). – CUP, 2007. – P. 321-326.
7. Dudley-Evans, T. and M. St. John. Developments in English for Specific Purposes : A multi-disciplinary approach. – Cambridge : Cambridge University Press, 1998.
8. Guarda Marta. Computer-Mediated Communication and Foreign Language Education / Marta Guarda // Journal of e-Learning and Knowledge Society. – Vol. 8, n. 3. – 2012. – P. 15-27.
9. Thorne S.L. Mediating Technologies and Second Language Learning, in: Leu D., Coiro J., Lankshear C. and Knobel M. (eds.), Handbook of Research on New Literacies. – Mahwan, Lawrence Erlbaum, 2007. – P. 417-449.

Ірина Баклан
м. Київ, Україна

Засоби відтворення імпліцитності в перекладі текстів німецькомовного офіційно-ділового дискурсу

У процесі здійснення перекладацької діяльності перекладач оперує визначеним набором перекладацьких прийомів і технік, використовуючи при цьому мовні та позамовні засоби. Важливим аспектом відтворення імпліцитності є визначення та систематизація існуючих засобів відповідно до комунікативно-прагматичних чинників перекладу.

Офіційно-діловий дискурс є макрпростором реалізації соціокультурних зв'язків між окремими групами комунікантів у сферах управління, бізнесу і дипломатії. Він виражений багатьма мовленнєвими жанрами, функціонування яких уможливорює офіційно-діловий стиль. Функціональний стиль є соціокультурним контекстом, в якому мовленнєвий жанр набуває прагматичного смислу [1, с. 15]. Варто зазначити, що стиль може представляти гібридне інформаційне середовище, в якому відбувається змішування різних функціональних стилів. Отже, дискурс є динамічним утворенням, яке поєднує різні аспекти розвитку суспільства і всі зміни, які відбуваються в ньому, накладають відбиток на моделювання жанрів у середині стилю.

Перекладацька дія ('translatorial action', 'translatorisches Handeln') відображає функціонально-спрямований підхід теорії та практики перекладу, розроблений Юстою Гольц-Ментері (Justa Holz-Mänttari: 1984). Переклад розглядається як міжкультурна комунікація, кінцевий продукт якої (текст) у функціональному плані узгоджується із ситуацією та контекстом. Складниками комунікативної компетенції перекладача (Д. Гаймс, М. Кенейл, М. Свейн, Б. Хатим і Й. Мейсон, Р. Белл) є *граматична, соціолінгвістична, дискурсна і стратегічна* компетенції. Вони ґрунтуються на знаннях мови, враховують оцінку доцільності висловлювання в контексті відповідно до статусу учасників комунікації, мети і комунікативних норм, вказують на здатність перекладача сприймати і відтворювати зв'язний і цілісний текст у різних жанрах і дискурсах, а також вимагають від нього навичок, які допомагають усунути потенційні недоліки комунікації [2, с. 52]. Опанування комунікативної компетенції слугує створенню адекватного перекладу явно невиражених смислів у тексті оригіналу.

Категорія імпліцитності відтворюється за допомогою інструментів (tools) і засобів (means), які визначають і виражають домислюваний смисл. За своєю природою вони належать до текстового і позатекстового рівнів. У середині текстового рівня можна виділити графологічний, лексичний і граматичний підрівні. Позатекстовий рівень ґрунтується на комунікативному і прагматичному підрівнях функціонування імпліцитності.

Суміжними поняттями категорії імпліцитності є підтекст (імпліцитний зміст) та імпліцитний смисл. Поняття *підтексту* означає частину інформації, яка не виражена за допомогою мовних знаків, але так чи інакше впливає з тексту [3, с. 11]. На думку О.О. Селіванової, підтекст є одним із двох паралельних смислових планів фрагмента повідомлення або цілого повідомлення, латентною інформацією, сформованою на підставі лінійного вербального плану [4, с. 523]. Отже, імпліцитний зміст визначається в межах вербального контексту. Разом із комунікативною ситуацією він утворює імпліцитний смисл, який визначається широким контекстом. Схематично це можна зобразити наступним чином:

Інструментами реалізації імпліцитності на графологічному підрівні є шрифт, колір, оформлення, на лексичному – імплікаціонал, на граматичному – модальність та інші граматичні категорії, на комунікативному – пресупозиції, регістр, на прагматичному – контекст та імплікатури. *Імплікаціонал* є інструментом вираження імпліцитності, що ґрунтується на асоціативних зв'язках слів (М.В. Нікітін, І.В. Арнольд). Він допомагає виявити приховані та потенційні схеми, які складають периферію значення окремої лексики. Міжкатегоріальні зв'язки імпліцитності та модальності дозволяють використовувати засоби останньої для вираження імпліцитних смислів (модальні дієслова і модальні конструкції). Допоміжними засобами вираження імпліцитності є граматичні категорії способу, а також тема-рематичні зв'язки. Поняття *пресупозиції* (Дж.Н. Ліч, Дж.Лайонз, С. Левінсон, Дж. Юл, І.Р. Гальперін, В.І. Карасік, В.В. Богданов, В.А. Звєгинцев та ін.) охоплює певні логічні умови істинності висловлювання, які встановлюються в тексті завдяки відношенню слідування (категорія ретроспекції). Вони беруть участь у створенні емпіричного тезауруса читача [5, с. 105]. Регістр є мовною підсистемою, яка визначається параметрами мовленнєвої ситуації (типом рольових відносин, видом комунікативного акту і характером оточення) [6, с. 182]. *Контекст* означає мовне і позамовне оточення лінгвальних одиниць (М.А.К. Холідей, Я. Петєфі, Б. Малиновський, Я.Й. Рецкер, Т.Р. Кияк), яке визначає імпліцитний зміст (підтекст) та імпліцитний смисл висловлювання, реалізуючи тим самим категорію імпліцитності. *Імплікатура* (implicature) є ключовим поняттям лінгвістичної прагматики і означає один із можливих смислових висновків, які випливають із контексту. Знання теорії імплікатур стає у нагоді під час перекладацького аналізу вихідного тексту і надає перекладачу інструментарій для здійснення логіко-мисленнєвих операцій з метою виявлення потенційно можливих (прихованих) значень висловлювання. Це, відповідно, виводить на перший план потребу дослідити категорію імпліцитності та проаналізувати особливості її відтворення в перекладі.

Засобами відтворення категорії імпліцитності на графологічному підрівні є розділові знаки, лапки, дужки, на лексичному – оцінна лексика, на граматичному – еліпсис, модальні дієслова, модальні конструкції, на комунікативному – непрямі мовленнєві акти, на прагматичному – стилістичні фігури тощо. *Еліпсис* є структурною моделлю компресії, яка полягає у синтаксичній редукації будь-якого компонента висловлювання [7, с. 26]. Характерною ознакою еліпсису є те, що домислювана інформація однозначно відновлюється з контексту висловлювання (Л.Г. Брутян, А.О. Ларькіна, Л.В. Рахманін, І.Р.Гальперін,

К.-Г. Гьоттерт, К. Дітріх, Г. Удінг). У перекладі українською мовою редукації зазнають особові займенники (напр., *Wir bieten Ihnen aktuelle Information über ... an.* – **Пропонуємо** Вам актуальну інформацію про... [8]). На граматичному рівні питальні речення беруть участь у діалогізації комунікативної ситуації, тим самим зменшуючи відстань між відправником та отримувачем. Для української ділової мови вони є нетиповими, тому зазвичай зникають у перекладі завдяки трансформаціям об'єднання речень у складнопідрядні. Наприклад: *Suchen Sie nach neuen Impulsen für Ihren Deutschunterricht? Dann melden Sie sich bei uns und leihen Sie sich für Ihre Schule unsere Plakatausstellung „Jugend in Deutschland“ aus.* – **Якщо Ви шукаєте нові ідеї для занять з німецької мови, Ви можете звернутися до нас та взяти у тимчасове користування для Вашої школи нашу виставку плакатів «Молодь у Німеччині»** [8].

Імпліцитність на комунікативному підрівні в текстах офіційно-ділового дискурсу може бути виражена за допомогою непрямих мовленнєвих актів, в яких ілокуція повідомлення здійснюється опосередковано за допомогою вторинного комунікативного акту (напр., *Wir möchten Ihnen heute zunächst mitteilen, dass ...* – **Сьогодні хотіли б у черговий раз звернути Вашу увагу на ...** [8]). Експліцитне вираження ілокутивної сили забезпечують перформативні мовленнєві акти (Дж. Остін) [9, с. 337]. Серед них виділяють поняття імпліцитних та експліцитних перформативів [10, с. 22]. Експліцитні перформативи мають вторинний характер і впливають з імпліцитних перформативів (напр., наказовий спосіб: *Außerdem möchten wir Sie auf ... hinweisen* – **Окрім того, не залиште поза увагою ...** [8]). У перекладі застосовується трансформація модуляції. В основі реалізації непрямих мовленнєвих актів полягають принцип кооперації (Г. П. Грайса) і принцип ввічливості (Дж. Ліча). Ввічливість є найбільш вираженим мотивуванням непрямого висловлення прохання, а певні мовні форми тяжіють до умовних ввічливих засобів вираження непрямих прохань. На прагматичному підрівні на вибір засобів відтворення імпліцитності впливає імплікатура висловлювання, яка зосереджена на особливостях цільової аудиторії. Наприклад:

Wichtiger Hinweis: Die Teilnehmerinnen und Teilnehmer werden gebeten, eigene mobile Endgeräte wie beispielsweise ein Smartphone oder ein Tablet mitzubringen, insofern sie vorhanden sind. – **Важливо! Учасникам, які мають можливість принести власні мобільні прилади, а саме смартфон або планшет, надається перевага** [8].

Прагматичне навантаження вихідного повідомлення, яке спирається на комунікативний акт «прохання», набуває в тексті

перекладу додаткового мотивуючого відтінку висловлювання, що впливає з імплікатури про обмежену кількість місць на запланованому заході.

Отже, в процесі перекладу текстів офіційно-ділового дискурсу потрібно врахувати текстові та позатекстові засоби відтворення імпліцитності, які існують на різних рівнях. Текстові засоби характерні для графологічного, лексичного і граматичного підрівнів, а позатекстові – реалізуються на комунікативному і прагматичному підрівнях. Визначенню імпліцитності сприяють численні інструменти, які функціонують на тих самих рівнях і підрівнях. Зв'язки імпліцитності з іншими категоріями (зокрема модальністю і категорією способу) створюють можливість використання граматичних засобів для вираження імпліцитності. Позатекстовий рівень функціонування засобів вираження імпліцитності визначається комунікативно-прагматичними особливостями цільової аудиторії. Він ґрунтується на принципах кооперації та ввічливості, а також реалізується в межах теорії непрямих мовленнєвих актів.

Література

1. Брандес М.П., Провоторов В.И. Предпереводческий анализ текста : учеб. пособ. / М.П. Брандес, В.И. Провоторов. – 3-е изд., стереотип. – М. : НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 224 с.
2. Routledge Encyclopedia of Translation Studies / Edited by Mona Baker, assisted by Kirsten Malmkjär. – London & New York : Routledge, 2001. – 691 p.
3. Долинин К.А. Интерпретация текста : учеб. пособ. – Изд. 4-е. – М. : КомКнига, 2010. – 304 с.
4. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : підруч. / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
5. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин. – Изд. 4е, стереотип. – М. : КомКнига, 2006. – 144 с.
6. Словарь социолингвистических терминов / В.А. Кожемякина, Н.Г. Колесник, Т.Б. Крючкова, О.С. Парфенова, Ю.В. Трушкова, отв. ред. В.Ю. Михальченко. – М. : РАН ИЯ Рос. академ. лингвист. наук, 2006. – 312 с.
7. Ларькина А.А. Эллипсис в современном французском языке : дис. ... к. ф. н. : 10.02.05 / Анна Александровна Ларькина. – Архангельск, 2009. – 175 с.
8. Infobriefe zur Bildungskoooperation Deutsch des Goethe-Instituts Ukraine [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Гете-Інституту в Україні. – Режим доступу : <http://www.goethe.de/ins/ua/uk/kie.html>.
9. Булыгина Т.В. О границах и содержании прагматики / Т.В. Булыгина // Серия литературы и языка. – № 4. – 1981. – С. 333–342. – (Т. 40).
10. Hindelang G. Einführung in die Sprechakttheorie / Götz Hindelang. – 4., unveränderte Auflage. – Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 2004. – 119 S.

English-Arabic Translator Training at the Undergraduate Level: Some Key Challenges

Introduction

The subject of translator training is a fairly recent area of investigation within Translation Studies. In his book titled *About translation* published in 1991, Newmark wrote: *Among the over 400 items in the Translation Teaching Bibliography, of which I may have read one-third, I can see little hint of a discussion of the business of teaching a translation class, of going through a text.... the delicate area of how to teach and how to learn. It is a hot potato* [1].

Starting from the early 1990s onwards, translation teaching has drawn the special attention of many scholars in Translation Studies. Books and articles on various aspects of the translation curriculum (course design, teaching materials, methodology, etc.) increased tremendously especially over the past few years. In 2005, Kelly wrote: *There is a huge amount of literature available on this subject [translator training], making it impossible to review (or even read) it all* [2]. However, sources on English-Arabic translation pedagogy particularly at the undergraduate level, the subject of this article, are extremely limited. Of these, Bahumaid [3], Gabr [4], and Alaoui [5]

The Study

Aim

This study aims to investigate the major challenges that translator trainers face in the teaching of translation in undergraduate programs in Arab universities. More specifically, the researcher examines some key challenges that are related to the objectives, outcomes and teaching materials of two “core” translation courses, namely English-Arabic and Arabic-English translation which are offered in all such programs.

Rationale

The selection of teaching materials of such “core” translation courses as English-Arabic translation is made in light of their relative importance in any undergraduate translation program. Availability of adequate teaching materials in such “core” courses is particularly significant as these courses provide the basis for the ‘specialist’ courses that students will subsequently take. Meanwhile, teaching materials in particular the textbook constitute the backbone of teaching. Both teachers and students show a greater concern about the availability of good teaching materials than, say, the syllabus. It

must further be pointed out that studies on the teaching materials that are used in English-Arabic translation in undergraduate programs in Arab universities are almost non-existent.

Data

For the purposes of the study, the researcher has selected a sample of three English-Arabic-English translation course books that were published in the last fifteen years and have been used in undergraduate English-Arabic translation courses in some Arab universities. These are Farghal and Shunnaq [6], Gaber [7] and Ghazala [8]. The selection of these three translation course books is made on account of the fact that they represent serious attempts to produce a structured translation textbook rather than simply a compilation of texts for translation as is the case with most English-Arabic translation books published in those years.

Ghazala's book is considered one of the early serious attempts that constitute a departure from the traditional approach of writing English-Arabic translation course books represented in the sheer compilation of translated texts or texts set for translation. The book was first published in the mid-1990s and has been updated over the years, the most recent edition, the seventh one, was published in 2006. Farghal and Shunnaq made a concerted effort to produce a translation course book that embraces some of the developments that have taken place in linguistics and translation studies. Gaber's book, published in 2005, employs a general framework that reflects the three basic steps in translating: source text comprehension, target text production and revision.

Data Analysis

In this section, a detailed analysis of the various pedagogical elements in the three course books examined will be made.

Teaching objectives and learning outcomes

Course objective and outcomes are considered as a kind of "road map" for both translator trainers and translation trainees. Determining the success or otherwise for any translation course is often based on the extent of accomplishment of its objective and outcomes.

The teaching objectives of each of the course books investigated are set only in very general terms while learning objectives are simply non-existent. As for the specific teaching objectives or learning outcomes for each section, these are not explicitly stated in Ghazala or Farghal and Shunnaq while in Gaber they are loosely phrased.

Besides, no mention is made in any of the three course books of the specific translation competencies or skills the book is specifically targeting.

Teaching Content

Theoretical Input

Various translation concepts have been presented in the three course books. No mention is made of the specific criteria (e.g. the relative importance of each concept or issue / relevance in the process of translating) that have been employed by the authors for the selection of those concepts and issues to the exclusion of others.

Topics

The criteria employed by the authors in the inclusion of particular have not been specified. Apparently, the selection of some topics has reflected the particular research interests of the authors rather than the genuine need for the inclusion of such topics in a translation course book for students at this level of training. It should be further pointed out that several topics discussed in Ghazala are indeed ‘too demanding’ for students even at advanced undergraduate levels. (Examples: Translation of metaphors; style of irony; phonological problems encountered in translating poetry and advertisements). The same applies to Farghal and Shunnaq who also present some rather daunting topics in such a basic English-Arabic translation course book (Examples: Emotiveness; managing and monitoring).

In addition, issues of revision and editing are overlooked in Ghazala as well as Farghal and Shunnaq , while Gaber devotes only a single page to such important issues in translation.

Texts

Ghazala and Farghal and Shunnaq have not clearly indicated the precise criteria that guided their selection of the texts included in their course books and how such criteria have been utilized in the selection process. Gaber mentions the following criteria, which he claims to have used in the selection of texts: variation of vocabulary, levels of difficulty and challenge, and variation of themes and types. However, he has not demonstrated how such criteria have been actually applied to the selection of the texts and how he has prioritized or reconciled such criteria.

It is also worth mentioning that the authors have not specified the text typologies e.g. Reiss [9]; Hatim and Mason [10], which they have adopted in determining the text type of each text included in their course books. Meanwhile, the course books examined do not offer a clear specification of the genre membership of the texts or their typical features. It may be noted that the precise delimitation of the genre-membership, text typology and major features of a text are particularly important as this will help in determining the appropriate method that should be used in translating that text. A final point to be made in this section is that the authors of those three

course books do not provide a translation brief or contextual information for each text discussed or set as an assignment.

Translation Assignments

Almost all the translation assignments provided in Gaber and Farghal and Shunnaq are of the 'translate the text' form. However, Ghazala provides several exercises of different types thus adding variety to the translation class.

Many of the translation assignments in Farghal and Shunnaq and Ghazala are too challenging even for advanced undergraduate students and possibly postgraduate ones. Meanwhile, very few helpful hints for students are provided only by Farghal and Shunnaq and such hints are limited to the meanings of difficult expressions used in the source texts.

Conclusion

The three course books lack a pedagogically sound structure in which (a) the teaching objectives and learning outcomes of each course book as well as its individual units are clearly specified, (b) the specific translation competencies or skills targeted in those course books are identified, (c) the selection of the topics, texts and genres are based on well-justified criteria, all of which are geared towards accomplishing the teaching objectives of the course books.

References

1. Newmark, P. (1991) About Translation. *Multilingual Matters*.
2. Kelly, D. (2005) *A Handbook for Translator Trainers, Translation Practices* St. Jerome Publishers.
3. Bahumaid, S. (1995) "On the Teaching of Translation at the University Level", *Turjuman* 4/2, pp. 95-104.
4. Gabr, M. (2002) A Skeleton in the Closet: Teaching Translation in Egyptian National Universities. *Translation Journal* 6/1. At: <http://translationjournal.net/journal/19edu.htm>.
5. Alaoui, A. The Teaching of Translation in Moroccan Universities. At: http://www.atida.org/english/index.php?option=com_content&view=article&id=34:the-teaching-of-translation-in-moroccan-universities&catid=4:articles&Itemid=4.
6. Gaber, J. (2005) *A Textbook of translation: Concepts, Methods and Practice*. Alain (UAE): University Publishing House.
7. Farghal, M. and Shunnaq, A. (1999) *Translation with Special Reference to English and Arabic: A Practical Guide*. Amman (Jordan): Al-Hilal Publishing House.
8. Ghazala, H. (2006) *Translations as Problems and Solutions: A Textbook for University Students and Trainee Translators*. Amman (Jordan): Al-Hilal Publishing House.
9. Reiss, K. (1998) Text-types, Translation Types and translation Assessment. In Andrew Chesterman(1989) *Readings in Translation Theory*. Finland: Oy Finn Lectura Ab., pp. 105-115.
10. Hatim, B. and Mason, I. (1990) *Discourse and the Translator*. Routledge.

Компетентнісний підхід до формування комунікативної особистості перекладача авіаційної галузі

У сучасних умовах конкурентоздатність спеціаліста авіаційної сфери на ринку праці залежить від його готовності оволодівати новими технологіями, легко адаптуватися до змінних умов праці, професійно орієнтуватися в інформаційних потоках і користуватися іноземною мовою у фаховому спілкуванні. З огляду на зазначене професійна діяльність фахівця з перекладу є надзвичайно важливою, що зумовлює потребу його підготовки на засадах компетентнісного підходу з активним використанням такого засобу професійного навчання як іноземна мова, яка в сучасних умовах є не лише засобом полікультурної взаємодії, а й виконує функцію обов'язкового інструмента професійної діяльності.

Сьогодні статус іноземної мови стрімко зростає. Вивчення іноземних мов стає вимогою часу. Держава потребує висококваліфікованих фахівців із знанням іноземних мов, професіоналів, готових до гідної участі у міжнародному співробітництві та формуванні нового ставлення до України в Європі та світі. Іноземна мова все більше набуває ролі засобу міжкультурного та професійного спілкування. Усе це зумовлює необхідність модернізації системи української освіти в умовах інтенсивного розвитку соціально-економічних відношень в суспільстві, передбачає актуалізацію проблем підвищення якості вищої освіти, що визначається не тільки об'ємом знань за фахом, але й здатністю майбутніх випускників до їх творчого застосування у реалізації завдань фахового спрямування, спроможність здійснювати іншомовне спілкування з фахівцями з інших країн, а також виконувати професійну діяльність в умовах іншомовного середовища.

У роботах сучасних дослідників (І.О. Зимня, І.В. Анічков, Г.В. Рогова, Ю.І. Пасов, О.М. Волченко, Г.О. Копил, В.Г. Редько) наголошується на актуальності проблеми удосконалення змісту навчання іноземних мов майбутніх фахівців як однієї зі складових їхнього загальнокультурного розвитку і професійної підготовленості. Іншомовна підготовка відкриває широкі можливості для загальнокультурного, особистісного і професійного розвитку кожної особистості, тому доцільною є спрямованість навчання іноземної мови на формування професійної компетентності [4].

Сутність поняття професійної компетентності було предметом

розгляду в роботах О. Антонової, В. Беспалька, О. Дубасенюк, М. Євтуха, І. Зазюна, Э. Зеер, Н. Кузьміної, Н. Тализіна, О. Ломакіної, Н. Ничкало, С. Павлютенкова, І. Пискунова, М. Розова, В. Сластьоніна та ін.[3]

В. Сластьоніним та його учнями подано визначення компетентності з зазначенням її сутності незалежно від специфічного наповнення. Відповідно до нього, професійна компетентність – це єдність теоретичної і практичної готовності до здійснення професійної діяльності [8, с. 34], причому, як зауважує автор, «готовність до діяльності є такий особливий психічний стан, як наявність у суб'єкта образу структури певної дії і постійної направленості свідомості на її виконання. Вона включає в себе різного роду настанови на усвідомлення професійної задачі, моделі ймовірної поведінки, визначення спеціальних способів діяльності, оцінку своїх можливостей у їхньому співвідношенні з майбутніми складнощами і необхідністю досягнення певного результату».

Метою даної статті є розгляд питання компетентнісного підходу до формування професійно-комунікативної компетентності перекладачів авіаційної галузі.

Доцільність використання компетентнісного підходу у формуванні перекладача авіаційної галузі нової генерації зумовлена й тим, що у професійній підготовці фахівців даного напрямку виявлено певні суперечності: між вимогами суспільства до рівня професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі та ступенем її сформованості; між потребою сучасного ринку праці у фахівцях, що володіють професійними та особистісними якостями, необхідними для успішної професійної перекладацької діяльності у сфері цивільної авіації та недостатнім рівнем їх сформованості у випускників авіаційних навчальних закладів; між реальним станом формування перекладача для діяльності в авіаційній сфері у вищому авіаційно-технічному навчальному закладі та вимогами даної галузі до рівня сформованості досвіду із спеціального перекладу; між доцільністю розробки методики формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі та недостатньою її обґрунтованістю вітчизняною й зарубіжною педагогічною теорією і практикою.

Поняття «професійна компетентність» характеризує і визначає рівень професіоналізму особистості, яка володіє знаннями, навичками та уміннями, набутими власним шляхом та з досвіду практичної діяльності, що дають змогу їй демонструвати професійно грамотне мислення, оцінку, думку і здатність розв'язувати проблеми професійного характеру. Під професійною іншомовною компетентністю ми

розуміємо сукупність знань (лексичних, граматичних, фонетичних, орфографічних), умінь в аудіюванні, говорінні, читанні, письмі та навичок спілкування, що забезпечує володіння іноземною мовою на професійному рівні.

Згідно із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти, комунікативні мовні компетенції є такими, що забезпечують людині можливість діяти, застосовуючи специфічні лінгвістичні засоби. Комунікативна мовленнєва компетенція складається з таких компонентів, як лінгвістичні компетенції, соціолінгвістичні компетенції та прагматичні компетенції, і реалізується у виконанні різних видів мовленнєвої діяльності [2].

Значна кількість наукових праць присвячена різним аспектам дослідження проблеми формування компетентного фахівця з широким діапазоном використання іноземної мови. Питання формування професійної компетентності вивчали М. Бирка, Н. Кузьміна, Н. Лобанова, А. Маркова та ін; комунікативну компетентність досліджували С. Зенкевич, В. Кручек, Р. Міловідова, Ю. Пасов, Л. Романишина, Л. Савенкова, В. Семиченко та ін.; іншомовна професійно-комунікативна компетенція була результатом досліджень вітчизняних учених В. Борщовецької, О. Биконі, Н. Глушаниці, К. Долгош, О. Загородньої, Л. Морської, Н. Логутіної, Н. Пруднікової, О. Рембач, О. Тарнопольської та таких зарубіжних дослідників, як М. Браммер, Д. Каммінз, Т. Хатчінсон, М. Хьюїнгз. Проблеми формування національної технічної інтелігенції, зокрема й мовної особистості майбутнього інженера, розглядаються в наукових працях Л. Барановської, Т. Бутенко, Є. Воробйової, Н. Глушаниці, О. Ковтун, А. Кочубей, В. Олексенко, О. Романовського, Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО.

Питання викладання англійської мови майбутнім фахівцям авіаційної галузі досліджували такі вчені, як О. Акмалдінова, О. Письменна, Є. Оборін. Ряд наукових праць присвячено підготовці до ведення радіообміну англійською мовою на міжнародних повітряних трасах (В. Півень, Є. Кміта, Г. Пашенко). І. Колодій вивчала питання формування професійної компетентності у майбутніх перекладачів авіаційної галузі, Т. Семигінівська досліджувала проблему формування професійної етики у майбутніх фахівців з перекладу, які працюватимуть у галузі цивільної авіації. [5]

Нові умови використання у суспільстві іноземних мов, орієнтовані на повноцінну комунікацію особистості у ході спілкування, викликали зміни у векторах цілей і змісту підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування, лінгвокраїнознавства, іншомовної культури, що ще не знайшли адекватного відображення у реальній

практиці мовної освіти. Саме тому, на наш погляд, існуючі підходи до професійної підготовки майбутніх перекладачів авіаційної галузі є недосконалими, тому що від рівня професіоналізму перекладача авіаційної галузі часто залежить не лише якість перекладу, а, перш за все, безпека польоту і часто життя людей.

У сфері фахової діяльності комунікативна активність спеціаліста має професійне спрямування та характеризується відповідним професійним змістом, що дозволяє стверджувати, що її необхідно розглядати у тісному зв'язку з професійною компетентністю. Про це свідчать основні положення прийнятого на основі *Dublin Descriptors* документа *A Framework for Qualifications of the EHEA* [1]. У ньому в загальному вигляді визначено вимоги до кваліфікації спеціалістів з вищою освітою та до академічних ступенів першого і другого циклів. Серед них наявні й вимоги до комунікативних здібностей та умінь: у випускників, які мають перший академічний ступінь, має бути сформована здатність до інформаційних, ідеологічних і проблемних комунікацій у професійному середовищі та в аудиторії неспеціалістів; в осіб, які мають другий ступінь – здатність до інформаційних, ідеологічних і проблемних комунікацій у професійному середовищі та в аудиторії неспеціалістів з ясним і глибоким обґрунтуванням своєї позиції [2].

Основним засобом формування професійно-комунікативної компетентності перекладачів авіаційної галузі є професійно-мовленнєва підготовка. Вона, на нашу думку, має бути орієнтована насамперед на ґрунтовне оволодіння основними видами мовленнєвої діяльності, на опанування літературної мови і підмови авіаційної галузі, на вироблення комунікативних умінь і навичок. З огляду на зазначене потенційна структура цього феномена може бути представлена такими компонентами: професійним та комунікативним. Професійний, у свою чергу, може розглядатися в таких аспектах: перекладацький та власне авіаційний. Комунікативний аспект можна репрезентувати за допомогою мовної, мовленнєвої та соціокультурної складових.

Фахова компетентність перекладачів формується у процесі оволодіння змістом навчальних курсів усіх циклів, а також під час навчальних та виробничих практик.

Професійно-комунікативну компетентність майбутніх перекладачів авіаційної галузі на нашу думку, можна трактувати як інтегральну особистісну якість, що характеризує їх здатність до розв'язання професійних проблем і типових професійних завдань, які виникають у реальних ситуаціях, з використанням знань, умінь, навичок, освітнього й життєвого досвіду, цінностей. Ми вважаємо, що сутнісними компонентами професійної компетентності фахівця є ключові,

загально професійні та спеціальні компетентності. Ключові компетентності є загальними для сучасних спеціалістів різних профілів; загально професійні компетентності є базовими для всіх спеціалістів; спеціальні компетентності зумовлені предметною сферою діяльністю перекладача.

Підсумовуючи, зазначимо, що формуванню комунікативної особистості майбутніх перекладачів авіаційної галузі сприяє реалізація певних умов, які спрямовані на успішне досягнення поставленої мети з формування професійно-комунікативної особистості. Ми вважаємо, що формування комунікативної особистості перекладачів авіаційної галузі має важливе значення, адже сприяє закріпленню позитивного ставлення та інтересу до майбутньої професії, вдосконаленню знань, умінь та навичок студентів, набуттю досвіду професійно-комунікативної діяльності, формуванню професійно важливих якостей, актуальних не лише для продуктивної перекладацької, а й комунікативної діяльності в галузі цивільної авіації.

Література

1. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посібник /За ред. В.Г.Кременя; авт. кол. М.Ф.Степко та ін. – Тернопіль: Навчальна книга, Богдан, 2004. – 384 с.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Зеер Э. Идентификация универсальных компетенций выпускников работодателем /Зеер Э., Заводчиков Д. // Высшее образование в России. – 2007. –№11. – С.39-45.
4. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – №5. – С. 34-42.
5. Ковтун О.В. Комунікативний підхід в організації мовної освіти авіаційних операторів/ О.В.Ковтун// Наука і освіта. – 2011. – №5 – С.89-94.
6. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Євроінтеграція України як чинник соціально-економічного розвитку держави// Вища школа. – 2004. – №2-3. – С.97-125.
7. Семигінівська Т.Г. Формування морально-особистісних якостей у майбутніх перекладачів / Т.Г.Семигінівська // Науковий діалог «Схід-Захід»: матеріали II всеукраїнської науково-практ. конф. з міжнародною участю. – Д.: Видавництво «Інновація», 2013. – Ч. 4. – С. 188-191.
8. Слостенин В.А. Концептуальные основы реализации воспитательного потенциала содержания непрерывного педагогического образования / В.А. Слостенин, В.В. Пустовойтов. – М.: МНТУ, 2002. – 64 с.

Особливості синтагматичних зв'язків турецького національно-культурного компонента в українських художніх перекладах

В останні десятиліття суттєво зросла кількість художніх перекладів з турецької мови. Здебільшого ці тексти є глибоко національними за своєю природою й характеризуються високою частотністю вживання національно-культурного компонента. При його перекладі важливу роль відіграють синтагматичні зв'язки (валентність, сполучуваність з іншими словами), адже, як слушно зауважив М.П. Кочерган, «через стійкість опозицій між словами, стійкість полів, сполучуваності слів, іншими словами через стійкість парадигматики й синтагматики, лексико-семантична система кожної мови є унікальною, неповторною. Вона відображає національний менталітет, глибокі традиції культури й сама стає фактом духовної культури народу. Вибираючи слова в процесі комунікації, мовець свідомо чи мимовільно враховує їх парадигматичні й синтагматичні зв'язки, які є в його мовній свідомості» [1, с. 213]. Вчені наголошують на необхідності врахування при перекладі синтагматичних особливостей поєднання слів (валентність, сполучуваність, контекст; семантична вибірковість) [2, с. 491].

Саме на рівні словосполучення повною мірою розкриваються валентні можливості національно-забарвленої лексики. Оскільки мова йде про специфічний шар лексики, який презентує інший лінгвокультурний простір, передає своєрідний колорит життя певної етностільності, характеризується певними географічними, історичними, економічними, суспільними, культурними параметрами, не можна оминати увагою високу частотність вживання таких словосполучень у художніх текстах.

Варто зазначити, що лексичі з лінгвокультурним компонентом у різний час присвятили свої роботи такі вчені, як Л.М. Соболев, Г.В. Шатков, В. Чернов, Є.М. Верещагін, В.Г. Костомаров, А. Вежбицька, С.П. Ковганюк, Ю.О. Сорокін, С.Г. Тер-Мінасова, В.І. Кононенко, Т.А. Космеда, О.С. Кубрякова, Н.В. Слухай, Ю.С. Степанов, В.М. Телія, В.Д. Ужченко, І.О. Голубовська, В.М. Русанівський та інші науковці.

Питання відтворення у перекладному художньому творі національного колориту, притаманного оригіналові, постійно перебувають у центрі уваги теоретиків і практиків перекладу (А.В. Федоров, С. Влахов, С. Флорін, Л.С. Бархударов, В.С. Виноградов, В.В. Коптілов, Р.П. Зорівчак та ін.). При дослідженні цього мовного явища вчені наголошують на

необхідності комплексного підходу, врахування не лише лексичної еквівалентності, але й синтагматичних, парадигматичних характеристик. Існують різноманітні класифікації національно-культурних компонентів, досліджуються способи та засоби перекладу, проте мало-дослідженим лишається питання синтагматичних особливостей національно-культурного компонента, зокрема турецького.

Мета дослідження – аналіз специфіки синтагматичних зв'язків турецького національно-культурного компонента в українських перекладах. Досягнення поставленої мети можливе шляхом виконання таких завдань: проаналізувати контексти з національно-культурним компонентом; визначити найбільш частотні сполуки слів; виявити загальні закономірності у синтагматиці цього класу слів; дослідити явище синонімії при перекладі словосполучень з національно-культурним компонентом.

В українських художніх перекладах з турецької частотні словосполучення з національно-культурним компонентом, які презентують різні тематичні групи.

Найбільш частотні словосполучення, що відображають релігійне життя турецького народу: моделі з компонентом «час», «година», «день тижня» («час/ година намазу» – «*namaz vakti*»), з уточненням «вранішній», «денний», «вечірній», «третій» до слів «езан», «намаз» (*вранішній (уранішній)/ денний/ вечірній езан (намаз) – sabah (öğlen, akşam) ezanı (namaz), третя молитва (намаз) – üçüncü namazı, п'ятнична молитва – cuma namazı, п'ятничний вечір – cuma akşamı*), до, під час, після *іфтару* – *iftardan önce, iftar sırasında, iftardan sonra, ніч Міражу – Miraç Kandili*); моделі зі словом на позначення особливого виду молитви (*поховальний намаз – cenaze namazı*); моделі з компонентом на позначення святих для мусульман місць (*Бік Киблі – Kible yönü, в сторону Киблі – Kibleye doğru*); моделі з компонентом «абдест», «намаз», що передаються різноманітними синонімічними констукціями (*брату/звершити абдест – abdest almak, чинити/справити/проводити/здійснювати/творити/вершити намаз – namaz kılmak*); моделі з компонентом на позначення певного виду релігійних дій та відповідними дієсловами «здійснити», «дотримуватися», «видати», «оголошувати» (*здійснити хадж – hacı gitmek. hac vazifesini yerine getirmek, дотримуватися посту – oruç tutmak, прокричати перед азаном сала – ezandan önce sala okumak, заклик до намазу – namaza çağırarak, отримати фетву – fetva almak, видати фетву – fetva vermek, виголошувати хутбу – hutbe okumak, підніматися/сходити/видиратися на мінарет – minareye çıkmak, збирати джер – cer toplamak*); моделі з компонентом на позначення молитов, релігійних

формул: типові моделі з дієсловами «промовляти», «читати», «учити», «вершити» (*промовляти/прочитати «бісмілля» – besmele çekmek, читати мавалід – tevlid okumak, вершити мевлім – tevlidi okuyup tatlamlamak, читати текбір – tekbir getirmek, учити Фатіху – Fatiha okumak, промовити «в ім'я аллаха» – Allah'ın adıyla demek (besmele çekmek), поминальна молитва – cenaze duası “Allahüme Barik”*); моделі з компонентом «Аллах», «пророк», «мусульманин» (*порадувати Аллаха і пророка – Allah'ın ve peygamberin rızasını kazanmak, добропорядний мусульманин – iyi Müslüman, назвати ворогом Аллаха та Мухаммеда – Allah ve Muhammed düşmanı ilan etmek, неповага до Магомета – Muhammed'e saygısızlık, наплюжити пророка – peygambere saygısızlık etmek*); моделі з компонентом «іновірець, гяур», «гяурський» як синонім до «чужий», «інший», «поганій», «дивний» (*різати гяурів – gavurları kesmek, гяурська гра – gavur oyunu, цікаві гяури – ilginç gavurlar, гяурський стиль – gavur tarzı, гяурські майстри – gavur ustalar, гяурські ігри – gavur oyunları*); моделі з компонентом на позначення релігійних атрибутів (*зелений муслім – yeşil bürümcük*); моделі зі словами на позначення служителів культу (*учень медресе – Medrese talebesi, мандрівний дервіш – gezgin derviş, довговолосі бородати улеми – uzun saçlı sakallı ulemalar, шейх ордену – şeyh unvanı, полковий імам, муфтії – alay imanı, müftüsü, батальйонний імам – tugay imanı*); моделі з дієсловом «присягати» (*заприсягнути/присягнути Кораном – Kuran üzerine yemin etmek, присягатися Аллахом – Allah'ın adıyla yemin etmek*); моделі з компонентом на позначення культових споруд та їх частин (*міська мечеть – şehir camii, квартальна мечеть – mahalle camii, мінарети мечеті – caminin minareleri, балкончики мінаретів – minarelerin şerefeleri, склепіння тюрбе – türbe tavanı, вакуфна школа – vakıf okulu, наблизитися до міхрабу – mihraba yaklaşmak, поставити на плиту мусалла – misalla taşına koymak*).

Частотними є також словосполучення зі сфери звичаїв, вірувань, обрядів: міфологія (*злі джини – kötü cinler, казкові деви – masallardaki devler, казкова пері – masallardaki periler, прекрасна пері – güzel peri kızı*); свята (*обряд обрізання – sünnet geleneği (sünnet olmak), влаштувати кина-геджеси – kına gecesi düzenlemek*); забобони (*блакитна намистинка – tavi boncuk*); звичаї, вірування (*пофарбувати хною нігті й долоні – ayaklara ve ellere kına sürmek, ellere ve ayaklara kına yakmak, поцілувати руку – el öpmek, ступити правою ногою – sağ ayakla girmek, вірити в махді – mehdiye inanmak, священна вода земзем – kutsal zemzem suyu, знати Коран – Kuran'ı bilmek, знати Ільміхаль – İlmihal'i bilmek, жертвовні барани – kurbanlık koyunlar*).

Високою частотністю вживання характеризується компонент на

позначення національних музичних інструментів та національного театру з дієсловами: «грати» «акомпанувати» «слухати», «виконувати» (*грати на сазі – saz çalmak, грати на кемані – keman çalmak, грати на уді – ud çalmak, слухати давул – davul dinlemek, слухати зурну – zurna dinlemek, акомпанувати на уді та тамбурі – uda ve tambura eşlik etmek, виконати газель – gazel okumak, водити касан – kasar havası oynamak, театр міней Карагьоз – Karagöz oyunu*).

Народні турецькі ігри представлені в типових моделях сполучуваності «грати в ...», «партія в ...» (*партія в нарди – tavla partisi, грати в докузташ – dokuztaş oynamak, грати в безік – bezik oynamak, грати в довгого віслюка – uzun eşek oynamak, грати у кампаджу – köşe kartasa oynamak, зіграти в тавлу – tavla oynamak*).

Назви національних видів спорту здебільшого зустрічаються у словосполученнях з іменником «змагання» (*змагання борців-пехлеванів – pehlivan güreş müsabakaları, змагання з національної боротьби – ulusal güreş müsabakaları*).

Назви традиційного турецького одягу, національних страв та напоїв також мають типові моделі сполучення слів. Слова на позначення національного турецького одягу часто супроводжуються означеннями (колір, тканина тощо) та дієсловами «вдягати», «носити», «зняти», «закутати» (*чорні чаршафи – kara çarşaflar, вдягати у чаршаф – çarşafa girmek, дівчата у тюрбанах – türbanlı kız, зняти хустку – baş örtüsünü çıkarmak, зняти тюрбан – türbanı çıkarmak, носити хустину – baş örtüsü takmak, запнута хустиною – başı örtülü, закутана у чорний чаршаф – kara çarşafa girmiş, червона феска – kırmızı fes, покривати дуваком – divak örtmek, червоний атласний кушак – kırmızı atlas kuşak, товсті вовняні джуббе – kalın yün cübbe, червоне (бузкове, блакитне, зелене) ферадже – kırmızı (leylak, tavi, yeşil) ferace, тонка абані – ince abanı*).

Компонент на позначення назв страв та напоїв здебільшого вживається в конструкціях зі значенням кількості (тарілка, келих), продукта виготовлення («з чого», «з чим»), місця виготовлення, способу виготовлення (*сочевична чорба – mercimek çorbası, томатний суп – domates çorbası, фаршировані мідії – midye dolmalar, фаршировані помідори (баклажани, перець, кабачки) – domates (patlıcan, biber, kabak) dolması, сарма з виноградного листя – yaprak sarma, томатна салча – domates salçası, хліб з рибою – balık ekmek, кашарський суп – kaşar peyniri, ізмірський тулум – İzmir tulumu, трояндовий щербет – gül şerbeti, цукровані каштани – kestane tatlısı, манна халва – kudret helvası, тарілка халви – helva tabağı, трояндове (інжирове, айвово) варення – gül (incir, ayva) reçeli, нити салеп – salep*

içtek, келих (келишок)/ чарка раки – *rakı kadehi*, подвійне раки – *duble rakı*, турецька кави – *Türk kahvesi*, хошаф з родзинками – *üzüm hoşafı*, курити наргіле – *nargile içmek*, чистити наргіле – *nargileyi temizlemek*).

Словосполучення з компонентом на позначення традиційного турецького житла та предметів побуту також є високочастотними в художніх перекладах та мають свої особливості в синтагматиці (*визирнути з джумби* – *cumbadan dışarıya göz atmak*, *сидіти в селямліку* – *selamlık kısmında oturmak*, *квартал геджеконду* – *gecekondu mahallesi*, *бідні махалле* – *yoksul mahalleleri*, *сидіти на міндарі* – *minderde oturmak*).

Національно-культурний компонент на позначення посад, чинів, звань, титулів вживається у конструкціях з дієсловами «служити», «обіймати посаду», «перевести на посаду», «отримати звання», з іменниками «за місцем роботи або приналежністю», з прикметниками (*служити мутасаррифом*, *обіймати посаду мутасаррифи* – *mutasarrıf olarak görev yapmak*, *перевести на посаду дефтердари* – *defterdarlık mevkiine terfi etmek*, *отримати звання колагаси* – *kolağası rütbesi almak*, *резиденція вали* – *vali konağı*, *директор ідадіе* – *idadi müdürü*, *багатий паша* – *zengin paşa*, *дрібні тимарджи* – *küçük tımar sahipleri*, *прости сипахії* – *rütbesiz sipahiler*, *власник тимару* – *tımar sahibi*).

Назви грошових одиниць зустрічаються у конструкціях з дієсловами «витрачати», «жити на ...» (*пропали купуші* – *kurusları har vurup harman savurmak*, *жити на ... меджидіе* – *... mecidiye ile geçinmek*).

У сполученнях з дієсловами «карати», «катувати» (для суб'єкта покарання), «лягати під», «уникнути» (для об'єкта покарання) високочастотний компонент «фалака» – важливий елемент покарання у виховному процесі: *карати фалакою*, *катувати фалакою* – *falakaya yatırmak*, *falakayla cezalandırmak*, *уникнути фалак* – *falakadan kaçmak*, *лягати під фалаку* – *falakaya yatmak*.

Проаналізовані контексти яскраво ілюструють тезу про специфічний національний характер синтагматичних відношень (українці не «п'ють» суп, кальян, не «входять» у чаршаф, не «виходять» на мінарет тощо), що при перекладі нівелюються, щоб не викликати зайвих труднощів при сприйнятті інокультурного тексту. Трапляються випадки, коли національно забарвлена лексема, при відсутності даної реалії в українській мові, передається словосполученням (*продавець бози/леблебі/щербету/дьонера* – *bozacı, leblebici, şerbetçi, dönerci*).

Як бачимо, турецький національно-культурний компонент, що презентує різні лексико-тематичні групи слів та характеризується високим ступенем частотності, повною мірою реалізує свої синтагматичні зв'язки з врахуванням правил українського слововживання, вживається в синонімічних конструкціях, що збагачують художній

текст та дозволяють уникнути небажаної тавтології. При перекладі конструкцій з національно-культурним компонентом особливої уваги потребують дієслова, оскільки вони відображають різницю у сприйнятті носіїв різних мов, а також ізяфетні конструкції турецької мови, що передаються сполученням іменника з прикметником в українській мові.

Література

1. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Кочерган М. П. – К. : Видавничий центр «Академія», 2001. – 368 с. 2. Кияк Т.Р. Перекладознавство (німецько-український напрям) : підручник / Т.Р. Кияк, А.М. Науменко, О.Д. Огуй. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 543 с.

Александр Бушев

г. Тверь, Российская Федерация

Стереотипии в дискурсе международногоника

Все сегодняшние инновации в преподавании иностранного языка связаны с профессиональными языками для специальных целей – вариантами использования языка в рамках профессиональной деятельности, для профессиональной коммуникации или для углубления профессиональных знаний обучаемого. Конечно, при этом подразумевается, что обучаемый уже достиг немалых успехов в освоении строя и словаря языка, хотя варианты интеграции профессиональных и языковых знаний встречаются уже на начальных уровнях обучения.

При преподавании магистрантам-международникам курсов по теории международных отношений возникает необходимость обратиться к материалам масс-медиа, аутентичным документам международных организаций, документам сайтов. Так, по курсу «Негосударственные участники международных отношений» возникает необходимость не только теоретически обсудить существующие на сегодня парадигмы международных отношений в преломлении к спектру их участников, но и обсудить последние актуальные события, освещаемые, в том числе, и в мировых СМИ.

Настоящая статья демонстрирует перевод в данном типе дискурса. К работе с материалами обучаемые приступают, уже освоив глоссарий проблематики [1; 4; 5]. Представляется необходимым обратить внимание на номенклатуру группировок и международных

межправительственных организаций, состав участников, дать их краткую характеристику, посмотреть на их присутствие в системе Интернет. На многих сайтах располагаются документы данных организаций, что впервые представляет новый текстовый материал для изучающих иностранный язык.

На некоторых сайтах есть материалы, связанные с PR-обеспечением деятельности (расшифровки выступлений официальных лиц, пресс-релизы и т.д.). Представляется необходимым знакомство с узусом документов этих жанров. Так как стереотипное в этих документах представлено жанрами документов и лексическими клише. Вместе с тем полезно и обращение к жанрам новостных сообщений в качественной прессе.

Так, выделенные в тексте жирным шрифтом клише представляются хорошей базой для овладения ходовыми эвфемизмами, характерными для дипломатического языка, который хотя и возникает на основе официально-делового и газетного стилей, но характеризуется собственной прагматической спецификой. В нижеследующем параграфе привлекает специфика номинаций участников конфликта и самого конфликта и путей его разрешения. Эти и другие особенности обсуждаются нами в работах, посвященных специфике политического дискурса в масс-медиа.

Как мы уже отмечали в своих публикациях, любой социально-политический (идеологический) дискурс чрезвычайно широко использует штампы, клише, речевые стереотипы, эвфемизмы, избитые метафоры и эпитеты, языковые оценочные коннотации, неясность терминов, перенасыщенность (включаемую нами в семантико-синтаксическое явление сверхсатиации), определенные риторические приемы. Цель настоящей статьи – посмотреть на языковые особенности стереотипного представления антитеррористического дискурса мировых медиа.

Посмотрим на материалы сайта Би-би-си, повествующие о социальных конфликтах с религиозной подоплекой в блогосфере [7]. Оценим выделенную клишированную лексику.

In all the glowing coverage of France's 11 January march for Charlie, there was one omission which was understandable but revealing.

No-one said it at the time, because they did not want to **puncture the euphoria of national unity**, but it is true nonetheless: **The banlieues** (city suburbs) were largely absent.

While the rest of the country turned out in force to uphold the ideas for which the 17 died, very few attended from those parts of France that were most familiar to the killers.

Evidently young people in the **high-immigration banlieues** were as shocked as everyone else by the murders.

But just as evidently, they did not **share in the majority mood**.

The absence of the *banlieusards* shows how the **gulf separating the out-of-town estates** from the rest of France is wider today than ever.

One of the Paris gunmen, Amedy Coulibaly, grew up **on a notorious estate** in the southern suburb of Grigny

Tens of thousands of third-generation immigrants from North and sub-Saharan Africa are now entering adulthood, and their **prospects are every bit as grim** as they were when the **famous riots** took place 10 years ago.

Семантика номинации участников. Используется в зависимости от политической позиции средства масс-медиа или комментатора в ряду «*восставшие – погромщики*». Оценим характерные номинации – часть из них имеет положительные коннотации, часть нейтральна, часть имеет отрицательную характеристику. Сравним типичные номинации в их семантическом потенциале:

Sans-papiers, immigrants, rioters, extremists, gangsters, arsonists, attackers, young gangsters, protesters, gangs of youths, present-day brownshirt, blood-crazed goons

Посмотрим на реакцию мировой прессы на преступления исламистов в Дании – ключевые слова выделены в тексте:

Merkel kondoliert Thorning-Schmidt

"Wir wissen nicht, was die Motive für die Attacken waren, aber wir wissen, dass es Kräfte gibt, die Dänemark schaden wollen, die unsere Meinungsfreiheit und unseren **Glauben an Freiheit** zerstören wollen", sagte Ministerpräsidentin Thorning-Schmidt. Dänemark habe einige Stunden erlebt, die **das Land nicht vergessen werde**. Sie lobte den schnellen Einsatz der Polizei. "Es ist ein unendlich trauriger Morgen, an dem **wir alle an die Opfer und ihre Angehörigen denken**."

In einem Telefongespräch drückte Bundeskanzlerin Angela Merkel Thorning-Schmidt ihre Anteilnahme aus. Deutschland **stehe fest an der Seite Dänemarks**, sagte Merkel.

Jüdische Gemeinde unter Schock

"Das ist das, was wir immer befürchtet haben. Und das, wovor wir die ganze Zeit gewarnt haben, **dass es in Dänemark passieren könnte**", sagte der Vorsitzende der betroffenen jüdischen Gemeinde, Dan Rosenberg Asmussen. **Die Gemeinde sei geschockt**.

Посмотрим на типичный медийный дискурс, выделив оценочные элементы [6].

What is Pegida?

- Founded in Dresden by activist Lutz Bachmann in October 2014
- Acronym for Patriotische Europaer Gegen die Islamisierung des Abendlandes (Patriotic Europeans Against the Islamisation of the West)
- Umbrella group for German **right-wing, attracting support from mainstream conservatives to neo-Nazi factions and football hooligans**
- Holds street protests against what it sees as **a dangerous rise in the influence of Islam** over European countries
- **Claims not to be racist or xenophobic**
- 19-point manifesto says the movement **opposes extremism** and calls for **protection of Germany's Judeo-Christian culture**

Работа с глобальным медиадискурсом способствует усвоению стандартов качественной аналитической прессы. На сайте глобальных медиа присутствуют материалы видео, таким образом эти сайты представляют конвергентные мультимедийные интерактивные средства массовой информации. Это позволяет говорить о том, что сами мировые СМИ, формируя повестку дня, участвуют в формировании мировой политики и являют собой негосударственного актора международных отношений.

Литература

1. Ачкасов В.А, Ланцов С.А. Мировая политика и международные отношения. – М.: Аспект-Пресс, 2011. – 480 с.
2. Бушев А.Б.. Дискурс мультикультурализма и беспорядки во Франции 2005 года: языковые и психологические аспекты//Изменяющаяся Россия: новые парадигмы и новые решения в лингвистике. Материалы I международной научной конференции. Отв. ред. Е.А. Пименов, М.В. Пименова. – Кемерово, Юнити, 2006. – Часть3. – С. 25-36.
3. Интернет-ресурсы: сайты соответствующих международных организаций, сайт Би-би-си.
4. Кувалдин В.Б. Глобальный мир: экономика, политика, международные отношения. – М.: Магистр, 2009. – 207 с.
5. Современные международные отношения. Учебник под ред. А.В. Торкунова. – М.: РОССПЭН, 2000. – С. 220-260.
6. P. Jason. Germany Pegida ptotests Rallies over Islamisation?/ www.bbc.co.uk.
7. Kadri. Paris attacks prompt fresh concerns about online Islamophobia/www.bbc.co.uk.

Сохранение остранения в переводе художественной литературы

В настоящее время научная парадигма перевода расширяется за счет использования средств анализа, заимствованных у смежных наук, в частности у литературоведения [1, с. 158]. В настоящей статье мы покажем функционирование приема остранения в качестве не только художественного приема для изображения вещей посредством неавтоматизированного восприятия, но и в качестве способа, используемого переводчиком [3; 5]. Для анализа был выбран роман «Повесть о любви и тьме» современного израильского писателя А. Оза [2] и его переводы на русский и английский языки [7; 9]. Материал анализа представляет интерес за счет преломления русской лингвокультуры в сознании рассказчика-мальчика, тем самым, текст романа насыщен остранением как культуры родительской (русской), так и родной (современного Израиля). При переводе на английский язык приобретает дополнительное измерение из-за того, что обе лингвокультуры являются чужими для англоязычной, и, напротив, при переводе на русский язык переводчику важно было избежать нейтрализации этого остранения [4]. Оба перевода выполнены адекватно с сохранением остранения или его компенсации с применением лексико-грамматических трансформаций, использованием курсива, кавычек, транскрипции, транслитерации и иных переводческих трансформаций, которые выполняют роль острающих средств. Для наглядности дан подстрочный перевод.

Анализ характерных примеров остранения в оригинале и в переводах (см. Табл.1). В первом примере в тексте-оригинале остранение достигается употреблением русских слов в их транскрипции. Причем, прямая речь огласована только частично, за счет чего сообщается дополнительное измерение остранению – некоторые слова человек, не владеющий русским языком, может прочесть неправильно. Также не поставлена запятая после слова «видишь», как следовало бы по правилам русского языка. Перевода русских слов в оригинале нет, как нет и других средств выделения, например, курсива. Но остранение для рассказчика очевидно, так как он не владеет русским языком, знает только отдельные слова и распознает границы лексем. В русском переводе остранение передано частично, только за счет использования курсива. Предполагаем, что в данном случае для более полного сохранения остранения лучше

оставить ту фонетическую форму, которую мы видим в оригинале, так как она передает чужеродное рассказчику звучание, соответствует правилам произношения русского языка. В английском переводе наблюдаем сохранение остранения за счет передачи русских слов курсивом и в их транскрибированной форме (заметим соблюдение произносительной нормы для слова «что»), но для понимания значения сказанного дан и перевод слов отца рассказчика. Нужно отметить, что тем самым остранение частично нейтрализовано, так как из широкого контекста (на уровне абзаца) англоязычному читателю было бы примерно понятно, что именно говорил отец мальчика и почему.

Во втором примере остраняется устойчивое сочетание שׁוֹמֵר עֵלְמָו (первый компонент имеет значение «имя», второй – «мир», «вечность»). По данным словаря [8] это устойчивое сочетание этимологически восходит к употреблению в тексте Книги Пророка Исайи 63:12 (в Синодальном переводе: «Который вел Моисея за правую руку величественною мышцею Своею, разделил пред ними воды, чтобы сделать Себе вечное имя»). Со временем библейские выражения переосмысляются и приобретают новые значения, особенно в связи с возрождением языка иврит в первой половине 20-го века. Для рассказчика это понятие остраняется не из-за его библейских коннотаций, но из-за недостаточного понимания маленьким мальчиком некоторых слов. В своем сознании он ассоциирует это понятие с едва передвигающимися пожилыми людьми. Таким образом, разворачивается метафора, что человек, «обладающий мировым именем», похож едва ли не на библейского патриарха в своей старческой немощи. В переводах остранение присутствует благодаря этому образу. В переводе на русский язык остранение передается также за счет использования кавычек и употребления понятия в именительном падеже, что нехарактерно для русского языка. В переводе на английский перевод компонент «имя» заменен на «репутацию», слово, которое, возможно, не очень понятно маленькому рассказчику, поэтому остранение сохраняется.

В следующем примере остранение выражено образом «света без света», что отсылает нас к названию романа «Повесть о любви и тьме» и символичности света и тьмы. Это остранение I типа – извлечение вещи из ее каузального контекста [6, с. 179]. Переводы интересные, но они не сохраняют это остранение. В русском переводе произошла трансформация и замена, остранение отсутствует. В английском переводе также лексическая трансформация («свет без света» превратился в «полусвет»). Следующий пример – яркий пример остранения II типа – деавтоматизированного восприятия вещи [6, с. 180].

В переводе остранение сохраняется, в том числе за счет протяженности описания. Заметим, что в русском переводе моргают не жалюзи, а сами окна, это цельный олицетворенный образ. В английском переводе – замена значения «моргать» на «прищуриваться» (squint), однако образ передан детально и верно.

Сочетание I и II типов остранения в пятом примере происходит благодаря иллюстрации неавтоматизированного восприятия рассказчика; начало книги изобилует описанием того, как маленький рассказчик воспринимает слова, что отсылает нас к синестетическому видению рассказчика в автобиографической книге «Другие берега» В.В. Набокова. В переводе остранение сохранено благодаря протяженности описания и кавычек, в русском переводе также использован курсив как средство остранения.

В следующем примере в оригинале остранение I типа – далее в тексте сочетание «весь мир» (כל העולם) пишется в одно слово, как это и будет в русском переводе, в английском переводе. В последнем остраняется выражение «мир за пределами маленького мира», которое у автора идет вторым наименованием כל העולם. В русском переводе остранение подчеркнуто выделением курсивом, в английском эту роль выполняют кавычки, в обоих переводах сохраняется слитное написание лексем.

Последний пример демонстрирует частый прием распространенной метафоры, которая пронизывает весь абзац. Переводы выполнены адекватно. В русском переводе дополнительная грань остранения приобретает благодаря употреблению и буквального значения выражения רגל רחוקה, и архаизма «твердь», имеющего устойчивую библейскую коннотацию. В английском переводе остранение несколько теряется за счет использования прошедшего времени (в оригинале и русском переводе употребляется настоящее, настоящее историческое время, которое заставляет посмотреть на план настоящего как бы внове).

Таблица. Характерные примеры остранения в оригинале и переводе

	<i>Оригинал</i>	<i>Подстрочный перевод</i>	<i>Русский перевод</i>	<i>Английский перевод</i>
1	גער... אבא ברוסית זועפת: שטו ס טבו?! וידש מלצ'יק ריאדום ס	...грубо накричал на нее папа по-русски и вознегодовал: «Што с тобой?! Видеш мальчик	...отец сердито одернул ее по- русски: « <i>Что с тобой, разве ты не видишь, что мальчик рядом с</i>	...my father rebuked her furiously in Russian: <i>Shto s toboy?! Vidish malchik ryadom</i>

	נאמי!	рядом с нами!» (соответственно произношению написанного и огласовкам – прим. авт.)	нами?»	<i>s nami!</i> – What’s the matter with you? You can see the boy’s just there!
2	...לחש לי אבא: "הנה עובר שם מלומד בעל שם-עולם." לא ידעתי מה כוונתו. חשבתי ששם-עולם קשור ברגליים חולות, כי לעתים קרובות היה זה זקן שמקלו נגשש לפניו את הדרך ורגליו מגמגמות קצת, לבוש גם בקיץ בהליפת צמר כבדה.	... шептал мне папа: «Вот про- ходит ученый – владелец мирового имени». Я не знал, что он имеет в виду. Я думал, что миро- вое имя связано с большими ногами, так как часто это был старик, своей палкой нащупы- вающий путь впереди, а его ноги запинались, одетый также и летом в костюме из плотной шерсти.	...отец шептал мне: «Вон там идет ученый с мировым именем». Я не понимал, что он имеет в виду. Я думал, что «миро- вое имя» связано с большими ногами, потому что дово- льно часто эти слова относились к какому-нибудь старiku, одетому даже летом в костюме из плотной шерсти и тростью нащупы- вающему дорогу, потому что ноги его с трудом пере- двигались.	...my father would whisper to me: ‘Look, there is a scholar with a world-wide reputation.’ I did not know what he meant. I thought that having world- wide reputation was somehow connected with having weak legs, because the person in question was often an elderly man who felt his way with a stick and stumbled as he walked along, and wore a heavy woolen suit even in summer.
3	...בשעות היום אור-לא-אור עכרורי	... в часы дня свет-не-свет замутненный	...и мутный свет это не гас даже в дневные часы	<...> half-light <...>even during the daytime
4	...שניהם מוגנים בתריסי ברזל, שניהם מתאמצים במצמוץ תריסים להשקיף מזרחה אך רואים רק	...оба <окна> защищены желе- зными жалюзи, оба пытаются в морганин жалюзи увидеть восток, но видели только кипарис пыльный и забор из необ- тесанных камней.	Защищенные железными жалюзи, они, казалось, стара- тельно моргали, изо всех сил пыта- ясь увидеть восток, но видели только запорошенный пылью кипарис да забор из нетеса-	At the front both rooms had just a single window, guarded by metal blinds, squinting to catch a glimpse of the view to the east but seeing only a

	ברוש מאובק וגדר של אבנים לא מסותתות.		ных камней.	dusty cypress tree and a low wall of roughly dressed stone.
5	די היה ללהוש לעצמי "אחו" – וכבר הייתי שומע את געיית הפרות שפעמונים קטנים קשורים לצוואריהן ואת פכפון הפלגים. בעיניים עצומות הייתי מביט ברועת האווזים היהפה, שהיתה לי סקסית עד דמעות עוד לפני שידעתי כלום.	Достаточно было прошептать самому себе «луг» – и я уже слышал мычание коров, у которых на шеях были привязаны маленькие коло- кольчики, и журчание ручьев. В моих глазах я видел красивую пастушку, пасшую гусей, которая была для меня сексуальной до слез, еще до того, как я что-то узнал.	Стоило только прошептать «луг», сразу же слышалось мне журчание ручья, мычание коров и перезвон коло- кольчиков на их шеях. Зажмурив глаза, видел я прекрасную девушку, пасущую гусей, и она казалась мне до слез сексуальной – задолго до того, как я что-либо узнал о сексе.	It was enough for me to whisper to myself 'meadow', and at once I could hear the lowing of cows with little bells tied round their necks, and the bubbling of brooks. Closing my eyes I could see the barefoot goose-girl, whose sexiness brought me to tears before I knew about anything.
6	כל העולם נקרא אצלנו בדרך כלל בשם "העולם" הגדול".	Весь мир имено- вался у нас обычно названием «большой мир».	Все, что простира- лось за пределами нашего малень- кого мирка и звучало для меня как одно слово – <i>весьмир</i> , называлось у нас обычно « <i>большой мир</i> ».	The rest of the world was generally known as 'the worldatlarge'.
7	אצלנו בירושלים הלכו תמיד קצת כמו בהלוויה, או כמו כשנכנסים באיחור לקונצרט: קודם שמים	У нас в Иерусалиме ходили всегда немного, как на похоронах, или как, когда захо- дят с опозданием на концерт: сначала ставят край боти- нка и проверяют	У нас в Иерусалиме всегда ходили как участники похо- рон или как те, кто, опоздав, входит в концертный зал: сначала касаются земли носком обуви и осторо-	In Jerusalem people always walked like mourners at a funeral, or late- comers at a concert. First they put down the tip of their shoe and tested

<p>את קצה הנעל וטועמים בהירות את השטח. אחר־כך, כשכבר מניחים כף רגל, לא ממהרים להזיז אותה: אחרי אלפיים שנה מצאנו דריסת רגל בירושלים, אז לא נותר עליה כלי־כך מהר.</p>	<p>осторожно территорию. После этого, когда уже поместили ступню, не спешат ее передвинуть: после двух тысяч лет мы находим право доступа (устойчивое сочетание, букв. «топтанье ногой») в Иерусалиме, так не отказыва- емся от него так быстро.</p>	<p>жно пробуют твердь под ногами, затем, поставив уже всю ступню, не спешат сдви- нуть ее с места: наконец-то, через две тысячи лет, обрели мы право поставить свою ногу в Иеруса- лиме, так не уступим его слиш- ком быстро.</p>	<p>the ground. Then, once they had lowered their foot they were in no hurry to move it: we had waited two thousand years to gain a foothold in Jerusalem, and were unwilling to give it up.</p>
---	--	---	---

В заключении отметим важность лингвокультурологических исследований для повышения качества перевода, так, при переводе на английский язык данного романа были выпущены некоторые главы или предложения, содержащие описание русской лингвокультуры, что можно приписать неверно выбранной стратегии максимально адаптировать текст для читателя, но при верно выбранных переводческих трансформациях и стремлении сохранить остроту, формообразующее для романа, можно было бы не производить таких сокращений.

Литература

1. Николаенко Н.А. К вопросу философии перевода прозаического текста как семиотического явления // Известия Томского политехнического университета. – 2004. – Т. 307. – № 3. – С. 158-163.
2. Оз А. Повесть о любви и тьме: [роман] // Пер. с иврита и сост. указ. В. Радвцког. – СПб.: Амфора. ТИД Амфора. 2006. – 783 с.
3. Разумовская В.А. Остранение в художественном тексте и проблема переводческого выбора // Проблемы перевода, языка и литературы: Сборник научных трудов. Серия «Язык. Культура. Коммуникация». Вып. 17. – Нижний Новгород: Нижегородский государственный лингвистический университет им. Н.А. Добролюбова. 2014. – С. 54-62.
4. Рикёр П. Парадигма перевода (Лекция, прочитанная на факультете протестантской теологии в Париже в октябре 1998 года) [Электронный ресурс]. – URL: <http://old.russ.ru/ist/sovr/sumerki/20001102.html> (дата обращения: 10.02.2016г.).
5. Шкловский В. Искусство как прием [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.opojaz.ru/manifests/kakpriem.html> (дата обращения: 01.03.2014г.).
6. Сошкин Е. Приемы остроты:

опыт унификации // Новое литературное обозрение. М. – 2012. – № 2 (114). – С. 178-191. 7. Oz Amos. A Tale of Love and Darkness // Translated from the Hebrew by Nicholas de Lange. London: Vintage Books, 2005. – 517 p. 8. איתן אבנאון. מילון ספיר מילון עברי-עברי מרכז בשיטת ההווה: מילון חדשני ועדכני, תשעים אלף ערכים, ערכי משנה והגדרות. הד ארצי, 1999. [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.milononline.net/> (дата обращения: 10.02.2016 г.). 9. ע' 593 – 2010, מהדורה שלושים ואחת, עמוס עוז. סיפור על אהבה וחושך.

Ольга Васильченко
г. Киев, Украина

Интердискурсивность литературного произведения как проблема перевода

Интердискурсивность, которую для целей данной статьи достаточно определить как инкорпорирование разножанровых дискурсов в ткань того или иного произведения, – явление широко известное и достаточно хорошо изученное. Разнодискурсивные фрагменты литературных произведений могут оживлять повествование, создавать эффект остранения, что приводит к возникновению комического, иронического либо пародийного контекста. Для создания профессиональной реальности повествования в канву художественного дискурса вплетаются деловой/производственный (авиационный, медицинский, морской, педагогический, экономический и др. дискурсы). Профессиональный дискурс – неотъемлемая составляющая производственных романов (Occupational Novels), таких как, например, «Аэропорт», «Окончательный диагноз», «Отель» и др. Артура Хейли. Документальная проза, художественная публицистика и журналистика: автобиография, статья, дневник, мемуары, эпистолярный, репортаж, очерк, социальный комментарий, сатирическая эссеистика и т.д. также отличаются гибридным характером, поскольку подвержены влиянию разнообразных жанров.

Рассмотрим вышесказанное на конкретных примерах. *На митинге хирурги несли плакаты и прочие трансплантанты*. Возник эффект обманутого ожидания (транспаранты → трансплантанты). Вопрос знатокам программы «Что, где, когда?» предваряется выяснением ведущего того, существует ли какой-то закон ношения декольте или все зависит от настроения. Сам вопрос: Журналистка Т. считает, что *декольте – это еще одна форма ...?* Закончите мысль журналистки. Версии за столом: обручального кольца, рекламы, маркетинга, пиара, приветствия, форма губ, привлечения внимания, приглашения, чаши,

каблука, бокала, вежливости, дорожного знака, вопроса, анархии. Правильный ответ: *Сохранения матери* (*Закон сохранения матери*). Несмотря на ключевое слово *закон*, которым ведущий старался направить знатоков в область научного дискурса, остранение оказалось слишком сильным. В лирических песнях, будь то эпохальные, очень средние или низкопробные шлягеры, интердискурсивность часто играет заметную роль. В любимой многими поколениями песне о Косте моряке и рыбачке Соне упоминаются и *шаланды*, и *баркас*, и *кефаль*, и *бендюжники* (профессиональный дискурс), и топонимы, принадлежащие к городскому дискурсу: *Молдаванка*, *Пересыпь*, *Фонтан*, *Французский бульвар*. Все это вписывается в общую тональность любовных перипетий героев песни и ее добротный юмор. В песне «Девушка из Нагасаки» капитан, узнав о гибели любимой, продолжает бредить о ней «И в дикий шторм, когда ревет гроза, И в тихие часы на *полубаке*». Ему так сочувствуешь, что невольно ищешь значение слова *полубак* (*возвышение над верхней палубой в носовой части корабля*). Такого желания не возникает, когда она – морячка, он – моряк, она его ждет на суше, хочет, чтоб поцеловал и хочет, крепче чтоб любил, а он любимой объяснял, как *лебедка тянет трал*, и обещал: «Скоро наши молодцы *Все швартовые концы Наматывают на шнекты И причалят корабли*». Популярность многих низкосортных шлягеров объясняется тем, что слушатель не вникает в смысл текста, а ведется на их прилипчивый мотивчик.

Перевод интердискурсивных компонентов зависит от многих факторов: авторской интенции, идиостиля; цели перевода, выбора стратегии перевода, особенностей целевой аудитории, ее культурных традиций, стандартов и норм языка перевода и многих других важных аспектов. В песне Т. Недельской «Без тебя», которую мне пришлось переводить, героиня расстается со своим возлюбленным, хочет быть свободной, как птица, и счастливой (только уже без него). «*Мне надоело Быть новобранцем на плацу. Ты не поверишь, Но счастье очень мне к лицу*», – заявляет она. Мне представлялось, что лексика военного дискурса появилась здесь исключительно для рифмы. Памятуя, что переводить нужно не слова, а смысл (если таковой здесь вообще присутствовал), я остановилась на варианте: “*I’ve got much wiser; I’ll never be an easy touch, It may surprise you but freedom suits me very much*”.

Юмористический дискурс лимерика, где, как правило, обыгрывается бессмыслица, также может вобрать в себя элементы научного дискурса: *There was a young lady named Bright Whose speed was far faster than light; She set out one day In a relative way And returned on the previous night.* (Т.е. *знает законы, Эйнштейну хвала, вышла сегодня,*

вернулась вчера). Стихотворение *Foxtrot from a Play* (Фокстрот из пьесы) Уистена Хью Одена (W.H. Auden 1907-1973) читают по очереди молодожены куплет за куплетом. Основная мысль этого произведения – о вкусах не спорят: каждый выбирает то, что ему/ей по душе (But you're my cup of tea). Интердискурсивность способствует созданию комического тона повествования. Самый насыщенный терминологией куплет достается новоиспеченной жене: *Some have sagging waistlines And some a bulbous nose And some a floating kidney And some have hammer toes, Some have tennis elbow And some have housemaid's knee, And some I know have got B.O. (= bad odour), But you're my cup of tea* [1]. Единственное, что сохранилось в переводах, это – блуждающая почка. Молоткообразный палец стопы, травматический эпикондилит, препателлярный бурсит превратили бы шутливое описание в медицинский справочник. В переводах достигнута коммуникативно-прагматическая адекватность. *У тех – живот, как бочка, У тех – картошкой нос, Блуждающая почка И остеохондроз; Одним – вода в коленке, Другим – дугою бровь, Знал одного – он был УО (умственно отсталый), Но ты – моя любовь* (Перевод Елены Тверской) [2]. *У когось тлусте пузо, Бульбоподібний ніс, Блукає в когось нирка, Чи палець криво зріс. Чи спухлий лікоть, а чи В коліні щось шкребе, Старий кушнір смердить як тхір, А я – люблю тебе* (Перевод Тараса Малковича) [3].

Сосуществование различных дискурсов в художественном произведении способно вызывать не только улыбку или смех, а и другие эмоции, чувства и ощущения: напряженность, осуждение, сопереживание, уважение, неприятие и пр. Подобная реакция должна возникать и у реципиентов переводного текста.

Американский писатель-постмодернист украинского происхождения Чак Паланик, чья трансгрессивная проза отличается пародийной интонацией, получил всемирную известность благодаря переводам своих культовых романов и экранизации некоторых из них. Переводить Ч. Паланика непросто. Переводчику необходимо передать его замысел, который не сразу считывается, особенности идиостиля писателя, его насмешливо-пародийную картину мира и т.д. Интердискурсивная линия его романов также должна присутствовать в поле зрения переводчиков (шпионский дискурс – «Пигмей», массмедийный и религиозный дискурс – «Рэнт: Биография Бастера Кейси», дискурс гламура – «Кто все расскажет», «Проклятые», кинодискурс – «Кто все расскажет», своеобразный кулинарный дискурс – «Бойцовский клуб», пародирование приема экфрасиса – «Дневник», пародийная иллюстрация постструктуралистских

семиотических идей – «Удушье» и т.д.). О воспроизведении художественного мира Ч. Паланика в переводах можно прочесть в диссертации С.Ю. Данилиной [4].

Книга Майкла Мура «Письма из Ирака. Смогут ли они нам снова доверять?» (Will They Ever Trust Us Again?: Letters from the War Zone to Michael Moore) [5] – это, по сути, сборник открытых писем и электронных сообщений от американских военнослужащих, их родственников и ветеранов других войн известному писателю, кинорежиссеру и общественному деятелю. В них присутствуют и глубокие переживания, и гордость за отвагу своих сынов и дочерей, и боль от предательства собственных властей. Жанр эпистолярной публицистики, разновидностью которого и является открытое письмо, требует от переводчика достаточной компетентности, чтобы правильно отобразить своеобразие различных дискурсов: бытового, политического, военного и т.д. Студенты, выбравшие для комментированного перевода книгу М. Мура, столкнулись с рядом трудностей в передаче военных терминов, аббревиатур, реалий, идиом, каламбуров, цитат, эмоционально окрашенной и другой лексики. Для иллюстрации сказанного можно привести примеры студенческих переводов с моими правками, которые абсолютно не претендуют на истину в последней инстанции: *In the end, I got an honorable discharge... – Зрештою, мене звільнили з ~~почестями~~ позитивною характеристикою... The Patriot Act violates every principle we fight and die for. – «Патріотичний акт» Закон про боротьбу з тероризмом в США/антитерористичний закон порушує всі ті принципи, за які ми боремось і вмираємо. My unit was one of the initial units to enter Iraq. – Моя частина Мій підрозділ увійшов до Іраку одним із перших. Let the chicken hawks come on over here and do a patrol or two, then watch their attitudes change. – Нехай ці курчака кабінетні вояки прийдуть сюди й відбудуть одне-два патрулювання, тоді побачимо, як зміниться їхнє ставлення. I can't adequately describe to you the huge wave of depression when the powers that be committed us to the madness we have now inherited. – Я не можу точно описати ту величезну хвилю депресії, яка охопила нас, коли майбутня влада сильні світу цього направила нас на це безглуздя. I will no longer be proud to salute the flag, and I couldn't care less when the "Star-Spangled Banner" plays. – Мене більше не буде переполювати гордість, коли я віддаватиму честь прапору, і не буде викликати у мене ніяких емоцій «Вейлний зірками прапор» національний гімн (США). About a month ago his unit got activated again, and so he is back in New Orleans going through the big green process. – Приблизно місяць тому його частину знову мобілізували, отже, він знову в Новому Орлеані й проходить*

через «великий зелений процес» базову військову перепідготовку. *I hope the "thief-in-chief" isn't chief much longer. Thank you from the bottom of my heart. – Я сподіваюсь, що «злодій у владі» довго там не протримається вважаю, що цього «злодія в законі» треба якнайшвидше змінити. Щиро дякую.*

Вовлечение различных по своей природе дискурсов (дискурсные смещения) в тексты литературных произведений может не вызвать особых трудностей у переводчиков. Огромный арсенал справочной литературы, который в настоящее время имеется в их распоряжении, скрасит «муки переводческие» и приведет к желаемому результату. Однако когда какой-либо дискурс требует узкопрофессиональных знаний в определенных сферах деятельности, переводчику не обойтись без квалифицированной помощи консультанта.

Роман «Аэропорт» Артура Хейли, написанный еще в 1968 году, до сих пор является объектом многочисленных исследований, в том числе и в рамках гуманитарных дисциплин: литературоведения, терминоведения, теории жанров, переводоведения и др. Обзор таких публикаций мог бы послужить темой для отдельной статьи. Остановимся на статье Ю.В. Жамановой [6], в которой критически оценивается перевод авиационной лексики терминологического и нетерминологического характера данного производственного романа. Наряду с абсолютно оправданной критикой (*flying crews* – не летчики, а летные экипажи; *flight manuals* – не бортовой журнал, а руководство по летной эксплуатации; *layover* – не «пересып», а эстафета/ночевка/отдых и т.д.), делаются и некорректные замечания. В переводе описания этапов выполнения полета (*More essential were the announcements about emergency exits, oxygen masks, and ditching. With two of other stewardesses demonstrating, she accomplished them quickly.* – Гораздо важнее были объявления относительно кислородных масок, запасных выходов и поведения при вынужденной посадке. С помощью двух других стюардесс, проводивших демонстрацию, Гвен быстро справилась с этой задачей), Ю. Жаманова считает, что выделенные термины следовало передать профессионализмом *демонстрация аварийно-спасательного оборудования*. При такой генерализации теряется визуальный образ того действия, которое осуществляют грациозные, жестикулирующие стюардессы. В переводе предложения (*The aircraft parking areas, he observed, were as fully occupied as when he left, and there was still a line of arriving aircraft waiting for gate positions to be vacated.* – Стоянки для самолётов были по-прежнему забиты, а у галерей-гармошек, дожидаясь своей очереди, вытянулись вереницей прибывшие самолёты), как отмечает автор статьи,

«Переводчик искажил смысл оригинала: “gate positions” переводится как «стоянка», в настоящее время используется неологизм-калька «гейт». В оригинале отсутствует словосочетание, переведённое как «галерея-гармошка» [6]. Можно согласиться, что в переводе присутствует смысловая ошибка, но не там, где ее видит Ю. Жаманова. Очевидно, имелось в виду, что *Самолеты скопились на рулежной дорожке в ожидании, когда им определяют место стыковки с телетрапом*. The FAA – в переводе *Федеральное управление авиации* – предлагается перевести как *Федеральное авиационное агентство США*, на самом деле – это *Федеральное управление гражданской авиации*. Не совсем понятно стремление осовременить перевод, сделанный Т. Кудрявцевой и Т. Озерской в 1971 году: *flight deck interphone* – *интерфон* (хотя в то время в отечественной практике употребляли СПУ или внутрикабинный телефон), *crew room* – *брифинговая* (комната для подготовки экипажа/штурманская), *plates of aromatic hors d’oeuvres, and coffee* – *касалетки* (блюда, тарелочки), *airplane galleys* – *кухни воздушного судна/«сток», «юнит», «бардачок», «догхаус»* (бортовая кухня), *a reciprocal employee pass* – *мильный билет* (служебный, льготный) и т.д. Художественный перевод – это не ремейк и не сиквел, он должен бережно воссоздавать то время, в которое писался оригинал, средствами целевого языка. Ограничимся этим в «послеполетных разборках» с критиком перевода романа.

Несмотря на очень нелестные выводы, сделанные в результате сравнительного переводческого анализа Ю. Жамановой: 384 случая опущения оригинального текста, большой процент устаревшей лексики, использование приблизительных аналогов в переводе, и соглашаясь с тем, что многие недостатки (и это касается не только специальной терминологии) следует устранить, хочется восхищаться теми, чей перевод сделал роман Хейли таким востребованным и популярным и в те далекие годы, и в последующие десятилетия.

Литература

1. Auden W.H. Foxtrot from a play [Электронный ресурс] / W.H. Auden. – Режим доступа : <http://holyoje.org/poetry/auden7.htm>
2. Оден У.Х. Избранные стихотворения [Электронный ресурс] / У.Х. Оден ; пер. с англ. Е. Тверской. – Режим доступа: http://gondolier.ru/131/131twerskaja_1.html
3. Оден В. Фокстрот з п'єси [Электронный ресурс] / Вістен Оден; пер. з англ. Т. Малковича. – Режим доступа: <http://slonyk.com/blog/translations/page4/>
4. Даниліна С.Ю. Відтворення пародійності художнього світу Чака Паланіка в українських та російських перекладах : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / С.Ю. Даниліна. – К. : 2015. – 229 с.
5. Moore M. Will They Ever Trust Us: Letters from the War Zone / Michael Moore. – L.: Penguin Books, 2005. – 218 p.
6. Жаманова Ю.В.

Профессиональная речь в художественном тексте как объект межъязыковой передачи (на материале лексики кабинного экипажа в романе А.Хейли «Аэропорт» и его русском переводе) [Электронный ресурс] / Ю.В. Жаманова // Вестник МГОУ. – Вып. 2. – Серия : Лингвистика. – М. : Издательство МГОУ, 2015. – С. 56-64. – Режим доступа : <http://vestnik-mgou.ru/Articles/Doc/8166>.

Алексей Вдовичев

г. Минск, Республика Беларусь

Переводческие трансформации как фактор обеспечения качества текста перевода

На современном этапе основным требованием к работе специалиста, осуществляющего межкультурную коммуникацию в качестве посредника, является максимальная точность (структурно-семантическая, прагматическая) перевода, или адекватный перевод. Многие прибегают к понятию «эквивалентности перевода», зачастую используя его как синоним адекватности, что не отражает сути переводческого процесса и целей перевода. Качество перевода – тема, которая обсуждается на международных конференциях и форумах специалистов в данной отрасли. В последнее время качество перевода прописывается в международных стандартах (*ISO, EN 15038, ГОСТ*), что отражает необходимость рассмотреть подготовку специалистов с позиции применения ими основного переводческого инструментария – переводческих операций, или трансформаций.

В первую очередь, необходимо отметить, что перевод рассматривается в трех аспектах.

Когда речь идет о качестве перевода, мы имеем дело с переводом как результатом профессиональной деятельности, где оценивается конечный продукт, проверяется его соответствие оригиналу, институциональным требованиям (например, правилам оформления документа и использования определенной терминологии в отдельной международной организации). Для оценки профессиональной деятельности мы прибегаем к экспертизе тех переводческих операций (преобразований, трансформаций), которыми пользовался специалист, т.е. оценке

перевода как процесса. Перевод как акт межкультурной коммуникации

(при посреднической роли переводчика) важен в устном преобразовании текста на язык перевода (ПЯ) и в письменном переводе текстов некоторых жанров (включая художественный перевод, где необходимо учитывать факторы межкультурной коммуникации и лингвистической адаптации текста с учетом целевой аудитории).

Целью перевода является обеспечение языкового посредничества между носителями разных языков путем создания на переводящем языке (ПЯ) текста, предназначенного для полноценной замены оригинала (ИЯ), что означает содержательное, структурное и функциональное отождествление с оригиналом. Таким образом, мы можем оценить конечный продукт, соответственно качество перевода, по степени его близости к тексту на языке оригинала.

К переводческим операциям, которые используются специалистом для достижения адекватного перевода, относятся подстановка (в некоторых публикациях используется термин «калькирование»), трансформации и способы перевода безэквивалентной лексики.

Простейшей переводческой операцией является подстановка (калькирование). Многие студенты, изучая основы перевода, стараются использовать именно эту операцию, которая могла бы считаться основной и самой удачной в выборе стратегии перевода, если бы не было многих ограничений. Подстановка заключается в том, что переводчик заменяет слово исходного языка на слово языка перевода, грамматическую форму исходного языка на грамматическую форму языка перевода. Такие замены возможны только в том случае, если значения единиц на грамматическом и лексическом уровнях совпадают (например, *She lives in Kiev – Она живет в Киеве*). Но при сопоставлении лексики иностранного языка (английского) и родного языка (русского или белорусского) становится очевидным, что при помощи простой подстановки можно перевести только сравнительно небольшую группу слов, в состав которой входят термины родства, числительные и небольшая часть бытовой лексики. Необходимо также отметить, что в случае универсального характера приема и совпадения лексико-грамматических свойств в ИЯ и ПЯ, подстановка стала бы отличным инструментом замены традиционного перевода (выполняемого человеком) машинным (выполняемого автоматизированными системами).

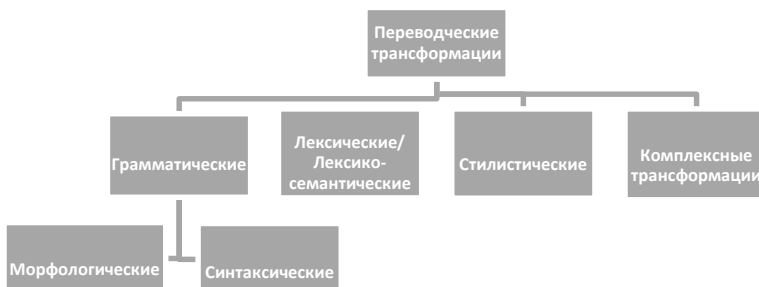
Перевод по определению представляет собой трансформацию, а потому переводческие трансформации занимают центральное место в теории и практики перевода. Переводчик, который умеет применять разные трансформации, прежде всего, показывает свое знание требований к тексту перевода, где объективными параметрами для сравнения

текста оригинала и текста перевода являются их структура, или построение, семантика, или содержание, и прагматика, или воздействие.

В силу различий между языковыми системами исходное содержание на языке оригинала (ИЯ) зачастую невозможно передать на языке перевода (ПЯ) одинаковыми лексическими и грамматическими средствами. В переводческой практике (особенно в устном переводе) можно привести много случаев, когда семантически точный и структурно эквивалентный перевод оказывается неадекватным в силу нарушения передачи прагматики перевода, т.е. перевод не соответствует ситуации общения (например, перевод многих речевых формул вежливости, запросов, усилительных слов, включая междометия и т.п.). Именно поэтому переводчику приходится всегда прибегать к другим преобразованиям на ПЯ, чтобы сохранить все исходные факторы текста на ИЯ, что неизбежно связано с использованием трансформаций как вида переводческих операций.

В настоящей статье переводческие трансформации систематизируются достаточно схематично, т.к. описание всех преобразований, которые могут облегчить работу письменного и устного переводчика, предоставляется во многих учебных пособиях по переводу, хотя недостатком учебно-методической литературы в этой области является стремление охватить только конкретный вид переводческих трансформаций.

В основе переводческих трансформаций лежит принцип перефразирования, который используется в повседневном общении для упрощения понимания исходящего текста, в том числе в рамках одноязычной коммуникации. Принцип перефразирования лежит также в основе многих стилистических приемов, но в зависимости от единиц языка, которые мы пытаемся «*перефразировать*», все переводческие трансформации можно подразделить на следующие виды:

На первых этапах обучения будущих переводчиков рекомендуется начать с грамматических трансформаций, что поможет им знать грамматические нормы иностранного и родного языков, а также способы преобразования грамматических структур/ конструкций в двух языках (в случае двустороннего перевода). К **грамматическим** переводческим трансформациям можно отнести следующие (список не является полным): грамматическая замена части речи, числа, залога, типа предложения, видо-временных форм глагола; изменение порядка слов (в некоторых пособиях представлен термин «*транспозиция*», но в теории перевода данное понятие используется также для обозначения одного из видов внутриязыкового перевода); членение предложения; объединение предложений; грамматическая компенсация; способы/ приемы перевод неличных форм глагола; способы/ приемы перевода артикля и др.

К **лексическим / лексико-семантическим** можно отнести следующие трансформации (список не является исчерпывающим): лексическая замена, конкретизация, генерализация, дифференциация, смысловое развертывание (модуляция) и др.

Стилистические трансформации часто рассматриваются в тесной связи с лексическими переводческими преобразованиями, поэтому в некоторой степени их можно отнести к лексическим или комплексным способам: метафорические трансформации (реметафоризация, деметафоризация, метафоризация); метонимический перевод и др.

К **комплексным** трансформациям можно отнести описательный перевод, добавление, опущение, целостное перефразирование, антонимический перевод, комплексную компенсацию и др.

В настоящей статье мы не приводим примеров, но в списке литературы укажем основные учебные пособия по общей, частной и специальной теории перевода, в которых можно найти более подробное описание трансформаций с примерами и практическими упражнениями. Для обеспечения качества перевода как результата необходимо, чтобы специалист мог осуществлять перевод как процесс с использованием тех операций, которые позволят ему обеспечить и успешную межкультурную коммуникацию, и высокую оценку своей деятельности.

Литература

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода / Л.С. Бархударов. – 2-е изд. – М.: ЛКИ, 2008. – 240 с.
2. Бреус Е.В. Теория и практика перевода с английского языка на русский: учебное пособие / Е.В. Бреус. – 3-е изд. – М.: УРАО, 2005. – Ч. 1 – 104 с.
3. Комиссаров В.Н. Общая теория перевода /

В.Н. Комиссаров. – М.: ЧеРо, 2000. –136 с. **4.** Миньяр-Белоручев Р.К. Теория и методы перевода / Р.К. Миньяр-Белоручев. – М.: ЧНУЗ Моск. Лицей, 1996. – 207 с. **5.** Мирам, Г.Э. Профессиональный перевод / Г.Э. Мирам, А. Гон. – М.: Эльга-Н, 2006. – 136 с. **6.** Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь / Л.Л. Нелюбин. – М.: Флинта: Наука, 2006. – 319 с. **7.** Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика: Очерки лингвистической теории перевода / Я.И. Рецкер. – 2е изд., стер. –М.: Р. Валент, 2007. – 240 с. **8.** Федоров А.В. Основы общей теории перевода: (Лингвистические проблемы) / А.В. Федоров. – М.: Филология, 2002. – 416 с.

Алексей Вдовичев, Елена Каранетова
г. Минск, Республика Беларусь

Самостоятельная работа в учебной подготовке современных переводчиков

В последнее время в средствах массовой информации часто обсуждается тема подготовки современных специалистов, которые могут отвечать требованиям рынка труда в текущей ситуации в стране. Выпускников высших учебных заведений спрашивают, какие знания им пригодились после окончания вуза, что они хотели бы исправить в своем обучении и т.п. Результаты таких опросов практически всегда одинаковы: «много теоретических знаний, которые не востребованы на рынке труда», «мало практической работы», «отсутствие профессионального опыта» и т.п. При этом такое мнение поддерживается работодателями, которые хотят видеть в выпускнике не начинающего специалиста (например, переводчика), который должен приобрести определенный стаж работы, чтобы выполнять все задания на должном уровне, а готового эксперта, который сразу после окончания вуза может выполнять все задачи и соответствовать всем требованиям, предъявляемым на современном рынке труда.

Возникшая проблема решается во многих университетах путем внедрения практико-ориентированного обучения с минимальным количеством аудиторных занятий, посвященных теоретическому обучению, и максимальным количеством часов на практические занятия и производственную практику, которая начинается уже со второго курса. Зарубежный опыт базируется во многих аспектах на внедрение компонента самостоятельной работе на всех этапах обучения в вузе, но воспринимается самостоятельная работа по-разному: многие студенты считают, что вся самостоятельная работа сводится к выполнению домашних заданий, а преподаватели полагают,

что такая работа должна быть строго контролируема и сводят все к проверке домашнего задания на практическом или семинарском занятии. Необходимо помнить, что учеба в университете (любом высшем учебном заведении) включает в себя два одинаковых по объему и взаимовлиянию процесса – обучения и самообучения.

Современный специалист должен соответствовать широкому перечню требований, среди которых огромное значение имеет наличие у выпускников определенных способностей и умений самостоятельно находить информацию из различных источников, систематизировать ее, давать оценку конкретной профессиональной ситуации. Формирование таких умений происходит в течение всего периода обучения через участие студентов в практических занятиях, выполнение контрольных заданий и тестов, написание курсовых и дипломных работ. При этом самостоятельная работа студентов играет решающую роль в ходе всего учебного процесса. На примере переводческого факультета Минского государственного лингвистического университета мы можем рассмотреть основные положения, связанные с организацией самостоятельной работы с применением определенных технологий и методов обучения, форм самостоятельной работы.

Формы самостоятельной работы студентов переводческого факультета достаточно разнообразны и включают в себя, например:

- изучение и систематизацию документов, стандартов, которые используются как основополагающие в профессиональной деятельности переводчика. Сложно выделить время на занятии, чтобы обсуждать все стандарты, разработанные профессиональными переводческими ассоциациями и союзами, но выпускники должны знать положения и требования, нормативно-инструкционные документы с тем, чтобы подготовиться к профессиональной деятельности уже на этапе обучения в университете. Изучение и систематизация справочных материалов с использованием информационно-поисковых систем поможет студентам обоснованно комментировать свои переводческие решения, опираясь как на теоретические, так и на практические рекомендации, а также на ту информацию, которая поможет им в определенной области перевода (например, использование терминологических баз, глоссариев и словарей, составленных профессиональными лексикографами и практикующими переводчиками. Студентам рекомендуется использовать сайты международных и отечественных переводческих ассоциаций, переводческих агентств, электронных энциклопедий;
- изучение учебной, учебно-методической и научной литературы, материалов периодических изданий с привлечением

электронных средств официальной, периодической и научной информации, что позволяет выйти за рамки обязательной программы по переводческим дисциплинам и обеспечить всестороннее развитие профессиональной компетенции переводчика. С этой целью могут использоваться ресурсы библиотечного фонда университета и информационные источники сети Интернет (например, электронные библиотеки, электронные энциклопедии);

- подготовку докладов и рефератов, написание курсовых и выпускных квалификационных (дипломных) работ. При этом доклады и рефераты могут носить не только теоретический, но и практико-ориентированный характер (темы докладов и рефератов могут включать рассмотрение переводческих трансформаций, способов и приемов перевода отдельных грамматических и лексических явлений в разнообразных типах текстов);

- участие в работе студенческих конференций и временных научных коллективов, что позволит студентам не только улучшить теоретическую подготовку, но и апробировать результаты своей работы, доказывая ее практическую значимость и актуальность, т.к. самостоятельная работа приобщает студентов к научному творчеству, поиску и решению актуальных современных проблем.

Самостоятельная работа может проводиться на двух уровнях.

Аудиторная самостоятельная работа по переводческой дисциплине выполняется на учебных занятиях под непосредственным руководством преподавателя и по его заданию. Сюда можно отнести задания как индивидуальные, так и групповые (коллективные). Выполнение устного перевода может быть, например, выполнено в группах переводчиков, которые работают по разным темам или используют разные виды дискурса в рамках заданной темы (например, обсуждение вопросов, связанных с изменением климата, с позиции журналиста, ученого-эколога, политика, экономиста, активиста природоохранной организации). Запись аудиофайла выступления на языках оригинала и перевода позволит студентам обсудить те переводческие решения, которые использовались в ходе дискуссии, оценить качество перевода, сделав анализ нормативно-узусных ошибок, под руководством преподавателя. Студенты приобщаются к работе корректора, редактора текстов перевода при выполнении аналогичных заданий по письменному переводу.

Внеаудиторная самостоятельная работа выполняется студентом по заданию преподавателя, но без его непосредственного участия.

Чаще всего звучат призывы увеличить объемы именно аудиторной самостоятельной работы, что обосновывается участием преподавателя

и выполнением им контролирующей функции в процессе перевода (такой вид самостоятельной работы приветствуется на первых этапах обучения в университете, когда студентам предлагаются рекомендации по выполнению заданий, оценке качества перевода, указываются направление и ход деятельности в аудитории). Реализация такого подхода требует от преподавателей разработки методик и форм организации аудиторных занятий, способных обеспечить высокий уровень самостоятельности студентов и улучшение качества подготовки. Многие методики связаны с изучением иностранных языков, но преломляются в направлении билингвальной коммуникации (бинарного перевода).

Второй подход предполагает повышение активности студентов по всем направлениям самостоятельной работы во внеаудиторное время, к чему не всегда готовы и преподаватели, и студенты. В этом случае мы также должны учитывать информационно-аналитическое и информационно-коммуникативное обеспечение университета и создание всех необходимых условий для студентов, которые будут выполнять самостоятельную работу вне университета.

В ходе преподавания переводческих дисциплин мы рекомендуем использовать педагогические технологии и методики, способствующие формированию необходимых профессиональных, академических и социально-личностных компетенций. Сюда можно отнести технологии обучения в сотрудничестве, коммуникативные (интерактивные) технологии, проектные технологии, кейс-метод, портфолио.

Технологии обучения в сотрудничестве способствуют формированию навыков работы в команде для решения конкретных задач. Эта технология неразрывно связана с проектной технологией.

При помощи коммуникативных технологий (учебных дебатов, дискуссий, круглых столов, «мозгового шторма» и др.) студенты учатся ставить общие цели, разрабатывать стратегии их достижения, формулировать проблемы, анализировать имеющуюся информацию по проблеме, представлять различные точки зрения, формулировать и обосновывать собственную точку зрения по проблеме, принимать решения.

Проектные технологии занимают особое место в планировании самостоятельной работы студентов переводческого факультета. Мы привыкли к слову «проект» и используем его практически во всех мероприятиях, при этом необходимо особое внимание уделить постановке целей и задач в рамках определенного проекта. Проект рассматривается как комплекс творческих усилий, предпринимаемых с целью получения конкретных результатов для решения

сформулированной проблемы в рамках отведенного времени и с использованием различных информационных ресурсов. Проектная деятельность является средством организации самостоятельной работы студентов, способом повышения их мотивации и раскрытия их творческого потенциала, а также стимулирования исследовательской деятельности. Студентам в качестве внеаудиторной самостоятельной работы рекомендуется с самых ранних этапов обучения в университете составлять и организовывать свои переводческие проекты (на первом этапе все проекты осуществляются в направлении письменного перевода, при этом студенты выполняют роль не только переводчиков, но и корректоров, редакторов, заказчиков. На продвинутом этапе можно предложить студентам реализацию проектов в направлении устного перевода (например, перевод видеофильма с озвучиванием по ролям, подготовка субтитров, написание сценария, подготовка монтажного листа, редактирование и т.п.).

Кейс-метод направлен на развитие критического мышления, анализа и синтеза исходных данных по проблеме, исследовательской компетенции студентов. Кейс-метод используется как в теоретических курсах, так и на практических занятиях. Моделирование кейса для аудиторной самостоятельной работы предусматривает заблаговременную подготовку студентов по определенному вопросу (например, кейс, связанный с требованиями к профессиональной компетенции переводчика на рынке труда, предусматривает предварительное изучение информации (статистической, нормативной) на сайтах переводческих агентств и ассоциаций). Кейс-метод часто используется в рамках теоретических курсов по теории перевода у зарубежных авторов (например, Д. Робинсон в своей книге «Как стать переводчиком. Введение в теорию и практику перевода» предлагает на рассмотрение и обсуждение практические ситуации в сфере перевода).

При использовании вышеуказанных технологий (в частности проектной технологии и кейс-метода) студентам с раннего этапа обучения рекомендуется вести свои портфолио (индивидуальная, персонально подобранная совокупность разноплановых материалов, которые с одной стороны представляют образовательные результаты, а с другой стороны, содержат информацию об индивидуальной образовательной траектории как формы самостоятельной работы повышается ответственность студента по отношению к процессу профессионального обучения). Портфолио позволяет оценить «опыт работы» студента на заключительном этапе обучения.

Translator's Information Mining and Technological Competences in the Modern Translation Service Market

The educational environment designed for training of translators and interpreters at any level of continuing education (including the first and second cycles of training) often focuses on the major types of specialists' competencies. The primary one is the language competence, which is derived from the communicative competence (sometimes called communicative speech competence in the tradition of the Russian-language methodological translation schools). This language competence can cover only verbal communicative competence, excluding non-verbal communication, which is also of great importance for translators and, first of all, interpreters. The language competence reveals knowing how to understand grammatical, lexical and idiomatic structures as well as the graphic and typographic conventions of the source languages (SL) and target languages (TL). Translation schools in the countries of the Commonwealth of Independent States often include phonological and spelling sub-competences in the language one. In the Western schools of translation and interpretation we can come across the language competence, which would also require developing sensitivity to changes in language and developments in languages.

Does it really mean that a good command of source and target languages can ensure success in the modern language services market, especially in the dimension of translation and interpretation (T&I) services? The answer is negative and it is evident from all educational standards developed in various education institutions providing training at the first cycle (equivalent to the Bachelor's degree) as well as the second cycle (the Master's degree) in the field of translation, interpretation or translation studies. They all include a variety of new competences and now we observe the rise in demanding the practical skills of work after graduating from a higher education institution. This is well described in various educational policies of the European Union members as well as within the Bologna Declaration frameworks. Often this competence, which ensures added value to higher education, is called a practical one. Depending on the speciality and field of study the competence's name may vary, but when it regards the field of language services, we come to mentioning information and technological competence in our standards. The primary objective is to teach undergraduate and graduate students to use information

communicative technologies (ICT) in their professional activities. This article refers to two practical competences of great significance for professional translators and interpreters, namely: the information mining competence and the technological competence, which are interconnected but often require content-differentiated courses for training and learning.

Mr. Yves Gambier on behalf of the European Master in Translation expert group provided the scheme of five main competencies for Translation Service Provision, including the following: 1) translation service provision competence; 2) language competence; 3) intercultural competence; 4) information mining competence; and 5) technological competence [1]. He is a member of the expert group set up in 2007 with its main tasks to make specific proposals with a view to implementing a European reference framework for the EMT throughout the EU. The professional competences cited by this expert group are now embedded in all standards and programmes developed for training professional translators and interpreters in the European Union as well as in the Bologna Declaration member-states (in 2015 the Republic of Belarus joined the Bologna Declaration, or, as it is called in some countries, the Bologna Process). Taking into account the long-standing traditions of providing educational services to all those undergraduate and graduate students willing to become translators and interpreters, we can mention that the intercultural and language competences are mandatory for educational standards, perhaps allowing some varieties in naming these competences and in content, or factors, describing them. As for the information mining and technological competences, they are included mostly in the professional competence and have a very brief description as it has been mentioned above (ICT, Internet, machine translation).

While sharing the European colleague's ideas and taking into account the global context of education, in our case, training professionals in the field of translation and interpretation, we would like to offer how to use the information mining and technological competences in the learning environments of our higher education institutions.

As for the information mining competence it is necessary to mention that it provides a lot of skills required by employers (conventionally called customers) in ensuring a high quality of translation and interpretation services. The competence provides that our students should know how to identify one's information and documentation requirements. In this case it is recommended to give some details of institutional discourses to students translating texts in a certain field. There are differences in English (and now we do not take into account the varieties of English, e.g. British English or American English), but English differs on the level of its use, including

grammar rules, depending on the agency, institution, organization you work for. Students are to be recommended to use not only textbooks and manuals developed for higher education institutions, but also to get familiarized with various styleguides, or guidelines, which are drafted in almost all organizations working in multilingual contexts, for instance, *the European Commission Styleguide* or *the BBC News Styleguide*, providing specific rules and regulations regarding how to use English when you translate into this language from a source language. By the way, *the BBC News Styleguide* is not often referred to but is recommended to all students learning English as a foreign language to know the specifics of the mass media English (for more information see <http://www.bbc.co.uk/academy/journalism/news-style-guide>). This competence also provides development of strategies for documentary and terminological research and knowledge how to extract and process relevant information for a given task. Commenting on the above-mentioned skills deriving from the competence, we have to stress that translators should learn how to use various dictionaries, including specialized dictionaries in the field they translate source texts in, but we often do not pay attention to the requirements to terminology imposed by some international organizations or specialized agencies. In this case a good example will be versions of translating «атомная электростанция» as ‘nuclear power station’, ‘atomic power station’, ‘nuclear power plant’, where the latter is used in all documents delivered by the International Atomic Energy Agency (IAEA). That’s why strategies for documentary and terminological research will be closely connected with knowledge how to use tools and search engines effectively (this is also closely connected with the technological competence of translators). We would cite only several links, which are, in our opinion, of great use in professional activities of translators and interpreters:

1) www.iate.europa.eu – the European Union’s terminology database. It includes more than 9 million terms in the 23 official EU languages. The terms are submitted by translators from European institutions and then verified by the linguistic department’s terminologists;

2) www.unterm.un.org – the United Nation’s terminology database. It contains technical and specialized terminology in each of the six official UN languages (English, French, Spanish, Russian, Mandarin and Arabic) as well as phrases frequently used by the Organization;

3) www.electropedia.org – the world’s leading online electrical and electronic database containing more than 20 000 terms and definitions in English and French organized by subject area, with equivalent terms in German and Spanish;

4) www.unwto.org/trad/index.php – the terminology database of the

World Tourism Organization (UNWTO), in Arabic, English, French, Russian and Spanish;

5) www.minefiterm.finances.gouv.fr – the terminology database of the Translation Centre at the Ministry for the Economy, Finance and Industry and the Ministry for the Budget, Public Accounts, the Civil Service and State Reform (France) in Arabic, Chinese, Dutch, English, French, German, Italian, Japanese, Portuguese, Russian and Spanish.

This is only a short list of the terminology databases, which could be used in the training process as well as in further professional activities by both teachers and students.

Mastering the archiving of one's own documents is also included as a skill developed within the information mining competence but it seems to be linked to the technological competence and its skill to know how to create and manage a database and files. Students should be aware of various file manager systems (software) and the way how to store information for its further use in training and professional activities. This competence includes knowledge how to use effectively and rapidly and to integrate a range of software top assist in correction, terminology, layout, documentary research. Students should be aware of the latest machine translation tools (systems), including the most popular ones used in the location (e.g. *Promt*, *SysTran*, *GoogleTranslate*). Many contemporary machine translation systems are embedded with the translation memory tools (TM). Translation memory tools allow students and teachers unify systems and regulations of translation, provide an opportunity to translate faster with less editing and proofreading in comparison with machine translation tools. When training professional translators *TRADOS* would be one of the most required software products in this field, however, currently a lot of electronic (with Internet-access) tools are developed with the help of clouding technologies. One more skill within the technological competence is knowledge how to adapt and produce a translation in different formats and for different technical data (in this case we can mention training of interpreters and their skills to record and to do overvoicing of multimedia and audiovisual materials).

In conclusion we would like to emphasize the importance of the information mining and technological competences in teaching translation and interpretation and the necessity to provide links between the conventional competences and the current demands of the professional markets of linguistic (translation and interpretation) services.

References

1. Gambier, Y. Competences for professional translators, experts in multi-lingual and multimedia communication – Mode of access: http://ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/emt/key_documents/emt_competences_translators_en.pdf/.

*Ольга Войку, Ольга Шевчук
м. Санкт-Петербург, Російська Федерація,
м. Севєродонецьк, Україна*

Особливості підготовки соціальних перекладачів, які працюють у медичній сфері, в Іспанії на сучасному етапі

Вперше особливу увагу на соціальний переклад в Європі було звернуто в період і після Другої Світової війни, коли деякі країни прийняли велику кількість іммігрантів. Однак проблема підготовки та вимог, що пред'являються до соціального перекладу, не були остаточно сформульовані. Власне, сам переклад називався «комуніальний». На наш погляд, сучасний термін «соціальний переклад» найбільш точно і вірно передає його значення.

На сучасному етапі необхідність у підготовці перекладачів до роботи в соціальній сфері постійно зростає. У процесі глобалізації, сформованої напруженою обстановкою в світі, обумовленої багатьма факторами, попит на послуги перекладачів стрімко зростає. У Європі 215 навчальних закладів здійснюють підготовку перекладачів для роботи в соціальній сфері (в Іспанії – понад 40). Однак саме навчання соціальному перекладу, на нашу думку, постійно викликає особливий інтерес. У методичному плані дана проблема розроблена недостатньо, довгий час не була предметом самостійного вивчення, саме це і ускладнює процес навчання перекладачів. Перекладач, який працює в даній області, повинен володіти особливими знаннями в інтерлінгвокультурній комунікації. Дійсно, лише проникнувши в образ мислення нації, можна зрозуміти особливості менталітету носіїв різних культур і досягти еквівалентності, адекватності і повноцінності перекладу.

У зв'язку з глобалізацією суспільства і відбувається «еволюція мовних політик відносно іммігрантів. В останні десятиліття основні країни, що приймають іммігрантів, проводили політику за трьома напрямками: культурна і мовна асиміляція, громадянська аккультурація і багатомовність, невтручання» [1, с. 20]. Як справедливо зазначає С.Г. Тер-Минасова, «Найважливішим фактором розвитку людського суспільства є взаємодія, взаємозалежність, взаємозв'язок мови і культури» [2, с. 17]. Саме тому питання підготовки соціальних перекладачів є різноплановим. Багато робіт, присвячених методичному аспекту в підготовці соціальних перекладачів, доступні далеко не всім фахівцям, тому що написані англійською мовою, що визначається домінуючою позицією BANA-країн (Britain, Australasia, North America)

у цій області. Термін з'явився у 1756 р. для позначення країн, державною мовою яких є англійська.

Цікавий той факт, що у 1998 р в Швейцарії французькою мовою з'явилася робота, яка була присвячена проблемам, пов'язаним з підготовкою соціальних перекладачів [3, с. 5)]. Незабаром цей науковий труд було перекладено німецькою та італійською мовами. Іспанською ж мовою переклад було здійснено лише в 2009 р. Відзначимо, однак, що накопичено певний (позитивний і негативний) досвід і в Іспанії. Адже, як відомо, іспанська мова є однією з 6 пілотних мов ООН. З 90-их років ХХ століття виникає гостра необхідність у підготовці соціальних перекладачів, тому що з кожним роком зростає потік іммігрантів до Іспанії. Так, у 2008 р в Каталонію приїхало 80.402 чол., в Андалусію – 44.814 чол., в Мадрид – 37.752 чол. З африканських країн прибувають найбільш бідні верстви суспільства, а з Англії, Німеччини, Голландії, Франції – туристи і покупці житла. Відповідно, для роботи з ними необхідно використовувати різні перекладацькі стратегії [4, с. 146].

Слід зазначити, що останнім часом збільшився потік біженців з країн Близького Сходу, а разом з цим розширилося і коло проблем, які треба вирішувати. Іммігранти, біженці та нелегали не тільки є носіями чужих мов, але і культур, часто незнайомих, навіть чужих іспанському населенню. З лінгвістичної точки зору громадяни інших країн – іммігранти – привносять в Іспанію свою культуру та / або різні мови, які часто обмежують можливості соціально-лінгвістичного спілкування та вимагають нових рішень. Часто єдиним багажем всіх цих біженців, легальних і нелегальних іммігрантів є їх власна мова, культура, традиції і звичаї. Приїжджаючи до Іспанії чи іншої країни, вони взагалі не знають мови і культури своєї майбутньої країни перебування. Це створює певні труднощі їх асиміляції, ускладнює їх спілкування в різних соціальних сферах (під час пошуків роботи, в школах, лікарнях та інших державних закладах). Наявність професійних перекладачів в Міністерстві Внутрішніх Справ, в судах частково вирішує цю проблему, проте, часом їх виявляється не достатньо і / або вони не володіють усіма мовами та діалектами іммігрантів. Таким чином, перед Іспанією та іншими західними країнами постають такі проблеми, які пов'язані з професійним перекладом: брак освіти і знань з етики професії; нестача перекладачів в офісах соціальних структур; нестача чітких професійних установок по поведінці перекладачів; непрофесійні та некваліфіковані переклади, які неправильно відображають права і можливості нових громадян. Вирішення цих проблем є зараз нагальним завданням, бо соціальний

переклад був і залишається одним з перших видів перекладу у світі (наприклад, зустрічі римлян і іберів) і є тією формою комунікації, яка необхідна в будь-якому культурному суспільстві, в якому говорять на одній мові та повинні взаємодіяти з тими, хто говорить на інших мовах.

Уряд Іспанії має не тільки надавати підтримку новоприбулим, а й забезпечити гідне існування, інтеграцію в суспільство. Про це йдеться і в Законі 14/1968 25, у якому обмовляється право пацієнта на отримання медичної інформації у доступній та зрозумілій формі. Це завдання виконує соціальний переклад. Ситуація в Іспанії схожа на ту, що описана в інших країнах ЄС, проте має і свої індивідуальні особливості.

Провідними університетами Іспанії з підготовки перекладачів для роботи в соціальній сфері (в Іспанії цим терміном позначають юридичний, адміністративний і біосанітарний / медичний переклади) є університети: Мадридський і УАН (Університет Алькала де Енарес), Барселонський (Каталонія), Гранадський та в м. Малазі (Андалусія).

УАН з 2001 р. став готувати бакалаврів в даній сфері, а з 2005 р. – магістрів з десятима комбінаціями мов, в ньому захищено 438 TFM (випускних кваліфікаційних робіт). Підготовка ведеться у рамках п'яти навчальних модулів, інформація доступна на сайті: <http://www2.uah.es/traduccion>. Слід відзначити діяльність К. Валеро Гарсес [5], яка є не тільки провідним фахівцем у цій галузі, а й перекладачем з англійської мови. Завдяки її перекладам іспанським фахівцям стали доступні роботи англомовних авторів.

В університеті м. Малага було розроблено розмовники для медперсоналу і пацієнтів 19 мовами [6]. Особливе значення має діяльність TISP (Соціальний усний та письмовий переклади), в рамках цієї організації постійно проводяться міжнародні конференції, симпозиуми, колоквиуми, круглі столи, бесіди і т.д.

Представляється необхідним розглянути деякі перекладацькі стратегії та рекомендації перекладачеві, який працює в соціальній сфері, котрі пропонують наші іспанські колеги. Особлива увага приділяється підготовці перекладачів, які працюють у медичній сфері. Адже відомий той факт, що потрапляючи на прийом до лікаря, пацієнт стає вразливим і незахищеним, часто відчуваючи біль і страждання. Часто медичний персонал забуває, що перед ним знаходиться пацієнт, який володіє не повною мірою або ж зовсім не володіє мовою країни перебування, що також ускладнює роботу перекладача. Таким чином, соціальний перекладач знаходиться в центрі ситуації пацієнт – медичний працівник. Необхідні особливі стратегії уникнення можливого конфлікту. Про це докладно йдеться в цитованій роботі швейцарських учених Bischoff A., Leutan L.

Перекладач (*traductor, intérprete, mediador intercultural o agente comunicativo de salud* – визначення, що існують в Іспанії, підтверджують складність і багатоплановість даної професії), що працює в даній сфері, повинен володіти іноземною мовою на рівні С2-С3, а також володіти великими знаннями в області термінології. У зв'язку з появою і поширенням методів нетрадиційної і східної медицини розширився і перекладацький вокабуляр.

Необхідно і знайомство з іншомовною культурою (наприклад, для того, щоб враховувати релігійні почуття пацієнта, відносини в родині і особливу побудову сім'ї). Комунікабельність також відіграє важливу роль у роботі соціального перекладача: вміння створювати візуальний контакт, перебувати на одному рівні з пацієнтом при здійсненні усного перекладу і т.д.

Перекладач повинен пам'ятати, що він намагається допомогти пацієнтові, проте у перекладача є свій життєвий досвід і почуття, тому фахівець повинен навчитися і розслабитися, відпочивати після роботи. Багато перекладачів, на жаль, схильні до синдрому Улісса (*burnout, compassion fatigue*) – втома, втрата інтересу, розчарування. Як уникнути багатьох інших труднощів, можна дізнатися з робіт, розміщених на сайті: [http // www.trimedicaorg / panacea / indiceGeneral / n42tribuna](http://www.trimedicaorg/panacea/indiceGeneral/n42tribuna).

Для вірної оцінки якості соціального перекладу необхідно враховувати його ерратологічний аспект. Слідом за багатьма авторами (Н.К. Гарбовський, Л.К. Латишев, А.В. Федоров та ін.) ми виділяємо перекладацькі помилки розуміння і помилки вираження. Однак досвід роботи показує, що «враховуючи специфіку усного послідовного перекладу як публічного виду діяльності, доцільно виділити третій тип – помилки поведінки» [7, с. 65]. Природно, норми професійної поведінки перекладача є обов'язковими і для соціального перекладача, але в даній сфері, на наш погляд, особливу роль відіграють вокальні характеристики голосу (тембр, звучання, темп, нозалізація) і кінесичний компонент (надмірна жестикуляція і міміка, особливо вираз очей).

Не підлягає сумніву важливість використання досвіду зарубіжних колег, особливо з підготовки соціальних перекладачів в Іспанії, оскільки, як ми вже зазначали вище, більша частина доступних робіт до теперішнього часу представлена англomовними авторами. В Іспанії ж спостерігається дещо інша ситуація, ніж в англomовному світі, що пов'язано з національним характером і особливостями іспанського народу. Саме тому досвід підготовки перекладачів в соціальній сфері в Іспанії може бути використаний і для вітчизняних вузів.

Література

1. Марусенко М.А. Языковая политика Европейского Союза. Институциональный, образовательный и экономический аспекты. – СПбГУ, 2014. – 288 с.
2. Тер-Минасова С.Г. Война и мир языков и культур. Вопросы теории и практики межязыковой и межкультурной коммуникации. Учебное пособие. М.: АСТ*Астрель*Хранитель, 2007. – 132 с.
3. Bischoff A., Leutan L. En otras palabras. Adaptación a cargo de S. García Beyart. Universal Doctor Project. 2009. – 66 p.
4. Ruiz Mezcuca A. La enseñanza de la interpretación social en el contexto biosanitario: la preparación psicológica del intérprete médico. Trans. Revista de traductología. – 14, 2010. – Pp. 143-160. – Статья доступна на сайте www.uco.es/dptos/traduc-roman.../aurora_ruiz/ Дата обращения: 11.11.2015.
5. Valero Garcés C. Formas de mediación intercultural. Traducción e interpretación en los servicios públicos. Conceptos, datos, situaciones y práctica. – Granada, 2006. – 254 p.
6. Torres Díaz M.G. Guía de conversación básica para personal sanitario y pacientes en 19 lenguas. – Málaga: Universidad de Málaga. 2005. – 110 p.
7. Аликина Е.В. Введение в теорию и практику устного последовательного перевода: учебное пособие. – М.: Восточная книга, 2010. – 192 с.

Татьяна Володина
г. Киев, Украина

Коммуникативный аспект перевода научного текста по лингвистике

Любой текст, в том числе научный, заключает в себе определенную коммуникативную интенцию создателя текста. Задачей переводчика является передача коммуникативной, информационной и иных составляющих текста в наиболее полном виде. То есть, выполняя роль *Рецептора* текста в конкретном переводческом акте, переводчик должен выделить наиболее важную составляющую текста, и, сменив роль *Рецептора* на роль *Отправителя* сообщения, передать целевую установку исходного текста с наибольшей степенью эквивалентности [1, с. 6].

Согласно классической схеме коммуникации [2, с. 213; 3], любой коммуникативный акт включает шесть обязательных элементов: *отправитель речи* посылает *сообщение* ее *получателю*. Действенность сообщения определяется его опорой на *контекст* (ситуацию). Сообщение оформляется с помощью *кода* (языка), который при обычной коммуникации является общим для отправителя речи и ее получателя и доводится до адресата посредством *контакта* (через физический канал или психический контакт, аудиально или визуально). Процесс коммуникации проходит *два* этапа: этап

интерперсональной и *интраперсональной* коммуникации. Идея *интраперсональной* коммуникации получила развитие в модели коммуникации Ю.М. Лотмана, где коммуникация рассматривается как процесс передачи сообщения в двух направлениях: 1) "Я"—"ОН"; 2) "Я"—"Я". Первое направление "Я"—"ОН", в котором "Я" – адресант, "ОН" – адресат, предполагает, что до начала коммуникации адресанту известно то, что неизвестно адресату. Адресант вступает в коммуникацию с целью передачи сообщения адресату. В процессе коммуникации происходит «перемещение» сообщения от адресанта к адресату, в результате которого адресат узнает нечто новое. Второе направление "Я"—"Я", в котором "Я" – одновременно адресант и адресат представляет собой особый тип коммуникации, при котором адресант «передает» исходное сообщение самому себе в «удобной для себя форме».

Интраперсональная коммуникация исследовалась многими учеными и получила разные наименования: «интрапсихическое», «интериоризированное», «апперцепция» [4, с. 79], «присвоение» [5, с. 63], «осмысление в форме «для себя» [6, с. 420], «смысл для себя» [7, с. 11], «мысль к себе» [8, с. 43], «акт внутреннего интерпретирующего перевода» [8, с. 171] и др. Исследователи едины во мнении о важности данного процесса в когнитивно-коммуникативной деятельности человека. В этом случае сообщение приобретает дополнительную для адресанта значимость. Оно обогащается новым смыслом, так как адресантом вводится добавочный *второй* код, и исходное сообщение перекодируется в единицах его структуры, получая черты нового сообщения [9, с. 164–165].

Таким образом, коммуникация представляет собой не только передачу сообщения адресату, но и адресанту, который обогащает исходное сообщение новыми смыслами.

Перевод научного текста относится к научному типу коммуникации, которая обусловлена также рядом факторов: адресантом, адресатом, спецификой их взаимодействия, характером сообщения, особенностями кода [2; 3, с. 320]. Перевод научного текста по лингвистике как тип научной коммуникации также включает в себя этапы *интраперсональной* и *интерперсональной* коммуникации.

На первом этапе (*интраперсональная* коммуникация) происходит понимание переводчиком нового научного знания, выраженного в исходном тексте. Результатом понимания является построение переводчиком *исходной авторской модели знания*. Достижение понимания возможно путем интерпретации научного текста, т.е. осмысления языковых и когнитивных единиц с целью воссоздания

целостной модели авторского знания на основе логических отношений текста оригинала.

На втором этапе (*интерперсональная коммуникация*) переводчик транслирует понятое им специальное знание средствами другого языка в переводном тексте. Идея двухступенчатой модели научного перевода обусловлена двумя разными по природе мыслительными процессами: восприятием текста, в основе которого лежит свертывание текста оригинала, и созданием текста перевода, основанным на развертывании смысла выявленных и осмысленных научных понятий [10, с. 13]. Первый этап является ведущим, так как от степени понимания исходного специального смысла зависит объективация научного знания в иной языковой культуре.

Спецификой научного перевода как типа коммуникации является особая роль *переводчика*, который в отличие от научных исследователей, «прямых» коммуникантов, не является таковым, поскольку не обладает специальным знанием. Вследствие этого переводчик является лишь опосредованным коммуникантом, что обуславливает специфику цели и задачи переводческой деятельности.

Цель научного перевода в аспекте коммуникации заключается в постепенном перемещении переводчика из позиции опосредованного в позицию прямого коммуниканта. Для достижения данной цели переводчик решает следующие *задачи*: 1) осваивает специальное знание; 2) транслирует его в переводной текст. Решение данных задач зачастую достигается путем *адаптации* и *социализации* переводчика в научном переводе. *Адаптация* представляет собой выявление логики исходного научного текста, которая позволяет воссоздать целостную модель авторского знания. Понимание «рассуждений» другого человека возможно на основе «реконструкции тех элементов и связей (...), которые обозначены в соответствующих языковых выражениях» [11, с. 35]. Процесс реконструкции предполагает выявление логики авторской мысли, построения концепта [12, с. 250]. В научном переводе выявление логики построения авторского концепта выражается в концептуальном подчинении переводчика автору, т.е. в следовании резистивной стратегии перевода [13]. *Социализация* проявляется в создании переводчиком успешного текста перевода, т.е. такого вида иноязычного текста, который способен объективировать новое научное знание, созданное в иной языковой среде. Одной из предпосылок объективации нового научного знания в иной языковой среде является воссозданная переводчиком на основе логических отношений *концептуализация* исходного текста. Успешно воссозданная концептуализация позволяет реципиентам переводного текста

понять исходную авторскую концепцию. Успешному переводу способствует стратегия перевода, основанная на том, что логические отношения текста оригинала и переводного текста должны быть аналогичными. Поясним данную мысль на примере:

(1) *Metaphor and simile are merely two among endless devices that serve to alert us to aspects of the world by inviting us to make comparisons* [14, с. 246].

(2) *Метафора и сравнение – это только два вида приемов среди бесконечного множества средств, заставляющих нас сравнивать и сопоставлять, привлекающих наше внимание к тем или иным явлениям окружающего мира* [15, с. 184].

(3) *On my account the P term need not figure literally in the statement of the truth conditions of the metaphorical statement at all* [16, с. 103].

(4) *В моем описании терм P вообще не обязан буквально присутствовать в формулировке условий истинности метафорического выражения* [17, с. 319].

В исходных текстах логические отношения части-целого (отмечены подчеркиванием) отражают ход авторской мысли. В переводных текстах данные логические отношения (отмечены подчеркиванием) воспроизведены точно. Это нашло выражение в следующем. В исходном тексте (пример 1) понятие части выражено базовыми словами *metaphor and simile*, понятие целого – ассоциативом *devices*. В переводном тексте (пример 2) понятие части выражено терминами *метафора и сравнение*, понятие целого – ассоциативом *средства*. В исходном тексте (пример 3) понятие части выражено базовым словом *the P term*, понятие целого – ассоциативом *the statement*. В переводном тексте (пример 4) понятие части выражено термином *терм P*, понятие целого – ассоциативом *формулировка*. Точно воспроизведенные переводчиком логические отношения исходного текста позволяют реципиенту идентифицировать тип отношений между авторскими концептами *Metaphor, Simile* и *Device, P term* и *Statement* и, следовательно, понять переводной текст.

Таким образом, перевод научного текста по лингвистике как тип коммуникации представляет собой двухэтапный процесс, в ходе которого осуществляется понимание и трансляция специального знания. Ведущим этапом перевода признается этап понимания специального знания. Понимание достигается путем интерпретации научного текста на основе логики исходного текста, которая позволяет точно воссоздать авторскую модель знания. В целом научный перевод как когнитивно-коммуникативная деятельность является особым видом деятельности, обусловленным комплексом факторов лингвистического, семиотического, когнитивного и коммуникативного характера.

Литература

1. Литвинова Е.М. Коммуникативно-прагматический аспект перевода специальных текстов // Электронное науч. издание / Е.М. Литвинова. – М.: «Труды МГТА: электронный журнал», 2010. – Вып. №14. – С. 6.
2. Якобсон Р. Лингвистика и поэтика // Структурализм: «за» и «против»/ Роман Якобсон. – М.: Прогресс, 1975. – С. 193-230.
3. Якобсон Р. Избранные работы по лингвистике / Роман Якобсон. – Благовещенск : БГК им. И. А. Бодуэна де Куртенэ, 1985. – 448 с.
4. Потебня А.А. Мысль и язык / Александр Афанасьевич Потебня. – Киев, СИНТО, 1993. – 192 с.
5. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность/ Юрий Николаевич Караулов. – М., Издательство «Наука», 1987. – 263 с.
6. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук / Мишель Фуко. – М., Прогресс, 1977. – 488 с.
7. Богин Г.И. Критика перевода в свете современных представлений о рефлексии // Перевод как процесс и результат: язык, культура, психология: Сб. науч. тр. / Г.И. Богин. – Калинин, Калинин, гос. ун-т., 1989. – С. 7-14.
8. Бибахин В.В. Слово и событие / Владимир Вениаминович Бибахин. – М., Эдиториал УРСС, 2001. – 280 с.
9. Лотман Ю.М. Семiosфера /Юрий Михайлович Лотман. –Санкт-Петербург, Искусство, 2001. – 703 с.
10. Алексеева Л.М. Специфика научного перевода / Лариса Михайловна Алексеева. – Пермь, Перм. гос. ун-т., 2002. – 132 с.
11. Щедровицкий Г.П. Избранные труды / Георгий Петрович Щедровицкий. – Москва, Шк. Культ. Полит., 1995. – 759 с.
12. Щедровицкий Г.П. Философия. Наука. Методология / Георгий Петрович Щедровицкий. – Москва: Шк. Культ. Полит., 1997. – 656 с.
13. Клюканов И.Э. Динамика межкультурного общения: к построению нового концептуального аппарат: дисс. ... док. филол. наук : спец. 10.02.19 «Общее языкознание, социолингвистика, психолингвистика» / Игорь Энгелевич Клюканов. –Тверь, 1999. – 395с.
14. Davidson D. What metaphors mean // Reference, truth and reality: Essay on the Philosophy of Language / Donald Davidson. – London, 1980. – P. 238-254.
15. Дэвидсон Д. Что означают метафоры // Теория метафоры / Дональд Дэвидсон. – Москва: Прогресс, 1990. – С. 173-193.
16. Searle John R. Metaphor // Metaphor and thought. / Searle John R. – Cambridge, 1980. – P. 92-124.
17. Сёрл Дж.Р. Метафора // Теория метафоры/ Дж. Р. Сёрл. – Москва : Прогресс. – 1990. – С. 173-193.

*Федір Волошин
м. Київ, Україна*

Конотативний потенціал фразеологічних одиниць та його відтворення в художньому перекладі (на матеріалі роману А.Переса-Реверте «Шкіра для барабана»)

Фразеологізми завжди перебували в полі зору дослідників, оскільки вони містять в собі не лише інформацію про предмет, а й широкую образну та конотативну площину. Фразеологічні одиниці є також віддзеркаленням культури народу, який їх складає. Фразеологізми дуже поширені в художній літературі, тому питання їхнього перекладу та передачі конотативної інформації ФО лишається актуальним.

На сьогоднішній день фразеологія як галузь лінгвістичної науки є добре дослідженою фахівцями з багатьох країн, але хоча ця галузь і є добре дослідженою, вона все ж продовжує ставити перед лінгвістами-дослідниками та перекладачами все нові й нові завдання. Однією з основних сфер вжитку фразеологізмів є художня література. Переклад фразеологізмів вивчали такі відомі дослідники як: І. Абрамець, В. Виноградов, В. Влахов, Р. Зорівчак, Я. Рецкер, Л. Ройзензон, Л. Скрипник, С. Флорин, та багато інших визначних вчених. Аспекти перекладу фразеологізмів з іспанської на українську мову розробляла Т.В. Цимбалюк. В іспанській мові фразеологізми досліджували такі вчені: Люк Дюран, Кармен Мельядо Бланко та Люк Нададь.

Труднощам перекладу фразеологізмів присвятили праці такі видатні діячі як В. Виноградов, В. Влахов, С. Флорин, Я. Рецкер, Р. Зорівчак. Болгарські вчені В. Влахов і С. Флорин взагалі дуже широко висвітлили проблеми при перекладі фразеологізмів, починаючи навіть з проблем визначення ФО та проблем їх розпізнання у тексті (проблему розпізнання ФО ми не розглядаємо в роботі, оскільки вона є досить об'ємною та гідна стати темою окремого дослідження). В. Влахов і С. Флорин наголошують і на тому аспекті, що фразеологічні словники не є абсолютним інструментом, за допомогою якого можливо подолати всі труднощі, пов'язані з перекладом ФО, в чому вони збігаються думками з Я. Рецкером.

Натомість, питанням відтворення конотації в перекладі займалися такі науковці: С. Амеліна, Г. Вишневська, М. Гукасова, Т. Федорова та О. Шаповалова. Всі науковці сходяться на тому, що передача конотативної інформації становить неабияку цінність при перекладі творів, де така інформація присутня у великій кількості, тобто, наприклад, художніх та публіцистичних. Також науковці сходяться на тому, що хоча конотація не передає матеріально-предметні характеристики дійсності, вона все ж несе в собі важливий пласт оцінної інформації, який потрібно відтворити. На думку С. Амеліної, передача конотативної інформації ФО легше за все досягається при перекладі інтернаціональних фразеологізмів, наприклад тих, які пов'язані з політичною реальністю [1, с. 7]. М. Гукасова вважає, що фразеологізми несуть в собі значну експресивну інформацію, і тому передача цієї інформації необхідна для досягнення прагматичної мети тексту [2, с. 1-2]. Тобто, конотативна інформація є необхідною для відтворення, оскільки вона містить оцінний та експресивний компоненти, які є важливими для сприйняття тексту читачем.

Подекуди зустрічаються дослідження, пов'язані з конотативним потенціалом ФО, але в них ця проблема не розглядається з точки зору

перекладу та власне передачі конотативного ефекту при перекладі та важливість цього процесу.

Отже, метою роботи є встановлення рівня відтворення конотативного потенціалу ФО в художньому перекладі з іспанської на українську мову та виявлення і узагальнення засобів компенсації втрати конотативного потенціалу на рівні тексту.

Матеріалом дослідження є роман А. Переса-Реверте «Шкіра для барабана» в оригіналі та українському перекладі О. Леська.

Український словник літературознавчих термінів подає таке визначення поняття «конотація»: «Конотація (лат. *cum, con* – разом, *notare* – відмічати, позначати) – додаткове до основного, денотативного (денотат), значення знака, що містить інформацію про експресивну силу та оцінну вартість даного знака, а також емоції та волевиявлення, що супроводжують його використання» [3]. Тобто, конотативним значенням слова є таке, яке не дає відомостей про предмет, його об'єктивні властивості, матеріальні характеристики, а яке, натомість, розкриває те, з чим асоціюється слово та яка його експресивна оцінка. Наприклад, слово «хліб» як таке позначає продукт з борошна, який випікається в печі (денотативне значення), а конотативне значення його буде «те, без чого не можна обійтися, що має кожен день бути присутнім». У фразеологізмах використовується як в своєму денотативному значенні, наприклад: «Хліб усьому голова» (тобто, відображає положення продукту в українській культурі); так і в конотативному значенні: «хліб насущний» (означає, зазвичай, заробітну платню), або ж «заробляти на хліб» (означає заробляти рівно стільки, щоб прогодувати себе та родину). Також фразеологізми, пов'язані з однією темою, можуть нести різну конотацію, наприклад, фразеологізми на тему смерті «дати дуба» та «відійти до кращого світу» мають одне й те саме денотативне значення – «померти», але ж, в першому випадку ФО несе відтінок зневаги, в той час як в другому – навпаки, значення поваги до померлої людини.

Найповніше засоби перекладу фразеологізмів, на наш погляд, розкривають В. Влахов та С. Флорин. У своїй роботі «Непереводимое в переводе» вони перераховують такі засоби перекладу фразеологізмів. Серед фразеологічних засобів перекладу науковці виділяють: повний фразеологічний еквівалент; частковий фразеологічний еквівалент; відносний фразеологічний еквівалент та індивідуальний фразеологічний еквівалент. Серед нефразеологічних засобів перекладу вони називають лексичний переклад; калькування; описовий переклад; контекстуальний переклад та вибірковий переклад [4, с. 95-103]. У зв'язку з цим Р. Зорівчак зазначає: «Якщо зміст фразеологізму

відтворюється у перекладі описово, то зникає перший змістовий шар, який, без сумніву, впливав би на загальне фразеологічне значення фразеологічної одиниці. Зникає, відповідно, образ, а разом з ним стилістично-функціональна й експресивно-емоційна конотації, що виникли б від взаємодії образного шару й фразеологічного значення фразеологічної одиниці» [5, с. 119]. І тому втрати конотативної інформації при перекладі фразеологічних одиниць є невідворотними.

Попри те, що загалом дослідники в різних мовних парах розглядали способи відтворення фразеологізмів з погляду техніки перекладу, з точки зору збереження конотації в перекладі, ця проблема ще не була предметом окремого дослідження. Тому пропонуємо розглянути на матеріалі одного з розділів роману Артуро Переса-Реверте «Шкіра для Барабану», які прийоми використовує перекладач для відтворення конотації при змалювання образів, сцен та інших компонентів художнього твору. Оскільки в II розділі роману, що має експозитивний характер, йдеться про трьох осіб з кримінальним минулим, важким теперішнім і похмури майбутнім, конотація відіграє провідну роль у вираженні іронічно-комічного, почасти негативного ставлення до цих персонажів очима оточуючих. Розглянемо детальніше виявлені під час аналізу матеріалу типові способи відтворення конотації ФО.

1. Найочевидніший спосіб відтворити конотацію оригіналу – це, звісно, знайти фразеологічний відповідник в мові перекладу, але, це не завжди можливо. Важкість цього способу полягає у різниці культур, що створили ту чи іншу ФО та культури перекладу, і різниці конотації певних понять. До прикладу, іспанська ФО “*mala leche*” [6, с. 70], значення якої словник Королівської академії іспанської мови подає як «людина з поганим характером» [7], в дослівному перекладі виглядає як «мати погане молоко». Це пов’язано з іспанським віруванням, що характер людини передається з материнським молоком, тобто, в читача оригіналу виникає образ матері, яка передала погані якості, а саме, гнівливість, дитині. Оскільки в українській мові немає фразеологічного відповідника, в даному випадку перекладач аналізованого твору використав описовий переклад: «чоловік він украй гнівливий» [8, с. 73], який передає сенс, але образність при цьому втрачається. Тобто, в українській культурі немає ані негативної конотації, пов’язаної з поняттям «материнське молоко», ані ФО відповідника, який міг би передати і сенс і конотацію оригінальної ФО. Але, навіть у випадку, коли в макроконтексті конотація втрачається, в іншому місці застосовуються одиниці, які описують цього ж самого персонажа очима тих, хто про нього веде мову, та несуть образну інформацію,

наприклад: «має характер» [8, с. 73]; «справжня людина Церкви з голови до ніг» [8, с. 73]; «старий, сердитий» [8, с. 72], «випер туристів на вулицю» [8, с. 72], «цей поважний парох може завдати нам проблем» [8, с. 73]. Хоча на макрорівні образність фразеологізму втрачена, у ширшому контексті, який займає півсторінки, зазначені вище лексичні одиниці безпомилково створюють образ суворого священика.

2. Ще один спосіб, яким послуговується Олег Лесько, полягає у введенні перекладачем ФО в тому місці, де вона відсутня в оригіналі. Наприклад, замість іспанського “*Las miró alejarse*” [6, с. 57], що в дослівному перекладі виглядатиме як «він дивився, як вони віддалялися», перекладач вжив українську ФО «проводжати очима» [8, с. 59], яка має певну конотацію, а саме, виникає образ людини, що дивиться на зграю голубів (адже в цьому фрагменті мова йде про зграю голубів, що злетіла з площі коло напіврозваленої церкви, і налякана дзвоном), що злетіла з площі коло напіврозваленої церкви, і думає про щось своє. Тому тут можна з упевненістю сказати, що перекладач компенсував ті місця, де конотацію втрачено. Адже така деталь посилює художнє сприйняття тексту.

3. Окремий спосіб перекладу полягає у використанні стилістично маркованих слів при нефразеологічному перекладі, хоча це вдається нечасто. Наприклад, автор тексту оригіналу вжив ФО “*hecho polvo*” [6, с. 78], що можна приблизно перекласти як «перетворений на порох», а його значення «бути втомленим». Перекладач при нефразеологічному перекладі вживає замість нейтрального виразу «бути втомленим», вираз «бути розтросченим» [8, с. 80], який, завдяки переносному значенню надає своєму перекладу таку ж конотацію як і в оригіналі, тобто, людини, що просто падає від втоми.

4. Інший спосіб полягає у компенсації втраченої конотації ФО через нефразеологічний переклад конотативно маркованими еквівалентами. В даному розділі мова йде про злочинців, і тому втрачену конотацію поновлено через загальний тон оповіді та використання стилістично маркованих слів, наприклад, автор оригіналу вживає ФО “*pasar de patitas*” [6, с. 70], що означає «виводити на вулицю ударами ноги». Перекладач в цьому випадку вживає дисфемізм «виперти на вулицю» [8, с. 72], яке має сильнішу конотацію ніж ФО оригіналу.

Підсумовуючи, можна сказати, що конотативний потенціал ФО є важливою складовою серед засобів вираження конотації в оригіналі та перекладі. Однак, оскільки не тільки фразеологічні одиниці здатні нести конотативне навантаження, а й інші стилістичні ресурси, заміна одного засобу вираження іншим можлива як у теорії, так і на практиці.

Зокрема, це можливо з огляду на те, що тон оповіді в художньому творі характеризує не одне слово, не одне речення, а цілий епізод, сцену, образ персонажа тощо. Тому, в межах одного з цих названих компонентів втрати і компенсації суттєво не змінюють загальну тональність та емоційне тло. Способами компенсації є: 1) прямий фразеологічний відповідник; 2) введення перекладачем ФО в місці, де вона відсутня в оригіналі; 3) використання стилістично маркованих слів при нефразеологічному перекладі; 4) компенсація через дисфемізм.

Література

1. Амеліна С.М. Конотативна еквівалентність у перекладі / С.М. Амеліна // Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького національного університету: зб. наук. праць. – / редкол.: Ж.В. Колоїз (відп. ред.), П.І. Білоусенко, А.З. Брацкі та ін. – Кривий Ріг, 2014. – Вип. 11. – С. 5-14.
2. Гукасова М.В. Коннотативное содержание фразеологических единиц как основание модальности. Университетские чтения – 2011. Материалы научно-методических чтений ПГЛУ. – Часть VII. – Пятигорск: ПГЛУ, 2011. – С.59-63.
3. Онлайн-словник літературознавчих термінів. [Електронний ресурс] Режим доступу до джерела: <http://www.ukrlit.vn.ua/info/dict/619y1.html>
4. Влахов С. Непереваемое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Международные отношения, 1980. – 344 с.
5. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія : на матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою / Р.П. Зорівчак. – Львів : Вища школа, видавництво при Львівському університеті, 1983. – 172 с.
6. Pérez Reverte A. La piel del tambor / A.Pérez Reverte. – Madrid: Alfaguara, 1995. – 589 p.
7. Diccionario de la Real Academia Española. [Електронний ресурс] Режим доступу до джерела: <http://dle.rae.es/?id=NyqoNnv>.
8. Перес-Реверте А. Шкіра для барабана / А. Перес-Реверте. – Харків: Фоліо, 2012. – 695 с.
9. Вишнева Г.М., Федорова Т.В. Особенности коннотации английских зооморфных фразеологизмов // Ярославский педагогический вестник. – Ярославль 2002. – №2 – 2002.
10. Шаповалова Е.О. К вопросу об эквивалентной передаче фразеологизмов с именами собственными // Вестник Челябинского гос. ун-та. –2012. –№ 20. – С. 151-153.

Ірина Воробйова

м. Рівне, Україна

Способи передачі власних імен у перекладах серії романів про Миську Варту Террі Пратчетта

На сьогодні у світовій літературі набув неабиякої популярності у читачів жанр «фентезі». Дослідники жанру розрізняють чималу кількість підвидів жанру і гумористичне фентезі серед них. Дуже яскравим представником цього напрямку є Террі Пратчетт (1948-2015). Письменник відрізнявся неабиякою працездатністю та невичерпною фантазією одночасно із глибокими знаннями з різних сфер життя й діяльності людини.

Більшість книг Т. Пратчетта вже перекладені російською мовою та вийшли друком. Але паралельно в мережі Інтернет існує чимало «фанатських» перекладів романів, автори яких пропонують власну інтерпретацію текстів Т. Пратчетта, а результати їхньої роботи активно обговорюються користувачами. А відтак, можна іноді натрапити на три, а то й більше варіантів одного й того самого роману.

Автори, що працюють в жанрі фентезі, Т. Пратчетт зокрема, традиційно використовують такий особливий засіб формування художньої системи твору як створення okazіональних власних назв, переклад яких створює значну проблему. Такі оніми зазвичай несуть в собі додаткове смислове навантаження, мають незвичний звуковий образ, володіють конотаціями.

Фахівці з перекладу виділяють декілька способів передачі власних назв, а саме: транскрипція, транслітерація, калькування, наближений переклад, транскодування (А. Федоров, Т. Казакова, Л. Латишев, Н. Зимовець, А. Гудманян, Л. Науменко / А. Гордєєва) [1; 2; 3; 4; 5; 6], принцип етимологічної відповідності або транспозиція (Д. Єрмолович) [7], трансплантація або пряме графічне перенесення (А. Міньяр-Белоручева / К. Міньяр-Белоручев, А. Гудманян) [8; 5], конкретизація і звуження семантики вихідного оніму, компенсація зі збереженням загальної оцінки персонажа, компенсація з розширенням значення вихідного імені, заміна оніму апелятивом з поясненням останнього у виносці (Н. Зимовець) [4], запозичення і пояснення, запозичення, заміна поняттям в контексті цільової мови з подібною функцією, використання назви з культури мови перекладу, узагальнення, звернення до культури оригіналу (А. Якимчук) [9], залучення різного роду додаткових букв і відміток, коли звичайних засобів письма мови перекладу недостатньо, переклад (А. Гудманян) [5].

Перекладач сам приймає рішення, яку стратегію застосувати. На його вибір можуть вплинути не лише суб'єктивні переваги перекладача, але також такі фактори, як кількість існуючих перекладів певного твору тією чи іншою мовою, ознайомлення з іншими перекладами твору або цільова аудиторія перекладу.

Для аналізу способів передачі онімів у перекладах творів Т. Пратчетта ми обрали цикл романів про Варту міста Анк-Морпорк, а саме романи *Guards! Guards – Стража! Стража!* (переклади: Б. Жужунава (вона ж С. Увбарх), С. Бен-Лев), *Men at Arms – К оружю! К оружю!* (переклад: М. Берденніков), *Feet of Clay – Ноги из глины* (переклад: М. Губайдуллин), *Jingo / Патриот* (переклад: С. Увбарх), *The Fifth Elephant – Пятый элeфант / Пятый слон* (переклади: М. Берденніков, AnJeL), *Night Watch – Ночная стража*

(переклади: М. Берденніков, Адіті), *Thud!* – *Шмяк!* / *Бац!* / *Бум!*
(переклади: В. Сергєєва, Hagen Nika, Р. Кутузов).

Проведений нами аналіз способів перекладу власних імен у вказаних романах засвідчив, що найчастіше для введення оригінального імені в перекладний текст автори використовують переклад (40 одиниць). Зазвичай, перекладний онім адаптується під мову перекладу або передає особливості оригінального імені за допомогою афіксів мови-переймача. Іноді ж частина імені втрачається при перекладі або ж отримує дещо іншої зовнішньої форми, залишаючись при тому перекладеною одиницею. Наприклад: *Visit-the-Infidels-with-Explanatory-Pamphlets* / *Посети-Неверуючого-С-Раз'яснителным-Буклетом*, *Carver* / *Карцер*, *brother Fingers* / *брат Палець*, *brother Doorkeeper* / *брат Привратник*, *brother Watchtower* / *брат Сторожова Башня*, *brother Plasterer* / *брат Штукатур*, *Here 'n' now* / *Здесь-И-Сейчас*, *Dr Cruces* / *Проблемс*, *Mr Downey* / *Низз*, *Daceyville Snowy Slopes* / *Снежный (Шпротвиль) Склонс*, *Cut-me-own-Throat Dibbler* / *Себя-Режу-Без-Ножа Достабль*, *father Tubelcek* / *отец Трубчек*, *Inigo Skimmer* / *Иниго Сепаратор*, *Skater* / *Скаток*, *Mr Cheese* / *Сыр*, *Varneshi* / *Лосняга*, *Gimletsson* / *Буравчикссон*, *Brakenshield* / *Разбищит*, *Glodsnephew* / *Золтплемянникссон*, *Hrolf Thighbiter* / *Бедрогрыз*, *Hacknee* / *Коленовал*, *Cuddy* / *Дуббинс*, *Ringfounder* / *Кольцеплавит*, *Minty Rocksmacker* / *Мятка Скалимакер*, *Grag Hamcrusher* / *Бедролом*, *Stronginthearm* / *Рукисила*, *Flint* / *Кремень*, *Morraine* / *Морена*, *Detritus* / *Детрум*, *Schist* або *Chert* / *Сланец*, *Bluejohn* / *Шнам*, *Mica* / *Слюда*, *Vauxite* / *Боксит*, *Mr. Shine* / *Мистер Сияющий*, *Brick* / *Кирпич*, *Chrysoprase* / *Хризопраз*, *Ruby* / *Рубина*, *Downspout* / *Водослей*, *Pediment* / *Фронтон*, *Violet* / *Фиалка*.

Наступним за вживаністю способом передачі оказіональних онімів є транскрипція (29 одиниць). Але варто зазначити, що при передачі таких власних імен у жанрі фентезі зазвичай вкрай важко притримуватись одного «чистого» способу перекладу. А відтак, перекладачі почасти вдаються до композиціонування кількох способів або ж залучають до процесу творення імені елементи інших прийомів передачі лексеми. Отже, наголосимо на такому факті, що в окремих випадках важко безпомилково сказати, який спосіб використаний в тому чи іншому конкретному випадку: транскрипція, транслітерація чи ж адаптивне транскодування. Наприклад: *Sam Vimes* / *Сэм Ваймс*, *Fred Colon* / *Фред Колон*, *Havelock Vetinari* / *Хэвлок Ви(е)тинари*, *Lu Tze* / *Лю-Цзе*, *Critchley* / *Кричли*, *Tubal de Malachite* / *Тубал де Малахит*, *Urdo van Rew* / *Урдо ван Пью*, *Venturi* / *Вентурия*, *Duke of Eorle* / *герцог Эорльський*, *Omnius* / *Омниус*, *Kepple* / *Канпл*, *Selachii* / *Силачия*, *Intuition*

De Vere Slade-Gore / Интуиция Де Вур Слейд-Гор, Willikins / Вилликинс, Mr Hopkinson / Хопкинсон, Mr Boggis / Боггис, Jocasta Wiggs / Джокаста Виггс, Verity Pushprat / Веринити Пушпрам, Mr Morecombe / Моркомб, Rhys Rhysson / Рыс Рыссон, Albrecht Albrechtson / Альбрехт Альбрехтсон, Ardent / Ардент, Angua von Überwald / Ангва фон Убервальд, Margolotta / Марголотта, Sally von Humpeding / Салли фон Хампединг, Otto Chriek / Отто Шрик, Igor / Игорь, Dorfl / Дорфл, Mrs. Drull / Друль.

Одним із т.зв. «комбінованих способів перекладу» ми наважимося назвати поєднання транскрипції та перекладу (16 одиниць). Зазвичай, один з компонентів імені передається адаптивно, а інший – за допомогою перекладу. Наприклад: *Zebbo Mooty / Зеббо Муть, Lupine Wonse / Волч Воунз, Sybil Ramkin / Сибилла Овнец, All Jolson / Весь Джолсон, John «Mossy» Lawn / Лоуни «Лишай» Газон, Methodia Rascal / Методия Плут, Reynold Stitched / Рейнольд Строчетт, Doreen Winkings / Дорин Подмиггис, John «Not-A-Vampire-At-All» Smith / Джон «Совсем-Не-Вампир» Смит, Reg Shoe / Редж Башмак, Wee Mad Athur / Двинутый Крошка Артур, Ronald Rust / Рональд Ржав, Capability Brown / Одаренность Браун, Sagacity Smith / Дальновидность Смит, Bloody Stupid Johnson / Чертов Тупица Джонсон, Rudolf Potts / Рудольф Горшок.*

Як ми бачимо, транскрипції, у більшості своїй, піддані імена, які існують в сучасній англійській мові, а відтак, не потребують особливого підходу до їх перекладу.

Як вже було зазначено, перекладачі Т. Прагчетта стоять перед наймовірно важким завданням – передати зовнішню форму онімів максимально наближено до звучання оригіналу та по можливості зберегти те значення, яке вклав у них автор. Тож, вони почасти вдаються до такого способу передачі власних імен мовою перекладу, як наближений переклад (8 одиниць). Він дозволяє створити «нове» ім'я засобами мови-переймача та передати (частково) внутрішню форму імені-оригіналу. Наприклад: *Edward d'Eath / Эдуард дон Муэрто, Rufus Drumknott / Стукноттук, Carrot Ironfoundersson / Моркоу Железобетонссон, Lars Skulldrinker / Ларс Черепвместокубка, Hamslinger / Працеврат, Bjorn Hammer-Hock / Рьод Крюкомолот, Cornice-overlooking-Broadway / Карниза-Над-Брод-Авеню, Mr Slant / Кривс.*

Особливості роботи над перекладом творів у жанрі фентезі зумовлюють той факт, що іноді перекладачі вводять оригінальний онім за допомогою абсолютно нового слова, не беручи до уваги ані зовнішню, ані внутрішню форми слова-оригіналу (6 одиниць). Навіть ретельний етимологічний аналіз не здатен пояснити такий вибір автора перекладу. Наприклад: *Leonard of Quirm / Леонард Щеботанский, brother Dunnykin / брат Туговотс, Arthur Carry / Артур Нувриш,*

«Cheri» *Cheery Littlebottom* / Шельма Задренец, *Burleigh* / Коренной, *Buggy Swires* / Сварли Свирс.

Також, не самим виграшним способом з точки зору передачі внутрішньої форми оригінального імені є калькування (4 одиниці). Зазвичай, калькування власного імені відбувається без збереження значення оригінального оніму. Здебільшого це відбувається через неможливість поєднати в перекладному онімі зовнішню та внутрішню форму слова-оригінала. Наприклад: *A.E.Pessimall* / *А.И.Пессимальный*, *Nobby Nobbs* / *Шнобби Шноббс*, *Monflathers* / *Монплезур*, *Mr Silverfish* / *Зильберкит*. Однак, основи цих власних імен є перекладними, тож їхнє значення варто було б взяти до уваги при перекладі.

Нами було виявлене лише одне власне ім'я, передане за допомогою комбінування транслітерації та перекладу, а саме *B'hrian Bloodaxe* / *Б'хриан Кровавий Топор*.

Отже, аналіз вказаних романів Террі Пратчетта з циклу про Міську Варту засвідчив наявність 104 оказіональних власних імен, які були введені до текстів перекладу такими способами: переклад і наближений переклад, транскрипція, калькування, транслітерація, адаптивне транскодування, а також поєднання кількох із зазначених способів. Непоодинокими є випадки створення нового слова для введення оригінального власного імені, хоча й іноді з втратою внутрішньої форми слова. Також, були зафіксовані випадки, коли перекладачі випускали з тексту твору той чи інший онім. Той факт, що метод перекладу власного імені застосовувався усіма перекладачами найчастіше, говорить про те, що більшість онімів, використаних (читаймо «створених») Террі Пратчетом, мають достатньо очевидну внутрішню форму та прозоре значення. А це дозволяє розкрити прихований зміст та алюзії, вкладені автором у такі лексичні одиниці.

Література

1. Федоров А.В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) / А.В.Федоров. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. – 416 с.
2. Казакова Т.А. Практические основы перевода / Т.А.Казакова. – СПб.: Союз, 2001. – 320 с.
3. Латышев Л.К., Семенов А.Л. Перевод: теория, практика и методика преподавания / Л.К. Латышев, А.Л. Семенов. – М.: Академия, 2003. – 192 с.
4. Зимовец Н.В. К вопросу о значении и переводе имени «Гарри Поттер» в романах Дж.К.Роулинг / Н.В.Зимовец // Вестник МГОУ. Серия «Лингвистика». – 2011. – № 5 – С. 87-92.
5. Гудманян А.Г. Відтворення власних назв у перекладі: Автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.16 / А.Г. Гудманян; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2000. – 40 с.
6. Науменко Л.П., Гордєєва А.Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську = Practical

Course of Translation from English into Ukrainian: навч. посіб. / Л.П. Науменко, А.Й. Гордєєва. – Вінниця: Нова Книга, 2011. – 136 с. 7. Ермолович Д.И. Имена собственные на стыке языков и культур / Д.И. Ермолович. – М.: Р.Валент, 2001. – 200 с. 8. Миньяр-Белоручев К.В. Английский язык. Учебник устного перевода: Учебник для вузов / А.П. Миньяр-Белоручева, К.В. Миньяр-Белоручев. – М.: Издательство «Экзамен», 2003. – 352 с. 9. Якимчук А.П. Лінгвокультурна комунікація як випробовування для перекладача [Електронний ресурс] / А.П.Якимчук. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/2023/1/17.pdf>.

Людмила Галій
м. Київ, Україна

Переклад багатокomпонентних займенникових конструкцій (на матеріалі роману “A Study in Scarlet” Артура Конан Дойля)

Поняття валентності, запроваджене Л. Теньєром, породило поняття сполучуваності як невід’ємної частини досліджень у галузі функціонування мовних одиниць [9] і сучасні лінгвістичні дослідження приділяють цьому аспекту багато уваги, зокрема сполучувальним властивостям різних частин мови (О.І. Ващенко, Т.Ф. Гонтар, К.Г. Городенська, Т.І. Домброван, Н.Є. Лихошерстова, Т.Є. Масицька, О.Ф. Таукчі, Н.Ю. Теміракаєва), що породжує певні труднощі для перекладача, оскільки він обмежений у виборі засобів властивостями, притаманними мові перекладу. Дана стаття присвячена перекладу словосполучень англійської мови, в яких займенник має синтаксичний чи змістовий зв’язок з іншими членами словосполучення, що виражені повнозначними частинами мови або становлять собою неподільне синтаксичне ціле, зокрема таким конструкціям, в яких займенник сполучається з трьома та більше компонентами.

Конструкції з багатьма напрямками розширення сполучуваності займенника широко представлені у 19 ст. – неозначеним розрядом (конструкції з трьома та чотирма компонентами, 5 та 2 типи структур відповідно).

Більш детальний аналіз даних конструкцій показав, що у 19 ст. ядро займенникової конструкції для займенників неозначеного розряду складало сполучення займенника з прислівником або прикметником, до якого в подальшому долучалися інші елементи конструкції, інколи за допомогою допоміжних засобів, якими в англійській мові виступають прийменник та допоміжне дієслово.

Отже розглянемо багатоконпонентні прономінативні конструкції та варіанти їх перекладу на українську та російську мови більш детально та порівняймо структури, використані для цих словосполучень в мовах оригіналу та перекладу.

3-компонентні

If there was nothing else left to him, he could at least devote his life to revenge [10].

Adv + Aux + (Pr + Adv) + PP

Если он не в силах помочь девушке, то по крайней мере может посвятить свою жизнь отмщению [11].

В даному випадку при перекладі конструкція із займенниковим компонентом є повністю трансформованою, тому з функціонально-синтаксичної точки зору можливість порівняти конструкцію мови оригіналу та мови перекладу є відсутньою.

There is nothing left for me to hope for, or to desire [10].

Adv + Aux + (Pr + PP) + V

Мне больше ничего желать и не на что надеяться [11].

(Adv + Pr) + V

Для перекладу займенника використовується частково відповідна конструкція, в якій займенник поєднується із підсилюючим компонентом – прислівником, а вже разом, становлячи єдине синтаксичне ціле, вони приєднуються до дієслова, займаючи препозицію по відношенню до головного слова. Іншою особливістю перекладу є повторення прономінативної конструкції, що справляє враження певного повтору, надає мові перекладу плавного звучання та ефекту завершеності.

Is there anything else that puzzles you? [10]

Adv + Aux + (Pr + Adv) + (підрядне речення)

Ну, что же еще вам непонятно? [11]

(Pr + Part + Adv) + Adv

Часткова відповідність конструкції мови перекладу обумовлюється в даному випадку як власним вибором перекладача, так і особливостями будови мови перекладу, оскільки за умови додаткового прагматичного навантаження на питальний займенник (у мові перекладу) усталеним є вживання підсилюючої частки на ряду із підсилюючим прислівником. Однак, перекладач надав перевагу трансформації вилучення і складне речення в англійській мові перетворюється на просте речення російською мовою, тим самим позбавляючи займенник додаткових сполучувальних зв'язків.

I'm not going to tell you much more of the case, Doctor [10].

V + (Adv + Pr) + prep + N

Пока я вам больше ничего не скажу, доктор [11]. (Adv + Pr) + V

Використана лексико-граматична трансформація дозволяє говорити про часткову відповідність прономінативних конструкцій, адже до збережених сполучувальних характеристик займенника відносимо зв'язок із підсилювальною часткою, та зв'язок із дієсловом. Водночас, вільний порядок слів у російській мові та більш природне звучання займенника у препозиції до головного слова спонукають перекладача до зміни порядку слів у конструкції.

4-компонентні

... me and that little un are all that's left o' twenty-one people [10].

Pr + conj + (Det + Adj + Pr) + Aux + Pr

Нас было двадцать два человека, остались в живых только я да эта малютка [11].

Відсутність у російській мові займенника-замінника спонукала перекладача виконати лексико-граматичну трансформацію заміни, оскільки властивості займенника *un = one* перейшли до іменника *малютка*, що був утворений внаслідок поєднання граматичних характеристик займенника та лексичного значення прикметника. Таким чином, абсолютна зміна прономінативної конструкції з точки зору ролі у ній займенника є вмотивованою властивостями мови перекладу, що зумовлені приналежністю мов до різних систем, різним лексико-граматичним складом мов та дещо відмінними властивостями займенників як частин мови.

... which was drawn by a horse with three old shoes and one new one on his off fore leg [10].

N + prep + (Num + Adj + Pr) + prep + N

... запряженном лошадыю с тремя старыми и одной новой подковой на правом переднем копыте [11].

Переклад на російську мову займенника-замінника в даному випадку був виконаний за допомогою використання лексико-граматичної трансформації додавання, коли і значення, і властивості цільної частини мови були відтворені за її анафоричними властивостями. Таким чином, при перекладі не утворюється прономінативна конструкція, що свідчить про велику пріоритетність законів саме мови перекладу, а не збереження зовнішніх форм мови оригіналу.

Переклад багатоконпонентних прономінативних конструкцій може становити певну проблему, оскільки різні лексико-граматичні властивості цього класу слів є відмінними в обох мовах. Приналежність української та російської мов до однієї мовної родини значно спрощує пошук варіантів, оскільки домінуюча частина одиниць має свої відповідники, проте відмінності функціонального та синтаксичного навантаження для різних розрядів займенників, спричинених їх

генетичною еволюцією та особливостями історичного розвитку, зумовлюють подеколи необхідність відмовитися від використання займенника взагалі для збереження внутрішніх законів мови перекладу.

При перекладі багатокомпонентних конструкцій за участі займенника не виявлено абсолютного збігу структур у мові оригіналу та перекладу. Домінуючими лишаються конструкції із частковою відповідністю, водночас не виключене використання лексико-граматичної трансформації, коли займенник у російській мові взагалі опускається. Подальше дослідження і виявлення найбільш доцільних на перекладі конструкцій може значно збагатити як інструментарій перекладачів, так і загальну теорію перекладознавства та порівняльної граматики.

Література

1. Ващенко О.І. Валентна і невалентна сполучуваність відприкметникових іменників у сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Олена Іванівна Ващенко. – Х., 2005. – 20 с. 2. Гонтар Т.Ф. До проблеми валентності мовних одиниць / Т.Ф. Гонтар // Мовознавство. – 1995. – №2-3. – С.17-21. 3. Городенська К.Г. Керовані другорядні члени речення і валентність предиката / Катерина Григорівна Городенська // Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації українців. Мовознавство: Зб. наук. статей. – Чернівці: Рута, 2003. – С. 260-263. 4. Домброван Т.И. Валентность в системе глагольных категорий: валентность и переходность (на материале современного английского языка) / Т.И. Домброван, И.А. Сосницкий // Функциональная лингвистика: Язык. Человек. Власть. – Симферополь : КрымФармТрейдинг, 2001. – С. 67-68. 5. Лихошерстова Н.С. Валентні особливості субстантивованих дієприкметників // Філологічні студії: Науковий часопис Волинського державного університету. – Луцьк: Планета, 2000. – №1. – С. 106-110. 6. Масицька Т.Є. Семантико-синтаксична валентність дієслова: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. : спец. 10.02.01 «Українська мова»/Тетяна Євгенівна Масицька – Луцьк, 1996. – 217 арк. 7. Таукчі О.Ф. Теоретичні аспекти вивчення іменної дієслівної лексичної сполучуваності в англійській, українській і російській мовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. : 10.02.15 «Загальне мовознавство» / О.Ф. Таукчі. – Донецьк, 2006. – 19 с. 8. Темиракаева Н.Ю. Понятие категории валентности / Н.Ю. Темиракаева // Актуальные проблемы языкознания. – 2006. – № 1. – С. 1-3. 9. Станіславська Л.В. Валентність як семантико-синтаксична категорія дієслова-предиката [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://ukrmova.com.ua/zmist-zhurnalu/vipusk-11/valentnist-yak-semantic-sintaksichna-kategoriya-diyeslova-predikata/>. 10. Doyle A.C. A Study in Scarlet — [Електронний ресурс] – Режим доступу. – URL: <http://www.gutenberg.org/files/244/244-h/244-h.htm>. 11. Дойль А. К. Этюд в багровых тонах – [Електронний ресурс] – Режим доступу. – URL: http://www.e-reading.club/bookreader.php/28965/Konan_Doiil_1_Etyud_v_bagrovyh_tonah_%28i%29.html.

Когнітема МЕРТВЕ ТІЛО у жанрі літератури жахів: перекладацький аналіз

Література жахів уже сягає свого 250-річного віку. Ще стародавні балади про чаклунські ритуали, виклик демонів та привидів, шабаш відьом були невичерпними джерелами для народження легенд і навіть надихали скульпторів на створення готичних споруд, таких як, наприклад, собор Нотр-Дам де Парі та замок Мон-Сен-Мішель у Парижі. У давні часи, навіть поміж освічених людей, віра в надприродне була безсумнівною, про що свідчать згадки про відьом, алхіміків, чаклунів та чорну магію.

У радянському літературознавстві та лінгвістиці жанр літератури жахів був на маргінесі літературного процесу, його розглядали як явище масової літератури, яке за канонами тогочасної партійної історико-літературної методології не мало у своєму арсеналі чинника естетичного впливу, однак переосмислення літературного процесу зумовило пошук в дослідженні колись ігнорованого жанру.

Найчастішим способом розкриття смерті у всіх авторів є зображення мертвого людського тіла, причому як головного, так і другого-рядного героїв, як антагоніста, так і протагоніста. Докладні, розлогі описи мертвого людського тіла, що зазнало карколомних змін у процесі фізичного втручання, є ключовим інструментом авторів у процесі «прикуття» уваги читача до основної ідеї жанру. Розширені замальовки мертвих людських органів, частин людського тіла та й, власне, самого тіла як об'єкта, що підтверджує фактичний фатум, окреслюють індивідуально-авторські особливості в зображенні смерті як жанрової характеристики літератури жахів.

Розсіяні по сторінках творів зображення мертвого тіла та його ознак вимальовують певні тенденції деяких авторів у використанні жанровітної лексики в процесі формування когнітеми в межах концепту СМЕРТЬ. У Б. Стокера лексема *body* сполучається з прикметником *poor*; у Д. Стокера і А. Голта з *ravaged, hollow, dead, misshapen, bloody, torn*; у М. Шеллі з *lifeless, inanimate, distorted*. Д. Стокер і А. Голт уживають також синонімічну лексему, а саме лексему *flesh – плоть*, що сполучається з прикметниками *seared, raw, bloodied, jagged*; у «Франкенштейні» синонім *form*, що сполучається з лексемою *relaxed*. Аналіз фактичного матеріалу засвідчив найжорстокіші описи скаліченого й понівеченого людського тіла в Д. Стокера

і А. Голта, менш жорстокі в Б. Стокера. Найбільш гуманною в описах смерті виявилася М. Шеллі. Одностайними в змалюванні мертвого тіла є всі автори, уводячи лексему *cold* на початку деталізованих замальовок. Після окреслення авторами загального обриса тіла подальші описи ведуться на рівні фізичних ознак та особливостей, якими мертва плоть відрізняється від живої. Жанротвірними є лексеми на позначення *кольору*, змалювання *очей* та *обличчя*. Так, у Б. Стокера й М. Шеллі домінують лексеми *white* та *pale*, що позначають смерть за допомогою кольору обличчя, а в Б. Стокера ще й ран та простирадла, яким накривали мертве тіло; Д. Стокер і А. Голт уживають колоративну лексему *green* і похідні від неї для зображення кольору шкіри мертвого та його очей. Згадані кольори є релевантними для досліджуваного жанру, оскільки обличчя та тіло людини, кров якої висмоктана ванпіром, набувають білого кольору, а жажливо скалічене фізичними ранами тіло внаслідок хімічних реакцій, що відбуваються всередині організму, стає зеленим. *Очі* мертвого як художня деталь у романі «Дракула. Повстання мерців», для якої характерне сполучення з лексемами *dead, frozen, wide-open, staring, blankly*, також зеленого кольору, як порівняння очей героїні з зеленими очима кажана, що є символом смерті. Обличчя жертви стає білим і сполучається з жанротвірними лексемами *horror, terror* у Б. Стокера та Д. Стокера і А. Голта, а у Б. Стокера ще з лексемою *drawn*. Змалювання обличчя мертвого завжди супроводжується описом того всепоглинаючого страху, який залишив слід і після смерті персонажа.

Процес відтворення І. Базилянською мовної об'єктивації когнітеми *мертве тіло* в романі Б. Стокера «Дракула» характеризується неадекватною інтерпретацією змістового наповнення описів мертвого тіла:

I tried to stir, but there was some spell upon me, and dear Mother's poor body, which seemed to grow cold already, for her dear heart had ceased to beat, weighed me down, and I remembered no more for a while [4]. – Я пробувала поворушити рукою, але перебувала під впливом якогось чаклунства, і крім того, **тіло моєї дорогої, нещасної матері**, яке здавалося, вже **хололо**, бо її **серце перестало битися**, тиснуло на мене своєю вагою, і я на деякий час **знепритомніла** [2, с. 142].

Перекладач, перейнявшись емоційним полем уривка та проєктуючи розуміння уривка на емотивний ракурс, неадекватно просувається в напрямі передачі власне його змістового наповнення. Відтворення словосполучення *poor body*, що описує мертве тіло жінки, викликає перекладознавчу критику. Автор першотвору робить акцент саме на нещасному, слабкому, знесиленому тілі матері, на органах, які вже не могли повноцінно функціонувати, а не на стані її душі. Натомість

перекладач надінтерпретує оригінал, нав'язуючи читачеві своє бачення ситуації, що, на нашу думку, є результатом недостатнього балансування між емоційною й змістовою структурами твору. Відмова функціонування саме внутрішніх органів розкрита автором у наступних реченнях, що ще раз дозволяє констатувати несанкціоноване співавторство перекладача з письменником у відтворенні ознаки тіла. Зображення автором холодного тіла та зупинки серцебиття *body grow cold, heart had ceased to beat* підводить читача до усвідомлення стану наближення смерті до героїні, що майстерно перекладено як *хололо, серце перестало битися* прийомом добору стилістичних відповідників.

Для вторинного тексту «Франкенштейна» характерні послаблення у відтворенні лексем, що описують стан мертвого тіла, проте стилістичні відповідники для передачі колоративних прикметників, що змальовують обличчя, дібрані досить майстерно:

She was there, lifeless and inanimate, thrown across the bed, her head hanging down, and her pale and distorted features half covered by her hair. Everywhere I turn I see the same figure--her bloodless arms and relaxed form flung by the murderer on its bridal bier [6]. – *Вона лежала впоперек ліжка, безживна й нерухома; голова її схилилася донизу, бліді та спотворені риси її обличчя були приховані волоссям. Тепер мені до скону ввижатимуться безкровні руки й безсиле тіло, кинуте вбивцею на шлюбне ложе* [3, с. 499].

Розпочинаючи опис із тіла, письменниця вживає лексеми-синоніми, що позначають його горизонтальне та нерухоме положення *lifeless and inanimate*, однак перекладач не відтворює опису генералізацією, а влучно добирає стилістичні відповідники *безживна й нерухома*, що допомагають читачеві чітко уявити зовнішній вигляд мертвої. Далі авторка просувається в напрямку змалювання обличчя, вказуючи на його колір *pale* та коротко характеризуючи його риси лексемою *distorted*. Лексичний реєстр, використаний для зображення обличчя мертвої, адекватно відбитий у перекладі прийомом добору стилістичних відповідників *бліді та спотворені*. Цікавим з погляду перекладознавства є відтворення словосполучення *everywhere I turn I see* емоційно підсиленням *тепер мені до скону ввижатимуться*, що трохи змінює стильову тональність фрагмента, однак є влучним смисловим перекладацьким відповідником, що увиразнює текстове полотно за допомогою лексеми *до скону* та підтримує жанрові регістри у перекладі. Невдалим вважаємо відтворення лексеми *flung* як *кинуте*. Емотивність уривка змальовує в нашій уяві достатньо жорстоку поведінку монстра, що забрав життя жінки, тому, на нашу думку, влучним стилістичним відповідником була б лексема

швиргонує, яка потужно емоційно й стилістично передає намір автора.

Відтворюючи опис мертвого тіла в романі «Дракула. Повстання мерців», В. Горбатько добирає невдалі стилістичні відповідники для зображення кольору шкіри мертвого, чим послаблює жанровірний реєстр вторинного тексту:

*Beneath it lay the **ravaged** body of Jonathan Harker sprawled on a **white** enameled cast-iron gurney. After the wooden spike, forty feet high and four inches in diameter, had been removed postmortem, the man's face had collapsed in on itself. Jonathan Harker's **hollow, misshapen** body had begun **to decay** as Cotford waited two days before contacting his **widow**. The **corpse's** skin had become a **greenish blue**, which looked **even worse** under the hydrogen lamplight. The **stench** billowed out into the **morgue** the moment Cotford pulled back the sheet [5].* – Під ним, розпротершись на білому емальованому возику, лежало **понівечене тіло** Джонатана Гаркера. Коли його – після смерті – зняли з сорокафутової палі, голова загиблого неначе провалилася сама в себе. **Розпухле безформне тіло** Джонатана Гаркера вже почало **гнити**, бо Котфорду довелося чекати два дні, поки не приїхала **вдова** нещасного. **Шкіра трупа** стала **сірувато-зеленою**, а під водневою лампою виглядала ще **жахливіше**. Щойно інспектор зірвав простирадло, як на увесь **морг** поширився **нудотний сморід** [1, с. 151].

У наведеному уривку бачимо опис тіла мертвого. Знову ж таки колоративна лексема *white* використана автором для опису возика, на якому лежав труп. Палітру колоративів жанровірної лексики доповнює ще лексема *greenish blue*, яка зображує колір шкіри мертвого, що перекладено як *сірувато-зеленою*, а це не передає справжнього відтінку кольору тіла мертвого, закладеного автором оригіналу в першотвір. Відсутність крові в організмі людини, яку висав вампір, призводить саме до посиніння шкіри, як наслідку непотрапляння крові в капіляри та відсутності її циркуляції в організмі. Такі неточності спотворюють зміст і призводять до перекладацьких покручів, які вносять неясність у текст перекладу. Широке розмаїття епітетів уможливує докладне змалювання тіла потужним лексичним реєстром. Контекстуальні синоніми *ravaged*, *hollow*, *misshapen*, перекладені стилістичними відповідниками *понівечене*, *розпухле*, *безформне*, з урахуванням жанрових особливостей, змальовують зовнішній вигляд трупа. Асоціативний ряд *decay*, *widow*, *stench*, *morgue* насичує текст атрибутикою смерті, яка допомагає авторові всебічно розкрити важливість досліджуваного нами концепту, який у перекладі відтворений стилістичними відповідниками *гнити*,

вдова, сморід, морг, що дозволяє зберегти жанровірний реєстр оригіналу у вторинному тексті.

Отже, відтворюючи у вторинному тексті мовну об'єктивізацію когнітеми *мертве тіло*, І. Базилянська в перекладі роману «Дракула» доволі часто надінтерпретує оригінал, нав'язуючи тим самим читачеві своє бачення ситуації, що подекуди спричинено недостатньо вмілим балансуванням між емоційною та змістовою структурами твору, однак водночас доволі часто вдається до стилістичного підсилення жанровірного реєстру у вторинному тексті за допомогою стилістичних засобів увиразнення. В. Горбатько, намагаючись зберегти змалювання мертвого тіла, припускається неточностей у передачі відтінків кольору шкіри мертвого, елімінує художні деталі очей, що відіграють важливу жанрово-композиційну роль у побудові твору, проте успішно втілює прийом стилістичного підсилення в зображенні людської плоти. І. Базилянська, відтворюючи зображення мертвого тіла в перекладі роману «Франкенштейн, або Сучасний Прометей», послуговується стилістичним підсиленням у зображенні емоцій від побаченого мертвого тіла, однак стилістично послаблює подекуди змалювання зовнішнього фізичного стану мертвого.

Результати порівняльно-перекладознавчого аналізу свідчать, що перекладачі, послуговуючись різними перекладацькими прийомами, змогли з мінімальними відхиленнями адекватно відтворити жанровірний реєстр мовної об'єктивізації когнітеми МЕРТВЕ ТІЛО у перекладі. Зрештою, з огляду на проаналізовані нами приклади оригіналів та їх перекладів, можемо дійти висновку, що в 33,3% розглянутих прикладів домінує *стилістичне послаблення*, у 20,4% *стилістичне підсилення* жанровірного реєстру, що свідчить про намагання перекладачів найбільш виразно відтворити зміст оригіналу, та найбільший відсоток становить добір *стилістичного відповідника* – 46,3%, що виявляє бажання перекладача бути максимально близьким до першотвору, не йти на несанкціоноване співавторство з автором та уникнути втручання в оригінал.

Література

1. Стокер Д. Дракула. Повстання мерців / Пер. В. Горбатька / Д. Стокер, А. Голт. – Х.: Клуб сімейного дозвілля, 2010. – 461 с.
2. Стокер Б. Граф Дракула / Пер. І.Л. Базилянської / Б. Стокер. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2009. – 528 с.
3. Шеллі М. Франкенштейн, або Сучасний Прометей / Пер. І. Л. Базилянської / М. Шеллі. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2009. – 528 с.
4. Stocker B. Dracula – access mode to the resource: <http://www.literature.org/authors/stoker-bram/dracula/>.
5. Stocker D., Holt A.. Dracula. The Un-Dead – access mode to the resource: <http://www.mytouristplaces.com/?p=211279>.
6. Shelly M. Frankeinstein or the Modern Prometheus – access mode to the resource: <http://www.literature.org/authors/shelley-mary/frankenstein/>.

Перевод атрибутивных словосочетаний общественно-политической тематики (на материале русского и английского языков)

Данная статья является продолжением исследования особенностей перевода атрибутивных конструкций с английского языка на русский язык [1; 2; 3] на материале англоязычных изданий “Washington Post” [4] и “The Guardian” [5] и русскоязычного сайта ИноСМИ, на котором расположены переводы статей из вышеназванных изданий [6]. В тематическом плане анализу подвергались статьи общественно-политической тематики.

Цель исследования, отраженного в данной статье, выявить особенности перевода атрибутивных словосочетаний, выраженных фразой или предложением.

Анализ общественно-политических текстов показывает, что атрибутивные препозитивные словосочетания достигают значительных размеров и могут включать производные и сложные слова, а также целые синтаксические конструкции: *self-declared caliphate, the highest-profile terror attacks, army-led crackdown, the communist island nation, the self-evident philosophical or political contradictions, a green anti-suicide smock, anti-government beliefs, government land-use regulations, out-of-state politicians, “Don’t Tread on Me” signs, longtime patriot-movement activists, Liberal opposition and human rights groups, foreign-funded NGOs, the last remaining inter-Korean joint venture, the populist Economic Freedom Fighters’ (EFF) threat, the country’s controversial nuclear expansion programme, longest-serving senator, the Black Lives Matter movement, a commander-in-chief election* и многие другие.

При передаче на русский язык многочленных атрибутивных конструкций переводчик прибегает к ряду изменений, так в русскоязычном словосочетании могут появляться предлог, дополнительные слова; могут происходить перестановки внутри словосочетания, замены части речи компонентов словосочетания; опускаться избыточные слова. Применение вышперечисленных трансформаций при переводе атрибутивных конструкций помогает переводчику добиться адекватного перевода.

Препозитивные словосочетания, выраженные фразой (предложением), написанные через дефис, для англоязычных газет “Washington Post” и “The Guardian” не характерны и переводчиками

обычно не передаются на русский язык. Иллюстрацией этому служит следующее предложение из газетной статьи:

Anyone who has tired of Sky News's endless reporting of the Oscar Pistorius trial or CNN's down-the-rabbit-hole coverage of the hunt for Flight MH370 would accept that the world of 24-hour TV news could do with an alternative voice [7].

Безусловно, каждый, кому надоели Sky News с его бесконечными репортажами о суде над Оскаром Писториусом (Oscar Pistorius) и CNN с его поисками рейса MH370, согласится с тем, что миру круглосуточных новостей не помешает альтернативный голос [8].

Словосочетание *CNN's down-the-rabbit-hole coverage* является безэквивалентной лексической единицей и означает, что телеканал CNN сделает все возможное и невозможное, чтобы показать новости (Пер. Г.Н.). Однако в русском предложении оно опущено переводчиком, на наш взгляд по ряду причин, во-первых, словосочетание *down-the-rabbit-hole coverage* является избыточным, так как «Си-эн-эн» (Сеть кабельного вещания новостей) известна тем, что ведет круглосуточную передачу программ новостей через спутники практически на весь мир, следовательно, это само собой разумеющееся явление. Во-вторых, предложение и так перегружено когнитивной информацией, и чтобы сохранить это словосочетание в переводе, переводчику пришлось бы изменить структуру предложения, либо разбить его на два и более предложения.

Атрибутивное словосочетание *a beggar-your-neighbour contest* в предложении *Consideration of sanctions should be informed by these considerations, rather than by quarrels over how harshly Russia should be punished or by a beggar-your-neighbour contest over who should sacrifice most when imposing that punishment* [9] опущено переводчиком при переводе на русский язык: *При рассмотрении санкций надо руководствоваться именно такими соображениями, а не спорами о том, насколько сурово следует наказать Россию, и кто должен внести самую большую лепту при исполнении этого наказания* [10].

В словарях зафиксированы следующие варианты перевода для данного словосочетания:

- *beggar my neighbor* – детская игра, в которой победитель захватывает все карты побежденного [11];

- *beggar-my-neighbor* – направленный на разорение соседа [12; 13];

- *beggar-my-neighbor* – сделай соседа нищим, девальвация типа сделай соседа нищим (девальвация с целью удешевления национальной валюты и соответствующего увеличения объема экспорта за счёт других стран и снижения объема импорта), политика разорения

соседа (политика государства, направленная на улучшение положения национальной экономики за счёт других стран, решение внутренних экономических проблем за счёт соседних стран) [14];

- *beggar-my-neighbor strategy* – a policy of promoting oneself at the expense of others; used especially of national policy; ‘the United States has pursued a beggar-my-neighbor policy’ [15].

При переводе данного предложения, чтобы сохранить словосочетание *a beggar-your-neighbour contest*, необходимо изменить структуру предложения:

При рассмотрении санкций надо руководствоваться именно такими соображениями, а не спорами о политике, направленной на разорение соседа, и о том, насколько сурово следует наказать Россию, и кто же должен внести самую большую лепту при исполнении этого наказания,

либо разбить его на два предложения: *При рассмотрении санкций <...> при исполнении этого наказания. Устраивать дискуссии на тему политики разорения соседа тоже ни к чему* (Пер. Г.Н.).

При переводе многочленных атрибутивных словосочетаний общественно-политической тематики переводчик должен:

- обращать внимание не только на лексическое наполнение словосочетания, но и на его синтаксическое построение;

- активно использовать переводческий инструментарий – энциклопедии, различные двуязычные словари, в т.ч. и словари общественно-политической лексики и общественно-политических терминов, электронные и онлайн-словари;

- производить ряд переводческих трансформаций для достижения адекватного перевода и повышения качества текста, выполненного на переводящем языке.

Литература

1. Гейко Н. Р. Особенности перевода атрибутивных конструкций типа N+N // Научный журнал Вестник Омского государственного педагогического университета. Гуманитарные исследования. – Омск: Издательство ОмГПУ, 2015. – № 2 (6). – С. 32-34.
2. Гейко Н.Р. Особенности перевода атрибутивных конструкций // Сопоставительная и славянская филология: история, состояние и перспективы. Материалы международной научно-практической конференции, посвященной 200-летию юбилею А.А. Хованского. – Воронеж: Кварта, 2014. – С. 181-186.
3. Гейко Н.Р. Специфика перевода атрибутивных конструкций общественно-политической тематики // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов: Грамота, 2014. – № 12 (42): в 3-х ч. – Ч. III. – С. 53-56. URL: www.gramota.net/editions/2.html (Дата обращения 13.02.2016).
4. Washington Post [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.>

washingtonpost.com. 5. The Guardian [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.theguardian.com/uk>. 6. ИноСМИ [Електронний ресурс]. – URL: <http://inosmi.ru/>. 7. Bloomfield S. Ofcom should be looking again at Putin's TV news channel. – URL: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/apr/24/ukraine-russia-putin-news-reporting> (Дата обращения 13.02.2016). 8. Блумфилд С. Управлению по телекоммуникациям следовало бы присмотреться к путинскому новостному каналу. – URL: <http://inosmi.ru/world/20140425/219847482.html> (Дата обращения 13.02.2016). 9. The Guardian view on sanctions against Russia. – URL: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/jul/23/guardian-view-sanctions-russia-malaysia-airlines> (Дата обращения 13.02.2016). 10. Guardian о санкциях против России. – URL: <http://inosmi.ru/sngbaltia/20140724/221880316.html> (Дата обращения 13.02.2016). 11. Электронный словарь Мультитран: детская игра в карты. – URL: http://www.multitrans.ru/c/m.exe?t=5003164_2_1&s1=beggar%20my%20neighbor (Дата обращения 13.02.2016). 12. Электронный словарь Мультитран: направленный на разорение соседа. – URL: http://www.multitrans.ru/c/m.exe?t=602096_2_1&s1=beggar-mv-neighbor (Дата обращения 13.02.2016). 13. New Collegiate Dictionary: beggar-my-neighbor. – URL: <http://en.academic.ru/dic.nsf/mwc/5371/beggar> (Дата обращения 13.02.2016). 14. Электронный словарь Мультитран: beggar-my-neighbor policy. – URL: <http://www.multitrans.ru/c/m.exe?a=3&&s=beggar-my-neighbor&sc=51&l1=1&l2=2> (Дата обращения 13.02.2016). 15. The Free Dictionary: beggar-my-neighbor strategy. – URL: <http://www.thefreedictionary.com/beggar-my-neighbor+strategy> (Дата обращения 13.02.2016).

*Яна Горбань, Тетяна Крилова
м. Київ, Україна*

Відтворення синтаксичних експресивних засобів в українських перекладах публіцистичних текстів

Емоції, як вважається, є мотиваційною основою свідомості та мовної поведінки. В даній ситуації джерелом людських емоцій виступає мова, яка власне і номінує емоції, виражає їх, описує, імітує, стимулює, класифікує, пропонує засоби для мовного маніпулювання та моделювання відповідних емоцій. Сама мова формує емоційну картину світу. При цьому емоції виникають не лише внаслідок заданих лінгвокультурних ситуацій, але і самі їх породжують.

Основним завданням експресивності є вираз суб'єктивного ставлення до сказаного. З боку автора, це – посилення, виділення, акцентування висловлювання, відступ від мовленнєвого стандарту, норми, вираження почуттів, емоцій і настроїв, наділення висловлювання емоційною силою, оцінювання, досягнення образності та

створення естетичного ефекту. З боку читача це – утримання та посилення уваги, підвищення рефлексії, виникнення емоцій і почуттів [1, с. 126]. Вивчення емоційності та експресії має тривалу історію. Перші роботи, в яких увага приділялася виразним можливостям мови, з'явилися в середині ХХ століття. У працях вітчизняних і зарубіжних учених закладено філософсько-лінгвістичні основи теорії експресивності (В. Гумбольдт, Є. Касіреп, Е. Сепір, Б. Уорф та ін.), підготовлено лінгвістичні засади вивчення явища експресивності (Ш. Баллі, В. Виноградов, І. Гальперін, та ін.), проте й досі не достатньо вивчено граматичні засоби вираження експресії наукової літератури, публіцистики та художніх творів [2, с. 107].

Функція публіцистичного стилю, що відрізняє його від інших мовних стилів, може бути сформульована таким чином: вплив на читача або слухача з метою переконати його в правильності висунутих положень або викликати в ньому бажану реакцію на сказане не стільки логічно обгрунтованою аргументацією, скільки силою, емоційною напруженістю висловлювання, показом тих рис явища, які найбільш ефективно можуть бути використані для досягнення поставленої мети [3, с. 79].

Змістовний аналіз регіональних газет свідчить про те, що в них переважають статті аналітичного, критичного, пропагандистського характеру, політична реклама і політична полеміка; мінімально представлені новини і чисто інформаційні матеріали; досить високий експресивний потенціал публікацій. Тому експресивність стає провідною функцією стилю.

Стилістичний ефект експресивності або емоційного значення в публіцистичному тексті, зокрема, досягається завдяки використанню тих чи інших синтаксичних структур, а саме різних типів речень, інверсії, риторичних запитань тощо.

До основних функцій риторичних питань дослідники відносять підвищення емоційного тону мовлення, посилення прагматичного ефекту висловлення. Англійські риторичні питальні речення перекладаються переважно наступними способами: відповідним риторичним питанням, заміною риторичного питання констативом, заміною риторичного питання окличним реченням. Риторичні питальні речення слугують важливим експресивним засобом в інформаційних публіцистичних статтях, де вживаються для емоційного ствердження чи заперечення: *At one point, one of the activists, the popular Ukrainian journalist, Vitali Sych, erupted: “Did anyone ask us whether we wanted to be part of his buffer zone?”* [7]. – У певний момент один із активістів, популярний український журналіст Віталій Сич, вибухнув: «А чи питає нас хтось, чи хочемо ми бути частиною його буферної

зони?» [8]. Перекладач використав спосіб передачі експресивності питальним реченням із чітко вираженою яскравістю даного вислову.

Важливу роль серед засобів, що виконують експресивну функцію в публіцистичному стилі, відіграють паралельні синтаксичні конструкції. У наступному прикладі функціональними є паралельні конструкції, а саме повторюється прийменник *after*. Такий повтор відбувається в межах одного речення і слідує один за одним, тому це є частковим паралелізмом, який в реченні виражає зіставлення лексичних елементів: *As Boris Nemtsov, a veteran liberal politician, wrote in his blog, "I can't remember such a level of general hatred in Moscow – not after the August 1991 coup and not after Yeltsin's stand-off with parliament in 1993* [9]. – Як написав у своєму блозі Борис Немцов, ліберальний політик зі стажем: «Такого рівня загальної ненависті як зараз в Москві я не пам'ятаю. Ні в 91 під час серпневого путчу, ні навіть в 93 після Указу Єльцина [10]. В перекладі використано спосіб граматичної заміни. Також в українському реченні для посилення експресії перекладачем застосована парцеляція: в оригінальному реченні 1991 і 1993, а в перекладі – 91 і 93, а також додавання посилюючої частки *навіть*.

Ще одним засобом створення експресивності є інверсія, тобто порушення звичайного порядку слів у реченні. Більш формальний, а також літературний стиль допускає використання інверсії в парцельованому сурядному реченні: *The annexation of Crimea has been accepted, serious economic sanctions have been averted, his popularity has shot up and, having created a mess in Ukraine, he is playing peacemaker. Nor did he give much away* [9]. – З анексією Криму змирилися, серйозних економічних санкцій вдалося уникнути, його популярність стрімко зросла, а сам він, створивши весь цей безлад, грає роль миротворця в Україні. І при цьому йому не довелося жертувати занадто багатьом [10]. Під час перекладу інверсія замінюється реченням з правильним порядком слів за допомогою перекладацького прийому модуляції. Парцеляція компенсується в перекладі завдяки трансформації додавання. Значення перекладеного речення логічно впливає з мови оригіналу.

Особливу роль для створення виразності тексту мають авторські розділові знаки, які не відповідають загальноприйнятим пунктуаційним правилам. Авторські знаки передають додатковий сенс, вкладений в них автором. У наступному прикладі дужки використовуються автором для уточнення та пояснення речення: *Life is still far from easy in the peripheral states of the United States of Europe (as the euro zone is now known)* [5]. – Життя все ще зовсім не легке у

периферійних державах Сполучених Штатів Європи (так тепер називають Єврозону) [6]. В перекладі дужки зберігаються, але підрядне речення замінюється на окреме речення із використанням прийому перестановки, тим самим передається експресивність.

Аналіз досліджених прикладів відтворення синтаксичних засобів експресивності, відібраних з українських перекладів аналітичних статей англо-американських видань, показує, що під час перекладу задля яскравішого вираження експресивності було використано такі трансформації, як синтаксичне уподібнення – 30%, модуляція – 15%, додавання – 10 %, описовий переклад – 10%, заміна частин мови – 10%, опущення – 10%, конкретизація – 4%, генералізація – 4%, перестановка – 5%, заміна членів речення – 2%.

Відтворення синтаксичних засобів експресивності є досить складним завданням, оскільки потребує підвищеної уваги для виділення його елементів в тексті. З іншого боку, його неможливо здійснювати механічно, оскільки воно вимагає творчого підходу і володіння всім арсеналом перекладацьких прийомів.

Література

1. Золотова Г.А. О перспективах синтаксических исследований / Г.А. Золотова // Изв. АН СССР. – Сер. яз. и лит. – 1986. – №6. – С. 123-134.
2. Галкина-Федорук Е.М. Об экспрессивности и эмоциональности в языке / Е.М. Галкина-Федорук // Сб. статей по языкознанию. – М., 1958. – С. 107.
3. Туранский И.И. Семантическая категория интенсивности в английском языке / И.И. Туранский. – М.: Высшая школа, 1990. – 172 с.
4. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки / Е.М. Вольф. – 3-е изд., стереотипное. – М.: КомКнига, 2006. – 280 с.
5. 2021: The New Europe [Електронний ресурс] // <http://www.wsj.com/> Режим доступу до ст.: <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052970203699404577044172754446162>.
6. 2021: Нова Європа [Електронний ресурс] // <http://zgroupp.com.ua/> – Режим доступу до ст.: <http://zgroupp.com.ua/article.php?articleid=5008>.
7. Putin's breathtaking lies about Russia [Електронний ресурс] // <http://edition.cnn.com/> – Режим доступу до ст.: <http://edition.cnn.com/2014/03/19/opinion/motyl-putin-speech/index.html?hpt>.
8. Вражаюча брехня Путіна про Росію [Електронний ресурс] // <http://euromaidan.charter4.org/> – Режим доступу до ст.: <http://euromaidan.charter4.org/2014/03/20/cnn-opinion-vrazhayucha-brehnya-putina-pro-rosiyu/>.
9. Putin's gambit [Електронний ресурс] // <http://www.economist.com/> – Режим доступу до ст.: <http://www.economist.com/news/europe/21601899-russian-presidents-unexpected-concessions-ukraine-reflect-fact-he-has-already-got>.
10. Путінський гамбіт [Електронний ресурс] // <http://euromaidan.charter4.org/> – Режим доступу до ст.: <http://euromaidan.charter4.org/2014/05/10/the-economist-putynskiy-hambyt/>.

Проблеми перекладу текстів фахової мови транспорту

Відтворення англійської лексики фахових мов українською є предметом дослідження сучасних перекладознавчих студій. Вітчизняні та зарубіжні вчені вивчають це питання вже тривалий час. А.С. Д'яков [1], І.С. Квітко [2], І.В. Корунець [3] аналізують теоретичні й практичні аспекти перекладу науково-технічних текстів, Т.Р. Кияк вивчає явище термінотворення у національних терміносистемах, переклад термінів у фахових мовах [4], Л.К. Латишев [5], В.Н. Комісаров [6] висвітлюють еквівалентність фахового перекладу та шляхи її досягнення.

Головною відмінністю фахової мови транспорту, як спеціальної мови для обслуговування транспортної галузі, від загальноживаної є наявність власної системи термінів. Загальноживана мова слугує фундаментом для спеціальної й перебуває з нею в постійному взаємозв'язку. Фахова лексика та іноземні слова (фаховий вокабуляр), які є маловживаними за межами сфери обслуговування або вживаються зі спеціальним значенням, характеризують фахову мову. Крім того, певні відмінності притаманні фаховій та загальноживаній мовам на граматичному, синтаксичному та прагматичному рівнях.

Найбільший інтерес, на наш погляд, викликає лексичний рівень спеціальних мов. Безперервний розвиток науки, техніки, бізнесу, швидкі темпи глобалізації суспільства, економічні та соціальні чинники передбачають появу величезної кількості термінів, професіоналізмів, жаргонізмів. Цей рівень мови вимагає до себе найбільшої уваги, оскільки лексика, передаючи смисли, створює водночас і найбільші проблеми при вивченні й використанні спеціальних мовних систем. Науково-технічна термінологія як складова будь-якої фахової мови є найбільш рухливим шаром лексики, схильним до постійного і активного збагачення та змін, обумовленим науковою уніфікацією термінології тієї чи іншої галузі знань.

Метою статті є аналіз способів відтворення термінів українською на прикладі фахової мови транспортної галузі.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких *завдань*:

- виявити загальні проблеми перекладу фахових текстів;
- схарактеризувати лексичний склад мови транспорту;
- визначити способи відтворення термінів у транспортній галузі.

Тексти транспортної тематики містять велику кількість спеціальних технічних термінів. Зважаючи на постійний розвиток

транспортної галузі та відкриття нових шляхів сполучення між Україною та іншими державами, у транспортній галузі з'являються нові терміни, поняття, визначення та абревіатури. Так, наприклад, з появою літаків, які потребувати невеликої площі для зльоту і посадки, виник такий неологізм *STOL (Short Take-Off and Landing)* – *скорочений розбіг перед зльотом та пробіг після посадки*, який через деякий час був зафіксований словниками та увійшов до повсякденного вжитку в сфері авіації.

Очевидно, що вокабуляр англійської фахової мови транспорту відображає сучасний стан розвитку транспортної галузі. Однак технічний прогрес призводить до появи нових лексичних одиниць у мові транспорту. Це спричинено необхідністю дати назву новим предметам, явищам та процесам у зазначеній галузі. Бурхливий розвиток усіх галузей сучасного людського життя знайшов своє відображення в мові, особливо на лексичному рівні. Еволюція лексики – це не просто зміна складових словника. Серед нової лексики переважають номінації, нові як за формою, так і за змістом.

При відтворенні нового терміна перекладач намагається використати ресурси рідної мови. Однак слід мати на увазі, що коли не вдається віднайти відповідник у рідній мові, перекладач може скористатися перекладацькими трансформаціями.

На сучасному етапі розвитку у вітчизняному перекладознавстві виділяють такі способи відтворення термінів як добір лексичного відповідника, транскодування (транслітерація або транскрипція), калькування, трансформаційний та описовий переклад.

Розглянемо переклад термінів фахової мови транспорту:

1. Добір лексичного еквівалента в мові перекладу (МП) для терміна мови оригіналу (МО) можливий лише за умови, що країни, в яких поширені МП та МО, знаходяться на однаковому науковому, технічному або суспільному рівнях. Зважаючи на те, що еквівалент – це постійний лексичний відповідник, який точно збігається зі значенням слова, перекладачеві варто докласти максимум зусиль для того, щоб знайти еквівалентний термін у МП, перед тим як звертатися до інших способів перекладу. Наведемо такий приклад:

Complimentary in-flight meals are still available in Business class as well as on long-haul flights [7].

При цьому пасажирам далекомагістральних рейсів та пасажирам бізнес-класу всіх регулярних рейсів МАУ бортове харчування надається безкоштовно [8].

У цьому прикладі маємо два термінологічні сполучення, які мають словникові відповідники в українській мові.

2. Досить поширеним при відтворенні термінології транспорту є калькування. Це переклад складних лексичних одиниць МО поелементно за допомогою мовних засобів МП. Наприклад:

*Ukraine International Airlines upgrade the **Buy on Board** meal concept* [7].

*Авіакомпанія «Міжнародні Авіалінії України» перейшла до чергового етапу впровадження концепції бортового харчування «**Buy on Board**» – «**Купуй на борту**»* [8].

У даному випадку словосполучення *Buy on Board* зберігається у мові перекладу в оригінальному вигляді, а також маємо українське словосполучення, утворене способом калькування.

Цей спосіб досить поширений, але ним не слід зловживати та варто використовувати тільки тоді, коли перекладач не може знайти лексичний відповідник у мові перекладу.

3. Трансформаційний переклад представлений численними трансформаціями на рівні граматики, лексики та синтаксису. У фаховій мові транспорту на рівні речення, а тим паче тексту, окремі трансформації є досить рідким явищем. Зазвичай, це комбінація декількох у одному й тому ж реченні. Розглянемо приклад:

*Thanks to **UIA smart cargo solutions` portfolio** and our team`s effort, we managed to substantially increase the tonnage of cargo and mail carried* [9].

*Завдяки **ретельно продуманому портфолію вантажних рішень та злагодженій роботі, колективі дирекції вантажних перевезень** вдалося досягти істотного збільшення тоннажу доставлених вантажів та пошти* [10].

При перекладі цього речення використано додавання: *smart – ретельно продуманий*, конкретизація: *we – колектив дирекції вантажних перевезень* та перестановка: *smart cargo solutions` portfolio – ретельно продумане портфолію вантажних рішень*.

Відтак, у реченні застосовано три перекладацьких трансформації, що свідчить про те, що при перекладі окремих термінологічних одиниць достатньо скористатися лише лексичними способами перекладу, а при перекладі фахових текстів варто застосовувати численні лексико-семантичні та лексико-граматичні трансформації. Окрім додавання, конкретизації та перестановки, досить поширеною є експлікація. Рідше застосовується генералізація та вилучення, що зумовлено характером фахових текстів.

З появою нових транспортних засобів, способів перевезення та явищ у галузі з'являються нові позначення. У таких випадках часто лексична одиниця МО переходить зі всіма змістовними та формальними ознаками у МП, тобто маємо справу з запозиченнями. Крім того,

інтернаціоналізми як складова фахової мови можуть використовуватися при перекладі у випадку відсутності відповідників у МП.

Отже, можемо зробити висновок, що під час перекладу термінології фахового тексту найчастіше використовуються такі методи перекладу:

- використання лексичного еквівалента в МП;
- калькування;
- застосування перекладацьких трансформацій, зокрема додавання, конкретизації, перестановки, описової конструкції, рідше – генералізації, опущення.

Оскільки переклад фахових транспортних текстів є науково-технічним, то такий переклад повинен бути стислим, точним, чітким та грамотним. Усі положення змісту оригіналу повинні передаватися лаконічно у перекладі. Крім того, стислість викладу лексики не повинна впливати на розуміння змісту. Перекладений текст повинен відповідати нормам літературної мови, містити граматичні та синтаксичні конструкції, притаманні мові перекладу.

Переклад транспортних текстів, у першу чергу, повинен вірно передавати зміст оригіналу та, за можливістю, зберігати форму близьку до форми мови оригіналу. Перекладацький коментар та відступ повинні бути виправдані особливостями та нормами української мови, вимогами стилю. У цілому фаховий транспортний переклад не повинен бути ні буквальним, ні вільним переказом оригіналу, хоча елементи того чи іншого обов'язково присутні. Не допустити втрати суттєвої інформації оригіналу – мета будь-якого науково-технічного перекладу.

Література

1. Д'яков А. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. / А. Д'яков, Т. Кияк, З. Куделько – Київ: Academia, 2000. – 218 с.
2. Квитко И. С. Терминоведческие проблемы редактирования / И.С. Квитко, В. М. Лейчик, Г. Г. Кабанцев. – Львов: Вища школа, 1986. – 150 с.
3. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. / І.В. Корунець. – Вінниця: «Нова Книга», 2003 – 448 с.
4. Кияк Т.Р. Фахові мови та проблеми термінознавства. / Т.Р. Кияк // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2007. – № 27. – С. 203-208.
5. Латышев Л.К. Курс перевода: эквивалентность перевода и способы ее достижения. / Л.К. Латышев – М.: Международные отношения, 1981. – 248 с.
6. Комиссаров В.Н. Лингвистика перевода. / В.Н. Комиссаров – М.: Междунар. отношения, 1980. – 278 с.
7. UIA upgrades the Buy on Board meal concept. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.flyuia.com/eng/company/ukraine-international-airlines/press/news/1658.html?news=2588&category=1>
8. МАУ розпочала черговий етап впровадження

концепції. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: Buy On Board. – <http://www.flyuia.com/ua/about/ukraine-international-airlines/customer-relations/news/News.html?news=2590&category=3>. **9.** UIA improved its cargo performance. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: – <http://www.flyuia.com/eng/company/ukraine-international-airlines/press/news/1658.html?news=2541&category=1>. **10.** МАУ збільшила обсяги перевезень вантажів і пошти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.flyuia.com/ua/about/ukraine-international-airlines/customer-relations/news/News.html?news=2539&category=3>.

Artur Gudmanian, Sergiy Sydorenko
Kyiv, Ukraine

Teaching Diachronic Translation at the History of English Classes

Professional training of students majoring in translation studies involves their practicing various types of translation, both in terms of modes of translation (written translation – oral interpreting; simultaneous – consecutive; computer-assisted – machine translation, etc.) and types of texts translated (literary – specialist translation). Besides mastering these mainstream types of interlingual translation, the curriculum in English philology offers future translators a unique, and so far mainly undiscovered, chance to try their hand at intralingual diachronic translation during their classes in History of the English Language. While analysing Old English and Middle English texts, translation students can get the fascinating experience of transferring these texts through time and giving them a modern shape.

Naturally, the task of translating an old English text into the present-day English means a challenging undertaking, as it requires from a student meticulous work with dictionaries, textbooks on historical grammar and encyclopaedias to cope with the language code and sociocultural specificity of the text created in a different historic epoch. Though far from easy, translating texts written in a language now dead seems to be an effective, practical, “on-the-job” way of mastering historical linguistics and making theory alive. In terms of assessment, the quality of translation produced by the students can serve for professors a reliable integrated indicator of their overall linguistic erudition and competence in the range of problems they must be able to address during their course in the History of the English Language.

In this paper we will point out some issues that must be taken into consideration while teaching students diachronic translation.

Seeing an Anglo-Saxon text for the first time, students usually find it

difficult to believe that what they see is English. As Albert C. Baugh and Thomas Cable put it, "... a page of Old English is likely at first to present a look of greater strangeness than a page of French or Italian because of the employment of certain characters that no longer form a part of our alphabet." [1, p. 47]. Spelling, however, is the least difficulty students face. Anglo-Saxon lexicon appears to lack all those familiar Latin and French words which constitute such an essential part of the present-day English vocabulary and instead abounds in lexemes that look strange to the modern eye. Furthermore, even having found the meaning of every word in the text, students will still feel perplexed as to how to connect them in a meaningful sentence, as they confront intimidating inflections and confusing syntax.

Anglo-Saxon was a synthetic language, with the noun and adjective inflected for four cases in the singular and in the plural and the adjective having strong and weak forms. Nouns had different paradigms depending on the grammatical gender and the stem-building suffix. Verbs had strong and weak conjugation, both distinguishing two tenses (present and past), three moods (indicative, imperative and subjunctive), two numbers (singular and plural) and three persons, in addition to the existence of two infinitives and two participles. Pronouns were also inflected. Consequently, word order in Old English was freer than in the present-day English.

Old English sentences generally look less orderly than modern ones, with connections between clauses often vague and semantically syncretic. The major syntactical oddities that require students' special attention include (though are not limited to) the following:

1. correlation, a much favoured by Old English writers method of holding parts of a sentence together. Semantic relationship between correlated clauses often seems obscure because the conjunction and the adverb in most cases have the same form, e.g. *þā* can mean both 'when' and 'then'.

Þa hie ða þæt geweorc furþum ongunnen hæfdon, þærto gewicod hæfdon **þa** onget se here þæt hie ne mehton þa scipu ut brengan. 'And when they had begun the work, and encamped before it, then the army understood that they could not bring out their ships.' (*The Anglo-Saxon Chronicle*, A.D. 895)

Þonne þy ylcan dæge [þe] hi hine to þæm ade beran wyllað, **þonne** todælað hi his feoh ... 'On the day when they will bear him to that funeral pile, they divide his property ...' (*Ohthere's and Wulfstan's Story*)

2. recapitulation and anticipation

Anglo-Saxon writers often used a device of pausing in mid-sentence and starting afresh with a pronoun or some group of words which sums up what has gone before. A simple example is found in Alfred's *Preface to the translation of the Cura Pastoralis*:

Ure ieldran, ða ðe ðas stowa ær hioldon, **hie** lufodon wisdom ... ‘Our ancestors who previously occupied these places, they loved wisdom ...’

It looks as if Alfred, having written “Ure ieldran, ða ðe ðas stowa ær hioldon”, paused to think and then went on, recapitulating what has been written previously with the pronoun *hie*.

In the line from Ælfric’s *The Passion of Saint Edmund, King and Martyr* below we see how the pronoun *þæs* anticipates the following *þæt*-clause:

þæs ic gewilnige and gewysce mid mode, **þæt** ic ana ne belife æfter minum leofum þegnum ... ‘That thing I desire and wish in my mind, that I should not remain alone after my beloved thanes ...’

3. impersonal sentences without the formal subject obligatory in the present-day English:

... me com swiðe oft on gemynd ... ‘it very often comes to my mind ...’
(Alfred’s *Preface to the translation of the Cura Pastoralis*)

4. multiple negation and the use of *ne* to make a verb negative:

He cwæð þæt nan man ne bude be norðan him. ‘He said that no man lived to the north of him.’ (*Ohthere’s and Wulfstan’s Story*)

5. possibility of the subject following the predicate not only in questions but also in statements, as in the following line from the *Anglo-Saxon Chronicle* (A.D. 893): Hæfde se cyning his fierd on tu tonumen ... ‘The king had his army divided in two ...’

6. a wide functional range of some high-frequency connectors often resulting in ambiguity of the semantic relationship between sentences or parts of a sentence.

Old English *þa*, for instance, often presents translation problems as it may function as an adverb of time ‘then’, an adverb of space ‘there’, an adverbial connector expressing transition, a discourse marker ‘what is more’, or as a simple subordinating conjunction indicating a temporal relation ‘when’ [2, p. 64]. The conjunction *swa* could introduce subordinate clauses of comparison, time, place, cause, result, condition and concession [3, p. 940].

þæt in Old English texts can introduce object clauses, clauses of purpose, time, result, manner, kind, degree, cause and reason [3, p. 1032-1033]:

Pa forleton hie hie, eodon ofer land **þæt** hie gedydon æt Cwatbrycge be Sæfern ... ‘Whereupon they left them, and went over land, till / so that they came to Quatbridge by Severn ...’ (*The Anglo-Saxon Chronicle*, A.D. 895)

Working with samples of Anglo-Saxon poetry, translation students have a unique chance to get acquainted with a very special form of literary discourse representing centuries of Old Germanic written tradition. The major challenges presented by Old English poetry to a present-day reader include, above all, even more, compared to prose, sophisticated syntax

explained by the poet's obligation to meet the demands of metre and alliteration and high frequency of specific poetic words not found in prose. The most frequent of them are the words denoting 'man', 'warrior': *beorn*, *guma*, *hæled*, *rinc*, *secg*. Other frequent occurrences are *wicg* 'horse', *heoru*, *mece* 'sword', *naca* 'ship', *sefa*, *ferhð*, *hyge* 'heart', *gar* 'spear', *wine* 'friend', *guð*, *hild*, *beado* 'battle', *seld*, *sele* 'hall'. In some cases it is the specific meaning which is poetic: thus *lind* and *helm* are in general use in the senses 'lime tree' and 'helmet' but limited to poetry in the senses 'shield' and 'protector' [4, p. 498].

Anglo-Saxon poetic vocabulary is rich in compound nominations, among them, figurative epithets also known as "kennings", such as *beaduleoma* 'battle-light', a term for a sword, *feorh-hus* 'life-house' for the body, *hran-rad* 'whale-road' or *swan-rad* 'swan-road' for the sea, *heofon-candel* 'heavenly candle' for the sun, etc.

Students' attention should also be drawn to the fact that Anglo-Saxon poetry was rather formulaic – the linguistic units from which Old English poets built their poems are frequently neither single words nor sentences, but set phrases which fill a metrical half-line and are used repeatedly to express the same idea. The verse composition employing formulae provided ready-made moulds for familiar concepts, and there is evidence that they were often associated in poets' minds with traditional ways of handling common scenes and events. [4, p. 502].

When, after struggling with Old English texts, students get down to Chaucer, morphology and syntax do not look scary anymore and much more words can be recognized without the assistance of a dictionary. However, it is Chaucer's vocabulary that conceals most traps for a modern translator.

Some words in Chaucer's texts will still be incomprehensible for the modern reader because they have left the English vocabulary completely or are lingering on "at the exit", being limited functionally. Other words will be familiar but nevertheless misunderstood because the common meanings associated with them in the present-day English will not seem to relate to the context. Some words will look weird, funny or out-of-place because Chaucer uses them differently from modern usage [5, p. 1464].

A number of words common in the 14th century have fallen into disuse over time and have to be replaced with their modern equivalents. Such was the fate, for instance, of *EEK* 'also', *foreward* 'an agreement', *hethenesse* 'heathen lands', *reyse(n)* 'to go on a military expedition; to travel', *wight* 'a living creature', *gypon* 'a tunic', *bismotered* 'bespattered as with mud or dirt', *delyvere* 'active, nimble, agile, quick in action', *chyvachie* 'cavalry expedition', *nyghtertale* 'night-time' – these are only several words that

students will come across reading the first pages of the General Prologue to Chaucer's *Canterbury Tales*.

In contrast to words that are no longer used in English, words that look familiar to the modern reader are more problematic, as in Chaucer's work they may not mean what they commonly mean today. Here the translator deals with the cases of semantic development, when the semantic structure of a word has undergone transformation over the centuries. Actually, instead of trusting the familiar form, the translator has to look into the meanings the word had in Chaucer's time and correlate them with the context. Below are some examples of "misleading" words that have to be replaced for the present-day reader.

The French borrowing *defend* in Chaucer's time had the meaning 'to ward off, prevent, prohibit', now obsolete [6, p. 251]. *Drede* in Chaucer's text can sometimes mean 'doubt' [7, p. 1241], *lusty* had the meaning 'joyful, pleasing' [6, p. 541]. *Harlot* changed its meaning from the 13th-century 'vagabond, rascal, low fellow' to 'itinerant jester; male servant; fellow' in Chaucer's time. The meaning 'prostitute' was first registered in the 15th century [6, p. 428]. In *The Reeve's Tale* the miller uses this word addressing a young man: "Ye, false harlot," quod the millere ... (line 4268). The French borrowing *corage* in the 13th century had the meaning 'heart as the seat of feeling, spirit, nature'. In the 14th century its semantic structure began to change to include the meanings 'intention, purpose' and 'bravery, valour' [6, p. 221]. The original meaning being obsolete now, this noun also requires substitution in the modern translation:

So priketh hem nature in hir corages ... 'so nature pricks them in their hearts' (*General Prologue*, line 11)

Proper names designating intertextual links require special attention on the part of the translator. Thus, to adequately comprehend and translate the line below the students should be familiar with the corresponding fragment from the Gospel of John:

... Jhesus, God and man, Spak in repreeve of the Samaritan ... (*The Wife of Bath's Prologue*, lines 15-16).

Translation of Chaucer's toponyms will in many cases call for the assistance of reference resources. For example, translating the line "In Southwerk at the Tabard as I lay" from the *General Prologue to the Canterbury Tales*, it is relevant to understand that Tabard refers to an inn and Southwerk in Chaucer's time was a town across the Thames from London. It was from that place that the main characters set off on their pilgrimage.

Some geographical names used by Chaucer were part of the medieval reader's general knowledge but have fallen into disuse or changed over time, so they have to be brought up to date or explained in modern

translation. For example, translating the following sentence which describes the Knight's military experience, students will have to find out that the first two geographical places today are located in Turkey and have new names and *the Grete See* today is called Mediterranean:

At **Lyey**s was he and at **Satalye**. Whan they were wonne, and in the **Grete See** At many a noble armee hadde he be. (*General Prologue*, lines 58-60).

The vibrant picture of medieval reality created by Chaucer in his *Canterbury Tales* may considerably lose its actuality and colours without the translator's conscientious effort to grasp its historic and sociocultural context. Dealing with objects and concepts of the 14th century, it is often not enough simply to rewrite their old names in a modern spelling – it is essential to understand their place and function in their historic setting and to find adequate means of rendering them to the modern reader. Let us look at some examples.

The correct understanding of the following line from *The Miller's Tale* which describes the beauty of the carpenter's wife depends on the translator's knowledge of the fact that the Tower of London in Chaucer's time housed a mint:

Ful brighter was the shynyng of hir hewe Than in the Tour the noble yforged newe. (lines 3255-3256)

Describing Absolon's shoes in the same tale, Chaucer makes a very casual reference to St. Paul's Cathedral, which is likely to look vague to the modern reader, unused to fashion patterns based on architectural masterpieces, so it is up to the translator to explicate the author's reference:

With Poules wyndow corven on his shoos (line 3318) 'His shoes were carved in such a way that they resembled a window in St. Paul's Cathedral.'

Without a translator's aid the exclamation "A wilde fyr upon thair bodyes falle!" from *The Reeve's Tale* (line 4172) will be most probably misunderstood by a modern reader who does not know that *a wilde fyr* refers to an inflammatory disease affecting the skin [8, p. 125].

Every morning the town-dwellers in Chaucer's England were woken up by the *belle of laudes*, the first of the day-hours of the church, and in the evening they went to bed at *corfew-tyme*. Both "lauds" and "curfew" have survived, though the functional load these words had in Chaucer's world has considerably changed by the 21st century. "Lauds" is in modern English functionally limited to ecclesiastical contexts [9, p. 847]. "Curfew" was 'a regulation in force in medieval Europe by which at a fixed hour in the evening, indicated by the ringing of a bell, fires were to be covered over or extinguished; also the hour of evening when this signal was given' [10, p. 1263]. In the present-day English this meaning is historical and requires certain background knowledge on the part of the reader:

And thus lith Alison and Nicholas, In bisynesse of myrthe and of solas,
Til that the belle of *laudes* gan to ryng... (*The Miller's Tale*, lines 3653-3655)

The dede sleep ... Fil on this carpenter right, as I gesse, Aboute *corfew-*
tyme ... (*The Miller's Tale*, lines 3643-3645)

Summing up, we can conclude that practicing translation of Old English and Middle English texts into the present-day English at History of English classes gives students of translation a rare chance to get to grips with diachronic translation and while doing it to use their theoretical knowledge of historical linguistics, to make friends with etymological dictionaries, to learn from a wide range of reference sources, to feel the continuity of the language they study and, most exciting, to get in touch with people's life in the ages long gone. At the same time, the methods and techniques of teaching diachronic translation still remain the property of individual specialists in the field and are awaiting proper investigation, development and popularization.

References

1. Baugh A.C., Cable Th. A History of the English Language / Albert C. Baugh, Thomas Cable. – Fifth ed. – London: Routledge, 2002. – 447 p.
2. Lenker U. Argument and Rhetoric. Adverbial Connectors in the History of English / Ursula Lenker. – Berlin, New York: De Gruyter Mouton, 2010. – 309 p.
3. An Anglo-Saxon Dictionary, based on the manuscript collections of the late Joseph Bosworth. Edited and enlarged by T. Northcote Toller. – Oxford: Clarendon Press, 1898. – 1302 p.
4. The Cambridge History of the English Language. Edited by Richard M. Hogg. Volume 1. The Beginnings to 1066. – Cambridge University Press, 1992. – 588 p.
5. Sidorenko S.I. Rewriting Chaucer: Some Dimensions of Middle English-Modern English Translation / Sergey I. Sidorenko // Journal of Siberian Federal University. – Humanities and Social Sciences. – 2011. – 4(10). – P. 1462-1472.
6. The Oxford Dictionary of English Etymology. Edited by C.T. Onions. – Oxford: At the Clarendon Press, 1966. – 1025 p.
7. The Riverside Chaucer / Ed. by L. D. Benson. – Third Edition. – Oxford University Press, 1990. – 1332 p.
8. A New English Dictionary on Historical Principles. Edited by James A.H. Murray et al. – Volume X². – Oxford: At the Clarendon Press, 1928. – 1212 p.
9. New Webster's Dictionary of the English Language. [College Edition]. – Delhi : Surjeet Publications, 1988. – 1822 p.
10. A New English Dictionary on Historical Principles. Edited by James A.H. Murray et al. – Volume II. – Oxford: At the Clarendon Press, 1893. – 1320 p.

Семантико-прагматический аспект перевода безэквивалентной лексики

Перевод как особый тип коммуникации не может не испытывать влияние прагматических категорий языка. Прагматические аспекты перевода охватывают широкий круг проблем, главной из которых является достижение эквивалентности в переводе. Важность прагматики перевода не вызывает сомнений. Согласно Л.С. Бархударову, «учет прагматического фактора является необходимым условием достижения полной переводческой адекватности» [1, с. 238].

Прагматический аспект перевода реалий представляет одну из наиболее сложных проблем теории перевода. Учёт прагматических факторов необходим потому, что они, по мнению А.Д. Швейцера, могут рассматриваться как «наиболее важные фильтры, определяющие не только способ реализации процесса перевода, но и сам объём передаваемой информации [2, с. 244].

О важности прагматического компонента высказывания при переводе реалий пишет Г.Д. Томахин: «Прагматические аспекты перевода являются одной из главных проблем при передаче реалий. При этом важен учёт той функциональной роли, которую играют реалии в том или ином сообщении» [3, с. 101].

Итак, важнейшим принципом прагматики перевода признаётся учёт функциональной роли реалии в контексте. Поскольку важнейшей функцией образа является, по справедливому замечанию Г.Д. Томашина, эмоционально-экспрессивная, а реалия, будучи стилистически маркированным элементом лексики, всегда взаимодействует с образной системой произведения, то экзотические элементы, входящие в смысловую структуру реалии, либо «гасят», либо гипертрофируют эту функцию. Г.Д. Томахин предостерегает и от пренебрежения реалиями, и от подмены их соответствующими реалиями ПЯ, в результате чего всегда страдает художественная ценность перевода по сравнению с оригиналом [3].

В информационно-пропагандистском тексте реалии представляют собой с точки зрения теории информации своего рода помехи, так как их появление в том или ином контексте нарушает процесс восприятия информации. Однако только в контексте реализуются значения слов и обнаруживаются различия в их употреблении. Согласно Н.Н. Амосовой, «контекст представляет собой сочетание семантически реализуемого

слова (т.е. относительно которого контекст вычленяется) с указательным минимумом, т.е. элементом речевой цепи, несущим требуемое семантическое указание» [4, с. 28].

Указательный минимум, благодаря которому раскрывается семантическая структура и реализуется прагматический потенциал реалии, может создаваться микроконтекстом (одно слово, словосочетание или соответствующие эквиваленты), например: Long Range (bomber) Aviation Command; Commandant's Service (Military Police), узким контекстом (высказывание – сверхфразовое единство); partisan regions – large areas behind enemy lines that have been restored to Soviet government even before the Red Army returned [5] и микроконтекстом (текст как структурно-композиционная организация материала). Каждый из них, несмотря на структурно-коммуникативные различия, выступает в роли своеобразного индикатора и предназначен для дополнительного осмысления реалии. Присущая контексту детерминирующая функция позволяет решать следующие задачи: а) раскрытие коммуникативного плана (уточнение, дополнение, развитие) и б) экспликация усиления определённого элемента семантической структуры за счёт создания смысловой избыточности (дублирования, повторения определённой семы).

Всесторонний учёт прагматических факторов при переводе позволяет не только установить некоторые закономерности, определяющие выбор того или иного способа перевода, но и значительно глубже изучить диапазон переводческих приёмов, которые используются для передачи безэквивалентных лексических единиц. Под прагматическими факторами многие лингвисты понимают: а) фоновые знания участников коммуникации и национальную специфику адресата; б) функциональную роль реалий в том или ином сообщении; в) жанрово-стилистические особенности материала.

Очень важен учёт той функциональной роли, которую играют реалии в том или ином сообщении. Проблемы поиска иноязычных эквивалентов при переводе подразделяют на экологические, социокультурные и проблемы, связанные с материальной культурой.

Например, при переводе на арабский язык начальной строки 18-го сонета Шекспира Shall I compare thee to a summer's day ... [6, с. 102] следует иметь в виду, что у арабского читателя образ знойного летнего дня едва ли вызывает те же ассоциации, что у англичанина. Для того, чтобы вызывать заданную оригиналом ассоциацию с красотой, придется использовать при переводе другое сравнение.

Аналогичная картина наблюдается и внутри одного языка, когда происходит переоценка ценностей в связи с изменением, например,

географической среды, как это имело место в связи с трансплантацией английского языка в Австралию. Например, *the north wind* – «северный ветер» вовсе не вызывает у австралийца ассоциаций с прохладой; соответственно изменило привычные значения и все, что ассоциируется с ним. Фраза *the birds fly south in the winter* – птицы летят зимой на юг – вызывает недоумение у детей. Рождество в Австралии приходится на самый жаркий период лета... [6, с.110].

Изменение экстралингвистической реальности не может не вызвать изменений лингвистических. При переводе происходит адаптация текста к новому получателю, которая является причиной изменений в информации, содержащейся в исходном тексте.

Учёт функциональной роли, которую играет реалия в том или ином сообщении, является важнейшим принципом прагматического аспекта перевода. Так, фраза из романа Дж. Селинджера «Над пропастью во ржи» “*this guy...is one of those nitty-looking Tatersall vests*” может переводиться как «расфуфыренный тип» [7, с.214].

Любая номинативная единица, обозначающая явление, характерное для данной культуры, может стать основой образной характеристики. Построенные на её основе метафоры и сравнения, с точки зрения носителей данного языка, ничем не отличаются от других образных оборотов, которые построены на основе слов, обозначающих универсальные общечеловеческие понятия такие как «вода», «солнце», «трава». Но для иноязычного читателя «экзотические образы» выступают инородным материалом в тексте языка перевода, либо затрудняя понимание, либо создавая неоправданно яркий эффект. Поэтому, руководствуясь в первую очередь необходимостью передать функциональную доминанту образа, переводчик стремится в каждом случае найти оптимальное решение.

Однако не всегда представляется возможным сохранить реалию или заменить её эквивалентом в другой культуре. Особенно часто это наблюдается при передаче реальных конкретных ассоциаций с определенным предметом, составляющих специфику лексического значения слова. Например, в языках, не имеющих обозначения «клюква», отсутствует и цветового обозначения по цвету ягоды. В переводах происходит замена: клюквенный – малиновый – тёмно-красный. Сила конкретных представлений, общий житейский опыт позволяют носителям языка понять такие выражения, как «васильковое слово», «соломенная грусть», «клюквенное сукно», однако передача их на другие языки затруднительна.

Название штата Connecticut в сознании американца ассоциируется с *Nutmeggars* («продавцы мускатных орехов»), искусными

ремесленниками и ловкими торговцами, которые якобы вытачивали мускатные орехи из дерева и продавали их как настоящие. Поэтому воспринимается в США как самый ловкий из всех янки. Однако устранение реалий снижает художественную ценность перевода по сравнению с оригиналом.

Реалии, отражая специфику национальной культуры, могут иметь коннотации, создающие яркий образ, не всегда доступный представителю иноязычной культуры. Раскрыть его во всей полноте национально-культурных ассоциаций – важнейшая задача. Если в переводе устранение реалий как раз составляют основной объект и устранение их при адаптации учебного текста недопустимо.

Следует предостеречь и от подмены иноязычных реалий в процессе перевода. Иногда переводчики интерпретируют содержание оригинала как бы сквозь призму собственного языка и собственной культуры. Но такого рода перевод приводит к искажению исходного сообщения и должен рассматриваться в теории перевода как явление нежелательное.

Значение любого слова является частью семантической системы языка, и оно зависит не только от того, какие признаки обозначаемых объектов в нем непосредственно отражены, но и от наличия других слов, обозначающих те же объекты. Русское «лошадь» не идентично английскому “horse” уже потому, что оно делит информацию об этом объекте со словом «конь». Английское “dog” не тождественно русскому «собака», поскольку оно охватывает и содержание русского «пёс». Английское “head” и русское «голова» обозначают в своих прямых значениях одну и ту же часть тела, но для англичанина в семантике этого слова содержится отсутствующее в русском языке указание на то, что в голове помещаются зубы, глаза и язык. Это делает возможным употребление в английском языке таких высказываний, как: You are not expected to say anything here and can't keep too quiet a tongue in your head. I could hear his teeth rattle in his head. I've got an eye in my head! I could bring down a running rabbit a fifty paces without a blink. При переводе таких высказываний придётся отказаться от использования ближайшего эквивалента слову “head”, и в русском переводе «язык» и «зубы» будут находиться не в голове, а во рту, а глаза – на лице [8, с. 57].

Резюмируя вышесказанное, отметим, что семантико-прагматический аспект перевода безэквивалентной лексики является одним из главных, так как затрагивает самую важную проблему перевода – достижение эквивалентности. Основная проблема заключается в том, что при сопоставлении словарного состава английского и русского

языков обнаруживается, что у многих английских слов нет прямых соответствий среди русских лексических единиц, поэтому переводчики постоянно сталкиваются с необходимостью сопоставить близкие по значению английские и русские слова, чтобы добиться эквивалентности при переводе.

Итак, процесс перевода может быть охарактеризован как процесс поиска оптимального решения. Этот поиск обычно осуществляется «методом проб и ошибок», которые заключаются в последовательном приближении к оптимальному варианту путём перебора нескольких возможных вариантов перевода и отклонения тех, которые не соответствуют определённым критериям.

Литература

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода.–М.: Международные отношения, 1975. – 238 с.
2. Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика. – М., 1973. – 367 с.
3. Томахин Г.Д. Прагматический аспект лексического фона слова / Филологические науки. – № 5, 1988. – с.101-106.
4. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии/ Н.Н. Амосова.– Л.: ЛГУ, 1963. –207 с.
5. Longman Dictionary of Contemporary English. – Longman house, 2000. – 592 p.
6. Сидорова Л.И., Тхорик В.И. Методы лингвистического анализа. Хрестоматия по переводоведению. – Краснодар, 2001. – 180 с.
7. Медникова Э.М. Комментарий // J.D. Salinger. The Catcher in the Rye. – М., 1979 – 238 с.
8. Паршин А.А. Теория и практика перевода. – М., 2002. – 302 с.

Світлана Даниліна

м. Київ, Україна

Таємниці історії Донни Тартт і прозорість їхнього відтворення у перекладі

Американська письменниця Донна Тартт відома трьома романами, які вона написала з інтервалом у 10 років. Найцікавішою з літературознавчої точки зору видається її перша книга «Таємна історія» [1], багата на алюзії, літературні переклики, цитати з класичної літератури. Головні герої оповіді – студенти вигаданого американського коледжу, що спеціалізуються на вивченні античної словесності. Сюжет побудовано навколо вбивства героями їхнього одногрупника Банні, який дізнався про інше випадкове вбивство людини, що трапилося під час відтворення студентами ритуалу давньогрецької вакханалії. За структурою і настроєм роман часто нагадує «Злочин і покарання» Достоевського: читачеві від початку відомо, хто скоїв злочин, а його

інтерес підтримується бажанням зрозуміти, чому студенти зважилися на це і як вони переживатимуть цю подію.

Роман перекладався російською двічі – у 1999 і 2008 роках. Для нашої статті ми залучаємо переклад 2008 року, здійснений Денисом Бородкіним і Наталією Ленцман. Цікаво було б проаналізувати, яким чином відтворюються у друготексті непрості аспекти тексту роману, і порівняти російсько- і україномовні варіанти перекладу. На жаль, українською роман не видавався, тому надаємо свої можливі відповідники українською мовою.

Алюзивна насиченість твору, його постійний переклик з багатим вертикальним контекстом спричиняє певні труднощі для перекладача, які можна підрозділити на такі групи:

- 1) Відтворення цитат з творів античних авторів і класичної літератури;
- 2) Передача ЦМ численних фраз героїв, що їх вони вимовляють іноземними мовами;
- 3) Відтворення посилань на історичних осіб, героїв художньої літератури, історичні події, американські реалії;
- 4) Пишномовність оповіді, з характерними поширеними реченнями, порівняннями, епітетами і метафорами, сповненими художньої образності рефлексіями оповідача.

Оповідь у романі ведеться від особи Річарда, одного з групи студентів-античників, який приєднався до них дещо пізніше, адже розпочинав навчання в університеті на іншому факультеті. Основний текст роману починається з фрази, у якій закодовано ставлення оповідача до життя – *my fatal flaw is "a morbid longing for the picturesque at all costs"* [2, с. 7]. З розповіді Річарда зрозуміло, що він має спостережливе око, милується зарівно осінніми пейзажами і завитками волосся своєї одногрупниці Камілли, тремтливо ставиться до свого одягу, іншими словами, його ставлення до життя має доволі естетський характер. Відтак, нашим варіантом перекладу сентенції Річарда був би: *моя фатальна вада – нездоровий потяг до естетизму за будь-яку ціну – «мой трагический изъян <...> – болезненная и неудержимая тяга ко всему, что исполнено внешнего блеска и великолепия»* [3, с. 16] – у російському тексті *the picturesque* відтворюється через описовий переклад.

Хоча, як зауважують російські перекладачі, термін *fatal flaw* належить до естетичних категорій Аристотеля і має класичний варіант перекладу російською «трагическая ошибка» [3, с. 16] (фатальна помилка, яка у давньогрецькій трагедії призводить до нещасливих наслідків), у російському тексті фраза звучить як «трагический изъян». Такий варіант видається точнішим, адже зрозуміло, що Річард

говорить не про одну помилкову дію, а про рису характеру: “*that showy dark crack running down the middle of a life*” [2, с. 7] (*та разюча зловісна тріщина, що йде через все життя*).

Ідіолект Річарда, насичений метафорами і епітетами, стилістично забарвленою лексикою, цитатами і алюзіями, вимагає делікатного ставлення з боку перекладача, аби донести прагмастилістичні нюанси першотексту до цільової аудиторії з мінімальними втратами.

Оповідач, захоплений своєю одногрупницею Каміллою, помічає і медово-золотаві відтінки її волосся, і тендітність зап'ястків, і відблиск браслету на прозорій шкірі. Камілла надихає Річарда на метафоричні порівняння: *Henry came down <...> followed by a sleepy Camilla, damp and flushed from her bath, and her gold chrysanthemum of a head curled and chaotic* [2, с. 96] – зворотній епітет (у термінах І. Гальперіна) *gold chrysanthemum of a head* вирізняється доволі потужною наочністю образу, для збереження якої в українському перекладі можна залучити описовий переклад і трансформацію додавання: *Спустився Генрі <...>, а за ним Камілла, розпарена і розчервоніла після ванни, кучеряве волосся – просто оберемок розхристаних золотавих хризантем*.

Ее золотая головка, вся в беспорядочных завитушках, напоминала растрепанную ветром хризантему [3, с. 158] – у російському тексті конструкція перетворюється на окреме речення і додається означення «растрепанной ветром» хризантеми, що у цілому зберігає образність першотексту.

Або ж такий, сповнений епітетів, образ героїні: *She seemed not all her bright unattainable self but rather a hazy and ineffably tender apparition, all slender wrists and shadows and disordered hair, the Camilla who resided, dim and lovely, in the gloomy boudoir of my dreams* [2, с. 205] – *Вона видавалася не звичною блискучою недосяжною Каміллою, а радше хистким і невимовно ніжним видінням, що складалося з тонких зап'ясть, і тіней, і неслухняного волосся, тою Каміллою, що мешкала – тьмяна і тендітна – у тісному смутку моїх мрій – нам видається слухною трансформація додавання «звичною» на початку речення, аби зробити протиставлення більш виразним, а також вилучити слово «будуар» з ЦТ, адже в українській мові воно несе недоречні для цього епізоду фривольні конотації. Словосполучення *gloomy boudoir* зазнає трансформації рекатегоризації: *gloomy* – *смуток*, а задля збереження семи невеликого обмеженого простору можна додати визначення – «тісному смутку».*

В тот момент она перестала быть недостижимой солнечной девушкой из плоти и крови, но стояла передо мной смутным и невыразимо хрупким видением: смешение теней, тонких рук,

разметавшихся волос — волшебная сумеречная Камилла из подземелья моих снов [3, с. 269] – російський переклад зазнає трансформації додавання «из плоти и крови», вочевидь також, щоб зробити виразнішим протиставлення з другою частиною речення, «зап'ястя» перетворюються на «руки» (фраза зазнає гіперо-гіпонімічної трансформації), «будуар» замінено контекстуальним відповідником «подземелье», а означення *gloom* вилучено. Мабуть, перекладачі відчували, що «подземелье» передає і сему похмурості і смутку, відчутну у прикметнику.

Милуючись Каміллою, Річард пригадує цитату з поеми Т.С. Еліота “*Ash Wednesday*”: *blown hair is sweet, brown hair over the mouth blown* [2, с. 207]. В оригіналі цитату виділено курсивом, і жодних пояснень авторка не дає – *Темной прядью играет ветер, темные пряди от губ отводит...* [3, с. 272] – російські перекладачі надають джерело цитати унизу сторінки: «Т.С. Элиот. «Пепельная среда». Перевод О. Сedaковой». У романі це не єдина алюзія на твори Еліота, яким захоплюється сама письменниця. На відміну від англомовного читача, який, ймовірно, упізнає джерело цитати, україномовному читачеві цей рядок, скоріш за все, ні про що не скаже, адже в Україні твори Т.С. Еліота не є широковідомими – вони не вивчаються у межах шкільної програми, а в університетських курсах із зарубіжної літератури аналізується, як правило, лише поема «Спустошена земля». Відтак, навряд чи можна розраховувати на ознайомленість із творчістю Т.С. Еліота «значної частини цільової аудиторії – особливо з огляду на ідейно-композиційну складність [його] творів» [4, с. 87]. На нашу думку, в українському перекладі також варто було б надати читачеві виноску з поясненням джерела цитати і загалом привернути його увагу до неодноразового звернення авторки до творів Т.С. Еліота, чия «ідейно-композиційна складність» і бажання писати для обраних якнайкраще пасують до світогляду виокремленої групи студентів-дослідників античності. В українському тексті цитата відтворювалася б у перекладі О. Мокровольського: *Волосся розмаяне, на устах волосся брунатне, гарне на подив* [5, с. 95].

Річард доволі образно і наочно описує зовнішність, звички і характер своїх друзів, скажімо, коментуючи розгубленість свого однокашника Банні у нових життєвих обставинах, він каже: *he sailed through the world guided only by the dim lights of impulse and habit... Now that the old trusted channel-markers had, so to speak, been rearranged in the dark, the automatic pilot mechanism by which his psyche navigated was useless.* [2, с. 211] – *Він плів по життю, керуючись лише неясними вогниками імпульсів і звичок. Тепер, коли старі добрі буї та бакени*

було, так би мовити, пересунуто у темряві, відпала потреба і в автопілоті, на якому працювала його психіка. – Теперь когда старые проверенные бакены фарватера были, так сказать, передвинуты под покровом ночи, управлявший его психикой автопилот оказался бесполезен [3, с. 277] – в обох перекладах гіперонім *channel markers* замінено на конкретніші «буї» та «бакени (фарватера)», мабуть, через те, що «навігаційні знаки» звучало б надто формально у цьому контексті. У російському перекладі знайдено вдалих контекстуальний відповідник *in the dark* – «под покровом ночи», який підтримує конотації таємничості та необізнаності, відчутні в оригіналі.

У наступному прикладі зустрічаємо характеристику Банні уже через інші образи: *Now with his subconscious mind knocked loose from its perch and flapping in the hollow corridors of his skull as erratically as a bat, there was no way to be sure of anything he might do* [2, с. 215] – Тепер, коли його підсвідомість збили з насісту і вона лякала крилами у гулких коридорах черепа, безладно як кажан, Банні міг зробити все, що завгодно – <...> его сдернутое с насеста подознание летучей мышью металось по пустым коридорам черепа, и о том, что он может выкинуть, можно было только гадать [3, с. 282] – в обох перекладах збережено образність першотексту, хоча у російському вона передається через персонофікацію, а в українському – через порівняння, крім того, в українському перекладі означення *hollow* відтворюємо як «гулкий», що передає звукову конотацію, присутню у цьому прикметнику.

Однорупники Річарда досконало володіють давньогрецькою і незрідка нею спілкуються на щоденні теми, проводять паралелі між сучасниками і відомими особистостями античності, навіть підіймають тости за «Афіни часів Перікла», а надзвичайно обдарований Генрі часто вплітає фрази, відомі сентенції, цитати різними мовами. В оригіналі такі фрази виділяються курсивом і не пояснюються (*Pas de reponse, bei Nacht und Nebel, arrectis auribus, cunicus molestus, acqua semplice, deprendi miserum est, hoi polloi, amor vincit omnia* тощо). Деякі вислови зрозумілі з контексту навіть, якщо читач не володіє іноземними мовами, інші (наприклад, *hoi polloi* (плебс) відомі англомовній аудиторії, адже мають давню історію згадувань у художній літературі [6]. Російські перекладачі, як правило, пояснюють джерела цитат і надають переклад у виносках унизу сторінок – винятками є фрази, які перекладачі, вочевидь, вважають загально-відомими або ж вони пояснюються у самому тексті (наприклад, *amor vincit omnia* або *hoi polloi*), іншими словами, у відтворенні цього аспекту тексту керуються стратегією одомашнення. Думаємо, що в

українському перекладі варто було б залишити подібні вислови у їхньому оригінальному вигляді, адже вони не є ключовими для відстеження сюжетних ліній, а за відсутності численних пояснень друготекст збереже ефект лінгвістичного розмаїття, відчуття «чужого слова», притаманні оригіналу. Якщо ж перекладач вважатиме за необхідне пояснити значення певних речень, можна надати виноски після тексту роману.

Говорячи про свій експеримент з відтворення ритуалу давньогрецьких вакханалій, Генрі реферує до осіб, предметів і подій, пов'язаних з культом бога Діоніса: *Bakheia, bacchae, bakchoi, otorphagia, oreibasia, chitons, thyrsus* тощо – в оригіналі терміни не пояснюються, тоді як у російському тексті наводяться пояснення і переклад, скажімо: «*oreibasia* – букв. «скитання по горам» (др.-греч.); *орибасии, ритуал вакханок*», «*Bakhoi* – *вакханты*» [3, с. 221, 242] тощо.

На нашу думку, лексика з цього тематичного поля закріпилася в українській мові завдяки, зокрема, перекладам «Вакханок» Евріпіда українською та російською мовами, а крім того, еллінізм «вакханалія» також добре відомий українським і російським читачам, хоча і набув нового, порівняно з давньогрецьким, значення. Вважаємо, що *вакханалії, вакханки, вакханти, хітони, тирс* можна перекласти і надати Генрі можливість вимовляти їх українською. А терміни *otorphagia, oreibasia*, які навряд чи відомі і пересічному англомовному читачеві, залишити у більш очуженому варіанті – курсивом у латинському написанні, як вони подаються в оригіналі.

Ерудованість студентів проглядає у легкості, з якою вони посилаються на літературних героїв, історичні персоналії та події, аби проілюструвати свою думку, додати емоційності вислову тощо. Згадуючи про перше незаплановане вбивство, Френсіс говорить: *It's a terrible thing that we did. I mean this man was not Voltaire we killed. But still...* [2, с. 197] – *Ми вчинили щось жахливе. Звичайно, ми не Вольтера вбили, але все ж таки....*

Або ж Річард описує своє ставлення до Генрі: *I had a childlike faith in [Henry] and as confidently as Dr. Watson observing the actions of his more illustrious friend, I waited for the design to manifest itself* [2, с. 228] – *Я вірив у нього беззастережно, як дитина, і з такою ж впевненістю, з якою Доктор Вотсон спостерігав за діями свого знаменитішого друга, я чекав, коли задум Генрі проявиться сам.* Історична особистість і літературний персонаж, згадані у цих епізодах, не менш знані в Україні або Росії, аніж в англомовних країнах, тому цілком виправдано зберегти оригінальні посилання у друготексті без жодних пояснень.

На відміну від двох попередніх прикладів, героїня наступного

речення не так відома україномовній аудиторії, як англомовним читачам: *What were we supposed to do when we got there? Live in a tree-house like Wendy and the Lost Boys* [2, с. 162] – *Что бы мы там делали? Жили бы в домике на дереве, как Венди и потерянные мальчики?* [3, с. 215] – Генрі звертається до персонажів книг шотландського письменника сера Джеймса Баррі про Пітера Пена. Англомовні читачі легко зрозуміють, що йдеться про подругу Пітера Пена та його товаришів Загублених Хлопців. У перекладі українською, аби врівноважити прагматичний ефект, можна було б згадати самого Пітера: «жили б на дереві, як Пітер Пен і Загублені Хлопці?»

Підсумовуючи, можна сказати, що у багатьох випадках рішення авторів російського перекладу і наші варіанти мали багато спільного (для збереження образності оригіналу залучалися прийоми підбору контекстуальних відповідників, описовий переклад, а також трансформації рекатегоризації, вилучення, додавання, заміни, членування речення тощо). Втім, на нашу думку, у деяких випадках більш очужений варіант перекладу також міг би бути виправданим для достовірного відтворення комунікативного ефекту ВТ: він не позбавляв би читачів, що володіють іноземними мовами, радості розуміння різномовних посилань у тексті роману або ж захоплював аудиторію до пошуків інформації про поняття, що виявилися новими. Загалом, вважаємо, що російськомовний переклад роману виконано на високому рівні, а відтак російськомовне читачтво має змогу отримати повноцінне уявлення про напружені перипетії сюжету та елегантність і образність стилю «Таємної історії». Сподіваємося, що найближчим часом побачить світ й україномовна версія роману.

Література

1. Peretz, E. It's Tartt but Is It Art? [Електронний ресурс] / Evgenia Peretz. – Режим доступу : <http://www.vanityfair.com/culture/2014/07/goldfinch-donna-tartt-literary-criticism>.
2. Tartt, Donna. *The Secret History* / Donna Tartt. – New York : Vintage Contemporaries, 2004. – 576 р.
3. Тартт Д. Тайная История / Донна Тартт ; пер. с англ. Д. Бородкина, Н. Ленцман. – М. : Иностранка, 2008. – 704 с.
4. Кам'янець А.Б., Некряч Т.С. Інтертекстуальна іронія і переклад / А.Б. Кам'янець, Т.С. Некряч. – К. : Видавець Карпенко В.М., 2010. – 176 с.
5. Еліот Т.С. Великопісна середина / Т.С. Еліот // *Вибране*; пер. з англ. О. Мокровольського. — К. : Дніпро, 1990. – 198 с.
6. Hoi polloi // Онлайн енциклопедія Wikipedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Hoi_polloi.

Письмовий переклад у контексті підготовки студентів-майбутніх перекладачів

Сучасні умови розвитку суспільства ставлять нові задачі перед освітою. Нині вимоги до підготовки майбутніх фахівців визначаються глобальними змінами, що відбуваються в галузі вищої освіти. Незважаючи на те, що письмовий переклад існує протягом багатьох століть, а вивчення іноземних мов шляхом використання перекладу – більше двох століть, методика навчання письмового перекладу змінилася несуттєво і потребує вдосконалення.

У зв'язку з бурхливим розвитком техніки та поширенням науково-технічної інформації зросло значення науково-технічного перекладу. Останнім часом спостерігається посилення уваги до проблем вивчення фахових мов, досліджень у галузі термінознавства. Квінтесенцією ідеї про надзвичайну роль перекладу в сучасній світовій спільноті стали слова керівника департаменту перекладу при Єврокомісії К.Й. Льонрута, який зазначив: «Мова Європи – переклад». Головним завданням майбутнього письмового перекладача фахового тексту є оволодіння фаховою термінологією та принципами її відтворення цільовою мовою, опанування граматичних аспектів перекладу, оволодіння вміннями адекватного перекладу спеціалізованих технічних текстів. Проблеми розробки методів підготовки письмових перекладачів фахових текстів, а також психологічні аспекти вишівської освіти майбутніх перекладачів були предметом досліджень О.М. Бабченко, В.С. Виноградова, Т.В. Ганічевої, Ю.А. Гапона, А.Г. Гудманяна, О.В. Ковтун, І.А. Колодій, В.Н. Комісарова, Л.К. Латишева, В.І. Провоторова, Т.Г. Семигінівської, Л.М. Черноватого та ін.

Цілком слушним видається твердження І.В. Корунця, який вважає, що одним із найважливіших умінь перекладача є вміння писати мовою перекладу [4, с. 69]. Процес письмового перекладу має низку особливостей і закономірностей [1, с. 267]. За письмового перекладу оригінал і переклад виступають у вигляді фіксованих текстів, отже перекладач має змогу неодноразово повертатися до тексту оригіналу, використовувати різноманітні словники, звертатися до експертів. Водночас до письмового перекладу висуваються більш суворі вимоги, оскільки він є письмовим джерелом інформації і має відповідати загальноприйнятим стандартам, усім нормам граматики, стилістики та орфографії мови перекладу.

Спостереження свідчать, що рівень підготовки майбутніх фахівців у галузі технічного перекладу не завжди відповідає вимогам програми, яка передбачає необхідність оволодіння студентами вміннями здійснювати письмовий переклад з іноземної мови рідною і навпаки. Причина такої ситуації пояснюється, насамперед, несистемністю роботи з навчання студентів письмового перекладу галузевих текстів. Процес перекладу – своєрідна мовна діяльність, яка спрямована на найбільш повне відтворення іншою мовою змісту і форми тексту оригіналу. Переклад фахових текстів авіаційної галузі має бути точним, але не буквальним чи дослівним, бо останні, як правило, найбільш неточні. Перекладаються не окремі слова оригіналу, а його зміст. Як зазначалося вище, слова набувають певного значення лише в контексті, і лише завдяки контексту можна точно з'ясувати зміст оригіналу. Адекватне передавання змісту вихідного тексту є визначальною вимогою до науково-технічного перекладу [3].

Обов'язковою умовою повноцінного перекладу будь-якого спеціального тексту, особливо авіаційного, є повне розуміння його перекладачем. Механічне заучування термінів без проникнення у їх сутність, без знання самих явищ, процесів і механізмів, про які йдеться в оригіналі, може призвести до грубих помилок у перекладі. Перекладач повинен детально вивчити ту область науки і техніки, в якій він працює. Тільки тоді він зможе сміливо користуватися відповідними термінологічними словниками.

Як свідчить накопичений досвід науково-технічного перекладання, найбільші труднощі виникають під час передавання лексичних одиниць (термінів, загальнонаукових і загальнонавчаних слів) тексту оригіналу. Велика кількість перекладацьких помилок припадає на сферу лексики (словникового складу мови), бо саме вона є найдинамічнішою складовою мови науки і техніки (постійний розвиток яких викликає появу нових термінів, а також нових значень наявних термінологічних одиниць або загальнонавчаних слів). До цих помилок відносять випадки неправильного перекладання як термінів, так і загальнонаукових слів, а також загальнонавчаних. Якщо в мові перекладу не існує відповідного еквівалента, то термін слід перекласти описово. Прикладом може послужити такий термін: *batch processing* – *пакетний режим оброблення даних*. Цей приклад демонструє відсутність еквіваленту в українській мові і застосування експлікації для його відтворення.

Неповні та хибні термінологічні паралелі стають небезпечними під час перекладу, бо можуть викликати помилки (хибні аналоги). Щоб запобігти цього, слід уточнити значення на перший погляд відомого і зрозумілого слова мови оригіналу в словнику. Оволодіння типологією

термінологічних паралелей розширює можливості подолання помилок під час застосування певних вузькогалузевих і загальнонаукових термінів у науково-технічному перекладі. Наведемо кілька прикладів неправильного перекладу: *revolutionary changes in tube design* – революційні зміни у конструкції трубки замість якісні зміни в конструкції трубки; *massive tube failures* – масивні пошкодження труб замість сильні пошкодження труб. Переклад загальнонаукових термінологічних паралелей ускладнюється ще й тим, що вони набувають у науково-технічних текстах певної специфіки. Наприклад, слово *horizon* у науково-технічному тексті часто перекладається як *перспектива*, *можливість*, наприклад: *The introduction of Doppler frequency shift measurement capability into weather radars has opened new horizons for exploration by atmospheric scientists.* – Застосування в метеорологічних РЛС методів, що засновані на вимірі доплерівського зсуву частоти, відкрило нові **можливості** в дослідженні атмосфери.

Граматичні труднощі перекладу фахових текстів полягають у розпізнаванні рамкової конструкції речення, визначенні типу підрядного речення; в перекладі інфінітивних груп, пасивних конструкцій, конструкцій із кількома означеннями тощо.

З метою подолання вищезазначених труднощів при перекладі різноплановий комплекс вправ був розроблений викладачами ВНЗ для використання в навчальному процесі. Основними видами вправ, що формують перекладацькі навички та вміння студентів-майбутніх перекладачів під час роботи з письмового перекладу фахових авіаційних текстів, є такі:

- вправи на визначення найважливіших елементів тексту (пошук головної, другорядної інформації, складання переліку основних понять, ключових слів тощо);
- вправи на формування навичок і вмінь перекладу граматичних явищ і конструкцій;
- вправи на визначення правильного шляху перекладу авіаційних термінів, абrevіатур та скорочень;
- вправи на вміння мобілізувати наявні предметні знання (складання схем головних понять; знаходження взаємозв'язку між ними, складання схем головних термінологічних понять);
- вправи на навчання різних видів письмового перекладу, характерних для авіаційної галузі.

Запропонований нами комплексний метод навчання письмового перекладу охоплює три стадії: підготовчу, основну та завершальну.

Підготовча стадія передбачає виконання таких вправ: визначення головного наміру автора тексту оригіналу, ознайомлення студентів із

текстом оригіналу, визначення лексичних і граматичних особливостей тексту, обирання стратегій перекладу та ін.

На основній стадії навчання письмового перекладу пропонуються виправи на аналіз тексту для перекладу, аналітичний пошук варіантів перекладу, вправи на переклад авіаційної термінології, абревіатур, скорочень та власне робота з текстом.

На завершальній стадії (редагування) майбутнім перекладачам пропонуються післятекстові вправи, так звані післяперекладацькі вправи, спрямовані на розвиток умінь повного, реферативного та анотаційного перекладу, вправи на пошук недоліків у перекладі та їх редагування.

Особлива увага у процесі підготовки майбутніх перекладачів галузевої літератури повинна приділятися навчанню перекладу абревіатур та акронімів фахової мови авіації, оскільки авіаційна науково-технічна література є сферою широкого вживання різних скорочень, як тих, що увійшли до мови і зафіксовані в словниках, так і авторських, оказіональних, що створені тільки на конкретний випадок і зафіксовані лише в одному з текстів. В.І. Карабан пропонує розрізняти такі способи перекладу, які часто використовуються саме під час відтворення абревіатур та акронімів фахової мови авіації:

1. Транскодування (транскрибування або транслітерування) скорочення.
2. Переклад відповідною повною формою слова або словосполученням.
3. Передача англійського скорочення еквівалентним українським скороченням або, інакше кажучи, переклад відповідним скороченням.
4. Транскодування повної (вихідної) форми відповідного скорочення [2, с. 561].

Студенти повинні чітко та вміло перекладати абревіатури та скорочення та визначати, яким саме способом із чотирьох запропонованих вони були перекладені. Наприклад: *ICAO – International Civil Aviation Organization – ICAO – Міжнародна організація цивільної авіації*, спосіб перекладу – транскодування.

Отже, вдосконалення та розробка нових методів і засобів навчання письмового перекладу є необхідною передумовою підготовки кваліфікованих письмових перекладачів фахового тексту авіаційної галузі.

Література

1. Алексеева И.С. Введение в переводоведение: учеб. пособие для студ. филолог. и лингв. фак. высш. учеб. заведений / И.С. Алексеева. – СПб.: ИШ «Академия». 2004. – 267 с.
2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 576 с.
3. Коваленко А.Я. Загальний курс науково-технічного перекладу: навч. посібник / А.Я. Коваленко. – Вінниця: Нова

книга, 2001. – 209 с. 4. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): підручник / І.В. Корунець. – Вінниця: Нова Книга, 2001. – 448 с.

Віра Дейнека, Тетяна Семігінівська
м. Київ, Україна

Відтворення структурно-функціонального контенту фахового тексту (на матеріалі компедіуму НАТО з виховання доброчесності та боротьби з корупцією)

Останнім часом спостерігається зростання уваги до проблеми вивчення фахових мов. Не зважаючи на те, що такий напрямок досліджень термінознавства є одним із перспективних, лише в ХХ столітті з'явилися перші теоретичні засади цього явища. Лінгвістику фахового тексту було виокремлено в самостійний напрямок загального мовознавства, об'єктом дослідження якого є текст [3, с. 128]. Фахова мова як спеціальна мова, що обслуговує конкретну сферу чи галузь знань, відрізняється від загальноживаної, насамперед, наявністю власної термінологічної системи. На жаль, тема фахових текстів є відносно новою для лінгвістичних досліджень, тому мало хто з науковців зміг чітко, ясно, та в повній мірі класифікувати фахові тексти. Багато лінгвістів робили спроби класифікувати фахові мови, наприклад: Є.С. Мовчун, Л.М. Мухарямова, В.В. Петронко, але повна та послідовна класифікація фахових мов була розроблена Р. Глезером та Л. Хоффманом. Л. Хоффман диференціює всі фахові мови за предметною приналежністю та розрізняє декілька рівнів в межах окремої фахової мови [7, с. 270]. Класифікація фахових мов, запропонована Л. Хоффманом, залишається відправною точкою у спробах лінгвістів здійснити типологізацію на текстовому рівні [7, с. 270]. Р. Глезер виокремлює тексти внутрішньої комунікації та тексти зовнішньої комунікації. Тексти внутрішньо-фахової комунікації вона поділяє на репрезентативні, контрактивні, директивні та навчальні тексти. Тексти зовнішньої комунікації: тексти, які визначають поведінку; науково-популярні тексти; тексти для споживачів; навчальні тексти [5, с. 448].

Політична діяльність завжди відігравала особливу роль у житті суспільства. Тому актуальність теми зумовлена інтенсифікацією розвитку політологічної науки, і, у зв'язку з цим, необхідністю адекватного, коректного перекладу політологічних текстів для ефективної міжнародної взаємодії; недостатнім вивченням значення

перекладацьких трансформацій для досягнення еквівалентності у перекладі фахового тексту з англійської мови українською. Тема трансформацій була висвітлена у роботах Л.С. Бархударова, В.Н. Комісарова, Л.К. Латишева, Я.Й. Рецкера, О.Д. Швейцера. Політичний дискурс з погляду лінгвістики досліджують відносно недавно [1, с. 383]. Поле його мовознавчих інтерпретацій є синонімія, аргументація, синтаксис, висловлювання, лексика, нарративні функції, риторика, семіотика, граматики. Дослідження для вивчення зазначеного питання здійснювали П. Анрі, П. Ашарда, С. Верона, Р. Муньє та інші. Серед вітчизняних дослідників політичним дискурсом цікавились В.Г. Борботько, Г.А. Орлова Ю.К. Степанов. Дискурс у сучасній його інтерпретації, стверджує Л.П. Нагорна, є явищем дійсності зі знаковою природою та певною структурованістю [6, с. 316].

Способи відтворення політичного дискурсу майже нічим не відрізняються від способів перекладу текстів не фахового спрямування, таких як літературні твори. Основним способом перекладу фахового тексту донині залишаються перекладацькі трансформації. У сучасній лінгвістичній науці не існує єдиної класифікації типів перекладацьких трансформацій. Більше того, створення єдиної класифікації ускладнюється тим фактом, що мовознавці виділяють неоднакову кількість прийомів перекладацької трансформації та послуговуються різними критеріями для поділу таких прийомів на певні групи. У запропонованій статті під перекладацькими трансформаціями розуміємо міжмовні перетворення, перебудову елементів вихідного тексту з метою досягнення перекладацької еквівалентності, незважаючи на різницю у формальних та семантичних системах двох мов [2, с. 240]. У більшості класифікацій присутні дві групи трансформацій: лексичні та граматичні, але В.Н. Комісаров виділяє ще лексико-граматичні (комплексні) трансформації. Лексичні трансформації полягають у правильному виборі відповідника таких одиниць у перекладі. У запропонованому дослідженні проаналізовано приклади застосування таких лексичних трансформацій: перекладацька транскрипція та транслітерація, додавання, вилучення, калькування, лексико-семантичні заміни (конкретизація значення слова, генералізація значення слова) [2, с. 240]. Розглянемо на прикладах деякі з них:

*It particularly impedes the **progress** of countries in **transition**, misappropriating much-needed capital away from the state [9, с. 1]. – Корупція є особливо шкідливою для **подальшого** розвитку країн з **перехідною економікою**, оскільки гроші, яких так потребує держава, ідуть не до державної казни, а у приватні кишені [8, с. 1].*

Тут було застосовано два типи перекладацьких трансформацій, лексичні і граматичні, серед них: заміна частин мови, модуляція, експлікація та додавання. Речення є дуже цікавим і багатим для здійснення перекладацького аналізу. Говорячи про трансформацію додавання, можна зазначити, що слово *transition* в політичній галузі перекладається як *перехідний період*, але перекладач вважав за потрібне додати, що мова йдеться про країни саме з перехідною економікою, звернувши увагу читача на конкретну проблему. До слова *розвиток*, був доданий прикметник *подальший*, чого в оригіналі не було. Таке рішення перекладача говорить про його обізнаність в політичній ситуації обговорюваних країн, а саме їх майбутній розвиток, а не сьогоdnішній.

Officials with responsibility for personnel decisions have tremendous scope for corruption [9, с. 45]. – Посадовці, які відповідають за прийняття кадрових рішень, також мають **можливості** для корупції [8, с. 45].

Переклад виконано на рівні речення, застосовано трансформацію опущення слова *tremendous*, перекладач залишив лише *можливості*. Не є зрозумілим, чим керувався перекладач, вилучивши прикметник, який так чітко та яскраво підкреслював неабиякі можливості посадовців поширювати корупцію і давати їм можливість процвітати. Проте, такий випадок можна розцінювати як вираження комунікативної ввічливості з боку перекладача. Він пом'якшив категоричність висловлювання, забравши прагматично-сильну частину мови, прикметник, який безумовно вплинув би на сприйняття читачем інформації.

Більшість вчених до граматичних трансформацій відносять: перестановка, граматична заміна (заміна форми слова, частини мови, заміна членів пропозиції та синтаксична заміна); дослівний переклад, об'єднання речень, членування речень [4, с. 421]. Порівняно з лексичними трансформаціями, випадки використання граматичних трансформацій для перекладу політичного дискурсу зустрічаються досить рідко. Розглянемо декілька прикладів:

Furthermore, corruption-based links of security and defense organizations to organized crime pose immediate threats to the security of the country and its citizens [9, с. 8]. – Крім того, корупційні зв'язки між окремими представниками сектору безпеки і оборони та організованими злочинними колами – це безпосередня **загроза** для безпеки країни та її громадян [8, с. 8].

У першому реченні виділено напівжирним саме дієслово *threat*, що означає загрозувати або погрожувати. Беручи до уваги переклад цього речення, слід зупинитися на слові *загроза*, частина мови – іменник.

У процесі перекладу дієслово замінилося на іменник, що і є граматичною трансформацією.

Chapter 12 focuses on corruption risks and integrity issues, while chapter 13 examines defence-related corruption in countries with unresolved territorial disputes [9, с. 5]. – У розділі 12 обговорюється питання корупційних ризиків та проблеми цілісності і добросовісності. **Розділ 13** розглядає питання військової корупції в країнах, що мають територіальні суперечки з іншими державами [8, с. 5].

Така трансформація називається членуванням речення. У мові оригіналу ми маємо лише одне речення, але українською мовою речень стало два. До комплексних трансформацій відносяться експлікація (описовий переклад), антонімічний переклад та компенсація [4, с. 421].

Проаналізувавши певну кількість речень політичного дискурсу, можна дійти висновку, що найчастіше перекладач застосовує лексичні трансформації в процесі перекладу текстів такої галуззі. Додавання є найуживанішою з лексичних трансформацій, якщо мова йде саме про переклад політичних текстів. Граматичні трансформації теж застосовуються для перекладу цієї галузі, але не так часто. Саме трансформації об'єднання та членування речення є найпопулярнішими серед перекладів, що працюють у сфері перекладу фахових текстів. Обов'язковим результатом процесу перекладу є досягнення еквівалентності тексту. У процесі міжкультурної мовленнєвої діяльності, тобто у процесі перекладання, для досягнення еквівалентності перекладу, свідомо, чи ні, перекладач змушений використовувати безліч різних прийомів та технік, щоб результат його діяльності відповідав основним вимогам до перекладу. Отже, невід'ємною частиною перекладу є способи та прийоми перекладу, що допомагають досягти еквівалентності в процесі перекладацького мовленнєвого акту.

Література

1. Алтунян А.Г. Анализ политических текстов. Курс лекций: Учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по направлениям и спец. «Политология», «Журналистика», «Связи с общественностью», «Юриспруденция» / А.Г. Алтунян. – М.: Логос, 2006. – 383 с. 2. Бархударов Л.С. Язык и перевод / Леонид Степанович Бархударов. – М.: Межднар. отношения. 1975. – 240 с. 3. Вискушенко С.А. Термін як базовий елемент фахової комунікації / С.А. Вискушенко // Вісник Житомирського держ. ун-ту імені Івана Франка, 2015. – 128 с. 4. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение / В.Н. Комиссаров. – М.: Изд-во «ЭТС», 2001. – 421 с. 5. Міщенко А.Л. Лінгвістика фахових мов та сучасна модель науково-технічного перекладу: монографія / Л.А. Міщенко. – Вінниця : Нова Книга, 2013. – 448 с. 6. Нагорна Л.Б. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики / НАН

України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень / Л.Б. Нагорна. – К.: Світогляд, 2005. – 316 с. 7. Goffman E. Interaction ritual. Essays on face-to-face behavior / E. Goffman. – Garden City, N.Y.: Anchor Books, 1967. – 270 p. 8. Збірник прикладів (компендіум) позитивного досвіду. «Виховання доброчесності та боротьби з корупцією в оборонному секторі». – Женева. – Київ, 2010. – 383 с. 9. A Compendium of Best Practices. “Building Integrity and Reducing Corruption in Defence”. – Geneva, 2010. – 331 p.

Ніна Дюканова
м. Київ, Україна

Стилістичні особливості документів для Єврокомісії

Ця стаття призначена для фахівців, які працюють з текстами для Європейської Комісії, укладачів текстів, перекладачів, редакторів, а також широкого кола людей, які цікавляться проблемами стильового оформлення офіційних документів. Стиль офіційно-ділових матеріалів, відокремлений ще Іллею Гальперінім [1], був предметом багатьох досліджень [1-3]. Проте мало уваги приділялося стилю написання документів безпосередньо для Єврокомісії, який можна вважати еталонним [4; 5], тому проблема представляється нам недостатньо дослідженою.

Мета цієї статті – надати поради, які б дозволили чітко і ясно складати тексти документів різних жанрів (законодавчі акти, технічні звіти, протоколи, прес-релізи) для Європейської Комісії. Актуальність роботи обумовлена двома факторами. Перший – статус України як асоційованого члена ЄС – надає імпульс широкому обміну документацією між сторонами. Другий фактор пов’язаний з абстрактно-безособовою природою англійської мови. Оскільки документи Єврокомісії перекладаються на декілька мов, і кожен перекладач, намагаючись точно передати суть тексту, знаходить власне рішення, то зміст документу може бути викривлений і не дійти до адресату, особливо якщо це є «переклад з перекладу». Тому підвищені вимоги висуваються саме до оригінального англійського тексту.

Є три групи людей, які регулярно слідкують за документами Єврокомісії. Це 1) працівники ЄК і суміжних установ, 2) зовнішні фахівці і 3) широкий загал громадськості. Зауважимо, що остання група має особливе значення, оскільки все більше документів ЄС є доступними для широкого загалу і стають предметом їх справедливої критики. Тому слід завжди пам’ятати про те, що ви пишете не для шефа або рецензента, а для кінцевого користувача у особі

громадськості, що означає на практиці не переоцінювати знання, інтерес і терпіння своєї цільової аудиторії.

Перш за все, уникайте сексизму = gender specific words, замінюючи, наприклад, *salesgirl* на *sales assistant*, *chairman* на *chairperson* тощо. Не бійтеся писати від першої особи, використовуючи займенники I чи we. Займенники в однині *he, she/ his, her* краще перетворювати на множину *they/ their*. Це є припустимим навіть у суто технічних документах. Наведемо прості приклади:

Wrong: You have been informed of our acceptance of your application.

Right: We have informed you that we have approved your application.

Wrong: When a member-state submits its applications, she should have them complete.

Right: When a member state submits its applications, they should have them complete.

Найпростіший спосіб поліпшити текст документу – це замінити іменники дієсловами. Іншими словами, необхідно уникати номіналізації, або зловживання іменниками, що закінчуються на *-ion*, у фразах типу:

Wrong:

for the allocationion of

by the introductionion

carry out an evaluationion of

Right:

for allocating

by introducing

evaluate

Наведемо приклади такої заміни у цілому реченні:

Wrong: The committee came to an agreement to the effect that a study should be carried out by the consultants into the feasibility of the provision of national funding.

Right: The committee agreed that the consultants should study the feasibility of providing national funding.

Завжди віддавайте перевагу стверджувальним, а не заперечним реченням, і уникайте заперечних слів (negatives) у будь-якій формі. Для порівняння:

Wrong: It is not uncommon for applicants to be rejected, so do not complain unless you are sure you have not completed yours incorrectly.

Right: It is quite common for applications to be rejected, so complain only if you are sure you have completed yours correctly.

Взагалі слід намагатися писати документи максимально конкретно, оскільки абстрактна мова примушує читача сумніватися у достовірності фактів, що містяться у ньому, через що виникає необхідність обирати занадто вишуканий стиль письма. З декількох синонімів обирайте найзвичайніший. Наприклад, вживайте *goal* чи *target* замість *objective*, *highlight* замість *emphasize*, *jobs* замість *employment opportunities*, *some* замість *a certain number of* тощо. Проста мова викликає довіру

читача, а за довгими туманними фразами часто приховуються распливчасті думки. У англійській, на відміну від інших мов, агентами можуть виступати й неживі істоти: English prefers verbs to nouns.

Іншим способом досягнення чіткості і ясності письма є уживання активного стану дієслова замість пасивного. Це відбувається автоматично, бо вас примушують називати агента (конкретну фізичну або юридичну особу), яка виконує ту чи іншу дію. Для порівняння:

Wrong: A recommendation was made by the European Parliament that consideration be given by the Member States to a simplification of the application procedure.

Right: The European Parliament recommended that the Member States consider simplifying the application procedure.

Правда, нерідкими є випадки, коли без пасивного стану не можна обійтися. Ми вважаємо за потрібне навести такі випадки:

1) Коли немає необхідності називати конкретного виконавця дії, тобто має місце узагальнення, наприклад:

The Commission personnel are encouraged to write clearly.

2) Коли необхідно акцентувати увагу на прямому доповненні, розмістивши його на початку речення, наприклад:

One of the most controversial members of the European Union was interviewed by the press about the proposal.

3) Коди хтось бажає уникнути особистої відповідальності за свої дії, наприклад: In our department, the tips on clear English are disregarded.

4) Коли речення починається з викладу старою загальновідомою інформації, а закінчують новою, інколи сенсаційною, наприклад:

The President was interviewed by a ten-year-old schoolboy.

Нерідко вам належить писати чи редагувати текст, який містить багато фактів чи міркувань. Існує декілька способів представити інформацію у такому вигляді, щоб читачі зрозуміли суть речення з першого разу. По-перше, називайте виконавця кожної дії і розміщуйте дії у порядку їх виконання.

Wrong: The decision on allocation of aid will be taken subsequent to receipt of all applications at the Commission's meeting.

Right: When all applicants have submitted their applications, the Commission will meet to decide how much aid it will grant.

По-друге, ставте добре відому інформацію на початок речення, а нову чи складну для запам'ятовування – на кінець. Це полегшує зв'язок між реченнями і допомагає читачам слідкувати за ходом авторських думок, наприклад:

The auditor's report criticizes trade spending and proposed new measures to prevent fraud. Their proposal includes establishing a special

task force with certain powers. Such powers are not normally granted to Commission's officials, but fraud prevention is one of its main priorities.

Взагалі краще закінчувати речення на «високій ноті», так їх легше запам'ятовувати. Намагайтесь «зсувати» всю менш важливу інформацію вліво, а більш важливу – вправо. Для порівняння:

Wrong: For European Union enlargement several alternative scenarios could be considered.

Right: There are several scenarios that we could consider for European Union enlargement.

Європейська Комісія неодноразово наголошувала на тому, що цінність документів не є пропорційною їх довжині і закликала авторів до лаконічності. Золотим правилом є максимальний обсяг документу 20 сторінок, а максимальна кількість слів у речення також 20.

Існують стандартні прийоми скорочення текстового матеріалу, а саме:

1) Не повторюйте загальновідомі істини, довіряючи здоровому глузду своїх читачів;

2) Не засмітуйте текст виразами типу: 'in my personal opinion', 'it is well-known' тощо.

3) Не нагадуйте читачам те, що ви вже сказали або те, що ви збираєтесь сказати, а говоріть це і лише тільки раз.

Багатонаціональне середовище Європейського Союзу сприяє поширенню «хибних друзів» перекладача, особливо що стосується запозичень з французької мови. Тому слід бути дуже уважними до таких слів, як, наприклад *actual* і *adequate* заміняючи їх *topical (current)* і *suitable* відповідно. З іншого боку, існують особливості Eurospeak, які не мають паралелей у національних мовах, типу *co-decision, economic and social cohesion*, які, як правило, не перекладаються.

Таким чином, викладений вище матеріал дозволяє зробити такі висновки:

Європейська Комісія вітає лаконічні тексти документів, що є написаними простою й ясною англійською мовою. Існують певні прийоми, які дозволяють поліпшити стиль написання будь-якого документу. Слід бути дуже уважними до вживання лексики, яка є характерною для документів Єврокомісії.

Література

1. Жулінська М.О., Петрівська Н.М. Переклад текстів різних функціональних стилів [Текст]: навч. посіб. з дисципліни «Практикум перекладу» для студ. V курсу ф-ту міжнар. відносин / М.О. Жулінська, Н.М.Петрівська / Луцьк: Вежа Друк, 2012. – 328 с. 2. Williams, J.M. Style: Toward Clarity and Grace / J.M. Williams. – Chicago: The University of Chicago Press, 1995. – 208 p. 3. Cutts, M. The Plain English Guide / M. Cutts. – Oxford: Oxford University Press, 1996. – 174 p. 4. English Style Guide http://ec.europa.eu/translation/writing/style_guides/English/Index_en/htm. 5. http://ec.europa.eu/dgs/translation/index_en.htm.

Емоційно забарвлена лексика в оригіналі та перекладі (на матеріалі твору У.М. Теккерея)

Емоційно забарвлена лексика, як мовна одиниця, віддавна привертала увагу вітчизняних і зарубіжних дослідників: С. Влахова, Е.М. Галкіної-Федорук, І.Р. Гальперіна, М.Н. Кожиної, Дж. Лакоффа, Ю. Найди, Л.Л. Нелюбіна, Я.І. Рецкера, С. Флоріна, В.І. Шаховського, О.Д. Швейцера, Н.М. Шанського та інших. За термін «емоційно забарвлена лексика» вважаємо лексику, що виражає почуття і настрої людини, називає почуття і виражає позитивне і негативне відношення до явищ дійсності.

У сучасному мовознавстві не існує чітко визначеної класифікації емоцій, що пов'язано зі складністю інтерпретації та характеристикою емоційного стану людини. Є.В. Кротевич та Н.С. Родзевич [1, с. 58] виділяють такі групи лексики, які позначають емоцій: *номінативи*, тобто слова, які називають емоції; *асоціативи*, або слова, які включають конотації; *експресиви*, що виражаються оцінку. І.В. Арнольд відносить до складу емоційної лексики слова, які називають емоції і почуття та виділяє два шари лексики на позначення емоцій [2]: 1) емоційно-нейтральний, що виражає тільки поняття, без вказівки на ставлення до нього мовця; 2) емоційно-забарвлений, що виражає почуття, настрої і ставлення мовця до висловлювання. Услід за І.В. Арнольд [2] виділяємо такі пласти емоційно забарвленої лексики, а саме, *пишномовна та урочиста лексика* (книжна піднесена лексика, поетизми, лексика з релігійним забарвленням тощо); *розмовно-просторічна та лайлива лексика* (вulgаризми, жаргонізми, лайливі слова тощо); а також лексика з *позитивною, негативною, чуттєво-нейтральною* конотацією.

Дослідження конотативної лексики ще не має чітко визначеної методики. Емоційно забарвлена лексика, що використовується у літературних художніх творах, складна для спостереження, тому що іноді задум письменника може сприйматися перекладачами інакше, ніж письменником, і саме тому потребує системного підходу.

Збереження при перекладі емоційної експресивності використовуючи слова з відповідним конотативним значенням є важливим моментом при досягненні еквівалентності. Основним завданням перекладача при перекладі мовних одиниць з емоційним та експресивним компонентами з англійської мови українською є врахування особливостей граматики української мови. Перекладач має уникати копіювання

експресивних засобів мови оригіналу і намагатися використовувати ті засоби, які властиві мові перекладу [3]. При порівнянні ступеня інтенсивності реалізації емоційно-експресивної складової конотації в українській та англійській мовах стає очевидним той факт, що на морфемному рівні у слов'янських мовах експресія є більш вираженою, ніж у англійській.

Матеріалом дослідження слугував роман У. Теккерея «Ярмарок суети» та його україномовний переклад О.Д. Сенюк, і російськомовний переклад у виконанні М.Д. Дьяконова. У. Теккерей використовує різні стилістичні та лексичні прийоми, щоб змалювати яскравіше своїх героїв. Твори У. Теккерея насичені великою кількістю лексичних та стилістичних одиниць. Прикметно, що перекладачі застосували емоційно забарвлену лексику, щоб відтворити атмосферу епохи, описувану в романі. Надалі проаналізуємо особливості відтворення емоційно забарвлених одиниць у романі У. Теккерея «Ярмарок суети» у його перекладах із вказівкою на пишномовну та урочисту лексику; розмовно-просторічну та лайливу лексику, а також лексику з позитивною, негативною конотацією та чуттєво-нейтральною конотацією.

Пишномовна та урочиста лексика є невід'ємною частиною твору «Ярмарок суети», характерною особливістю ідіостилю У.М. Теккерея. Завдання перекладача полягає в тому, аби віднайти необхідне слово, яке було би адекватне англійському слову, тобто мало би те ж саме значення та стилістичне забарвлення і викликало би у читача схожі асоціації. Наприклад: *Those virtues which characterize the young English gentlewoman, those accomplishments which become her birth and station, will not be found wanting in the amiable Miss Sedley* [9, с. 10]. – *Тих чеснот, які притаманні англійським панночкам, тих рис, які личать дитині з доброго і багатого дому, не бракує і милій міс Седлі* [7, с. 7]. – *Все добродетели, отличающие благородную английскую барышню, все совершенства, подобающие ее происхождению и положению, присущи милой мисс Седли* [8, с. 6]. Слова *virtues*, *чесноти* та *добродетель* відносяться до книжної піднесеної лексики. Перекладачі використали словникові відповідники.

Іншим видом емоційно-експресивної лексики є **розмовно-просторічна та лайлива лексика**. Вона охоплює не лише літературні слова, але й величезну кількість жаргонізмів, вульгаризмів та слів, що відносяться до ненормативної лексики. Розмовна лексика є типовою для теккереївських військових персонажів, підтвердження чому знаходимо у наступному епізоді: молодий офіцер, побачивши Емілію, вигукнув: *A dem fine gal, egad* [9, с. 15]! – *З біса гарне дівчисько* [7,

с. 34]! – *Чертovski хорошенькая девушка, ей-богу* [8, с. 40]!

В українському перекладі помічаємо вилучення, однак воно компенсується за рахунок вибору розмовного еквівалентного виразу. До того ж, розмовне *gal* в українському варіанті стає *дівчиськом*, тобто залишається на рівні негативного прошарку мовлення, у російському – *девушка* – переходить до нейтрального прошарку. Можливо, варто було б замінити на *девица, красотка*.

Примітно, що навіть удавано високоосвічений джэнджик Джордж Осборн не цурається розмовної лексики з елементами вульгаризмів у діалозі-лайці з Доббіном: ... *Why is that tattling old harridan, Peggy O'Dowd, to make free with my name at her d – d supper-table, and advertise my engagement over the three kingdoms* [9, с. 107]? – *Щоб ота язиката відьма Пеггі О'Дауд базікала й терла на зубах моє ім'я в себе за столом, хай їй чорт, і трубила про мої заручини на всі три королівства* [7, с. 114]! – *К чему позволять этой болтунье, старой ведьме Пегги О'Дауд, трепать мое имя за ее распроклятым ужином и звонить в колокола о моей помолвке на все три королевства ?* [8, с. 168] Український переклад нам видається тут гострішим, вільнішим й, іноді, колоритнішим за оригінал, про що свідчать виділені лексико-синтаксичні групи. У російському перекладі спостерігаємо високий рівень еквівалентності і так само вдалі знахідки для розмовного прошарку лексики. Серед трансформацій, застосованих при перекладі, виокремлюємо додавання, вилучення та компенсацію.

Вербалізація емоцій у мові передбачає наявність *позитивного або негативного значення* в семантиці слова. Позитивні та негативні конотації у семантиці слова виділяє Н.Д. Арутюнова, зауважуючи, що оцінка оточуючого світу дозволяє категоризувати емоції на «добрі» та «погані» [4, с. 59]. До емоцій із позитивною конотацією належать ті переживання людини, які пов'язані з приємними хвилюваннями, почуттям задоволення тощо, наприклад:

Nay, the acute observer might have recognized the little red nose of good-natured Miss Jemima Pinkerton herself, rising over some geranium pots in the window of that lady's own drawing-room [9, с. 8]. – *Уважний спостерігач міг би впізнати серед них навіть червоний носик щиросердої міс Джемайми Пінкертон, що майнув над горщечками калачиків у вікні вітальні самої власниці пансіону* [7, с. 6]. – *Зоркий наблюдатель мог бы даже узнать красный носик добродушной мисс Джемаймы Пинкертон, выглянувший из-за горшков герани в окне ее собственной гостиной* [8, с. 6]. Англійське слово *good-natured* та російське *добродушный* відносяться до позитивної оцінної лексики, говорять про хороші сторони характеру персонажу. А українське слово

щиросерда відноситься до поетичної лексики і безпосередньо є емоційно забарвленим словом. Перекладачі для перекладу використали словникові відповідники.

До лексики з негативною конотацією (як і з позитивною) найбільше відносяться оцінні слова. Часто контекст не обмежується рамками одного або двох-трьох речень. При перекладі доводиться враховувати більш широкий контекст – кілька речень, абзац, розділ, а іноді і весь твір в цілому, наприклад: *The **wretched woman** was in a brilliant full toilette, her arms and all her fingers sparkling with bracelets and rings, and the brilliants on her breast which Steyne had given her* [9, с. 597]. – *Негідниця* була в чудовому вечірньому туалеті, на руках і на пальцях у неї виблискували браслети й каблучки, на шиї мінілися діаманти – подарунок лорда Стайна [7, с. 296]. – *Негодная жєницина* била в вечернем туалете, ее руки и пальцы сверкали браслетами и кольцами, на груди были брильянты ... [8, с. 320]. Слово *wretched* означає «нешасний» і «негідний».

Не звернувшись до широкого контексту і переклавши слово *wretched* як «нешасна», перекладачі зробили би грубу помилку. Але вони переклали це слово правильно, як «негідниця» та «негодная жєницина». Слова в оригіналі та у перекладі відносяться до лексики, що має негативне емоційне забарвлення.

Проведений аналіз показав, що у тексті і в його перекладах містяться як емоційно забарвлені, так і нейтральні лексичні одиниці, відтворені українською та російською мовами з емоційним забарвленням. Граматичне вираження конотативного значення відбувалося у творі за допомогою префіксів, пестливих та згрубілих суфіксів, які Н.А. Кожина називає суфіксами та префіксами суб'єктивної оцінки [5], наприклад: *This letter completed, Miss Pinkerton proceeded to write her own name, and Miss Sedley's, in the fly-leaf of a Johnson's Dictionary – the **interesting** work which she invariably presented to her scholars, on their departure from the Mall* [9, с. 9]. – *Скінчивши листа, власниця пансіону заходилася підписувати своє прізвище й прізвище міс Емілії на чистій сторінці словника Джонсона – **прецікавої** книжки, яку вона дарувала на прощання кожній своїй вихованці* [7, с. 7]. В оригіналі слово *interesting* не має емоційного забарвлення, тоді як у перекладі слово *прецікава* набуває його завдяки префіксу *пре-*, який вживається на позначення збільшеної міри ознаки.

Отже, український та російський переклади роману «Ярмарок суети» є достатньо адекватними, але в результаті порівняльного аналізу прикладів перекладу емоційно забарвлених лексичних одиниць нами встановлено, що переклад О. Сенюк тяжіє до природності, легкості й невимушеності, що робить його прочитання цікавим та

неординарним. Російський переклад подекуди переобтяжений зайвим аристократизмом висловлювань на лексичному рівні, що, однак, не впливає на правильність його сприйняття. Нами проаналізовано 136 одиниць емоційно забарвленої лексики. З них 82 од. (60%) були перекладені за допомогою еквівалентної заміни, 24 од. (18%) заміною частини мови, 10 од. (7%) додаванням, 4 од. (3%) заміною членів речення, 4 од. (3%) антонімічним перекладом, 4 од. (3%) генералізацією, 4 од. (3%) конкретизацією та 4 од. (3%) модуляцією.

Загалом, перекладачі грамотно передали емоційне забарвлення, властиве оригіналу. Відхилення від оригіналу, у цілому, не впливали на загальну картину перекладу. Правильний вибір слова для вичерпної передачі значення слова у перекладному тексті є одним із ключових та найбільш складних завдань перекладу. Труднощі цього завдання обумовлюються складною природою слова, його багатогранністю та семантичним багатством.

Література

1. Кротевич Є.В. Словник лінгвістичних термінів / Є.В. Кротевич, Н.С. Родзевич. – К. : Вид-во АН УРСР, 1957. – 236 с.
2. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка / И.В. Арнольд. – М.: Изд-во лит. на иностр. языках, 1959. – 352 с.
3. Стрельницкая Е.В. Эмотивность и перевод: «взаимоотношения» английского и русского языков / Е.В. Стрельницкая. – М.: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2011. – 296 с.
4. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений : Оценка. Событие. Факт / Н.Д. Арутюнова. – М.: Наука, 1988. – 341 с.
5. Кожина М.Н. Стилистика русского языка: учебник / М.Н. Кожина, Л.Р. Дускаева, В.А. Салимовский. – М.: Флинта : Наука, 2008. – 464 с.
6. Линтвар О. Лінгвостилістичні засоби вираження ідіостилю В.М. Теккерей в оригіналі і перекладі (на матеріалі тексту роману «Ярмарок суети» і його екранізації) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / О. Линтвар; Держ. закл. «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського». – Одеса, 2015. – 20 с.
7. Теккерей В. Ярмарок суети : Роман (Кн. I). / Пер. з англійської О. Сенюк. – К.: Дніпро, 1979. – 405 с.
8. Теккерей У.М. Ярмарок тшеславия: Роман без героя / У.М. Теккерей [пер. с англ. М. Дьяконова]. – М.: Эксмо, 2011. – 911 с.
9. Thackeray W.M. Vanity Fair. A Novel without a Hero / W.M. Thackeray. – Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 2001. – 694 p.

Обучение аспирантов специфике перевода современных текстов по экономике с использованием информационных технологий

Основной целью изучения иностранного языка аспирантами экономических специальностей является достижение уровня практического владения языком, позволяющего использовать его в научной работе и профессиональной деятельности [1]. Аспиранты и соискатели должны владеть орфографической, орфоэпической, лексической, грамматической и стилистической нормой изучаемого иностранного языка в пределах программных требований и правильно использовать их во всех видах речевой коммуникации, представленных в научной сфере устного и письменного общения. Одним из аспектов практического владения иностранным языком предполагается формирование коммуникативных компетенций, позволяющих свободно читать оригинальную литературу на иностранном языке по экономической специальности, оформлять извлеченную из иноязычных источников информацию в виде перевода или резюме. В этой связи актуальным является вопрос, связанный с поиском эффективных методов обучения переводу научных текстов по экономике.

Одним из наиболее эффективных методов обучения можно считать использование информационных технологий для развивающего обучения переводу с английского языка на русский текстов по специальности «Экономика». Использование информационных технологий в данном процессе обеспечивает достижение следующих целей:

- *обучающей*, которая подразумевает освоение аспирантами основ перевода аутентичных текстов на основе коммуникативного подхода, обучение специальной терминологии, методам работы с понятиями и определениями, а также развитие навыков использования моноязычных, энциклопедических и философских словарей;

- *образовательной*, позволяющей ознакомить аспирантов с взглядами англоязычных классиков и современников в области экономики, таких как Адам Смит, Дэвид Рикардо, Джон Кейнс, Дж.К. Гэлбрейт, Пол Кругман, особенностями основных жанров научного стиля речи (собственно научным стилем, научно-информативным, научно-справочным, научно-учебным, научно-популярным);

- *развивающей*, которая позволяет осознанно использовать сформированные в учебном процессе алгоритмы глубины понимания содержания;

- *воспитательной*, согласно которой закладывается культура

работы с первоисточниками и справочной литературой по экономике на иностранном языке, познаются традиции и требования к оформлению письменных переводов специальных текстов.

Проблема перевода, не являясь новой, активно обсуждается представителями различных наук, связанных с чтением иноязычной специальной литературы. Обсуждается полнота, адекватность, правильность перевода (вплоть до подстрочного), субъективное участие автора перевода в переводном тексте.

Данные аспекты относятся и к процессу перевода экономических научных текстов, где основная сложность перевода заключается в том, что один и тот же термин в разных школах и в разные периоды развития экономической мысли наполнен разным понятийным содержанием. Работа с экономическим текстом, основывающаяся на информативном подходе, который предполагает полноту, точность и адекватность информации, предполагает в тоже время владение адекватным терминологическим словарем для раскрытия понятийного содержания.

В процессе обучения переводу аутентичных научных текстов по экономике на каждом этапе представляются эффективными следующие формы работы. На этапе приема информации, аспирантам рекомендуется выполнять такие задания, как «подчеркивание» и «выписывание», формирующие операции поиска, опознания, идентификации, фиксации, актуализации с материалом усвоения. В результате выполнения этих действий в процессе чтения текста студенты усваивают фиксируемую информацию на уровне «узнавания».

На более сложном уровне эффективными являются такие действия с материалом текста, как «классификация» и «трансформация», выполняемые в целях структурирования и переработки текста.

Третий, наиболее сложный уровень обучающей деятельности, предполагает использование такого приема, как «эквивалентная замена». Это действие призвано помочь сделать перевод в такой языковой форме, которая наиболее адекватно соответствует авторскому содержанию текста. При этом переводчик должен суметь найти средства (термины) и способы выражения мысли, которые отражали бы понятия на языке современного экономиста.

В процессе обучения вышеуказанные формы работ могут предполагать использование информационных технологий и программного обеспечения, позволяющего осуществлять такие действия, как маркировка, удаление, перенос, свертывание / развертывание, структурирование текста. Для понимания ссылок и значений слов рекомендуется использование компьютерной версии энциклопедии «Британика» и электронных словарей. При этом

процесс обучения включает такие этапы работы с текстами, как: поиск учебного материала в сети Internet; сохранение текстов на бумажных носителях и в электронном виде; работа с текстом с целью понимания и усвоения; обсуждение прочитанного индивидуально с преподавателем или на семинарах в группе; подготовка письменного перевода; доклады по выбранным темам.

В процессе работы с текстовым материалом аспиранты выполняют учебные действия, описанные выше, которые призваны целенаправленно формировать полноту, адекватность и правильность понимания, прочность усвоения содержания современного экономического текста. При этом большое внимание должно уделяться раскрытию понятийного содержания авторского текста.

На основе отдельного произведения возможно составлять глоссарий экономических терминов, тренировать перевод грамматических структур, характерных для научных текстов.

Сочетание аналитической работы с содержанием и информационных технологий позволяет приблизить учебный процесс к практике, к естественным условиям применения знаний. Информационные технологии, которые являются компонентом новой образовательной среды, значительно повышают интерес аспирантов к занятиям по иностранному языку. Информационные технологии позволяют повысить качество и эффективность обучения по параметрам глубины, полноты, прочности усвоения материала, а также адекватности его понимания.

У аспирантов формируются такие важные качества, необходимые для овладения переводом с иностранного языка, как умение подбирать наиболее подходящие слова и выражения в соответствии с контекстом, умение точно и понятно передать смысл прочитанного, умение выбирать лексические средства, соответствующие стилю. В процессе отработки перцептивных операций в тексте у обучающихся формируются информационно-познавательные связи; навыки и умения поиска, опознания, различения, идентификации, фиксации, классификации, трансформации и эквивалентной замены при приеме, переработке и дальнейшем использовании полученной информации.

Литература

1. Федеральный закон от 29.09.2012 г. № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации» // СПС Консультант плюс.

Лінгвопрагматичні виміри сучасної транслятології

Сьогоднішнє бачення перекладознавства як відносно самостійної філологічної галузі позначене активізацією встановлення парадигмальних вимірів транслятології з опертям на останні досягнення гуманітарних наук. Визначальним у цьому контексті є намагання гармонізувати комунікацію та інтенсифікувати міжкультурні та міжмовні контакти в інформаційному суспільстві. Загальнонаукові тенденції, у тому числі в річищі філології, що виражені в активному розвитку окремих постулатів і теорій з одночасним поступом до міждисциплінарності концептуальних парадигм, мають вплив на розвиток ідеї про можливість і необхідність дослідження прагматики перекладу. Прагмалінгвістичні концепції перекладу спираються на низку факторів теоретичної, практичної і дидактичної природи.

Теоретичне обґрунтування транслятології як науки і донині містить різнополярні погляди щодо фундаментальних перекладознавчих понять і власне самої природи перекладацької діяльності. Так, суперечка щодо визначення інваріанту перекладу, з одного боку, є рушійною силою подальшої теоретизації перекладознавства, а з іншого, - створює постійний дисбаланс у формуванні категоріальної картини перекладу. Відомо, наприклад, що вихідний текст можна відтворити в цільовій мові різними способами, які залежать від того, яку інформацію мовний посередник (перекладач) має на меті донести до реципієнта: змістову (фактуальну і концептуальну) чи естетичну (аксіологічну, катаричну, сугестивну, формальну та ін.), що особливо актуально для перекладу художньої літератури і в чому відображено феномен перекладацької множинності.

Теоретично варіативною постає також проблема адекватності, яка полягає не лише у визначенні еквівалентності, але й у виборі способів її досягнення [1]. Доведено, що адекватність комунікативного ефекту в багатьох випадках протирічить комунікативним умовам, якщо, наприклад, реципієнти цільового перекладу мають відмінний від автора вихідного тексту світогляд, соціокультурне підґрунтя і т.ін. Ймовірно, що задекларована в теоретичних постулатах необхідність досягнення потенційно однакового регулятивного впливу видається нереалізованою в комунікативних ситуаціях, які не передбачають гіпотетичної рівності відношень між комунікантами і відповідно між реципієнтами вихідного тексту і тексту перекладу.

Дискусійними видаються на сьогодні і поняття, співвідносні зі стратегіями перекладу. Загалом погоджуючись із необхідністю виокремлення стратегій як необхідних складників перекладацької діяльності, вказуючи на розбіжність стратегій в усній та писемній комунікації, науковці і досі не мають єдиної думки щодо пріоритетності їхнього вибору.

Теоретичне осмислення множинності стратегій, нерідко комплексних і протирічних, реалізовано в думці про необхідність застосування досягнень прагмалінгвістики з розробленою в її сфері класифікацією комунікативних стратегій і тактик. Очевидно, результати цієї роботи можуть бути корисні в теорії перекладу, оскільки переклад з прагмалінгвістикою зближує центральний об'єкт дослідження - комунікативна діяльність. Не менш важливим чинником для досліджень прагмалінгвістики перекладу виступають і практичні підвалини. Практика перекладу має безпосередній дотик до різних форм і видів мовного посередництва, варіативності перекладацьких рішень та унікальних комунікативних умов міжмовного спілкування, залучаючи до перекладознавства апробовані лінгвістикою технології математичної логіки та методології (теорії нечітких множин, теорії хаосу і т.п.) [2; 3]. Безперечним є і те, що типологія комунікантів, розроблена в лінгвопрагматиці, повинна бути певним чином екстрапольована на теорію перекладу, оскільки вона активно використовується в практичній діяльності перекладачів.

Важливим постає і той факт, що нерідко перекладач виходить за межі власне професійних обов'язків, долучаючись до інших форм та видів мовного та соціокультурного посередництва. Це відбувається тоді, коли адресанти делегують свої повноваження вербалізаторів інформації перекладачам, окреслюючи перед ними лише комунікативне завдання. При цьому для адресанта природним є очікування високого комунікативного рівня міжмовного посередника, його лінгвокультурної компетентності, у тому числі знання прецедентів. Додамо також, що професійний перекладач, усвідомлюючи трансцендентальність (множинність, поліваріантність рівноуспішних цільових текстів, адаптивність перекладу), повинен мати здатність не лише до швидкого генерування нетотожних варіантів цільового тексту, а й до вміння оцінити їхню потенційну успішність у сфері іншомовного адресата, заповнити адресантно-адресатний континуум відповідним змістом. Для досягнення згаданих прагматичних цілей потрібно враховувати і суб'єктивні чинники процесу перекладу: особистісні компетенції комунікантів і міжмовного посередника (професійні, когнітивні, комунікативні), їхні психофізіологічні характеристики

(гендерну приналежність, вік, тип вищої нервової діяльності, психічний стан), умови комунікації (усна / письмова форма, синхронність / асинхронність, індивідуальність / масовість).

Видається некоректним оминати також дидактичні фактори перекладу, які виступають своєрідним маркером зв'язку лінгводидактики перекладу з прагмалінгвістикою. Загалом концепція навчання перекладу неминуче орієнтована на формування професійної перекладацької компетентності, повнота якої значною мірою забезпечується комунікативною та мовною компетенціями.

У цій площині прагмалінгвістика та переклад позначені ізоморфністю, оскільки стратегія розвитку і саморозвитку професійної гнучкості перекладача ґрунтується на принципах гуманізму, функціонального та професійного перфекціонізму як світоглядних принципів майбутніх перекладачів. Слід зауважити, що в сучасних вимірах професійна компетентність перекладача вимагає постійної автолінгводидактичної праці. Характерно, що реалізація принципів апроксимації, верифікації теорії практичними надбаннями виступає пріоритетним методом раціональної організації саморозвитку. Сучасні дидакти наголошують на необхідності створення функціонально повної картини теорії, практики і методології перекладу на основі нерідко спорадичних елементів професійно важливих знань і навичок (комунікативних, мовних і перекладацьких). Цінною постає також думка про розвиток принципів самоорганізації та автономії студента як рушійної сили і надійного способу мотивації у процесів навчання та подальшої професійної діяльності.

Отже, вплив прагмалінгвістики на розвиток перекладознавчої теорії видається безсумнівним з огляду на спільність об'єктів їхнього дослідження, методології та звернення до безпосередньої комунікативної діяльності, як і прикладний характер цих наук. Очевидним є факт необхідності врахування досягнень лінгвопрагматики в теоретизації транслятологічних домінант та екстраполяції ідей і принципів функціоналізму в перекладознавчу діяльність. Залучення лінгвопрагматичних теорій до процесу трансляції вбачається перспективним з огляду на провідну роль перекладача у створенні адекватного міжмовного адресантно-адресатного континууму.

Література

1. Gentzler E.C. Contemporary Translation Theories // Gentzler E.C. – London: Routledge, 2001. – 232 p.
2. Литвин И.Н. Проблема типологии информации в теории и практике перевода / И.Н. Литвин // Вісник Черкаського університету. Серія «Філологічні науки». – Вип. 7 (220). – Черкаси, 2012. – 133 с. – С. 12-20.
3. Райс К. Классификация текстов и методы перевода / К. Райс // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике». М.: Наука, 1973. – С. 202-228.

Перевод в сфере профессиональной коммуникации: преодоление интерференции

В последние годы под воздействием процессов глобализации, интеграции стран в мировое сообщество и перехода национальных экономик на рыночные механизмы повысился интерес к изучению иностранных языков, изменилось отношение к изучению культур других народов. Все это обуславливает резко возросший интерес к изучению взаимодействия и взаимовлияния языков и культур, одним из проявлений которых является языковая интерференция.

Приобщаясь к мировой культуре через прямое овладение иностранными языками, обучающиеся испытывают на себе влияние языковой интерференции, которая сейчас проявляется в профессионально ориентированной межкультурной коммуникации (МКК) при установлении международных контактов с зарубежными партнерами в различных сферах деятельности человека. Недооценка явления интерференции в профессионально ориентированной МКК и переводе приводит к различным ошибкам, акценту (фонетическим и фонологическим нарушениям, неточностям, искажениям) и срыву коммуникации. Проблема обозначилась наиболее явно с 2000 г., когда во многих неязыковых российских вузах начали реализовывать образовательную программу для получения дополнительной квалификации «Переводчик в сфере профессиональной коммуникации».

Впервые интерес к проблеме интерференции между языками возник в конце XIX в. на основе изучения языков и их «поведения», когда ученые пришли к выводу о том, что языки влияют друг на друга, «взаимодействуют» друг с другом и происходит их смешение [1]. И.А. Бодуэн де Куртене высказал мысль о том, что при контакте языков происходит не только заимствование тех или иных элементов, но и ослабление степени и силы различаемости, свойственной отдельным частям языка, то есть упрощение системы в целом, эта мысль была продолжена и уточнена Л.В. Щербой. Эти исследования позволили Л.В. Щербе наметить программу изучения и описания языковых контактов как процесса интерференции на примере проявления грамматической интерференции [2].

Сам термин «интерференция» был введен в лингвистический обиход учеными Пражского лингвистического кружка в 30-е годы 20-го столетия путем заимствования известного физического термина на

основе аналогии сути двух явлений. Широкое признание данный термин получил лишь после выхода в свет монографии У. Вайнрайха «Языковые контакты» (1953), в которой закреплен термин «языковой контакт», введенный ранее А. Мартинэ вместо термина «смешение языков», дано описание, показан механизм и изложены причины интерференции, рассмотрена интерференция на фонетическом, грамматическом и лексическом уровнях [3].

Вклад У. Вайнрайха в изучение проблемы двуязычия заключается в том, что он предложил описать те языковые системы, которые оказываются в контакте друг с другом; выявить различия между этими системами, которые затрудняют одновременное владение ими, и предсказать наиболее вероятные проявления интерференции, которые могут возникать в результате контакта языков, и, наконец, указать в поведении двуязычных носителей те отклонения от норм каждого из языков, которые связаны с их двуязычием [3]. За монографией У. Вайнрайха появился целый ряд работ, связанных с «языковым контактом» и «интерференцией» на изученных уровнях, в том числе работы, которые имеют значение для практики профессионально ориентированного перевода [4; 5; 6].

В современной лингвистике интерференция трактуется как взаимодействие языковых систем в условиях двуязычия, складывающегося либо при контактах языковых, либо при индивидуальном освоении неродного языка; выражается в отклонениях от нормы и системы второго языка под влиянием родного. Появилось понятие «межъязыковая интерференция», которое употребляется для проектирования специальных черт исходного текста (ИТ) на переводной текст (ПТ), ведущее к нарушению норм, конвенций и дискурса ПТ.

Механизм проявления интерференции основывается на том, что при изучении иностранного языка родной язык (Я1) будет оказывать какое-то влияние на изучаемый язык (Я2). Практика показывает, что при изучении последующих языков Я2 будет оказывать влияние на Я3 и т.д., а в дальнейшем Я2 и Я3 будут оказывать влияние на Я1 [4].

По мнению В.В. Алимова, в качестве психологической основы интерференции представлен перенос (transfer) определенных элементов из одной языковой системы в другую в результате языкового контакта. Переводчик использует при переводе усвоенные лингвистические эталоны: фонетические, лексические, грамматические, стилистические, которые являются средствами языка Я1 и Я2. При сравнении воспринимаемого текста письменной или устной речи со сформированными (перцептивными) эталонами в сознании переводчика происходит процесс идентификации элементов текста.

Идентификация может быть недостаточной, избыточной и нормальной, что обуславливает проявление негативной (деструктивной) и позитивной (конструктивной) интерференции в профессионально ориентированных МКК и переводе [4].

Внимание к межъязыковой интерференции вызвано тем, что она представляет собой препятствие для достижения эквивалентности перевода. Начинающий переводчик стремится сохранить «структурно-семантическое уравнение» между высказыванием подлинника и перевода. Дословное и структурное воспроизведение специфичных явлений на исходном языке (ИЯ) средствами переводящего языка (ПЯ) ведет к нарушению культурных традиций, стиля, нормы и узуса, характерного для текстов определенного типа в ПЯ. Другими словами, интерференция является вмешательством элементов одной языковой системы в другую при языковом контакте, а результат этого вмешательства может быть отрицательным, который выражается в отклонении от норм данного языка, и положительным, способствующим адекватному переводу и приобретению навыков в одном языке под влиянием другого.

Преодоление интерференции становится возможным благодаря переводческим трансформациям, которые состоят в перемещении, замене элементов или изменении числа элементов – добавлении или опущении. В контексте преодоления интерференции при переводе В.Г. Гак выделяет трансформации трех типов: 1) структурная трансформация – замена слова словосочетанием, изменение порядка слов или актантажной структуры высказывания; 2) семантическая трансформация, состоящая в том, что меняется семантическая структура слова, а не число слов и их функции; 3) структурно-семантическая трансформация, когда при переводе имеет место и структурное и семантическое преобразование [5, с. 513]. Чтобы свести проявление отрицательной интерференции в профессионально ориентированных МКК и переводе до минимума, необходимо знать, как она проявляется, где и когда.

Интерференция может проявляться на всем пути, начиная от самого сильного иностранного акцента и до случайного использования слова или идиомы из другого языка. Причем она проявляется на всех уровнях языка. Традиционно ее рассматривают на трех (фонетическом, грамматическом и лексико-семантическом), и пяти уровнях (фонетическом, морфологическом, синтаксическом, лексическом и семантическом) [4]. Эти нарушения могут затрагивать лексический состав, грамматический строй, предметно-содержательные, лингвотекстуальные и культурные аспекты текста.

В.В. Алимов отмечает, что в профессионально ориентированных

МКК и переводе интерференция проявляется и на других уровнях, которые еще не описаны в лингвистической литературе. Так, автор анализирует *звуковую – репродукционную – интерференцию*, которая довольно часто проявляется в профессионально ориентированных МКК и переводе. Коммуниканты и переводчики попадают под влияние знакомого звучания или написания слова, которое может иметь терминологическое или какое-то особое значение, и воспроизводят или репродуцируют неправильный вариант в словах типа: West – запад, западный, а переводят ‘восток’, ‘восточный’ под влиянием звучания; Dutch – голландец, голландский, а переводят ‘датский’; obligation – обязательство, а переводят как ‘облигация’; decoration – украшение, знак отличия, а переводят ‘декорация’, ammunition – боеприпасы, а не ‘амуниция’ и т.д. Многие из этих слов относятся к категории «ложных друзей переводчика», а с точки зрения интерференции их можно назвать *«звуковыми репродукционными интерферентами»*. Под интерферентами понимают любые значимые единицы (морфемы, слова, выражения, синтагмы, предложения), которые по звучанию/написанию и функциям в одном языке напоминают соответствующие единицы или функции в другом языке. Причем *отрицательные интерференты* различаются, а *положительные* совпадают в плане содержания [4, с. 5].

На лексическом уровне давно замечена *терминологическая интерференция*, приводящая к возникновению «ложных друзей переводчика». Она возникает на базе частичной межъязыковой омонимии, когда слово ИЯ звучит почти так же, как слово родном языке, и переводчик, опираясь на свой языковой опыт (Я1), считает, что оба слова совпадают в своем значении (англ. expertise – ‘специальные знания, умения и навыки, полученные в результате опыта, подготовки или учебы’ и рус. ‘экспертиза’ – англ. assessment; evaluation; examination; англ. prospect – ‘перспектива’, а не проспект и рус. ‘перспектива’ – англ. prospect, а не perspective).

Грамматическая интерференция в переводе также имеет место, хотя описана недостаточно полно. Представим здесь наши наблюдения относительно грамматической интерференции. В качестве интерферента, в первую очередь, здесь выступает порядок слов простого предложения в английском и русском языках, при сопоставлении которых выявляются следующие различия, которые следует учитывать при переводе. Например: 1. *The pipe burst. – Прорвало трубу.* 2. *It occurred to me. – Мне пришло в голову.*

Отличительной чертой синтаксического оформления составляющих английского и русского предложений является

противопоставление *Impersonality vs Personality*, выражающееся в различных способах выражения группы подлежащего. Для русского языка характерно преобладание безличных конструкций (неопределенно-личные предложения как средство выражения объективности повествования: нейтральности и отстраненности говорящего от положения вещей). В английском языке для передачи аналогичной идеи в качестве формального подлежащего широко используются такие средства-заменители подлежащего как личные местоимения (не в конкретной указательной, а в обобщающей функции): *it, you, s/he, they, we, one*. Например:

1. *У него высокая температура. – He is running a high temperature.*

2. *По моему мнению/ на мой взгляд/ мне кажется... – I think / believe...*

При переводе русских безличных конструкций на английский язык интерференция структур ИЯ часто приводит к неидиоматичной структуре языке перевода. Поэтому при таком переводе следует определить, какое слово должно быть использовано для выражения подлежащего английского предложения: либо формальное подлежащее, либо использовать один из фактических второстепенных членов предложения в функции подлежащего. Именно для восполнения отсутствующего подлежащего в английском предложении весьма распространено употребление любого второстепенного члена предложения в качестве подлежащего:

1. Подлежащее – фактическое обстоятельство места: *В статье говорится... – The article says...*

2. Подлежащее – фактическое обстоятельство времени: *За прошлое десятилетие резко снизился уровень жизни населения. – The past decade has brought much lower level of living standards; В начале 30-х годов обозначились первые признаки кризиса. – Early thirties signaled the beginning of the decline.*

3. Подлежащее – фактическое обстоятельство причины: *Во Вьетнаме из-за птичьего гриппа погибло пять человек. – The avian flu killed five people in Vietnam.*

4. Подлежащее – фактический объект: *Его неожиданно назначили министром здравоохранения. – He was pitchforked into the position of Minister of Health.*

5. Подлежащее – фактический признак субъекта: *От волнения голос сержанта изменился почти до неузнаваемости. – Excitement made the sergeant's voice almost unrecognizable.*

Таким образом, интерференция при переводе является неизбежным явлением. Вместе с тем, механизм перевода вполне способен ее преодолеть. Само наличие интерференции зависит от

профессиональной компетентности переводчика, который может уменьшить ее с помощью специальных поправок, осознавая меру расхождений между теми двумя языками, с которыми он работает. Иначе межъязыковая интерференция приводит к блокированию передаваемой текстом информации, которая не будет воспринята реципиентом. Изучение интерференции в этой области помогает решить многие проблемы и свести до минимума проявление «отрицательной» интерференции при переводе. Преодолеть интерференцию можно благодаря переводческим трансформациям трех типов: структурная, семантическая и структурно-семантическая трансформации, суть которых состоит в перемещении, замене элементов или изменении числа элементов – добавлении или опущении.

Литература

1. Бодуэн де Куртенэ Н.А. Избранные труды по общему языкознанию. – М., 1963. – Т. I. – 384 с.
2. Щерба Л.В. О понятии смешений языков // Избранные работы по языкознанию и фонетике. – Л., 1958. – Т. I. – 405 с.
3. Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие // Новое в лингвистике / под ред. В.Ю. Розенцвейга. – М.: Прогресс, 1972. – Вып. 6. – С. 25-60.
4. Алимов В.В. Интерференция в переводе: на материале профессионально ориентированной межкультурной коммуникации и перевода в сфере профессиональной коммуникации: автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.19. – Теория языка. – М., 2004. – 40 с.
5. Гак В.Г. Семантическая экономия и избыточность как средство преодоления интерференции при переводе // Гак В.Г. Языковые преобразования. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1998. – С. 512-519.
6. Розенцвейг В.Ю. Проблемы языковой интерференции: автореф. дис. ... д-ра филол. наук. – М., 1975. – 50 с.

Наталья Камовникова

г. Санкт-Петербург, Российская Федерация

Поэтический перевод в условиях политической системы: болгарская поэзия в СССР

Вопрос культурной репрезентации художественных текстов в переводе стоит в настоящее время особенно остро в связи с все возрастающим интересом современного переводоведения к вопросам переводческой манипуляции, доместицирующих практик и политического посредничества переводчика [1; 2]. Наряду с переводчиком, непосредственно осуществляющим процесс лингвокультурной трансформации, в фокусе внимания исследователей нередко оказывается

фигура редактора: специалиста, осуществляющего отбор художественных произведений, а также иногда и возможную их корректуру [3]. В ряде ситуаций редактор несет ответственность за художественный выбор переводчика и, таким образом, становится фигурой, обладающей непосредственной властью над исполнителем. Взаимодействие переводчика и его редакторов в процессе работы над художественным произведением способно отразиться на форме и содержании перевода, как это неоднократно случалось в истории.

Взаимодействие переводчика с редактором не ограничено переговорами двух индивидов: в большинстве случаев редактор является представителем системы. Структура системы может иметь различные формы: она способна ограничиваться пределами отдельной издательской редакции, а может представлять собой и крупный многоступенчатый механизм, основанный на принципах взаимной отчетности. Таким механизмом, к примеру, была издательская система Советского Союза, представлявшая собой пирамидальную структуру отчетности и контроля. Высланный из СССР ленинградский профессор Е.Г. Эткинд в своих «Записках незаговорщика» дал описание системы издательства и издательского контроля СССР. В применении к РСФСР Эткинд перечислил двенадцать ступеней отчетности снизу доверху, самую нижнюю из которых занимал редактор, предпоследнюю – заведующий редакцией, а третью снизу – главный редактор издательства [4, с. 237]. Одно лишь существование остальных девяти вышестоящих инстанций не могло не сказываться на взаимоотношениях редакций, редакторов и переводчиков. Будучи последним и оттого максимально контролируемым звеном в издательской цепочке, редактор особенно остро ощущал свою ответственность в выборе материала для художественного перевода, а также в подборе переводчиков художественных произведений.

В данной связи особенно интересным представляется рассмотрение таких переводческих сборников, само составление которых было продиктовано политическими причинами, а подбор произведений конкретных авторов осуществлялся бы в соответствии с господствующей идеологией и литературными взглядами. В этом смысле богатый материал дают сборники болгарской поэзии, опубликованные в 1950-1970 годах, то есть, в период, охватывающий хрущевскую оттепель, отставку Хрущева и разрядку международной напряженности. В свете активного укрепления советско-болгарских политических и культурных связей болгарская литература универсально воспринималась как литература дружественного соседа. Развитие социально-экономического и политического устройства

Болгарии по советскому образцу создавало благоприятную почву для культурной интеграции Болгарии и СССР [5]. На протяжении 1950-1970 гг. XX века болгарская литература регулярно переводилась на русский язык, о чем свидетельствуют многочисленные сборники болгарской поэзии и обширная переводная проза. Однако при более пристальном рассмотрении русскоязычных сборников переводной поэзии обращает на себя внимание особый характер собранных в них поэтических произведений. Представленные в советских сборниках болгарские поэтические произведения в большинстве своем соответствуют требованиям социалистического реализма – ясности, народности, идейности и конкретности [6, с. 712-713]. При этом принцип выбора авторов-современников дублирует принцип отбора социально-политических кадров, учитывавший социальное происхождение, принадлежность к определённой политической группировке, участие в революционной борьбе и движении Сопротивления [5]. Практиковавшиеся в СССР подходы к переводу болгарской литературы будут рассмотрены здесь на примерах советских русскоязычных переводов Елисаветы Багряны (1893-1991).

Пристальный интерес к поэзии Елисаветы Багряны объединил в себе две противоборствующие тенденции, неизменно присутствовавшие в советском переводческом и литературном деле. С одной стороны, Елисавета Багряна воспринималась как представитель литературы страны социалистического лагеря; ее опубликованный в 1953 г. сборник «Пять звезд» [7], посвященный болгаро-советской дружбе и братству народов успешно перевел Багряну в разряд «благонадежных» авторов. С другой стороны, поэтические эксперименты Багряны и ее близость к болгарскому символизму, особенно проявившаяся в первых сборниках «Вечная и святая» [8] и «Звезда моряка» [9], привлекали к ее творчеству опальных поэтов Советского Союза, ощущавших лирику Багряны как созвучную собственным поэтическим принципам. Так, еще до Второй Мировой войны поэзию Багряны переводила Марина Цветаева; в дальнейшем в состав блистательных переводчиков Багряны вошли Анна Ахматова и Сергей Шервинский. Благодаря их усилиям, своеобразие поэтических образов и стихотворных форм, используемых Багряной, нашли свое отражение в русскоязычных переводах. Однако личность Елисаветы Багряны оставалась для советского читателя тайной: история жизни и личного выбора Багряны не вполне соответствовала диктуемому советской идеологией образу поэта-гражданина.

Переводы поэтических произведений Багряны, как и подавляющее большинство переводов со славянских языков, осуществлялись

русскими поэтами-переводчиками с подстрочника – прозаического пословного перевода художественного текста на русский язык. Перевод поэзии с подстрочника являлся в СССР общепринятой переводческой практикой: наличие в Советском Союзе неофициальной профессии подстрочника позволяло привлекать к переводу поэзии наиболее квалифицированных (или в иных случаях наиболее политически угодных) поэтов, не имеющих познаний в языке оригинала. Кроме того, использование подстрочника обеспечивало скорость выполнения заказа. Так, крупный сборник стихотворений Багряны «Сердце человеческое», выпущенный издательством «Художественная литература» в 1959 г. [10], содержит переводы, выполненные А. Ахматовой, М. Алигер, В. Инбер, М. Петровых, Е. Солоновичем и С. Шервинским, никто из которых не владел болгарским языком. Самые известные русскоязычному читателю стихотворения Багряны – «Амазонка», «Вечная» и «Правнучка» были также переведены с подстрочника – Шервинским, Ахматовой и Цветаевой соответственно. Таким образом, следует признать, что знакомство русскоязычного читателя с поэзией Багряны было опосредованным вдвойне: перевод сам по себе является разновидностью посредничества, а неизменное использование подстрочника при переводе поэзии Багряны сделало это посредничество двухступенчатым.

Отдельного внимания заслуживает вопрос редакторского отбора стихотворений Багряны для сборников и антологий. Уже упомянутый выше сборник «Сердце человеческое», созданный усилиями блистательного редактора Н.Н. Глен, курировавшей в издательстве «Художественная литература» отдел болгарской литературы, достаточно детально отражает содержание и настроение основных сборников поэзии Багряны. Спустя двадцать лет, в 1979 году, под редакцией Глен вышел еще один подробный сборник поэзии Багряны, озаглавленный «Э. Багряна. Стихи» [11]. В этот сборник вошли впервые публикуемые на русском языке стихотворения из ранних поэтических сборников Багряны, а также переводы ее стихотворений последних лет. Основную часть сборника составили переводы, уже входившие в сборник «Сердце человеческое» 1959 года. Переводчиками впервые публикуемых стихов сборника 1979 г. стали Б. Ахмадулина, Л. Озеров, Р. Казакова, М. Алигер и Е. Аксельрод, также работавшие с подстрочником. Таким образом, несмотря на многочисленные перемены в издательском деле, отношение к поэзии «дружественной болгарской литературы» за двадцать лет изменилось незначительно: перевод недоминантных литератур оставался для поэтов-переводчиков, прежде всего, средством заработка, а имевшиеся в

СССР специалисты по болгарской литературе привлекались к поэтическому переводу и написанию вступительных статей нечасто. Такая политика издательств невольно транслировала читателю превратную идею о незначительности переводимых произведений.

Стихотворения Багряны регулярно входили в переводные сборники и антологии болгарской поэзии, однако включаемые в них отдельные произведения порой мало соответствовали общей творческой направленности и поэтическому кредо Багряны. Так, в сборнике «Мы из XX века. Стихи друзей» 1965 г. [12] Багряна была представлена двумя стихотворениями – «Аэродромы» и «Грядки», – сами заглавия которых наводят читателя на мысль об общей гражданской ориентации лирики Багряны. Вырванное из контекста поэтического наследия Багряны стихотворение «Аэродромы», к примеру, действительно можно принять за рассказ о любви к путешествиям. В 1969 г. в куйбышевском сборнике – также приветственно озаглавленном «Стихи друзей» и имеющим подзаголовок «Поэзия Стара-Загоры» [13] – Багряна была представлена только одним стихотворением – «Колодец», также имеющим нейтральное название и непротиворечивое содержание. При этом, однако, вполне репрезентативная, хотя и классическая подборка стихотворений Багряны была представлена во втором томе антологии болгарской поэзии 1970 г. [14]

Таким образом, возможно, русскоязычному читателю предстоит второе знакомство как с творчеством и поэтической концепцией Елисаветы Багряны, так и с болгарской поэзией в целом. Современные условия переводческой деятельности привели к пересмотру подходов к недоминантным литературам и породили новое поколение переводчиков-специалистов, владеющих малораспространенными языками. С их достижениями можно, к примеру, ознакомиться в томах «Века перевода», регулярно выпускаемых редактором, переводчиком и воистину просветителем Е. Витковским, или на выпускаемом им же одноименном веб-сайте [15]. В любом случае, хочется надеяться, что болгарская литература еще неоднократно подарит вдохновение как болгарским, так и зарубежным читателям.

Литература

1. Tymoczko, M. *Enlarging Translation, Empowering Translations*. – Manchester, UK & Kinderhook, USA: St. Jerome Publishing, 2010. – 353 p.
2. Venuti, L. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. – London: Routledge, 1995. – 353 с.
3. *Translation and Censorship: Patterns of Communication and Interference* / Ed. by E.N. Chuilleanain. C.O. Cuilleainain, D. Paris. – Dublin: Four Courts Press, 2009. – 256 p.
4. Эткинд Е.Г. *Записки незаговорщика*. – Харьков: Права людини, 2013. – 372 с.

5. Круглов В.А. Роль СССР в модернизации социально-экономического и политического потенциала Болгарии в 40-70 годах XX века (на материалах союзного центра и регионов Северного Кавказа). Автореф. дис. ... докт. исторических наук по специальности 07.00.02: отечественная история. – Владикавказ, 2012. <http://cheloveknauka.com/rol-sssr-v-modernizatsii-sotsialno-ekonomicheskogo-i-politicheskogo-potentsiala-bolgarii-v-40-70-godah-xx-veka>. 6. Устав Союза Советских Писателей СССР // Первый Всесоюзный Съезд Советских Писателей 1934: Стенографический отчет. – М.: Художественная литература, 1934. – С. 712-714. 7. Багряна Е. Пет звезды. – София: Български писател, 1953. – 116 с. 8. Багряна Е. Вечната и святата. – София: Книперграфъ, 1927. – 80 с. 9. Багряна Е. Звезда на моряка. – София: Т.Ф. Чипев, 1932. – 104 с. 10. Багряна Э. Сердце человеческое / Под ред. Н. Глен. – М.: Художественная литература, 1959. – 263 с. 11. Багряна Э. Стихи / Под ред. Н. Глен. – М.: Художественная литература, 1979. – 350 с. 12. Мы из XX века. Стихи друзей / Под ред. Ю. Живовой. – М.: Художественная литература, 1965. – 319 с. 13. Стихи друзей. Поэзия Стара-Загоры / Под ред. Ю. Шанькова. – Куйбышев: Книжное издательство, 1969. – 110 с. 14. Болгарская поэзия. Антология в двух томах. Т. 2. – М.: Художественная литература, 1970. – 383 с. 15. www.vekperevoda.com.

Марина Капитонова

г. Санкт-Петербург, Российская Федерация

Понятия симметрии/асимметрии и лингвистической понятности/интерференции как категории оценки письменного и устного перевода

Современное состояние исследований в сфере перевода и переводоведения, безусловно, заслуживает особого внимания, благодаря детальной разработке огромного категориально-понятийного аппарата, многие из элементов которого стремятся к научной объективности и универсализму. Как мы знаем, существует два вида перевода – устный и письменный. Следовательно, возникает вопрос: все ли категории и, в частности, оценочные категории, могут быть применены к обоим видам перевода или они требуют специального разграничения? Для ответа мы предлагаем рассмотреть две универсальные оценочные переводческие категории – симметрии/асимметрии и лингвистической понятности/ интерференции, как пример возможного разграничения.

Как отмечают А.В. Шубников и В.А. Копчик, «в природе нет и не может быть абсолютного равенства двух разобщенных в пространстве или времени предметов. В реальном или относительном равенстве

требуется указание критерия или, лучше сказать, меры равенства» [4, с. 35]. Таким образом, равенство двух сравниваемых объектов нельзя назвать абсолютным. Но в то же время, при существовании небольших отклонений от идеальной симметрии, мы все же говорим, что сравниваемые объекты симметричны: «...если отклонения от безукоризненной симметрии невелики и носят несистематический характер, предмет воспринимается нами как симметричный даже тогда, когда мы ясно видим эти отклонения: окружности, начерченные циркулем и «от руки», принимаются нами как симметричные. Если отклонения увеличиваются, то пропадает и симметрия» [4, с. 11].

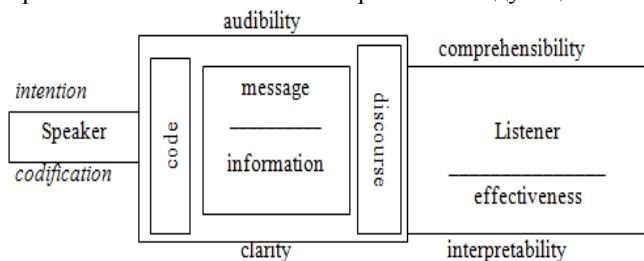
В лингвистике текста определенные аспекты категории симметрии много раз привлекали внимание различных ученых. В частности, исследовались элементы симметрии и ее прагматика при рассмотрении стихотворного ритма, расположение и отбор различных синтаксических и грамматических конструкций в прозаических и поэтических текстах. Этими вопросами занимались в свое время такие лингвисты, как В.В. Виноградов, Д.С. Лихачев, Р.О. Якобсон. «Симметрия/асимметрия является сущностной текстовой категорией (Н.Л. Мышкина). Функцией симметрии исследователи считают скрепление отдельных частей, достижение их равновесия в тексте, (Л.М. Скредина), ритмическую организацию отдельного произведения (Л.М. Скредина, О.Н. Гринбаум, Г.Г. Москальчук). Художественный текст можно представить как особый вид структурной организации – единство тождества и различия. Симметрия в тексте включает не только правильность и повторяемость одних и тех же элементов художественного целого, но и различие их частей» [2, с. 10]. Исследование текстового пространства с учетом универсальной категории симметрии может быть обусловлено: 1) симметричными характеристиками самого текста, которые проявляются в закономерностях формо- и смыслообразования; 2) симметричным строением входящих в текст языковых знаков; 3) инвариантным содержанием вторичных текстов, созданных на основе текста-источника (переводы, интерпретации) [1, с. 73]. Поскольку текст представляет собой продукт взаимодействия и сочетаемости языковых единиц на разных уровнях, то и симметрия будет разноуровневой, т.е. будет проявляться на различных языковых уровнях. С учетом универсальной категории симметрии можно утверждать, что оригинальный (первичный) текст симметричен тексту переводному (вторичному) в случае успешности перевода [3, с. 35]. Взяв во внимание тот факт, что при переводе мы имеем дело с языковыми объектами (текстами), то будет правильным утверждать, что установление отношений симметрии между текстом исходным и

текстом переводным предполагает, прежде всего, рассмотрение симметричных языковых элементов. Таким образом, можно выделить фонетическую, лексическую, морфологическую и синтаксическую текстовые переводные симметрии. К менее изученным видам переводной симметрии относятся графическая, эстетическая, концептуальная симметрии.

Несмотря на столь широкую применимость и универсальность рассматриваемого явления, по нашему мнению, оценочная категория симметрии (или симметричные отношения между текстом-оригиналом и текстом-переводом) может быть применима только в рамках оценки письменного перевода, что, по сути дела, переводит ее в разряд «статичных» критериев анализа переводческой деятельности. Безусловно, категория симметрии (и асимметрии) включает в себя огромное количество различных параметров, среди которых мы можем назвать, прежде всего, гармонию, эквивалентность, адекватность, тождественность. Тем не менее, как нам известно, помимо письменного перевода, существует еще и устный перевод, который, в свою очередь можно далее подразделить на синхронный, конференц-перевод, шушутаж и т.д., каждый из которых обладает своими особенностями, методами и техниками осуществления. В этом контексте для нас становится интересным вопрос о том, существуют ли какие-либо универсальные оценочные категории и для анализа устного перевода?

Ранее мы уже говорили о том, что оценочная категория симметрии является, преимущественно «статичной», т.е. предназначена для рассмотрения и критики перевода фиксированных письменных текстов. В ситуации устного перевода мы имеем дело с речью и речевой деятельностью, т.е. с целым набором динамических когнитивных и психических процессов. Соответственно, и категория, которую мы должны предложить в качестве оценочной, должна быть динамической, т.е. *нелинейной, спонтанной и индивидуальной*. С нашей точки зрения, такой категорией является лингвистическая понятность (англ. – *linguistic intelligibility*), применяемая до настоящего момента в качестве оценки успешности коммуникативной деятельности человека в ситуации обычного межкультурного общения (без перевода) или, еще чаще, как оценка успешности обучения иностранному языку. Мы, в свою очередь, предлагаем рассмотреть процесс устного перевода, как один из видов межкультурной и международной коммуникации, с позиции «*понимать – и – быть понятым*», т.е. в рамках оценочных координат *лингвистической понятности и интерференции*.

Идея лингвистической понятности, как уже было сказано, не нова для научного мира. Так, например, J. Kenworthy в одной из своих работ, посвященной обучению иностранным языкам, отмечает, что «...понятность – означает быть понятым адресатом в конкретное время и в конкретной ситуации» [6]. В самом узком представлении многие ученые связывают лингвистическую понятность с параметром эффективности речи: «...высказывание можно назвать «понятым», если оно эффективно (т.е. если цель коммуникации достигнута в полном объеме)...» [5, с. 8]. L.E. Smith предлагает разграничивать критерии лингвистической понятности (узнавание/распознавание высказывания)/ясности/интерпретируемости (англ. – *intelligibility/comprehensibility/interpretability*) речи в процессе коммуникации [7]. Подобное разграничение имеет место быть, хотя основание для него видится нам не очень устойчивым. Дело в том, что мы рассматриваем категорию лингвистической понятности как сложный (комплексный) лингвистический феномен, следовательно, становится неясным, что подразумевается под простым «узнаванием высказывания»: означает ли это, что участники коммуникации должны обладать одинаковым по объему знанием языка, определенной лексики или, например, должны ли они использовать один и тот же, стандартизированный набор грамматических и синтаксических конструкций для того, чтобы быть понятым? В данном случае мы имеем дело с куда более широким понятием, чем обычное «распознавание высказывания». Более подробно наше видение рассматриваемого явления можно выразить в следующей схеме:

Как и в случае с оценочными категориями симметрии/асимметрии, мы можем охарактеризовать оценочную категорию лингвистической понятности в переводе через призму ее противоположности, т.е. интерференции. Понятие интерференции (в лингвистическом понимании) тесно связано с понятием языкового контакта, о котором, безусловно, написано огромное количество работ в рамках дисциплин психолингвистики и социолингвистики. И тем не менее, в вопросе определения данного понятия мы придерживаемся мнения

У. Вайнрайха, который в своей работе «Языковые контакты» предположил, что два или несколько языков находятся в контакте, если ими попеременно пользуется одно и то же лицо. местом осуществления контакта являются индивиды, пользующиеся языком. Таким образом, мы можем смело утверждать, что проводя исследование в координатах «понятность – интерференция» мы переносим его центр (фокус) со строго языкового объекта на самого человека (билингва или, в данном случае, переводчика), точнее, на его речевую деятельность в процессе межкультурного общения или перевода. По своей сути интерференция сходна с понятием/категорией асимметрии – как отмечают ученые (У. Вайнрайх, Э. Хауген, Е.М. Верещагин), интерференция – это случаи *отклонения* от норм любого из языков, которые происходят в речи билингва, в результате того, что они знают больше языков, чем один (т.е. вследствие языкового контакта). Главная (базисная) составляющая интерференции в этом смысле – психологические факторы и аспекты речи в процессе языкового контакта (т.е. в процессе перевода) – именно они в динамике раскрывают механизм языкового взаимодействия в речи. Однако стоит отметить, что, в целом, понятие интерференции носит скорее пограничный характер и отражает неструктурный (т.е. психолингвистический) и структурный (внутрилингвистический) аспект языкового контактирования.

В заключение стоит отметить, что, проводя параллели между статическими категориями оценки перевода (симметрия/асимметрия) и динамическими (лингвистическая понятность/интерференция), мы, прежде всего, расширяем рамки анализа всех существующих видов перевода. Если в случае с письменным переводом его успешность зависит от установления максимально симметричных отношений между текстом-переводом и текстом-оригиналом на различных языковых уровнях, то для устного перевода – успешность может заключаться в достижении максимальной эффективности (достижении цели) перевода высказывания и снижения риска проявления лингвистической интерференции, чему, прежде всего способствует корректное психолингвистическое поведение переводчика.

Литература

1. Белозерова Н.Н. Законы симметрии и перевод // Университетское переводоведение / Материалы I Всероссийской научной конференции «Федоровские чтения». – СПб: Филологический факультет СПбГУ, 2000. – 309 с.
2. Пономаренко И.Н. Симметрия/асимметрия в лингвистике текста: дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.19. – Краснодар: РГБ, 2006. – 322 с.
3. Разумовская В.А. Русский поэтический текст в переводах: звуковая симметрия и асимметрия / Вестник Иркутского

гос.университета. – Иркутск: Издательство Иркутского гос.унив. 2010. – Вып.4. – 218 с. 4. Шубников А.В., Копчик В.А. Симметрия в науке и искусстве. – М.: Наука. 1972. – 380 с. 5. Clatford J.C. Intelligibility / ELT: Oxford Journals. – Oxford University Press, 1950. – Pp.7-15. 6. Kenworthy J. Teaching English Pronunciation. – London: Longman, 1987. –180 p. 7. Smith L.E. Spread of English and Issues of intelligibility. / The Other Tongue: English across Cultures. – Chicago, Urbana: University of Illinois Press, 1992. – Pp. 75-90.

Каринэ Кардаш

г. Красноярск, Российская Федерация

Стратегии перевода семантической ситуации «поздравление» в китайском художественном тексте

С точки зрения переводоведения, проблема качества перевода имеет непосредственную связь с проблемой переводческого тождества. Предпринимая попытку практического решения данной проблемы, переводчик, переводя некий текст, устанавливает определённое соотношение между оригиналом и его переводом. Таким образом, характер соотношения элементов оппозиции «оригинал-перевод» позволяет говорить о качественном или некачественном переводе, определяет качество данного вида человеческой деятельности. Поэтому адекватный перевод – это, прежде всего, перевод с учетом культурных особенностей иностранного языка без укоренившихся стереотипов о народе.

Современный многоязычный мир не только постоянно нуждается в переводческих услугах, но и предполагает наличие требований к качеству выполняемых переводов – деятельность переводчика регламентирована потребностями общества, сформировавшимися в процессе социальной практики, и переводчик может навлечь на себя критику и разного рода санкции со стороны обслуживаемых им лиц и тех, кто призван контролировать качество (контрольные редакторы издательств, критики перевода, специальные контролёры на международных переговорах и т.д.) [1]. Четкость передачи культурных особенностей и национальных традиций влияет на качество перевода, которые описаны в оригинальном художественном тексте и которые потом будут лежать в основе тех или иных представлений о нации в тексте перевода.

При переводе учитывается не только экстралингвистический фактор, но и собственно лингвистический, который предполагает максимально точное воспроизведение текста на фонетическом, ритмическом, лексическом, морфологическом и синтаксическом уровнях.

Доминирующая эстетическая функция языка художественного текста влияет на выбор стратегий перевода, поэтому механизмы перевода эстетической информации иероглифического художественного текста требуют не просто лингвистического воспроизведения текста на язык оригинала, но и экстралингвистической передачи, которая заключается в особенности восприятия одних и тех же реалий носителями языка и читателей другой лингвокультуры.

Современная переводческая парадигма давно вышла за рамки лингвистической теории перевода и эффективно развивается как междисциплинарное направление, позволяя инкорпорировать достижения литературоведения, семиотики, культурологии для решения своих задач. Одним из актуальных вопросов теории перевода является определение ключевых понятий перевода, к которым относится стратегия перевода [2, с. 90].

Термин «стратегия перевода» является неоднозначным и понимается по-разному. В данном исследовании стратегии перевода включают основные задачи выбора иностранного текста для перевода и выборе метода для его перевода. Причем оба вида задач детерминируются различными факторами: культурными, экономическими, политическими» [3, р. 240].

Ф. Шлейермахер говорит о том, что у переводчика есть две возможности осуществления перевода: либо отправить в путешествие автора, приблизив его к читателю, либо поступить ровно наоборот. Исследователь не предложил определенных терминов для обозначения данных двух стратегий. Теперь в немецком языке они известны как *Entfremdung* (движение автора к читателю) и *Verfremdung* (движение читателя к автору) [4].

На текущий момент у этих терминов не существует общепринятых русскоязычных эквивалентов, вследствие чего понятия, введенные Л. Венути, зачастую не переводятся либо калькируются как «доместикация» и «форенизация». Последовательная реализация первой стратегии приводит к тому, что результирующий текст воспринимается как изначально созданный в условиях принимающей культуры. Перевод читается так же легко, как произведение, написанное соотечественником и современником читателя. И наоборот, при «форенизации» переводчик сознательно нарушает лингвистические и культурные нормы языка перевода с целью сохранить «чуждость» оригинала. Выбирая ту или иную стратегию, переводчик, согласно Л. Венути, либо становится агентом этноцентричной агрессии, колониальной политики по отношению к чужой культуре, либо бросает вызов собственной культуре, десхематизируя ее язык [5, с. 6].

Проблематика «столкновения цивилизаций», акцентируемая

Л. Венути при помощи данных категорий, соответствует его пониманию процесса перевода. Согласно Л. Венути, перевод с одного языка на другой происходит на трех уровнях: перевод осуществляется, во-первых, с одного языка на другой; во-вторых, из одной эпохи в другую; в-третьих, из одной культуры в другую.

Группа факторов, влияющих на процесс перевода художественных текстов, детерминирована различиями культур. «Здесь часто возникает необходимость культурной адаптации, то есть приспособления переводящего языка и культуры к передаче сугубо иноязычной и инокультурной информации» [6, с. 123]. А.Л. Семёнов указывает на то, что «качество перевода чаще всего определяется глубиной знания переводчиком соответствий, совпадений и несовпадений при восприятии контекста». Но, тем не менее, контекст часто становится продуктом смешения некоторых понятий в различных языковых культурах [7, с. 32]. При переводе художественного текста переводчику необходимо избегать индивидуальных и коллективных стереотипных представлений о нации, чья культура является предметом его анализа; быть объективным и непредвзятым интерпретатором незнакомых ему реалий другой («чужой») этнокультуры.

В рамках данного исследования был проведен сопоставительный анализ семантической ситуации «поздравление» из текста современной китайской художественной литературы «Цветы в море зла» автора Цзэн Пу (1905) и его перевода на русский язык автора В. Семанова, изданный в 1990 г. [8; 9].

Таблица. Пример семантической ситуации «поздравление»

Текст-оригинал на китайском языке	Перевод В. Семанова 1990 г.
雯青回到家来，那报喜的早挤满一门房， “大人升官”，“大人高发”的乱喊。 雯青自与夫人商量，一一从重发付。 接着谢恩请训，一切照例的公事， 还有钱行辞行的应酬，忙得可想而知。	... Подъезжая к дому, Цзинь увидел целую толпу попрошайек, которые приветствовали его нестройными возгласами: — Поздравляем вашу милость с повышением! Блестящей вам карьеры! Посовествовавшись с женой, Цзинь Вэньцин щедро одарил пришедших, а затем написал благодарственное письмо императору, испрашивая указаний,— короче говоря, сделал все, что полагалось в таких случаях. Не обошлось, разумеется, без прощальных пирушек и проводов. Можно представить себе, как он был занят.

В данной таблице представлена семантическая ситуация «поздравление»: ситуация связана с повышением по службе главного героя. В представленной ситуации есть повод поздравления, реализация, то есть факт совершения коммуникативного акта, и результат поздравления. Мы считаем, что данный перевод на русский язык подходит больше к стратегии «доместикации», то есть ориентирован на язык перевода. Представим авторский перевод с учетом выбранной нами смешанной модели стратегии перевода:

«Вэньцин вернулся домой, около порога его ждала толпа людей, радостно восклицая: «Поздравляем Вашу милость с повышением, желаем Вашему превосходству блестящей карьеры». Вэньцин посоветовался со своей супругой и по порядку начал все готовить. Сначала отправил благодарственное письмо императору, то есть, как и полагается в таких служебных делах, также устроил процальный обед для гостей, в общем, можно представить, как он был занят».

Представленный авторский перевод, на наш взгляд, наиболее точно передает не только оригинальный смысл ситуации, но и сохраняет мелодичность оригинального поздравительного текста, также сохранен порядок слов и их значений, что приближает читателя к культуре и китайскому языку художественного текста. Выбор стратегии перевода семантической ситуации «поздравление» является важным моментом при переводе художественного текста. В данном случае мы придерживаемся смешанной модели. Доместикация в авторском переводе «объясняет» читателю само поздравление, путем добавления перформативного глагола «поздравляем» и предиката «желаем» в коммуникационном действии. Форенизация отвечает за мелодичность и порядок оригинального текста. В художественном тексте сложно придерживаться какой-либо одной стратегии перевода, поскольку художественный текст – это сплетение своеобразия оригинала и передача данного своеобразия на язык перевода.

Стоит отметить, что верное восприятие, передача и сохранение всего национального своеобразия оригинала является сложной задачей как в решении практических вопросов, так и в теоретическом плане. Решения подобных задач зависят от степени и уровня фоновых знаний у переводчика о жизни, описываемой в оригинале, а также выбора подходящей и эффективной стратегии перевода. С расширением подобных исследований национальные барьеры другой культуры становятся преодолимы, и действительность иной страны, приближаясь к читателю, в какой-то мере демонстрирует свою национальную специфичность и культурную значимость.

Литература

1. Соколовский Я.В. Соотношение оригинала и перевода художественного текста: изоморфно-когнитивный подход: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 [Текст] / Соколовский Ярослав Викторович. – Красноярск, 2009. – 233 с.
2. Корнаухова Н.Г. Переводческие стратегии в аспекте манипуляции сознанием // Вестник ИГЛУ № 3 (15) / 2011 – Иркутск, 2011. – с. 90-96.
3. Venuti, L. Strategies of translation. In M. Baker (Ed.), Encyclopedia of translation studies. London and New York: Routledge, 2001. – Pp. 240-244.
4. Шлейермахер Ф. О разных методах перевода // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 9. Филология. 2000. № 2. – С. 132-133.
5. Нестеренко О.В. Феномен «насильственного перевода» (на материале англоязычных переводов поэмы Н.В. Гоголя «Мертвые души») // Текст. Книга. Книгоиздание. 2012. № 2. // ООО «Издательство ТГУ». – Томск. – 118 с.
6. Казакова Т.А. Художественный перевод. Теория и практика [Текст]: Учебник / Т.А. Казакова – Спб. ООО «ИнЪязиздат», 2006. – 544 с.
7. Семёнов А.Л. Основные положения общей теории перевода [Текст]: учебное пособие / А.Л. Семёнов. – М.: Муравей, 2000. – 320 с.
8. 曾朴《孽海花》, 1905 [Электронный ресурс]/Режим доступа: <http://www.5156edu.com/html/10554/2.html>.
9. Цзэн Пу. Цветы в море зла: Роман / Пер. с кит. В. Семанова; Редкол.: Г. Гоц, Л. Делюсин, Д. Мамлеев и др.; Вступ. статья и примеч. В. Семанова; Стихи в пер.И. Голубева. – М.: Худож. лит. – 1990. – 480 с.

Zaal Kikvidze

Tbilisi, Republic of Georgia

How to Gloss and Translate Georgian Echo-Paired Words

In the present paper I attempt to provide an adequate notional, terminological and structural/semantic treatment of what is referred to as echo words. As far as the term in question is associated with a particular kind of reduplication, I will start with dwelling upon reduplication as a phenomenon at large. The earliest classification appeared back in 1862 when August Friedrich Pott divided *doubling* ('Doppelung') into two subtypes: *geminatio* and *reduplication*. Pott views *geminatio*, as different from the present-day understanding of the term, as *total doubling* ('Widerholung im Ganzen') and *reduplication* as *partial doubling* ('verkürzte und nur zum Theil, also bloß andeutungsweise vollzogene Wiederholung') [1, p. 16]. Since then, *total reduplication* and *partial reduplication* have been treated as prototypical sub-types within various classifying patterns [see, for instance, 2]. Owing to the said approach, reduplication patterns like *ablaut reduplication* and *echo reduplication* have been viewed as non-prototypical. It is also referred to as rhyming

reduplication, and sometimes even as *ricochet words*. The terms are semantically motivated as far as it is reduplication of a word, with replacement of the onset or, sometimes, vocalism and internal material of the copy (e.g. easy-peasy, hokey-pokey, teenie-weenie, boogie-woogie, etc.). “[I]t consists of two immediately adjacent strings of segments which differ as to the quality of the filler of one of their slots, meaning: they share all segments but one. This partial phonological identity has another effect which jeopardizes the word-hood of the string of segments which constitutes the copy in the pair of strings. This string which displays one segment which is not copied from the original string often is a non-word and thus only exists in combination with the original string (i.e. it is bound to the co-occurrence of the original and appears only in this particular construction). The non-word itself has no autonomous semantics. The most commonly used term for reduplication of this kind is echo-word formation” [3, p. 109]. Hence, its base is a free form, while a reduplicant is a bound one. Across (genetically, typologically, geographically differing) languages echo pairs produce the meanings ‘et cetera,’ ‘and the like,’ ‘associated with,’ ‘extremity,’ ‘concentration,’ ‘generality,’ ‘plurality,’ and so on.

My aim is to find out whether these typological commonalities are true for Georgian echo-word formations. For the sake of this, I mined one of the comprehensive and trustworthy Georgian-English dictionaries [4] for such constructions and checked how they are translated:

(1) **abiz-babiz!** *n game counting infants’ fingers: abiz-babiz, biz da oci “eeny-meeny-miny mo (and twenty)”* [4, p. 11].

(2) **avan-čavani** *n 1 factotum, right-hand man, secretary; 2 ins and outs, vicissitudes, secrets going on* [4, p. 23].

(3) **aziz-mazizi** *a dim lovely, precious* [4, p. 26].

(4) **ala-bala** *1 sb who doesn’t stop walking; sb who walks with big strides; 2 fuss, ado* [4, p. 39].

(5) **alan-talani** *a topsy-turvy; kveq’ana ~ xom ar aris! “The world isn’t for up for grabs!”* [4, p. 40].

(6) **alaq’-malaq’i:** *alaq’-malaq’s gadadis “goes head-over-heels;” ~ gadaiaara “went head-over-heels”* [4, p. 41].

(7) **alilios-galilios** *ij 1 reply to sb talking nonsense; 2 spell against scorpions* [4, p. 42].

(8) **anek’i-banek’i** *n game counting infants’ fingers as twenty: anek’i, banek’i, tvramet’i, cxramet’i, oci “eeny, meeny, eighteen, nineteen, twenty”* [4, p. 78].

(9) **anč’i-manč’i** *n weaver’s reed, comb and shuttle* [4, p. 79].

(10) **at’a-bat’a!** *ij alack alas!* [4, p. 99].

(11) **aq’al-maq’ali** *n quarrel, scuffle, brawl* [4, p. 128].

- (12) **ašiq'-mašiq'(oba)** *vn f* infatuation, passionate love [4, p. 131].
 (13) **ača-bača** *n* various things [4, p. 133].
 (14) **aca-baca** *adv* staggering, wandering (*eyes*) [4, p. 135].
 (15) **elet-meleti** *n*: *-mosdis* “terror comes over sb” [4, p. 639].
 (16) **elisao-melisao** *rhyming nonsense in folksong* [4, p. 641].
 (17) **eo-meo** *rhyming refrain in Georgian folksong* [4, p. 646].
 (18) **indi-mindi** refrain and title of Gurian song [4, p. 749].
 (19) **inči-binči** *a* the slightest; *kartuli inči(-binči)c ar icis* “doesn’t know a word of Georgian” [4, p. 752].
 (20) **io-c’io** *adv*: *-c’avida* “was smashed/torn into pieces” [4, p. 752].
 (21) **ic’ilo-bic’ilo 1** chant in, and name of, game: *children sit with legs out, one child counts legs on eeny-meeny miny mo principle; last child counted folds legs; game ends when all legs are folded*; **2** drawn-out boring procedure [4, p. 774].
 (22) **ok’o-bok’o // ok’ro-bok’ro 1** *n a* uneven/rough (ground); **2** messy, disordered [4, p. 1054].
 (23) **oğro-čogro** *n* uneven/rough/jagged/bumpy ground [4, p. 1063].
 (24) **salam-kalami** *n* exchange of greetings; small talk [4, p. 1122].
 (25) **salik’-malik’i** *n* hop-scotch [4, 1123].

According to the list, the emerging consonants in the reduplicants are several: **b-** (in (1), (4), (8), (10), (13), (14), (19), (21), (22)), **m-** (in (3), (6), (9), (11), (12), (15), (16), (17), (18), (25)), **č-** (in (2), (23)), **t-** (in (5)), **g-** (in (7)), **c’-** (in (20)), **k-** (in (24)). Judging from the quantity of occurrences, one may conceive of the **b-** and **m-** as productive elements (moreover, they can logically be assumed to be interrelated phonetic varieties: a bilabial voiced stop and a bilabial nasal). However, another view of the words in the list highlights the fact that almost (except (25) **salam-kalami**¹) all of the reduplicatives do not comply with the division of their segments into a free form and a bound form. Their bases are bound forms as well. This is due to the fact that they are either borrowings or very old (predominantly, obsolete) words. It is also noteworthy that many of them are either rhymes in counting-out games ((1) **abiz-babiz!**, (8) **anek’i-banek’i**, (21) **ic’ilo-bic’ilo**) or glossolalia ((16) **elisao-melisao**, (17) **eo-meo**, (18) **indi-mindi**) or interjections of various ritual functions ((7) **alilios-galilios**, (10) **at’a-bat’a!**).

Another peculiarity about them is their meaning-related aspect. Specifically, following A. Montaut [5], there are “two main areas of reduplication: total or integral reduplication (R), where the whole unit (F) is

¹ The word *salam-i* is a borrowing from Arabic, and, actually, it is a free form in Georgian (“greeting salutation, salaam ... compliments, respect” [4, p. 1122]); however, *salam-kalami* (< Arab. *As-salamu alaykum*) is a loanword.

reduplicated in the same form (F) (R=F-F), and echo constructions or partial reduplication (E), where the first unit (F) is altered in the second occurrence (F') in a more or less systematic way (R=F-F')" [p. 23]; this is about their formal aspect, and all of the above listed constructions exemplify the F-F' pattern. As for their semantics, it is stated that "[t]he echo construction (a phonetic alteration of F into F') bears on the notion: it works as an extension of the notional domain ("N and other similar things")" [p. 38]. Truly enough, none of the reduplicatives from the Georgian list (again except (25) **salam-kalami**) can conform to the pattern. The bases in question do not represent any notional domain; hence, they cannot be extended in any way.

It should necessarily be mentioned that, alongside with the listed constructions, Georgian attests to "prototypical" echo-paired words complying with "prototypical" regularities; e.g. (26) **xili-mili** "fruits", (27) **xurda-murda** "small (change/coins)", etc. Such reduplicatives are not loanwords. What they have borrowed is the *m*-reduplication pattern which is unarguably a contact-induced phenomenon occurring in various languages. "A cursory look at languages in the neighborhood of Turkish (including former possessions of the Ottoman empire) reveals that patterns which closely resemble *mühleme* can be found to the south, east, north and west, in languages for which relatively close contacts with Turkish are almost self-evident or historically well documented. These languages belong to different phyla and macrophyla. Moreover, they are also typologically quite different from each other" [3, p. 116].

With a view to the discussed examples, it can be concluded that two kinds of echo-word constructions occur in Georgian: 1) "non-prototypical" echo reduplicatives (both a base and a reduplicant are bound forms; they may do not extend the notional domain; most of them are loanwords); 2) "prototypical" echo reduplicatives (a base is a free form while a reduplicant is a bound form; it extends the notional domain; it is a contact-induced phenomenon). Hence, I claim that there are two distinct layers of echo constructions in contemporary Georgian and, thus, they are two distinct phenomena from a synchronic standpoint.

References

1. Pott, A. F. *Doppelung (Reduplikation, Geminatio) als eines der wichtigsten Bildungsmittel der Sprache, beleuchtet aus Sprachen aller Welttheile*. Lemgo/Detmold: Meyer, 1862; 316 pp.
2. Moravcsik, E. Reduplicative constructions. In *Universals of Human Language*, vol. 3: Word Structure, ed. by J. H. Greenberg. Stanford: Stanford University Press, 1978: 297-334.
3. Stolz, T. Total reduplication vs. echo-word formation in language contact situations. In *Language Contact and Contact Languages*, ed by P. Siemund &

N. Kintana. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2008: 107-132.
4. Rayfield, D. (Ed.-in-Chief), *A Comprehensive Georgian-English Dictionary*. London: Garnett Press, 2006: 1728 pp. 5. Montaut, A. Reduplication and 'echo words' in Hindi/Urdu. *Annual Review of South Asian Languages and Linguistics 2008*, ed. by R. Singh. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 2008: 21-61.

Наталья Климович

г. Красноярск, Российская Федерация

Кто манипулирует переводом?

Манипулятивное переводоведение, возникшее в 1980-х годах на основе работ Г. Тури, Дж. Ламбера, Д. Холмса и И. Эвен-Зохара, посвященных сравнительному литературоведению, является объектом исследования многих теоретиков и практиков перевода. Название «манипулятивная школа» перевода («Manipulation School») возникло вслед за названием антологии «Манипуляция литературы» («The Manipulation of Literature. Studies in Literary Translation»), изданной в 1985 году под редакцией Т. Херманса [1]. Исследованию манипуляции в художественном тексте посвящены работы А. Лефевра, С. Басснет, А. Дукате, В.-Л. Инкери, А.М. Каплуненко, Е.Ю. Куницыной, А. Краминой, Н.Г. Корнауховой.

Представители манипулятивной школы утверждают, что каждый переводной текст является результатом манипуляции текста оригинала языком и культурой перевода и манипуляция в художественном переводе неизбежна [2; 1; 3; 4; 5; 6; 7; 8].

Существует убеждение, разделяемое как теоретиками манипулятивной школы, так и профессиональными переводчиками-практиками в области художественного перевода в том, что в процессе перевода манипуляции подвержены как сами переводчики, так и, соответственно, читатели переводов. Один из важных вопросов, касающихся манипуляции в переводе – это вопрос о том, почему переводчик неверно интерпретирует и искажает текст оригинала и кто является манипулятором в переводе.

А. Крамина [6] выделяет два вида манипуляции. Манипуляция, причиной которой являются идеологические, экономические, социальные, политические и культурные факторы, происходит сознательно и может быть определена как *сознательная манипуляция*. Манипуляция, происходящая вследствие низкого профессионального уровня переводчика, его незнания и неспособности правильно и в полном объеме

воспринять и декодировать информацию оригинального текста, может быть определена как *бессознательная манипуляция*.

Согласно А. Лефевру на переводчика также влияет множество других дополнительных факторов, включающих возраст, пол и опыт переводчика, а также положение перевода в культуре [9; 5]. Уровень адаптации перевода к установленным в обществе языку перевода стандартам будет зависеть от положения перевода в той или той культуре. Так, например, если положение перевода вторично, то частотность адаптаций увеличивается. Кроме того, переводчик находится на перепутье между желанием перевести текст настолько близко к оригиналу, насколько возможно, и желанием соответствовать требованиям культуры языка перевода.

К. Норд [10] вводит понятие *инициатора* перевода, который играет ключевую роль в процессе перевода. Помимо того, что это личность, обладающая определенным набором характеристик, инициатор также является тем лицом, которое запускает процесс перевода и определяет его курс. Таким образом, процесс межкультурной передачи текста начинается потому, что инициатору нужен определенный коммуникативный инструмент – текст оригинала. Это означает, что инициатору нужен перевод того или иного текста для определенной цели. Выбор текста оригинала инициатором и или любым другим лицом, а также цель перевода того или иного текста определяют стратегию его перевода.

Таким образом, стратегия, которой будет следовать переводчик, определяется коммуникативными потребностями инициатора. На практике, прежде чем начать работу с текстом оригинала, переводчики обычно получают инструкции по его переводу и процесс перевода будет неизбежно определен данной информацией, даже если переводчик попытается сделать все возможное, чтобы перевести текст настолько близко к оригиналу, насколько это возможно. Соответственно, инициатор, активизирующий процесс перевода, определяющий стратегию, которой будет следовать переводчик, и влияющий на нее, может являться манипулятором.

В случае бессознательной манипуляции, сам переводчик выступает в роли манипулятора, искажая текст оригинала. Переводчики, в том числе и художественной литературы, взаимодействуют с различными культурами. Однако сами переводчики, в большинстве случаев, являются представителями одной из этих культур – культуры языка перевода, которая определяет уровень адаптации исходного текста к языку оригинала. Когда стратегию переводчика определяет культура языка перевода, переводчик будет неизбежно адаптировать текст языка оригинала, выступая в качестве манипулятора. В некоторых

случаях это случается непреднамеренно и обусловлено низким профессиональным уровнем переводчика.

В том случае, когда автор производит текст с целью намеренно манипулировать читателем, автор выступает манипулятором текста оригинала. Переводчик в этих условиях становится бессознательным манипулятором, поскольку переводимый им текст будет также манипулировать его читателями на языке перевода, однако, в отличие от автора, переводчик делает это бессознательно, он лишь воспроизводит оригинальный текст, обладающий манипулятивными функциями.

Однако, в случае сознательной манипуляции, переводчик находится под давлением, т. е. он сам является объектом манипуляции. Возникает вопрос: кто манипулирует переводчиком? В подобной ситуации манипулятором выступает инициатор перевода, поскольку данная личность или учреждение использует свое влияние, чтобы контролировать и/или влиять на процесс перевода.

Однако инициатор является не единственным манипулятором текста перевода. Квалификация переводчика, его знание культуры языка оригинала и языка перевода позволяет предвидеть возможную реакцию получателя текста перевода и тем самым приспособить функциональную адекватность текста перевода, который они производят. В случае сознательной манипуляции тот факт, что переводчик выступает создателем текста для целевой культуры, адаптируя, тем самым, авторский текст с целью получения коммуникативного инструмента для культуры языка перевода, имеет ключевое значение. Цели и намерения инициатора определены культурными нормами и политической ситуацией в стране. Таким образом, в разных странах мира в различные исторические периоды некоторые литературные произведения не переводились вообще, либо были переведены в соответствии с определенными требованиями. Одним из примеров является политика перевода, принятая в Советском Союзе, когда из-за государственного контроля, контроля партии и введенной цензуры некоторые художественные тексты, содержавшие нежелательную информацию или, например, аллюзии на религиозные темы, были переведены с многочисленными изменениями или опущениями.

Следовательно, в случае сознательной манипуляции манипулятором выступает сама культура (традиции, обычаи и верования, социальная организация определенной страны или группы, искусство, музыка, убеждения, политическая культура и т. д.). Культура является одним из наиболее важных факторов, поскольку обычаи, традиции, религия и политическая ситуация в стране языка перевода определяют как намерения и действия инициатора, так и стратегию, которой будет придерживаться переводчик.

Литература

1. Hermans T. The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation. – Croom Helm, 1985. – 249 p.
2. Even-Zohar I. The position of Translated Literature within the Literary Polysystem // Literature and Translation: New Perspectives in Literary Studies. – Leuven: Acco, 1978. – P. 117-127.
3. Lefevere A. Translation, Rewriting and Manipulation of Literary Fame. – London; New York: Routledge, 1992. – 170 p.
4. Bassnett S. Constructing Cultures: Essays on Literary Translation / Susan Bassnett, Andre Lefevere. – Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 2000. – 143 p.
5. Farahzad F. A Gestalt Approach to Text Manipulation in Translation. (Available at: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED429437.pdf>). – 14 p.
6. Kramina A. Translation as Manipulation: Causes and Consequences, Opinions and Attitudes // Studies about Languages. – 2004. № 6. – P. 37-41.
7. Dukate A. Manipulation as a Specific Phenomenon in Translation and Interpreting. Riga: University of Latvia, 2007. – 212 p.
8. Корнаухова Н.Г. Перевод VS. Версия: виды манипуляции в художественном переводе // Вестник Иркутского государственного лингвистического университета. Серия Филология. – 2011 г. № 2(14). – С. 176-184.
9. Toury G. In Search of a Theory of Translation. Tel Aviv: Tel Aviv University Press, 1980. – 159 p.
10. Nord C. Function and Loyalty in Bible Translation // M. Calzada-Pérez (ed.). Apropos of Ideology. Philadelphia: Multilingual Matters, 2003. P. 89-112.

Олена Ковтун, Ірина Фесенко
м. Київ, Україна

Особливості перекладу назв кінофільмів

Сучасна дефініція терміна «фільм» є досить широкою. Фільми створюють із різною метою, вони можуть мати розважальний, навчальний, просвітницький та ін. характер. Фільм є продуктом культурної діяльності, вони створюються певними народами і відображають особливості певних культур. Фільми є впливовим засобом передавання цінностей, ідей та інформації.

Переклад кінофільмів – дуже важлива в наш час галузь творчого і комерційного перекладу. Більшість фільмів, що виробляються за кордоном, для виходу в кінопрокат України повинні бути перекладені українською мовою. Сучасний перекладач у сфері кіноіндустрії повинен вміти перекладати фільми будь-якого жанру, адже інтерес до фільмів, знятих за кордоном, ніколи не зникне. Візуальні елементи фільму не потребують перекладу, даючи кінофільму універсальну владу комунікації. Особливої уваги в перекладацькому плані потребують назви кінофільмів. Назва фільму відіграє важливу роль у

розумінні жанру фільму, встановлює зв'язок між назвою та змістом, привертає увагу потенційного глядача своєю оригінальністю.

На початку ХХ сторіччя назви фільмів нагадували заголовки газет. Кінорежисери, знімаючи кіно, вагалися з приводу того, чи фільм має розповідати життєві історії і, таким чином, назва мала б стати мето-німією реальності, чи сюжет фільму має бути вигаданим і метафоричним, а назва, – як у романі. У першому випадку фільм має бути чимось на кшталт візуального репортажу, подібного до газетного, і з відповідною назвою [1, с. 6].

Заголовок – це спосіб дати глядачеві можливість із першого погляду зорієнтуватися, чи треба дивитися цей фільм, чи ні. Виходячи з цього, для заголовку має бути характерна точність вираження сенсу фільму, тобто ясність і простота форми, він повинен бути зрозумілий кожному читачеві. Привертаючи увагу глядачів, будь-який заголовок фільму повинен легко сприйматися, читатися без труднощів [4, с. 5].

Заголовок одночасно виконує такі функції:

1. сигнальну (привертає увагу потенційного глядача);
2. інформативну (дає уявлення про фільм);
3. змістовну (передає основну тему або ідею) – обумовлює зв'язок заголовка з усім змістом фільму [4, с. 6].

Крім того, заголовок налаштовує аудиторію на певну емоційну тональність. Усі варіанти перекладу назв того чи іншого фільму стають частиною рецензій цього фільму. Крім того, перекладена назва виконує важливу функцію реклами, може своєрідно реалізовувати функцію експресивності та емоційності.

Переклад назви фільму – це окрема перекладацька проблема, яка спричиняє появу суперечок з приводу того, яку стратегію обрати задля адекватного перекладу. Слід зазначити, що назва фільму виконує функцію стиснення змісту всього фільму в коротку фразу, яка повинна надати потенційному глядачеві необхідну інформацію стосовно жанрової специфіки кінострічки та її змісту. Тож перекладач повинен враховувати ці аспекти, що вимагає від нього певних екстралінгвістичних знань.

При перекладі назв фільмів застосовують певні перекладацькі прийоми і трансформації [3, с. 10].

Перший з прийомів – калькування або пряма передача назви фільму (дослівний переклад). Наведемо приклади.

“The Adaptation” – «Адаптація», *“Address Unknown”* – «Адреса невідома», *“Escape Plan”* – «План втечі», *“3 Days to Kill”* – «Три дні на вбивство», *“Dear John”* – «Любий Джон», *“Wrath of the Titans”* – «Гнів Титанів», *“Supernatural”* – «Надприродне».

Другим перекладацьким прийомом є транслітерація (відтворення за літерами) і транскрипція (відтворення за звуками) власних назв. У такий спосіб перекладені такі назви фільмів: *“Avatar”* – «Аватар», *“Avalon”* – «Авалон», *“Pearl Harbor”* – «Перл Харбор», *“John Carter”* – «Джон Картер», *“Gladiator”* – «Гладиатор».

Третім способом перекладу є трансформація назви. Це робиться з урахуванням екстралінгвістичних чинників для того, щоб глядачі могли зрозуміти культурні елементи і вони не виявилися для них чужими. Така трансформація полягає в залученні певних смислових об’єктів, які мають відношення до сюжету фільму. Ми помітили застосування таких трансформацій у перекладі назв фільмів: додавання, вилучення, заміна.

Наведемо приклади застосування трансформації додавання лексичних одиниць при перекладі назви кінофільму. *“The Grinch”* – «Грінч, викрадач Різдва». Як бачимо, при перекладі було додане ціле словосполучення, яке схарактеризовує те, що це саме різдвяний фільм.

Відзначаємо випадки, коли окремі фрази додають до оригінальної назви, щоб фільм користувався великим успіхом у прокаті. Класичним прикладом є такий: *“17 Again”* – «Татові знову 17». Це американська кінокомедія режисера Бerra Стірса про спробу виправити помилки молодості. Основна його ідея – перевтілення, коли герой, прокинувшись вранці, став іншою людиною. У назві було додано слово «тату», що придало назві фільму точніший сенс.

Наступний приклад стосується стратегії вилучення лексичної одиниці: *“Three Burials of Melquiades Estrada”* – «Три могили». Це вилучення виправдане тим, що через ім’я Мельхіадес Естрада назва стала б дуже важкою для сприйняття українського глядача. Якщо для англomовного глядача власна назва є цілком зрозумілою, то для вітчизняного глядача іноземне ім’я ні про що не говорить та лише ускладнює сприйняття назви.

Ще один прийом, яким користуються українські перекладачі, – заміна назви фільмів, наприклад: *“The Cinderella Man”* – «Нокдаун». Жанр цього фільму – драма, екшн. Це історія про чоловіка, який під час Великої депресії починає займатися боксом, щоб заробити гроші на життя. З’ясується, що у Бреддока є справжній спортивний талант, який підносить його до вершин слави. А минуле бідняка стало приводом для появи його прізвиська – Попелюшка. Однак українські перекладачі не змогли поставити слово Попелюшка в чоловічому роді, тому їм довелося відмовитися від перекладу і знайти контекстуальну заміну – «Нокдаун».

Інколи причиною заміни є неможливість передачі внутрішньої форми англомовної назви, як у такому випадку: *“Hachi: A Dog’s Tale”* – *«Хатіко: Найкращій друг»*. Наведений приклад яскраво ілюструє необхідність застосування трансформації заміни. Дослівний переклад *«Хатіко: казка про собаку»* чи *«Хатіко: розповідь про собаку»* звучить не досить доречно, оскільки фільм знятий за реальними подіями. Переклад *«Розповідь про собаку»* теж не є вдалим варіантом, така назва навряд чи зацікавила б глядача, бо вона є занадто загальною.

Доцільно звернути увагу на назву фантастичного двосерійного фільму *“Dark Kingdom: The Dragon King”* – *«Кільце Нібелунгів»*. Фільм заснований на середньовічній німецькій епічній поемі *«Пісня про Нібелунгів»*. Ця поема і послужила українському перекладу фільму. Дослівний переклад фільму *«Темне Королівство: Король Дракону»*. Але ця назва не несе лексичного значення і не дає глядачеві жодної підказки про зміст фільму і потенційні очікування від фільму.

Проведений аналіз способів перекладу назв фільмів засвідчує, що на вибір певної стратегії перекладу впливає низка причин. На наш погляд, при виборі перекладацької стратегії основною умовою стає наявність або відсутність культурологічного компонента. Однією з важливих причин зміни назв фільмів є випадки, зумовлені лінгвоетнічним бар'єром культур, реаліями, фразеологізмами.

Література

1. Антропова А.В. Названия американских, английских и российских кинофильмов: сопоставительная характеристика и проблемы перевода: автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.20 – «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/nazvaniya-amerikanskikh-angliiskikh-i-rossiiskikh-kinofilmov-sopostavitelnaya-kharakteristik#ixzz3YRkJ79dm>.
2. Богачова Н.А. Комплексні лексико-граматичні трансформації при перекладі найменувань британських кінофільмів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/886/1/4_conf_skalkina_390-394%2B.pdf.
3. Коваленко А.М. Заголовок англомовного журнального мікротексту-повідомлення: структура, семантика, прагматика (на матеріалі тижневика Newsweek): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 – «Германські мови» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dissers.com.ua/contents/p-2/3696.html>.
4. Подымова Ю.Н. Названия фильмов в структурно-семантическом и функционально-прагматическом аспектах автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.01 – «Русский язык» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/nazvaniya-filmov-v-strukturno-semanticheskoy-i-funktsionalno-pragmaticheskoy-aspektakh>.
5. Wikipedia, The Free Encyclopedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.wikipedia.org/>

Англійська транспортна термінологія та її відтворення українською мовою (на матеріалі текстів НТЛ)

У зв'язку зі швидким розвитком транспортної промисловості інтенсивного розвитку зазнає і транспортна термінологія. Англійська транспортна термінологія – це цілісна термінологічна система, всередині якої виділяють такі термінологічні сфери: види вантажів, типи транспортних засобів, контейнерні перевезення, системи портів і терміналів, терміни, що стосуються оформлення необхідної документації в певній галузі тощо. Наприклад, тематична група абстрактних понять технологій вантажних перевезень охоплює “door to door” та “just in time” technology – технології «від дверей до дверей» та «точно в строк», що охоплюють *multimodal* та *intermodal transportation* (мульти-модальні й інтермодальні перевезення) з підрозділом на технології: *piggyback* – контрейлерні перевезення, *bimodal road railers* – роудрейлерні технології тощо [4].

Транспортна терміносистема в англійській мові формувалася як шляхом запозичень, так і на власному мовному матеріалі.

Аналіз свідчить, що запозичення термінів має значний вплив на формування й становлення англійської та міжнародної транспортної термінології. До латинських запозичень відносять, наприклад, *adapter* – з лат. *adaptare* (приспосовувати), *accumulator* – з лат. *accumulo* (збирати, накопичувати), *distance* – з лат. *distantia* (відстань), *station* – з лат. *station* (положення, стан, місцеперебування).

Запозичень із грецької мови не так багато, зокрема, це *truck* (вантажівка, вагонетка) – з гр. *trokhos*, *zone* (зона) – з гр. *zone*, *schedule* (графік, шкала) – з гр. *skhida*, *tachometer* (тахометр) – з гр. *tachos* (частота, швидкість) та *metron* (міра), *dynamics* (динаміка) – з гр. *dynamikos* (діючий).

Значна частина термінів увійшла в англійську транспортну термінологію через старофранцузьку мову. З-поміж таких лексичних одиниць доречно відзначити *rail* – з франц. *raille* (пряма палиця, брусок), *depot* – з франц. *depot* (депо), *baggage* – з франц. *baggage* (багаж), *viaduct* – з франц. *viaduc* (віадук), *injector* – з франц. *injecteur* (впирскувати).

З німецької мови до англійської транспортної термінології увійшла невелика кількість термінів, зокрема, *diesel* (дизель) – від імені німецького винахідника, інженера Дизеля (Diesel, 1858-1913), *bunker* – з нім.

bunker (сховище), *dampfer* – з нім. *dämpfer* (глушник), *draisine* (дрезина) – від імені німецького винахідника К.Ф. Дреза (1785-1851) [3, с. 414].

Незначна, але важлива кількість запозичень увійшла до англійської транспортної термінології із скандинавських мов, наприклад, *wagon* (вагон), *lift* (підйомник), *gear* (зубчаста передача), *wing* (крило), *axle* (вісь); голландської мови (*brake* (гальмо), *cable* (кабель), *freight* (вантаж), *mast* (мачта), *block* (блок)). Згідно з дослідженнями І. Бондаренко, найбільше голландських запозичень увійшло до морської термінології. Дослідниця зазначає, що основою англійської морської терміносистеми є запозичення з голландської мови (55%) [2, с. 75].

У сучасному термінознавстві відзначають також внутрішнь-осистемне запозичення термінів. Наприклад, морський термін *shipping* почав використовуватися в автомобільному транспорті на позначення перевезення вантажу, а авіаційний термін *transfer* (перенесення, переміщення) перейшов до морської термінології.

Термінотворення на основі власного мовного матеріалу відбувається здебільшого такими способами: 1) лексико-семантичний, завдяки цьому термінотворенню до транспортної терміносистеми увійшли одиниці з переосмисленим значенням (*jacket* – куртка і кожух, *jar* – глечик і конденсатор, *to load* – навантажувати і заряджати); 2) морфологічний спосіб термінотворення наситив транспортну термінологію похідними термінами (*bear-ing*, *circl-ing*, *control(l)-er*, *safe-ty*); 3) за допомогою лексико-синтетичного способу утворені дво- чи багаточленні термінологічні сполучення (*radio communication equipment*, *snow clearing equipment* тощо).

Термінологічні словосполучення – це багатоконпонентні одиниці, що визначаються смисловим завданням. Наприклад, *non-vessel operating common carrier* – оператор загального розподілення, що не володіє тоннажем; *LCL (less than container load)* – можливість транспортування консолідованих вантажів із неповним завантаженням контейнера (від 1 тонни).

Транспортні терміни, що є суттєвою складовою науково-технічної інформації, становлять значні труднощі в науково-технічному перекладі. Це пов'язано з неоднозначністю їх використання та відсутністю точних лексичних відповідників при перекладі. Окрім цього при перекладі необхідно зважати на варіативність використання термінів у різних галузях, коли один і той самий термін може позначати різні явища, процеси, об'єкти тощо.

Для того щоб якісно перекладати тексти, які насичені транспортною термінологією, перекладач повинен орієнтуватися в транспортній тематиці та володіти термінами і поняттями цієї галузі.

Основними труднощами перекладу термінів є омонімія та багатозначність. Розглянемо труднощі, що виникають при перекладі іншомовного тексту транспортної спрямування через існування лексичних елементів, тотожних за формою, але відмінних за значенням – термінів-омонімів. У науково-технічному мовленні омонімія термінів особливо поширена через те, що в терміносистемах різних галузей науки і техніки широко застосовується семантична форма словотворення, коли існуючій формі слова надається інше конкретне значення. Так, наприклад, загальноживане слово *guide* перекладається як «гід, керівник, провідник, проводир, керівництво (до чогось), путівник, дороговказ, поводитир, підручник, покажчик» [1, с. 163]. У промисловості та техніці як термін воно має такі відповідні галузеві значення: «обсадна труба» (гірнична справа); «проводка прокатного стану» (металургія); «направляюча жила» (геологія); «направляючий прилад» (машинобудування); «передаточний важіль» (будівництво); «хвилевід» (радіоінженерія) тощо [1, с. 157]. Як бачимо, точний характер значення цього терміна можна визначити лише за належністю тексту оригіналу до певної галузі науки чи техніки.

При перекладі англійських транспортних термінів українською мовою необхідно враховувати такі моменти: а) частина термінів, що мають міжнародний характер, відтворюється в українській мові шляхом транслітерації і не потребує перекладу; б) деякі терміни мають прямі відповідники в українській мові і відтворюються відповідними еквівалентами; в) частина термінів при перекладі зазнає калькування; г) у випадку, коли словник не дає прямого відповідника англійського терміна, перекладач вдається до описового перекладу, що точно відтворює зміст іншомовного слова в певному контексті; д) частина термінів відтворюється шляхом застосування низки трансформаційних прийомів (додавання, вилучення, конкретизації, генералізації тощо).

Зупинимось докладніше на лексичних і лексико-семантичних прийомах перекладу термінів:

1) Транскодування – це побуквенна чи пофонемна передача вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу. Такий прийом не є винятком у практиці перекладу транспортної термінології: *logistics* – логістика; *principal* – принципал; *panamax* – панамакс; *container* – контейнер; *tare* – тара; *terminal* – термінал; *logistic centre* – логістичний центр; *spreader* – спредер; *ro-ro ramp* – рампа «ро-ро» [6].

2) Опис значення застосовується при перекладі новітніх авторських термінів-неологізмів, які подаються зазвичай в лапках. Наприклад:

"*Big bag*" – «БІГ-БЕГ» (змінний мішок, що вкладається в інтермодальну транспортну одиницю і є достатньо міцним для підйому і перевезення вантажів різного типу у великих кількостях);

Roll on – Roll off – «Ро-Ро» – морські судна з горизонтальною системою завантаження / розвантаження;

Piggy-back traffic – комбіноване автомобільно-залізничне перевезення з навантажуванням автотранспортних засобів на спеціальні залізничні платформи [5].

3) Калькування – це лексичний прийом передачі не звукового, а комбінаторного складу слова, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу. Цей прийом застосовується при перекладі складних за структурою термінів. Наприклад: *On Board Bill of Lading* – бортовий коносамент; *Closed ventilate container* – закритий вентиляований контейнер; *General terms of sale and delivery* – загальні умови продажу і поставки; *Railway station of destination* – залізнична станція призначення; *Multimodal transport operator* – оператор мультимодального перевезення; *Twistlock* – поворотний замок; *Fork lift truck* – виделковий автотранспортувач [6].

4) Конкретизація – це процес, при якому одиниця більш широкого змісту передається в мові перекладу одиницею конкретного змісту. Наприклад: *People Involved in the Logistic Chain of Delivery* – учасники транспортно-логістичного ланцюга **доставки товару**; *Short sea shipping* – морське перевезення на **коротку відстань**; *Stuffing* – завантажування / розвантаження; *Freeport* – вільна митна зона, вільний склад; *Loading track* – **завантажувально-розвантажувальний** шлях.

5) Генералізація вихідного значення має місце в тих випадках, коли міра інформаційної впорядкованості вихідної одиниці вища за міру впорядкованості одиниці, що відповідає їй за змістом в мові перекладу. Наприклад: *High cube container* – контейнер підвищеної ємності; *Act of God* – стихійне лихо; *Customs law* – митне законодавство; *Charter party bill of lading* – чартерний коносамент.

Отже, переклад термінів – дуже відповідальне завдання для перекладача. Незважаючи на розширення зв'язків між народами на планеті, використання все більш ефективних засобів комунікації і пов'язане з цим взаєморозуміння культур, перекладач повинен рахуватися з тим, що кожна мова розвивається самостійно: в ній діють власні мовні реалії, закріплені культурно-історичні реалії, з'являються нові реалії, які ще не мають еквівалентів на момент перекладу іншими мовами. Але і попри це перекладачеві доводиться перекладати матеріали, що містять такі термінологічні особливості, з якими він не знайомий. Успіх перекладача в таких випадках залежить від його

вміння застосовувати перекладацькі трансформації, основними з яких, як було з'ясовано нами у процесі дослідження способів перекладу транспортної термінології, є транслітерація, опис значення, генералізація, конкретизація.

Література

1. Англо-російсько-український словник науково-технічної термінології / Укл.: С.М. Андреев, К.К. Васицький, Б.Ф. Уліщенко; близько 22 тис. термінів. – Харків : Факт, 1999. – 704 с.
2. Бондаренко И.В. Английская терминология мореходства как предмет филологического исследования : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / И.В. Бондаренко; МГУ им. М.В. Ломоносова. – М., 1992. – 24 с.
3. Демишкевич Е.В. Заимствования в английской железнодорожной терминологии / Е.В. Демишкевич // Теория и практика социального государства в Российской Федерации: научно-производственный потенциал и социальные технологии. – Омск, 2012. – С. 413-416.
4. Засименко В. Шляхи і способи збагачення англійської транспортної термінології / В. Засименко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://linguistics.kspu.edu/system/files/075-078.pdf>.
5. Тлумачний англо-російсько-український словник транспортних термінів: морський, річковий, інтермодальний, автодорожний, залізничний, трубопровідний транспорт / Одеськ. нац. мор. ун-т. – Одеса : Одеськ. нац. мор. ун-т, 2007. – 286 с.
6. Terminology on Combined Transport / Prepared by the UN/ECE, the European Conference of Ministers of Transport (ECMT) and the European Commission (EC). – New York and Geneva, 2001. – 320 p.

Оксана Кондратьєва, Ірина Шахновська
м. Київ, Україна

Засоби забезпечення когезії в англо-українських перекладах наукових текстів

Успішність перекладу значною мірою визначається його сприйняттям у відповідності до очікувань адресата [1; 2; 3; 4], тому перекладачеві необхідно відтворити оригінальний текст у формі, що є найбільш прийнятною для цільової аудиторії. У цьому ключі важливе значення має аналіз ролі такої категорії тексту як когезія у світлі її збереження під час перекладу.

Мета дослідження полягає у встановленні меж адекватності відтворення українською мовою засобів когезії англомовного тексту. Матеріалом статті є вибірка із текстів сучасного англомовного

наукового стилю та їхніх українських перекладів, переважно з галузей економіки, фінансів, хімії, фізики, соціології, медицини тощо.

До недавнього часу теорія перекладу приділяла недостатню увагу зв'язності тексту, видам зв'язності в межах цілого тексту або його частин. Більший акцент робився на трансформації лексичних та синтаксичних одиниць у межах одного або кількох речень. В останні роки ряд робіт з теорії перекладу як вітчизняних вчених (С.С. Максимов), так і зарубіжних перекладознавців (Г. Арбогаст, Ш. Блум-Кулька) розглядають роль когезії як на стадії інтерпретації тексту, так і в перекладі твору [5; 6; 7].

Когезія – це відкриті зв'язки між частинами тексту, наявні в його поверхневій структурі та відтворення яких є обов'язковим для адекватного перекладу на формально-текстовому рівні. Когезія допомагає зрозуміти текст у цілому, принципи єдності частин тексту, що сприяє інтерпретації і перекладу твору. Когезія повинна відображати когерентність, що лежить у її основі. Завдяки когезії когерентність стає лінгвістично очевидною. Але їхня складна взаємозалежність може призводити до плутанини навіть серед науковців, адже концептуальні обмеження, що створюють когерентність, розглядаються в тексті лише в аспекті їхнього лінгвістичного виявлення, у той час як когезія є цілком лінгвістичним фактором.

Розуміння перекладачем когезії у вихідному тексті (ВТ) має відповідати розумінню того, як створювати когезію у перекладному тексті (ПТ). Перекладач не повинен залучати читача до інтерференції когезивних засобів, результатом якої є лексичні псевдосполучення (комбінації лексичних одиниць ПТ, що виходять із словосполучень ВТ, але не трапляються у ПТ) [8, с. 104]. Так, певні лексичні одиниці, незважаючи на конкретний текст, у якому вони трапляються, є семантично ближчими одна до одної, ніж до інших одиниць. Відповідна семантична близькість походить із лінгвістичних та когнітивних систем, але не збігається з когезією. Семантична близькість – це культурно вмотивоване визнання «спорідненості речей». Вона може бути основою для когезії, оскільки спрямовує потенціал для створення дійсних зв'язків між словами. Так, назви основних кольорів стосуються однієї бази знань. Лексеми, які належать до цієї бази, створюють лексичне поле [8, с. 104], лінгвістичне відображення рамкових зв'язків. Назви кольорів є учасниками когезії лише в поєднанні з членами інших лексичних полів у текстовому середовищі. Таким чином, *a blue sky, a green meadow, the Emerald Isle* є фразами, елементи яких можуть комбінуватися в текстах через їхню семантичну близькість. Лексичні одиниці *sky, meadow* та

Isle позначають концепції, що можуть мати властивість кольору. Якщо *блакитне небо* та *зелена лука* є паралельними еквівалентними словосполученнями у цільовій мові, то *Смарагдовий острів* таким еквівалентом не є. Ця комбінація ніколи не була актуалізована в україномовному просторі, хоча й може існувати у якості потенційної комбінації. Таким чином, дослівний переклад у цьому випадку не створює когезії, яка б відповідала ресурсам ПТ.

Когезію відтворено у перекладі відповідним чином, коли ця текстова поверхня впізнається читачами як подібна до поверхні інших текстів їхньою рідною мовою. У статті Річарда Смолі “Of Chemistry, Love and Nanobots” [9] йдеться про те, що засадничі фізичні закони підривають добре припасовані плани самовідтворювальних наномашин. Ось оригінальний фрагмент і його український переклад: *Imagine a single assembler: working furiously, this hypothetical nanorobot would make new bonds as it went about its assigned task, placing perhaps up to a billion new atoms in the desired structure every second* [9, p. 68]. – *Уявіть собі простий асемблер: шалено працюючи, цей гіпотетичний наноробот витворює багато з’єднань, укладаючи в цільову структуру, скажімо, до мільярда нових атомів кожної секунди* [12, с. 64].

Отримана текстура в ПТ є менш багатослівною через те, що перекладач відмовився від перекладу речення *as it went about its assigned task*. Англійське речення, яке виявилось неперекладеним, структурно оформлює та закінчує частину речення. Не передана під час перекладу конструкція радше виконує роль інформативного доповнення до змісту речення, ніж роль носія якісно нової інформації, оскільки досліджуване нами англійське речення і його граматична перифраза із зазначеною вилученою структурою є повністю ідентичними за змістом: <...>: *working furiously, this hypothetical nanorobot would make new bonds, placing perhaps up to a billion new atoms in the desired structure every second* <...>: *шалено працюючи, цей гіпотетичний наноробот витворює багато з’єднань, укладаючи в цільову структуру, скажімо, до мільярда нових атомів кожної секунди*. Останнє є, по суті, ядерною структурою вихідного англійського речення. Вважаємо, що для цього уривку вилучення речення з ПТ є виправданим і не вплинуло на відтворення когезії ВТ у ПТ.

Наведемо приклад зі статті Джона Верховена “The Mystery of Damascus Blades” [10], де модифікації поверхневої структури ПТ зумовлені відмінностями в правилах когезії ВТ та ПТ і не впливають на відтворення смислової структури оригіналу. Ось уривок зі статті та його український переклад: *Museum-quality Damascus weapons are valuable art objects and are rarely sacrificed to science for examination of*

their internal structure [10, p. 75]. – **Дамаська зброя, що мала якість музейних експонатів**, є безцінним об'єктом мистецтва і рідко коли приноситься в жертву науці заради дослідження її внутрішньої структури [13, с. 33].

Під час перекладу вищезазначеного фрагменту відбувається експлікація, що супроводжується розгортанням словосполучення в присубстантивно-атрибутивне підрядне речення. Перекладач відмовився від форми компресиву, яка є неприродною для поверхневої структури українського тексту і при її використанні привертала б забагато читацької уваги. Зрозуміло, що в цьому випадку когезію при перекладі необхідно трансформувати для отримання відповідної у тексті перекладного твору. Вважаємо, що такий переклад можна розглядати як адекватне відтворення когезії за нормами ПТ.

Іноді перекладачеві доводиться зазнавати певних втрат при відтворенні когезії, оскільки використання еквівалентних чи хоча б аналогічних понять може не викликати у читача необхідного впізнання. Розглянемо наступний приклад зі статті Дж. Кемпбелла “The End Of Cheap Oil” [11]. Ось оригінальне речення та його український переклад: *Enough oil remains in the earth to fill the reservoir behind Hoover Dam four times over – and that's just counting the fraction of buried crude that is relatively easy to recover and refine* [11, p. 77]. – *У земних надрах ще залишається достатньо нафти, щоб у чотири рази перевищити «межу Гулівєра» для заповнення заводських резервуарів і трубопроводів – і це, враховуючи тільки ту нафту, яку відносно легко вилучити і переробити* [14, с. 61].

Hoover Dam (у перекладі Гребля Гувера) – унікальна гідротехнічна споруда у США, бетонна гребля заввишки 221м, довжиною 379 м, шириною 200м, і гідроелектростанція, споруджена в нижній течії річки Колорадо. Оскільки ця споруда є досить відомою в американському культурному просторі, у цільовій аудиторії ВТ цей феномен викликає впізнання. На жаль, цього не можна сказати про аудиторію, на яку розраховано україномовний переклад. Зрозуміло, що для поціновувачів унікальних споруд буквально відтворення у цьому контексті не втратить смислу, однак під час створення перекладу перекладач науково-популярної статті орієнтується на загальну аудиторію. Тим не менше, для того щоб зберегти когезію цього текстового фрагменту, перекладач вдається до трансформації, узявши стійке словосполучення з англомовного дискурсу. Словосполучення *межа Гулівєра* – один із американських жартів на позначення найекономішшої та найменшої величини. Як бачимо, такий переклад зведе нанівець ефект упізнання за допомогою співставлення з наявними явищами в ПТ. Для того

щоб цей уривок залишався когезивним у перекладі, слід було передати зміст описово, щось на кшталт: *У земних надрах залишається стільки нафти, що хоч греблю гати < ... >*.

Розглянувши відтворення когезії в перекладі, ми дійшли висновку, що реструктуризації поверхні тексту під час перекладу неминучі, оскільки правила когезії в різних мовах не збігаються. Розуміння перекладачем когезії у ВТ має відповідати розумінню того, як створювати когезію у ПТ. Перекладач не повинен залучати читачів до інтерференції когезії. Така ситуація викликається втручанням когезивних схем ВТ в цільовий текст. Вона може також виникати від нездатності перекладача оцінити засоби когезії, що діють у ВТ. Деякі когезивні зв'язки, характерні саме для ВТ, повинні опускатися, щоб вони не з'являлися у ПТ. Однак, якщо когезивні засоби ВТ цілком ігноруються, і перекладач не компенсує їх, створюючи незалежну, але паралельну когезію, ПТ може втратити свою семантичну цілісність.

Література

1. Казакова Т.А. Теория перевода – лингвистические аспекты / Т.А. Казакова. – М. : Флинта, 2003. – 235 с.
2. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода / Я.И. Рецкер. – М. : Международные отношения, 2004. – 216 с.
3. Федоров А.В. Основы общей теории перевода. Лингвистические проблемы / А.В. Федоров. – СПб : Филологический факультет Санкт-Петербургского ГУ, 2002. – 416 с.
4. Чередниченко О.І. Про мову і переклад / О.І. Чередниченко. – К.: Либідь, 2007. – 248 с.
5. Максимов С.Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мова) : Навч. посібник / С.Є. Максимов. – К. : Ленвіт, 2006. – 157 с.
6. Gerzymisch-Arbogast R. Discourse Analysis and Text Perspectives in Translation / H. Gerzymisch-Arbogast. – Workshop Discourse Analysis, 15 June 2007. – P. 1-9.
7. Blum-Kulka S. Shifts of Cohesion and Coherence in Translation / S. Blum-Kulka // The Translation Studies Reader. – London : Routledge, 2000. – P. 298-313.
8. Neubert A. Translation as Text / A. Neubert, G. Shreve. – The Kent State University Press, 1992. – 184 p.
9. Smalley R.E. Of Chemisrty, Love and Nanobots / R.E. Smalley // Scientific American. – September, 2001. – P. 68-69.
10. Verhoeven J.D. The Mystery Of Damascus Blades / J.D. Verhoeven // Scientific American. – January, 2001. – P. 74-79.
11. Campbell C.J. The End Of Cheap Oil / C.J. Campbell, J.H. Laherrere // Scientific American. – March, 1998. – P. 76-83.
12. Смолі Р. Про хімію, кохання та нанороботів / Р. Смолі; [пер. з англ.] // Світ науки. – 2001. – № 5 (11). – С. 64-65.
13. Верховен Дж.Д. Таємниця дамаських клинків / Дж.Д. Верховен; [пер. з англ.] // Світ науки. – 2001. – № 3 (9). – С. 32-37.
14. Кемпбелл К.Дж. Кінець дешевої нафти / К.Дж. Кемпбелл, Ж. Г. Лаерер; [пер. з англ.] // Світ науки. – 1998. – № 3 (3). – С. 60-67.
15. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. – Scholastic Library Publishing, 1993. – 1264 p.

Ирина Копытич, Ирина Любанец, Вадим Туровец
г. Барановичи, Республика Беларусь

Main Difficulties of the Translation of Terms Determined by the Linguistic and Cultural Differences of Languages

The implementation strategy of the European transfer-funded system, the formation of an open space methodological coordination of education and participation in joint educational projects actualize the issue of translation of scientific terminology. The immersion in the English-speaking space and the formation of multi-linguistic skills of a personality direct ideological orientation to the values of a multicultural society. The translation of scientific texts from English into Russian, which realizes the function of the internationalization of terms, occupies a leading position in modern translation studies. Terminology translation as a special kind of activity is not only a means of exchange of scientific information, but also the linguistic and cultural communication in which the translator becomes a mediator in the exchange of spiritual heritage of nations and peoples. Therefore, without a deep understanding not only of vocabulary, but also linguistic culture and social culture of the native speakers' nation of the original language we cannot rely on the efficiency of the translation of texts.

It is rightly considered that the terms amount to display the contents of an era, a reflection of the state of development of science. The culture of information society extremely enriched language with lexical neologisms like internationalisms, initialisms, etc., which have some specific peculiarities of translation. It is therefore understandable that the problem of translation of scientific and technical texts from English into Russian should become the subject of special attention. The focus of this research is the linguistic and cultural aspect of the problem. The main difficulties of the translation of terms lie in the strict requirements of unambiguity and determination of the ontological content of the concept. Currently, we observe increasing requirements to the correspondence to national linguocultural features of the recipient organization (customer information), as well as to the preparation of interpreters in the area of international relations, and in certain situations, to the ability to find the invariant meaning of the basic concepts. For example: "county" in England is translated into Russian as «графство», and in the U.S. – «округ».

To denote one and the same legal institution in the UK and the USA different terms may be used. So, the British use the term "company" (компания), while the Americans – "corporation" (корпорация), thus referring to the same thing. Therefore, to accurately transmit the meaning of

the word the interpreter must have full amount of information regarding the authorship of the text, its source, time of creation, have a clear understanding of customer organization and its requirements and be able to clearly reproduce the logic of the text, stylistic factors taking into account the possibility of unwanted associations that the translation may provoke from the recipient. Translation requires a mapping of language cultures at the semantic, lexical, stylistic and grammatical levels. In addition, English-speaking nations differ from other peoples in the way of comprehension of reality and thinking and hence the lexical richness of a rational or emotional and sensual expression of worldview. Therefore, in translation activity, the choice of the lexical analogue of the ontological status of concepts is due not only to extra-linguistic factors (cross-language interaction), but also linguistic culture, as translation is a view of cross-language activity for the conversion of one cultural-linguistic version to another, because each language is its conceptual world, which serves as a mediator between reality and man [1, p. 171].

For example: "brigadier" in the Russian language refers to the "production manager" (бригадир), in English it acquired the status of a "military general" (бригадный генерал). The word in the translation language is encumbered by associations with certain realities, and spiritual achievements of the nation of native speakers. Since the ethnic picture of the world determines language picture of any nation, it is important to remember that any language reflects the national characteristics of the native speakers of that language, its spirit and mentality, which is not always clear and close to speakers of other languages and cultures. Every nation sees the world differently and therefore interprets external events and developments differently from other nations [5, p. 71]. Thus, the translator aims to convey to the recipient not only the content of the message, but also to transmit mental characteristics of another race. For example, the names of historical personalities that have become nominal. In American English the same as in Russian associations are connected with certain historical categories. Say, *Rockefeller* is associated with wealth, *Lincoln* is a symbol of honesty, *Benedict Arnold* is synonymous with treachery, etc. Generally it is always necessary to take into account the fact that different levels of the development of science can lead to a lack in a particular language of lexical units which adequately convey not only the content but also the meaning of the word. In literature there is even a designation of "temporarily non-equivalent" terms, which in the texts of certain fields of science constitute a significant percentage. Non-equivalency is the result of the reflection of the national characteristics of individual language levels. Under non-equivalent vocabulary are understood lexical units, reflecting ethnically specific feature of objective reality on the conceptual and linguistic levels [2, p. 145].

In many cases, a translator has to face with a secondary category of the lexeme reflecting national colouring of the meaning of the word. For example, the fairly common word "coyote" is set to the American wolf, but in slang the word "coyote" represents a negative characteristic of a person. The word "coyote" in the parlance is used as a nickname that reflects a certain historical or geographical feature of the state, and represent the state of South Dakota – state Coyotes (Coyote State). In the Russian language word «тряпка» in addition to its direct meaning "rag" in common parlance has a secondary nomination – a contemptuous connotation – it refers to the spineless, weak-willed person. In English the equivalent of the lexeme «тряпка» is the word "milksoy". Therefore, the recognition of secondary nomination lexemes is due to the understanding of contextual use, source of information, linguistic features etc.

By distinguishing the inner form of the word it is possible to explain why in one and the same language there may be multiple words to denote the same object and, conversely, why one word may denote different objects. Therefore, in the translation of terminology in connection with these differences it is recommended to change the word combination of the original to the more familiar one, to replace an English word with another one, perhaps with a narrower meaning to make a stylistic correction of the original, i.e. to make a stylistic adaptation of the translated text, to introduce exact terms instead of the paraphrases, to give explanations, to replace the author's cranks with more familiar cliches, to replace the words of the English language with the Russian term with a narrower meaning [3, p. 345-350].

For example: There is a great need to develop science which deals specially with the problems of how science affects man. – Чувствуется большая потребность в развитии науки, которая специально изучала бы проблемы влияния последствий научных исследований на человека.

In certain cases of the existence of linguistic-cultural realities the following things are permitted:

division – method, in which the syntactic sentence structure of the original is converted into two or more predicative structures of the translation sentence;

permutations –changing the location (order) of linguistic elements in the translation text as compared with their location in the original text;

contextual substitution technique, in which a grammatical unit in the original is converted into the unit of translation with a different grammatical meaning. This replacement is possible both of a single complex sentence or a sentence with different grammatical structures in the original language with two or more sentences in the target language, and of two sentences or words of the original language with one sentence in the target language.

Linguists note the valence of the different elements of Russian and English terms, different cocktails and a variety of constituents. Sometimes the inner form of the Russian term includes the components equivalent to the components of the English term. However, to ensure their compatibility and combination in grammatically correct phrase it is necessary to introduce an additional element. For example: "flap actuator" (aviation) – механизм выпуска-уборки закрылков. Additional words are «выпуска-уборки». Or "turbine bore" – канал в ступице турбины [3, p. 94]. Finally, it is necessary to pay attention to such a linguistic-cultural feature that is quite often cited in linguistic research as the imagery, characteristic of the English-language literature, while the Russian terminological expressions are more scientifically strict. For example: "cap" – капсюль, "sleeve" – втулка, "mud" – сверловой раствор. Another linguistic-cultural feature can not be ignored. English scientific texts, especially in American English, are often rich in metaphors, which is a reflection of the national mentality, a manifestation of ethnic and psychological characteristics of native speakers of the original language. Therefore, the difficulties of translation are to see the real semantics of the lexemes in metaphors. Now the metaphor must be seen not only in the context of information communication, but also in cultural-linguistic context of the original language [4, p. 41]. For example, English "heath" – a favorite word of the English poets – in Russian becomes quite dry and prosaic – «вереск».

One of the manifestations of imagery is animism, which is metaphorical in nature and built on the "attribution" of the qualities of living being to abiotic material objects. In English scientific texts there are combinations of nouns denoting inanimate objects with verbs, which in the Russian language are usually used with nouns denoting living beings:

For example: In the modern world, regularity, uniformity, order, and a frequent respect for the structural properties of materials has created economical, functional buildings. – В современном мире систематичность, однообразие, последовательность и постоянное использование конструктивных особенностей материалов привели к образованию экономических функциональных сооружений (букв. создали экономические функциональные сооружения).

In the Russian version there is no animism, as, on the one hand, this technique is less characteristic of the Russian linguistic-cultural traditions and in the Russian language the reality is often impersonal in the form of indefinite-personal expressions («утверждалось»).

For example: They have argued that a key step in this development was the establishment of the idea of radicals as the organic equivalent of the

atoms. – Утверждалось, что решительным этапом в развитии взглядов было объяснение радикалов как органических эквивалентов атомов.

In some cases of the terminological translation, the translator is faced with the phenomenon of describing the whole through a part, then, there is a metonymic transfer. In English a physical quantity is often indicated through the method of measurement, for example: RPM (revolutions per minute), horsepower, instead of the velocity «скорость» and, accordingly, capacity «мощность». Therefore, we can assume that in the English culture these units and quantities are understood as identical, since there are no sharp boundaries between the units of measurement and the quantities they measure [3, p. 346-347].

In conclusion, it should be noted that all of the abovementioned lets us conclude that, in general translation activity is the professionalism and conscientiousness of the interpreter in relation to his mission of a mediator in international communication. The translation in all cases is linguistic and cultural communication, therefore, it provides the mutual linguistic comprehension, especially in the field of scientific cooperation. Translation of scientific terminology is not only the penetration of an interpreter into lexical, semantic, linguistic and cultural depth of the original language, but also into the depth of a particular branch of science. During the rapid development of science, the accuracy of the translation is the result of tracking the innovations in scientific terminology, the study of linguistic and extra-linguistic factors, looking for relevant translation techniques.

References

1. Колшанский Г. Соотношение субъективных и объективных факторов в языке. – М.: КомКнига, 2005. – 232с.
2. Манакин В. Основы контрастивной лексикологии: близкородственные и родственные языки. – К.: Центрально-Украинское из-дат., 1994. – 264с.
3. Материалы V Международной научно-практической конференции «Профессиональный и художественный перевод: теория, методология, практика». НАУ. – Киев. «Агрод Медиа Групп», 2012. – 434 с.
4. Телия В. Метафора как модель смыслопроизводства и ее экспрессивно-оценочная функция // Метафора в языке и тексте. – М., 1988. – С.26-51.
5. Цюрупя М., Громова Н. Языковая картина мира как специфическое отражение мировоззренческой ментальности личности // Мультиверсум. Философский альманах. – Вып.4. — К., 2011. – С.63-73.

Переводческие принципы Д.П. Ознобишина в контексте московской переводческой парадигмы¹

Одной из наиболее важных задач в изучении творчества Ознобишина является осмысление традиций московской переводческой школы 20-30-х гг. XIX века, являющихся важным аспектом литературной жизни поэта. В этой связи представляется перспективным обратиться к общетеоретическим суждениям о переводе С.Е. Раича, которые легли в основу московской переводческой традиции. Именно его представление о принципах перевода позволит наиболее полноценно раскрыть собственно отношение его учеников к переводимому материалу и выявить принципы их работы.

Позиция Раича проявлена в ряде высказываний. Особенно замечательно в этом отношении его письмо от 20 ноября 1825. В нём содержится пространная сравнительная характеристика различных поэтических традиций: «Слово о простоте. Я той веры, что если мы достигнем до той благородной простоты, которая владычествует в творениях Италианцев и, (это вам лучше знать), Немцов, – то мы Русские мы будем самые роскошные гости на пиру у Муз – но для этого нам надобно много писать и еще более переводить – и именно переводить те творения, в которых преимущественно владычествует простота благородная – и переводить как переводили Италианцы – с благоразумною свободою. – По моему мнению творение вкуса должно срисовывать по глазомеру – по навыку глаза и чувств – но не по циркулю, не по стеклу – не по квадратам, как рисунки для канвы. Когда дело дойдет до переводов, – мне всегда приходит на мысль Ариост. – Кто переведет его – и *переведет по образу нашего мнения* (курсив мой – Л.К.), тот окажет величайшую – неоценимую услугу Русской словесности» [1].

Из приведенной выше цитаты становится ясно, что важными основаниями в сфере перевода выступают принцип «простоты благородной» и принцип «благоразумной свободы». Подобное высказывание отражает общую тенденцию, господствующую в практике переводов поэтов московской школы. Рассмотрение

¹ Исследование выполнено при финансовой поддержке РГНФ, в рамках проекта проведения научных исследований «Своеобразие и мировое значение русской классической литературы (XIX – первая половина XX столетия). Идеалы, культурно-философский синтез, рецепция», проект № 15–34–11045.

стихотворений Ознобишина показывает, что поэт разделял точку зрения своего друга, учителя и собрата по перу относительно принципов перевода: иноязычный материал воспринимался переводчиком как литературный памятник (поэтический, творческий феномен) и воссоздавался им в русле буквалистской концепции с установкой на «благородную простоту» и «благоразумную свободу».

Осенью 1825 года Раич писал Ознобишину о необходимости переводить Ариосто, чтобы внести в русскую поэзию «неисчерпаемый запас новых пиитических выражений, оборотов, слов, картин; тогда бы все для нас – на нашем богатом языке – опоззилось. <...> Чтобы дополнить это “опоззение” нашего языка, – добавляет он, – надобно перенести к нам поэзию Востока. Этот благороднейший, прекраснейший труд принадлежит вам, любезный друг, конечно вам, по крайней мере значительною частию» [2, с. 175].

Правоммерно предположить, что «опоззение» родного языка – стремление к художественному обновлению отечественного поэтического искусства за счет использования достижений зарубежной словесности – существенный элемент переводческой концепции Раича. Следуя инокультурной традиции в решении важных эстетических задач, русский поэт-переводчик обращался к инациональным художественным ценностям, усматривая в них бесценный исток для вдохновения и воспринимая их как средство обогащения ресурсов родной литературы.

Здесь уместно привести высказывание автора статьи «Об описательных и дидактических поэмах, и в особенности о Вергилевых Георгиках», опубликованной под псевдонимом «В»¹: «Утвердительно сказать можно, что переводы знаменитых Писателей более самих сочинений приносят языку пользы. Они, сближая нас с понятиями других народов, знакомят с способом выражать их, и нечувствительно переносят в наш язык тысячу оборотов, картин, выражений, которые прежде казались ему чуждыми; но которые, сближаясь по сходству, сперва делаются терпимы, а потом красоту составляют» [3]. Данное суждение, как нельзя лучше, характеризует позицию Раича, стремившегося обогатить русский литературный язык поэтическими образами и лексикой, свойственными европейской поэзии.

Определенный интерес для нашей темы представляет перевод Раича из Ариосто. Эта работа требует особого рассмотрения, – она важна не только как факт творческой биографии авторитетного для Ознобишина практика перевода. По справедливому замечанию А.Н. Гиривенко, «создание перевода эпической поэмы Людовико

¹ По предположению А.Н. Гиривенко, «В» означает «А.Ф. Воейков».

Ариосто «Неистовый Орланд» <...> явилось фактическим воплощением переводческих концепций раичевского кружка, давало представление об эстетической программе московской школы художественного перевода» [4, с. 152]. Это сочинение весьма любопытно как образец перевода, спроецированный с учетом основных требований к переводу, о которых было изложено выше: принцип «благоразумной свободы» и принцип «благородной простоты». Здесь мы находим весь тот комплекс поэтических идей, которые характеризуют московскую переводческую поэзию 20-30-х гг. XIX века и эстетические вкусы самого Раича.

Таким образом, в своей переводческой практике Раич, довольно близко придерживаясь содержания подлинника, использует богатейшие средства русского языка для передачи оттенков стиля и смысла. Благодаря глубинному осознанию изначального различия выразительных инструментов в языках, эксперименты художественной передачи и поиски языковых средств поэта становятся исследованием выразительной способности живой русской речи, её потенциала в стихотворной деятельности и её самостоятельности, и полноценности в сравнении с другими языками.

Разбирая раичевские сочинения переводного характера, И.В. Киреевский подчеркивал, что для них характерны «нежность чувства» и «музыкальность». «Словесность итальянская, – писал он, – отражаясь в произведениях Нелединского и Батюшкова, также бросила свою краску на многоцветную радугу нашей поэзии. <...> Но влияние итальянское, или, лучше сказать, батюшковское, заметно у немногих из наших стихотворцев. Туманский отличается между ними нежностью чувства и музыкальностью стихов. <...> К той же школе принадлежат гг. Раич и Ознобишин» [5, с. 72]. Это чрезвычайно важное свидетельство, позволяющее говорить о значимом для Раича принципе перевода – принципе благозвучия и мелодичности стиха¹.

В этом аспекте примечательно стремление Раича к экспериментам в области формы и метрики, которое наблюдается в его переводческом творчестве. В качестве примера рассмотрим здесь основные переводческие достижения поэта: «Георгики», «Освобожденный Иерусалим» и «Неистовый Орланд». Так, латинский гекзаметр «Георгик»²

¹ Музыкальность и тщательная отделка стихов характерна и для оригинальной, и переводной поэзии Ознобишина. Значительное количество произведений поэта положены на музыку, в том числе и знаменитый текст «Чудной бандуры», который, по стечению обстоятельств, долгое время считался народной песней. См.: [6].

² Отдельного внимания заслуживает перевод Раича «Георгики» из Вергилия. В этой связи примечателен отклик А.А. Бестужева, который указывает на то, что данный перевод достоин «венка хвалы за близость к оригиналу и за верный звонкий язык» [Цит. по: 7].

Вергилия был передан рифмованным шестистопным ямбом; октавы «Освобожденного Иерусалима» Тассо представлены двенадцати-стишной балладной строфой с чередованием четырехстопных и трехстопных ямбических строф; октавы «Неистового Орланда» Ариосто также переведены балладной строфой. Данные наблюдения дают основания предположить, что важной чертой литературных воззрений Раича-переводчика было стремление к поиску новых ритмических фигур для достижения благозвучия стиха.

Суммировав вышесказанное, можно констатировать, что творческая концепция С.Е. Раича, которая легла в основу московской переводческой традиции, заключается в следующем:

1. Установка на «благоразумную свободу» и «благородную простоту» при всей верности поэта слову оригинала;

2. Стремление к «опоэzeniu» русского поэтического языка посредством переводов;

3. Поиск новых ритмических фигур для достижения благозвучия стиха.

Этот очерк переводческих взглядов Раича, краткий, неполный и схематичный в данном месте, позволяет нам, однако, более точно определить переводческие принципы, которые легли в основу московской переводческой традиции 20-30-х гг. XIX века, в русле которой работал Д.П. Ознобишин. В свете этих рассуждений в дальнейшем представляется перспективным определить, в какой мере переводческие принципы московской школы перевода отразились в творчестве молодого поэта-переводчика (на примере переводов с английского языка).

Об огромном значении традиций – стимуле литературного творчества – наши ученые говорят весьма настойчиво. В этой связи традиции московской переводческой школы 20-30-х гг., к которой принадлежал Ознобишин, оказались неоспоримо значимы для молодого поэта и переводчика. Изучение переводческих идей Раича, которые легли в основу московской переводческой традиции, важно, как для уяснения сущности отдельных переводных произведений поэтов московской школы, в том числе и Ознобишина, так и для понимания литературного процесса, протекающего в области художественного перевода, в целом.

Литература

1. Письмо Ознобишину от 20 ноября 1825 г. // Васильев М. Из переписки литераторов 20-30 гг. XIX века: (Д.П. Ознобишин. – С.Е. Раич. – Э.П. Перцов). – Изв. О-ва археологии, истории и этнографии при Казан. Ун-те, 1929. – Т. 34. – Вып. 3-4. – С. 174-175. 2. Васильев М. Из переписки литераторов 20-30 гг. XIX века: (Д.П. Ознобишин. – С.Е. Раич.

– Э.П. Перцов). – Изв. О-ва археологии, истории и этнографии при Казан. Ун-те, 1929. – Т. 34. – Вып. 3-4. – С. 175. 3. В <ойков А.Ф.> Об описательных и дидактических поэмах, и в особенности о Вергилевых Георгиках // Сын отечества, 1821. – Ч. 72. – № 36. – С. 129-130. 4. Гиривенко А.Н. Из истории русского художественного перевода первой половины XIX века. Эпоха романтизма: Учебное пособие / А.Н. Гиривенко. – М: Флинта: Наука, 2002. – 280 с. 5. Киреевский И.В. Критика и эстетика. – М.: Искусство, 1979. – 440 с. 6. Дырдин А.А., Корухова Л.В. Д.П. Ознобишин: поэт, переводчик, фольклорист (работы разных лет) [Текст]. – Ульяновск: УлГТУ, 2014. – 143с. 7. Полонский А.Э. С.Е. Раич – Дон-Кихот из Рай-Высокого // RELGA (Электронный научный журнал). – № 8 [171], 10.06.2008.

Ірина Кузнєцова
м. Запоріжжя, Україна

Особливості перекладу англійської термінології ландшафтного дизайну

Як і в кожній сфері науки та людської діяльності, в лексиці ландшафтного дизайну є свої особливості функціонування термінів, а їх переклад є дуже відповідальним завданням для перекладача. Незважаючи на розширення зв'язків між народами на планеті, використання все більш ефективних засобів комунікації і пов'язане з цим взаєморозуміння культур, перекладач має брати до уваги те, що кожна мова розвивається самостійно: у ній діють власні мовні реалії, закріплені лінгвокультурні особливості, з'являються нові поняття, які ще не мають еквівалентів на момент перекладу на інші мови. Але й попри це, перекладачеві доводиться перекладати матеріали з досі не знайомими термінологічними характеристиками. Саме вибір правильного еквівалента в мові перекладу становить одну з найважливіших проблем для перекладача. Велику роль при цьому відіграє робота з галузевими словниками, а в особливо складних ситуаціях допомагає уява, інтуїція, відчуття мови і культурний кругозір. Різниця між англійською та українською мовами вимагає під час перекладу перебудови синтаксичної структури речення або лексико-граматичних змін, які називаються лексико-семантичними трансформаціями.

Як показує огляд лінгвістичних праць різних мовознавців, єдина класифікація перекладацьких трансформацій відсутня. Крім того, спостерігається різнобій у виділенні авторами видів трансформацій і прийомів їх здійснення. Тому, проаналізувавши різні визначення та класифікації, зупинимось на результатах, запропонованих В.І. Карабаном [1].

Перекладацькі трансформації – це різного роду зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватної передачі їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із урахуванням норм та мовленнєвих традицій мови перекладу. Лексичні трансформації застосовуються тоді, коли словникові відповідники того чи іншого слова мови оригіналу не можуть бути використані в перекладі через невідповідності з точки зору значення і контексту [1, с. 279]. Розглянемо використання перекладацьких трансформацій на прикладі терміносистеми ландшафтного дизайну.

Одним із найпростіших та найбільш розповсюджених способів перекладу термінів театральної сфери є транскодування – це такий спосіб перекладу, коли звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу. За класифікацією В.І. Карабана, розрізняють чотири види транскодування [1, с. 282]:

а) транскрибування – коли літерами мови перекладу передається звукова форма слова вихідної мови: *camping* – кемпінг, *cascade* – каскад, *labyrinth* – лабіринт, *drainage* – дренаж: *Their pattern of drainage is fully determined.* – Побудова нового русла повністю визначається вже відомим процесом; транслітерування – коли слово вихідної мови передається по літерах: *callus* – калюс, *clon* – клон, *compost* – компост, *park* – парк, *pergola* – пергола: *Modern pergola designs of wood rather than brick or stone pillars are more affordable and are increasing in popularity.* – Сучасні конструкції перголи будуються з дерев'яних, а не цегляних або кам'яних стовпів, бо вони є більш доступними і стають все більш популярними; змішане транскодування – переважне застосування транскрибування з елементами транслітерування: *baroque* – бароко, *bonsai* – бонсай, *terrace* – тераса, *rotunda* – ротонда: *A bonsai is created beginning with a specimen of source material.* – Бонсай створюється, починаючи зі зразка натурального матеріалу; адаптивне транскодування – коли форма слова у вихідній мові дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу: *treillage* – трельаж (елемент вертикального озеленення, вертикальна площина, опора (каркас) для витких рослин (троянд, клематисів та ін.), *rockery* – рокарій: *In recent years, however, the Rockery has been restored and is being actively maintained.* – В останні роки рокарій був відновлений і в даний час активно підтримується.

Перш ніж застосовувати цей спосіб перекладу, перекладач повинен переконатися, що в мові перекладу відсутній відповідник слова, інакше через транскодування в мові перекладу можуть виникнути синонімічні терміни, а це порушить чітке розуміння певної терміносистеми. У ході дослідження було виявлено, що найбільш

розповсюдженим методом перекладу в лексиці ландшафтного дизайну є адаптивне транскодування, адже воно враховує лексичні та граматичні особливості української мови.

Розглянемо більш детально використання калькування (дослівний або буквальний переклад) – це прийом перекладу термінів, коли відповідником простого чи складного слова вихідної мови в цільовій мові обирається перший за порядком відповідник у словнику [1, с. 286]. Також цей прийом може застосовуватись по відношенню лише до одного слова у словосполученні, наприклад: *wind rose format* – *формат рози вітрів*, *glomerular plants* – *кулясті рослини*, *decorative vegetation* – *декоративна рослинність*, *tuberous plants* – *бульбові рослини*, *ornamental plants* – *декоративні рослини*: *Ornamental plants are plants that are grown for decorative purposes in gardens and landscape design projects, as houseplants.* – *Декоративні рослини – це рослини, які вирощуються з декоративною метою у садах і для ландшафтних дизайн-проектів, таких як кімнатні рослини.* Калькування можна застосовувати тільки тоді, коли утворений таким чином перекладацький відповідник не порушує норми вживання і сполучуваності слів в українській мові. Цей прийом перекладу використовується часто в лексиці ландшафтного дизайну для позначення термінів-словосполучень.

Проаналізуємо наступний спосіб перекладу – контекстуальну заміну. Це лексична перекладацька трансформація, внаслідок якої перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що не є словниковим еквівалентом і що підібрано з урахуванням контекстуального значення слова, яке перекладається, його контексту, вживання та мовленнєвих норм і традицій мови перекладу. Існують чотири основних прийоми створення контекстуальних змін: смисловий розвиток, антонімічний переклад, конкретизація та генералізація значення [1, с. 288].

У проаналізованих статтях з ландшафтного дизайну наявна перекладацька трансформація – смисловий розвиток, коли в перекладі використовується слово, значення якого є логічним розвитком значення слова, що перекладається. Таку трансформацію слід використовувати обережно, оскільки значний семантичний розвиток може призвести до спотворення змісту оригіналу та порушення адекватності перекладу [1, с. 289]: *Flowering ornamentals are a key aspect of many gardens, with many flower gardeners preferring to plant a variety of flowers so that the garden is continuously in flower through the spring and summer.* – *Квітучі декоративні рослини є ключовим аспектом у багатьох садах, з великою кількістю садівників, які віддають перевагу*

саджанню різноманітних квітів так, щоб сад знаходився в постійному цвітінні протягом весни і літа.

У проаналізованих нами статтях ми використовували таку трансформацію, як антонімічний переклад, яка полягає у заміні форми слова на протилежну (позитивна – на негативну і навпаки), при цьому не змінюючи змісту [1, с. 291]: *While sunlight is not always easily controlled by the gardener, it is an important element of garden design. – Поки сонячне світло складно контролювати садівнику, воно є важливим елементом садового дизайну.*

Наступним розглянемо описовий переклад – це переклад нових лексичних елементів вихідної мови, коли слово чи словосполучення в мові перекладу замінюється словосполученням, яке адекватно передає зміст поняття [1, с. 297], наприклад: *Xerophytes may use water from their own storage, allocate water specifically to sites of new tissue growth, or lose... – Ксерофіти, рослини, що зберігають дефіцит вологи як у повітрі, так і в ґрунт, можуть використовувати воду, яку самотійно накопичують, розподіляти воду спеціально для зростання нової тканини або втрачати... .*

Перед використанням цієї трансформації треба детально вивчити сферу живання необхідного терміна і впевнитись у відсутності відповідників у мові перекладу.

При перекладі англійських статей з ландшафтного дизайну ми застосовували прийом конкретизації значення – лексичну трансформацію, внаслідок якої слово (термін) ширшої семантики в оригіналі замінюється словом вузької семантики [1, с. 300]: Наприклад, дієслово *досліджувати* може відноситися до різних ситуативних умов, і значною мірою упорядковується контекстом; в англійській мові цьому поняттю будуть відповідати різні більш вузькі за значенням одиниці, залежно від контексту: *to explore* – досліджувати місцевість (порівн. *to explore the environment*), *to investigate* – досліджувати ринок (порівн. *to investigate the market*), *to research into* – досліджувати явище (порівн. *to research into the classical literature*), *to cast* – змінювати, забувати, розрахувати, відкинути: *Remember that trees and buildings along the horizon cast deeper shadows in the winter when the sun is lower. – Не забувайте, що дерева і будівлі уздовж горизонту відкидають зимою більше тіні, коли сонце нижче.*

Трансформація конкретизації значення вимагає творчого підходу з боку перекладача, адже він повинен добре знати лінгвокультурні та мовні особливості мови перекладу.

При перекладі термінів також був застосований прийом генералізації. Генералізація вихідного значення наявна в тих випадках,

коли міра інформаційної впорядкованості вихідної одиниці вища за міру впорядкованості одиниці, що відповідає їй за змістом в мові перекладу [2, с. 29]. Наприклад: *The samples of materials for alpine garden exhibit high resistivity.* – Ці зразки матеріалів для альпійської гірки характеризуються значним опором.

Генералізацію значення при перекладі слід використовувати обачно, оскільки її застосування може призвести до певної втрати точності подання інформації.

У випадку, коли словник не дає точного еквівалента тому чи іншому терміну, або ж коли застосування калькування, транслітерації чи описового перекладу недоречно, ми застосовуємо й інші прийоми перекладу. Вони не так широко використовуються в нашому дослідженні, але мають досить велике значення для розвитку розглянутої галузі. Це, наприклад, компресія та інверсія. Компресія – більш компактне викладення думок завдяки випусценню зайвих елементів та позамовного контексту [3, с. 25]: *The harvested greens are then sold loose, as either stir-fry mix or salad mix, for six to eight dollars a pound.* – Зібрана зелень потім вільно продається, бо обжарені овочі, або салат коштує від шести до восьми доларів за фунт.

Інверсія – це зворотний порядок слів для привернення уваги до конкретних елементів [3, с. 30]: *If you have just a few sun-drenched square feet – in a yard, on an exterior wall, or on a roof you have space for your own botanical paradise.* – Якщо ви маєте лише декілька квадратних футів, залитих сонцем – на подвір'ї, на зовнішній стіні, або на даху – ви маєте простір для власного ботанічного раю.

Оскільки складні терміни широко використовуються, варто зупинитися на їх перекладі. Терміни-складні слова все більше проникають в англійську науково-технічну літературу, оскільки значення складного слова завжди більш точно спеціалізовано, ніж значення відповідного словосполучення. Наприклад, складне слово *allweather fighter* (усезгодний винищувач, тобто тип винищувача, який призначений як для денних, так і для нічних дій у будь-яку погоду) і *fighter for all weather* (винищувач, що застосовується в будь-яку погоду). Ми погоджуємося з С.М. Гореліковою [3, с. 132], яка формулює ряд формальних правил перекладу двокомпонентних термінів-складних слів, оскільки «якщо вдається з'ясувати значення компонентів, то ці правила допоможуть розкрити значення складного слова в цілому».

Насамперед, варто визначити, до якої лексико-значеннєвої категорії належать компоненти складного слова, тобто, що саме вони позначають: предмети, дії, властивості тощо. Складне слово-термін, обидва компоненти якого позначають предмети (тобто машини,

механізми, прилади тощо), перекладається по-різному залежно від того, у якому співвідношенні перебувають між собою ці предмети. Якщо другий предмет – частина першого, то український еквівалент має вид: іменник в однині називного відмінка + іменник в однині родового відмінка. Наприклад, *wheat consumption* (споживання пшениці), *control system* (система контролю). Якщо перший предмет – частина другого, то перший компонент перекладається за допомогою прикметника, тому що він визначає якісну особливість другого предмета, що відрізняє його від інших подібних предметів. Наприклад, *flag stone – тротуарна плитка*, *cement walk – зацементована стежка*, *brick walk – цегляна стежка*. Якщо ж перший компонент складного слова позначає предмет, а другий – його властивість, тобто істотну характеристику предмета – вага, площа, товщина, швидкість, тиск тощо, то український еквівалент другого компонента набуває форми називного відмінка, а еквівалент першого компонента – іменник у родовому відмінку. Наприклад, *highway striping – розмітка дороги*, *masonry restoration – реставрація кам'яної кладки*.

В іншому тексті ландшафтного дизайну, де мова йде про екологічні проблеми, а саме, про боротьбу з пожежами в тропічних лісах, наявні такі терміни: *slash-and-burn fires*, *land-maintenance fires*. З'ясовується, що перший термін ми переклали за допомогою прийому експлікації (залежно від вузького контексту) або ж як *вогнища при спалюванні відходів під час чищення лісового масиву*, або ж як *розчищення площі лісового масиву шляхом вирубки і випалювання*. Для другого терміна, що має більш широке значення, допустимими є такі варіанти перекладу (знову ж таки залежно від вузького контексту): *грунтозахисне випалювання рослин* (спосіб додавання), *природоохоронне випалювання рослин* (спосіб генералізації та додавання). Так чи інакше, а слово “пожежі” в українських термінах, що характеризують природоохоронну діяльність людини – небажані.

Отже, переклад термінів – дуже відповідальне завдання для перекладача. Не зважаючи на розширення зв'язків між народами на планеті, використання все більш ефективних засобів комунікації і пов'язане з цим взаєморозуміння культур, перекладач повинен врахувати й те, що кожна мова розвивається самостійно: у ній діють власні мовні реалії, закріплені культурно-історичні реалії, з'являються нові реалії, які ще не мають еквівалентів на момент перекладу іншими мовами. Але й попри це, перекладачеві доводиться перекладати матеріали, що містять і такі термінологічні особливості, з якими він не знайомий. Під час проведеного дослідження статей з ландшафтного дизайну найбільш використовуваним виявилось саме транскодування,

за якого відбувається побуквена чи пофонемна передача вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу, оскільки терміни аналізованої галузі загалом є міжмовними запозиченнями. Іншою досить популярною лексичною трансформацією виявилась конкретизація значення слова, адже, як було попередньо встановлено, дієслів у даній галузі не так багато, а отже, загальноновживані слова звужують свої значення для називання тих чи інших дій.

Для полегшення перекладу текстів ландшафтного дизайну, у ході нашого дослідження ми розробили певний алгоритм перекладу, яким слід користуватися для стабілізування процесу перекладу й досягнення найпродуктивніших результатів:

- ознайомитись з текстом, визначити його тематику, виокремити вузькоспеціалізовані терміни;

- виконати переклад терміна, виявивши, чи є мовний відповідник слова у вихідній мові, звернувшись до словників. Якщо відповідник відсутній, варто застосувати таку лексичну трансформацію, як транскодування та його різновиди;

- якщо при перекладі термінів виявлено мовні розбіжності в значеннях слів, описовий переклад допоможе вирішити цю проблему;

- при не співвідношенні англійських і українських мовних одиниць, варто використовувати лексичну трансформацію смислового розвитку.

- перекладаючи іншу інформацію тексту, обирати лексичні трансформації генералізації, конкретизації та ін. залежно від макро- і мікроконтексту.

Незалежно від ступеня володіння перекладачем обома мовами, обсягу його фонових знань, він так чи інакше зустрінеться з небажаними моментами в тексті оригіналу, які можуть бути лінгвістичними чи екстралінгвістичними реаліями. Враховуючи це, перекладачеві потрібно знати і вміти користуватися (окрім словників) різними енциклопедичними довідниками, а також поширеною у всьому світі мережею Інтернет.

Література

1. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 576 с.
2. Білоус В.І. Садово-паркове мистецтво: коротка історія розвитку та методи створення художніх садів / В.І. Білоус. – К. : Науковий світ, 2001. – 299 с.
3. Гореликова С.Н. Природа термина и некоторые особенности терминообразования в английском языке // Вестник ОГУ №6. / С.Н. Гореликова. – К.: Искра, 2002. – 216 с.

Проблема відтворення авторської концепції художнього твору в процесі перекладу

Художній переклад, як відомо, суттєво відрізняється від інших функціонально-стильових перекладів. Безперечно, одним з основних завдань перекладача художнього тексту є збереження індивідуального стилю письменника – системи змістовних і формальних лінгвістичних характеристик, властивих творам автора, які роблять унікальним втілений у цих творах авторський спосіб мовного вираження. В процесі художнього перекладу головним стає не лише первина семантика мовного знаку, а й прагматичне значення, а отже авторська специфіка бачення і відображення світу та концепція оригінального твору.

Як зазначає українська вчена М. Лановик [1], сучасний стан вітчизняних досліджень в галузі перекладознавства характеризується жвавим інтересом до філософського, ідеологічного, культурологічного, психологічного та естетичного підґрунтя художніх творів, а також проблеми трансформації в іншомовних перекладах образної структури першоджерела та його авторської концепції.

Проблема відтворення концепції художнього твору під час перекладу привертає увагу таких вітчизняних науковців, як В. Коптілов [2], Р. Зорівчак [3], А. Науменко [4], М. Новікова [5], В. Мирошніченко [6].

Метою запропонованої статті є вивчення особливостей відтворення концептуальної моделі світу-лабіринту в процесі перекладу повісті швейцарського письменника ХХ століття Ф. Дюрренматта «Зимова війна у Тибеті» («Der Winterkrieg in Tibet», 1985) відомим українським перекладачем О. Логвиненком.

Важливою в контексті нашого дослідження є модель «концептуального перекладу», яку запропонував український перекладознавець А. Науменко. Згідно зазначеної моделі, єдиним можливим засобом відтворення авторської концепції є її творча реконструкція під час перекладу, яка «долає обмеження та дозволяє творчо маневрувати в межах концепції першотвору, бо складові її частини дійсно не є математичною сумою, а створюють певну єдність» [4, с. 314].

Фантастична повість «Зимова війна у Тибеті» є художнім втіленням дюрренматтівської концепції світу-лабіринту. Мотив лабіринту, який з'являється в ранній прозі в різних варіаціях (камера тортур, тунель, підземна в'язниця, місто) перетворюється на домінуючу метафору всієї творчості письменника. Місцем дії майже у всіх

ранніх творах стає замкнутий простір – одна із загальних ознак лабіринту як ментальної моделі. Слід зауважити, що у ранніх оповіданнях провідною є модель простого лабіринту, або, як його визначив відомий італійський письменник У. Еко, класичного, з якого людина завжди може знайти вихід. Модель простого лабіринту, що домінує в ранніх творах Ф. Дюрренматта, в прозі 70-80-х років поступово модифікується та наближається до складної форми або безмежної сітки. Сутність такого лабіринту відповідає стану сучасного світу та асоціюється з поняттям «ризому», що протиставляється упорядкованій системі. В прозі пізнього періоду, до якого належить твір, що став матеріалом дослідження, лабіринт стає не тільки визначальною метафорою творчості Ф. Дюрренматта, а й одним з основних принципів організації тексту, що спричиняє відсутність лінійної фабули, хронологічної послідовності і зовнішньої зв'язності зображених подій. Внаслідок цього створюється ефект навмисного хаосу, а світ сприймається як алогічний, позбавлений закономірності та впорядкованості.

Сюжет повісті «Зимова війна у Тибеті» побудований на спогадах героя про колишнє життя, його роздумах про наукові гіпотези виникнення зірок, які він проектує на закони розвитку людського суспільства. В процесі оповіді спогади героя переплітаються, поєднуються різночасові пласти, події минулого та теперішнього зливаються в єдиний потік. Безперечно, така побудова тексту викликає певні труднощі під час перекладу та вимагає від перекладача враховувати як екстралінгвістичні (змістовні) аспекти так і лінгвістичні (формальні). Текст перекладу має максимально точно відтворювати художньо-естетичні переваги оригіналу та відповідати нормі мови перекладу.

Не можна не погодитися з думкою російського перекладознавця В. Віноградова [7] про те, що при відтворенні змісту оригінального тексту значення певних мовних одиниць передається за допомогою регулярних відповідників, оскільки об'єктивна картина світу, відображена в оригіналі, загалом схожа на ту, яку спостерігає реципієнт. Проте, враховуючи авторську специфіку оригіналу, індивідуальні особливості стилю, а також розходження в формі та семантиці двох мов, слід говорити про мінімальне використання константних відповідників, що вимагає від перекладача вміння здійснити різні міжмовні перетворення, оскільки саме трансформації, на думку багатьох перекладознавців, як формальні, стильові та змістовні перетворення одиниць та структур вихідного тексту при наближенні до норм мови перекладу дозволяють зберегти адекватними структури оригіналу.

Отже, щодо рамок тексту (у лінгвістичному розумінні), то, на думку українського дослідника В.В. Мирошніченка, «вони є завжди рухомими, і семантика лексем чи зміст самого тексту можуть стимулювати певні текстуальні модифікації, що їх класифікують як наслідки перекладацьких трансформацій» [5, с. 25].

Як відомо, в сучасному перекладознавстві існують різні класифікації перекладацьких трансформацій. У запропонованому дослідженні ми більш схилиємося до класифікації українських дослідників Т.Р. Кияка, А.М. Науменка та О.Д. Огуя [8], які виділяють перекладацькі трансформації на всіх мовних рівнях. Найдоцільнішим в контексті нашого дослідження є саме такий підхід, згідно якого різно-типові перекладацькі прийоми охоплюють усі мовні рівні та актуалізуються в тексті, а саме текст, на думку багатьох перекладознавців, є організуючим фактором, який визначає набір мовних засобів під час перекладу та демонструє прагматичну спрямованість автора, його концептуальне бачення світу.

Повість «Зимова війна у Тибеті» починається з детального зображення арени воєних дій. Місце, де розгортаються події, обмежено конкретними географічними рамками та визначено екстремальними кліматичними умовами: *Ich kämpfe im Winterkrieg in Tibet. Winterkrieg deshalb, weil an den Hängen des Chomo-Lungma, des Chooyu, des Manaslu ja immer Winter ist* [7, с. 87]. – *Я беру участь у Зимовій війні в Тибеті. Зимова вона через те, що на схилах Джомолунгми, Чооя, Макалу й Манаслу завжди зима* [8, с. 69]. Переклад в даному випадку не викликає певних труднощів, оскільки перекладач використовує такий традиційний міжмовно-еквівалентний спосіб передачі географічних назв, як транслітерація.

Зображення заплутаних окопів та бункерів вводить в оповідь мотив лабіринту, відчуття якого постійно підсилюється. *Wir bekämpfen den Feind in phantastischen Höhen, in Gletschern und an Steilhängen, an Geröllhalden, Schründen und unter Überhängen, in einem Labyrinth von Schützengraben und Bunkern, dann wieder im grellen Sonnenlicht.* [7, с. 87]. – *Ми долаємо ворога на фантастичних висотах, на глетчерах і крутих схилах, на осипах, в ущелинах і під виступами скель, у лабіринті шанців і бункерів, а тоді знов на жахливо яскравому сонці, що сліпить очі»* [8, с. 69].

Наближаючи переклад до норми української мови, О. Логвиненко застосовує в наведеному прикладі лексико-синтаксичне розгортання, перекладаючи словосполучення *im grellen Sonnenlicht* як *на жахливо яскравому сонці, що сліпить очі*. Додавання подібних лексичних одиниць з експресивним відтінком можна віднести до стилістичної

спеціалізації, яка виконує функцію емоційного впливу на читача. Окрім цього, емоційного забарвлення додає використання в процесі перекладу лексичної одиниці *bekämpfen* контекстуального відповідника *долаємо*.

Якщо окопи, в яких воюють солдати, відповідають формі коридорів в класичній моделі лабіринту, то льодові нори, пробиті в скалах, а також ходи в копальнях, що створюють сітку, асоціюються з лабіринтом-ризомою. *Sind wir nicht im Einsatz, verkriechen wir uns in die Eislöcher und in Felsen gesprengte Gänge und Schächte, die miteinander in Verbindung stehen in den gewaltigen Massiven ein unübersichtliches Geäder bilden.* [7, с. 87]. – Коли ми не на бойовому завданні, то забираємось до нір у кризі чи до ходів та шахт, пробитих у скелях за допомогою вибухівки, всі вони зв'язані між собою і створюють у величезних гірських масивах немовби кровоносну систему. [8, с. 69]. Під час перекладу наведеного речення О. Логвиненко максимально використовує словникові відповідники, що надає змогу найточніше відтворити авторську конотацію, яка є одним з компонентів прагматичного значення. Проте, в процесі перекладу були використані певні прийоми лексико-семантичних трансформацій, а саме смислове узгодження (*Sind wir nicht im Einsatz – Коли ми не на бойовому завданні*) та лексико-синтаксичне розгортання (*die Eislöcher – нори у кризі*), що вмотивовано нормою української мови.

Подальший розвиток подій в творі поступово змінює позицію головного героя, для якого лабіринт з випробування перетворюється на підземну в'язницю, в незбагнений замкнений простір, з якого немає виходу. *Sich vom Labyrinth, in dem wir Söldner leben, ein geographisches Bild zu machen – und wenn es auch nur ein roher, ungeführter Plan wäre – ist wohl nicht möglich. Das Labyrinth schien einfacher zu werden. Der Stollen verlief schnurgerade, doch war nicht auszumachen, in welche Richtung. Links und rechts zweigten nun wieder andere Stollen vom unsrigen ab.* [7, с. 90]. – Уявити собі «географічну мапу» чи бодай якийсь приблизний, грубий план того лабіринту, де ми, найманці, мешкали, годі, либонь, і думати. Згодом лабіринт, здавалося, почав розплутуватись. Штольня тяглася рівно, як шнурок, – важко було тільки зрозуміти куди саме. Праворуч і ліворуч від нашої штольні тепер знов відходили інші штольні. [8, с. 72].

Для передачі художньо-естетичних особливостей оригінального твору та наміру автора зобразити підземний лабіринт як такий, з якого не існує виходу, перекладач застосовує різні прийоми лексико-семантичних трансформацій, що допомагають зберегти риси авторського стилю при адекватному відтворенні змісту оригіналу.

Використання контекстуальних відповідників для таких словосполучень, як *ein geographisches Bild, wohl nicht möglich* свідчить про наявність прийомів смислового узгодження з метою подолання розбіжностей між нормами мов оригіналу та перекладу. Прийом логічного розвитку був застосований задля стилістичного забарвлення під час перекладу речення: *Der Stollen verlief schnurgerade, doch war nicht auszumachen, in welche Richtung.*

Підсумовуючи, слід зауважити, що жоден художній переклад не може бути абсолютно точним через розбіжності як в системі, так і в нормі та узусі мови оригіналу та мови перекладу, що неминуче призводить до втрати певного обсягу інформації. Окрім цього, постає проблема збереження національного забарвлення першоджерела та його історичного колориту. Проте, основне завдання перекладача полягає не лише в передачі інформації, закладеної в оригіналі, а й в творчій реконструкції основної авторської концепції та максимально точному відтворенні художньо-естетичних переваг оригіналу.

Отже, переклад повісті швейцарського письменника ХХ століття Ф. Дюрренматта «Зимова війна у Тибеті» відомим українським перекладачем О. Логвиненком є вдалим прикладом творчої реконструкції авторської концепції моделі світу-лабіринту, а саме адекватна передача всіх рівнів тексту: лінгвістичних особливостей, екстра-лінгвістичних явищ та авторського задуму.

Література

1. Лановик М. Теорія відносності художнього перекладу: літературознавчі проєкції / Мар'яна Лановик. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2006. – 470 с.
2. Коптілов В.В. Актуальні питання українського художнього перекладу / В.В. Коптілов. – К.: Видавництво Київського університету, 1971. – 131 с.
3. Зорівчак Р.П. Авторські фразеологічні новаторства як перекладознавча проблема (на матеріалі англословних перекладів Тараса Шевченка) // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. праць / КНУ ім. Тараса Шевченка. Ф-т інозем. філології: Редкол.: О.І. Чередниченко (гол. ред.), А.Д. Белова, Н.Ю. Жлуктенко та ін. – Київ, 2001. – №5. – С.68-72.
4. Науменко А.М. Концепція оригіналу і переклад // Мови, культури та переклад у контексті європейського співробітництва: Зб. наук. праць. – К.:КДУ, 2001. – С. 314-318.
5. Новікова М.А. Перевод: концепция и коммуникация // Нові підходи до вивчення й викладання філології в вищій школі: Наукова монографія / За ред. А.М. Науменка. – Запоріжжя: ЗДУ, 1998. – Том 3. – С. 70-74.
6. Мирошніченко В.В. Авторська концепція художнього твору: онтогенез і експансія / В.В. Мирошніченко. – ЗДУ, 2003. – 283 с.
7. Виноградов В.С. Лексические вопросы перевода художественной прозы / В.С. Виноградов. М.: Ид-во Моск. ун-та, 1978. – 172 с.
8. Кияк Т.Р., Науменко А.М., Огуй О.Д. Перекладознавство

(німецько-український напрям): підручник для студентів вищ. навч. закл. / Т.Р. Кияк, А.М. Науменко, О.Д. Огуй. – 3 е вид., доп. і перероб. – Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2014. – 640 с. 9. Dürrenmatt F. Labyrinth. Stoffe I-III. Der Winterkrieg in Tibet. Mondfinsternis. Der Rebel / Friedrich Dürrenmatt – Zürich: Diogenes, 1998. – S. 154. 10. Дюрренматт Ф. Лабіринт: Тексти I-III: Зимова війна у Тибеті; Місячне затемнення; Бунтар / 3 нім. пер. О. Логвиненко . – К.: Юніверс, 2005. – 280 с.

*Альбина Ладыненко
г. Одесса, Україна*

Микро-, мезо- и макроконтекст: поиски интерпретаций читателя

Во многих художественных текстах встречаются иноязычные вкрапления (ИВ), однако не всегда автор дает их толкование в корпусе текста в виде дефиниций, синонимических элементов, развернутых пояснений или же в затекстовой его части (примечания, в том числе подстрочные, глоссарий и т.д.). В этом случае читателю самому приходится проводить интерпретационные операции, направленные на извлечение или дешифровку смысла. Испытывая затруднения, связанные с пониманием нового смысла, читатель вольно или невольно, т.е. сознательно или бессознательно, прибегает к догадке.

Догадка является разновидностью абдукции (abduction). Абдукция – это построение гипотезы о скрытых закономерностях текста, проверяемой по коду дальнейшего чтения [1, с. 52].

Inferencing – догадка как процесс; inference – догадка как результат данного процесса – это термины, принадлежащие Аарону С. Картону, который применил их при разработке методов и приёмов изучения иностранного языка: «при изучении иностранных языков догадкой пользуются для понимания незнакомых морфем и слов в «естественных контекстах»» [2, с. 178].

Догадка близка к формальному логическому заключению. Однако она не является синонимом логического заключения. Бесспорно, догадка имеет дело со сведением воедино различных, указывающих в одном направлении признаков, но она не требует столь высокой точности и как умозаключение. Читатель, пользующийся догадкой, допускает долю вероятности и неопределенности, вряд ли возможную при логическом заключении: «догадка – значительно более быстрый, случайный и субъективный процесс, чем логическое умозаключение» [2, с. 179].

Догадка при этом может осуществляться на основе микро-, мезо- и макроконтекста. Примером инференции по ближайшему контексту

(микрконтексту) может послужить следующий фрагмент текста очерка Дж. Рида «Восставшая Мексика»: *but once a refugee he committed the unpardonable crime of stealing cattle from the rich hacendados* [3, с. 55].

Чтобы понять значение слова *hacendados*, можно воспользоваться способом анализа валентной сочетаемости. Сопоставление двух коллокаций, в которые входит слово *hacendados*, позволяет сделать некоторые предварительные выводы о семантике анализируемого слова.

Итак, коллокации *the rich hacendados* и *to steal cattle from <...> hacendados* подводят читателя к выводу о том, что скот можно угнать у помещика, либо из его поместья. Не знающие испанского языка читатели вряд ли смогут определить точнее, – идет ли речь об объекте, где содержится скот или же о владельце этого скота. Автор соответствующих разъяснений в тексте не дает. Очевидно, он считает, что для читателя важен сам факт «экспроприации» скота у богачей знаменитым Вилли, который постоянно совершал подобные акции ради, как он считал, восстановления социальной справедливости.

Отметим, что в книге, предназначенной для русскоязычного читателя, даётся редакторское затекстовое пояснение по поводу данного слова: *hacendado – помещик* [3, с. 258]. Напомним, что слово «поместье» на испанском языке звучит как *hacienda*. Значит, речь в данном фрагменте идет о помещике, а не об его имении.

Таким образом, в данном случае речь может идти об аппроксимационной догадке, которая достаточна для понимания описываемых автором действий одного из персонажей очерка.

Читательская догадка возможна на основании не только узкого, но и более широкого контекста – мезоконтекста, рамки которого обычно совпадают с границами абзаца или диалогического единства. В этом случае на помощь реципиенту приходят так называемые изотопические ряды. Напомним, что это цепочки тематически связанных слов, которые могут располагаться друг от друга в непосредственной близости или дистанцированно [4; 5]. Читатель пытается подвести неизвестное слово под тот или иной изотопический ряд, который составляют известные ему семемы базового, т.е. родного языка адресата информации. Например: *Villa never drinks nor smokes, but he will outdance the most ardent **novio** in Mexico* [3, с. 65].

Не знающий испанского языка читатель, прочитав данную фразу, поймет, что речь идет о каком-то человеке, который зажигательно танцует. Но только последующий контекст, – мезоконтекст, – с его опорными тематическими словами позволяет сделать более точную догадку: *When the order was given for the army to advance upon Torreón,*

Villa stopped off at Camargo to be best man at the wedding of one of his old compadres [3, с. 65].

Тематические слова *best man* и *wedding* в рамках фрейма «Свадьба» дают возможность сделать приблизительный вывод о том, что перетанцевать Вилья может какого-то участника свадебного веселья. Корневой анализ слова *novio* с его базовой индоевропейской морфемой –пов наталкивает на мысль, что речь идет о человеке, для которого наступает новый этап жизни. Действительно, речь идет о новобрачном, о женихе, только вступающем в новую полосу своей жизни. Действительно, слово *novio* имеет следующие лексико-семантические варианты: 1) новобрачный; 2) жених; 3) возлюбленный; поклонник; ухажер; 4) новичок, новенький [6, с. 531]. В указанном контексте, поскольку речь идет о свадьбе, уместными являются первые два значения. Но автор не дает расшифровки этого слова. Если читатель и не догадается о точном смысле слова *novio*, то он поймет главное: Вилья умел веселиться и делал это с большим удовольствием на чужих свадьбах. Не совсем точное понимание слова *novio* в целом не мешает автору донести до читателя главную информацию, существенную для характеристики этой центральной фигуры очерка, – крестьянского вождя Вилья: герой рассказа – это увлекающий человек, умеющий заниматься не только серьёзными делами, но и умеющий от души повеселиться. Слово *novio* могло бы быть заменено на любой другой номинант, указывающий на участника свадебного торжества, без ущерба для собственно характерологической части диеггесиса.

При невозможности выделить общий семантический знаменатель, т.е. при аллотопичности макроконтраста (в пределах абзаца), следует расширить пространство поиска изотопических элементов до мезоконтраста, т.е. выйти за пределы абзаца. В случае аллотопичности последнего следует привлечь макроконтраст, в котором изотопические ряды могут состоять из значительного дистанцированных семем.

Так, в ряде случаев более менее точную догадку можно сделать лишь только на базе макроконтраста, т.е. всего произведения или его большей части. Например, Олдридж не даёт пояснения греческого слова *benzina*, которое он многократно использует в романе «Морской орел». Только на трех страницах [7, с. 119-121] это слово повторяется 5 раз. Из ряда миниконтрастов (т.е. в рамках фразы) становится ясным, что речь идет о каком-то весьма легком и мобильном плавательном средстве: *run up in the middle of the gulf* (предполагается быстрое движение по водной поверхности); *to sent out [its] benzina to catch us* (указывает на способность догнать другой объект, движущийся по водной глади); *to be a Disel* (указывает на наличие мотора). Таким

образом, анализ валентных связей помогает сделать приблизительный вывод о том, что речь идет о моторной лодке, которая является частью оснащения боевого корабля (*It was a warship that sent out its benzina*).

Как видим, только в совокупности отдельные фрагменты, разбросанные по макроконтексту, позволяют более или менее точно определить денотат данного номинанта, – греческого слова *benzina*. Само слово дает лишь возможность судить о том, на каком топливе работает указанное плавательное средство благодаря межъязыковому (интернациональному) корню *benz*.

Следует отметить, что в большинстве случаев догадка / расшифровка производится на уровне некоторого обобщения, т.е. на уровне гиперонимии. В некоторых случаях догадка не срабатывает, что обычно не особенно смущает читателя, при условии, что основное содержание текста ему понятно.

Литература

1. Эко У. Роль читателя. Исследования по семиотике текста / У. Эко. – СПб. : Симпозиум, 2007. – 502 с.
2. Картон С. Роль догадки в процессе пользования языком / С. Картон // Методика преподавания иностранных языков за рубежом. – М. : Прогресс, 1976. – Т. 2. – С. 178.
3. Reed J. *Insurgent Mexico* / John Reed // *I Saw the New World Born*. – М.: Progress Pbl., 1976. – P. 53-77.
4. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка / И.В. Арнольд. – М. : Просвещение, 1990. – 300 с.
5. Мизецкая В.Я., Ладыненко А.П. Применение изотопических рядов в пределах мезоконтекста и макроконтекста / В.Я. Мизецкая, А.П. Ладыненко // Сучасні питання прикладної та комп'ютерної лінгвістики: матеріали Міжміської наук. конф. – Одеса : ОНПУ, 2013. – С. 13-14.
6. Испанско-русский словарь / Под ред. Б.П. Нарумова. Изд. – 2, доп. – М.: Русский язык, 1995. – 832 с.
7. Aldridge J. *The Sea Eagle* / J. Aldridge. – Kiev : Dnipro Pbl., 1973. – 280 p.

Marine Levidze
Kuwait

Rendering of Terms of Endearment from Georgian into English – Sociocultural Perspective

The present paper discusses the issue of rendering Georgian address terms into English. The article looks at sociocultural meanings present in a unique set of Georgian address terms.

Terms of address have nowadays become an object of many sociolinguists' and translators' interest since a system of address terms can be represented differently in different languages. Existence of certain forms within the system of one language and absence of them in another does not imply impoliteness of the speakers of a language [1, p. 45]. On the other

hand, a varied array of address terms existing in different languages elaborates the issue of translation as the address forms never contain identical semes (leading to different social meanings).

The Georgian language displays a unique set of address terms equivalent to which cannot be found in any other language ever exposed to linguistic analysis of the system mentioned. Terms გენაცვალე [genats'vale], შემოგველე [shemogevle], ჩირიმე [chirime], გეთაცვა [getakva] and their word formations are the commonly used terms of endearment in daily Modern Georgian. They can be used as an indication of affection, appraisal or love to family members, close friends, lovers, rarely to strangers though.

In order to show the possible social meanings of the given terms and their functioning in communication we will try to list potentially possible settings and the translation of the terms within the communicative unit into English. The latter possesses the systems of address terms largely different from the one of Georgian and from each other as well.

The form *genats'vale* is one of the most widespread forms in actual conversations in Georgian. The word and its word formations convey the following meaning: “Let me replace you in your hardest times”. The original term looked like this: *შენ გენაცვალე მე* [shen genats'vale me]. In the course of time, the term underwent the reduction process, and, to this day, its truncated form is *გენაცვალე* [genats'vale], which is the remaining predicative part of the whole collocation. At least 14 variations of the term *genats'vale* can be found in the language:

1. გენაცვალე [genats'vale]
2. გენაცვალეები [genats'valebi]
3. გენაცვალეობი [genats'valebio]
4. გენაცვალეუ [genats'valev]
5. გენაცვალეთ [genats'valet]
6. გენაცვალა [genats'vala]
7. გენაცვა [genats'va]
8. გენაცვათ [genats'vat]
9. გენაცვალეო [genats'valeo]
10. გენაცვალეოთ [genats'valoot]
11. გენაცვალეოს [genats'valos]
12. გენაცვალეოსო [genats'valoso]
13. გენა [gena]
14. გენავ [genav]

Example 1. Setting: Father watching his daughter performing a Georgian national dance and he thinks that she is doing it well.

Father: *გენაცვალე* [genats'avle]

Translation of this communication unit into the English language is a more troublesome issue since there is no term of address present in the English language which would show identical meaning to the one given below. For the translated part, we will try to provide the highest possible variations of the term itself unless it requires the translation of the whole communication unit the term itself appears in.

Translation of the term *genatsavle* into English would possibly be: “*I’m so proud of you!*” or “*That’s my girl!*” or “*Well-done!*”

Example 2. Setting: audience watching the performance by non-professional dancers. Some of the dancers make obvious mistakes in the moves. One of the viewers, having noticed the mistakes, remarks, *Ra kargad uvarjishiat, genats'vale!*

Word-for-word translation of the c-unit would be: “It’s obvious that they practiced hard, *genats'vale*”. Here, *genats'vale* conveys sarcasm making fun of performance level and readiness of the dancers. The intention is sarcasm. Possible translation into English would be: *Well-done! (Keep up the good work!)*

Whenever *genats'vale* is used sarcastically, it is pronounced with a rising intonation and at a slower pace, stressing the first two syllables and sharpening the sound “ც” [ts].

Hereby, it must be noted that the term *genats'vale* cannot be translated in the same way into English since it can render attraction to the opposite sex, especially to women.

Example 3. Setting: A young man hanging out with his male friends in the street. A young, pretty woman is passing by.

Young Man: *Shen Genats'vale!*

Here, *genats'vale* renders liking (being slightly vulgar in its sense) towards a young woman. Possible translation into English would be: “*Wow!*”

შემოგველე [shemogevle] is another common address term in Georgian. Word-for-word translation of the term would be “*I would encircle you*”. The expression originates from the custom of bringing an animal to a terminally ill person and carrying it around him/her believing the animal would take the sickness away from the person, inflicting the disease onto itself. The animal used to be sacrificed later [2, p.340].

Possible variations would be 1. *თავს შემოგველე* [tavs Shemogevle – I will encircle you AROUND YOUR HEAD]; 2. *შენ შემოგველე* [I would encircle YOU]; 3. *შემოგველოს + [ადრესანტი]* [Let [THE ADDRESSER] –encircle you]; 4. *შემოგველე + [საზოგადო სახელი ან სახელწმნა -ში თანდებულოთ]* [I adore your + APPELLATIVE OR PARTICIPLE]. Different semantic constituents are under focus giving different social shades to the expressions.

Shemogevle is exclusively used to show love, affection, even sympathy to the addressee, necessarily close to the addressor.

Example 4: Setting: Granny addressing to the sick grandson.

შენ გენაცვალვს ბებიაშენი ... [Let your granny encircle you].

The expression reveals a close relative's sympathy toward the addressee, the former wishing she could be in his place at the moment. Possible translation into English would be: “*My poor boy!*”

შენი ჭირიმე [chirime], with the meaning “let me take all the trouble away from you” stands very close to *shemogevle* and *genats'vale* in terms of a social meaning. The term can display at least 5 of its variations:

1. *ჭირიმე* [chirime]
2. *ჭირიმეთ* [chirimet]
3. *ჭირიმენ* [chirimen]
4. *ჭირიმელ* [chirimeo]
5. *ჭირიმოს* [chirimos]

Occasionally, the term can also convey the strategies of positive politeness, especially while replying back to the question.

Example 5: Setting: Former employer addresses his employee.

- *ხომ მშვიდობით ბრძანდები, ბატონო?* [I hope you are doing well, Sir! / my master!]

- *გახლავართ. შენი ჭირიმე!* [I am, *Sheni Chirime!*]

Translation of the response into English would be: *I am. Thank you for asking, master!*

Here the use of the term of endearment stresses the subordination and respect/politeness simultaneously. However, this type of use of the term is less and less used nowadays.

Lastly, *getakva* takes up almost the same position in the address system of the Georgian Language as the above-mentioned terms, conveying the meaning “I worship/adore you”, being slightly archaic. It is more and more scarcely used in Georgian speech nowadays. The term can also be used with a meaning “please”.

Example 6: *გეთაყვა, როგორ წავიღო ამდენი რამე ...?* [How can I carry so many things?]

Here we should note that the term *გეთაყვა* is recommended to remain unrendered to avoid any possible awkward misinterpretation.

The above-mentioned terms frequently appear in poetry or prose, or daily conversations. All the given terms of endearment can replace one another in the majority of the cases and is used in the Modern Standard Georgian with a slightly different frequency of occurrence. They display affection/love/approval/appraisal/sarcasm/sympathy/solidarity/etc. and can be used in address to family members, friends, lovers, woman to woman,

man to woman. If used by man to man, then it might show respect, solidarity and/or subordination. Through time, the acquired meanings and functions of the endearment terms ousted the original meanings and eventually made them disappear. They are scarcely used in address to strangers since they can imply negative politeness (sarcasm, sexual harassment, etc.) by flouting the maxim of distance. Translation of the terms poses an issue of rendering similar social meanings if not identical. However, rendition does not necessarily imply staying within the boundaries of the system referred above as we can see later. Context and intention play a crucial role in this matter to reveal the diversity of the potential meanings the terms can hold in themselves.

References

1. Braun, Friederike. Terms of Address: Problems of Patterns and Usage in Various Languages and Cultures. New York: Mouton de Gruyter, 1988.
2. Grishashvili, I. Urban Dictionary (Kalakuri Leksikoni). Tbilisi: Samshoblo, 1997.

András Lukács
Budapest, Hungary

Использование теории *skopos* при переводе путеводителей

Вступление

Спрос на новые путеводители возрос с тех пор, как туризм стал более популярным во многих странах. Для большего убеждения, что предложение может удовлетворить спрос в маленьких странах с редко используемым языком, издатели часто предлагают перевод зарубежных путеводителей вместо того, чтобы издавать свои. Особенно, когда дело касается зарубежных мест.

Это кажется выгодным и легким решением, наверное, потому, что намного легче найти переводчика, чем писателя для каких-либо путеводителей. Вопрос в том, на самом ли деле эти переведенные путеводители достигли своих целей. Другими словами, дают ли они ответы на те вопросы, которыми задаются читатели. Ответить на этот вопрос можно, используя теорию перевода. Для этого я предлагаю использовать теорию *skopos*.

Теория *skopos*

Слово *σκοπος* имеет греческое происхождение и в переводе означает *цель, намерение*. Это слово стало ключевым термином теории, которая появилась в 1970-х годах в странах, где родной язык –

немецкий. По словам Vermeer [1, с. 100], стратегия или тот же метод, которые будут использованы при переводе, зависят от *skoros* или другими словами, цели писателя. В отличие от теории эквивалента, в которой говорится о том, что текст, с которого мы переводим, является главным и от него зависит то, что мы получим в конечном итоге. *Skoros* перевода зависит от желаний и требований заказчика или инициатора. Другими словами, многое зависит от ситуации или культуры, для которой тот или иной текст будет переведен.

Так же в этой теории существуют 2 других главных правила: правило связности и правило верности. В правиле связности говорится о том, что переведенный текст должен быть связным настолько, чтобы предполагаемый читатель мог понять о чем там говорится [1, с. 100].

Правило верности относится/ведет к связности между первоначальным текстом и конечным. Оно лишь говорит о том, что, используя принцип *skoros* и вышеупомянутое правило связности, связь между двумя текстами все так же должна быть соблюдена [1, с. 100].

Используя теорию Vermeer 1978 г. и специальную теорию Katarina Reiss, была открыта новая теория Reiss и Vermeer [2]. Эта теория была достаточно общей и достаточно сложной в одно и то же время, чтобы быть использованной практически во всех ситуациях [3, с. 236]. Текст учитывается, как *Informationsangebot*, то есть предложение информации, сделанное получателю автором. Следуя этой теории, “jedes Translat (Übersetzung oder Verdolmetschung) unabhängig von seiner Funktion [...] und Textsorte als Informationsangebot in einer Zielsprache und deren –kultur über ein Informationsangebot aus einer Ausgangssprache und deren –kultur” [...] [2, с. 76]. Переведенный текст является второстепенным предложением информации, имитацией первоначального предложения. Главным является то, что переводчик отражает определенные аспекты первоначального текста, опираясь на *skoros* финального текста, установленные инициатором [2, с. 76]. Та информация, которая должна быть донесена, и *skoros* зависят от нужд и ожиданий читателей конечного текста. *Skoros* не является постоянным и может быть изменен, в зависимости от читателей. Поэтому случается, что *skoros* первоначального текста не всегда такой же, как и *skoros* конечного текста. Иногда *skoros* остается неизменным. Reiss и Vermeer [2, с. 45] называют первый случай *Funktionsänderung* (изменение функции), и второй случай *Funktionkonstanz* (неизменность функции). В *Funktionsänderung* случае, для того, чтобы достичь *skoros* конечного текста, перевод не будет зависеть от связности двух текстов. Хотя, Reiss и Vermeer [2] часто используют термины *skoros*, *цель* и *функция* как синонимы. Слово *функция* так же используется в

более определенных случаях благодаря Reiss. В этом смысле *функция* связана с жанром (Textsorte) и типом текста (Texttype). Оригинальный текст имеет свой жанр и тип текста и переводчик учитывает это при переводе, [3, с. 235]. Несмотря на это, Reiss [4] и Vermeer [5] имеют свои сомнения на счет роли жанра. По их словам, оригинальный текст не определяет жанр конечного текста и жанр не определяет форму конечного текста и так же первоначального текста. То есть жанр перевода зависит от skopos перевода, потому что жанр является второстепенным по сравнению со skopos [3, с. 237].

Schäffner [3] дает хорошее вступление о том, что такое роль первоначального текста и конечного текста. Следуя теории skopos, перевод – это процесс перевода текста, который будет в конечном итоге иметь смысл и подходить по теме конечного текста, который будет основан на первоначальном тексте, где отношение между двумя текстами следует правилам skopos перевода.

Одним из значений этой теории является переосмысление или же осознание роли или смысла первоначального текста. Переводчик – это эксперт, который решает, какую роль играет первоначальный текст в процессе перевода.

Ключевым фактором является то, что мы должны сфокусироваться на действительно правильном skopose текста, когда первоначальный текст является всего лишь одной из деталей на право перевода текста. Переводчик должен осуществлять перевод на основе skopos, и так же он должен принимать решение о том, что такое skopos в каждой отдельной ситуации. Skopos может быть некой адаптацией для людей, которые будут читать этот конечный текст. Или же, сохраняя skopos первоначального текста, дать более глубокое представление об этой культуре людей. Переводчик должен понимать цель перевода. Это должно иметь какой-либо смысл, который может являться только одним из возможных смыслов. Первоначальный текст может иметь не только один правильный перевод [5, с. 182]. Поэтому комиссия, предоставляющая право на перевод, должна объяснить skopos перевода прямым или косвенным путем. Skopos конечного текста не всегда должен быть таким же, как и skopos первоначального текста. Главной идеей является то, что skopos первоначального текста должен быть изначально задан. Или же никакой перевод не может быть выполнен [3, с. 238].

Заявка на использование теории при переводе путеводителей

При переводе путеводителей теория skopos кажется невероятно необходимой. Первоначально нашим предположением является то, что skopos перевода путеводителей является нужда в этом путеводителе.

При переводе путеводителей нашей главной целью не является сделать первоначальный текст доступным в конечном тексте. Здесь перевод является всего лишь инструментом, процессом, который заменяет процесс написания новой книги. Целью перевода является заполнение точно такой же информацией конечного текста. То есть необходимость донести до людей ту же самую мысль, которая предоставлена в первоначальном тексте, только для другой культуры. При переводе мы можем использовать первоначальный текст в том случае, когда цель читателя является одной и той же. В том случае, когда цели читателей расходятся, а это происходит часто из-за различных культур людей и их представлений, переводчику необходимо изменить содержание первоначального текста так, чтобы конечная цель была достигнута.

Случаи, когда перевод был необходим, но не был осуществлен, не означают, что теория skopos не подходит или же что переводчик не достаточно компетентен. Невыполнение изменений содержания показывает то, что цель неясна или же просто не просто совсем другая. И с этим мы часто сталкиваемся во многих путеводителях.

Часто издатель видит перевод, как цель, а не как инструмент. То, что им необходимо – это создание конечной версии, похожей на первоначальную версию, но на необходимом нам языке. Это происходит из-за того, что первоначальные путеводители являются подтвержденным источником и пользуются спросом. Многие переводчики думают, что только маленькие детали должны быть изменены для выпуска конечной версии. Если переводчики производят расследование, зачем они это делают, что является деликатным и не всегда уместным вопросом, узнав правдивую причину, они могут показать, какой является прямая или косвенная skopos издателя при переводе путеводителей.

Произведенные расследования, наверно, докажут, что наши предположения были верны и skopos издателя не является удовлетворение нужд читателей, а создание текстового эквивалента между первоначальным и конечным текстами.

Заключение

Теория skopos кажется очень подходящей для того, чтобы начать анализировать перевод путеводителей. Это наводит на мысль, если переводчик и/или издатель хочет издать путеводители, которые действительно удовлетворят нужды читателей, тогда обязательно нужно сделать конечный текст непохожим на первоначальный не в плане формы и не в плане контекста. Используя эту теорию, дальнейшее расследование может раскрыть, действительно ли выполнены необходимые расследования в этих переведенных

путеводителях или же нет, и если они выполнены, то на основе чего они были выполнены. Эти результаты могли бы быть полезными шагами для лучшего понимания и для более эффективного восприятия сложностей переведенных путеводителей. И результаты могли бы способствовать раскрытию горизонтов о науке перевода и улучшить качество перевода путеводителей.

Литература

1. Vermeer, H.J. [1978]: Ein Rahmen für eine allgemeine Translations-theorie. *Lebende Sprachen* 23 (3). pp 99-102. 2. Reiss, K. – Vermeer, J.H. [1984]: *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie. Linguistische Arbeiten* 147. Max Niemeyer Verlag, Tübingen. 3. Schäffner, Ch. [1998]: *Skopostheory*. In: Baker, M. (ed.) *Routledge Encyclopaedia of Translation Studies*. Routledge, London & New York. pp 235-238. 4. Reiss, K. [1988]: Der Text und der Übersetzer. In: Reiner Arntz (ed.) *Textlinguistik und Fachsprache*. Olms, Hildesheim. pp 67-75. 5. Vermeer, H.J. [1989]: Skopos and Commission in Translational Action. (translated by Chesterman, A.) In: Chesterman, A. (ed.) *Readings in Translation Theory*. Oy Finn Lectura Ab, Helsinki. pp 173-187.

Алла Ляшина

м. Ужгород, Україна

Роль репрезентативних суфіксів у процесі перекладу наукової літератури

Переклад є однією з важливих форм міжкультурних взаємин. Перекладачі виступають посередниками між народами, які спілкуються в найрізноманітніших сферах життя. Окрім посередницької функції, перекладні твори виконують і творчу, продуктивну місію, бо завжди були важливим стимулом розвитку національних мов, літератур, культур. Роль перекладу як засобу обміну інформацією неухильно зростає. Саме тому в останні десятиліття став проявлятися великий інтерес до перекладу публіцистики, наукової та науково-технічної літератури.

Мова наукової літератури відрізняється від розмовної мови або мови художньої літератури певними лексичними, граматичними та стилістичними особливостями. Типовою лексичною ознакою наукової літератури є насиченість тексту спеціальними термінами, термінологічними словосполученнями. Самим яскравим та визначальним процесом у розвитку лексики мови виступає постійне та інтенсивне збагачення її за рахунок нових, раніше не відомих слів [12, с. 252]. Цей

процес відбувається постійно, відображаючи зміни у навколишньому світі, відповідаючи потребам носіїв мови. Отже, однією з основних функцій словотворення є поповнення словникового запасу мови. Постійний розвиток словникового складу, наголошував Ю.О. Жлуктенко, зумовлюється тим, що він у своєму існуючому стані ніколи не може відбити всю безмежність людського досвіду, безмежність навколишнього світу [5, с. 126].

Усім, хто займається перекладом, добре відомо, що не всі нові слова своєчасно реєструються у словниках. Це, звичайно, характерно не тільки для наукової літератури, але й для мови в цілому, включаючи всі сфери суспільного життя. Тому й останнім часом все більше уваги приділяється способам утворення слів, їх компонентам. Тому до роботи над перекладом слова потрібно підходити не механічно, а свідомо, тобто враховувати його складові для визначення його значення в певному контексті. Тому при перекладі незнайомого слова потрібно поділити його на словотвірні елементи, тобто, як правило, на префікс, корінь та суфікс. Знання значень компонентів майже завжди допомагає вибору правильного перекладу слова без допомоги словника і цим сприяє прискоренню перекладу. Знання принципів суфіксації та префіксації забезпечує точніший переклад, що є необхідною умовою перекладу наукової літератури.

У сучасній англійській мові відбуваються активні словотвірчі процеси, які сприяють збагаченню лексики. У численних працях, присвячених різним аспектам словотвору сучасної англійської мови, розглядаються проблеми класифікації конститuentів словотвору за семантичними, функціональними, етимологічними ознаками (І.В. Андрусак, Ю.А. Зацний, А.Е. Левицький, О.І. Миголінець, В.І. Перебийніс, W. Francis, W. Glowka), структурні, семантичні й функціональні особливості формування композитів і складних слів синтаксичного типу (Д.І. Квеселевич, Л.Ф. Омельченко), механізми семантичної деривації та властивості семантики похідних слів (Л.М. Медведєва, Р.І. Розіна, Н.П. Тропіна, D. Cruise, P. Gardenfors, K. Nilsen), а також роль окремих способів словотвору в збагаченні словникового складу сучасної англійської мови (І.П. Гусак, Ю.А. Зацний, М.М. Положин, J. Aitchison, D. Crystal, A. Cutler, P. McFedries).

Афікси, які виступають складовими частинами похідного слова, розглядаються у сучасному мовознавстві як лінгвістичні одиниці, що виконують певну семантичну функцію, ведучи до модифікації твірних основ. Афікс реалізує своє значення не ізольовано, а у сполученні з основою. Основними функціями суфіксів у сучасній англійській мові є їхні словотвірчі і семантичні функції [9]. Зв'язок семантики суфіксів з

їхньою функцією виявляється перш за все в тому, що при утворенні нового слова суфікс модифікує і уточнює значення основи, створюючи тим самим похідне суфіксальне слово.

У запропонованій доповіді розглядається одне з питань, що стосуються ролі репрезентативних суфіксів у процесі перекладу наукової літератури. Наша мета – репрезентувати результати визначення загального значення у функціонуванні суфіксів, яке відіграє важливу роль у процесі перекладу. До репрезентативних суфіксів ми зараховуємо такі, які відзначаються найвищими показниками вживаності (>500) та сполучуваності з кількістю основ (>100). У результаті дослідження в кожному тематичному контексті наукової літератури був виділений також набір з 14 репрезентативних суфіксів. Як впливає з дослідження, репрезентативними в усіх досліджуваних текстах виявилися такі суфікси: -al, -ation/-ion₁, -er/or, -ly, -ic, ing₁, -ity/-ty, -ment₁. Дещо меншою репрезентативністю характеризуються суфікси: -ed₂ та -ive₂. До суфіксів, репрезентативність яких відмічена одним з текстів, належать такі: -able/-ible₁, -ance/-ence₂, -ness та -y₁.

Значення суфікса -able/-ible₁ (здатності або нездатності до дії) виявляється незалежно від лексико-граматичної належності основи, з якою він сполучується. Для суфікса -al, як показує досліджений матеріал, переважно характерне значення належності до чогось. Значення суфікса -ance/-ence₂ лежить у полі імен дії. Для суфікса -ation/-ion₁, як показує досліджений матеріал, характерне значення дії. Значення суфікса -ed₂ виявляється незалежно від лексико-граматичної належності основи, з якою він сполучується, він має значення наявності чи відсутності якості людей, предметів, явищ. Значення суфікса -er/or лежить у межах поля агентивності: дій людей та предметів. Значення суфікса -ic знаходиться в полі оцінки осіб, предметів, явищ, речовин. Значення суфікса -ing₁ знаходиться у межах поля агентивності: дій людей і предметів. Значення суфікса -ity/-ty виявляється незалежно від лексико-граматичної належності основи, з якою він сполучується. Він має значення якості (негативної чи позитивної) та стану людей і предметів. Значення суфікса -ive₂ знаходиться у межах поля якості, тобто похідні з цим суфіксом указують на наявність чи відсутність якості. Значення суфікса -ly проявляється незалежно від лексико-граматичної належності основи, з якою він сполучується, він має значення способу дії. Суфікс -ment₁ у сполученні з дієслівними основами має значення розумової та фізичної діяльності. Для суфікса -ness, як показує досліджений матеріал, характерні значення якості та стану. Значення суфікса -y₁ відноситься до поля якості людей, предметів, подій, явищ.

У результаті дослідження виявилось, що суфікси в сучасній англійській мові дійсно відіграють значну роль у системі словотворення. Особливо це стосується текстів наукової літератури, де вони дуже широко використовуються для передачі різних значень. Спираючись на вміння виділити основу і знання семантики суфіксів, а також закономірності суфіксального словотворення, можна визначити лексичне значення невідомого похідного слова з мінімальним використанням словника.

Отже, правильне розуміння перекладачем закономірностей словотворчого аналізу приводить до розвитку обґрунтованої мовної здогадки, яка є важливим фактором для визначення тематичної орієнтації та перекладу наукових текстів.

Література

1. Багмут Й.А. Проблеми перекладу суспільно-політичної літератури українською мовою. – К.: НД, 2005. – 201 с.
2. Бик І.С. Теорія та практика перекладу. – Львів, 2008.
3. Гречина Л.Б. До проблем лексичних труднощів перекладу науково-технічної літератури // Вісник Житомирського державного університету. – 2011. – № 57.
4. Головін В.М. Переклад економічної термінології. – К.: Наука, 2005. – 187 с.
5. Жлуктенко Ю.А. Лингвистические аспекты двуязычия/Ю.А. Жлуктенко. – К.: Изд-во при КГУ, 1974. – 176 с.
6. Зацний Ю.А. Сучасний англо-мовний світ і збагачення словникового складу / Ю.А.Зацний. – Львів: ПАІС, 2007. – 228 с.
7. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Частина І. Граматичні труднощі. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 271 с.
8. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Частина ІІ. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 303 с.
9. Пушкарев Е.А. Роль семантики словообразовательного суффикса в формировании лексических значений производных слов (на материале английских дериватов на –er): Автореф. дис. ... канд.филол.наук: 10.02.04 / Рос. гос. пед. ун-т им. А.И. Герцена. – Санкт-Петербург, 2001. – 18 с.
10. Сухенко К.М. Лексичні проблеми перекладу. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 2000. – 124 с.
11. Циткіна Ф.О. Термінологія й переклад. – Львів: ВЛІ, 2003. – 187 с.
12. Шелудько А.В. Труднощі словотвірного характеру в англо-українському та україно-англійському художньому перекладі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / Анна Володимирівна Шелудько; Київськ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2009. – 18 с.
13. Шанский Н.М. Очерки по русскому языкознанию. – М., 1968. – 252 с.

Анастасія Маркелова
м. Київ, Україна

Етносимвол у поетичному мовленні шістдесятників крізь призму завдань перекладу

*Є щось святотатницьке в перекладі.
Ну переклади троянду – матіолою.
Граціозність Венери – Попелюшкою голою.
Запахів несумісність – вся в перекладі!*

(Іван Драч)

Багатовимірність дискурсу шістдесятників відкриває перед дослідниками невичерпні можливості для багатовекторних та поліфункціональних досліджень, зокрема перекладознавчого характеру. Значна увага з боку вітчизняних та зарубіжних вчених (М. Лановик, В. Бруховецький, О. Павленко, О. Векуа, І. Шанковський, М. Найдан) все частіше приділяється межах інтерпретації ідео- та ідіостилів українських поетів-шістдесятників. Парадоксально, але наразі питання перекладацької інтерпретації поетичних текстів шістдесятників з яскраво вираженим національним компонентом (етносимволи, культурні концепти, міфологеми) є поза межами наукових пошуків дослідників. Актуальність наукової розвідки зумовлена необхідністю появи ґрунтовного аналізу культурознавчих засад поетичного українсько-англійського перекладу, що сприятиме окресленню шляхів перекладацького тлумачення етносимволіки поетичного мовлення Василя Стуса, Василя Симоненка, Миколи Вінграновського.

Мета нашої розвідки полягає у з'ясуванні цілісності представлення творчої спадщини українських шістдесятників та особливостей відтворення наскрізного компонента поетичних творів шістдесятників: етносимволу. Об'єктом дослідження є етносимволіка образно містких елементів у поезіях шістдесятників; предметом – шляхи їх відтворення в англійськомовних перекладах.

У вступній статті до антології “Poetry of Soviet Ukraine’s new world” Дмитро Павличко пише, що не дивлячись на безмежну відданість до патріотичних тем, українська поезія відображала не лише життя нашої країни, а й зосереджувалася на людській особистості, з її заплутаною, складною, глибокою, делікатною, суперечливою, героїчною і неспокійною духовно-піднесеною суттю (переклад наш – А. М.) [8, с. 7]. Новими були не тільки патріотичні й гуманістичні віяння у творах молодих поетів, а також «їх ставлення до України, до людей і подій» [5, с. 5]. Очевидно, що переломний момент, який відбувся в українській літературі, неабияк вплинув на інтелектуальний рівень

митців – шістдесятники надавали поетичному слову особливу, самобутню, гостро національну забарвленість, яка мала майже особистісну значимість. В 1961 році світ побачила третя збірка поезій Ліни Костенко «Мандрівки серця» [3], у якій поетеса зазвучала поновому самобутньо і вільно, зокрема чи не вперше Ліна Василівна у поезії «Рани святого Якуба» і казці «Мандрівки серця» пише про Бога. Іван Драч друкує у «Літературній газеті» (нині «Літературна Україна») свою неперевершену поему «Ніж у сонці», у якій етносимвол сонця актуалізує архетип язичницького бога. Все активніше почали звучати самобутні голоси Миколи Вінграновського, Віталія Коротича, Євгена Гуцала та інших на сторінках цього ж літературного видання. Професор Дж. Ликий підкреслює їх (особливо Симоненка, Вінграновського та Драча) як високосвідомих митців. Їх стурбованість Україною перепліталася з мотивами соціальної справедливості і зображенням природи (переклад наш – А. М.) [7, с. 863-864].

Дмитро Павличко також згадує про незаклішованість тогочасного поетичного мовлення. На його думку, нове бачення поетів 1960-х та 1970-х виражалося у їхній майстерності уникати кліше, у їх глибокому проникненні в життя і їх реакції на необтяжливе і просте сприйняття світу (переклад наш – А. М.) [8, с. 6]. Характерним для шістдесятників було також оновлення заштампованого соцреалізму догматикою поезики, інтелектуалізм, замилювання в ускладненій метафорі й синтаксисі, урізноманітнення ритміки, тощо [2, с. 3849].

Шістдесятники, утверджуючись у статусі поетів-новаторів, створили власну поетичну мову, наскрізним компонентом якої є етносимволіка. Етносимвол – це вмотивований, багатозначний, конвенційний мовний знак, семантика якого формується на основі національних асоціативних взаємозв'язків, загальноприйнятих у певному лінгвосоціумі домовленостей; він відбиває культурно значимі поняття [6, с. 4]. Власне бажання реалізувати національну ідею в контексті літературних зв'язків поетів з читачами і послуговувало рушійною силою для прояву загальнонаціональної опозиції владній машині, яка мала на меті знівелювати будь-які прояви “надмірно-національного” опору.

Отже, пропонуємо до розгляду приклади, які яскраво ілюструють важливість істинного потрактування фрагментів еносимволічної картини світу, які шістдесятники природно вплітають у полотно поетичного тексту. Розглянемо декілька прикладів:

1) Народе мій!

Титане непоборний,
що небо підпирає голубе! [4].
People mine!

Unconquerable Titan

On which the blue heaven finds
support! [8, с. 200].

стилістично маркованим. Зазначимо, що такі випадки вилучення є одиничними.

5) Ось річище:	Here`s a riverbed:
Заглиблюйся помалу	Enter its depth. Slowly
Випростуй плечі.	Straighten your shoulders.
Межі берегами –	There`s a world aplenty
Замало світу [9, с. 130].	between its banks [9, с. 131].

Перекладач Я. Ласовський неправильно інтерпретує зміст етно-символу «Ось річище: Заглиблюйся помалу», внаслідок чого неправильно відтворює образ англійською мовою. Запропонований перекладом варіант перекладу Here`s a riverbed: Enter its depth порушує вмотивовану непередбачуваність оригінального метафоричного образу і заміняє його на інший, адже *riverbed*-це русло ріки, але аніяк не річище, яке уособлює велику, згрубілу, небезпечну силу думки. У даному випадку переклад є хибним, а сам неологізм не увиразнюється як того потребує поетика оригіналу.

Проаналізовані нами приклади свідчать про важливість адекватного перекладацького трактування етносимволів, натомість хибне тлумачення призводить до унеможливлення їх подальшої інкорпорації у мову й культуру перекладу. Етносимволіка поезій шістдесятників відображає особливості їх національно-специфічного бачення та вимагає від перекладача неабияких зусиль та поступів для віднайдення найоптимальніших перекладацьких рішень. Виходячи з цього, можемо зробити висновок, що однією з найбільших перекладацьких хиб, які допускають перекладачі, є використання прийому заміщення образу вихідної мови стандартним образом цільової мови, у результаті чого перекладач неумисно наголошує на межах віддалених культур.

Література

1. Вінграновський М. Режим інтернет доступу: <http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=vinhranovsky&page=winhr>. 2. Енциклопедія українознавства: Перевид. в Україні / Наук. т-во ім. Т.Шевченка у Львові, Фонд духов. відродження ім. митрополита А.Шептицького. – Л. – Т. 10: Слов. частина / Голов. ред. В. Кубійович, 2000. — С. 3605-4014. 3. Костенко Л. Мандрівки серця : Поезії / Л. Костенко. – К.: Рад. письменник, 1961. – 110 с. – Б-ка Сірополка. 4. Симоненко В. Жорна. Режим інтернет доступу: http://www.poetryclub.com.ua/metrs_poem.php?poem=2640 (102). 5. Шістдесят поетів шістдесятих років : Антологія нової укр. поезії / Упоряд., вступ. ст. і довідки Б. Кравцева. – Нью-Йорк : Пролог, 1967. – 299 с. 6. Ящик Н.Р. Лінгвокультурний аспект німецьких етносимволів [Текст] : Автореферат... канд. філолог. наук, спец.: 10.02.04 –германські мови / Н.Р. Ящик. – К.: Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2014. – 20 с. 7. Luckyj G.S.N. The Ukrainian Literary

Scene Today / George S.N. Luckyj // Slavic Review, Vol. 31, No. 4, Chicago: University of Illinois, 1972. – P. 863-869. 8. Poetry of Soviet Ukraine's new world: an anthology. – Wood, Ashford, Kent: Paul Norbury Publications, 1986. – 240 p. 9. Selected poems by Vasyl Stus [translated and edited by Jaropolk Lassowsky; introduction by Georhe Y. Shevelov]. – New York : The Ukrainian Free University, 1987. – 166 p.

Андрій Медведів, Олена Ковтун

м. Міннеаполіс, США

м. Київ, Україна

Архітектурна лексика в романі «Собор Паризької богоматері» Віктора Гюго та її переклад українською мовою

Роман Віктора Гюго «Собор Паризької богоматері» (Notre Dame de Paris) є одним із краших творів французької класичної літератури. Про його зміст, художні особливості, головних персонажів роману, про лексичні, граматичні та стилістичні якості твору написано так багато, що додати щось нове до вже написаного дуже важко. Проте одна з лексикологічних тем роману висвітлена, як це не дивно, недостатньо. Маємо на увазі його архітектурну та будівельну термінологію. Незважаючи на те, що сам автор роману присвятив цій темі всю третю книгу, яка складається з двох розділів «Собор богоматері» (Notre-Dame) і «Париж з пташиного польоту» (Paris à vol d'oiseau), а також розділ другий п'ятої книги «Це вб'є те» (Ceci tuera cela), нам не вдалося знайти докладного аналізу термінології, яку автор ужив для опису і Собору, і самого міста Парижу. Натомість необхідність такого аналізу не підлягає сумніву.

У книзі «Стилістика французької мови» [1] з-поміж французьких авторів, які у своїх художніх творах добігали спеціальної термінології, згадується й ім'я Віктора Гюго, проте кількох речень, у яких її схарактеризовано, на наш погляд, недостатньо. Водночас висловлена в книзі загальна думка про термінологію є важливою і актуальною. Вона полягає в тому, що вживання спеціальної термінології у власному значенні часто залежить від змісту – письменник послуговується термінами для опису довкілля, в якому відбуваються події, – флори чи фауни місцевості, архітектури, устаткування тощо. Паралельно наводиться приклад з роману про собор [див.: 1, с. 134]. З огляду на такий недолік робимо спробу доповнити характеристику згаданої лексики роману деякими суттєвими зауваженнями.

Розпочнемо з невеличкого екскурсу в історію. 9 червня 1829 р. молодий Віктор Гюго крученими спіральними сходами піднявся на високі башти Собору Паризької богоматері і довго вивчав його зовнішній вигляд, його архітектурні прикраси, а також внутрішні потаємні приміщення. Другого дня він кілька годин провів у міській бібліотеці у пошуках інформації про будівництво храмів у Франції за часів Людовика XI та про суспільні події тих часів. Ще через тиждень він поділився своїми знаннями про архітектуру Парижу і паризьких храмів із Монтелебертом, відомим у той час фахівцем з архітектури в Парижі. І вже 12 вересня В. Гюго почав писати свій знаменитий роман «Собор Паризької богоматері», який 16 березня 1832 року вийшов друком у Парижі накладом 1500 примірників. Після того роман видавався багато разів.

Зазначене пояснює, чому події роману часто відбуваються або в баштах собору на тлі архітектурних оздоблень храму, або в його внутрішніх приміщеннях, або на площі перед собором. В. Гюго в подробицях описує будівництво та архітектуру собору та його історію [1, с. 135], коротко характеризує певні періоди розвитку архітектури: індуський, фінікійський, арабський, єгипетський, грецький, римський, романський, готичний. Крім того він підкреслює, що в усі ці часи архітектура була і залишається головним засобом вираження суспільних ідей [2, с. 288]. З боєм констатує, що винахід книгодрукування вбив архітектуру [2, с. 290].

У цьому зв'язку термінологічна лексика, використана для оповіді про різні періоди розвитку архітектури, про її прикмети в храмах Парижу і зокрема Собору Паризької богоматері, займає важливе місце в романі і допомагає В. Гюго аргументовано розповідати про події, пов'язані з собором.

Доречно зауважити, що за кілька років до цього 25-літній В. Гюго написав драму «Кромвель», у передмові до якої проголосив головні принципи нового літературного напрямку – французького романтизму [3, с. 481]. Завдяки цій передмові-маніфесту В. Гюго разом із Ф. Шатобріаном став одним із його чільних лідерів. Принципи маніфесту і стали головними в творчості письменника. Саме на їх основі і написаний роман «Собор Паризької богоматері». Один із цих принципів полягав у тому, що автор надавав перевагу зображенню життя в його контрастах і прагнув до «балансування, до антитези, до протиставлення суперечливих і протилежних понять і персонажів» [4, с. 145]. Тому Есмеральда і Квазімодо, Фролло і Гренгуар – це дуже непрості герої роману, які протистоять один одному.

Повернімося до архітектури і проаналізуємо, якими термінами В. Гюго описує будівлю собору та його архітектурні прикраси: *L'ensemble est une vaste symphonie en pierre pour ainsi dire; oeuvre colossale d'un homme et d'un peuple, tout ensemble une et complexe comme les Iliades et les Rommenceros dont elle est soeur* [2, с. 190]. У перекладі уривок звучить так: *Все це – величезна кам'яна симфонія, колосальне творіння однієї людини і одного народу, єдина і складна немов вірші Гліади та Романсеро, з якими вона споріднена* [5, с. 87-88].

Як бачимо, собор порівнюється з кам'яною симфонією і з безсмертною поемою Гомера «Гліадою». І робить це В. Гюго за допомогою звичайної загальноновживаної лексики, яка виконує в тексті певну термінологічну функцію.

За порівнянням собору з кам'яною симфонією йде опис головного фасаду собору, на тлі якого розгортаються найважливіші події роману: нижній 1-й ярус – *trois portails creusées en ogive* (три портали стрілчатої форми); 2-й ярус – *le cordon brodé et dentelé de 22 niches royales* (ажурний карниз із 22 королівських ніш); 3-й ярус – *l'immense rosace centrale flanquée de ses deux fenêtres latérales* (величезне центральне вікно-розета між двох бокових вікон); 4-й ярус – *la haute et frêle galerie d'arcades à trèfle* (високий і філігранний ряд арок трилистої форми); 5-й ярус – *les deux noires et massives tours avec leurs auvents d'ardoise* (дві похмурі і масивні башти з шиферними піддашками) [2, с. 190; 3, с. 87].

Приклади свідчать, що в описі фасаду автор використовує не загальноновживану лексику, а вузькоспеціальні архітектурні терміни: *ogive* – арка стрілчатої форми; *portail* – портал, вхідні двері; *niche royale* – королівська ніша; *rosace* – вікно-розета; *frêle* – філігранний; *arcade* – арка, склепіння; *trèfle* – трилисник; *auvent* – піддашок.

Натомість для опису собору загалом письменник застосовує лексичні одиниці загальноновживаного характеру, але з метафоричним значенням, як-от: *симфонія з каменю, колосальний витвір, єдиний складний ансамбль*.

Виникає низка питань: Для чого це потрібно письменнику? Навіщо читачеві знати архітектурні подробиці собору, побудованого сім століть тому? Як і чому автор застосував архітектурну і будівельну лексику, як вона вписалася в текст роману і як узгодилася з досить складним і майже детективним змістом роману та граматичною і стилістичною структурою тексту? Як ця лексика вплинула на загальну картину роману як художнього твору?

З цією метою було проаналізовано в оригіналі роману і в його перекладі українською, виконаному Петром Терноком у 1976 р., архітектурну термінологію.

Проаналізуємо такий уривок із 3-го розділу роману, в якому бачимо цілу низку архітектурних термінів: *Mais qui a jeté bas les deux rangs de statues? Qui a laissé les niches vides? qui a taillé au beau milieu du portail central, cette ogive neuve et batarde? et qui a osé y encadrer cette fade et lourde porte de bois sculptée à la Louis XV, a coté des arabesques de Biscornette? Les hommes, les architectes, les artistes de nos jours* [2, с. 191]. У перекладі П. Тернюка цей уривок тексту виглядає так: *Але хто скинув обидва ряди статуї? Хто спустошив порожні ніши? Хто вирізав саме посередині центрального порталу цю недоладну стрілчасту арку? Хто насмілився вставити туди, поряд з арабесками Біскорнетта ці позбавлені смаку важкі скульптури з дерева в стилі Людовика XV? Люди, архітектори, художники наших часів?* [5, с. 88].

У наведеному уривку крім спеціальних архітектурних термінів *statues, niche, portail, ogive, porte de bois sculptée, arabesques de Biscornette, architectes, artistes*, крім прикметників із певним емоційним відтінком *vides, beau, central, neuve, batarde, fade, lourde, sculptée* спостерігаємо ще одну лексичну особливість – повторення дієслів минулого часу в кожному реченні: *a jeté, a laissé, a taillé, a osé*. Відзначаємо також певну синтаксичну прикмету – кілька питальних речень йдуть одне за одним і утворюють цілий монолог письменника, який начебто залучає читача до співрозмови. Зазначений стилістичний прийом є загалом характерним для творів В. Гюго. Крім того, ці питальні речення є риторичними, спонукають читача до певних роздумів, саме цього і прагне кожний автор художнього твору. Переклад уривка українською мовою виконаний майже без лексичних і синтаксичних трансформацій, він є цілком адекватним оригіналу.

Ще одна особливість термінологічної лексики в романі – здатність утворювати різні види метонімічних і метафоричних висловлювань, які допомагають більш наочно уявляти картини і види міста, собору, палаців, Сени, натовпу громадян. Наведемо приклад: *Cette église centrale et génératrice est parmi les vieilles églises de Paris une sorte de chimère; elle a la tête de l'une, les membres de celle-le croupe de l'autre, quelque chose de toutes* [2, с. 197]. У перекладі: *Ця головна церква, церква прамати, серед старих церков Парижа є чимось подібним до химери, вона має голову однієї церкви, кінцівки другої, торс – третьої і щось спільне з усіма* [5, с. 91].

Інший приклад: *D'ordinaire, la rumeur qui s'échappe de Paris le jour,*

c'est la ville qui parle, la nuit c'est la ville qui respire: ici c'est la ville qui chante [2, с. 231]. Ось це речення в перекладі П. Тернюка: *Змішаний гул, що звичайно стоїть над Парижем удень, це гомін міста, вночі – це його подих, а тепер – спів* [5, с. 109]. Отже, вдень Париж говорить, вночі він дихає, а зараз – співає.

Цікавим є такий приклад: *Le palais de la Légion d'Honneur est aussi un morceau de pâtisserie fort distingué. Le Dome de la Halle-au-Blé est une casquette de jokey anglais sur une grande échelle. Les tours Saint-Sulpice sont deux grosses clarinettes et c'est une forme comme une autre; le télégraph, tortu et grimaçant, fait un aimable accident sur leur toiture* [2, с. 227]. Українською: *Палац Почесного легіону теж дуже вишукане містечко. Купол Хлібного базару дуже нагадує великих розмірів кашкет англійського жокея; башти церкви Сен-Сюльпіс скидаються на два великих кларнети – це не гірше від чого-небудь іншого, – а погнута, викривлена вишка телеграфу на їхньому даху вносить приємну різноманітність* [3, с. 107].

У наведених уривках є кілька метафоричних порівнянь: церква – це симфонія з каменю або вона є чимось подібним до химери, християнська архітектура – це молодша сестра великої архітектури Сходу, палац – містечко, купол – це кашкет англійського жокея, башти – це два великих кларнети, а вишка телеграфу вносить приємну різноманітність.

Такі художні, певною мірою гіперболічні порівняння підсилюють основні значення термінологічних одиниць, надають описуваним речам чи предметам неоціненну історичну важливість і вагу. Архітектурні та будівельні лексеми порівняльного плану відіграють у цих випадках надзвичайно важливу роль. І цього разу перекладач не відступив від оригіналу й зберіг і його зміст, і його мову.

Ще одна особливість лексики роману – велика кількість прикметників з емоційно-експресивним забарвленням, які часто супроводжують як загальнозживані, так і фахові архітектурні та будівельні термінологічні одиниці. Подивімося на текст: *Notre Dame de Paris n'est point du reste, ce qu'on peut appeler un monument complet, défini, classé. Ce n'est plus une église romane, ce n'est pas encore une église gothique. Cet édifice n'est pas un type, Notre Dame de Paris n'a point, comme l'abbaye de Tournus, la grave et massive carrure, la ronde et large voute, la nudite glaciale, la majestueuse simplicité des édifices qui ont le plein-cintre pour générateur. Elle n'est pas, comme la cathédrale de Bourges, le produit magnifique, léger, multiforme, touffu, hérissé, efflorescent de l'ogive* [2, с. 195].

У цьому невеликому абзаці є 6 речень, які охоплюють 89 лексичних одиниць. З них – 18 прикметників, зокрема 9 емоційно навантажених прикметникових одиниць (*majestueuse, magnifique,*

classé, touffu, herissé, multiforme, efflorescent...). Окрім цього, є 15 термінів, втім числі 8 фахових (архітектурних): *église; vouite; plein-cintre, cathédrale, l'abbaye, monument, Notre Dame de Paris* etc.).

Розглянемо український переклад цього уривка: *Зрепштою Собор Паризької богоматері аж ніяк не є тим, що можна назвати цілісною, завершеною, визначеною пам'яткою. Це вже не романський, але ще й не готичний храм. Ця будова не становить собою певного стилю. Собор Паризької богоматері, на відміну від Турнюського абатства, зовсім не має суворої і могутньої масивності, круглого і широкого склепіння, від наготи якого віє холодом, величної простоти будівель, основою яких є кругла арка. Він не схожий і на собор у Буржі, прекрасну, легку, багатобразну формою споруду, пишну, найякучену, розквітлу стрілками склепіння [5, с. 90].*

Наведені в абзаці прикметники, як і в попередньому прикладі, стосуються певних архітектурних особливостей собору чи його окремих елементів. Якщо вони мають емоційне забарвлення, то не лише привертають увагу читача, а й підсилюють його зацікавленість у подіях, які відбуваються.

Головна особливість таких терміноподібних прикметників і термінів-іменників – це відсутність у них пояснень, тобто дефініцій. Таких, які спостерігаються у власне науково-технічних текстах або в текстах наукової фантастики.

У перекладі перекладач вдавня до низки лексичних і семантичних трансформацій, як-от: *un type* – це *стиль*, а не зразок чи вид (як у словнику); *glacial* – *віє холодом*, а не льодовий; *générateur* – *основа*, а не вихідний; *le produit* – *споруда*, а не виріб, товар.

Проведений аналіз дозволив дійти низки висновків. Архітектурна лексика створює такий образ собору, який нероздільно пов'язаний з образами його головних героїв, собор є немов би живою істотою, він стає одним із головних учасників гострої боротьби між дійовими особами роману. Суголосною є думка Андре Моруа, який у книзі про В. Гюго «Олімпіо, або життя Віктора Гюго» відзначає: «...справжнім героєм роману є величезний Собор Паризької богоматері, відбитий на тлі зоряного неба чорним силуетом своїх двох веж», і далі «...(книзі Гюго) судилося справити глибокий вплив на французьку архітектуру. Перед ним будівлі, зведені до епохи Відродження, вважалися за варварські, а після появи його роману їх стали шанувати як кам'яні Біблії» [6, с. 165].

Завдяки архітектурній лексиці, яка використовується для характеристики собору, драматичний розвиток подій і поведінка героїв роману є дуже вірогідними і цілком реальними (згадаймо, як Фролло

конвульсивно чіпляється за ринву башти перед своїм смертельним падінням на землю). Окрім того, архітектурні терміни в романі роблять опис подій більш зрозумілим, достовірним і правдивим.

Архітектурна лексика в романі представлена як вузько-спеціальними фаховими термінами, так і загальноповиваними лексичними одиницями. Вона не обмежується іменниками, а включає також інші частини мови (прикметники, дієслова), використання яких у певних граматичних формах створює додаткове стилістичне забарвлення тексту. Переклад архітектурної термінології українською мовою виконаний із застосуванням певних граматичних, семантичних і синтаксичних трансформацій і характеризується високою автентичністю та адекватністю.

Література

1. Морен М.К. Стилистика современного французского языка / Морен М.К., Тетеревникова Н.Н. – М.: Высшая школа, 1970. – 264 с. 2. Hugo V. Notre-Dame de Paris / V. Hugo. – Paris, 2012. – 733 p. 3. The Oxford Companion to English Literature. – 5th edition. – Oxford: Oxford University Press, 1985. – 1155 p. 4. d'Ormesson J. Une autre histoire de la littérature française / J. d'Ormesson. – Paris, Gallimard, 1998. – 412 p. 5. Гюго В. Собор Паризької богоматері / В. Гюго; переклад з французької Петра Тернюка. – К.: Молодь, 1976. – 414 с. 6. Моруа А. Олімпіо, або життя Віктора Гюго / Андре Моруа; з французької переклав Юрій Калиниченко. – К.: Радянський письменник, 1974. – 472 с.

***Вікторія Михайліченко**
м. Запоріжжя, Україна*

Структурно-семантичні особливості англійських авіаційних термінів та їх переклад (на матеріалі англомовних статей авіаційної галузі)

Термінологія авіації, будучи однією з найрозвиненіших частин лексичного складу мов промислово розвинених країн (зокрема англомовних), тим не менш, привертає увагу все більшої кількості дослідників (Асмукович І.В., Гудманян А.Г., Денесюк Л.М., Єнчева Г.Г., Межжеріна Г.В., тощо). Це обумовлено, в першу чергу, тим, що мова є динамічною системою і процеси суспільного та науково-технічного розвитку відрефлектовуються у появі нових терміноодиниць. Проте, дослідження вже існуючих термінів у авіації важко переоцінити, оскільки розробка наявних терміноодиниць призводить до удосконалення авіаційної терміносистеми шляхом виявлення специфічних

рис терміну галузі авіації в порівнянні з термінами споріднених сфер знань; дозволяє систематизувати термінологію і засоби термінотворення; розглядає можливості англійської мови для створення терміноелементів авіації.

Наукова зацікавленість до розвідок в царині термінознавства в цілому та в галузевій термінології авіації зокрема є актуальною і на сьогоднішній день, оскільки існує необхідність у систематизації та уніфікації термінології авіації, з'ясування основних тенденцій її розвитку, логіки структурної та семантичної побудови англійської авіаційної термінології, що обумовлює актуальність даної перекладознавчої розвідки.

Мета пропонованого дослідження полягає у виявленні найбільш частотних методів створення авіаційної термінології, а також розділення її на тематичні та лексико-семантичні групи.

Об'єктом дослідження в роботі виступає термінологія авіації, представлена у науково-популярному дискурсі британського варіанту сучасної англійської мови.

Предметом аналізу постають структурні та семантичні особливості англійської авіаційної терміносистеми в дискурсі та передача термінології при перекладі.

Серед особливостей науково-технічної літератури англійської мови, в першу чергу, слід назвати насиченість її термінологією. Говорячи про авіаційну галузь, слід також зазначити, що в англійській мові спостерігається переважання багатокомпонентних термінів над однокомпонентними термінами, адже однокомпонентні терміни стають базою для створення багатокомпонентних термінів. Це відбувається також для глибшого розкриття семантики поняття та у деяких випадках, щоб унаочнити відношення між поняттями. Деталізація поняття диктується вимогами, які ставляться до терміну: однозначності, точності та вмотивованості.

Найчастотнішим способом словотворення англійських однокомпонентних авіаційних термінів виявилась афіксація (зокрема префіксація: – **off-**: *offset* [1, с. 46], **on-**: *onboard* [2, с. 103] та суфіксація – **-ance**: *performance* [2, с. 102], **-cy**: *efficiency* [2, с. 102], **-er**: *dampener* [2, с. 103]), на другому та на третьому місці відповідно запозичення (*aisle* [1, с. 46] (з середньофранцузької *aisle*), термін *endurance* [2, с. 102] (запозичення з старофранцузької *endurance* із значенням «тривале існування у часі»); *range* [2, с. 102] (з французької *rangen*)) та складання слів (*airframe* [1, с. 43] (*air* + *frame*), *payload* [1, с. 42] (*pay* + *load*), *powerplant* [1, с. 42] (*power* + *plant*)), найменш продуктивними

виявились конверсія (перехід дієслова у іменник терміну *climb* [2, с. 102]) та телескопія (*avionics* [2, с. 102] (*aviation + electronics*)).

Частотність багатокomпонентних термінів із збільшенням компонентів у терміноодиниці зменшується. Так двокомпонентні терміни переважають над три-, чотирьох-, та п'ятикомпонентними. Ми вважаємо за доцільне розглянути найтипівіші моделі створення термінів з огляду на кількість компонентів.

Серед моделей двокомпонентних термінів найбільш продуктивними є N + N (*aircraft family* [1, с. 42], *engine failure* [2, с. 102], *fin extension* [1, с. 46], тощо) та Adj + N (*aerodynamic effect* [1, с. 46], *commercial debut* [1, с. 42], *digital map* [2, с. 102], тощо).

Моделі Adj + N + N (*detachable engine cowlings* [1, с. 45], *federal aviation administration* [1, с. 41], *front pressure bulkhead* [1, с. 44], тощо), Adj + Adj + N (*forward passenger door* [1, с. 44], *initial piloting qualification* [2, с. 103], *inertial reference system* [1, с. 42], тощо), N+N+N (*cabin roof frame* [1, с. 44], *cabin window panel* [1, с. 44], *elevator hinge controls* [1, с. 45], тощо), N + Adj + N (*engine inoperative mode* [2, с. 102], *instrument meteorological conditions* [2, с. 102], *starboard navigation lights* [1, с. 44], тощо) є найбільш поширеними серед трикомпонентних авіаційних англійських термінів.

Чотирьохкомпонентні терміни зазвичай утворюються за моделями Adj + N + N + N (*port emergency exit windows* [1, с. 44], тощо), Adj + Adj + N + N (*international civil aviation organization* [1, с. 41], тощо), N + Adj + N + N (*tailplane de-icing air duct* [1, с. 45], тощо).

Найменш частотними виявились п'ятикомпонентні терміни, через це кількість найпродуктивніших моделей збільшується. Серед них можна назвати Adj + Adj + Adj + Adj + N (*retractable forward tricycle landing gear* [2, с. 102], тощо); Adj + Adj + N + N + N (*port overhead stowage bin rack* [1, с. 44]); Adj + N + prep + N + N (*bet rate of climb speed* [2, с. 102], тощо).

У галузі авіації потрібно розрізняти та класифікувати багато спеціальних понять за окремими аспектами, тому стають у нагоді тематичні групи термінів. Вони виступають ширшим поняттям, об'єднані логічно, і включають в себе лексико-семантичні групи, які в свою чергу об'єднані за мовною ознакою і в яких терміни належать до однієї частини мови, причому, при тотожності сем, терміни можуть бути синонімами, при протилежності значень виступати антонімами, та за родовим відношенням репрезентуються в якості гіпонімів, або гіперонімів.

Тож серед тематичними групами термінів, знайдених у англomовних статтях авіаційної галузі можна назвати, наприклад, рух, маневреність: *flight's activity* [2, с. 102], *moving back manoeuvre* [2, с. 102], *moving back take-off* [2, с. 102], тощо; систем: *air conditioning*

system [2, с. 102], *automatic wing level system* [2, с. 102], *flight guidance system* [1, с. 41], тощо; крило : *extended wing tip* [1, с. 44], *fin root fillet* [1, с. 45], *flap vane* [1, с. 45], тощо; фюзеляж: *cabin roof frames* [1, с. 44], *door mounted escape chute* [1, с. 44], *engine pylon* [1, с. 45], тощо; шасі: *dampner* [2, с. 103], *landing gear* [2, с. 102], *main undercarriage leg strut* [1, с. 45], тощо, шасі: *retractable forward tricycle landing gear* [2, с. 102], *twin nosewheel* [1, с. 44], тощо.

На основі тематичних груп виділяємо лексико-семантичні групи. Так, у тематичній групі «фізичні величини та явища» виділяється лексико-семантична група «фізична величина», у якій знаходимо **терміни-синоніми**: *full engine power* [2, с. 102] – *continuous power* [2, с. 102]; *payload* [1, с. 42] – *take-off weight* [1, с. 42]; **терміни-антоніми**: *fuel capacity* [1, с. 40] – *fuel consumption* [1, с. 46]; за родо-видовими відносинами виділяють **гіперонім** *speed* [2, с. 102; 1, с. 42] до якого відносяться **гіпоніми**: *best rate of climb speed* [2, с. 102], *indicated air speed* [2, с. 102], *vertical take-off safety speed* [2, с. 102]; та **гіперонім** *hour*, до якого відносяться **гіпонім** *flight hour* [2, с. 100]. Іншою лексико-семантичною групою, виділеною у тематичній групі «фюзеляж», є «фюзеляжна конструкція», у якій виділяють **терміни-антоніми**: *port emergency exit windows* [1, с. 44] – *starboard emergency exit windows* [1, с. 44]; за родо-видовими відносинами виділяють **гіперонім**: *frame*, до якого відноситься **гіпоніми**: *airframe* [1, с. 43], *centre fuselage construction* [1, с. 44], *fuselage lower lobe frame construction* [1, с. 44], *cabin roof frames* [1, с. 44], тощо.

Терміни становлять одну з основних труднощів при перекладі науково-технічної літератури, адже як лексична одиниця, термін схильний до багатозначності. Міжгалузєва полісемія не викликає складнощів у перекладача, оскільки працюючи з певною галуззю науки, він точно знає, який термін вживати. Дійсно проблемною ця особливість термінів являється лише тоді, коли даний термін є полісемічним у конкретній галузі техніки. Так, наприклад, авіаційний термін *handling* [2, с. 103] має декілька значень у галузі авіації : 1) оформлення (перевезень); 2) наземна обробка вантажу в аеропорту; 3) управління (повітряним судном); 4) пілотажні характеристики; 5) керуваність. Визначити, який саме термін мови перекладу передбачався у оригіналі допоможе контекст. Так у реченні: *The flying element of the first phase then begins, during which a pilot becomes familiar with the helicopter's handling and interacts with the avionics without using any of the operational equipment and automatic systems* [2, с. 103]. – Потім починається практична частина першого етапу, під час якої, пілот знайомиться з маневреністю гвинтокрилу і взаємодіє з

авіаційною радіо електротехнікою без використання якої би то ні було експлуатаційної апаратури і автоматичних систем – handling можна перекласти як маневреність. Тож, складнощі перекладу полісемічного терміну легко долаються, якщо подивитись на контекст.

Термінологічна омонімія є однією із головних проблем для перекладача, адже перед ним постає питання «яке із декількох значень треба обрати для правильної передачі змісту повідомлення?». Серед англійських міжгалузевих омонімічних термінів авіаційної сфери можна назвати: *blade* – 1) у авіації: *лопать*; 2) у будівництві – *ківи, відвал*, 3) у трубопровідному транспорті – *направляючий ніж* для центрування кромки смужової заготовки в останніх формувальних клітках при безперервній зварюванні прямошовних труб; *plug* [1, с. 40], 1) у авіації – *стрижень*; 2) у геології – *крупна маса гірської породи або корисної копалини правильної циліндричної форми*; *valve* [1, с. 44] – 1) у авіації – *кран*; 2) у військовій справі – *старовинна військова рушниця з гвинтовими нарізами в стволі*. Звичайно, що коли мова йде про термінологічні омоніми, вирішальну роль грає галузь та тематика оригіналу.

Термінологічна синонімія також становить один із основних проблем сучасної термінології. Термінологічні синоніми, зазвичай, є абсолютними. Так, прикладом авіаційної синонімії є терміни *first flight* та *maiden flight* [1, с. 47], які позначають одне поняття – *перший політ*. Абсолютні синоніми не становлять труднощі при перекладі. Окрім них у авіаційній термінології існують неповні синоніми. Так, наприклад, у авіації термін *амортизатор* може перекладатись як *dampner* (*амортизатор для нахилу лопатей несучого гвинта*) так і *absorber* (*амортизатор шасі*).

Основним прийомом перекладу терміноодиниць залишається пошук лексичного еквіваленту, який слугує опорним пунктом при здійсненні перекладу, наприклад: *pitot tube* [1, с. 44] – *датчик швидкості*, тощо.

Транскодування – найпростіший метод, панівним видом якого виступає транслітерування (наприклад, *nylon* – *нілон* [1, с. 45], тощо)

Описовий переклад, не дивлячись на те, що має суттєвий недолік – громіздкі еквіваленти не відповідають одній з вимог до ідеального терміну – стислості, тим не менш залишається найпопулярним видом перекладу. Цим способом відтворено, наприклад, *flight management computer* [1, с. 42] – *обчислювач системи оптимізації режимів польоту*.

При перекладі складних термінів часто застосовують калькування, або дослівний переклад. Наприклад, *instrument panel* [1, с. 44] – *панель приладів*, *main rotor brake* [2, с. 102] – *гальма несучого гвинта*, тощо.

Для подолання особливостей мов оригіналу і перекладу у перекладознавстві існують різні трансформації. Серед лексичних трансформацій при перекладі науково-технічних термінів найчастіше

використовується конкретизація (наприклад, *operator* [1, с. 46] – *avia-компанія*, тощо), протилежна до неї генералізація майже не використовується, адже термін повинен бути зрозумілим і чітким для реципієнта.

Граматичні трансформації, які використовуються при перекладі саме термінів, є такі: заміни (наприклад, *starburst* (іменник) *searchlight* (іменник) [2, с. 102] – *зіркоподібний прожектор*, тощо), зміна порядку слів (*climb rate* [2, с. 102] – *швидкість набору висоти*, тощо).

Іноді граматичні трансформації використовуються разом для досягнення адекватності перекладу. Так, перестановку і заміну однієї частини мови на іншу знаходимо при передачі терміну *electrically* (присл.) *operated* (прикм.) *airstairs* (іменник) [1, с. 41] – *трап з електричним управлінням*.

Отже, у терміносистемі авіаційної галузі спостерігається переважання багатокомпонентних термінів над однокомпонентними термінами. Однокомпонентні терміни стають базою для створення багатокомпонентних термінів. Переважання багатокомпонентних термінів над однокомпонентними відбувається в першу чергу для глибшого розкриття семантики поняття та у деяких випадках, щоб наочніше показати відношення між поняттями. Найчастотнішим способом словотворення англійських однокомпонентних авіаційних термінів виявилась афіксація, на другому та на третьому місці відповідно запозичення та складання слів, найменш продуктивними виявились конверсія та телескопія. Частотність багатокомпонентних термінів із збільшенням компонентів у терміноодиноці зменшується. Так, двокомпонентні терміни переважають над три-, чотири-, та п'ятикомпонентними. Серед моделей двокомпонентних термінів найбільш продуктивними є $N + N$ та $Adj + N$, серед трикомпонентних: $Adj + N + N$, $Adj + Adj + N$ та $N + Adj + N$; серед чотирьохкомпонентних термінів $Adj + N + N + N$, $Adj + Adj + N + N$, $N + Adj + N + N$; серед п'ятикомпонентних термінів: $Adj + Adj + Adj + Adj + N$; $Adj + Adj + N + N + N$; $Adj + N + prep + N + N$; $Adj + N + Adj + N + N$. У авіаційній галузі при перекладі термінів широко використовуються наступні методи: словникові відповідники, калькування, транскодування та описовий переклад. Крім того, при перекладі терміноодиноць часто застосовують лексичні (конкретизація) та граматичні (заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови, перmutація, вилучення та додавання слова) трансформації.

Література

1. Sweet G. The Douglas mad dog / G. Sweet // *Airliner world*. – 2015. – № 10. – P. 40-48.
2. Mirto F. M. Sicilian foxes on guard / F.M. Mirto // *Air International*. – 2015. – № 4. – P. 100-103.

До проблеми перекладу українських ергонімів англійською мовою

Проблема стандартизації відтворення українських власних назв засобами англійської мови в рамках міжкультурного спілкування набуває все більшої актуальності. Відтворенню українських власних назв англійською мовою присвячені фундаментальні роботи Виноградова В.С., Влахова С.І. та Флоріна С.П., Гарбовського М.К., Гудманяна А.Г., Ермоловича Д.І., Кабакчі В.В., Шилікова С.І. та ін. Низка наукових досліджень останнього десятиліття (Бешкарева О.О., Нестерова Н.В., Пелипенко О.А. та ін.) розширює спектр таких досліджень.

Власні назви, розглянуті в нашій розвідці, належать до групи ергонімів (термін, що означає найменування ділового та неділового об'єднання людей (компанії, спілки, організації, заклади, підприємства, товариства, установи, гуртки тощо)). Вивчення ергонімії в Україні стає все актуальнішою, адже зростає кількість приватних підприємств, фірм, компаній, готелів, ресторанів, барів, кав'ярень, перукарень, ательє, контор, що сприяє появі нових найменувань для цих ергооб'єктів. Саме через це на сучасному етапі в ергоніміці, за визначенням дослідників, спостерігається "ергонімний бум" [1, с. 204].

Великий інтерес привертає переклад українських ергонімів англійською мовою. Актуальність дослідження зумовлена підвищеною увагою українського перекладознавства до проблеми відсутності уніфікації правил перекладу українських ергонімів засобами англійської мови, адже на теперішній час не існує відповідного документу, який би носив нормативний характер, через що при відтворенні зазначеної лексичної групи англійською мовою мають місце певні неузгодження.

Мета нашого дослідження полягає у визначенні особливостей перекладу українських ергонімів англійською мовою. Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання:

- 1) розглянути поняття «ергонім»;
- 2) проаналізувати рекомендації українських перекладацьких агенцій щодо відтворення власних назв *ділових об'єднань* засобами англійської мови;
- 3) класифікувати труднощі перекладу українських ергонімів та надати рекомендації щодо їхнього перекладу.

Матеріалом дослідження слугували рекомендації українських перекладацьких агенцій.

Розглянемо структуру ергонімічного словосполучення. До його складу можуть входити такі мовні елементи:

1) *топонімічний компонент* (місце знаходження об'єкту) (факультативний компонент);

2) *ономастичний компонент* (індивідуалізуючий компонент);

3) *ономастичний класифікатор* (номінативний конкретизуючий компонент) (загальний компонент, який вказує на приналежність об'єкту до певного класу елементів культури [2, с. 429; 3, с. 7].

В Україні немає жодного законодавчого документу, в якому б були прописані правила перекладу українських форм власності та організаційно-правових форм, їх абревіатур, що породжує розбіжності у перекладацькому середовищі. Проте, існують загальні принципи перекладу назв ергонімів, які можуть різнитися у різних перекладацьких агенціях. Розглянемо особливості перекладу кожного компонента окремо.

1. *Переклад топонімічного компонента ергоніма*. Топонімічний елемент у назві компанії у формі прикметника необхідно відтворювати у вихідній формі, тобто іменником, що потребує від перекладача наведення відповідної довідки, якщо вихідна назва йому невідома [4, с.289]: *Дніпропетровський завод будматеріалів – Dnipropetrovsk Construction Materials Plant*.

2. При відтворенні *ономастичного компонента* необхідно застосувати метод транслітерації. Загальноприйнятим в українському перекладознавстві є «Положення про Українську комісію з питань правничої термінології ...» [5] та відповідна Постанова Кабінету Міністрів [6]. Переклад цього компонента неприпустимий. При необхідності у дужках можна дати розшифрування: *НВП «Спецкабель» – NVP Spetskabel (Spetskabel Research and Production Enterprise)*.

У перекладацькій практиці зустрічаються випадки, коли ономастичний компонент транскрибують та перекладають, надаючи переклад у дужках після всієї назви, щоб надати адресату інформацію про сферу діяльності компанії. Проте, у перекладацькій практиці зустрічаються і випадки перекладу ономастичного компоненту, наприклад, деякі перекладачі надають альтернативну назву компанії, імпортера м'яких іграшок ЗАТ «Мягкая игрушка» як *Furry Toy, JSC*. [7]

3. *Ономастичний класифікатор*, який входить до складу назви підприємства, складається з:

1) *статусного компонента* (який позначає організаційно-правові форми об'єкта: Україна (*ТОВ, ПАТ, ПрАТ*); Росія: (*ООО, АО, ОАО, ЗАО*); 3) Велика Британія: (*LTD, JSC, PLC*; 4) США: (*LLC, LLP, JSC*) та ін. або напрям його діяльності (*НВП (науково-виробниче*

підприємство), НВЦ (науково-виробничий центр), КБ (конструкторське бюро), НДІ (науково-дослідний інститут));

2) родового (гіперонімічного) компонента (який вказує на тип підприємства, установи, об'єднання тощо (компанія, корпорація, банк));

3) функціонального компонента-атрибута – підвид гіперонімічного компонента – (мовні елементи, які вказують на профіль діяльності об'єднання (холдингова компанія, управляюча компанія, інвестиційна корпорація, промислова корпорація, інвестиційний банк, комерційний банк)).

На думку деяких перекладачів оптимальним є переклад організаційно-правової форми за допомогою транслітерації вихідного терміна: *BAT «Зелений гай» – VAT Zelenyi Hai / VAT 'Zelenyi Hai'*. Виключенням з цього правила є випадки, коли статут компанії має інший варіант назви або форми). Ми погоджуємося з більшістю перекладачів, які вважають, що транслітерація лише організаційно-правової форми є неадекватною, тому що англомовному адресату ця форма незрозуміла.

Поширеною помилкою є заміна назви української організаційно-правової форми її англомовним відповідником, що з юридичної точки зору невірно, тому що у різних країнах організаційно-правова форма має свої особливості: *BAT «Сведбанк» – PJSC Swedbank*. Так, АТ (акціонерне товариство) відтворюють як JSC (Joint Stock Company), ТОВ (товариство з обмеженою відповідальністю) перекладають як LLC (Limited Liability Company) (для США), Ltd. (для Великої Британії); ПАТ (публічне акціонерне товариство) / (раніше ВАТ (відкрите акціонерне товариство) як JSC (Joint Stock Company)) – Public Company (Public Joint Stock Company) и ПрАТ (Приватне акціонерне товариство) (раніше / ЗАТ (закрите акціонерне товариство) як CJSC (Closed Joint Stock Company).

Семантична структура статусного компонента ономастичного класифікатора (тобто організаційно-правової форми компанії) передбачає позначення компанії, яка зареєстрована у певній країні і функціонує відповідно до законодавства цієї країни, де зазначені права та обмеження для різних організаційно-правових форм компаній. Тож, головною складовою тут є національний колорит, адже, носії англійської мови ідентифікують назви компаній певним чином: якщо у перекладеній назві українського ергоніма з'являється форма Ltd, Inc., JSC та ін., то це означатиме, що компанія іноземна і зареєстрована не в Україні. Оптимальним рішенням цієї проблеми є:

1) застосування при перекладі на практиці деякими перекладацькими агенціями як транслітерації статусного компонента (у репозиції щодо ономастичного компонента ергоніма), так і її

відповідного іншомовного аналогу (у постпозиції після ономастичного компонента ергоніма), наприклад: *ТОВ «Степне» – TOV Stepne, Limited Liability Company або TOV Stepne (Limited Liability Company)*;

2) деякі перекладачі вдаються до відтворення організаційно-правової форми іншомовним відповідником та зазначенням країни у дужках для збереження національного компонента: *Stepne, LLC (Ukraine)*.

На наш погляд, перший варіант більше відповідає основним вимогам перекладу, а саме відтворенню як семантичної складової ергоніма, так і його національного колориту, що не буде порушенням і з юридичної точки зору. Перекладачі повинні керуватися власними уподобаннями компанії або приймати до уваги установчі документи, які можуть містити офіційну назву перекладу форми власності та організаційно-правової форми. Якщо в установчих документах не зазначаються варіанти їхнього перекладу, вибір певного способу перекладу залежить від перекладача. Відсутність стандартів перекладу відповідного лексичного шару на державному рівні призводить до багатьох варіацій, при цьому деякі аналоги помилкові з юридичної точки зору.

Застосування транслітерації назви форми власності та організаційно-правової форми компанії, а також надання відповідного іноземного аналогу, по-перше, надає можливість ідентифікувати країну реєстрації компанії та, по-друге, уникнути непорозуміння у сприйнятті компанії іншомовним адресатом.

Однією з проблем відтворення українського ергоніма іноземною мовою є також наявність лапок у назві перекладу. В назві українського ергоніма наявні французькі лапки («»), у перекладі ці назви не потребують додаткового виділення, тому зазвичай лапки взагалі не застосовуються: наприклад, *ООО «Автотранс-Запорозжє» – ООО Avtotrans – Zaporozhie, Ltd.* Проте, деякі перекладачі відтворюють назву за допомогою ‘, або ‘”, що, на наш погляд, є неадекватним, адже основним принципом перекладу власних назв є адаптація до іншої культури із збереженням національного колориту. Так, в англійській мові назви ергонімів в будь-якій літературі надаються без лапок: “Pioneer had 41% shareholding in *Tredcor Zimbabwe (Pvt) Ltd* trading as *Trentyre Zimbabwe*; However, it started life as *REO Motor Car Company* in the early 1900’s; *Barrios Engineering LLC of Orlando* is doing the construction work and did not respond to telephone calls asking about the new store’s planned opening; The Board of Directors of *Avery Dennison Corporation (AVY)* has declared a quarterly cash dividend of \$0.37 per share; He is the retired president and CEO of *Jimmy Sanders Inc.*

В окрему групу можна виділити ергоніми, які не містять ономастичного компонента в лапках, а складаються з антропонімного

елемента – це ергоніми з елементом меморіального антропоніму на честь певної персоналії або тих, хто заснував цей об'єкт: прикметник, утворений від антропоніму або зворот із словом *імені* + *антропонім* (у родовому відмінку). При відтворенні засобами англійської мови такі назви слід передавати, застосовуючи транслітерацію антропоніму у вихідній формі іменником на її початку в позиції атрибутиву до родового (гіперонімічного) компонента: *Запорізький машинобудівний завод ім. В.І.Омельченка – Zaporozhye Omelchenko Machine-Building Plant.*

Нерекомендованою вважається спроба відтворити слово *імені* оборотом (*named*) *after*: *Державне підприємство «Конструкторське бюро «Прогрес» імені академіка О.Г.Івченка – Zaporozhye Machine-Building Design Bureau Progress State Enterprise Named after Academician A.G. Ivchenko.*

Дослідження матеріалу свідчить про непослідовне відтворення українських ергонімів, що дозволяє говорити про відсутність певної норми, зокрема, спостерігаються такі відхилення від норми як: закінчення в лапки ономастичного компонента при перекладі, ономастичний компонент з елементом меморіального антропоніму на честь певної персоналії відтворюється оборотом (*named*) *after*, застосування іноземного еквіваленту аббревіатури статусного компонента замість українського. Це свідчить про актуальність проблеми стандартизації англійськомовного відтворення даного шару ономастичної лексики.

Отже, аналіз рекомендацій перекладацьких агенцій дозволив визначити оптимальні рішення проблеми відтворення українських ергонімів засобами англійської мови, застосовуючи методи транслітерації та двох базових стратегій лінгво-культурної адаптації тексту перекладу: доместикації і форенізації для адаптації назви українського ергоніма до іншомовної культури із збереженням національного колориту.

Таким чином, щоб запобігти помилок та розбіжностей при перекладі українських ергонімів англійською мовою в офіційно-ділових документах, по-перше, необхідні правила і інструкції, які мають бути офіційно затверджені на державному рівні; по-друге, виникає необхідність створення українсько-англійського словника, в якому б фіксувалися однозначні еквіваленти перекладу назв вітчизняних ергонімів.

Література

1. Ражина В.А. Ономастические реалии: лингвокультурологический и прагматический аспекты : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Ражина Виктория Александровна. – Краснодар, 2007. – 20 с.
2. Кабакчи В.В. Практика англоязычной межкультурной коммуникации / Виктор

Владимирович Кабакчи. – СПб.: Союз, 2004. – 480 с. 3. Нестерова В.Л. Эргони́мы в аутентичных текстах англоязычного описания русской культуры : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Нестерова Валентина Леонидовна. – Санкт-Петербург, 2011. – 18 с. 4. Ермолович Д.И. Имена собственные: теория и практика межъязыковой передачи / Дмитрий Иванович Ермолович. – М.: Р. Валент, 2005. – 416 с. 5. Положення про Українську комісію з питань правничої термінології питання щодо затвердження таблиці для відтворення українських власних назв засобами англійської мови та правил до неї. Протокол № 2 від 19 квітня 1996 р. 6. Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею / Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 року № 55 м. Київ. 7. Перевод названий и организационно-правовых форм компаний// <http://era24.ru/o-kompanii/nashi-stati/perevod-nazvanij-kompanij/>.

Оксана Нечипорук, Тетяна Семигінівська
м. Київ, Україна

Лексико-граматичні трансформації в перекладі офіційних документів НАТО

Загальновідомо, що офіційно-діловий стиль функціонує у сфері адміністративно-правової суспільної діяльності. Він реалізується в текстах законів, наказів, указів, розпоряджень, договорів, актів, різних документів (довідок, посвідчень, доручень тощо), у діловому листуванні установ. Проте сучасний інтерес мовознавців та перекладачів до вивчення офіційно-ділового стилю та його різновидів, офіційних документів міжнародних організацій, стимулюється все тіснішою інтеграцією України до єдиного європейського політико-економічного простору і направлений на виявлення особливостей вербальних та невербальних засобів мови, що використовуються в їхньому створенні, а також на способи передачі цих особливостей засобами української мови.

Перекладацькі особливості текстів офіційних документів НАТО та способи досягнення еквівалентності засобами української мови ще не були предметом окремого дослідження у перекладацькому аспекті, що і спричиняє актуальність обраної теми. Вона зумовлена загальною тенденцією сучасних досліджень до багатоаспектного перекладознавчого аналізу різних типів дискурсу, зокрема використання результатів контрастивних студій, максимальної експлікації процесу перекладу. Метою статті є дослідження офіційних документів НАТО як одного з різновидів офіційно-ділового стилю. Об'єктом дослідження є лексико-граматичні форми та конструкції, представлені на

рівні словосполучень і речень в англomовних ділових документах НАТО та їх українські відповідники. Предметом дослідження є способи відтворення лексичних та граматичних явищ в українських перекладах англomовних ділових документів НАТО за допомогою лексико-граматичних трансформацій.

Транслітерація у перекладі українською мовою офіційних документів НАТО застосовується нерідко в тих випадках, коли йдеться про назви установ, посад, специфічних для певної країни, наприклад: *The operation was known as **Eagle Assist** and ran until mid-May 2002* [3, p. 167]. – Ця операція отримала назву «Ігл есисст» і тривала до середини травня 2002 року [2, с. 167].

Трансформаційний переклад може охоплювати низку трансформацій. Такий спосіб перекладу, як конкретизація, полягає в заміні слова чи словосполучення іноземної мови з більш широким предметно-логічним значенням на слово в перекладі з більш вузьким значенням. Наприклад: *NATO's most important decision-making body is the North Atlantic Council, which **brings together** representatives of all the Allies at the level of ambassadors, ministers or heads of state and government* [4, p. 15]. – Найважливішим органом прийняття рішень в НАТО є Північноатлантична рада, в якій **беруть участь** представники усіх країн – членів Альянсу на рівні послів, міністрів або глав держав та урядів [1, с. 15].

У перекладах офіційних документів НАТО також вдаються до смислового розвитку або ж модуляції, що полягає в заміні словникового відповідника в перекладі контекстуальним, логічно пов'язаним з ним значенням чи словосполученням. Проілюструємо це на прикладі: *Between 1947 and 1949 a series of dramatic political events **brought matters to a head*** [4, p. 17] – Між 1947 і 1949 роками сталася низка драматичних політичних подій, які **змусили серйозно замислитись над цими проблемами** [1, с. 16].

У першочерговому значенні словосполучення *bring matters to a head* може перекладатися наступним чином: 1) прояснити; 2) підштовхнути до висновку; 3) схвилювати. Для того, щоб залишити переклад офіційного документа в нейтральній емоційності, перекладач, відповідно до змісту тексту оригіналу, зробив логічні заміни цього словосполучення.

Окрім використання лексичних трансформацій під час перекладу документів НАТО, також використовуються граматичні трансформації, які включають в себе граматичні заміни, заміни членів речення, заміни форми слова, а також членування, тому під час перекладу завжди відбувається заміна форм мови оригіналу на форми мови перекладу.

Під час вибору граматичних варіантів у процесі перекладу важливо враховувати основні розбіжності граматичної будови англійської та української мов, наприклад: *...in many Central and Eastern European countries, as well as elsewhere in the world, compounded these fears* [3, p. 16]. – *...в багатьох країнах Центральної та Східної Європи, а також в інших місцях світу, посилювали цей страх* [2, с. 16]. У цьому випадку перекладач знехтував формою множини, і переклав “*these fears*” через форму однини *цей страх*.

Надмірне використання трансформацій може погано вплинути на якість перекладу, його адекватність та відповідність тексту оригіналу.

Наприклад: *It meets several times a year to discuss aspects of NATO's nuclear policy, planning and force posture, and matters concerning the safety, security and survivability of nuclear weapons* [4, с. 37]. – *Вона засідає кілька разів на рік для обговорення аспектів ядерної політики НАТО, планування і стану сил, а також питань безпеки, захисту і забезпечення ядерних озброєнь* [1, с. 37]. У цьому випадку перекладач зробив заміну слова однієї частини мови на слово іншої частини мови. Такий вибір перекладача зумовлений різного роду лексичними та граматичними особливостями мов оригіналу та перекладу, а також розбіжностями у мовленнєвих нормах. Саме тому, перекладачу доводиться застосовувати трансформацію заміни частини мови, коли, наприклад, дієслово замінюється у перекладі на іменник, що ми і спостерігаємо в тексті перекладу.

Оскільки лексика тісно пов'язана з граматиною, то дуже часто внаслідок трансформацій одночасно відбуваються лексичні та граматичні зміни. Розглянемо приклад заміни членів речення: *The work of the Nuclear Planning Group is prepared by an NPG Staff Group composed of members of the national delegations of the countries participating in the NPG, members of the International Military Staff and representatives of the Strategic Commanders* [3, p. 37]. – *Роботу Групи ядерного планування готує штабна група NPG, яка складається з представників національних делегацій країн, що беруть участь у роботі NPG, представників Міжнародного військового штабу і представників стратегічних командувань* [2, с. 36].

Інколи існує необхідність розподілу англійських речень під час перекладу, що зумовлено головним чином різною структурою речень. Членування речення – це спосіб перекладу, в якому синтаксична структура іноземної мови перетворюється у дві чи більше предикативних структур мови перекладу, наприклад: *The Group is chaired by the United States and is composed of national policymakers and experts from capitals as well as members of NATO's International Staffs and*

representatives of the Strategic Commanders [4, p. 37]. – Групу очолюють Сполучені Штати. Вона складається з національних політиків та експертів з країн – членів Альянсу, а також з представників Міжнародного секретаріату НАТО і представників стратегічних командувачів [1, с. 37].

Комплексні, тобто лексико-граматичні трансформації, передбачають використання таких прийомів: антонімічний переклад, експлікацію (описовий переклад), додавання та вилучення.

Антонімічний переклад є заміною певного поняття оригіналу протилежним поняттям у перекладі з відповідною перебудовою всього висловлювання, але із збереженням змісту самого поняття, наприклад: *The mission was expanded in March 2003 to include escorting non-military ship...* [3, p. 169]. – У березні 2003 року ця місія була розширена і передбачала супроводження **цивільних кораблів** [2, с. 168]. У цьому випадку перекладач використав антонімічний переклад з метою адекватної передачі значення у мові перекладу, тому термін *non-military ships* був перекладений як **цивільні кораблі**, замість дослівного перекладу *невійськові*.

За допомогою експлікацій можна передати значення безеквівалентного слова в оригіналі. Завдяки прийому описового перекладу, який застосував перекладач у запропонованому нижче реченні, досягається прозорість змісту терміна. *The conflict has caused a humanitarian crisis that has led to the killing of tens of thousands and the **displacement** of millions* [3, p. 36]. – Конфлікт спричинив гуманітарну кризу, внаслідок якої загинули десятки тисяч осіб та мільйони **стали безпритульними** [2, с. 36].

Отже, як ми можемо побачити з проаналізованих прикладів, зустрічається низка випадків, коли не відтворюється чи зовсім заміняється формально далеким той чи той елемент тексту оригіналу, опускається те чи те слово, словосполучення і т. ін., але неможливість передати окремий елемент, певну особливість оригіналу теж не суперечить принципу перекладності, оскільки останній належить до всього тексту як цілого.

Додавання інтерпретується як використання в перекладі додаткових слів, що не мають відповідників в оригіналі. Застосування трансформації додавання в перекладах пов'язане здебільшого з дотриманням норм слововживання в українській мові, проте в окремих випадках, як це бачимо з прикладу, додавання зазнає ціле речення, що вжите з метою тлумачення інформації українському реципієнтові тексту. Розглянемо приклад: ***This led to the development of a strategic partnership (NATO-EU Declaration on the European Security and Defence Policy (ESDP)) between the two organisations and the agreement of the Berlin Plus arrangements, which provide access to NATO's collective***

assets and capabilities for military operations led by the European Union [4, p. 183]. – **Ця робота завершилась** досягненням стратегічного партнерства між двома організаціями (Декларація НАТО – ЄС про Європейську політику безпеки і оборони (ESDP) та **ухвалення положень «Берлін-плюс»**, які надають Європейському Союзу доступ до колективних ресурсів і засобів НАТО **в разі проведення військових операцій** [1, с. 183]. Додавання до словосполучення *this led to* сформувало структуру речення мови перекладу. Разом з тим, у реченні використано прийом додавання декілька разів. Таким чином, додавання таких словосполучень, як *ухвалення положень* та *в разі проведення*, зробили переклад речення повноцінним та більш зрозумілим для читача. Окрім адекватної передачі змісту вихідного тексту шляхом додавання нових лексичних одиниць, ми також можемо побачити транслітерацію: «Берлін-плюс».

Поряд із трансформацією додавання спостерігаємо застосування в перекладах документів НАТО протилежної трансформації – вилучення. Такий прийом лексичного вилучення передбачає ігнорування в процесі перекладу деяких семантично зайвих (надлишкових) слів, що не несуть важливого смислового навантаження, а їх значення в більшості випадків комплексно відновлюється в перекладі, наприклад: *The roots of the changes which transformed the political map of Europe at the end of the 1980s can be traced to a number of developments during the 1960s and 1970s* [4, p. 183]. – *Коріння перетворень, які змінили політичну карту Європи наприкінці 80-х років, можна побачити у подіях 60-х і 70-х років* [1, с. 183].

Аналіз прикладів дозволив дійти висновку, що вилучення, як і розглянуті раніше трансформації додавання та перестановки, допомагають перекладачеві зберегти зміст первинного повідомлення і передати його у тексті перекладу.

Література

1. Довідник НАТО. – Brussels : Public Diplomacy Division, 2006. – 383 с. Режим доступу: <http://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-ukr-2006.pdf>.
2. Нова структура командування трансформованого Альянсу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nato.int/docu/briefing/nms/nms-u.pdf>.
3. A new command structure for a transformed Alliance [Electronic resource]. – Mode of Access: <http://www.nato.int/docu/briefing/nms/nms-e.pdf>.
4. NATO Handbook. – Brussels: Public Diplomacy Division, 2006. – 403 p. Режим доступу: <http://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-en-2006.pdf>.

Передача топонимов при переводе произведений жанра фэнтези на примере романов Урсулы Ле Гуин

Фэнтези, наряду с научной фантастикой, считается одним из основных видов литературной фантастики XX века [1, с. 622]. Сегодня это один из самых популярных жанров литературы и самый популярный фантастический жанр [2; 3; 4]. Особый интерес представляет изучение способов перевода топонимов в произведениях этого жанра, поскольку именно топонимы помогают авторам формировать выдуманный, или «вторичный мир», наличие которого является необходимым условием создания литературы в жанре фэнтези [3; 5; 6; 7].

Рассмотрим специфику перевода топонимов в произведениях фэнтези на примере романов американской писательницы Урсулы Ле Гуин “A Wizard of Earthsea”, “The Tombs of Atuan” и “The Farthest Shore” и их переводов, выполненных И.А. Тогоевой [8] и С. Славгородским [9].

В анализируемых романах представлены следующие группы топонимов: инсулонимы, ойконимы, гидронимы, оронимы, дримонимы и урбанонимы. Всего объем выборки составил 144 топонима.

1. Инсулонимы. Инсулонимы – это названия островов и полуостровов [10, с. 198]. Их общее число – 88. Некоторые инсулонимы были переданы транслитерацией обоими переводчиками. Например, *Andrad* (*Андрад*), *Ark* (*Арк*), *Atnini* (*Атнини*), *Dromgan* (*Дромган*), *Konn* (*Конн*), *Soders* (*Содерс*) и др. Также оба переводчика ряд названий перевели с помощью транскрипции: *Lossow* (*Лоссоу*), *Rood* (*Руд*), *Toom* (*Тум*), *Way* (*Уэй*) и др.

Однако в некоторых случаях переводчики несколько трансформируют инсулонимы. Например, при переводе *Far Sorr* и *Far Toly* И.А. Тогоева, используя транслитерацию, также ставит дефис, которого нет в оригинале: *Фар-Сорр* и *Фар-Толи*. В *Barnisk*, *Hosk* С. Славгородский опустил по одной букве: *Барник*, *Хок*; а в *Roke* изменил букву - *Рокк*. И.А. Тогоева в названии *Kaltuel* добавила букву: *Картуэль*.

Также в ряде случаев переводчики смягчают русский звук [л], преимущественно являющийся последним в словах. У И.А. Тогоевой это следующие названия: *Obehol* (*Обеголь*), *Perregal* (*Пеппегаль*), *Paln* (*Пальн*), у С. Славгородского – *Issel* (*Иссель*), *Kaltuel* (*Картуэль*).

При переводе названия гряды островов *Toringates* И.А. Тогоева опускает последний звук (*Торингейт*), а С. Славгородский оглушает согласный [g], прекращая его в [к] (*Торинкейты*). Таким образом, оба

варианта перевода можно отнести к индивидуальному решению переводчика. В ряде случаев использованные И.А. Тогоевой и С. Славгородским способы перевода инсулонимов представляются не самыми удачными, как, например, в следующем предложении:

Thus they did not come back to Astowell, but passing by Far Toly and <i>Sneg</i> without sighting them... [11, с. 183].	
Перевод И.А. Тогоевой	Перевод С. Славгородского
Они прошли чуть севернее, а потому не вернулись на Астоуэлл и миновали Фар-Толи и <i>Снег</i> , даже не увидев их [8, с. 159].	...пройти севернее Астовелла, оставляя далеко справа Фар Толи и <i>Снег</i> [9, с. 172].

Здесь инсулоним *Sneg* транслитерируется обоими переводчиками как *Снег*, однако целесообразней было бы перевести его как *Снэг*, поскольку у русскоязычного читателя со словом *Снег* возникают метеорологические ассоциации, не предусмотренные автором оригинального текста.

В романах также присутствуют «говорящие» инсулонимы, которые в основном передаются с помощью калькирования. Примерами могут служить следующие наименования: *East Reach* – *Восточный Предел* (И.А. Тогоева, С. Славгородский), *Isle of the Wise* – *Остров Мудрецов* (И.А. Тогоева) / *Остров Мудрости* (С. Славгородский), *Long Dune* – *Долгая Дюна* (И.А. Тогоева) / *Длинная Дюна* (С. Славгородский), *Ninety Isles* – *Девяносто Островов* (И.А. Тогоева / С. Славгородский), *Springwater Isle* – *Остров Родниковой Воды* (И.А. Тогоева) / *Остров Родника* (С. Славгородский) и др.

В некоторых случаях переводчики использовали уточняющий перевод: *Andrades* – *Андрадские острова* (И.А. Тогоева), *Inward Isles* – *Острова Внутреннего Моря* (И.А. Тогоева) / *Внутренние Острова* (С. Славгородский); *Enlades* – *Энладские острова* (С. Славгородский).

2. Ойконимы. Ойконимов (названий населенных пунктов) в трилогии было выявлено 28, 2 из которых являются говорящими, например, *East Port*, который оба переводчика передали как *Восточный порт* (калькирование). В передаче на русский язык *Low Torning* и *Re Albi* И.А. Тогоева и С. Славгородский также были единодушны: они передали первый компонент названия *Low Torning* с помощью транскрипции, а второй компонент и *Re Albi* – транслитерацией.

Однако в ряде случаев И.А. Тогоева и С. Славгородский по-разному переводят ойконимы:

He was born in a lonely village called <i>Ten Alders</i> [11, с. 3].	
Перевод И.А. Тогоевой	Перевод С. Славгородского
Он родился в уединенной деревушке под названием <i>Десять Ольховин</i> [8, с. 8].	Он родился в отдаленной деревушке, именуемой <i>Тэн Алдерс</i> [9, с. 5].

И.А. Тогоева передает данное наименование калькированием, так как у каждого элемента имеется свое значение (*ten* – с англ. «десять», *alder* – с англ. «ольха»), а С. Славгородский использовал транслитерацию, вследствие чего потерялось значение названия деревни.

Ойконимы *Hort Town*, *Tenacbah*, *Thwil* также переведены И.А. Тогоевой и С. Славгородским по-разному. При переводе названия города *Hort Town* И.А. Тогоева опускает слово *town* как контекстуально избыточное и называет его *Хорт*. С. Славгородский сохраняет оба элемента и применяет при переводе транскрипцию: *Хорттаун*. В случае с *Tenacbah* и *Thwil* оба переводчика прибегают к транслитерации (И.А. Тогоева: *Тенабах* и *Твил*; С. Славгородский: *Тенакбах* и *Твилл*), однако в *Тенабах* происходит опущение, а в *Твилл* – добавление одной буквы.

3. Гидронимы. Среди 12 гидронимов *Ar* и *Thwilburn* являются семантически пустыми. Первое транслитерируется обоими переводчиками как *Ар*, второе переводится с помощью транскрипции: *Твилберн* и *Твиллберн*, при этом С. Славгородский удваивает русскую букву «л». Остальные 10 гидронимов являются говорящими. Семь из них передаются обоими переводчиками одинаково - калькированием: *Гонтийское Море* (*Gontish Sea*), *Внутреннее Море* (*Inmost Sea*), *Челюсти Энлада* (*Jaws of Enlad*), *Северо-Восточное море* (*Northeast Sea*), *Открытое Море* (*Open Sea*), *Осскильское Море* (*Osskil Sea*), *Море Эа* (*Sea of Ea*). С помощью калькирования переведены и другие три гидронима, однако они имеют разные варианты перевода: *Pelnish Sea* - *Пельнийское Море* (И.А. Тогоева) и *Море Пелн* (С. Славгородский); *Dry river* - *Сухая Река* (И.А. Тогоева) и *Безводная Река* (С. Славгородский); *Keksemt Moors* - *Вересковая пустошь* (И.А. Тогоева) и *Болота Кексемт* (С. Славгородский).

4. Оронимы. В произведениях Урсулы Ле Гуин встречаются 13 «говорящих» оронимов, т. е. названий элементов рельефа земной поверхности [12, с. 175]. Большинство оронимов при переводе передано с помощью калькирования: *Armed Cliffs* - *Сторожевые Утесы* (И.А. Тогоева) / *Боевые Утесы* (С. Славгородский), *Cloud Cape* - *Облачный Мыс* (И.А. Тогоева) / *Мыс Туманов* (С. Славгородский), *High Fall* - *Верхний Перевал* (И.А. Тогоева) / *Высокий Обрыв* (С. Славгородский), *Karperding Scarp* - *откос Каппердинга* (И.А. Тогоева) / *Каппердинский*

утес (С. Славгородский), *Mountains of Os – горный хребет Ос* (И.А. Тогоева) / *горы Ос* (С. Славгородский), *Mountains of Pain – Горы Горя* (И.А. Тогоева) / *Горы Скорби* (С. Славгородский), *Northward Vale – Северная Долина* (И.А. Тогоева) / *Северный Дол* (С. Славгородский), *Tombs of Atuan – Гробницы Атуана* (И.А. Тогоева, С. Славгородский), *Western Mountains – Западные горы* (И.А. Тогоева, С. Славгородский).

Однако в ряде случаев переводчики по-разному передают оронимы. Так, например, при переводе названия *Cutnorth Cliff* оба переводчика используют прием калькирования, однако И.А. Тогоева передает значение внутренней формы слова (*Северный мыс*), в отличие от С. Славгородского (*утес Катнорт*). Имя *Hill of the Tombs* И.А. Тогоева передает описательным переводом: *Холм, где находились Священные Гробницы*; С. Славгородский использовал калькирование: *Холм Гробниц*. Переводя название холма *Roke Knoll*, И.А. Тогоева использует калькирование (*Холм Рок*), С. Славгородский опускает первый элемент словосочетания и передает имя как *Холм*.

Помимо калькирования может использоваться описательный перевод, например, название священной пещеры *Undertomb* оба переводчика передают описательным переводом: *Священное Подземелье* (И.А. Тогоева) / *Подземелье-Под-Храмом* (С. Славгородский).

5. Дримонимы. Данный термин обозначает собственное имя любого лесного участка, леса, бора, рощи, части леса [10, с. 56]. Таких наименований в трилогии всего 3: первое, *Aol*, транслитерируется как *Аол* обоими переводчиками, два «говорящих» *East Forest* и *Immanent Grove* калькируются: *Восточный Лес* (И.А. Тогоева, С. Славгородский) и *Имманентная Роща* (И.А. Тогоева) / *Вечная Роща* (С. Славгородский).

Анализ 144 топонимов, встречающихся в трилогии Урсулы Ле Гуин, и их переводов И.А. Тогоевой и С. Славгородским, позволяет представить обобщенные результаты исследования в следующих таблицах:

Перевод топонимов И.А. Тогоевой

<i>Способ</i>	<i>Инсуло- нимы</i>	<i>Ойко- нимы</i>	<i>Гидро- нимы</i>	<i>Оро- нимы</i>	<i>Дримо- нимы</i>	<i>Всего</i>
Транслитерация	52	13	1		1	67
Транскрипция	19	11	1			31
Калькирование	11	2	9	11	2	35
Описательный перевод			1	2		3
Уточняющий перевод	2					2
Индивидуальное решение переводчика	4	2				6

Перевод топонимов С. Славгородского

<i>Способ</i>	<i>Инсуло- нимы</i>	<i>Ойко- нимы</i>	<i>Гидро- нимы</i>	<i>Оро- нимы</i>	<i>Дримо- нимы</i>	<i>Всего</i>
Транслитерация	56	16	1		1	74
Транскрипция	12	10				22
Калькирование	13	1	10	11	2	37
Описательный перевод				1		1
Уточняющий перевод	2					2
Индивидуальное решение переводчика	4	1	1	1		7
Опущение	1					1

Таким образом, самым частотным способом перевода в исследуемых произведениях является транслитерация. И.А. Тогоева применяла его при переводе 47% наименований, С. Славгородский – в 51% случаев. В основном данным способом были переданы инсуло-нимы. Калькирование было использовано в переводе 24% топонимов у И.А. Тогоевой и 26% у С. Славгородского. Наиболее редкие способы переводов (7%) у И.А. Тогоевой включают в себя описательный перевод, уточняющий перевод и индивидуальное решение переводчика. У С. Славгородского описательный перевод, уточняющий перевод, индивидуальное решение переводчика и опущение также составляют 7%.

Литература

1. Литературная энциклопедия терминов и понятий / Рос. акад. наук, Ин-т науч. информации по обществ. наукам; гл. ред. и сост. А.Н. Николюкин. – Москва: Интелвак, 2003. – 1596 с.
2. Карелин А. Фэнтези, которого мы не знаем. Истоки жанра // Мир фантастики. – М.: ТехноМир, 2003. – №2. – С. 13-15.
3. Королькова С.А. Особенности перевода жанра фэнтези: передача пространственно-временных отношений // Homo loquens (вопросы лингвистики и транслятологии): сборник статей – Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2013. – Вып. 6. – С. 9-19.
4. Clute J., Grant J. The Encyclopedia of Fantasy. – NY: St Martin's Press, 1997. – 1076 p.
5. Толкин Дж. Сильмариллион: Сборник. – М.: ООО Издательство АСТ; СПб.: Terra Fantastica, 2003. – 590с.
6. Новичков А.А. Онимы как средство создания вторичных миров в художественных произведениях фэнтези // Вестн. Север. (Аркт.) федер. ун-та. Сер.: Гуман. и социал. науки. – 2011. – №3. – С. 84-87.
7. Новичков А.А. Авторские топонимы в романах фэнтези // Альманах современной науки и образования. – Тамбов: Грамота, 2009. – №8. Ч.2 – С. 129-132.
8. Ле Гуин У. Земноморье / Пер. с англ. И. А. Тогоева – М.: Эксмо, 2007. – 1200 с.
9. Ле Гуин У. Волшебник Земноморья / Пер. с англ. С. Славгородский – М.: АСТ, Ермак, 2004. – 544 с.
10. Подольская Н.В. Словарь русской ономастической терминологии. – М.: Наука, 1978. – 198 с.
11. Le Guin U. A Wizard of Earthsea. – NY: Bantam Spectra, 2004. – 183 p.
12. Суперанская А.В. Что такое топонимика. – М.: Наука, 1985. – 182 с.

Семантико-прагматические аспекты перевода общественно-политических реалий с английского языка на русский

Перевод, как известно, – это не только сопоставление различных языковых систем, но и соприкосновение различных культур. Иными словами, перевод как двуязычная коммуникация требует учёта различия культур её участников. Вследствие этого в процессе перевода очень важен учёт семантико-прагматического компонента высказывания. Как известно, прагматический аспект перевода определяется, прежде всего, как «установка на адресата, получателя перевода», который «требует учёта тождественности эффекта, производимого оригиналом и переводом» [1, с. 163]. При этом часто имеет место известная адаптация текста с учётом социокультурных различий между читателями оригинала и перевода. Семантически же адекватный перевод – это перевод, передающий денотативное значение исходного высказывания и отвечающий нормам языка перевода (ПЯ). Как указал Швейцер, семантическая эквивалентность исходного и конечного текстов – это не эквивалентность значений, а эквивалентность смыслов [см.: 2, с. 111-118]. Именно поэтому семантико-прагматические аспекты перевода порой представляют собой сложную задачу для переводчика, а также являются одной из главных проблем при передаче реалий, в том числе и общественно-политических.

Реалии – это названия присущих только определенным нациям и народам предметов материальной культуры, фактов истории, государственных институтов, имена национальных и фольклорных героев, мифологических существ и т. п. При сопоставлении языков обозначающие эти явления слова относят к безэквивалентной лексике. «Безэквивалентными являются слова, служащие для выражения понятий, которые отсутствуют в иной культуре и, как правило, не переводятся на другой язык одним словом, не имеют эквивалентов за пределами языка, к которому они принадлежат» [3, с. 5].

Одним из основных центров максимальной концентрации национально-окрашенной лексики, отражающей особенности жизни народа – носителя языка – является общественно-политическая лексика. Общественно-политические реалии – это понятия, в которых отражены особенности государственно-политического строя страны, социально-политическая структура общества, обслуживаемого данным языком. Всем реалиям, как правило, свойственна эмоциональность, образность,

стилистическая и национальная окрашенность, поэтому они оказываются в центре внимания переводоведения, например, *Irangate – политический скандал по поводу снабжения Ирана оружием* [4, с. 20].

Общественно-политические реалии чаще всего встречаются в текстах публицистического жанра. Публицистический текст в отличие от других речевых жанров несёт в себе наиболее высокий заряд прагматичности, которая рождается на содержательном уровне и имеет свои формальные показатели. Поэтому реализация прагматических характеристик оригинального текста при его переводе на иностранный язык предусматривает при максимально полной передаче стилистических, эмоциональных, оценочных и регистровых оттенков отдельных лексических синтаксических единиц также и воплощение в переводе идейно-художественного и коммуникативного замысла автора.

В связи с вышеперечисленным, можно сделать вывод, что существует две основных трудностей передачи реалий при переводе: 1) отсутствие в переводящем языке соответствия (эквивалента, аналога) из-за отсутствия у носителей этого языка обозначаемого реалией объекта (референта) и 2) необходимость, наряду с предметным значением (семантикой) реалии, передать и колорит (коннотацию) – ее национальную и историческую окраску. Вот почему, учитывая, что получатель перевода принадлежит к иному языковому коллективу и культуре, переводчику приходится прибегать к прагматической адаптации перевода, внося в свой текст необходимые изменения. В переводческой практике наиболее часто используются четыре вида подобной адаптации, но в отношении общественно-политических реалий нам важно упомянуть только о первых двух типах. Первый вид прагматической адаптации имеет целью обеспечить адекватное понимание сообщения получателями перевода, для этого переводчик чаще всего вводит в текст перевода дополнительную информацию, восполняя отсутствующие знания [см: 5, с. 141]. Цель второго вида прагматической адаптации – добиться правильного восприятия содержания оригинала, донести до рецептора перевода эмоциональное воздействие исходного текста. [см. 5, с. 143].

В основном при передаче общественно-политических реалий используются вышеуказанные типы прагматической адаптации. Первый тип – при ориентации на «усредненного» читателя, а второй тип, применяемый чаще всего ввиду эмоциональности подобной лексики, – для реалий, образованных от имён собственных, основанных на метафорах, и эмоционально окрашенных реалий, принадлежащих к политическому жаргону. Обозначенные реалии имеют либо положительную, либо отрицательную коннотацию.

Существует множество способов передачи общественно-политических реалий с английского языка на русский. Было проанализировано около 50 примеров из американских и британских газет и журналов за последние 5 лет (*The Guardian*, *The Washington Post*, *The Nation*, *The Daily Mail*, *The Tribune-Democrat*, *The Telegraph*, *Mother Jones Magazine*, *The Seattle Times*). Но рамки данной статьи не позволяют привести все примеры, поэтому приведем лишь самые яркие. Все переводы выполнены автором статьи.

К первому типу прагматической адаптации было отнесено 20 примеров. В ходе анализа было выявлено, что в большинстве случаев был применен описательный перевод (часто наряду с транскрибированием), который позволил адекватно передать предметное значение реалии, незнакомой русскоязычному читателю. Приведем несколько примеров:

Sinn Féin warns over threat of welfare cuts in Northern Ireland. (The Guardian) – Ирландская партия Шин Фейн предупреждает об угрозе сокращения финансирования системы социального обеспечения в стране.

There will be no Democratic landslide next year. (The Atlanta Journal-Constitution) – В следующем году не ожидается победы Демократической партии.

These woes will result in huge GOP gains in the off year elections (The Washington Post) – Эти неурядицы приведут к победе Республиканской партии на выборах в Конгресс, которые состоятся в середине срока пребывания президента у власти.

В ряде случаев был применен прием смыслового развития, например: *Nonetheless, every bit of history and political science modeling suggests that this will at least be a close election (Mother Jones Magazine)*. – Тем не менее, все варианты моделирования исторических и политических процессов предполагают, что по крайней мере на этих выборах у кандидатов будут почти равные шансы.

Также были применены приемы конкретизации, например: *When Bush came to power, he triggered much hostility by his nepotism (The Washington Post)*. – Когда Буш пришёл к власти, он вызвал неприязнь тем, что раздавал должности своим родственникам.

Еще один способ передачи общественно-политических реалий – это прием калькирования. Мы его использовали совместно с описанием. Например: *Because of Pennsylvania's closed primaries, they can only vote in the general election. (The Tribune-Democrat)* – Из-за закрытых предварительных выборов в Пенсильвании, в которых участвовали только зарегистрированные участники партии, они могут голосовать только на всеобщих выборах.

Ко второму типу прагматической адаптации было отнесено 32 примера. Он содержали общественно-политические реалии, основанные на метафоре, а также эмоционально окрашенные реалии.

При переводе общественно-политических реалий, основанных на метафоре, мы использовали описательный перевод и лишь в одном случае из 14 мы использовали аналог. Это можно объяснить невозможностью использовать эквивалент или аналог метафоры, а также спецификой русских периодических изданий.

Owing largely to the Rove-orchestrated *whispering campaign*, Bush prevailed in South Carolina (The Nation). – В основном благодаря *слухам, которые распускал Роув с целью дискредитации других кандидатов (черному пиару Роува)*, Буш лидировал в Южной Каролине.

Vested interests in Ukraine are trying to roll back structural reforms... (The Financial Times). – *Крупные предприниматели* Украины пытаются отказаться от структурных преобразований...

При переводе эмоционально окрашенных общественно-политических реалий чаще остальных применялись приемы описательного перевода, что в большинстве случаев привело к потере коннотативного значения реалий в переводе, а значит, мы не смогли добиться правильного восприятия оригинала рецепторами перевода, но нам удалось компенсировать эту потерю употреблением эмоционально окрашенных слов и словосочетаний. А также были использованы функциональные замены, что чаще всего наблюдалось в случаях употребления политических жаргонизмов, при этом происходила нейтрализация коннотации реалии, и прием смыслового развития, что объясняется отсутствием прямых соответствий в русском языке. Приведем несколько примеров.

As it's reported '*Teflon Tony*' is plotting an alliance with a super-rich financier (The Daily Mail). – Сообщают, что *Непотопляемый Тони* планирует заключить союз с очень богатым финансистом.

В данном примере речь идет об бывшем премьер-министре Великобритании Тони Блэре. Выделенное выражение имеет в этой статье отрицательную коннотацию с элементами иронии, то есть имеется в виду человек, способный выжить в любой ситуации, подобно посуде с тефлоновым покрытием. Для передачи мы используем приём смыслового развития, выбирая экспрессивно окрашенное слово, которое передаёт иронию сообщения.

Goodspaceguy, a *perennial* candidate for public office, finished a distant second in a primary race (The Seattle Times) – *Гудспейсгай, вечный кандидат* на эту должность, едва смог занять второе место в предварительных выборах.

Данная реалия имеет отрицательное коннотативное значение – выражает презрение или насмешку. Так говорят о политике, который несколько раз проигрывал на выборах. Для её передачи мы использовали функциональную замену, выбрав ёмкое слово «вечный», которое в данном контексте передаёт эмоциональный фон сообщения.

Как мы видим, семантико-прагматические аспекты являются одной из главных проблем при переводе общественно-политических реалий. В процессе перевода, наряду с сопоставлением различных языковых систем, происходит сопоставление разных культур. Поэтому происходит семантико-прагматическая адаптация оригинала, т.е. внесение определённых поправок на социально-культурные, психологические и иные различия между получателями оригинала и перевода, а также передача предметного содержания реалии, что позволяет добиться желаемого прагматического отношения к тексту перевода у его читателей.

Литература

1. Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь. – М.: Флинта: Наука, 2008. – 320 с.
2. Швейцер А.Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспект. – М.: Наука, 1988. – 215 с.
3. Томахин Г.Д. Реалии-американизмы. Пособие по страноведению: Учебное пособие для интов и фак-тов иностр. языков. – М.: Высшая школа, 1988. – 238 с.
4. Айнбиндер М.И. Англо-русский словарь-справочник. Новейшие модели словообразования в языке Америки и Англии. – СПб.: Издательство «Деан», 1999. – 96 с.
5. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение: Курс лекций. – М.: ЭТС, 2000. – 190 с.

*Марина Орлова
м. Черкаси, Україна*

Досвід Перекладацької Майстерні: між літературою, театром і перекладом

Як відомо, художній переклад тяжіє до складної дихотомії автор-перекладач, результатом чого може бути, наприклад, плідна співпраця, що ґрунтується на комунікативній меті, відтворенні авторської естетики та індивідуального стилю автора. Втім, нерідко виникають такі ситуації, коли дві творчі особистості перетворюються на суперників, і перекладач воліє стати співавтором оригінального твору, свідченням чого виступає текст його перекладу, який нагадує більше суб'єктивну інтерпретацію, переспів, де порушено найголовніше – авторський задум та комунікативне завдання першотвору. Питання взаємодії творчих особистостей

викликало і продовжує викликати полеміку в різних колах, як то письменників, перекладачів, так і науковців.

Відомий французький учений Жерар Женетт порівнює переклад з палімпсестом, проводячи чітку аналогію між рукописом на папірусі чи пергаменті, з якого виведено або ж стерто первинний текст з метою нанесення нових записів, проте літери попереднього доробку все-таки проступали на поверхню на вже очищеному папері [цит. за 12]. Так перекладач має постійно пам'ятати про первинний текст, не відходити від іншого культурного коду та «мовного універсуму» (термін за Т. Гаврилів) [2, с. 20], а навпаки намагатися наблизитись до них.

Хоча, як слушно зауважує Т. Гаврилів, «перекладач буде зрадником, бо зраджує матерію іншої мови. Але ця максима не є аксіомою. Вона показує, наскільки амбівалентною є праця перекладача, наскільки амбівалентним є перекладання. Очевидно, перекладаючи, ти зраджуєш текст у тому сенсі, що відходиш від нього, також мусиш дивитися, що пропонує твоя рідна мова» [2].

Як перекладач, так і автор продукують своє творіння – текст-оригінал в першому випадку, і текст-переклад в іншому, з різних позицій, оперуючи відмінним інструментарієм. Автор художнього твору зображає навколишню дійсність чи виражає своє внутрішнє Я, синтезує художній світ, використовуючи при цьому різноманітні образи, почасти неймовірні, відображає почуття й емоції, відтворює тонку сферу переживань. Перекладач натомість розкладає твір на деталі, проникає у внутрішню будову твору та намагається проникнути не лише у світ автора, а й пізнати позатекстову реальність. Адже переклад – це акт міжмовної та міжкультурної комунікації, цей процес є не лише втручанням у текстову реальність на різних рівнях, а й культурна, національна чи соціальна трансформація. З одного боку процес перекладу – це розкодування однієї мовної системи за допомогою засобів іншої, а з іншого – балансування поміж двох культур, двох ментальних картин світу, соціальних чинників. Перекладач виступає як реципієнт першотвору, він пропускає крізь себе культурний і мистецький код автора, а вже потім він виступає у ролі перекладача, формуючи вихідне повідомлення, власне сам текст перекладу.

Взаємодія між автором, перекладачем і режисером викликає ще більше питань. До процесу перекладу долучається ще одна творча особистість, яка вже може вступити в конфлікт як з письменником – її свавільна інтерпретація творчого задуму, так і з перекладачем – незгода з рецепцією першотвору, навіть незважаючи на те, чи читав режисер твір в оригіналі, отже вибудовується своєрідна тріада, в якій взаємостосунки між її учасниками можуть змінюватись. У питанні

сценічного перекладу серед перекладачів і режисерів французький театрознавець Патріс Паві виокремлює дві школи, які протиставляють себе одна одній: «1) перекладачі, які жадають самостійності, вважаючи, що їх робота (власне переклад) може публікуватися в незмінному вигляді, що переклад не пов'язаний з певною театральною постановкою і що він повністю детермінує постановку, він надає свободу дій режисерам; 2) переклад пристосовується до постановки, адже текст перекладу вже містить у собі власну постановку та управляє нею», саме прихильником другого підходу виступає Паві [7, с. 224]. У подальшому будемо притримуватися слухної позиції дослідника, хоча такий поділ і не зменшує градус полеміки між обома сторонами, проте визначає двовекторність дихотомії автор-перекладач.

Як зазначає українська дослідниця перекладу драматичних творів Т. Некряч, яка з власного перекладацького досвіду знає про свавілля режисерів, «авторський задум не є чимось невлучимо-ефемерним, що не піддається відтворенню і може мати безкінечну кількість інтерпретацій: він регламентується мовними знаками, і семіотика встановлює ті межі, за які не слід виходити перекладачеві» [5, с. 247]. Далі науковець резюмує, що «перекладений текст п'єси мав би рішуче обмежувати можливості свавільної трактовки оригіналу, підштовхнути режисера і виконавців до відповідного вектора. Але, на превеликий жаль, у сучасному театрі пріоритетні позиції захопили режисери» [5, с. 247]. Цікаво, що як перекладачі, так і режисери, критикуючи один одного, бачать різні шляхи вирішення цього дуалізму. Режисери вважають, що перекладачі мають створювати літературний переклад і підстрочник до нього. Натомість перекладачі пропонують подавати більш розгорнуту систему посилань, зносок і коментарів, якими перекладач може супроводжувати свій текст, допомагаючи режисеру наблизитись до суті першоджерела. Проте мабуть ідеальною ситуацією можна вважати активне залучення перекладачів в процес постановки, запрошення на репетицію, плідну взаємодію з режисером.

У науковій літературі існують різні дефініції на позначення такого явища як переклад драматичних творів, наприклад, «театральний/драматичний/драматургічний/сценічний переклад» чи «переклад для сцени, для театру». Зважаючи на недостатність досліджень з проблем перекладу драматичних творів і термінологічну невизначеність через брак ґрунтовних комплексних досліджень та серйозних теоретико-методологічних наукових розробок, вважаємо за необхідне визначитись з дефініцією в контексті пропонованого дослідження. Варто зазначити, що наявні дослідження у більшості випадків ґрунтуються на працях таких зарубіжних вчених, як І. Левий, П. Паві, С. Баснет та

деяких інших [3; 7; 13]. Хоча останнім часом спостерігається інтерес до цього явища в українському перекладознавстві, свідченням чого є роботи Т. Некряч, Н. Бідненко, В. Матюши, У. Фарини, Т. Шліхар тощо [5; 6; 1; 4; 10; 11].

Втім, маємо розрізнити термін «драматичний» і «драматургічний переклад», і це очевидно, оскільки не всі драматичні твори є театральними текстами, вони можуть функціонувати поза межами театральної системи. І в цьому випадку говоримо про «драматичний переклад», коли перекладач працює все-таки з текстом, а не мистецтвом, яке використовує цей текст для втілення у видовищне дійство.

А ті літературні твори, які перекладаються з метою їх візуалізації та в процесі постановки перетворюються з написаного тексту на той, що промовляється – це вже результат драматургічного перекладу, або ж сценічного чи театрального, або все-таки переклад для театру/сцени. Це той випадок, коли на замовлення театру, чи конкретного режисера, перекладається драматичний твір, який буде точно втілено на сцені. Це вже зовсім інший вид перекладацької діяльності, яка передбачає плідну співпрацю перекладача з режисером і акторами.

В процесі цієї співпраці лінгвістичний переклад буде промовлятися чи читатися. Проте переклад драматичного тексту має бути не лише читабельним, а й сценічним, оскільки драматичний твір трансформується завдяки сценічному вираженню, постановці режисера, грі акторів, і звісно, сприйняттю публіки. Тому важливим видається літературний та театральний потенціал драми, який визначають певні характерні риси, а саме (за Петером Сонді): «абсолютність драми; драма не пишеться, а ставиться; той, хто був глядачем, втягується до драматичного дійства, сам починає говорити; актор і драматичний образ повинні злитися у єдине ціле, утворивши людину драми – драматичний персонаж; драма первинна, тому її час також завжди теперішній; як просторове, так і часове оточення потрібно видалити зі свідомості глядача; драма тримається на діалозі, тому від можливості існування діалогу залежить можливість існування драми» [9, с. 13-16].

Таким чином, цими характеристиками драми як літературного роду зумовлюється і специфіка його перекладу. У перекладознавстві цей тип текстів згідно з транслатологічною класифікацією К. Райс відноситься до аудіо-медіальних («всі сценічні твори, від м'юзікла до опери, від комедії до драми і трагедії»), які «створюються не лише за допомогою мовних засобів, вони є більш чи менш важливими елементами більшого цілого» [8]. Тому, перекладаючи текст для театру, перекладач моделює ситуацію його сценічного втілення, візуалізує її, що й зумовлює вимоги до перекладу драматичного мовлення.

«Перекладачі драми є професіоналами, які працюють на користь театральної спільноти або певного видавництва, виходячи з голістичного вивчення комунікативних процесів (з новим особливим поглядом на світ, новою мовою, спрямованою на цілісну особистість – *примітка М.О.*) аби створити такий переклад для театру, котрий не наближується до оригіналу як єдність дії й мови. А це в свою чергу передбачає плідну співпрацю між сценаристом, перекладачем, режисером, акторами та філологами» [14, с. 257].

Викладений вище матеріал належить до сфери теоретичних роздумів, аналізу наявних наукових розвідок, критичних статей та роздумів. Звісно постає питання про можливість практичної реалізації зазначеного, що хотілося б продемонструвати на прикладі власного досвіду участі в Перекладацькій майстерні, яка відбулася з 14 по 20 листопада 2015 року за підтримки Гете-Інституту в Україні, Фонду С. Фішера та Міжнародного театрального інституту Німеччини та проходила у науково-дослідному інституті «Драматургія», а також в Гете-Інституті в Києві. Майстерня працювала у межах шостого драматургічного освітнього фестивалю «Тиждень актуальної п'єси».

Учасники проекту, а це шість перекладачів з різних міст України, апробували загальні теоретичні положення під час практичної роботи над конкретним текстом – п'єсою сучасного німецького автора Дірка Лауке “alter ford escort dunkelblau” (у перекладі «Старий ford escort, темно-синій»). Робота в межах проекту відбувалася поетапно, а саме:

1. Читання тексту оригіналу, знайомство з творчістю письменника ще до початку роботи Майстерні. Перекладацький аналіз тексту з огляду на його функціонально-стильову приналежність, в нашому випадку п'єси, котра належить до жанру «нової драми». Переклад тексту, який було поділено на частини для кожного з шести перекладачів.

2. Безпосередньо робота у Перекладацькій майстерні, що передбачала такі фази:

- 2.1. літературознавча лекція «Нова драма» як явище в сучасній драматургії);

- 2.2. обговорення проблем перекладу текстів «нової драми» з театральним режисером і перекладачем Аллою Рибіковою;

- 2.3. зустріч з Дірком Лауке: читання тексту-оригіналу автором, читання перекладеного тексту перекладачами, виявлення проблемних місць у перекладі, питання до автора, вичитування всього тексту перекладу й узгодження між перекладачами єдиної концепції перекладу.

3. Зустріч у форматі – автор/перекладачі/режисер.

4. Зустріч з акторами, репетиція.

5. Сценічні читання перед публікою – важливий технічний прийом для акторів з метою втілення авторського тексту в «живу» усну розповідь. Це також важливий прийом для перекладачів драматичного твору, оскільки перекладений ними текст отримує нарешті сценічного втілення, хоч і не в формі постановки.

6. Обговорення п'єси у форматі: автор – режисер – актори – перекладачі – публіка.

7. Редагування тексту перекладу.

Отже, концепція Перекладацької майстерні наслідує думку Пави щодо адекватної адаптації перекладеного тексту до сценічного втілення, яку утверджують представники другої школи в питаннях сценічного перекладу. Таким чином, розглядаючи специфіку перекладу для сцени, констатуємо, що не існує єдиної точки зору щодо якості перекладу театру. Як перекладачі, так і режисери висувають різні критерії щодо цього, проте в ідеальній ситуації лише у плідній співпраці між спеціалістами з перекладу, теорії літератури, представниками театральної сцени – режисерами і акторами – можливо інтегрувати драматичний переклад у театральний.

Література

1. Бідненко Н.П. Драма в аспекті художнього перекладу (на матеріалі українських і російських перекладів п'єси Б. Шоу «Учень диявола»): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.05 «Порівняльне літературознавство» / Н.П. Бідненко. – К., 2001. – 13 с.
2. Гаврилів Т. Текст між культурами. Перекладознавчі студії / Тимофій Гаврилів. – К.: Критика, 2005. – 200 с.
3. Левый И. Искусство перевода / Иржи Левый; пер. с чешского Вл. Россельс. – Москва: Прогресс, 1974. – 274 с.
4. Матюша В.І. Асиметрія в українських перекладах сучасної англосовітської драми: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / В.І. Матюша. – К., 2008. – 20 с.
5. Некряч Т.Є. Види асиметрії при перекладі драматичного діалогу / Т.Є. Некряч // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – 2006. – Вип. 9. – С. 191-196.
6. Некряч Т.Є. Через терни до зірок: переклад художніх творів: навч. пос. для студ. перекл. фак. вищ. навч. закл. / Т.Є. Некряч, Ю.П. Чала. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2008. – 200 с.
7. Пави П. Словарь театра / Патрис Пави; пер. с фр. Л. Баженов и др. – М.: Прогрес, 1991. – С. 221-224.
8. Райс К. Классификация текстов и методы перевода // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике/Катарина Райс. – М., 1978. – С. 202-228. – Режим доступу: <http://www.philology.ru/linguistics1/reiss-78.htm#35>.
9. Сонді П. Теорія сучасної драми / Петер Сонді; пер. з нім. М. Ліпісівського, С. Соколовської; [за наук. ред. д.філ.н., проф. О. Чиркова]. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 132 с.
10. Фарина У.О. Особливості перекладу драм Юджина О'Ніла на

українську, російську та польську мови: порівняльно-літературознавчий аспект. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.05 «Порівняльне літературознавство» / У.О. Фарина. – Тернопіль, 2011. – 22 с. **11.** Шліхар Т.О. Відтворення домінантних мовленнєвих актів в українських перекладах англомовної драми. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / Т.О. Шліхар. – К., 2009. – 23 с. **12.** Эко У. Сказать почти то же самое. Опыт о переводе / Умберто Эко; перев. с итал. А. Н. Ковалю. – СПб.: «Симпозиум», 2006. – 574 с. **13.** Bassnett S. Introduction to Theatre Semiotics / S. Bassnet // Theatre Quarterly. – 1980. – N 10.38 – p. 47-53. **14.** Snell-Hornby M., Hönl G., Kußmaul P., Schmitt P.A. Handbuch Translation / Marry Snell-Hornby, Hans G. Hönl, Paul Kußmaul, Peter A.Schmitt. – Tübingen: Stauffenburg Verlag, 1998. – 490 S.

Людмила Павлова
г. Бобруйск, Беларусь

Проблемы перевода: стилистические аспекты

Существует множество сложностей, связанных с переводом текста с иностранного языка на родной язык и наоборот. Среди них особое место занимает проблема передачи стилистических особенностей текста-оригинала на принимающем языке. Указанная проблема представляет собой один из наиболее интересных аспектов теории перевода, находится в центре внимания ученых-лингвистов, однако до сих пор считается недостаточно разработанной. По мнению специалистов, даже в лучших современных учебных пособиях остаются не до конца раскрытыми многие проблемы переводческой стилистики [1, с. 5].

Научное изучение проблем стилистики в Российской империи началось в XVIII в. и связано с деятельностью М.В. Ломоносова. Позднее вопросы стилистики разрабатываются С.Т. Аксаковым, Ф.И. Буславевым, А.А. Потемной, А.Н. Веселовским, Д.Н. Овсянником-Куликовским и др. [2].

Основателями современной отечественной стилистики являются В.В. Виноградов, В.С. Виноградов, Г.О. Винокур, М.М. Бахтин, А.М. Пешковский, Л.В. Щерба, В.Б. Шкловский, В.М. Жирмунский, Л.А. Булаховский, Б.А. Ларин и их последователи (Ю.С. Сорокин, Р.А. Будагов, И.Р. Гальперин, А.Н. Гвоздев, Б.Н. Головин, Д.Э. Розенталь, Д.Н. Шмелев, Т.Г. Винокур, В. Н. Комиссаров, В.Г. Костомаров, М.Н. Кожина, О.А. Лаптева, О.С. Сиротинина, Г.Я. Солганик, Ю.С. Степанов, А. В. Федоров, В. А. Хомяков и др.).

Актуальность темы статьи обусловлена тем, что степень изученности стилистических вопросов перевода текста, несмотря на имеющиеся серьезные исследования в данной сфере, далека от желаемой полноты.

Цель данной статьи — рассмотреть стилистические аспекты перевода.

При переводе текста с одного языка на другой большую роль играет стилистический подход, способствующий объективной передаче смысла подлинника и полноценному стилистическому соответствию ему. Переводчик старается передать средствами другого языка точное содержание подлинника, при этом сохранив его стилистические и экспрессивные особенности. Вместе с тем, он нередко вынужден использовать принцип стилистической компенсации – создавать в переводе собственное стилистическое средство, обладающее эмоциональным эффектом, аналогичным оригиналу. Очевидно, с этим фактом связано и появление самого термина «стиль», который закрепляется в употреблении в XIX в. (первоначально в произведениях немецких романтиков) в связи с «провозглашением» понятия индивидуальности творческой личности [2].

Академик В.В. Виноградов определяет стиль как общественно осознанную и функционально обусловленную, внутренне объединенную совокупность приемов употребления, отбора и сочетания средств речевого общения в сфере того или иного общенационального, общенационального языка [3, с. 73]. По определению И.Р. Гальперина, стилистика – это наука о выразительных средствах языка и специальных стилистических приемах [4, с. 44].

Стилистический аспект перевода заключается в правильном подборе лексико-грамматических средств в соответствии с общей функционально-коммуникативной направленностью подлинника и с учетом существующих норм языка, на который делается перевод [5].

Именно стилистический аспект языка показывает не только качество перевода с языка оригинала на язык перевода, но и особенности и мастерство переводчика. Ведь от того, как переводчик способен передать смысл стилистических единиц зависит перевод оригинала.

Переводчик несет ответственность за стилистические аспекты текста. В связи с этим он часто стремится «улучшить» авторский текст, в том числе подправить стиль. Иногда такая замена оказывается оправданной, а иногда и нет. Здесь следует принимать определенное решение, причем субъективное.

Многое зависит от жанра переводимого текста, от функционального стиля оригинала. При переводе научного текста важно передать его содержание, в то время как перевод художественного

текста требует, помимо передачи общего смысла текста или речи, сохранения формы, что невозможно без учета стилистического аспекта. Важность изучения перевода образных средств обусловлена необходимостью адекватной передачи образной информации художественного произведения на принимающий язык, воссоздания стилистического эффекта оригинала в переводе [6, с 43].

Следует отметить, что не существует однозначного мнения о том, возможно ли сохранить стилистические особенности текста, переводимого на другой язык, а тем более, полностью воссоздать стиль автора оригинала. Авторское восприятие действительности, отраженное, например, в художественном тексте, передается с помощью художественного стиля речи, с которым связаны эмоциональность и экспрессивность, метафоричность, содержательная многоплановость.

При переводе текста особое значение имеет функция стилистического приема в тексте, под которой понимается определенная свобода действий: грамматические средства выразительности можно передавать лексическими и наоборот; опустив непередаваемое на русский язык стилистические явление, переводчик вернет «долг» тексту, создав в другом месте текста – там, где это наиболее удобно – другой образ, но схожей стилистической направленности [7, с. 234].

Для того, чтобы сделать текст более ярким и выразительным, своеобразным и оригинальным, применяют различные стилистические приемы: сравнения, метафоры, окказионализмы, языковые игры. Способами передачи данных стилистических приемов являются: использование эквивалента или аналога; описательный перевод; лексическая замена.

Результаты исследования, проведенного Е.В. Ивановой, показывают, что многие стилистические приемы выполняют две и более функций одновременно. Соответственно, в тексте отмечается несколько видов концептуальных комплексов, представляемых такими полями конвергенции как экспрессивно-эмоциональное, экспрессивно-оценочное, эмоционально-оценочное и экспрессивно-эмоционально-оценочное [8].

Взаимодействие стилистических приемов разных уровней – графического, фонетического, лексического, синтаксического – происходит с целью реализации единой системы стилистических функций, обеспечивающих стилистическую организацию переводимого текста.

Трудности перевода связаны и с национальными особенностями стилистических систем разных языков. Чтобы сохранить образ оригинала в переводе, необходимо воспроизвести функцию стилистического приема, а не сам прием.

В зависимости от целей и задач, которые ставятся и решаются в процессе общения, происходит отбор языковых средств. В результате создаются разновидности литературного языка — функциональные стили [1, с. 8-9]. В систему функциональных стилей, традиционно выделяемых в отечественной лингвистике, входят: публицистический стиль, язык художественной литературы, разговорный, научный, официально-деловой стили.

Художественный стиль является наиболее полно описанным из функциональных стилей. Синтаксический строй художественной речи отражает поток образно-эмоциональных авторских впечатлений, поэтому здесь можно встретить все разнообразие синтаксических структур. Каждый автор подчиняет языковые средства выполнению своих идейно-эстетических задач.

Жанрово-стилистическую норму перевода можно определить как соответствие соотношения перевода доминантной функции и стилистическим особенностям типа текста, к которому принадлежит перевод. Следует отметить, что выбор такого типа определяется характером оригинала, а стилистические требования, которым должен отвечать перевод, — это нормативные правила, характеризующие тексты аналогичного типа в языке перевода. Жанрово-стилистическая норма во многом определяет как необходимый уровень эквивалентности, так и доминантную функцию [9, с. 229]. Другими словами, в процессе перевода переводчик создает текст того же типа, что и оригинал.

Основные особенности художественного стиля — это строгое соответствие всех форм речи (словоупотребления, синтаксического построения, фонетического звучания) нормам национального литературного языка; стремление к точности выражения мыслей без помощи разных внеязыковых средств; устранение «сниженных» слов; тяготение к известной традиционности некоторых языковых средств [4, с.79].

Передача стилистических единиц — одна из важнейших задач перевода. Существуют определенные стилистические требования, которым должен отвечать перевод, т. е. нормативные правила, характеризующие тексты аналогичного типа в языке перевода. К этим требованиям можно отнести:

– Смысловое соответствие (отражение в переведенном тексте истинного смысла оригинала с сохранением стилистической точности, адекватности и полноты).

– Грамотность (соответствие текста общим нормам русского и иностранных языков, в том числе отсутствие стилистических ошибок).

– Лексическое и стилистическое соответствие (общий стиль переведенного текста и стиль оригинала не должны расходиться в восприятии).

В художественной речи возможны и отклонения от структурных норм для выделения автором какой-нибудь мысли, черты, важных для смысла произведения. Они могут выражаться в нарушении фонетических, лексических, морфологических и других норм [10].

Таким образом, адекватный перевод невозможен без учета экспрессивно-стилистических особенностей подлинника.

Для того чтобы перевод отвечал основным стилистическим требованиям, был выразителен, точен, стилистически мотивирован, а используемые в нем средства были бы наиболее целесообразными для выражения содержания текста-оригинала и уместными в данном контексте, переводчик должен владеть стилистическими ресурсами иностранного и родного языков, знать их стилистические нормы.

Литература

1. Стилистические аспекты перевода: учеб. пособие для студ. учреждений высш. проф. образования / О.А. Сулейманова, Н.Н. Беклемешева, К.С. Карданова и др. – М.: Издательский центр «Академия», 2010. – 176 с.
2. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / Под ред. М.Н. Кожинной. – 2-е изд. – М.: Флинта: Наука, 2006. – 696 с.
3. Виноградов В.В. Итоги обсуждения вопросов стилистики [Текст] / В.В. Виноградов // Вопросы языкознания. – 1955. – № 1. – С. 60-87.
4. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования [Текст] / И.Р. Гальперин. – М.: Наука, 1981. – 140 с.
5. Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь. – 3-е изд., перераб. [Текст] / Л.Л. Нелюбин. – М.: Флинта: Наука, 2003. – 320 с.
6. Бреева Л.В. Лексико-стилистические трансформации при переводе [Текст] / Л.В. Бреева, А.А. Бутенко. – М.: Просвещение, 1999. – 215 с.
7. Прозоров В.Г., Основы теории и практики перевода с английского языка на русский [Текст] / В.Г. Прозоров. – М.: Ин-т русского языка им. А.С. Пушкина, 1998. – 291 с.
8. Иванова, Е.В. Когнитивный аспект перевода стилистической конвергенции: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Е.В. Иванова. – Уфа, 2006. – 194 с.
9. Комиссаров В.Н. Теория перевода (Лингвистические аспекты): Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз./ В.Н. Комиссаров. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.
10. Художественный стиль // Официальный сайт МГУП [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mgup-vm.narod.ru/russian/05-4.html>. – Дата доступа 12.01.2016.

Наукова стаття як мультидисциплінарна одиниця наукового дискурсу

Різні форми комунікації в галузі науки і техніки охоплюють все нові сфери діяльності людини, у тому числі і ті, які традиційно вважалися мононаціональними. Характер наукового спілкування, монокультурного та міжкультурного, поступово відокремлюється від інших форм і приймає нові, специфічні тільки для даної сфери діяльності форми і типи. Все це дозволяє говорити про своєрідність наукового дискурсу, що підтверджується і специфічними цільовими установками і стратегіями.

Таким чином, актуальність роботи визначається необхідністю проведення комплексного багатаспектного вивчення дискурсу сучасного англомовного тексту в світлі актуального наукового знання з урахуванням жанрових особливостей наукової статті, оскільки саме вона є одним з найбільш розповсюджених засобів письмового спілкування у науковому світі; потребою звернення до дискурсу для осмислення його особливостей; важливістю визначення зовнішніх по відношенню до тексту особливостей комунікативного процесу, встановлення впливу різних чинників комунікативно-мовленнєвої діяльності на формування мовних. Метою дослідження є вивчення дискурсивних характеристик сучасної англомовної наукової статті та специфіки вибудови тексту цього жанру, його характеристики та канони функціонування.

Спілкування людей організується і формується певним чином. На цей процес впливає ряд факторів: самі учасники спілкування, їх фонові знання, фізичний і психологічний стан, цілі, предмети та ситуації спілкування, соціальні норми і культурні традиції та цінності і багато іншого. Залежно від середовища спілкування і соціальної ролі, про одне й те ж можна говорити (писати) по-різному, тому існують унікальні набори комунікативних практик, які застосовуються в конкретних ситуаціях і при конкретних умовах. З позиції сучасних гуманітарних наук, така стійка, соціально- і культурно визначена традиція людського спілкування позначається терміном «дискурс» [4, с. 51]. Н.Д. Арутюнова розглядає дискурс як «зв'язний текст в сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами» [1, с.136-137]. Дискурс є явищем, яке має досліджуватись в режимі поточного часу, тобто в міру

його появи і розвитку, і при його аналізі необхідно враховувати всі соціальні, культурологічні та прагматичні чинники.

Необхідно відмітити, що наукова стаття є жанром, за допомогою якого постійно здійснюється наукове спілкування, відбувається обмін науковою інформацією. Статті дуже різноманітні за формою. Вони можуть бути присвячені обґрунтуванню або опису методу проведення наукового експерименту, опису певного об'єкта дослідження, класифікації об'єктів; стаття може являти собою певну репліку в науковій дискусії, носити полемічний характер, містити оглядові матеріали, підсумовувати і узагальнювати досягнення конкретної науки.

Наукова стаття пишеться в межах наукового дискурсу, основне завдання якого – гранично ясно і точно донести до читача інформацію, що повідомляється, відтворити докази її істинності, а також новизну і цінності. Це найкращим чином досягається формально-логічним способом наукового викладу без використання емоційних засобів, тобто викладом інформації у науковому стилі. В свою чергу, науковий стиль – книжковий стиль літературної мови, якому властивий ряд особливостей, а саме: попереднє обдумування висловлювання, монологічний характер, жорсткий відбір мовних засобів, тягіння до нормованої мови. Науковий стиль характеризується обов'язковою логічною послідовністю викладу, упорядкованою системою зв'язків між частинами висловлювання, прагненням авторів до точності, стислості, однозначності при збереженні насиченості змісту.

Оскільки науковий дискурс часто звертається до такого жанру, як наукова стаття, вона характеризується певним набором особливостей. Наукова стаття має конкретного адресата, більш вузький і, разом з тим, більш чітко структурований зміст. Саме тому в її мовній базі є чітко виражений зв'язок з одним-двома конкретними текстами, рідше – з певною серією текстів, якщо мова йде про довготривалу дискусію. При цьому в науковій статті неодмінно виявляються зв'язки з певними «загальними місцями», що характеризують і наукову картину світу, і конкретну область дослідження. Функція таких одиниць – затвердження авторитетності і самого тексту, і його автора. Всі зазначені властивості і дискурсивні якості перетворюють наукову статтю на особливий жанр наукового спілкування, коли дискурс являє собою нескінченну полеміку, а стаття – одну з реплік у полілозі.

Науковий дискурс характеризується яскраво вираженою інтертекстуальністю, а, отже, для адекватного сприйняття наукових висловлювань, як і для їх створення, характерна велика кількість посилань на базові елементи, на загальні місця, на прецедентні тексти й імена (авторитети). Основними маркерами, тобто мовними способами

реалізації категорії інтертекстуальності в будь-якому тексті можуть служити цитати, алюзії, афоризми, вкраплення і т.п. Таким чином, інтертекстуальність виявляється центральною категорією, з якою стикається сучасний читач, що вступає в прямий діалог з текстом і його творцем. Вцілому для розгляду проблем інтертекстуальності традиційно важливим визнається зверненість структури тексту не тільки всередину, але і назовні, що передбачає відкритість, «незамкненість» тексту по відношенню, по-перше, до інших систем і структур, а, по-друге, – до читача, тезаурус якого також представляє собою певну незамкнену систему. В.Є. Чернявська підкреслює, що в науковій мові інтертекстуальність виступає як універсальний принцип побудови наукового тексту на рівні змісту. Інтертекстуальність пояснює той факт, що будь-який науковий твір певним чином пов'язаний з іншими дослідженнями і функціонує як своєрідний мікротекст в загальнонауковому макротексті [5]. Наприклад: *In a few paragraphs near the end of their paper, Bolton, Stanley and Slee commented: NGC 5128 and NGC 4486 (M87) have not been resolved into stars, so there is little direct evidence that they are true galaxies. – У кількох пунктах ближче до кінця їхньої статті, Болтон, Стенлі та Слі прокоментували: NGC 5128 та NGC 4486 і (M87) не були визначені як зірки, таким чином, існує мало прямих доказів, що вони є істинними галактиками.*

Інверсність наукового дискурсу базується на постійній інкорпорації термінів і понять з художнього та інших видів дискурсу [2, с. 36]. При цьому терміни і поняття, що використовуються в нових контекстах, стають метафоричною основою для утворення спеціальних термінів, забезпечуючи перебудову понятійного фонду конкретної наукової сфери знань. Цей процес супроводжується встановленням нових асоціативних зв'язків між об'єктами і явищами, що забезпечують розвиток термінологічного апарату даної наукової сфери [3].

Наприклад, назва галактики *Sagittarius A – Лебідь А* у читача відразу ж викликає певні асоціації щодо форми цього космічного об'єкту. *Крабоподібна туманність – The Crab Nebula* є цікавою метафорою. Крабоподібна туманність отримала свою назву від малюнка астронома Вільяма Парсонса, який використав 36-дюймовий телескоп в 1844 р. для свого дослідження. У його роботі туманність дуже нагадувала краба (можливо, мечехвоста, що не відноситься до ракоподібних, англійська тривіальна назва якого *horseshoe crab* – краб-підкова).

В ході дослідження було виявлено, що науковий текст найвищою мірою дискурсивний, і ця його якість проявляється на всіх рівнях сприйняття. Найбільш яскравий прояв дискурсивності – це інтертекстуальність, яка реалізується у високому ступені цитованості

всередині наукового тексту. Наявність цитат і посилань – найважливіша якість тексту, а також і прийом аргументації. У роботі були проаналізовані наукові статті, чії жанрові характеристики зумовлюють особливості наукового дискурсу. Вони характеризуються великою насиченістю термінами, як власне науковими, так і загальноживаними, чіткою структурованістю, ясністю та об'єктивністю викладу, хоча не виключена експресивність. Отже, науковий дискурс можна визначити як мультидисциплінарну одиницю з урахуванням всіх його особливостей та різноманітних характеристик. Жанр наукової статті допомагає розкритися процесу наукової комунікації, де передача знання є основною метою. Мовні засоби на різних рівнях роблять необхідні акценти на ту чи іншу інформацію, що виступає допоміжним інструментом автора та розкриває його мету та ідею.

Література

1. Арутюнова Н.Д. Дискурс / Н.Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Сов. Энциклопедия, 1990. – С. 136-137.
2. Занина М.А. Трудности понимания метафоры в английском научном дискурсе / М.А. Занина // Вестник Челябинского государственного университета, 2013. – № 37 (328). – С. 36-38.
3. Зубкова О.С. Медицинская метафора-термин в профессиональном дискурсе [Электронный ресурс] / О.С. Зубкова. – Режим доступа к сайту : <http://www.ic.kursksu.rup-df005-007.pdf>.
4. Иванова Ю.В. Понятие дискурса / Ю.В. Иванова // Международный научно-исследовательский журнал. – 2015. – № 1-3 (32). – С. 51-55.
5. Чернявская Е.В. Интерпретация научного текста / Е.В. Чернявская. – М. : КомКнига, 2005. – 97 с.

Анна Пашковска-Вильк

г. Катовице, Республика Польша

Текст в кадре – переводческие стратегии

Уже с самого начала искусства кино текст играл в фильме важную роль. В немом кино кадры с титрами заменяли диалоги. В современном же – с титрами и надписями мы встречаемся с первой секунды фильма. Текст в письменной форме является носителем информации, которая может оказаться важной для полного понимания фильма. В связи с этим переводчик в процессе перевода должен стараться передать значение непонятных надписей, учитывая возможности и ограничения выбранной техники киноперевода.

В настоящей статье мы попытаемся проанализировать главные типы титров и надписей в кадре и обсудить возможности их перевода.

Мы провели подразделение типов надписей, принимая во внимание трудности, связанные с переводом фильмов с помощью техник дубляжа, закадрового перевода и субтитров. В качестве материала для анализа нам послужили переводы выбранных польских фильмов на русский язык.

Вступительная заставка и заключительные титры

Еще до начала фильма зритель сталкивается с логотипами кинокомпаний, спонсоров и вступительной заставкой, в которой перечислены фамилии важнейших кинематографистов. Несмотря на то, что не существует строго определенных правил относительно того, какие из перечисленных выше элементов стоит и следует переводить, какие же – наоборот – можно опустить, в ходе анализа нами были обнаружены некоторые закономерности.

Логотипы, которые появляются до начала фильма, не переводятся, как правило, в случае, когда фильм дублируется или к нему прилагаются субтитры. В случае же закадрового перевода, диктор иногда читает названия киностудии. Такое решение наблюдаем, например, в начале сериала *Тайна секретного шифра*, в котором диктор читает перевод надписи под логотипом TVP *Польское телевидение представляет* [1].

Следующий элемент – вступительная заставка – является важной частью уже самой кинокартины. Ее целью является привлечь внимание зрителя, заинтересовать и заинтриговать его. В связи с этим необходимым кажется перевести важнейшие ее элементы, т.е. заглавие фильма, фамилии создателей, а также фамилии актеров – исполнителей главных ролей. Несмотря на то, сколько фамилий появляется во вступительной заставке, диктором перечисляются только некоторые. Благодаря такому решению зритель может слушать музыку или песню, которые сопровождают титры. Это имеет особое значение в случае закадрового перевода. Стоит при этом отметить, что заглавная песня является важным элементом фильма, в связи с чем нельзя полностью «прикрывать» ее переводом.

При закадровом переводе или при переводе субтитров на русский язык, обязательно переводятся следующие элементы: *scenariusz – автор сценария; zdjęcia – оператор; muzyka – композитор; reżyseria – режиссер*.

Приведенные соответствия являются функциональными эквивалентами, так как в польском кино указывается область, за которую данный человек отвечает (например музыка), в русском же – профессия (композитор). Помимо этих четырех элементов, иногда перечисляется фамилия художника-постановщика. Если нет возможности перечислить фамилии всех актеров первого плана и кинематографистов (что не позволяют, например, диалоги во время титров или

песня), часть из них можно прочесть во время заключительных титров. Итак, в сериале *Четыре танкиста и собака*, который переводится с помощью техники закадрового перевода [2], читаются фамилии актёров первого плана, а также фамилии автора сценария, режиссера и заглавие. Фамилии оператора и композитора читаются только в заключительных титрах, хотя в оригинале они были помещены в начале фильма. Однако, благодаря такому решению, иностранный зритель имеет возможность послушать культовую вступительную песню *Ballada o pancernych* в исполнении Эдмунда Феттинга.

Титры, такие как, например, *Na podstawie powieści* (По мотивам романа), *Po raz pierwszy na ekranie* (Первый раз на экране), *Honorowy patronat* (Под почетным покровительством) в переводах, выполненных с помощью техник закадрового перевода и субтитров, как правило, опускаются.

Больше возможностей предоставляет дубляж. К дублированной версии фильма подготавливаются обычно титры на языке перевода. Это не влияет на звуковую дорожку вступительной заставки, но позволяет перечислить все фамилии, упомянутые в оригинале, а также добавить новые, т.е. фамилии тех, кто принимал участие в работе над русской версией фильма, не отвлекая при этом зрителя от музыки. Итак, в фильме *Приключения каноника Доласа* [3] уже в начале, кроме создателей фильма, появляются и фамилии актёров дубляжа (*Главные роли исполняют и дублируют*), а также информация о том, на какой киностудии был дублирован фильм. Затем появляются фамилии режиссера дубляжа, звукооператора, автора русского текста и редактора.

Подготовка новых титров на языке перевода дает также возможность ввести «незаметно» и некоторые изменения. В качестве примера можно привести здесь кадр с русским заглавием фильма *Приключений каноника Доласа*, в котором появляется надпись: *Приключения каноника Доласа. По одноименному роману Казимежа Славиньского* [3]. В действительности польское заглавие фильма является другим – *Jak rozpiętałem drugą wojnę światową*, т.е. в буквальном переводе – *Как я развязал вторую мировую войну*. Сам же фильм снят только по некоторым мотивам романа. Также заглавный герой фильма – Францишек Долас – не является заглавным каноником (как в романе), а стрелком.

В случае перевода заключительных титров применяются разные стратегии, в зависимости от техники киноперевода. В случае субтитров – заключительные титры часто не переводятся. Это связано с формальными ограничениями и скоростью, с какой титры меняются

на экране. Помимо прочего, следует учесть, что неудобно читать субтитры на фоне титров.

При закадровом переводе диктор читает (часто повторяет) самые важные фамилии кинематографистов, актеров. Кроме того, появляется дополнительная информация об озвучивании, например: *Фильм озвучен по заказу (...)* [4], *Синхронный перевод подготовлен на основе опубликованного перевода (...)* [5].

К дублированным фильмам часто подготавливаются заключительные титры на языке перевода.

Титры, сообщающие об исторических личностях или событиях, изменении места, времени, а также комментарии к сюжету

Надписи, информирующие зрителя о месте или времени действия, а также подписи, касающиеся исторических личностей или мест, встречаются в кино часто и играют в нем значимую роль. Они появляются в кадре обычно во время диалогов. Учитывая это, переводчик должен стараться их выделить каким-то образом, чтобы они не смешивались с репликами героев.

При переводе фильма техникой субтитров надписи выделяются обычно курсивом. В случае дубляжа – их читает повествователь. Благодаря этим приемам зритель легко может отличить перевод надписи от остального текста.

Самым сложным кажется в этом случае закадровый перевод, так как текст перевода целого фильма читает один диктор или пара дикторов. В связи с этим перед переводом и после надписи переводчик должен обеспечить короткую паузу, во время которой диктор сможет выделить надпись с помощью интонации. Проиллюстрируем это на примере перевода фрагмента фильма *Город 44* (реплики выделены курсивом, надпись – жирным шрифтом):

Это я, Стефан! Посмотри на меня!

Старый город

Не узнает нас... [6]

Если первая реплика слишком длинна – можно ее сократить (например: *Это я, Стефан! Посмотри!*). Это позволит соответственно выделить надпись.

Кроме представленных выше надписей, в кино, особенно документальном, появляются кадры с, например, историческим комментарием. Учитывая тот факт, что про себя читаем быстрее, чем вслух – текст перевода должен быть соответственно коротким, чтобы диктор смог его прочитать в темпе, удобном для восприятия.

Элемент сценографии

Кроме надписей, добавленных в процессе монтажа, большое

количество текстов можно найти в сценографии. Перевод этих текстов доставляет много трудностей, так как переводчик должен решить, какие из них важны для сюжета фильма, какие же являются только элементом декорации.

Первую группу письменных текстов в этом пункте составляют: письма, сообщения СМС, документы, газеты, записки и т.п. Это тексты, которые зритель должен прочитать одновременно с героем фильма. Их содержание неоднократно объясняет дальнейшее поведение персонажей и ход событий. Этот прием позволяет также зрителю лучше погрузиться в мир фильма и взглянуть на него глазами героя. Проиллюстрируем это несколькими примерами.

В одной из ключевых сцен сериала *Четыре танкиста и собака* главный герой, Янек, показывает своему начальнику нож с надписью *Honor i Ojczyzna 1863* [2]. На эту надпись обращает внимание сам герой, говоря: *Вы прочтите!* Увидев надпись – все замолкли.

В этом же фильме, в первой серии, главные герои хотя и записываются в армию. Они очень долго находятся в дороге и, наконец, прибывают на место, о чем сообщает надпись над воротами солдатского лагеря – *Witaj wczorajszy tulacz, dzisiaj żołnierzu!* [2]. Увидев надпись – радуются.

В первых сценах фильма *Ва-Банк* главный герой выходит из тюрьмы и подписывает документы [7]. Таким образом мы знакомимся с героем. Зритель, который заметил фамилию *Kwinto*, знает, что имеет дело с главным героем, о котором шла уже речь. Без перевода текстов данного типа сцена будет непонятной.

Второй группой надписей являются тексты, которые намекают на какие-то события, содержание которых не влияет однако на сюжет фильма. Примером этого может быть, например, табличка в трамвае с надписью *Nur für Deutsche* [6]. В связи с тем, что действие фильма происходит в оккупированной Варшаве, надпись объясняет, почему герой не может зайти в салон и подчеркивает языковые реалии столицы. В сериале *Четыре танкиста и собака* Янек находит парашют с японскими иероглифами [2]. Он понимает, что где-то неподалеку спрятан враг, но перевод в данном случае не нужен, так как сам Янек тоже не понимает данной надписи. Интересным примером является также заглавие газеты *Wojny nie będzie*, которое наблюдаем в фильме *Приключения каноника Доласа* на фоне разговора: – *Неужели будет война, пан капитан? – Я знаю не больше, чем вы...* [3].

Последней интересующей нас здесь группой являются элементы, характерные для места действия, но не относящиеся к самому сюжету. Это могут быть названия кампаний, брендов, витрины магазинов, плакаты и т. п. Их, как правило, не переводят.

Титры и надписи есть в почти каждом фильме, независимо от того, где происходит их действие – в современной действительности, в прошлом или в фантастическом мире. Каждый элемент фильмового кадра должен быть тщательно запланирован, в нем не должно быть ничего лишнего, в связи с чем внимания переводчика не должны ускользнуть надписи, посредством которых кинематографисты передают информацию, которая неоднократно важнее произносимых диалогов.

Литература

1. *Тайна секретного шифра* [DVD]. Реж. А. Драбинский. Дистрибутор: Cinema Prestige, 2010.
2. *Четыре танкиста и собака* [DVD]. Реж. А. Чекальский, К. Наленцкий. Дистрибутор: Cinema Prestige, 2010.
3. *Приключения канонира Доласа* [DVD]. Реж.: Т. Хмелевский. Дистрибутор: Энио-фильм, 2012.
4. *Новые амазонки или сексмиссия* [DVD]. Реж. Ю. Махульский. Дистрибутор: DVD Magic, 2012.
5. *Кво Вадис* [DVD]. Реж. Т. Кавалерович. Дистрибутор: CP Digital, 2003.
6. *Город 44* [online]. Реж. Я. Комаса, 2014. В: my-hit.org [доступ 10.02. 2016].
7. *Ва-Банк* [DVD]. Реж. Ю. Махульский. Дистрибутор : DVD Magic, 2011.

Марина Пащенко

г. Чита, Российская Федерация

Разноуровневые лакуны русского и французского языков (на примере наименований христианских конфессий)

Феномен лакунарности, изучаемый как культурологами, так и лингвистами, показывает тесную взаимосвязь языка и культуры. Ученые-лингвисты выделяют лакуны различной природы, как лингвистической, так и связанной с внеязыковыми факторами. Экстралингвистические лакуны относятся исследователями к мотивированным, имеющим этнографическую и социально-историческую, религиозную природу. Лингвистические лакуны классифицируются, по разным критериям, в том числе, по существованию на различных языковых уровнях [4, с.33-35; 2, с.148].

Религия является одним из базовых элементов формирования национальных культур. В языках западной и восточной христианских традиций – во французском и в русском, многие понятия, связанные с конфессиональной принадлежностью, образуют лакуны. Существование межязыковой лакунарности некоторые исследователи ставят под сомнение, не относя к ней межязыковую безэквивалентность и заимствования [3, с. 4-5]. На спорность этой позиции указывают:

1. Наличие реалии/феномена и соответствующей лексемы в одном языке и отсутствие лексемы в языке перевода при наличии данной реалии/феномена [4, с. 33]; 2. При отсутствии реалии/феномена в языке перевода есть знание о них, которое требует появления (заимствования, калькирования, конструирования) новой лексемы, что показывают примеры наименования религиозных конфессий. Названия конфессий западной христианской традиции на лексическом уровне можно передать на русский язык общепринятыми терминами *католик* (*catholique* – греч.), *протестант* (*protestant* – лат.). Эти термины, хотя и известны русскоговорящим, являются инородными в русской лингвокультуре и ассоциируются с западноевропейцами, историческими противниками православия. В данном случае имеют место культурные лакуны – отсутствие реалий. Распространенное во Франции название протестантов *Huguenots* (*гугеноты*) является в русском языке экзотизмом и абсолютной лакуной для русской лингвокультуры. В свою очередь, слова-синонимы *старовер*, *старообрядец*, *раскольник* для носителя французского языка также являются безэквивалентными единицами и передаются экзотизмом *raskolnik* [21, p. 1570], или калькой *vieux croyant* [23, p. 1340]. Слову *раскольник* есть эквивалент – *schismatique*, но при обозначении русского православного раскольника он требует пояснения, так как может употребляться по отношению к представителю любого неканонического течения, способствующего разделению церкви [22; с.1777]. Православие во французском языке обозначено словом греческого происхождения *Orthodoxe* и воспринимается носителями французской лингвокультуры аналогично тому, как русские воспринимают католичество.

Отношение как к религии в целом, так и к отдельным конфессиям, в обществе неоднозначно. Оценочное наименование конфессии и ее последователей может быть выражено специфическими для данного языка средствами различных языковых уровней. Рассмотрим это на примерах оценочных номинаций конфессий, представленных в русскоязычных и франкоязычных светских интернет-СМИ.

Оценка может выражаться грамматическим и морфологическим способами. На данных уровнях мы имеем дело с производными лексем, т.е. вторичной номинацией. Грамматический уровень выявляет такие средства, как присвоение частью речи одного разряда функции другого (например, употребление относительного прилагательного в роли качественного, и, вследствие этого, образование грамматических форм – степени сравнения от относительного прилагательного), или образование других частей речи от несвойственных производящих (образование наречий от относительных прилагательных). Например:

Смотрите, какие чистые, **православные** лица! Слава России! [14]. Чем больше крест, тем **православнее**. Самые уже на погосте [12]. А где же наше православное население, его святые принципы, **самые православные**? [6]. Ух, ты! Мы еще и верующими прикидываемся! Это очень **православно** издеваться над внешностью тяжелого почечника! [9]. Данные способы широко представлены в русском языке.

Оценочность на морфологическом уровне достигается способами словообразования, специфичными для разных языков. Это создает проблему адекватной передачи смысла средствами языка перевода. Многие словообразовательные модели, хоть и существуют в и языке оригинала, и в языке перевода, не совпадают по функции. Так, французский язык для создания негативного смысла (например, эффекта иронии) активно использует сокращения. Данная модель словообразования, как распространенная во французском языке, создает пейоративы по аналогиям *les cathos tradis* (*les catholiques traditionalistes*) – *les bobos* (*bourgeois bôhemes*)[15], *les fachos* (*facistes*) [16], *collabos* (*collaborationistes*) [18] и т.д. Например: *A l'origine, le FN, c'est un agrégat de gens divers : cathos tradis, néo-paiens, anciens collabos, authentiques résistants...*[18] *Hollande qui a permis de nous faire constater que ces cathos tradi sont plus nombreux que ce qu'on croyait, et pas si confidentiels que ça.* [17]. Русскоязычные сленговые сокращения (ср. *торгаш*, *мент*) не относятся к религии. Во французском языке распространены добавления препозиционального форманта со значением высокой интенсивности [5, с. 249] и словосложение: *Ces mouvement ultra-catholiques ...*[19]. *Hollande a lancé la police de Valls contre la Manif pour Tous pour inciter la "cathosphère" au dialogue ...*[17]. Для обозначения православного сообщества русский язык данные модели не использует, хотя они наблюдаются в создании других терминов: «**ультраправый/левый**», «**атмосфера**», «**концептосфера**», «**блогосфера**» и т.д. Таким образом, данные модели можно считать безэквивалентными в ограниченном применении (назовем их функционально безэквивалентными). Русский язык для создания негативного/сниженного имиджа активно использует аффиксацию. Негативная оценка последователей православной конфессии выражается такими суффиксами, как: -еньк, н+-ут, -ист+-ск:

Православнута Вы наша ...[8]. Но здесь показателен именно переко́с в дремучую **православнута́** ...[13] – по аналогии «чокнутый», «шизанутый/-ость» и т.п. *Может вам лучше на сайт радонежа, православненького чего почитать ..?* [11] – аналогия «бедненький», «маленький» и т.п., с эффектом уничижения. *Верую, ибо абсурдно! Credo quia absurdum est. Тертуллиан – Такой фразы у*

Тертуллиана нет. Эта попсовая поговорка, столь популярная среди православистской образованщины... [7]. Суффикс -ист создает эффект псевдотермина с целью дискредитации представителей данного сообщества. *Из нацистов уже воспитали гомо-советикус-православиус!* [10]: данный пример интересен не только окказиональным способом соединения словосложения с аффиксальным словообразованием – присоединением псевдолатинского суффикса -ус, но и культурно-историческим типом лакуны. В контексте российской истории данное образование является оксюмороном, т.к. коммунист, и просто советский человек, обязан был быть воинствующим атеистом. Для выражения позитивной оценки православия аффиксация не применяется. Словообразовательные способы выражения оценки не применяются для обозначения конфессий, нетрадиционных для данной лингвокультуры. При переводе их наименования передаются нейтральной лексикой – общепринятыми первичными номинациями: *католик(и)/католический, протестант(ы)/протестантский, orthodoxe(s) /Orthodoxe*. Оценочность в данном случае утрачивается, образуя стилистическую лакуну [4, с. 38], и для ее заполнения требуются иные языковые средства. Единственный пример перевода оценочной лексемы с использованием словообразования дает Google-переводчик: католик «традицион» [20], но в авторских переводах таких случаев не зафиксировано. Примечательно, что автоматический перевод, действуя по аналогии, переносит в русский текст франкоязычную модель сокращения. Приведенные примеры показывают, что отрицание некоторыми исследователями лакунарности на морфологическом уровне спорно [1, с.12].

Таким образом, оценка, выражаемая морфологическими и грамматическими средствами, применяется, преимущественно, к «исконным» конфессиям и достигается средствами, не симметричными в русском и французском языках. Лакуны на грамматическом и морфологическом уровнях русского и французского языков можно назвать функциональными, так как оба языка располагают морфемами с соответствующей семантикой, морфологическими способами образования производных частей речи, но они не находят смыслового коррелята в языке перевода в определенной роли и становятся функционально безэквивалентными.

Литература

1. Ермолович Д.И. Наш перевод, вперед лети! В лакуне остановка.// журнал практикующих переводчиков «Мосты». – М.: Изд-во Р.Валент, 2009. №1 (21). – С. 40-60.
2. Кустова А.Е. Лингвистические и этнографические лакуны французского и русского языков // Политическая

лингвистика. – Екатеринбург: Изд-во УрГПУ, 2006. – Вып. №18. – С.147-151. **3.** Савицкий В.М. Онтология языковых лакун. // Электронный журнал «Вестник МГОУ». – 2013. – №2. – С.1-18 / URL: www.evestnik-mgou.ru. **4.** Стернин И.А. Контрастивная лингвистика. М.: Восток-Запад, 2006. – 206 с. **5.** Цыбова И.А. О семантике словообразования на материале французского языка. // Вестник МГИМО-Университета. – 2013. – № 5. – С. 247-251. **6.** Бабченко А. Кто виноват. // URL: <http://echo.msk.ru/blog/ababchenko/1364636-echo/> 22.07. 2014. **7.** Балыкин С. Целили в «суррогатных матерей», а попали в Церковь. // URL: <http://www.echo.msk.ru/blog/tschapai/1226816-echo/> 27.12. 2013. **8.** Быков Д. Олимпийские безумства и мертвый герой Олимпиады-2014 в Сочи. // URL: http://www.echo.msk.ru/blog/bykov_d/1219759-echo/ 17.12. 2013. **9.** Гельман М. Плохая новость для русских националистов. // URL: http://www.echo.msk.ru/blog/marat_gelman/1281522-echo/ 18.03.2014. **10.** Кравчук И. Сын вчера принял военную присягу, и его почему-то поп окропил «святой» водой. // URL: http://www.echo.msk.ru/blog/garycravt/1350296-echo/?utm_source=twitterfeed&utm_medium=twitter 30.06.2014 **11.** Шендерович В. По любви? // URL: <http://www.echo.msk.ru/blog/shenderovich/1343074-echo/> 19.06.2014. **12.** Шендерович В. «Не хотим смотреть»//URL: http://www.echo.msk.ru/blog/shenderovich/1364732-echo/?utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter#comments 22.07.2014. **13.** Штамов Ю. Почти что человек. // URL: <http://echo.msk.ru/blog/stamov/archive/9.html> 24.10.2013. **14.** Эхо Москвы. EchoMSK. Первый разрешенный гей-парад в Санкт-Петербурге. // URL: <http://echo.msk.ru/blog/echomsk/1367892-echo/> 27.07.2014. **15.** Apprendre le français. Les Bobos (niveau B1/B2). // Podcast français. / URL: <http://www.youtube.com/watch?v=LS3QeohCLkw>. **16.** Fascisme en France. Wikipedia. // URL: <https://fr.wikipedia.org/wiki/Fascisme>. **17.** Grosjean Blandine. "Nos fiançailles": dans l'intimité de jeunes cathos d'extrême droite //URL: <http://rue89.nouvelobs.com/zapnet/2014/02/18/fiancailles-lintimite-jeunes-cathos-dextreme-droite-250043/> **18.** Joffrin Laurent. La droite et le front nationale les gogo du « ni-ni » // URL: <http://tempsreel.nouvelobs.com/elections-municipales-2014/20140325.OBS1135/la-droite-et-le-front-republicain-les-gogos-du-ni-ni.html/> **19.** Le Blevenec Nolwenn Le Collectif Marianne: L'étudiant nationaliste d'Assas a bien changé // URL: <http://rue89.nouvelobs.com/2014/03/08/collectif-marianne-letudiant-nationaliste-dassas-a-bien-change-250523/> **20.** Qui sont les Cathos aujourd'hui? Des traditionalistes rejetés. // URL: <http://www.atlantico.fr/decryptage/qui-sont-cathos-aujourd-hui-traditionalistes-rejetes-yann-raison-cleuziou-desclee-brouwer-1824454.html>. 30.01.2016. **21.** Petit Larousse. Dictionnaire de la langue française. – Paris, 1987. – 2109 p. **22.** Petit Robert I. Dictionnaire de la langue française. – Paris XI, 1987. – 2172 p. **23.** Petit Robert II. Dictionnaire universel des nomes propres. – Paris XI, 1988. – 1952 p.

Відтворення у перекладі комунікативної специфіки еліптичних структур

Постійний розвиток лінгвістичної думки на сучасному етапі характеризується суттєвими зрушеннями у предметній сфері та в методологічних принципах досліджень. Звернення до теоретичного доробку когнітивно-дискурсивної лінгвістики відкриває нові можливості в інтерпретації феномену «еліпсис» як процесу і як результату взаємодії експліцитних та імпліцитних смислів.

У численних лінгвістичних працях запропоновано різні підходи до інтерпретації семантики, структурної організації, обсягу еліптизації. Одні мовознавці усі неповні за змістом речення кваліфікують як еліптичні, інші як невоскладні структури з некоординованими головними членами, а ще інша група дослідників виокремлює еліптичні речення з-поміж інших неповних як особливий структурний різновид, і, зрештою, дехто визначає позицію явища еліпсису в загальній теорії комунікативних процесів, зокрема в контексті психо-лінгвістичної моделі, використовуючи в цьому разі основні напрацювання в галузі філософії, психології, інформатики, що сприяє виявленню параметрів розуміння алгоритму еліпсису, закономірностей його виявлення й функціонування. Широке використання в лінгвістиці методики трансформаційного аналізу спонукало дослідників еліпсису вдатися до неї з метою встановлення системних зв'язків еліптичних речень, тобто розглядати еліпсис у парадигматичному плані. Окремим аспектам вивчення еліпсиса присвячені наукові праці В.Г. Александрової, Л.Р. Безуглої, В.В. Богатько, проте вивчення особливостей перекладу еліптичних речень на матеріалі різних типів текстів все ще залишається в зоні уваги науковців.

При перекладі еліпсису особливо яскраво проявляється одна з найхарактерніших особливостей англійського синтаксису, котра полягає в тому, що граматичне значення конструкції розкривається за межами її самої. Переважно аналітична за своєю структурою англійська мова і загалом синтетична українська користуються еліптичними структурами неоднаково, тому переклад еліптичних структур створює певні труднощі для перекладачів, отже під час їх перекладу постійно відбуваються втрати, спотворення чи додавання інформації, що зумовлено розбіжностями між двома мовами.

До найбільш поширених граматичних трансформацій під час перекладу еліптичних структур відносять: синтаксичне уподібнення, членування речень, об'єднання речень, граматичні заміни. Граматичні, як і лексичні трансформації, нерідко вимагають внесення додаткових слів чи, навпаки, опущення деяких елементів. Подолання перекладацьких труднощів часто вимагає творчого підходу до вирішення кожної конкретної задачі, а остаточне рішення про використання того чи іншого способу перекладу еліптичних конструкцій, тієї чи іншої трансформації, залежить від майстерності перекладача та його індивідуального стилю [4, с. 73].

Під час перекладу еліптичних структур необхідно брати до уваги їхні комунікативні функції. Комунікативний статус еліптичних речень сучасної англійської мови визначається їхньою прагмасемантичною специфікою, мовленнєвою динамікою і функціонуванням у предикативно автономних і дискурсивно зв'язаних висловленнях.

Цікавою в цьому плані є мова радіообміну. ІКАО висуває до цієї мови дві вимоги: стислість та однозначність. Тому для забезпечення стислості повідомлень в ній досить високою є частотність еліптичних структур. Беручи до уваги той факт, що переговори «пілот-диспетчер» відбуваються «тут і зараз», відсутність в англійських діалогах радіомовлення допоміжних дієслів (*to be, to have*), дієслів-зв'язки *to be*, займенників та артиклів, не впливає на рівень взаєморозуміння між комунікантами та дозволяє вважати подібні опущення виправданими з точки зору професійних вимог [1].

Проаналізувавши такі діалоги радіомовлення як Ту-154 та МН17 з диспетчерами, ми дійшли висновків, що більшу частину (65%) від загального числа речень становлять еліптичні речення, у яких редуковано службові слова та займенники, які можуть бути відновлені за принципів парадигматики. Наприклад: – *DNP (Дніпро Радар) – Do you observe anything on primary? – Ви нічого не спостерігаєте на основному? – RST (Постов один) – yes, yes, yes, nothing. – Так, так, так, нічого [6]. – ATC (Диспетчер) – ...Runway free [10, с.214]. – ...Смуга вільна.*

Аналіз фактичного матеріалу свідчить також, що найпоширенішими моделями еліпсиса, а саме у мові радіомовлення, є випущення підмета та присудка (30%), випущення непрямого додатка та дієслова-зв'язки (26%), а також випущення артикля (20%). Наприклад, випущення підмета, дієслова-зв'язки складного іменного присудка: – *ATC (Диспетчер) – ...Unsuitable landing conditions [10, с.212]. – ...умов для посадки немає.* Як можна побачити, вилучення елементів в мові оригіналу не призводить до труднощів у перекладі, оскільки не впливає

на рівень розуміння між комунікантами та дозволяє вважати подібні фрази доцільними і виправданими, а переклад повним та точним.

Рекурентність еліптичних речень, що відновлюються синтагматично, становить 15%. Еліipsis такого типу можна відновити з контексту, тобто з попереднього наступного або з цього ж речення: – *ATC (Discnetчep) – One zero one, have you got enough fuel for getting to alternate air field after trial approach?* [10, с.212] – *1-0-1, після контрольного заходу вам вистачить палива на запасний аеродром?* – *Aircraft commander – Enough* [10, с. 212] – *Вистачить*. В даному випадку перекладач використовує лексичну трансформацію, а саме модуляцію або ж смисловий розвиток, щоб показати причинно-наслідковий зв'язок, що впливає з контексту та значення слова, яке можна вивести логічним шляхом з початкового значення, отже використання еліipsis не впливає на сприйняття та розуміння інформації і комунікативна специфіка відтворюється у перекладі повністю.

Основною сферою використання еліптичних речень в художніх текстах є діалогічне мовлення. Будучи частиною загальної комунікативної системи, якою є мова, діалогічне мовлення характеризується спонтанністю, невимушеністю, ситуативною зумовленістю. Раціональне спілкування можливе лише на оптимальному рівні згортання: при зайвому згортанні повідомлення стає незрозумілим споживачеві інформації, а при зайвому розгортанні – «нудним», тривіальним, у результаті чого ступінь сприйняття інформації знижується. Отже, комунікативне призначення еліптичних структур полягає насамперед в оптимізації процесу передачі інформації від автора до читача.

Аналіз фактичного матеріалу свідчить, що найпоширенішими моделями еліipsis є випущення підмета та присудка (35%), а також випущення допоміжного дієслова (19%) та додатка (14%). Як свідчать приклади, автор використовує еліптичні речення для імітації розмовно-побутового мовлення, що відзначається обов'язковою емоційною забарвленістю, є здебільшого спонтанним, тобто безпосереднім, непередбаченим. Перекладач, в свою чергу, також намагається передати спонтанність та невимушеність мовця, використовуючи такі трансформації як конкретизація, додавання та контекстуальної заміни. При модуляції чи смислового розвитку перекладач намагається уникнути в мові перекладу метаморфоз, незрозумілих читацькій аудиторії. З цією метою він пояснює, що саме малось на увазі. Наприклад: *There it was. On the table* [7]. – *Ось воно. Карти розкрито* [2, с. 143]. *Worked like a charm* [8]. – *Працює як годинник* [5, с. 82]. *Mike?* [8] – *Майку, що ти збираєсия робити?* [5, с. 168] *We call it a 'habisphere.'* – *Mu*

звемо його житлосферою.– Habisphere? – Житлосферою? – Yeah, get it? Because not a whole sphere, it's only habi-sphere [8]. – Так, а що ж тут незрозумілого? Така собі ніркуля, де мешкають люди [5, с. 83].

Проаналізувавши переклади романів художніх текстів, ми дійшли висновку, що при перекладі еліпсису використовуються такі трансформації як: синтаксичне уподібнення, об'єднання пропозицій, антонімічний переклад, конкретизація, генералізація, компенсація, модуляція чи смисловий розвиток. Та найбільш поширеними є конкретизація (29%) та модуляція (18%).

На основі розглянутих текстів двох жанрів ми розглянули створення перекладачем еквівалентного перекладу еліптичних структур. Результати порівняльного аналізу текстів оригіналу та кінцевого варіанту перекладу дозволяють зробити висновок, що для досягнення змістової близькості перекладу до тексту оригіналу для відтворення українською мовою еліптичних конструкцій найчастіше використовуються трансформації конкретизації (37%), модуляції (25%), компенсації (20%) та генералізації (16%). Окрім того, досить поширеними є додавання та опущення інформації.

Отже, за умови значної економії структурних компонентів еліптичні речення залишаються інформативно достатніми одиницями, оскільки їхня структурна неповнота компенсується семантикою присутніх компонентів. Оскільки при міжмовних перетвореннях семантичні втрати є неминучими через семантичні та лексико-семантичні розбіжності між мовами, перекладач зобов'язаний звести їх до мінімуму за допомогою максимально ефективного використання перекладацьких трансформацій, враховуючи комунікативну специфіку еліптичних речень для певного типу тексту.

Література

1. Асмукович І.В. Структурно-синтаксичні особливості авіаційної фахової мови / І.В. Асмукович // Мовні і концептуальні картинисвіту. – 2013. – Вип. 43(1). – С. 44–50. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.philology.kiev.ua/library/zagal/Movni_i_konceptualni_2013_43_1/044_050.pdf.
2. Інферно: роман / Ден Браун ; пер. з англ. В. Горбатька. – Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного дозвілля», 2013. – 608 с.
3. Корреспондент // КП-Паблицейшнс. – 2008. – №49. – 86 с.
4. Новиков А.И. Семантика текста и её формализация / А.И. Новиков. – М.: Наука, 1983. – 216 с.
5. Точка обману: роман / Ден Браун ; пер. з англ. В. Горбатька. – 2-е вид. – Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного дозвілля», 2014. – 528 с.
6. Опубліковано розмову екіпажу МН17 з диспетчерами // Українська правда. – 2014. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/09/9/7037188/?attempt=1>.
7. Dan Brown. Inferno [Електронний

ресурс] Режим доступу до ресурсу: http://www.6novels.com/book/Robert_Langdon_04/. 8. Dan Brown. Deception Point [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: http://www.6novels.com/thrillers/Deception_Point/28599.html. 9. Euronews [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://ua.euronews.com/2014/10/29/flat-in-ferrari-spin-off/>. 10. Final Report from the examination of the aviation accident no 192/2010/11 involving the Tu-154M airplane. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://mswia.datacenter-poland.pl/FinalReportTu-154M.pdf>.

Марина Пилипчук
м. Київ, Україна

Стратегії очуження та одомашнення в перекладі українських реалій

Відтворення культурної специфіки оригіналу, зокрема, реалій в перекладі – одна з основних проблем перекладознавства. Реалії становлять значну частину словникового запасу будь-якої мови і є віддзеркаленням релігійної, історичної, міфологічної картини світу чи маркерами традиції і побуту певної культури. Національний колорит народу як носія мови найбільше та найповніше сконцентрований в побутовій лексиці. Яскравим прикладом інтерпретації національно-специфічних українських реалій є переклад поеми «Енеїда» І. Котляревського на англійську мову, виконаний Б. Мельником. Однак, нововиражений в перекладі етнографічно-побутовою лексикою національний зміст створює для реципієнта додаткові труднощі. Звідси важливим є виокремлення в межах лінгвокультурного підходу двох основних стратегій при перекладі культурно-специфічних реалій, а саме – стратегії очуження та одомашнення.

Погляди науковців на проблему збереження національного колориту тексту оригіналу в перекладі ніколи не були однотайними. Варто згадати праці Ф. Шляєрмахера «Про різні методи перекладу» (*Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens*, 1813), В. Беньяміна «Завдання перекладача» (*Die Aufgabe des Übersetzers*, 1923), Л. Венутті «Перекладацька невидимість» (*The Translator's Invisibility*, 1995), в яких автори неодмінно стверджували збереження творчої особистості автора, «коли текст оригіналу зазнає мінімальних змін, отож читач навіть у перекладі бачить перед собою оригінал і сам мусить сягнути його смислів» [1, с. 117]. Інші науковці, навпаки, притримуючись стратегії одомашнення, прагнули до прозорого

перекладу, плавності та елегантності мови, до підкорення культурного чужого домінуючим цінностям цільової культури. Так, О. Тайтлер у своїй праці «Есе про принципи перекладу» (Essay on the principles of translation, 1791) проголосив перекладача рівноправним партнером автора оригіналу, а вже згаданий Л. Венутті в своїй іншій праці «Скандали перекладу» (The Scandals of Translation, 1998) аргументує певну автономність перекладача, завдяки чому оригінал препарується таким чином, що всі «чужі» реалії та символи нівелюються й оригінальний текст стає невидимим для читача. [2, с. 13].

Функціональний поділ перекладів за принципом очуження та одомашнення можна простежити і в інших концепціях окремих дослідників. Зокрема, О. Дзера, спираючись на погляди Е. Паунда, розрізняє «інтерпретаційний переклад», під яким розуміє майстерну копію оригінальних структур. Такий переклад показує, «де заховано скарб», тобто дає справжнє відчуття оригіналу та «інший гатунок», коли перекладач створює щось своє на чужому ґрунті [цит за: 3, с. 20]. І. Клюканов вводить поняття «адаптивного» і «резистивного» перекладів [4, с. 72-73]. І. Левий розрізняє «ілюзійноістичний» та «антиілюзійноістичний» методи перекладу. Перший прагне зберегти ілюзію оригіналу (перекладач відтворює дійсність, спроектовану в оригіналі; суб'єктивне втручання перекладача заборонене); антиілюзійноістичний переклад передбачає своєрідний відкритий або підтекстовий коментар перекладача за допомогою актуальних та особистих алюзій на культуру реципієнта [5, с. 47-48]. М. Гаспаров вживає більш традиційні терміни – «вільний переклад» і «буквальний» (точний) переклад, які корелюються з «одомашненням» та «очуженням» [6, с. 121-129]. В. Подміногін ототожнює ці стратегії з поняттями «тенденція» та «традиція» [7, с. 176].

Вибір стратегії перекладу залежить, крім суб'єктивних уподобань перекладача, від багатьох об'єктивних факторів, до яких належать: 1) цільова аудиторія перекладу; 2) кількість існуючих перекладів певного твору у цільовій літературі.

Базуючись на ґрунтовності вищезазначених теоретичних засад стратегій очуження та одомашнення в межах лінгвокультурного підходу, важливою вбачаємо проблему виокремлення основних релевантних способів перекладу побутових реалій поеми І. Котляревського «Енеїда». Т. Андрієнко у своїй статті [8] пропонує класифікацію, при якій стратегія очуження значення досягається шляхом транскодування (власне транслітерація та освоєння) та семантичного увиразнення, оскільки, застосовуючи ці способи, перекладач «спирається на універсальне і специфічне для мови

оригіналу» [8, с.12]. Розглянемо використання таких способів перекладу детальніше на прикладах.

Традиційно **транскодування** рідко застосовується для відтворення побутових реалій поеми англійською мовою. Справедливо зауважив С. Влахов, що транскрибувати потрібно тільки виведені на передній план реалії за умови, що на них концентрує увагу читач автора. Інші ж, менш вагомі реалії так званого «другого плану», варто відтворювати іншими способами [9, с. 444-445]. З огляду на це в англійському перекладі вдало транскодовано деякі загальновідомі реалії поеми: *Був борець до шпундрів з буряками – Like borshch from young red beets* [10, с. 133]; *Варенички пшеничні білі – Varenyky, their favourites* [10, с. 106].

Семантичне увиразнення, особливості застосування якого дозволяють виокремити його як самостійний спосіб перекладу реалій. Семантичне увиразнення передбачає заміну реалії мови оригіналу іншою реалією мови оригіналу у тексті перекладу [11, с. 70]. У такому випадку добираються лексеми, запозичені мовою перекладу в їхній оригінальній графічній формі за умови, що їхня семантика є краще відомою для іноземного читача, ніж вжитих у тексті оригіналу [12, с. 8]: *Часник, розіз, паслін, кислиці, козельці, терн, глід, полуниці – Among the most beloved dishes were borshch and most delicious holubchyky, nalyshky, kefir* [10, с. 106]. У поданому уривку культурна специфіка компонентів кластера затемнена. Заміна їх більш відомими поняттями компенсує і певну відсутність художньої експресії.

Одомашнення охоплює адаптивні методи уподібнення та міжмовного запозичення, в ході застосування яких акцент зміщено на «універсальне і специфічне для мови перекладу» [8, с. 11].

Метод уподібнення полягає у перенесенні акценту з екзотичного на побутово-тривіальне внаслідок недиференційованого ситуативного застосування таких відповідників [11, с. 68-69]. Цей спосіб широко застосовано у тематичній групі «традиційні напої» для відтворення назв різновидів спиртних напоїв або настоянок. *Та і горілочку хлитали – And washed them down with whiskey* [10, с. 21]. *Цебри сивушки там стояли – Large buckets full of whiskey* [10, с. 45]. Як бачимо, лексему *whiskey* в перекладі вжито на позначення кількох, значною мірою відмінних напоїв.

Синонімічна компенсація на основі **міжмовного запозичення** реалії, засвоєної як мовою оригіналу, так і мовою перекладу з іншої (третьої відносно аналізованого бінарного зіставлення) мови [11, с. 70]: *Кислиці, ягоди, коржі і всякі-разні витребеньки – As well as crab-apples, berries and cakes, too, and many fancy things, like tarts* [10, с. 50].

Однак, протиставлення стратегій форенізації та доместикації не до кінця охоплює всі можливості перекладацької інтерпретації культурно-специфічного тексту. Це пов'язано з тим, що, крім відтворення оригінальних чи внесення чужих культурних елементів, можливе стирання культурної специфіки загалом. Таку стратегію пропонуємо визначити як *нейтралізацію*. Вона, зокрема, є наслідком послідовного застосування гіперонімічного перейменування та дескриптивної перифрази, оскільки ці способи перекладу передбачають вживання семантично нейтральної лексики для відтворення культурно маркованої [11, с. 71].

Гіперонімічне перейменування як один з основних перекладацьких інструментів має на меті кількісне відтворення одиниць оригіналу, уникнення формальних втрат і полягає у підборі найбільш універсальних родових понять на позначення видових у, наприклад, системі «вид одягу – різновид одягу» [11, с. 68]: *бріль – hat (капелюх, шапка); бринді – shoes (личаки, постолі); карсет – corset (шнурівка, топочка)*.

Продуктивним способом відтворення побутових реалій у перекладі Б. Мельника є **дескриптивна перифраза**. *І коливо з куті зробили – They boiled shelled wheat with poppy seed* [10, с. 45].

Таким чином, вибір стратегії очуження чи одомашнення при перекладі залежить від орієнтації на оригінал або реципієнта, при цьому культурне значення реалії оригіналу може бути відтворено більшою чи меншою мірою або нейтралізовано. Фінальним вираженням нейтралізації культурної семантики реалій оригіналу є її елімінація з тексту перекладу внаслідок відсутності прямого відповідника або лексико-синтаксичного перефразування.

Література

1. Venuti L. *The Translator's Invisibility* / Lawrence Venuti. – [2nd ed.]. – London and New York : Routledge, 2008. – 319 p.
2. Venuti L. *The Scandals of Translation: Towards an Ethics of Difference* / Lawrence Venuti. – London and New York: Routledge, 1998. – 210 p.
3. Дзера О. Жанри художнього перекладу / О. Дзера // Записки перекладацької майстерні. – Львів: Центр гуманітарних досліджень ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – Т. 1. – С. 18-37.
4. Ключанов И.Э. Динамика межкультурного общения. Системно-семиотическое исследование / И.Э. Ключанов. – Тверь, 1998. – 205 с.
5. Левый И. Искусство перевода / пер. с чеш. и предисл. Вл. Россельса / И. Левый. – Москва: Прогресс, 1974. – 398 с.
6. Гаспаров М.Л. Брюсов – переводчик. Путь к перепутью / М.Л. Гаспаров // Гаспаров М.Л. Избранные труды. Том II: О стихах. – М.: Языки русской культуры, 1997. – С. 121-129.
7. Подміногін В.О. Переклад: тенденція та традиція / В.О. Подміногін // О простом и сложном профессионально – Харьков, 2011. – С. 176-183.
8. Андрієнко Т.П.

Когнітивні чинники, що визначають вибір стратегії перекладу / Т.П. Андрієнко // Філологічні трактати Сумського державного університету. – 2012. – Т. 4, № 3. – С. 5-13. **9.** Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Международные отношения, 1980. – 342 с. **10.** Котляревський І.П. Енеїда. Ivan Kotliarevsky. Aeneid / І.П. Котляревський; [translated by Bohdan Melnyk]. – Canada, Toronto: The Basilian Press, 2004. – 278 р. **11.** Гаврилюк Х.Ю. Інтерпретація культурної специфіки поеми «Енеїда» І. Котляревського в перекладі Б. Мельника / Х. Гаврилюк // Вісник Житомирського державного університету. – 2015. – Вип. 3 (81). – С. 68-73. **12.** Хачатурян Н. Реалия и переводимость / Н. Хачатурян // Мастерство перевода. – 1973. – Вип. 9. – С. 42-61.

Юлія Плетенецька, Анастасія Волова
м. Київ, Україна

Граматичні трансформації у перекладі міжнародних правових конвенцій

Останнім часом під впливом інтеграційних процесів з Європейським Союзом та обрання шляху європейського розвитку, українське законодавство проходить складну адаптацію до норм європейського права. Основне міжнародне законодавство та зразки нормативно-правових актів, що будуть поступово впроваджуватися в Україні, опубліковані саме англійською мовою. Тому виникає необхідність забезпечення правильної юридичної інтерпретації юридичних документів, зокрема, міжнародних конвенцій та дослідження особливостей їх перекладу.

Серед факторів, що ускладнюють переклад правових документів, постає різниця в законодавствах країн та відмінності українського та англійського юридичного дискурсу. Перед перекладачем постає проблема адекватної передачі змісту та структури юридичних документів при перекладі з однієї мови іншою. Саме тому виникає необхідність використання перекладацьких трансформацій, зокрема, лексико-синтаксичних, оскільки мова права володіє особливою лексикою, містить певний термінологічний апарат, а також ряд синтаксичних особливостей, які створюють послідовність викладу, тобто чітку архітектонічну побудову тексту, складні речення тощо.

Проблему особливостей перекладу англійських юридичних документів досліджували такі вчені, як Алексєєва І.С., Арнольд І.В., Бреус Є.В., Виноградов В.С., Городецький Б.Ю., Гумовська І.М., Калюжна В.В., Карабан В.І., Комісаров В.Н., та інші. Але, незважаючи

на велику кількість вже існуючих досліджень, залишаються питання, що потребують детальнішого та ретельнішого опрацювання, а саме питання особливостей відтворення складної синтаксичної організації міжнародних правових конвенцій.

Метою статті є висвітлення специфіки застосування граматичних перекладацьких трансформацій в документах міжнародного права.

Аналіз перекладацьких синтаксичних перетворень було здійснено на матеріалі оригіналів та перекладів текстів Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Конвенції ООН про права дитини.

Під граматичною перекладацькою трансформацією розуміємо зміну граматичних характеристик слова, словосполучення або речення у перекладі [1, с. 15]. В ході дослідження було з'ясовано, що найбільш поширеними граматичними трансформаціями є:

1. Синтаксичне уподібнення або дослівний переклад. Наведемо приклад з Конвенції ООН про права дитини: *The child has the right to the protection of the law against such interference or attacks* [5]. – *Ніщо у цій Конвенції не перешкоджає Сторонам застосовувати більш сприятливі правила для підтримки та здійснення прав дітей* [6].

2. Членування речення: *In proceedings affecting a child the judicial authority shall act speedily to avoid any unnecessary delay and procedures shall be available to ensure that its decisions are rapidly enforced* [5]. – *У справах, які стосуються дитини, судовий орган діє швидко, уникаючи будь-яких невинуватих зволікань. Швидко виконання його рішень мають забезпечувати наявні процедури* [6];

3. Об'єднання речень: *Any declaration made under the two preceding paragraphs, in respect of any territory specified in such declaration, be withdrawn by a notification to the Secretary General. The withdrawal shall become effective on the first day of the month following the expiration of a period of three months* [7]. – *Будь-яка заява, зроблена відповідно до двох попередніх пунктів, може бути відкликана стосовно будь-якої території, визначеної в цій заяві, шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря, яке набирає чинності в перший день місяця по закінченню тримісячного періоду* [8].

4. Граматичні заміни форми слова, частини мови чи члена речення.

Англійська форма майбутнього часу *shall + verb*, яка є характерною для англійських текстів конвенцій, в українському перекладі відображається дієсловом теперішнього часу, така структура носить зобов'язуючий характер, наприклад: *Each State Party shall ensure that decisions relating to the acquisition, retention, loss, recovery or certification of its nationality be open to an administrative or judicial review in conformity with*

its internal law [7]. – Кожна держава-учасниця забезпечує, щоб рішення стосовно набуття, збереження, втрати, поновлення чи засвідчення її громадянства могли переглядатися в адміністративному чи судовому порядку відповідно до її внутрішньодержавного права [8].

Для передачі минулих подій часто застосовується Present Perfect – have agreed – погодилися, has already formed the subject – вже була темою. Наприклад: *Nothing in this Convention shall be interpreted as imposing an obligation to extradite if the requested State has substantial grounds for believing that the request for extradition for an offence mentioned in Article 1 or Article 2 has been made for the purpose of prosecuting or punishing a person on account of his race, religion, nationality or political opinion, or that that person's position may be prejudiced for any of those reasons [7]. – Ніщо у цій Конвенції не тлумачиться як таке, що покладає зобов'язання видавати правопорушника, якщо запитувана Сторона має достатньо підстав вважати, що запит про видачу правопорушника за вчинення правопорушення, згаданого у статті 1 або 2, був зроблений з метою кримінального переслідування або покарання особи на підставі її раси, релігії, національної приналежності чи політичних переконань або що становище такої особи може бути зашкоджене з будь-якої з цих причин [8].* Не можна погодитись з офіційним перекладом останньої частини цього речення *person's position may be prejudiced* – становище такої особи може бути зашкоджене, натомість пропонуємо або що особі може бути завдана шкода з будь-якої з цих причин.

Герундіальні форми, які часто зустрічаються у конвенціях, при перекладі українською мовою відтворюються по-різному. У функції обставини вони можуть перетворюватися на дієприслівники докона-ного або недоконаного виду: *recalling* – відзначаючи, *having in mind* – беручи до уваги, *considering* – враховуючи, *believing* – вважаючи, *realizing* – усвідомлюючи, *affirming* – підтверджуючи.

Прийменниково-герундіальні звороти можуть також перекладатися підрядними обставинними реченнями, де відповідником герундія виступає особова форма дієслова-присудка: *None of the provisions of this Convention shall be interpreted as limiting or otherwise affecting the possibility for a Party to grant a wider measure of protection with regard to the application of biology and medicine than is stipulated in this Convention [7]. – Жодне з положень цієї Конвенції не може тлумачитися як таке, що обмежує чи в інший спосіб зашкоджує можливості Сторони надавати щодо застосування біології та медицини більш широкий захист, ніж захист, який передбачається цією Конвенцією [8].*

Герундіальний зворот з прийменником *without* перекладається прийменниково-іменниковим словосполученням. *Without violating basic principles* [7] – *Без порушення основних засад* [8].

Звороти з перфектним герундієм можуть вводитися прийменниками *after*, *on* тощо і в такому разі перекладаються дієприслівниковими зворотами або підрядними обставинними реченнями, які вводяться відповідними сполучними словами: *The European Court of Human Rights may give, without direct reference to any specific proceedings pending in a court, advisory opinions on legal questions concerning the interpretation of the present Convention at the request of the Government of a Party, after having informed the other Parties* [7]. – *Європейський суд з прав людини, не посилаючись безпосередньо на жодну конкретну справу, що розглядається тим чи іншим судом, може надавати консультативні висновки з правових питань, які стосуються тлумачення цієї Конвенції, на прохання уряду однієї зі Сторін після надання інформації про це іншим сторонам* [8].

Для досягнення еквівалентності в перекладі граматичних категорій конвенцій, якщо форма *-ing* виконує функцію підмета, то українською мовою вона перекладається іменником, міститься переважно на початку речення і досить часто супроводжується залежними від неї словами (зокрема, іменниками-додатками до нього) [2, с. 296]: *The taking or attempted taking of the life of a Head of State or a member of his family shall not be deemed to be a political offence for the purposes of this Convention* [7]. – *Для цілей цієї Конвенції вбивство або замах на вбивство глави держави або члена його сім'ї не вважається політичним правопорушенням* [8].

Крім того, форми на *-ing* при перекладі з англійської мови українською можуть перетворюватися на прикметники. Простежимо це на такому прикладі: *Considering that for the attainment of this aim a well-functioning system of international cooperation must also be established* [7]. – *Вважаючи, що для досягнення цієї мети обов'язково необхідно також створити життєздатну систему міжнародного співробітництва* [8].

Іншою граматичною категорією, яка становить труднощі для досягнення еквівалентності в перекладі конвенцій з англійської мови українською, є інфінітив. У переважній більшості випадків інфінітив, вжитий у текстах конвенцій, не виконує функцію підмета. У функції обставини інфінітивна конструкція в українському перекладі перетворюється на підрядне речення мети [2, с. 124]: *In order to monitor scientific developments, the present Convention shall be examined within the Committee no later than five years from its entry into force and thereafter at such intervals as the Committee may determine* [7]. – 3

метою відстежити наукові досягнення ця Конвенція розглядається у Комітеті не пізніше ніж через п'ять років від дати набрання нею чинності, а у подальшому – через такі проміжки часу, які Комітет може визначити [8].

Інфінітив також може перекладатися іменником або частиною складеного іменного присудка, наприклад: *Considering that the aim of the Council of Europe is to achieve a greater unity between its members* [7]. – Враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами [8].

Для досягнення еквівалентного перекладу конвенцій з англійської мови українською велику роль відіграє така граматична категорія як артикль. В цілому, неозначений артикль, який виконує суто граматичну функцію, не перекладається. При наявності додаткового смислового навантаження, артикль вжитий в англійському тексті конвенцій, перекладається таким чином:

Числівником: *A person sentenced in the territory of a Party may be transferred to the territory of another Party, in accordance with the provisions of this Convention, in order to serve the sentence imposed on him* [7]. – Особу, засуджену на території однієї Сторони, може бути передано на територію іншої Сторони, відповідно до положень цієї Конвенції, для відбування призначеного їй покарання [8].

Неозначеним займенником: *A sentenced person to whom this Convention may apply shall be informed by the sentencing State of the substance of this Convention* [7]. – Держава винесення вироку інформує будь-яку засуджену особу, до якої може застосовуватися ця Конвенція, про зміст цієї Конвенції [8].

Вказівним займенником: *In exceptional cases, Parties may agree to a transfer even if the time to be served by the sentenced person is less than that specified in paragraph 1.c.[7].* – У виняткових випадках Сторони можуть погодитися на таку передачу засудженої особи, навіть якщо засудженій особі залишилося відбувати покарання протягом меншого часу, ніж визначено у пункті 1.с. [8].

Як і неозначений артикль, означений артикль здебільшого безпосередньо не перекладається, оскільки має суто структурно-граматичну функцію. Коли він відображає певну конотацію, то в українському перекладі текстів конвенцій відтворюється займенниками «цей», «такий»: *Where the acquisition of nationality is subject to the loss of a foreign nationality, the provisions of Article 16 of the Convention shall apply* [7] – Якщо набуття громадянства зумовлюється втратою громадянства іншої держави, застосовується положення статті 16 цієї Конвенції [8], або займенником

«всі», наприклад: *The retention of the nationalities mentioned in paragraph 1 is subject to the relevant provisions of Article 7 of the Convention [7]. – Збереження всіх громадянств, зазначених у пункті 1, регулюється відповідними положеннями статті 7 цієї Конвенції [8].*

Офіційний документ має ряд синтаксичних особливостей, які і створюють логічну послідовність висловлювання (мова йде про ускладнений синтаксис). Варто відзначити велику кількість складних речень (з переважанням складнопідрядних) у порівнянні з простими, які мають знайти вдале відтворення у перекладі без порушень норм мови перекладу та втрати змісту, закладеного в оригіналі.

Література

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода /Л.С. Бархударов. – М.: Международные отношения, 1975. – 237 с.
2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. / В.І. Карабан. – В.: Нова книга, 2004. – 576 с.
3. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / В.Н. Комиссаров. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.
4. Рещкер. Я.И. Теория перевода и переводческая практика: очерки лингвистической теории перевода / Я.И. Рещкер. – М.: «Международные отношения», 1974. – 216 с.
5. The UN Convention on Rights of the Child – Режим доступу: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>, <http://www.ohchr.org/>.
6. European Convention on Human rights – Режим доступу: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf.
7. Конвенція з прав дитини – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
8. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

Юлія Плетенецька, Сергій Коваленко
м.Київ, Україна

Відтворення англомовного медичного дискурсу на прикладі інструкцій до медичних препаратів

Медичний дискурс є складним багатоаспектним утворенням, що вимагає детального перекладознавчого аналізу як з огляду на універсальність, так і етноспецифічність його складових. Медичні тексти посідають особливе місце в будь-якій лінгвокультурі через властиву їм безпосередню каузацію, що є продуктом взаємодії між адресантом (лікарем) і адресатом (пацієнтом). Однією з ключових заповідей лікаря

є поппосере– «не зашкодь». У центрі будь-якої комунікації на медичну тему знаходиться чи не найвища цінність людського життя – здоров'я людини, її близьких, а тому за силою перлокутивного впливу на адресата зразки медичного дискурсу можуть суперничати хіба що з рекламою. У них так само присутні експліцитні та імпліцитні тригери, якими лікарі намагаються привернути увагу до актуальних проблем лікування й профілактики захворювань, вербальні й невербальні засоби інтимізації спілкування задля встановлення довіри, заспокоєння страхів тощо і навіть своєрідні експресивні елементи, які довгий час вважалися нехарактерними для фахових текстів. Загалом характер медичної комунікації задається перш за все її спрямованістю. П. Лінелл поділив зразки фахової комунікації на три основні групи: інтрапрофесійні, тобто призначені для представників однієї галузі, інтерпрофесійні – для представників суміжних галузей та професійно-непрофесійні (professional-lay), де фахівці виступають агентами, а нефхівці – клієнтами [7, с. 143]. Медичний дискурс розвивається в усіх трьох іпостасях, проте довгий час об'єктом перекладознавчого аналізу ставали або інтрапрофесійні медичні тексти (підручники, інструкції, статті), або професійно-непрофесійні довідкові матеріали для пацієнтів, науково-популярна література на медичні теми, а також особливості комунікації «лікар-пацієнт». Лише з оформленням у англійській культурі Community Interpreting (громадського перекладу) в окрему галузь виникла необхідність у дослідженні інтерпрофесійного медичного дискурсу.

Медичні статті в англійських фахових виданнях є продуктом комунікації між рівними, чий обсяг знань і компетенція не викликає сумнівів. Тому їх автори не прагнуть до спрощень, надмірної експлікації та вживання експресивних засобів. Контакт встановлений вже через наявність спільних комунікативних цілей – поширення інформації про нові дослідження, привабливості уваги до актуальних проблем сьогодення. Цікавим аспектом стилю англійських медичних статей є категорія «академічної скромності» (academic humility), яка реалізується на мовленнєвому рівні через використання інклюзивного займенника *we* замість першої особи однини, а також пасивної форми при описі проведених досліджень [1, с. 121]. Проаналізувавши оригінали й переклади медичних статей, ми зробили висновок, що в українських версіях перекладачі уникають кваліфікативів або применшують ступінь їх інтенсивності: *best choice treatment* – кращий лікарський засіб, *the meta-analysis ... should be taken seriously, not as conclusive evidence but as a significant safety signal* – метааналіз слід взяти до уваги, проте не як беззаперечний доказ, а як сигнал безпеки.

Як будь-якому фаховому текстові, англomовним зразкам медичного дискурсу властива чіткість та визначеність термінології, максимальна смислова точність, інформаційна дискретність та обмежена варіативність (термін Г.Г. Почепцова) [3, с. 10]. Наприклад, наукова стаття з медичної тематики створюється за міжнародними стандартами: основному текстові передують анотація (Abstract), виклад інформації здійснюється відповідно до тематичних зон, що дуже часто оформлені в окремі сегменти з підзаголовками (Introduction, Design of Study, Materials and Methods, Results, Discussion). Логічні зв'язки актуалізуються шляхом періодичного повторення назви статті або її фрагментів у текстовому корпусі. Таким чином, назва медичної статті набуває функції інформаційно концептуального заголовка, що відображає безпосередній зміст (концепт) мовленнєвого повідомлення й демонструє прямий зв'язок між назвою й текстом. У заголовку виноситься одне або декілька найчастотніших (ключових) слів, однозначних термінів, що сприяють глибинному розумінню тексту [4, с. 62].

Існують випадки, коли еквівалента досить поширеного в англійській мові поняття в українській мові взагалі не існує.

A particular type of muscle soreness known as delayed onset muscle soreness (DOMS) develops 24–48 hours after unaccustomed physical activity [9, с. 155]. – Особливий тип хворобливості м'язів, відомий як «синдром відстроченої м'язової хворобливості – Сомба» (англ. Delayed onset muscle soreness, DOMS), розвивається через 24-48 годин після виконання незвичної м'язової активності [9, с. 157].

В цьому випадку термін *DOMS* (*delayed onset muscle soreness*) досить широко використовується в англійській мові. Незважаючи на те, що англійському терміну відповідає кілька варіантів перекладу, скорочення, введене в текст перекладу, в українській мові відсутнє. Через те, що термін досить довгий, а в тексті він вживається кілька разів, доцільно використовувати скорочення, яке пояснюється при його введенні в текст.

Певне місце у структурі медичного дискурсу посідає інструкція до медичних препаратів. Інструкції до вживання лікарських препаратів дотепер не були об'єктом ґрунтовного багатоаспектного вивчення і досліджувалися переважно у зв'язку з проблемами адекватного перекладу з англійської мови російською (М.Ф. Косилова) з подальшим формуванням правил поведінки по відношенню до описаного в інструкції препарату. Нез'ясованими залишаються їхні семантичні та структурні особливості, характер зв'язності, реалізація модальності, мовні засоби реалізації категорії адресата, а також зазначені аспекти у перекладацькому ракурсі [5, с. 17].

Інструкція як тип тексту зазнала інтерференції з іншими мовленнєвими жанрами, тому їй притаманні риси різних типів тексту. І.С. Алексеева наводить спрощену класифікацію інструкцій, уникаючи різних підвидів:

1. Споживацька інструкція до товарів;
2. Анотація (інструкція) до медичних препаратів.
3. Відомча інструкція (правила заповнення документів та правила поведінки клієнтів: митна декларація, пожежна інструкція, тощо).
4. Посадова інструкція (правила поведінки робітника на певній посаді) [2, с. 68].

Макро- і мікроструктури інструкцій медичних препаратів (ІМП) як типу тексту докладно описані Петером А. Шміттом [6, с. 38]. Головне призначення ІМП – повідомити важливі об'єктивні відомості та спонукати до необхідних дій, пов'язаних з ними, тобто регламентувати дії людини. Інакше кажучи, комунікативне завдання, яке несе текст інструкції, – повідомлення інформації та припис дій. У зв'язку з цим сформувалась оптимальна система мовних засобів, які оформлюють текст інструкції.

Реципієнт інструкції – носії мови будь-якого віку, будь-яка людина може стати споживачем товару, пацієнтом, клієнтом будь-якого відомства. Інструкція має бути зрозумілою пересічному читачеві і не потребує професійної підготовки, за винятком інструкції до медичних препаратів, де зустрічаються винятково спеціальні терміни, адже вона призначена як для лікаря, так і для пацієнта [4, с. 16].

Текст інструкції не має підпису автора, проте завжди вказана фірма-виробник товару, міністерство або відомство, які фактично є джерелом інструкції, яка створюється регламентованими документами.

Важливе місце в інформаційному складі інструкції посідає когнітивна інформація – відомості про те, як функціонує прилад, з чого складається продукт, призначення лікарського препарату тощо. Тут зустрічаються відповідні терміни з різних галузей знань (технічні, медичні, економічні) а також спеціальна лексика з різних сфер діяльності (митна, спортивна).

Розглянемо лексичні особливості перекладу англomовних ІМП українською мовою.

AUGMENTIN powder packet may cause queasiness [11]. – Препарат може викликати нудоту [11].

Словосполучення *powder packet* перекладається іменником *препарат* за допомогою конкретизації, при цьому спостерігається тенденція до відтворення загальноновживаної лексики медичним терміном.

Розглянемо докладніше, як загальноновживана лексика англійської ІМП відтворюється термінологічною лексикою в українській ІМП: *DO NOT swallow the solution or use it in injections* [10]. – Розчин для розпилення Саламол Стері-Неб не повинен застосовуватись ін'єкційним шляхом або **перорально** [10].

Так, дієслово *swallow* перекладається прислівником *перорально*. Дієслово *swallow* має значення “to pass (food, drink, etc.) through the mouth to the stomach by means of the muscular action of the oesophagus” [8]. Прислівник *перорально* означає «так, що приймається через рот» [8] і застосовується в медичному дискурсі.

Ще однією проблемою є те, що в медичній літературі, на відміну від багатьох інших, широко використовується латинська мова, яка зазвичай не вимагає перекладу, якщо текст призначається для фахівців медичної галузі: *All contaminated wounds, especially penetrating wounds, have the potential to become infected with Clostridium tetani* [9, с. 171]. – *Всі заражені рани, особливо проникаючі, мають ймовірність зараження бактерією Clostridium tetani (правцевою паличкою)* [9, с. 174].

Якщо для перекладу береться науково-популярне видання, вирази і терміни, використані в оригіналі на латині, можуть бути незрозумілі україномовному читачеві, тому незайвим буває додаткове пояснення, особливо якщо в українській мові існує усталений еквівалент. Вищевказаний приклад зображує подібну ситуацію.

Ще одним явищем, яке досить часто зустрічається, можна вважати комбінацію латинських і англійських слів: *Examples of these problems are the sinus tarsi syndrome of the subtalar joint and synovitis of the hip joint* [9, с. 173]. – *Прикладами цих проблем можуть служити синдром пазухи передплесна нап'ятого суглоба і синовіт стегнового суглоба* [9, с. 175].

За наявності відповідних еквівалентів дані поєднання краще повністю перекладати, не залишаючи латинських аналогів, як і було зроблено в даному випадку.

Отже, специфіка медичного дискурсу є продуктом культури, пануючих у ній цінностей і стереотипів. У її основі лежить універсальна категорія здоров'я як найвищої цінності й запоруки добробуту, проте оригінальність втілень цієї категорії змушує перекладача шукати релевантні методи відтворення, що впливають із вимог культури-реципієнта. Різноманітність комунікативних стратегій, закріплених за інтрапрофесійним та професійно-непрофесійним медичними дискурсами, задають вектор експресивності, стандарти оформлення й викладу інформації, а отже, збагачують продуктивний потенціал цільової фахової мови.

Література

1. Алексеева И.С. Текст и перевод. Вопросы теории / И.С. Алексеева. – М. : Международные отношения, 2008. – 184 с.
2. Баева Т.А. Некоторые особенности медицинского перевода при обучении аспирантов / Т.А. Баева, Ю.А. Константинова – М.: Логос, 2000. – 441 с.
3. Барсукова М.И. Медицинский дискурс: Стратегии и тактики речевого поведения врача : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / М.И. Барсукова. – Саратов, 2007. – 21 с.
4. Боцман А.В. Структурно-семантичні та прагматичні особливості фармацевтичних текстів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / А.В. Боцман. – Київ : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2006. – 20 с.
5. Вострова С.В. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні особливості сучасного англомовного медичного дискурсу (на матеріалі медичних текстів з проблематики ВІЛ/ СНІДу): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10. 02. 04 – германські мови / С.В. Вострова. – К.: Логос, 2003. – 20 с.
6. Литвиненко Н. Український медичний дискурс : Монографія / Н. Литвиненко. – Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2009. – 304 с.
7. Солнцев Е.М. Общие и частные проблемы перевода медицинских текстов / Е.М. Солнцев. – М.: Вестник МГЛУ, 2010. – 167 с.
8. Lingvo 12: Большой англо-русско-английский общелексический словарь. 2007. – 1 електронний1 опт. диск (CD-ROM). 12 см. – Систем. вимоги: Pentium; 32 Mb RAM; Windows 95, 98, 2000, XP; MS Word 97-2000.
9. Peter Brukner. Clinical Sports Medicine / P. Brukner, K. Khan. – London : Black Dog, 2012. – 288 p.
10. Саламол Стери-Неб [Електронний ресурс]. – Режим доступу:// <http://mozdocs.kiev.ua/likiview.php?id=13130>.
11. Augmentin [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.drugs.com/cdi/augmentin.html>.

*Юлія Плетенецька, Олександра Пантюшенко
м. Київ, Україна*

Відтворення антропонімів в системі безеквівалентної лексики роману Дж. Селінджера «Над прірвою в житті»

У продовж багатьох років провідні вчені-філологи відстоювали гіпотезу про неможливість рівноцінного відтворення як змісту, так і форми твору оригіналу засобами іншої мови, при цьому стверджуючи, що художній твір завжди має чітко виражений національний характер, що кожна мова має власні, притаманні лише їй засоби виразності, а також містить у своєму лексичному складі слова, які належать до національної лексики, не маючи ані аналогів, ані еквівалентів в інших мовах. Такі слова або словосполучення називають безеквівалентною лексикою. До безеквівалентної лексики відносять слова-реалії, слова-

символи, власні назви, соціальний діалект. Проблемою перекладу безеквівалентної лексики займалося багато видатних вчених, таких як Л. Бархударов, Л. Латишев, В. Виноградов, Л. Щерба, М. Бажан, Т. Левицька, А. Суперанська, але незважаючи на значну кількість наукових праць, даний аспект перекладу й досі досліджено не повністю.

Під час дослідження безеквівалентної лексики деякі вчені дійшли висновку, що до слів-реалій також варто зараховувати імена та прізвища, адже вони несуть національне, притаманне лише певному народу, забарвлення, що іноді буває досить важко передати перекладацькими прийомами іншої мови. Проте даний аспект є досить суперечливим тому, що під час перекладу слів-реалій застосовують різні прийоми, такі як: транскрипція, транслітерація, калькування, описовий переклад, лексична заміна тощо, тоді як імена та прізвища можуть бути вдало перекладені на іншу мову лише за умов змістовного транскрибування чи транслітерації. Саме тому, даний тип безеквівалентної лексики має бути виділено окремо та ретельно досліджено.

Метою дослідження є проаналізувати адекватність відтворення антропонімів на матеріалі роману Дж. Селінджера «Над прірвою в житті».

Під час дослідження означеного твору було з'ясовано, що більша частина імен та прізвищ мають «семантично ненаповнений» характер і саме тому вони цілком логічно були перекладені за допомогою прийому транскрипції та транслітерації: *Holden Caulfield* (Голден Колфілд), *Robert Ackley* (Роберт Еклі), *Sally Hayes* (Саллі Гаїс), *Stradlater* (Страдлейтер), *Carl Luce* (Карл Льюс), *Jane Gallagher* (Джейн Галлахер), *Mr. Haas* (містер Хаас), *Edgar Marsalla* (Едді Марсалла), *Robert Tichener* (Роберт Тічнер), *James Castle* (Джеймс Касл), *Phoebe* (Фібі), *Hazel Weatherfield* (Гізела Везерфілд) – *Hazle* (Геїлз).

Проте, аналіз перекладацьких еквівалентів імен та прізвищ вказує на те, що переклад даної групи безеквівалентної лексики з однієї мови іншою може викликати значні труднощі у зв'язку з необхідністю врахування ряду соціокультурних особливостей, а також екстралінгвістичних чинників. Недосвідчені перекладачі схильні вважати, що прізвища, власні імена та назви перекладаються самі по собі, не потребуючи при цьому особливої уваги. Як наслідок, такий недбалий переклад може спричинити численні помилки. Хоча, варто зазначити, що абсолютна точність також іноді призводить до небажаного результату: немилозвучності прізвищ, імен та назв у мові перекладу.

Варто зазначити, що оригінал даного твору є досить складним з огляду на введену Дж. Селінджером символіку імен головних персонажів, яку на жаль в перекладі зберегти не вдалося. Наприклад, перекладене за допомогою транслітерації та транскрибування ім'я

Голден, що походить від англійського слова *hold* і означає *стримуватись*, вказує на те, що юнак утримується від входження до суспільного життя, він не сприймає всю фальш та лицемірство навколишнього світу, при цьому він не бунтує, а тільки стримує себе. Найвиразніше усю семантику слова *holden* можна прослідкувати у словосполученні *holden back* – *той, що стримується, утримується*, – саме це й характеризує одну з основних рис даного персонажу і, можливо, власну концепцію автора, що було втілено в головному герої твору. Крім того, слово *holden* є співзвучним з: *той, хто приховує, ховає*, – що також характеризує рису характеру героя твору, а саме певну замкнутість у собі. Серед дорослих, серед більшості друзів та навіть у своєї дівчини Саллі Гайс він не знаходить порозуміння, тому свою головну мрію він довіряє тільки Фібі. Прізвище Колфілд (*Caulfield*) розкладається на дві частини. Перша частина має глибше значення. Слово *caul* (з анатомії англійською мовою означає *оболонку плоду*) має пряме відношення до теми дитинства в романі. Адже з біологічної точки зору це слово означає частину зародкової оболонки, тобто мембрану, що захищає зародок від механічних ушкоджень та створює умови для його розвитку. Тут бачимо пряму метафору ідеалу Голдена – бути ловцем у житті, захищати дітей від жорстокості дорослих, від брудної лайки на стінах школи, а також рятувати малят від прірви дорослого життя. Друга частина (*field* – означає *поле*) теж викликає миттєву асоціацію з його мрією, пов'язану з полями жита.

В образі Фібі Колфілд (*Phoebe Caulfield*) найяскравіше втілюється любов Голдена до дітей. Це помітно навіть тоді, коли він злий на неї. З появою Фібі відкривається зовсім новий бік Голденового характеру, те, що він розуміє як щастя. Автор не дарма назвав саме так цю дівчинку, адже слово *phoebe* давньоанглійською означає *сяюча*, що співвідноситься з тим, як просвітлює ця дитинка настрій Голдена в романі. Фібі сяє як світило у Голденовому житті, приносячи йому справжнє щастя.

Саллі Гайс (*Sally Hayes*). Прізвище *Гайс* позначає в перекладі *обманний туман* ‘*haze*’ та символізує те, як Голден губиться під поглядом цієї дівчини та як вона затуманює його свідомість. Це було чудово продемонстровано в творі намірами Голдена одружитися з Саллі, навіть попри те, що вона йому не дуже подобалася і він сам не міг дати пояснення та зрозуміти, що з ним коїться.

Джеймс Касл (*James Castle*). Прізвище Джеймса Касла відбиває його високі ідеали. *Castle* перекладається як *замок* і саме цим автор неначе хотів продемонструвати, що хлопець знаходиться у замку, підносячи його тим самим над лицемірними однолітками. Смерть

даного героя також непересічна, він відмовляється взяти назад свої слова за будь-яких умов і після цього вчиняє самогубство, стрибаючи з вікна, немов із свого замку високих ідеалів.

Роберт Еклі (Ackley). Його ім'я звучить дуже схоже на *acne* (*вугор*) – що на підсвідомому рівні додатково підкреслює огидні висипи, наявні на його обличчі, та невиразну зовнішність, що була однією з причин відрази Голдена до нього.

Карл Льюс (Carl Luce). Голден захоплюється Карлом Льюсом, головним чином через його інтелект – він має найвищий IQ у Вутонській школі. Голден вважає, що це єдине, варте особливої уваги у ньому. Карлове прізвище *Luce* перекладається як *світло*. А як відомо, знання – це світло, незнання – темрява. Саме це найкраще характеризує образ Льюса, а також відношення до нього Голдена.

Вард Стредлейтер (Ward Stradlater). Ім'я одного з негативних персонажів теж добре характеризує його. Селінджер дав йому прізвище, яке перекликається зі словом *straddle* (яке означає *переступати, мати широкий крок*), що вдало змальовує його вдачу, а також нахабність і неабияку самовпевненість.

Отже, імена та прізвища персонажів в оригіналі твору «Над прірвою в житті» Дж. Селінджера наділені автором особливою символікою та, поєднуючись, створюють стислий, але цілком точний портрет персонажу, в якому виражено основні риси, порівняння, а також ставлення оповідача до героя і, як наслідок, самого автора. Звичайно ж, певні імена мають більш складну символіку, такі як Фібі або Голден Колфілд, інші простішу, проте так чи інакше, дана безеквівалентна лексика лише частково знайшла вдале вираження у мові перекладу і, як наслідок, певну аналогію символіки образів. Саме тому, текст перекладу дещо втратив глибину змісту і, на жаль, лише читачі оригіналу твору можуть прослідкувати задум автора та оцінити даний лінгвістичний аспект.

Література

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода /Л.С. Бархударов. – М.: Международные отношения, 1975. – 237 с.
2. Виноградов В.С. Лексические вопросы перевода художественной прозы / В.С. Виноградов. – М. : Изд-во Московск. ун-та, 1978. – 172 с.
3. Влахов С., Флорин С. Не переводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Междунар. отношения, 1986. – 416 с.
4. Ермолович Д.И. Имена собственные. Теория и практика межъязыковой передачи на стыке языков и культур. – М.: Валент, 2005. – 416 с.
5. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози) / Р.П. Зорівчак. – Львів, 1989. – 108 с.
6. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва. – К.:ВЦ

«Академія», 2006. – 752 с. 7. Соболев Л.Н. О переводе образа образом / Л.Н. Соболев // Вопросы художественного перевода. – М., 1955. – 290 с. 8. Федоров А.В. Основы общей теории перевода / А.В. Федоров. – М. : Вища школа, 1983. – 303 с.

Вячеслав Плютов

г. Минск, Республика Беларусь

Восклицательный знак в русско-английских переводах: невозможность механического переноса

Важным показателем культуры письменной речи является правильность пунктуационного оформления текста. Антон Чехов сравнивал знаки препинания с нотами при чтении. Само выражение «знак препинания» образовано от старого глагола «препинать» – остановить, задержать в движении. Знаки пунктуации вошли в употребление гораздо позднее букв. Они предназначались для интонационного выделения текста, эмоциональной окраски, членения текста на отдельные высказывания, для выражения недосказанности, прерывистости, пауз и ряда других значений.

В англоязычных письменных источниках восклицательный знак появился примерно около 1400 года. Вплоть до середины XVII века его называли знаком восхищения (*note of admiration*). Чувство восхищения до сих пор свойственно для коннотационного представления этого знака, особенно в восклицательных предложениях, содержащих *what* или *how* в начале предложения, сопровождаемые именными группами с вершинными именами существительными, а также прилагательными или наречиями [1, с. 275]:

What a lovely dinner we had last night!

How lucky you are to have such a good library!

How beautifully she sings!

Несомненно, восклицательный знак может служить средством выражения и других эмоций: радости, избытка чувств после междометий: *Oh, gosh! Oh, hell!*, сочувствия, сильного смущения, резкого приказа: *Calvin, don't jump!*, возмущения, негодования, категорического отказа сделать что-либо: *I won't go home!* Он также может быть употребителен в эллиптических предложениях.

Наблюдается целый ряд случаев сочетания восклицательного и вопросительного знака (the interrobang): “!?” , “?!” или даже “?!?” , но они постепенно сходят на убыль и никогда не встречаются в текстах официально-делового стиля.

Сферы употребления восклицательного знака в английском и русском языке нередко совпадают: в обоих языках данный знак пунктуации используется для выражения различного рода эмоций (радости, восхищения, избытка чувств, сильного смущения, возмущения и т. д.), приказа, категорического отказа сделать что-либо.

Тем не менее, важно учитывать существующие и часто игнорируемые различия. Самым бросающимся в глаза признаком, по которому сразу можно узнать русскоговорящего человека за письмом, написанным по-английски – восклицательный знак после обращения.

Ставить восклицательный знак после обращения – вполне нормальное явление для русского и белорусского языков. Обращение к коллеге нередко выглядит таким образом: *Добрый день, Алексей Владимирович!* В английском языке в обращениях в начале писем, объявлений и в иных подобных случаях принято ставить либо запятую (*Dear Uncle John,*) либо двоеточие (*Dear Sir/Madam:*)

Использование в англоязычных предложениях восклицательного знака в данных ситуациях могло бы означать крик: будто вы обращаетесь к человеку, у которого проблемы со слухом. Наглядно и забавно иллюстрирует этот факт на примере русско-английских переводов Mark H. Teeter: *“The “Dear Guests!” one encounters atop many hotel brochures seems to imply that the newly-arrived are hard of hearing or that the management is about to request that we all proceed to the fire escape”* [2]. Следовательно, будет намного лучше, если вы обратитесь здесь без восклицательного знака.

В ряде профессионально выполненных художественных переводов налицо случаи несовпадения употребления восклицательного знака после обращений в рассматриваемых языках:

<i>Дениска, где ты там! Поди ешь!</i>	<i>“Deniska, where are you? Come and eat,” said Kuzmitchov...</i>
<i>Отец Христофор, вставайте, пора! – заговорил он встревоженно. – Будет спать, и так уж дело проспало! Дениска, запрягай! [3].</i>	<i>“Father Christopher, get up; it is time to start,” he said anxiously. “Wake up; we’ve slept too long as it is! Deniska, put the horses in.” [4].</i>

Другие примеры, взятые из поэтических произведений:

<i>Здароў, марозны, звонкі вечар!</i>	<i>Heil, frosty evening, ringing calling,</i>
<i>Здароў, скрыпучы, мяккі снег!</i>	<i>Heil, crunching crisp, soft spread of</i>
<i>Мяцель не вее, сціхнуў вецер,</i>	<i>snow,</i>
<i>І волен лёгкіх санак бег.</i>	<i>No snowstorm blows, the wind has</i>
<i>(Максім Багдановіч. Зімой)</i>	<i>fallen,</i>
	<i>And freely the light sledges go.</i>
	<i>(Перевод Веры Руч)</i>

Для передачи экспрессивности известная переводчица белорусской и украинской поэзии Вера Рич использует здесь германизированное приветствие *heil*, при этом восклицательные знаки снимаются.

Доле, де ти! Доле, де ти?

Tell me, fate, where are you?

Нема ніякої,

Have I none?

Коли доброї жаль, боже,

If you can't spare a good one, Lord,

То дай злої, злої!

then how about a bad one?

(Тарас Шевченко.

Translated by Alexander John

Минають дні, минають ночі..)

Motyl] [5].

Примечательно, что в данном примере восклицательный знак при переводе замещается вопросительным, что можно наблюдать и в целом ряде других случаев. См. пример выше: *Дениска, где ты там?* – *Deniska, where are you?*

Менее пафосные и более сдержанные варианты английских переводов далеко не охватываются только фразами, содержащими обращения. Леонард Элмор, в частности, рекомендует: “*keep your exclamation points under control. You are allowed no more than two or three per 100,000 words of prose... [Exclamation points] should generally only be used in spoken dialog, when someone is angry, excited, or frustrated. It should almost never be used in technical writing, or in narrative text* [6].”

Вот несколько примеров дифференцированного использования восклицательного знака в переводах рассказов А. Чехова, выполненных Рональдом Хингли:

Хорошо, если бы брызнул дождь!

A shower would not come amiss [4, p. 15].

И не дай бог на обозе или на волах ехать! Едешь, едешь, прости господи, взглянешь вперед, а степь все такая ж протяженно-сложенная, как и была: конца краю не видеть!

Never travel with a wagon train or by ox-cart, God forbid. You go on, on, on, Lord help us, you glance ahead and the steppe's just as long-windedly elongated as ever, no end or limit to it [4, p. 72].

Все на этом свете пропало и будет пропадать! [3].

Nothing in this world has ever come to anything, nothing ever will [4, p. 174].

Переводчик видит в вышеприведенных предложениях скорее констатацию фактов, нежели повышенную эмоциональность, несвойственную английскому языку в подобных контекстах. В ходе анализа переводов многочисленных рассказов и повестей А. Чехова нами выявлено любопытное расхождение в количестве восклицательных знаков в оригинале и переводе. Вот количественные данные по отдельным рассказам А. Чехова:

Степь	433
The Steppe	144
Неприятность	105
An Awkward Business	55
Сапожник и нечистая сила	55
The Cobbler and the Devil	42
Воры	44
Thieves	26
Скрипка Ротшильда	37
Rothschild's Fiddle	8
Пари	14
The Bet	4
Красавицы	10
The Beauties	8

Таблица однозначно иллюстрирует отсутствие параллелизма и автоматического переноса восклицательного знака из оригинального в переводной текст. Так, в английском переводе повести А. Чехова «Степь» восклицательных знаков 144, что на 67% меньше, чем в оригинале; в рассказе «Неприятность» – на 47% меньше. В переводных текстах других рассказов такая кажущаяся прихотливость распределения сохраняется. При переходе от русского языка к английскому пунктуационные средства выражения становятся менее дифференцированными и менее экспрессивно окрашенными. Примечательно, однако, что после глаголов *крикнул*, *закричал*, *ужаснулся*, *грубо оборвал* и подобных, в отличие от более нейтрально окрашенных *попросил*, *сказал*, восклицательные знаки в подавляющем большинстве случаев сохраняются:

Говори, где лошадь, а то я из тебя душу вышибу! – крикнул фельдшер. *'Tell me where my horse is', shouted Yergunov, 'or I'll beat the living daylight out of you!'* [4, p. 131].

Так и знал! – ужаснулся Мойсей Мойсеевич, всплескивая руками. *'I knew it!' Moses threw up his arms in horror* [4, p. 25].

Ну, не балуй, пусти! – попросил он. *'Now, no more silliness, let me go,' he said* [4, p. 130].

Поехала в Демидово к матери! – сказал он, краснея [3]. *'She's gone to her mother's at Demidovo* [4, p. 6].'

Известно, что огромное количество переводов на английский язык, особенно текстов не художественного характера, выполняется не носителями языка. Учитывая вышеизложенное, важно иметь в виду, что в ходе многотрудного переводческого процесса механический перенос знаков препинания, в том числе восклицательного знака, не

способствует достижению должного качества перевода. Необходимо помнить, что выразительность в обоих языках создается с помощью своих предпочтительных средств.

Литература

1. Geoffrey Leech and Jan Svartvik. A Communicative Grammar of English. Longman. London and New York, 1994, – 424 p.
2. The Moscow News, N 06/24, 2010.
3. Чехов А.П. Избранные произведения в двух томах. М., Художественная литература, 1979. – Т.1, 702 с., Т.2, 702 с.
4. Chekhov, Anton. The Steppe and Other Stories. Translated by Ronald Hingley. Oxford University Press, 1998. – 254 p.
5. <http://taras-shevchenko.infolike.net/taras-shevchenko's-poem-days-go-by-and-nights-go-by-translation-alexander-j-moty1.html>.
6. Elmore Leonard's 10 Rules of Writing. First Printing Edition. Publisher: William Morrow, 2007. – 96 p.

Анна Подставка

г. Катовице, Республика Польша

Категоризация жанров гражданского права как источник информации для переводчиков

Жанровая категоризация является одной из основных проблем лингвистической генологии. Благодаря категоризации человек приобретает возможность узнавать окружающий мир. Именно она позволяет видеть *мир как картину, состоящую из отдельных, носящих свое название элементов* [1, с. 62]. Следует также отметить, что лингвистическая генология воспринимается как важная точка отчета в процессе совершенствования профессиональной компетентности переводчиков. Умение распознавать критерии, решающие о принадлежности текста к определенному жанру, является существенным с точки зрения обучения специальному переводу. Именно эти критерии составляют источник информации о структурном, прагматическом, познавательном и стилистическом уровнях текста [2].

В настоящей статье мы попытаемся, во-первых, предпринять попытку объяснить, почему восходящая к временам древнего мира трихотомическая модель категоризации литературных жанров становится неактуальной по отношению к обиходным текстам. Во-вторых, мы постараемся представить важнейшие тезисы польских лингвистических генологов, связанные с предлагаемыми ими методами категоризации текстов. В-третьих, мы обсудим, насколько

существенными и обязывающими для переводчика являются критерии, которые следует учитывать при категоризации прикладных текстов.

Корни генологии восходят к временам древнего мира и связаны, в первую очередь, с именем Аристотеля, которого называют первым теоретиком литературы. В своем трактате *Поэтика* знаменитый философ назвал литературные жанры (эпическую поэзию, трагедию, комедию, дифирамб и ном) и подразделил их по форме высказывания на три литературных рода: лирику, эпос и драму [3]. Модель классификации текстов состояла у Аристотеля из трех уровней: рода, затем – жанра и – в конце – уровня конкретных текстов. Однако, уже в эпоху романтизма, ввиду синкретического характера многих текстов предложенная Аристотелем модель начала терять свою актуальность. Смещение жанровых форм привело к тому, что невозможным стало определить один их конкретный род. В связи с этим, очевидным является тот факт, что нет возможности применить такую классификацию для категоризации жанров гражданского права, которые по своей форме являются еще более полиморфическими [2, с. 51]. Этот пробел в польской науке пытается заполнить довольно молодая, сорокалетняя субдисциплина современной лингвистики – лингвистическая генология. Она выросла из лингвистики текста и вписывается в движение лингвистической текстологии [4, с. 11]. Предметом исследований лингвистических генологов являются прежде всего нелитературные, обиходные жанры текста и их типологическая характеристика [5, с. 18]. Для категоризации обиходных жанров представители этой области науки предлагают принять другую, более подробную модель классификации. Она состоит из пяти уровней [6, с. 137-139]:

1. Род
2. Вид рода
3. Жанр
4. Вид жанра
5. Текстовый индивидуум

Для целей настоящей работы мы предлагаем отнести эту модель к исследуемому материалу следующим образом: на уровне *рода* поместим *официально-деловые жанры*, которые охватывают высказывания, связанные со становлением и применением права. Напомним, что решение отождествлять категорию рода с функциональными видами языка предлагает польский лингвист Александэр Вилькось: *Обязательным является введение термина «род» для всех функциональных видов определенного этнического языка* [7, с. 226]. Следует подчеркнуть, что в польском языке для определения жанров, принадлежащих официально-деловому стилю речи, используются лексемы

urzędniczy [8, с. 131] или *administracyjny*, что вызывает ассоциации с предыдущим экономическо-политическим строем, когда любое действие, которое оказывало влияние на правовые отношения, всегда было связано с необходимостью вмешательства органов государственной администрации. В настоящее время такого рода действия совершают равноправные субъекты права, и часто ни один из них не является учреждением или органом администрации. В связи с этим, по мнению некоторых исследователей, уместно было бы заменить название *gatunki urzędnicze* более общим названием *gatunki prawa – жанры права* [2, с. 54].

Что касается *вида рода* – на этом уровне предлагаем поместить название, указывающее на отрасль права, к которой относятся исследуемые тексты. В случае анализируемых нами текстов – это *жанры гражданского права*.

Уровень *жанра* будет тогда охватывать тексты, выделенные из жанров гражданского права на основе критериев, связанных с организацией жанровой схемы [10, с. 346-347]. Как замечает Станислав Гайда: *Жанр принадлежит области культурных конвенций (охватывающих также некоторые языковые правила) и функционирует как некое целое – образец. Этот образец включает в себе не только формально-языковые категории, но и те, которые касаются познания (когнитивные) – более или менее упорядоченную картину мира и некую иерархию ценностей, а также прагматические – некие характеристики пользователей и их намерений* [9, с. 18].

Из вышесказанного вытекает, что в ходе определения жанра необходимо учесть следующие критерии его организации [10, с. 346-347]:

а) познавательный – касающийся тематики текста и способа его представления,

б) структурный – сосредоточенный вокруг таких понятий как макро- и микроструктура текста, петрификация структуры и др.,

в) прагматический – представляющий собой прежде всего информацию о адресате и адресанте, их взаимоотношениях, интенциональности высказывания, предназначении текста,

г) стилистический – касающийся использованных в документе способов формирования высказывания.

На настоящий уровень классификации – уровень *жанра* – складываются классы текстов, упомянутые в Гражданском кодексе Республики Польша и Гражданском кодексе Российской Федерации. Они касаются конкретных событий из области гражданского права. Это, например, *акты гражданского состояния*. В большинстве случаев эти тексты требуют более подробного подразделения в рамках

жанра, которому принадлежат. Они выполняют все условия по причислению их к данному жанру, а также обладают дополнительными признаками. Эти признаки позволяют отличить их от других текстов в рамках определенной категории, но не настолько сильно, чтобы выделить новый, отдельный жанр, например, виды польских актов гражданского состояния: *акт о рождении, акт о смерти, акт о заключении брака*. Такие тексты предлагаем поместить на уровне *вида жанра*.

Последний уровень классификации составляют *текстовые индивидуумы*, то есть конкретные реализации жанров, например, *акт о рождении ХУ*.

Перечисленные аспекты выделения жанров являются важной точкой отчета при их анализе. Это подтверждают многие монографические труды, посвященные жанровому анализу обиходных текстов. В этих работах изучение именно этих аспектов используется для достижения различных научных целей, например, для выработки плана обучения иностранцев польскому юридическому языку [2], характеристики жанра на определенном этапе его эволюции [11] и многих других. Умение провести жанровую категоризацию является существенным также для переводчиков.

Сравнение классификаций документов в языке оригинала и языке перевода дает возможность четко определить способ функционирования определенных событий в двух правовых действительностях. К примеру, сравнение количества польских и российских видов актов гражданского состояния обнаружит некоторые различия между регистрацией событий, влияющих на гражданское состояние человека в Республике Польша и в Российской Федерации. В польском законодательстве функционируют всего три вида актов гражданского состояния, в российском же – семь видов. Поскольку все события, меняющее гражданское состояние, которые перечислены в названиях российских актов, выступают как в России, так и в Польше, переводчик получает информацию о том, что события, зарегистрированные четырьмя актами, отсутствующими в польском законодательстве, фиксируются другим способом. Помимо прочего, переводчик получает также возможность предварительной подготовки к переводу документа, который не существует в языке перевода. Он может это сделать *per analogiam*, пользуясь документами с подобной структурой. Категоризация позволяет переводчику найти аналогичные виды текста на таком же уровне классификации, но – в другом языке. Это является необходимым, например, при определении функциональной эквивалентности между параллельными текстами на двух

языках. Это позволяет их сопоставить, например, в процессе поиска соответствующих эквивалентов для терминов и выражений.

Определение рода данного текста является богатым источником информации о его стиле и важнейших детерминантах. Переводчик может использовать эту информацию для совершенствования профессиональной компетентности. В случае перевода текстов, принадлежащих к официально-деловому стилю, существует много возможностей развития переводческих способностей. Опытный переводчик сразу обратит внимание на наличие в тексте терминологии, многочисленных клише, особой фразеологии и сможет предпринять попытку составить тематический словарь терминологии и фразем. Стандартное расположение компонентов жанра можно использовать, составляя матрицы наиболее конвенциональных документов. Использование таких образцов может значительно ускорить процесс перевода.

Категоризация жанров гражданского права является для переводчика богатым источником информации как о правовой действительности, в какой функционирует текст, так и о самом жанре, его структурных и прагматических особенностях. Кроме того, она играет значимую роль при решении о функциональной эквивалентности текстов в языке перевода и языке оригинала. Позволяет также обнаружить сходства и различия между параллельными классификациями текстов в языке оригинала и перевода и использовать их для развития переводческих умений.

Литература

1. B. Witosz: *Koncepcja prototypów we współczesnej lingwistyce i ich rola w definiowaniu kategorii pojęciowych* В: *Genologia lingwistyczna. Zarys problematyki*. Катовице 2005, с. 62.
2. См. J. Grzelak: *Polski język prawa w perspektywie glottodydaktycznej*. Познань 2010.
3. A. Gumkowska: *Przekładanie Arystotelesa – genologia i translatoologia* http://rcin.org.pl/Content/50734/WA248_66426_P-I-2524_gumkow-przekladanie.pdf [доступ: 12.02.2016 г.].
4. B. Witosz: *Genologia lingwistyczna wśród innych dyscyplin tekstologicznych* В: *Op. cit.* Катовице 2005, с. 11.
5. D. Ostaszewska: *Genologia lingwistyczna, jako subdyscyplina współczesnego językoznawstwa* В: ред. R. Cudak, D. Ostaszewska: *Polska genologia lingwistyczna*. Warszawa 2008, с. 18.
6. B. Witosz: *Typologia jako model kategoryzacji* В: *Op. cit.* Катовице 2005, с. 137-139.
7. A. Wilkoń: *Spójność i struktura tekstu*. Краков 2002, с. 226.
8. См. M. Wojtak: *Gatunki urzędowe na tle innych typów piśmiennictwa użytkowego – zarys problematyki* В: ред. E. Malinowska: *Język – prawo – społeczeństwo*, Ополе 2004, с. 131.
9. S. Gajda: *Gatunkowe wzorce wypowiedzi* В: ред. R. Cudak, D. Ostaszewska: *Op. cit.* Warszawa 2008, с. 18.
10. M. Wojtak: *Genologia tekstów użytkowych* В: ред. R. Cudak, D. Ostaszewska: *Op. cit.* Warszawa 2008, с. 346-347.
11. B. Żmigrodzka: *Testament jako gatunek tekstu*. Катовице 1997.

Відтворення лінгвістичних засобів створення синестезії у кінофільмі «Шоколад»

Синестезія (synaesthesia) перекладається з грецької мови як одночасне відчуття. Це художній прийом, що полягає у поєднанні в одному тропі різних, іноді навіть далеких асоціацій [2]. Синестезія впливає із природної властивості людини переживати водночас враження, одержані від кількох органів чуття, що приводить до синтезу кількох відчуттів.

Інтерес до синестезії як міжчуттєвих відповідностей, що призводять до взаємодії різних мистецтв у площині літератури, з'явився на порубіжжі XIX-XX ст. Тоді явище синестезії входить до літературної традиції із сонетами Ш. Бодлера («Співмірності»), А. Рембо («Голосні»), К. Бальмонта («Аромат Сонця»), простежуючись у поезиці через тропи і стилістичні фігури, у яких наявні міжчуттєві (міжсенсорні, інтермодальні) зіставлення [2].

Найширшим є визначення синестезії, яке запропонував К. Аллендорф [1]: «Синестезія – це мовне явище, у процесі якого слово, що позначає ознаку конкретного «предмета», поєднується з нематеріальним «предметом», для якого ця ознака не характерна». Таким чином, синестезія визначається як перехід значення слова зі сфери фізичних відчуттів до психічної сфери або як асоціативне перенесення з однієї чуттєвої сфери в іншу, коли денотату приписуються ознаки, що сприймаються за допомогою органів чуття [1].

Враховуючи, що Джоанн Гарріс, автор книги, на основі якої складено сценарій фільму, є синестетом, цілком очевидно є наявність у фільмі явища синестезії. Прикладом синтаксичної синестезії можуть слугувати парцелятивні конструкції:

“Chocolat seashells...so plain...so small...so innocent. I thought just one little taste... it can't do any harm” [4].

“I got a whiff of a hot chocolat...Or those moon things” [4].

Найпоширенішим стилістичним засобом вираження синестезії у фільмі «Шоколад» виступає метафора. Порівняння якостей або властивостей предметів, що лежить в основі метафори, вказує на рівень емотивності висловлювання, наприклад:

“Perhaps, you should give it to my daughter. Melt that chilly disposition of hers” [4];

“If you want to blame someone, blame me, corrupting him with cacao” [4].

"The pepper triangle – that's for you! A tiny hint of chilly pepper to play against sweetness" [4].

У тексті навмисно використовуються метафори для того, щоб викликати у глядача асоціації з солодошами, наділити їх певними якостями та характеристиками, притаманними іншим предметам та людям.

Ще одним стилістичним засобом, який досить широко використовується у фільмі для позначення синестезії, є епітет. Найчастіше епітетами виступають назви шоколадних виробів, наприклад:

"Do me a favour. Try one of these rose creams" [4];

"I get a whiff of a hot chocolat or those moon things" [4];

"The pepper triangle – that's for you" [4].

Назви солодошів, які виступають у фільмі у якості епітетів, формуються за допомогою поєднання двох іменників, це також створює певні асоціації в уяві глядача.

Фразеологічні одиниці та сталі вирази також використовуються у тексті для позначення образності синестетичних висловлювань:

"A tiny hint of chilly pepper to play against sweetness" [4];

"Anybody got a sweet tooth?" [4].

Хоча фразеологізми якнайкраще формують образну картину будь-якого жанру в літературі чи кіно, автор фільму використовує їх не часто для реалізації синестезії.

З-поміж інших синестетичних стилістичних засобів можна виділити порівняння, яке порівнює подібні явища, але не є мовною стилістичною фігурою, наприклад:

"Is this a chocolaterie or is it a confessional?" [4];

"For what could seem more harmless, more innocent than chocolate?" [4].

Використання образних порівнянь, які ґрунтуються на зіставленні різних предметів та мають суттєві семантичні відмінності, є однією з особливостей передачі синестезії у фільмі.

Одним з найважливіших запитань, яке слід розглянути перш за все, є способи передачі стилістичних прийомів синестезії. Першим важливим засобом передачі цього явища, як вже зазначалося вище, є метафора.

"If you want to blame someone, blame me, corrupting him with cacao" [4]. – «Шукаєш винних, звинувачуй мене. Я розбестила його какао» [3].

"And at times the maker of sweet things, mere trifles. For what could seem more harmless, more innocent, than chocolate?" [4] – «A mo перевтілюється у продавця ласощів, здавалася б, що може бути невиннішим, за шоколад?» [3].

"Perhaps, you should give it to my daughter. Melt that chilly disposition of hers" [4]. – «Дати це б дочці! Може б відтануло б її серце» [3].

У першому прикладі перекладач опускає метафору і передає її за допомогою описового перекладу, тим самим втрачаючи образність та асоціативність, яку в неї вкладає автор. У другому прикладі метафора будується на схожості рис та якостей «продавця ласощів» та «Юди». Перекладач передає синестетичну метафору за допомогою прямих еквівалентів в українській мові. У третьому прикладі замість метафори перекладач при відтворенні її значення використовує сталий вираз в українській мові.

Одним із різновидів метафори вважається алюзія. Алюзія тісно переплітається з метафорою, оскільки також створюється на основі схожості, наприклад:

“- *Which idea are you selling?*

- *Chocolat*” [4];

« - *Які ідеї ви продаєте?*

- *Шоколад*» [3];

Або:

“... *a holy war between chateau and chocolaterie...*” [4] – «...святинна війна між палацом та шоколадною крамницею» [3].

У першому прикладі автор покладається на фонові знання глядачів, оскільки в американській та англійській культурі явище «продажу» ідей є досить популярним. Перекладач передає зміст цієї метафори за допомогою прямого відповідника в українській мові. У другому прикладі алюзія побудована на релігійному контексті. Перекладач використовує такий прийом як модуляція, передаючи основний зміст висловлення за допомогою контекстуальних синонімів.

Епітети, як вже зазначалося, складають значну частку синестетичних засобів. Хоча перекладач використовує зазвичай прямі відповідники при перекладі їх українською мовою, у фільмі зустрічаються випадки вживання епітетів, переклад яких відрізняється від оригіналу, наприклад:

“*Chocolat seashells... so small, so plain, so innocent... but it turned out that they are filled with rich, sinful, buttery filling and it melts ever-so-slowly on your tongue and tortures you with pleasure*” [4]. – «Така дрібничка, така мізерія, така невинність... але всередині була густа, духовна вершкова начинка, вона танула на язичі і мучила, катувала задоволенням» [3].

Перекладач використовує власні епітети при перекладі, а саме *мізерія* замість *plain*. Другий епітет *sinful (filling)* автор передає за допомогою антонімічного перекладу *духовний*. Окрім епітетів, автор використовує метафору, яку перекладач відтворює за допомогою прямого відповідника, що має такий самий ефект, що й оригінал.

Таким чином, для якісного перекладу художніх фільмів перекладачеві необхідно чітко розуміти авторську ідею і передати її з усіма нюансами авторського тексту із збереженням індивідуального стилю автора. Стилистична обробка й адаптація кінотексту має відбуватися із урахуванням реалій й традицій країни, на мову якої робиться переклад. Окрім передачі стилістичного навантаження тексту, перекладачу слід враховувати і національну специфіку текстів і застосовувати відповідні трансформації для адекватної передачі змісту висловлювань.

Нами розглянуто лінгвостилістичні засоби створення синестезії. Зокрема, нами виявлено такі види синестезії у фільмі, як зорово-смакова та візуально-смакова. Лінгвістичні засоби відтворення синестезії полягають у використанні різноманітних прийомів: порівняння, метафори, епітетів та алюзій.

Таким чином, можна зробити висновок, що дослідження кіноперекладу загалом, а також вивчення певних його аспектів, таких як застосування трансформацій та відтворення стилістичного наповнення текстів, може допомогти у вивченні методів та способів перекладу, а отже, значно покращити мистецтво перекладу.

Література

1. Аллендорф К.А. Значение и изменение значений слов/ К.А. Аллендорф//Учен.зап.МГПИИЯ имени М. Тореца. – М.:Изд-во МГПИИЯ имени М. Тореца, 1965. – №32. – С. 123.
2. Варламов М.В. Типологические особенности адекативной метафоры в сопоставлении с глагольной и субстантивной метафорами: Дис....канд. филол. наук: 10.02.01. – СПб, 1995. – 208 с.
3. Шоколад [Електронний ресурс] // реж. Лассе Галльстрем. – Miramax Films, 2000. – Режим доступу: http://moviestape.com/katalog_filmiv/detektyv/3021-shokolad.html.
4. Chocolat [Internet resource] // directed by Lasse Hallström. – Miramax Films, 2000. – Access mode: <http://www.filminenglish.ru/movie/?id=439>.

Станислав Попов

г. Великий Новгород, Российская Федерация

Вопросы подготовки технических переводчиков

Многим выпускникам вузов по направлению «Лингвистика», которые получают квалификацию «Лингвист-переводчик», приходится заниматься профессионально-ориентированным переводом и работать в бюро переводов. Спрос на рынке труда на такую деятельность сохраняется на высоком уровне. Только в Москве, например, насчитывается более 400 таких бюро, а есть еще большое количество

переводчиков, работающих на предприятиях и в организациях. Сфера деятельности таких переводчиков включает различные виды специального перевода: юридический, экономический, медицинский, перевод рекламы, различных инструкций, деловых писем, договоров и т.д. Однако основные трудности у таких переводчиков возникают при переводе конструкторско-технологической документации, описаний оборудования, патентов и чертежей – всего того, что относится к обширной сфере технического перевода. С другой стороны, письменный технический перевод является основным видом деятельности таких переводчиков, поэтому студенты выражают интерес и желание специализироваться в области технического перевода.

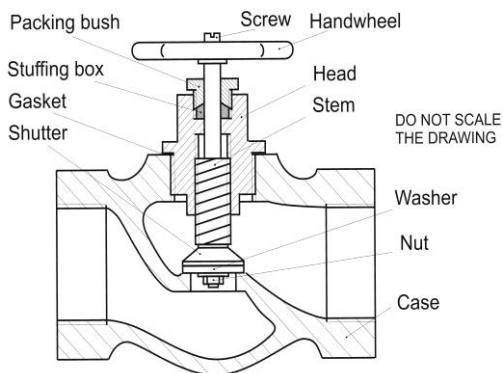
Сложность технического перевода состоит в том, что технические тексты имеют свой, присущий только технической литературе, профессиональный язык, которым пользуются инженеры (конструкторы, технологи, эксплуатационщики) для профессиональной коммуникации. Техническая литература адресована узким специалистам и содержит узкоспециализированные термины и понятия, которые необходимо переводить как можно точнее в соответствии с принятыми в технической литературе нормами. Это, с одной стороны, требует знания особенностей грамматики и лексики технических текстов и их характерных черт, а с другой стороны, переводчик должен иметь инженерную подготовку и фоновые знания в соответствующей области перевода. Совершенствование подготовки технических переводчиков должно быть направлено на решение этой противоречивой задачи.

Изучение языка технической литературы происходит при освоении инженерной профессии. В высших и средних технических учебных заведениях студенты изучают инженерные дисциплины, такие как инженерная графика, механика, детали машин, проектирование радиоэлектронных устройств и др., выполняют курсовые проекты и работы. Изучение языка технической литературы происходит при освоении инженерной профессии. Чтобы стать хорошим техническим переводчиком, студентам, обучающимся по инженерным специальностям, в основном, необходимы фундаментальные знания грамматики английского языка, соответствующий словарный запас и опыт технического перевода под руководством специалиста, который хорошо владеет как профессией, так и английским языком. Такое обучение осуществляется по программе второго высшего образования «Переводчик в сфере профессиональной коммуникации», которая, как правило, может обеспечить хорошее качество подготовки переводчиков, но только по соответствующему узкому профессиональному направлению.

Другая ситуация складывается при обучении техническому переводу студентов-лингвистов. В этом случае студенты не изучают инженерно-технических дисциплин, не имеют опыта работы с технической литературой и у них обычно отсутствует даже элементарные технические знания [1]. Целью же специализации в области технического перевода здесь является подготовка технических переводчиков широкого профиля. Поэтому при подготовке технических переводчиков в этом случае необходимо последовательно решать несколько задач:

1. Учиться понимать техническую литературу.
2. Осваивать нормы и правила выполнения конструкторской документации, учиться читать машиностроительные и строительные чертежи и схемы.
3. Знакомиться с особенностями технического перевода.
4. Изучать грамматические и лингвистические основы технического перевода.
5. Получать навыки работы с информационными технологиями перевода.

Решить все эти задачи в полной мере в рамках преподавания одной дисциплины «Научно-технический перевод» довольно сложно. Часть этих задач приходится переносить на постдисциплинарный период. В содержание же самой дисциплины «Научно-технический перевод» следует включать самые необходимые, базовые темы инженерной подготовки и основные вопросы соответствующего технического перевода [2]. Одним из основных требований адекватного технического перевода является понимание переводимых процессов и конструкций, поэтому преподаватель должен обладать фундаментальной инженерной подготовкой. Вот типичный пример исходного текста.

Washer-type faucets work with a rubber or composition washer that closes onto a metal washer seat. If there's a shutoff valve beneath the fixture, turn off the water at that point. Otherwise, turn it off at the main house shutoff valve. Unscrew the packing nut beneath the handle, exposing the rest of the stem. Remove the stem by rotating it in the "on" direction.

Чтобы правильно перевести такой текст, студенты должны понимать (а преподаватель объяснить), как работает этот механизм, что такое “stuffing box” и “packing nut” или “packing bush”, выбрать в словаре адекватные переводы терминов.

Консультации по вопросам технического перевода можно получать на переводческих форумах. Например, форум переводчиков на сайте Мультитрана: <http://www.multitrans.ru/c/m.exe?a=2&l1=1&l2=2> и форумы переводчиков на сайте Lingvo: <http://lingvoda.ru/forum/>, среди которых следует отметить форум «Школа технического перевода». Здесь же можно скачать тематические словари, созданные пользователями и подключаемые к словарю Lingvo. Полезные материалы и планы семинаров по техническому переводу можно найти на сайте Санкт-Петербургского отделения союза переводчиков России <http://www.utr.spb.ru/>. Санкт-Петербургский центр научно-технической информации «Прогресс» (<http://www.cntiproggress.ru/seminars/>) ежегодно проводит семинары для технических переводчиков, в программу которых включаются основные вопросы, касающиеся работы технического переводчика (должностные обязанности, компетенции, трудности и проблемы), методы использования информационных ресурсов, рассматриваются отдельные виды профессионального и технического перевода (перевод патентов, стандартов и других нормативных документов).

Неотъемлемой частью технического перевода является использование программ переводческой памяти. Соответствующие знания студенты получают при изучении дисциплины «Информационные технологии в лингвистике». Здесь студенты не просто осваивают несколько программ переводческой памяти, включая бесплатную OmegaT и несколько коммерческих программ TM, и овладевают спецификой английского языка в сфере информационных технологий, но и повышают свой опыт технического перевода, при этом приходится создавать и использовать пользовательские словари, базы терминов, базы TM и корпуса текстов [3].

Получив высшее образование и работая в штате бюро перевода или фрилансером, переводчик сам должен заботиться о повышении своей квалификации, хотя официально аттестация переводчиков пока не проводится. Для повышения квалификации переводчики должны участвовать в тематических семинарах и конференциях и на курсах повышения квалификации переводчиков.

Литература

1. Попов С.А., Жукова Е.А. Вопросы совершенствования содержания подготовки переводчиков в области технического перевода / Вестник НовГУ, Сер.: Педагогика и психология / № 54, 2009.– С. 23-25.

2. Попов С.А., Жукова Е.Ф. Практический курс научно-технического перевода: Учебное пособие / Новгород. гос. ун-т им. Ярослава Мудрого.– Великий Новгород, 2010.– 298 с. 3. Попов С.А. Информационные технологии в лингвистике: учебное пособие / Попов С.А., Жукова Е.Ф.; НовГУ им. Ярослава Мудрого. – Великий Новгород, 2014. – 235 с.

Наталія Попович
м. Ужгород, Україна

Давньогрецька патристична література та її різномовні переклади

Розвиток конфесійного стилю [1] української літературної мови тривалий час гальмувався в умовах радянської антирелігійної парадигми сприйняття творів цього різновиду. У період здобуття Україною незалежності змінилося ставлення до богословської літератури. Зроблено нові переклади за цією тематикою, зросла кількість праць з критики перекладів, укладено деякі термінологічні словники богословської термінології [2, с. 1]. Обертів набирає і перекладацька діяльність у галузі давньогрецької патристичної літератури. Та не завжди кількість виконаних перекладів українською сучасною мовою у цій галузі відповідає якості, а їхні видання – тим стандартам, яких прийнято дотримуватися згідно традиції перекладу текстів патристичної літератури, що протягом століть склалася у світі.

Очевидно, що першими перекладами давньогрецької патристичної літератури були переклади латинською мовою з метою донесення західній частині імперії необхідної інформації щодо віровчення. Першим потужним критичним виданням творів давньогрецької патристики було 81-томне видання лише латинською мовою за редакцією абата Міня (XIX ст.). Згодом, як відомо, тексти авторів давньогрецької патристичної літератури надруковано в оригіналі з паралельним латинським текстом. У випадку відсутності мови оригіналу, друкувався сирійський переклад, або залишалася лише латина. 161-томне видання давньогрецької патристичної літератури з паралельним перекладом латинською мовою за редакцією абата Міня свідчить не лише про велику кількість перекладачів, залучених до процесу відтворення цієї літератури латинською мовою. Це також перше найповніше критичне видання текстів давньогрецької патристики.

У ХХ столітті тексти першотвору окремих Отців Церкви давньогрецької патристики перевидаються у нових критичних виданнях давньогрецькою мовою. Услід за цим виконуються нові переклади сучасними мовами, у яких ураховується: 1) уточнена версія тексту

першотвору, видаляються різночитання; 2) більша вивченість як життя і творчості самого автора, так і церковно-політичної ситуації, у якій було написано твір; 3) помилки у перекладі філософської та богословської термінології тощо.

Найвідомішою у світі школою класичного перекладу є італійська традиція, представлена центрами в Мілані, Падова, Римі, Ватикані та інших містах Італії. Найбільшим її досягненням є серія перекладів сучасною італійською мовою «Серія Текстів з Патристики» («Collana di Testi Patristici»), що заснована А. Кваквареллі (A. Quaquarelli) та налічує вже понад 240 томів [7, с. 180-196].

Італійська школа класичного перекладу давньогрецької та латинської патристичної літератури за участі відомого редактора перекладів, перекладача, філолога-класика та професора Університету «Ла Сапієнца» (Рим) та Патристичного інституту «Августиніанум» (Ватикан) М. Сімонетті випрацювала міждисциплінарний підхід у перекладі та критиці текстів конфесійного стилю, що доведено успішним виданням перекладів окресленого періоду сучасною італійською мовою [3; 4; 5]. Цей підхід націлено першочергово на розпізнавання контекстуального смислу на рівні цілісного тексту, в якому ужито той чи інший філософський чи богословський термін. М. Сімонетті інтерпретує значення та смислове навантаження кожного ужитого терміна на основі: 1) інтенції автора; 2) прочитуваності смислу терміна на рівні тексту; 3) уживання терміна у конкретний історичний період різними церковними спільнотами, церковно-політичними представниками та водночас авторами; 4) церковно-політичної ситуації, якій присвячено текст [4].

Наступним важливим критичним виданням давньогрецької патристичної літератури є тексти Вселенських та помісних соборів за редакцією А. Гана. Видання німецького ученого патролога А. Гана, який зібрав і уклав критичне видання текстів формул церковних соборів, залишається найавторитетнішим виданням по сьогоднішній день [6].

Друга хвиля перекладів патристичної літератури німецькою мовою виходить друком у серії «Християнські джерела» («Fontes Christiani») з 1990 року у видавництві «Гердер» («Herder») [8]. Переклади виконано з висококваліфікованих критичних видань текстів оригіналу, супроводжуються ґрунтовним історико-богословським вступом та фаховим коментарем, реєстрами цитат зі Святого Письма, імен та термінів.

Англійською мовою давньогрецьку та латинську святоотцівську спадщину видало в серіях «Донікейські отці» («Ante-Nicene Fathers») і «Нікейські та Післянікейські Отці» («Nicene and Post-Nicene Fathers») [9]. Серія «Донікейські отці» виходила друком з 1867 по 1887 рік під

назвою «Праці отців до 325 року» (“The Writings of the Fathers Down to A.D. 325”) за редакцією А. Робертса та Дж. Дональдсона (Rev. A. Roberts and J. Donaldson) у 1867-1873 роках та єпископа Нью-Йорка, А.К. Кокса (A. Cleveland Coxe) у 1885-1897 роках і складає 10 томів. Серія «Нікейські та Післянікейські Отці» вийшла друком у 1886-1900 роках за редакцією Ф. Шаффа (Philip Schaff), а згодом і Г. Вейса (Henry Wace). Обидві серії перекладів святоотцівської спадщини англійською мовою вийшли друком у видавництві T.&T. Clark (Великобританія) спільно з іншими видавничими центрами Америки та Європи. Перекладна давньогрецька християнська література сучасною англійською мовою – так звана «друга хвиля» перекладів англійською мовою – виходить друком у серіях «Філософія Отців» (“Philosophia Patrum”), «Рання Церква і Патристика» (“Early Church and Patristics”) (250 томів) відомого видавництва “Brill”.

У Росії богослови та класичні філологи здебільшого користуються давнішими перекладами, реалізованими в дореволюційний час, або перевиданими у наш час, у яких не враховано найновіші критичні видання текстів оригіналу. Слід урахувати, що російська перекладознавча школа дореволюційного періоду була єдиною канонічною перекладознавчою школою з конфесійного перекладу словянськими мовами в силу відомих політичних обставин. Розвиток українського конфесійного перекладу у порівнянні з російським конфесійним перекладом залишається на початковому етапі – відродження того, що вдалося зберегти та зародження новітнього конфесійного перекладу на рівні як практики, так і теорії.

В Україні переклади давньогрецької патристичної літератури виходять друком у серії «Джерела християнського сходу» у видавництві «Свічадо». Заплановано, що серія охоплюватиме найкращі зразки творів у царині східної духовності, починаючи від раннього християнства (Донікейська доба, I-III ст.) аж до нових часів (XIX ст.).

Виконано 40-томне видання святоотцівської спадщини «Українська «Палінодія» XXI ст.» за редакцією Філарета (презентація відбулася у 2013 році). На сьогодні опубліковано понад 40 томів творів Святих Отців – св. Іоана Золотоустого, Василя Великого, Григорія Богослова, Григорія Ниського, Афанасія Великого (Олександрійського) та інші. В історії сучасної України це перший корпус богословських праць та канонічних пам’яток давньої та сучасної Церкви. Видавничий відділ УПЦ КП забезпечує підтримку науково-дослідницьких проектів з історії Церкви від найдавніших часів до сьогодення, серед авторів, опублікованих у рамках проекту – відомі українські вчені Д. Степовик, І. Преловська, прот. Ю. Мицик та ін.

Вагомим є внесок українських учених у міжгалузевих дослідженнях творів ранньовізантійської літератури. *«Започатковано працю над перекладами джерельних текстів церковного передання українською мовою»* [10, с. 105]. Л. Звонській належить переклад гомілетичних і морально-аскетичних творів св. Василя Великого. У 1928 році *«Аскетичні твори»* св. Василя Великого перекладено митр. А. Шептицьким і перевидано у Римі у 1989 році. Г. Шепель досліджує епістолярну спадщину цього ж святого. Д. Коваль переклала українською мовою *«Життя Мойсея»* Григорія Нісського (2001), *«Містагогійні катехизи»* Кирила Єрусалимського (2009), *«Про молитву»* Орігена (2012) [10, с. 105]. О. Кожушний досліджує візантійську гімнографічну спадщину на матеріалі кондаків Романа Солодкоспівця та гімнів Синезія Киренського та історію їх рецепції в Україні. Окрім аналізу релігійно-філософських поглядів Синезія, автор розглядає також поетику гімнів Синезія і подає їх переклад українською мовою (*«Єпископ Птолемаїдський Синезій та його гімни»*, 2012) [10, с. 106].

«У рамках перекладацької програми на філософсько-богословському факультеті Українського католицького університету, упродовж 1999-2009 років вийшли друком шість чисел студентського перекладного збірника «Acta studiosa». У збірниках друкувалися окремі твори патристичної літератури, а також фрагмент із творів отців Церкви і апокрифічні тексти» [10, с. 106].

А.М. Крокіс присвятив проблематиці гомілетичного жантру дисертацію *«Функціонально-стилістичні і прагматичні виміри ранньохристиянської гомілії»* (2011) [10, с. 107].

Упродовж 1997-2002 років вийшли друком шість чисел вісника Інституту богословської термінології та перекладів *«Єдиними устами»*, два збірники матеріалів конференцій (1998 і 2000 років). У віснику та збірниках друкувалися погляди українських учених на проблеми перекладності та еквівалентності в конфесійному перекладі, критики та редагування конфесійного перекладу, труднощі адаптації та систематизації богословських термінів, проблеми конфесійного стилю та орфографії.

За наявністю майже вікової прогалини у теорії та практиці українського конфесійного перекладу, зокрема перекладу давньогрецької патристичної літератури, у порівнянні зі здобутками вищевказаних іншомовних шкіл перекладу патристичної літератури та видавництва, вважаємо за доцільне використовувати наукові здобутки критики конфесійного перекладу іноземних фахівців з метою покращення (1) якості україномовних перекладів цієї літератури, (2) фахового термінологічного нормування та (3) уніфікованості стандартів у співпраці з фахівцями найпрогресивніших шкіл перекладу давньогрецької патристичної літератури сучасними мовами.

Література

1. Мацько Л.І. Стилістика української мови /Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. — К.: «Вища школа», 2003. — 464 с. 2. Попович Н.М. Відтворення давньогрецької тринітарної термінології в українській богословській терміносистемі (на матеріалі християнської догматичної літератури 351-362 років): автореф. дис... канд. філол. наук – 10.02.16 / Н.М. Попович; Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» МОН України. — Одеса, 2015. — 20 с. — С. 1-2. 3. Seguendo Gesù. Testi cristiani delle origini. Vol. I/ [a cura di E. Prinzivalli, M. Simonetti]. — Milano: Fondazione Lorenzo Valla, 2010. — 646 p. 4. Simonetti M. La crisi ariana nel IV secolo / M. Simonetti. — Roma: Institutum Patristicum “AUGISTITU-ANUM”, 1975. — 598 p. 5. Simonetti M. Studi sulla Cristologia del II e III secolo. — Roma: Institutum Patristicum “AUGISTITUANUM”, 1993. — 353 p. 6. Bibliothek der Symbole und Glaubensregeln der Alten Kirche / [hrsg. von A. Hahn]. — Breslau: Verlag von E. Morgestern, 1877. — 201 S. 7. Catalogo. Cittànuova / [Cittànuova. Gruppo editoriale]. — Roma, 2013. — P. 180-205. 8. Basilius. De Spiritu Sancto / Basilius ; [übers. und eingeleitet von Harmann Josef Sieben]. — Freiburg im Breisgau; Basel; Wien; Barcelona; Rom; New York: Herder, 1993. — 368 S. — (Fontes Christiani ; Bd. 12). 9. Athanasius. Selected Writings and Letters / Athanasius; [ed. by Philip Schaff] // NPNF2-04. — New York: Christian Literature Publishing Co., 1892. — 1348 s. 10. Неперервна філологія. Класичні, візантиністичні та неоелліністичні студії в Україні ХХ століття / [Клименко Н. та ін.]. — Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. — 269 с.

*Світлана Приймак, Світлана Лисюк
м. Рівне, Україна*

Концептуальна еквівалентність передачі вигуку в практиці перекладу англійської та української концептосфери

Вигуки виконують важливу роль у різних фазах мовленнєвого спілкування, вибір відповідного вигуку залежить від мети висловлення й способу її досягнення.

Отже, **вигук** — це мовний знак, незмінне за формою слово, ізольоване в реченні знаками пунктуації, яке самостійно утворює цілу фразу, не поєднуючись з іншими реченнями (фразами); позбавлений номінативної функції (у деяких випадках — і понятійного змісту); наділений загальнозрозумілим значенням (це контекст на письмі й інтонація в усному мовленні); служить для вираження волевиявлень та живої емоційної реакції на поведінку співрозмовника або навколишню

дійсність; його динамізм і експресивність виявляються в діалектичній єдності почуттєвого та інтелектуального; як особливий розряд слів, вигук – на відміну від інших частин мови – характеризується відсутністю спеціальних граматичних показників.

Вигуки англійської мови є особливим розрядом мовленнєвих знаків. Вони становлять мовну універсалью, оскільки є граматичною категорією, властивою більшості мов світу. Вигуки безпосередньо пов'язані з прагматичною інформацією, тобто комунікативність у них висувається на перший план, тому що семантика більшості вигуків виявляється в процесі комунікації. Завдання перекладача полягає у тому, щоб зрозуміти і зберегти у тексті перекладу комунікативну установку автора, а це можливо лише за умови співвідношення значення тексту чи висловлювання з мовленнєвою ситуацією. Ця ідея передбачає функціональну еквівалентність тексту перекладу до тексту оригіналу, що визначається не на основі формальної відповідності текстів, а на основі реакції іншомовного адресата. Тобто, в тексті перекладу реакція адресата має так само відповідати комунікативній установці відправника, як і в тексті оригіналу.

Принципи виділення частин мови, зокрема вигуків, основи їх класифікації лишаються спірними питаннями в сучасній лінгвістиці. Вигуки пов'язані з емоційною, чуттєвою стороною життя людини, їхнє конкретне значення виявляється, як правило, у висловленні й пов'язане з інтенцією мовця. Вони відбивають дійсність у нерозчленованих уявленнях і поєднують емоційне й раціональне. Вигуки не мають спеціальних морфологічних показників, крім незмінюваності. Вигуки пов'язані з емоційною, чуттєвою стороною життя людини, їхнє конкретне значення виявляється, як правило, у висловленні й пов'язане з інтенцією мовця. Вони відбивають дійсність у нерозчленованих уявленнях і поєднують емоційне й раціональне.

У реченні вигуки можуть займати будь-яку позицію, проте більшість із них вживається у препозиції [7, с. 42].

Проф. Бархударов Л.С. визначає переклад як «процес заміни мовленнєвого твору (тексту) на одній мові мовленнєвим твором (текстом) на іншій мові при збереженні незмінного плану змісту». Це значить, що при перекладі відбувається заміна одиниць мови, але зберігаються незмінним план змісту, тобто передана текстом інформація.

Вигукам властиві прагматичні відношення, характерні й для інших повнозначних слів. Вони можуть утворювати прагмасемантичні ряди, а також антонімічні пари. Проте на відміну від загальномовної енантіосемії в прагматиці, крім контексту, велику роль відіграють

інтонація, жест, які разом з контекстом визначають прагматичне значення вигуків.

Здатність вигуківих висловлень вступати у відношення прагматичного узгодження або неузгодження з іншими частинами висловлення має істотне значення з точки зору закономірностей організації міжособистісного спілкування. Звуконаслідувальні слова, які виконують функції вигуків і які умовно відтворюють звучання, супроводжуючи дії та фізіологічні акти людини, якщо вони є вираженням відчуттів та почуттів, мають еквіваленти в англійській та українській мовах, наприклад: *Ha! ha! ha!* – *ха-ха-ха!*

Деякі вигуки, маючи вузьке значення й завжди виражаючи одні й ті ж почуття або волевиявлення, можуть асоціюватися з відповідними поняттями. Наприклад, вигук *фу* пов'язаний із поняттям огидності, вигук *hush* – *тсс* – з поняттям тиші. Інші вигуки, маючи більш загальне, широке значення, не викликають асоціацій із поняттями. Важко було б сказати, з якими поняттями пов'язані вигуки англ.*ah!*, *oh!*, *eh!* – укр. *ах*, *ох*, *аї*, оскільки їх значення визначається контекстом. Головну роль при перекладі відіграють контекст і орієнтація перекладача.

Англійські вигуки передаються українською мовою: а) приблизними українськими відповідниками-вигуками; б) українськими еквівалентами. Перша група вигуків вказує на певну відмінність сприйняття народами однакових явищ. Друга група вигуків – це свідцтво часткової спільності концептосфер англійського та українського етносів [8, с. 57].

Вигуки з конвенційно-обумовленим прагматичним значенням, до яких належать мовні формули, значення яких є зрозумілим і без контексту, поєднують загальномовне й прагматичне значення: *ahoy!*, *bravo!*, *blymy!* Вони, як правило, вживаються в умовах неофіційного спілкування або ж у професійних жаргонах, в яких виконують наказову функцію. Серед них виділяються вигуки-директиви й вигуки-експресиви.

У початковій фазі мовленнєвої взаємодії використовуються спеціалізовані вигуки-привітання (*hello*, *welcome*), вигуки-атрактанти уваги (*attention*, *hey*), метамовленнєві вибачення (*excuse me*); вигуківі речення – етикетні питання про здоров'я, стан справ тощо (*how are you?*, *what gives?*).

Мовленнєвий акт як одиниця діяльності, маючи складну структуру, може бути як простим, так і складним. Так, складені мовленнєві акти привітання й інші метамовленнєві акти початку мовленнєвого спілкування можуть поєднуватися з деякими видами репрезентативів і експресивів, характерних для початкової фази мовленнєвої взаємодії. До них належать: 1) питання про стан здоров'я, справ (*Hey, guys*.

How's it going?); 2) мовленнєвий акт знайомства (*Hey. Pleased to meet you.*); 3) зауваження (*Good evening, it's a cold night.*); 4) пояснення (*Hello – I'm Kismine.*); 5) вираження радості (*Hi – good to see you.*); 6) комплімент (*Hello, you're looking so good.*)

Центральною фазою спілкування є підтримання мовленнєвої взаємодії, протягом якої комуніканти, реалізуючи стратегії й тактики спілкування, використовують метакомунікативні сигнали, щоб забезпечити прийом повідомлення і підтримати увагу співрозмовника; стимулювати процес комунікації як з боку мовця, так і слухача; встановити зміну черговості ролей мовця й слухача; продемонструвати, що слухач готовий чи бажає сприймати інформацію; проконтролювати розуміння повідомлення. Вони поділяються на: 1) сигнали з боку мовця й 2) сигнали з боку слухача. Серед них чимало одиниць, мовною складовою яких є вигуки (*Well, you see... you shouldn't have told her that you wanted to meet me halfway through your date*), що використовуються в основному в початковій позиції апелятивних вигуків/вигуківих висловлень, які вживаються в основному в кінці висловлення (*Important stories he thinks the public needs to know, eh?*). За допомогою їх мовець підтримує і контролює необхідний рівень уваги слухача або слухачів [1, с. 43].

Вигуки як слова, що несуть переважно прагматичну інформацію, саме в процесі функціонування тісно взаємодіють з іншими лексикограматичними класами слів на семантичному, морфологічному й синтаксичному рівнях. На семантичному рівні вони можуть набувати значення, властиві іншим частинам мови за ознаками емоційності, волевиявлення, оцінності; на морфологічному – за ознакою незмінюваності; на синтаксичному – за ознакою: «функція: член речення – вставний» [9, с. 134].

Вигуки, як правило, функціонують в контексті експресивних мовленнєвих актів. Як істотний компонент мовленнєвого спілкування вони використовуються для вираження суб'єктивно-модальних значень, різних емоційних реакцій, акцентування, посилення інтенсивності і зрозумілі кожному членові мовного колективу.

Вигуки, на відміну від інших частин мови, не здатні граматично пов'язуватись з іншими членами речення. Вони можуть бути еквівалентом речення, виступати самостійно, але – не окремим членом речення. Проте, вигуки можуть переходити в повнозначні частини мови, набуваючи лексичного значення та номінативної функції, і граматичного, утворюючи граматичні форми і вступаючи в зв'язок із іншими членами речення. Здатність окремих вигуків переходити в різні частини мови призводить до необхідності відмежування даних слів від

власне вигуків, які служать для вираження лише емоцій людини. Тобто, зазнаючи синтаксичної асиміляції, вигуки можуть лише опосередковано виконувати функцію будь-якого члена речення [9, с. 56].

Мова художньої літератури тільки відображає і використовує як зображальний засіб все розмаїття розмовного синтаксису. Мовленнєвий акт і його природне звукове вираження тісно пов'язані з особою мовця. І тут проявляється не тільки логіко-пізнавальна сутність мовця (інтелект), а і його моральний та психічний стан (емоції, почуття, волевиявлення) та невербальна знаковість (соціальний контекст, умови, ситуація, місцезнаходження, рухи і порухи, погляд, жест, міміка).

Вигуки досить часто супроводжують якесь речення або фразу (питальну, окличну), можуть виступати засобом їх підсилювання, а також у ролі незалежного речення чи його частини. Можливі також випадки, коли вигук синтаксично пов'язаний не з цілим реченням, а тільки з його частиною.

Як правило, вигуки синтаксично не пов'язані з іншими членами речень будь-якого типу. Вони можуть вживатися на початку, в кінці або в середині речення, що залежить від семантичної наповненості цих вигуків та від конструкції самих речень, до яких вони відносяться.

Зрозуміло, що переклад вигуків викликає труднощі. Але при цьому важливо вказати на псевдо- (фальшиву) і безеквівалентність, тобто вдавану відсутність еквівалентів в мові перекладу.

Аналіз репрезентації одного і того ж поняття в різних мовах дозволяє виявити національну специфіку мовних систем.

Вигуки з контекстуально-обумовленим прагматичним значенням становлять такий прошарок, до складу якого входять вигуки з дифузними функціями. Вони співвідносяться переважно з прагматичним суб'єктом (мовцем), виражають його емоції й почуття, реакції на зміст висловлення, на те, що відбувається, тобто є адресантно-орієнтованими. Співучасть комунікантів у єдиному процесі демонстрації смислів і їхньої інтерпретації враховує не тільки комунікативно-прагматичні типи висловлень (привітання – прощання, прохання – обіцянка/відмова тощо), але й інтеракціональні ходи учасників повідомлення, що здійснюються ними з метою досягнення певної мети спілкування.

Література

1. Використання вигуків в організації мовленнєвої діяльності//Іноземні мови. – 1997. – №2. – С.49-51.
2. Алексеева І.О. Курс теоретичної граматики сучасної англійської мови / І.О. Алексеева. – Вінниця : Нова кн., 2007. – С. 150-154.
3. Балла М.І. Англо-український словник. – К: «Освіта», 1996. – 712 с.
4. Баранцев М.К. Курс лексикології сучасної української мови. – К: «Літературна думка», 1998. – 128 с.

ного английского языка. – М., 1975. – 267 с. 5. Барская Д.И. Английские слова в языке и речи: краткий справочник-словарь. – Львов: «Вища школа», 1981. – 199 с. 6. Бачевич Ф.С. Основы коммуникативной лингвистики: Підручник. – К.: Видав. центр «Академія», 2004. – 344 с. 7. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. – Київ: Академія, 1999. 8. Кошечая И.Г. Теоретическая грамматика английского языка. – М.: Просвещение, 1982. – 336 с. 9. Мороховская Э.Я. Основы теоретической грамматики английского языка. – К: Вища школа, 1984. – 287 с. 10. Miranda Steel. Oxford word power. Dictionary for learners of English, 2000. – 794 с.

Вероника Разумовская

г. Красноярск, Российская Федерация

«Анна Каренина»: множественность перевода и художественного образа

Введение и широкое использование в гуманитарном научном дискурсе понятия «сильный текст» позволяет по-новому рассмотреть ряд проблемных вопросов художественного переводоведения. Впервые получив определение в контексте теории интертекстуальности, «сильные» тексты рассматриваются как культурно значимые тексты, обладающие высоким энергетическим потенциалом, имеющие большую аудиторию читателей, постоянно отдающие свою энергию читателям и, соответственно, получающие от читателей энергию, которая может многократно увеличиваться в результате резонанса [3, с. 68-71]. «Сильные» тексты находятся в перманентном информационном резонансе как с другими «сильными» текстами «своей» и других («чужих») культур, так и со своими читателями. Именно «сильные» тексты литературы и, соответственно, культуры традиционно являются наиболее регулярными и популярными объектами художественного перевода.

Возможность существования нескольких переводов одного художественного текста конкретной культуры на один или более иностранных языка, а также ингерентная информационная неоднозначность и неисчерпаемость оригинала, порождает явление переводной множественности, которое сравнительно недавно было выделено и описано в современном художественном переводоведении [8]. Переводоведы единодушны в признании того, что данное явление напрямую обусловлено информационной природой художественного оригинала. Регулярное появление новых вариантов перевода (даже на один иностранный язык) напрямую связано с неизбежным процессом

устаревания созданных ранее версий оригинала, а также различными экстралингвистическими факторами. Переводная множественность носит ярко выраженный темпоральный характер, поскольку актуализация и манифестации информации художественного оригинала в форме нового перевода чаще всего происходит в иной культурно-исторической эпохе [10]. Если художественный текст является регулярным объектом перевода на протяжении продолжительного временного периода, в различные исторические эпохи, то каждый новый переводной вариант должен быть созвучным с соответствующей культурно-исторической эпохой, быть понятным и интересным для ее представителей и не диссонировать с широким культурным контекстом времени перевода.

Явление переводной множественности относительно быстро приобрело важный категориальный статус и стало рассматриваться как категория переводоведения, выделяемая преимущественно для области художественного перевода. Ряд переводоведов считают переводную множественность обязательным законом художественного перевода [8; 9]. Данная категория в полной мере соответствует антропоцентрической тенденции в современных гуманитарных науках, поскольку в центре процесса перевода всегда находится созидающий его человек с конкретным набором когнитивных и эмоциональных характеристик. Поэтому в контексте понятия переводной множественности важным становится не «анализ конкретных переводческих решений, а выявление принципиальных стратегий моделирования информации при переводе» [5, с. 7]. Данное понимание переводческого «плюрализма» при моделировании вербально-художественной информации основывается на известном мнении Р. Барта о том, что смысл текста не поддается плюралистическому истолкованию по причине пространственной многолинейности его означающих, что обуславливает возникновение «зон неопределенности» [5, с. 52]. Сходное понимание переводной множественности высказывал и Ю.М. Лотман, рассматривающий возникающий в результате процесса перевода текст как новый, а создающий его акт перевода – как творческий акт. Возможность многократного перевода одного и того же художественного текста различными переводчиками свидетельствует о том, что вместо точного соответствия оригиналу в переводе представлены только возможные интерпретации [4, с. 158].

К настоящему моменту анализ примеров проявлений категорий переводной множественности позволил переводоведам прийти к важному выводу о том, что в каждом художественном оригинале заложена потенциальная возможность его перевода: «...с появлением

оригинала возникает некое силовое поле, энергия которого может привести к появлению перевода» [9, с. 186]. Таким образом, оригинальный художественный текст является сложным системно-структурным образованием, обладающим открытостью к подражанию и способностью к продолжению как в «своей» (пересказ, киноадаптация), так и в «чужих» лингвокультурах. «Подражаемость» и «продолжаемость» оригинала обусловлена, прежде всего, его информационной неоднозначностью, которая является как одной из важнейших обязательных информационных характеристик художественного текста, так и регулярной категорией художественного перевода. В данном случае крайне современным оказывается мнение немецкого философа и теоретика перевода В. Беньямина, высказанное почти сто лет назад (1923 год) и рассматривающее перевод как важнейшую форму существования оригинала, как способ продления жизни оригинального текста [1].

Особое значение в контексте переводной множественности, бесспорно, имеют «сильные» тексты культуры. К разряду «сильных» текстов русской культуры традиционно относится и роман Л.Н. Толстого «Анна Каренина» (1877 год), который сам автор определял как «роман из современной жизни», а критика и читатели неизменно считают шедевром мировой литературы. Уже через 11 лет роман отметит свое 150-летие, но, тем не менее, данный литературный текст не утратил своей популярности и вызывает большой интерес у читателей оригинала и переводов.

С момента появления первых переводов роман имел исключительный успех за рубежом, что было обусловлено высокими художественными достоинствами текста, достоверным описанием духовной атмосферы России, а также личностью автора, который был хорошо знаком за границей не только как писатель, но и как российский философ и религиозный мыслитель. По данным международной базы переводов ЮНЕСКО Л.Н. Толстой занимает 23 позицию в списке, содержащем имена 50 наиболее часто переводимых авторов мира [11]. В свою очередь, роман «Анна Каренина» регулярно входит в рейтинговые списки художественных произведений. Так, в рейтинге 100 лучших книг всех времен и народов журнала Newsweek (2009 год) роман занимает 48 место, а в списке 200 лучших романов по версии BBC (2003 год) – 53 место.

Библиография, регистрирующая издания переводов сочинений Л.Н. Толстого, вышедшие до 1 мая 1960 года, сообщает о 625 изданиях переводов романа на 41 языке [2]. За следующие несколько десятилетий список переводов толстовского текста постоянно

расширялся, что убедительно свидетельствует о существовании обширного центра переводческой аттракции, образованного художественным оригиналом (аттрактором) и всеми известными иноязычными переводами (полем переводимости) [6]. Первым переводом романа стал польский перевод, опубликованный менее чем через год (1878 год) после выхода в свет русского оригинала. Примечательно, что в ряде лингвокультур мира многочисленные переводы романа формируют своеобразные монолингвальные центры переводческой аттракции, что обусловлено неослабевающим интересом переводчиков, издателей и, конечно, читателей к тексту и его автору. Так, на настоящий момент существует более десяти англоязычных переводов романа. Первый из известных переводов был опубликован уже в 1886 году (переводчик Н. Доул), а последний – в 2014 году (переводчик Р. Барлетт). На немецкий язык роман переведен более 20 раз. Первый немецкий перевод выполнил В.П. фон Графф (1885 год), а один из последних переводов (2009 год), осуществленный Р. Тице, был удостоен в 2010 году переводческой премии Пауля Целана. Первый китайский перевод (сокращенная версия) 1917 года опубликован под названием «История Анны».

В каждом из существующих многочисленных иноязычных переводов «Анны Карениной», выполненных различными переводчиками на протяжении почти 150 лет, представлены многочисленные трактовки образа главной героини. В данном случае мы говорим о трактовках образа Анны только переводчиками романа, признавая художественный образ регулярной единицей перевода, относительно которой переводчик принимает решение на перевод [7]. Выполняя перевод, переводчик выступает, по крайней мере, одновременно в трех ролях, являясь читателем переводимого текста (хотя и читателем особого рода), интерпретатором информации оригинала и редактором собственного перевода. Таким образом, можно задать вопрос: «Какой образ героини предстает перед читателями в переводах?» Бесспорная вариативность в переводческих трактовках образа Анны Карениной связана с вопросами степени и качества переводимости и переведённости художественного образа и всего художественного текста: как переведено то, что переведено и что не переведено.

Вторичные тексты литературного шедевра существуют и в формах других (неязыковых) семиотических систем: театральная постановка, киноадаптация, комиксы, песня, опера, балет, графическое изображение, что может быть определено уже как результат межсемиотического перевода оригинального художественного текста (intersemiotic в терминологии Р. Якобсона). На настоящий момент

известно около 30 экранизаций романа: первая – 1910 год (Германия); последняя – 2013 год (Италия). Только в России роман экранизировался 6 раз. Новая киноверсия романа (режиссер Ю. Грымов) выйдет на экраны в 2016 году.

Таким образом, очевидная переводная множественность романа «Анна Каренина», реализованная в многочисленных иноязычных и межсемиотических переводах, предоставляет обширный материал для рассмотрения вариативности художественного образа главной героини, что будет интересно и актуально не только для предметного поля переводоведения, но и для многих других областей гуманитарных знаний. Другим актуальным и перспективным направлением дальнейших исследований явлений переводной множественности может стать аксиология и эрратология художественного переводоведения.

Литература

1. Беньямин В. Задача переводчика // Учение о подобии. Медиа-эстетические произведения. – М.: Изд-во РГГУ, 2012. – С. 254-270.
2. Библиография переводов романа «Анна Каренина» на иностранные языки <http://feb-web.ru/feb/tolstov/texts/selectpr/a70/a70-891-.htm> (дата обращения 23.01.2016).
3. Кузьмина Н.А. Интертекст: тема с вариациями. Феномены культуры и языка в интертекстуальной интерпретации: монография. – Омск: Изд-во Ом. гос. ун-та, 2009. – 228 с.
4. Лотман Ю.М. Семиосфера. – СПб.: Искусство, 2004. – 704 с.
5. Макарова Л.С. Коммуникативно-прагматические основы художественного перевода. – М.: Изд-во МГОУ, 2004. – 256 с.
6. Разумовская В.А. «Евгений Онегин» как центр переводческой аттракции: к вопросу о неисчерпаемости художественного оригинала // Congreso Internacional “Investigaciones comparadas ruso-españolas: aspectos teóricos y metodológicos”. Granada. 7-9 de septiembre de 2011. – Granada: Jizo Ediciones, 2011. – P. 584-589.
7. Разумовская В.А. Художественный образ как единица перевода: булгаковская Маргарита // Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение. Выпуск 88. – № 6 (335). – Челябинск, 2014. – С. 25-32.
8. Чайковский Р.Р. Реальности поэтического перевода (типологические и социологические аспекты). – Магадан: Кордис, 1997. – 197 с.
9. Чайковский Р.Р., Лысенкова Е.Л. Неисчерпаемость оригинала. 100 переводов «Пантеры» Р.М. Рильке на 15 языков. – Магадан: Кордис, 2001. – 221 с.
10. Шерстнева Е.С. Переводная множественность художественной прозы как проблема теории перевода: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20. – Магадан, 2009. – 214 с.
11. Index Translationum // <http://www.unesco.org/xtrans/bsstatexp.aspx> (дата обращения: 23.01.2016).

Сучасні аспекти формування іншомовної комунікативної компетентності та навичок перекладу у студентів-філологів

Сьогодні диктує системі вищої освіти як оновлені вимоги до вихованості молоді, так необхідність задоволення потреби суспільства в глибокій професіоналізації спеціалістів з одночасною міжгалузевою інтеграцією знань і умінь для професійної діяльності. Отже, важливо забезпечити високу якість освіти і підготувати фахівців до інтеграції у світовий ринок праці. У зв'язку з цим, іншомовна комунікативна компетентність як підґрунтя ефективної участі особистості в професійних дискурсах і фаховій діяльності становить інтерес для науковців, зумовлює науково-теоретичні й науково-практичні дослідження сукупності феноменів освіти, серед яких, безперечно, і переклад. У структурі іншомовної комунікативної компетентності вміння перекладу може вважатися критерієм ефективної інтеграції особистості в професійний простір.

Включення українського суспільства в міжнародний контекст зумовлює врахування в процесі навчання студентів цілей, сформульованих у проекті Ради Європи «Мовна політика для багатомовної і багатокультурної Європи», серед яких: мотивація для розвитку багатомовності в європейських громадян, досягнення певного рівня комунікативних умінь декількома мовами, включаючи й ті, що ... мало використовуються і викладаються; заохочення й підтримка безперервного, протягом всього життя, вивчення мов [1].

Реалізація європейської мовної політики забезпечує узгодженість мовних програм з різних мов, для чого Радою Європи розроблені відповідні механізми: 1) уніфікація цілей і змісту навчання; 2) орієнтація в практиці викладання на єдині рекомендації, розроблені Радою Європи, що стосуються, насамперед, параметрів опису системи рівнів володіння мовами; 3) використання тестування з метою об'єктивного контролю і сертифікації рівня комунікативної компетентності того, хто вивчає мову [2]. «Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» (ЗЄР), як документ Ради Європи, стали базовими при укладанні навчальних програм з іноземної мови, навчальних планів, навчально-методичних комплексів, підручників в Європі.

У ЗЄР компетентності особистості поділено на загальні компетентності (*General competences*) і комунікативну мовну компетентність

(*Communicative language competence*). Загальні компетентності включають: здатність учитися (*ability to learn*); екзистенціальну компетентність (*existential competence*); декларативні знання (*declarative knowledge*); уміння і навички (*skills and know-how*). Усі компетентності забезпечують здатність користувача мовою до спілкування, розглядаються як аспекти комунікативної компетентності. Комунікативна компетентність (*Communicative language competence*) містить такі компоненти: лінгвістичний (*linguistic component – lexical, phonological, syntactical knowledge and skills*), соціолінгвістичний (*sociolinguistic component*), прагматичний (*pragmatic component – knowledge, existential competence and skills and know-how relating to linguistic system and its sociolinguistic variation*). Кожен з компонентів містить знання, вміння і навички.

Формування комунікативної компетентності в такому розумінні у студентів, що вивчають англійську мову, у тому числі й для професійної перекладацької діяльності, на нашу думку, супроводжується низкою протиріч, а саме: між достатньо високим рівнем сучасних знань з англійської мови, які пропонує студенту вуз, та опануванням перекладу в основному на теоретичному рівні; між високими вимогами роботодавців до рівня володіння англійською мовою та фаховим перекладом і низькою мотивацією студентів до формування власної іншомовної компетентності; між змістом сучасних вузівських підручників з англійської мови і автентичним англійським мовленням; між відчуттям випускника вузу себе фахівцем-професіоналом і реальними викликами професійної діяльності в галузі фахового перекладу. Подолання зазначених протиріч забезпечується спільною діяльністю педагогів і студентів, результатом якої є іншомовна комунікативна компетентність останніх та розвиток навичок перекладу як основи майбутньої професійної діяльності.

К. Чарнецькі, досліджуючи психологію професійної діяльності особистості, аналізує поняття «професія» і визначає в ньому 9 аспектів: «професія людини є інструментом її чітких дій; оволодіння професією є суспільним і культурним обов'язком людини; професія становить особисту цінність індивіда; професія і праця для індивіда є сенсом життя і розвитку; професія дає шанс для самореалізації особистості людини; професія людини визначає її місце у розподілі праці» [3]. Дослідник подає концепцію поділу професійного життя: від початку освоєння професії до постпрофесійного життя людини з опорою лише на професійний критерій. Так, у III періоді – навчання професії (від 16 до 25 років) – відбуваються: навчально-професійне пристосування (адаптація); навчально-професійна ідентифікація;

навчально-професійна стабілізація; сприймання змісту професійного навчання; структуризація змісту професійного навчання; набуття навчально-професійної кваліфікації і компетентності; формування планів подальшого соціально-професійного розвитку; у IV періоді – кваліфікована професійна праця дорослих – ... прийняття рішення розпочати професійну працю; соціально-професійна адаптація ...тощо [3, с. 25].

Учений В. Кричевський, враховуючи, що терміни «професія» і «професійна діяльність» зазвичай розглядаються як синоніми, зазначає, що ці поняття мають суттєві відмінності. Поняття «професія» відображає статистичний, завершений стан: статус особистості, факт професійної навченості, можливість матеріальної винагороди. Поняття «професійна діяльність» фіксує динаміку, рух, розкриває складний світ ставлення професіонала до предмета праці, відображає специфіку спеціалізованої діяльності фахівця [4]. Тобто, завершення вузу означає набуття професії – статусу перекладача, професіоналізм якого буде розвиватися в професійній перекладацькій діяльності.

Суб'єктна позиція в освіті ґрунтується на вмінні навчатися. Для студента важливі: розуміння інформаційного запиту, виражене в розумінні смислу й мети звернення до того чи іншого навчального змісту і його джерела; добровільне включення в навчальний процес; здібність до саморефлексії у зв'язку з результатом навчання; критичність мислення, що дозволяє адекватно оцінювати й корегувати хід навчання; інтерпретативна культура, яка дозволяє знаходити й пред'являти іншим власні смисли, що народилися в ході навчання; самостійність у досягненні позитивних результатів, уміння навчатися в системі міжсуб'єктних відносин. Забезпечити ці потреби має навчальний процес вузу.

Вивчення мови – як рідної, так і іноземної – особистісна потреба. Успішність спілкування іноземною мовою забезпечена не лише бажанням установити контакт, але й умінням реалізувати мовний намір, що залежить від ступеня володіння одиницями мови й уміння вживати їх у конкретних ситуаціях, тобто і в професійних дискурсах. Уміння перекладу – підґрунтя ефективної іншомовної комунікативної компетентності для професійної діяльності.

Комунікативну компетентність більшість учених вважають комплексним інтелектуально-психологічним утворенням особистості, що характеризується здатністю людини до ефективного спілкування в різних сферах діяльності, наявністю знань мовних і мовленнєвих норм, культурних особливостей, етикету, соціального досвіду й уміння використовувати ці знання відповідно до ситуації спілкування.

Іншомовна комунікативна компетентність передбачає здатність особистості сприймати і створювати іншомовні тексти відповідно до комунікативної задачі, яка включає ситуацію спілкування й комунікативний намір, тобто базується на аудіюванні, говорінні, читанні, письмі. Мовна (лінгвістична) компетентність передбачає знання системи мови й правил її функціонування при іншомовній комунікації, вона є інтегративною і включає лексичну, граматичну, фонологічну, орфографічну компетентності. Соціокультурна компетентність поєднує країнознавчу й лінгвокраїнознавчу компетентності. Зазначене регламентує зміст навчального процесу студентів з вивчення іноземної мови у вузі для професійної діяльності як перекладачів.

Оскільки засобом трансформації будь-якого знання є освіта, то педагогічний аспект, що забезпечує підготовку фахівців для всіх напрямків життєдіяльності суспільства, стосовно навчання іноземних мов, формування іншомовної комунікативної компетентності, розвитку навичок перекладу для опанування професійних текстів і участі в іншомовному професійному дискурсі набирає особливого значення, адже інноваційний розвиток освіти визнається соціально-орієнтованим процесом. Автори "The Open Book of Social Innovation" указують, що соціальний характер інноваційного розвитку освіти визначається його спрямованістю на розв'язання соціальних проблем, відповідністю соціальним потребам і мотивам суспільного розвитку [5]. Важливість іншомовної професійної комунікації (незалежність від «чужого» перекладу) дозволяє і викладачам вузу отримувати сучасні професійні знання, сформовані світовою педагогічною спільнотою, наприклад, орієнтувати власну педагогічну діяльність на «Тренди освітніх технологій 2015 року» [6].

І. Дроздова визначила такі компоненти мовного професійного спілкування: особистісний чинник у професійному спілкуванні; мова як засіб професійного спілкування, формування і розвитку професійного мовлення; текст або дискурс як мовне втілення інформації під час професійного спілкування. На цій основі нею зазначено, що зв'язок між способами організації дискурсу і здібностями особистості організувати професійний дискурс є взаємообумовленим: якщо за вихідне взяти дискурсні здібності особистості, то можна прогнозувати породження особистістю певного дискурсу за професійним спілкуванням, у тому числі й іноземною мовою [7]. Вважаємо цю тезу важливою для організації навчання студентів іноземних мов, особливо їх мотивації, адже іноземна мова набуває в такому ракурсі функції ефективного ресурсу успішної професійної діяльності. Такого підходу дотримується й Р. Безлюдний, зазначаючи, що навчання іноземної

мови має носити як комунікативно-орієнтований, так і професійно-орієнтований характер [8].

Оскільки вивчення іноземної мови для професійної діяльності – також особистісна потреба, а успішність іншомовної комунікативної компетентності забезпечується умінням реалізувати мовний намір у професійному дискурсі, що залежить від ступеня володіння одиницями мови, уміння вживати їх у конкретних професійних дискурсах, то в процесі навчання студентів мають домінувати (спільно з традиційними) інноваційні ефективні методи навчання, у тому числі й перекладу, які ґрунтуються на взаємодії.

Взаємодія визначається основою сучасних інтерактивних навчальних технологій, які передбачають суб'єктну активність, що виявляється у співробітництві під час проведення ділових і рольових ігор, у роботі в групах, у проектах. Ми адаптували схему педагогічної взаємодії, що ілюструє суб'єкт-суб'єктну взаємодію [9], до процесу взаємодії в навчанні студентів-філологів і формування іншомовної комунікативної компетентності та навичок перекладу: $S1 \leftrightarrow S2$, де $S1$ – викладач іноземної мови і $S2$ – студент – утворюють загальний сукупний результат взаємодії SZ . За умови, що цей процес ґрунтується на взаємодії студентів при вивченні іноземної мови між собою, схема педагогічної взаємодії набуває такого виду: $S1 - \text{викладач іноземної мови} \leftrightarrow S2 + S3 + S4 + \dots + S_n - \text{студенти-філологи} = SZ - \text{сукупний результат навчальної діяльності з опанування професійної іншомовної лексики й навичок перекладу професійних текстів, створення навчальних професійних дискурсів}$.

Оскільки взаємодія в навчанні ґрунтується на діяльнісному, особистісно орієнтованому, культуровідповідному, проблемно-рефлексивному підходах, доцільність яких підтверджена сучасною нормативною базою вищої освіти, то формування іншомовної комунікативної компетентності студентів-філологів і навичок перекладу у такому аспекті вважаємо ефективним, адже в основі навчання – створення моделей майбутньої професійної діяльності студентів та задоволення їхніх особистісних освітніх запитів.

Література

1. Бюлетень бюро інформації Ради Європи в Україні – 2002. – № 9.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К.: Ленвіт, 2003. – 261 с.
3. Чарнецькі К. Психологія професійного розвитку особистості: Автореф. дис. докт. псих. наук /19.00.07. – К, 1999. – 48 с.
4. Кричевский В. Профессиональная деятельность директора общеобразовательной школы как объект междисциплинарного исследования. Автореф. дис... д-ра пед.

наук. – СПб., 1993. – 65 с. 5. Murray R., Caulier-Grice J., Mulgan G. The Open Book of Social Innovation /Robin Murray, Julie Caulier-Grice, Geoff Mulgan. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nesta.org.uk/sites/default/files/the_open_book_of_social_innovation. 6. Тренди освітніх технологій 2015 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inc.com/aaron-skonnard/5-top-trends-in-education-technology-2015.html>. 7. Дроздова І. Професійний дискурс і мовна особистість студента ВНЗ нефілологічного профілю/ І. Дроздова // Вісник Львів. ун-ту. Серія філол. – 2010. – Вип. 50. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://philology.lnu.edu.ua/visnyk/50_2010/50. 8. Безлюдний Р. До проблеми навчання читанню й перекладу професійно-орієнтованого тексту на заняттях англійської мови у ВНЗ /Р. Безлюдних // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – Випуск 46. – 2013. – С. 70-75. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.udpu.org.ua/wp-content/uploads/2013/12/Visnuk-46>. 9. Зимняя И. Педагогическая психология / И. Зимняя – М.: Логос, 2005. – 384 с.

Алла Сітко, Олена Скавронська
м. Київ, Україна

Етномовний компонент українських народних казок як проблема перекладу

Твердження про існування своєрідного мовного світогляду, яке було сформульоване лінгвістичною філософією та обґрунтовано етнопсихологами й етнолінгвістами, викликало крайню необхідність у вивченні своєрідного значення мови в процесі створення мовної картини світу та формування етномовної семантики. Цьому сприяв і антропоцентризм нової низки когнітивних досліджень мови кінця ХХ століття, коли відбулася переорієнтація наукових досліджень з об'єкта пізнання на суб'єкт, з мікроєдиниць, які здебільшого вивчалися окремо, на макроєдиниці, для яких характерно високий рівень складності. Таким чином, виникла можливість опрацювати систему етномовних методів до перекладу народної казки, наголошуючи на її образних, лінгвостилістичних, структурно-конотативних, емоційно-експресивних, ритмомелодійних, композиційно-жанрових та інтонаційно-синтаксичних особливостях.

Лінгвісти мають різні погляди стосовно національно-специфічної лексики, оскільки визначається ступінь впливу національно-культурного компонента на конотативне значення слова, з'ясовується його естетична функція та семантика слова, а також специфіка відзеркалення культурних явищ у мові. Детальне дослідження національно-

культурного компонента проводять на основі матеріалів різномовних перекладів (Н.І. Кушина) та в художньому тексті [1; 3].

Для етнеми, як семіотичної одиниці, характерні три типи відношень, до складу яких відносять мовний знак, і тому розрізняють такі значення етномовної одиниці:

- внутрішньолінгвальні значення структурно-конотативних етнем, які виражають специфіку міжзнакових відношень;
- когнітивні (конотативні та денотативні) значення етнолексики й етнофразеології;
- етнопрагмеми [2, с. 50].

Етномовна семантика урізноманітнюється денотативними, конотативними та контекстуальними ознаками слова. Вона проявляється в морфологічній структурі та синтаксичній сполучуваності слова, відтворюється в різних випадках слововживання і стилістичних відтінках, а також чинить вплив на суцільний макроконтекст казки, додаючи до художнього тексту яскраво виражений національно-казковий колорит.

Розглядаючи поняття етномовного компонента, варто зазначити, що казка – це епічний фольклорний твір, який бере початок від народних переказів і розповідає про фантастичні події та персонажі, наприклад, фей, гномів, велетнів і т.п. Казка є одним із головних жанрів народної творчості, переважно прозаїчний твір чарівного, пригодницького або побутового характеру, який розповідає про вигадані легендарні події.

Національно-культурний компонент виявляється в ознаках, спричинених особливостями життя етнічної групи – носія мови, а також в ознаках, зумовлених різним сприйняттям дійсності представниками різноманітних народів. Національний менталітет стає підґрунтям національно-культурного компоненту – своєрідний, притаманний певному етносу спосіб сприйняття та пізнання світу, усвідомлення спільного походження, духовних і матеріальних цінностей, вірувань, звичаїв і традицій порівняно з іншими етнічними групами [3, с. 74].

Національна специфіка мови української народної казки проявляється через низку слів, які містять національно-культурний компонент, що відображають особливості духовної і матеріальної культури українського етносу. У сюжеті української народної казки значна увага приділяється сфері сільського життя. Як ілюструє наступний приклад, князі та царі часто живуть у хаті: *Королівська дочка визирає з хати; цар прийняв його в свою хату* [4, с. 67].

Для царя важливо знати, чи стануть його сини добрими господарями. На запитання батька: *«Сину мій любий, щоб із цих трьох*

дубів було?», син відповідає: «А що ж, батечку? Була б із них добра комора, а якби попилять, то гарні дошки були б. – Ну, синку, ти будеш хорошиий хазяїн» [5, с. 23].

У мові казки наявні всі атрибути, характерні для української культури та побуту: сизопері голуби на весільному святкуванні; калинова сопілка, яка «за допомогою слів» розчулює до глибини душі; бандура, гра на якій спонукає навіть лисичку вийти з нори, навіть образи «злотворців» зображені в народному стилі.

Так, наприклад, у російській казці змії є завжди багатоголовою істотою, що не володіє зброєю та не користується нею в бою, але в українських народних казках «у змія меч на три сажні залізний чи стальний, як ударить він Чабанця ним, так меч на шматки і розкочивсь; змії так і летить, тільки уси покручує; а змії той проклятий да перекинувся парубком, таким хорошим, що й надивитися на нього не можна і очей відвести не можна; зміївни хустки гаптують, а стара змія на печі лежить; зміївни посідали втрьох на печі та й радяться, як би царевича звести» [4, с. 12].

Отже, для лексичного наповнення казки характерно вживання традиційних українських казкових зворотів, лексичних та синтаксичних повторів, слів-атрибутивів на позначення українського побуту, звичаїв та обрядів, які вважаються головними засобами відтворення національного забарвлення та становлять цікавий матеріал для вивчення функціонування національно-культурного компонента. Слова із національно-культурним компонентом у своєму складі та значення яких зумовлюється національною специфікою, поділяють на різні окремі лексичні групи, такі як етнокультурознавча, безеквівалентна, лінгвокультурологічна, народознавча, українознавча, національно-специфічна, реалії, національно-маркована лексика.

Таким чином, поняття етномовного компоненту народної казки включає в себе загальну структуру її композиції, ритмічні та інтонаційні моделі, а також своєрідні традиційні початкові, медіальні й кінцеві формули, специфічні повтори, особливо пісенні. Сюди також належать слова-реалії, національно забарвлена просторічна й діалектна лексика, фразеологічні вирази, імена казкових персонажів, прислів'я та приказки, специфічні стилістичні засоби такі як порівняння, епітети, гіперболи, метафори, а також засоби відтворення елементів фантастики казкових сюжетів і художніх образів. До складу етномовного компонента входять своєрідні структурно-конотативні етнеми із внутрішньолінгвальним значенням та етнопрагмеми [3, с. 25].

Під час перекладу творів народної творчості виникає гостра проблема відтворення етномовного компонента вихідного тексту, де

відсутні несуттєві або випадкові елементи, а винятково такі компоненти, які є відповідними для соціальної психології народу. Оскільки казки вважаються складовою культури народу, вони відображають особливості його світогляду, інтелекту, філософських, соціальних та моральних концепцій, художні смаки. Саме тому етномовний компонент у такого роду творах має основне смислове навантаження, і перекладач не повинен знехтувати ним. Особливо це питання стосується народної казки, де можна спостерігати зіткнення різних світів, а саме: реального та фантастичного у різних часових і просторових вимірах, різноманітних культур, самобутніх мовних картин світу, за умов як первинного, так і вторинного його моделювання при відтворенні суспільного життя народу в художніх образах. У цьому випадку етномовний компонент є невід'ємною складовою частиною змісту казки, відображаючи додаткові фонові семи, такі як «фольклорні», «чарівно-фантастичні», «казкові», і здійснюючи значний вплив на формування її емоційно-експресивного контексту, прагматичного потенціалу та здійснення самого комунікативного впливу на читача [3, с. 245].

Зважаючи на те, що прагматичний аспект адекватності перекладу зумовлено обов'язковим відтворенням національно-казкового забарвлення, важливо передати етномовний макрокомпонент української народної казки як вагомий чинник її прагматики у процесі перекладу. Однак, ця проблема набуває більших обертів через недостатню популярність народної казки у сучасному фольклорному англomовному світі, в якому читач віддає перевагу літературній казці.

При спробі перетворити етномовні образи казкового світу з однієї мовної системи в іншу необхідно враховувати не лише специфіку жанру та літературні традиції, а також етномовну комунікативну компетенцію адресата. Оскільки, намагаючись відтворити етномовні образи народної казки у процесі перекладу, виникає загроза порушити норми її мовної природи, її доступність для естетичного сприйняття іншомовного отримувача інформації, зокрема представників дитячої читацької аудиторії, які не мають достатньо базових знань про культуру того народу, мовою якої написаний оригінал.

Існують різноманітні лінгвоетнічні перепони при спробі відтворити семантику етномовного компонента казки, і тому важливо подолати їх компенсуванням різного рівня «сміслових втрат» чи хоча б мінімізувати відмінності етномовної компетенції різномовних учасників комунікації, а саме, етномовних контекстів і компонентів тексту оригіналу та перекладу. Як наслідок, виникає необхідність відображення етномовної семантики при перекладі та закріпленні в

лексикографії лінгво-етнічної інформації (культурно-історичної, актуально-поняттєвої, конкретно-ситуативної), що відіграє надзвичайно важливу роль для дослідження мови, правильного сприйняття та адекватного розуміння тексту, стилістики та порівняльної типології, для теорії і практики перекладу.

Отже, вивчення етномовного компонента у перекладознавчому аспекті надає перекладачам можливість виявити «точки розбіжностей» реакцій носіїв мови-джерела та мови-реципієнта, що були зумовлені лінгвоетнічними чинниками. Такого роду розбіжності можливо усунути при перекладі за допомогою адекватних заміни і прагматичної адаптації менш відповідних або неперекладних етнем. Етномовний компонент казки є невід'ємною складовою її змісту, що відображає другорядні фонові семи та має вагоме значення у створенні її емоційно-експресивного контексту, прагматичного потенціалу та здійснення комунікативного впливу на реципієнта.

Література

1. Кушина Н.І. Відтворення етномовного компонента українських народних казок в англomовних перекладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук за спеціальністю 10.02.16. «Перекладознавство» / Н.І. Кушина. – Київ: Нац. ун-т ім. Т.Шевченка, 1998. – 17 с.
2. Мосьпан Н.В. Семіолінгвістичний аспект українських перекладів казок / Н.В. Мосьпан. – К.: Освіта України, 2011. – 279 с.
3. Егорова О.А. Традиционные формулы как явление народной культуры : на материале русской и английской фольклорной сказки: Дис. ... канд. культурол. наук по специальности 24.00.01. «Теория и история культуры» / О.А. Егорова. – Москва, 2002. – 259 с.
4. Українські народні казки / Уклад. М.К. Дмитренко. – К.: Веселка, 1989. – 412 с.
5. Казки українською мовою / Уклад. Т. Каушак. – 2006. – 40 с.: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kazky.org.ua/zbirky/ukrajinsjki-narodni-kazky>.

Тетяна Смірнова

м. Київ, Україна

Переклад метафори у науково-технічній літературі (на матеріалі текстів транспортної галузі)

Зважаючи на інформаційне суспільство, в якому ми живемо, лексичний склад будь-якої мови зазнає значних змін. Швидкий розвиток техніки зумовлює появу численних лексичних одиниць у транспортній галузі. Нові лексеми є наслідком винайдення нових транспортних засобів, процесів урегулювання перевезень, появи вдосконалених та оновлених систем управління транспортними засобами.

Англійська транспортна термінологія є досить динамічною системою, яка постійно поповнюється новими одиницями, в той час як українська транспортна термінологічна система все ще знаходиться на етапі становлення. Транспортна термінологія української мови досить молода, що зумовлено екстралінгвістичними чинниками, в першу чергу так склалося історично, що використовувалися російськомовні термінології галузей науки та техніки. Лише після здобуття незалежності Україна почала створювати власні термінології. Подекуди вони не є досконалими, оскільки були просто кальковані з російських термінів, при цьому не відображають усієї суті поняття, але є зрозумілими україномовним реципієнтам.

Номінативні процеси та розвиток вторинної номінації є важливою складовою сучасних мовознавчих студій. Завдяки теорії номінації можна виявити механізми, які лежать в основі отримання поняттями та предметами імен. Номінація в різних проявах перебувала в полі зору багатьох провідних лінгвістів (Н.Д. Арутюнова, Ю.Д. Апресян, В.Г. Гак, О. . Кубрякова, В.М. Телія, М.Е. Рут та ін.) [1].

Актуальність цієї статті полягає в тому, що номінації транспортних термінів англійської мови потребують детального вивчення з метою виявлення засобів вираження номінацій та способів їх відтворення українською мовою.

Метою статті є розгляд номінацій транспортної термінології, виражених метафорою, та віднайдення способів їх перекладу українською мовою. У статті реалізуються такі завдання: дослідити номінативні моделі на прикладі транспортної термінології, окреслити основні шляхи перекладу метафоричних термінів.

Значна частина технічних термінів являє собою вербалізований результат когнітивної діяльності фахівців транспорту на основі семантичного переосмислення на базі вже існуючих номінативних одиниць загальноживаної мови, серед яких значне місце займають метафоричні перенесення.

Метафори – це перенесення назви з одного предмета, явища, ознаки, дії на інший на основі подібності між ними. Перенос знань з однієї змістовної області в іншу лежить в основі смислової подібності, яка, на думку прихильників когнітивного підходу, відіграє головну роль у наших повсякденних семантичних висновках, і з цієї точки зору метафора – це прояв аналогових можливостей людського мислення, їх мовне відображення. Якщо виходити з даних міркувань, то ми можемо сказати, що більшість предметів і явищ, присутніх у технічній картині світу набуває на ментальному рівні знакову співвіднесеність з іншими предметами і явищами [2, с. 130].

Важливість прообразної, моделюючої ролі метафори, що дає поштовх розвитку думки і наводить дослідника на нові аналогії, відзначається багатьма дослідниками галузевих термінології і визнається факт наявності великої кількості метафоричних найменувань у науці. Досліджувана нами підмова транспорту дозволяє стверджувати, що метафора є невід'ємною частиною номінації технічних артефактів. Більш того, метафорична номінація артефактів, створюючи фрагменти технічної мовної картини, заповнює весь простір, охоплюючи всі об'єкти навколишньої технічної реальності.

Як результат активного розвитку термінологічної лексики, обумовленого прискореними темпами розвитку науки у ХХ ст., у рамках англійської мови є значний прошарок спеціальної лексики – поширені системи наукової термінології. Аналіз сучасної англійської термінології показує, що серед продуктивних термінотвірних засобів значне місце посідає метафора, яка надає науковій термінології яскравої образності.

Проблему принципів осягнення світу науки й техніки за допомогою метафори досліджено у працях багатьох вчених (Л. Ліпіліної, О.А. Лисенка, М.М. Бондарчука, І.В. Волкової, С.М. Дорошенка та ін.), але метафору в термінології транспорту ще недостатньо досліджено.

Причиною виникнення технічної метафори є «прагнення» точності, жорсткості та певного мовного аскетизму при номінуванні деталей і процесів у галузі транспорту. Отже, наукова метафора – це слово чи словосполучення, що вживають у переносному значенні для називання якогось поняття в науковій термінології за подібністю певних ознак. Метафора в наукових текстах виконує номінативну, інформативну, текстотвірну, пояснювальну, емоційно-оцінну функції. Вони перебувають у тісному взаємозв'язку. Широке використання наукової метафори у галузевих терміносистемах є виправданим і необхідним, що підкреслює роль аналізованого явища і у сфері транспорту.

Проблему перекладу метафоричних термінів досліджували такі вчені: Л. Алексеева, В. Виноградов, С. Гусев, Г. Дядюра, В. Карабан, Н. Родзевич та ін. Труднощі перекладу метафор пов'язані з необхідністю знання реалій країни, із мови якої робиться переклад.

У слід за дослідницею Г. М. Дядюрою [3] ми виокремлюємо такі метафори-терміни:

1) **номінативні** – терміни, утворені шляхом образного переосмислення загальноживаних слів (skin – обшивка фюзеляжу ліката, tail – хвостове оперення, хвостовий стабілізатор);

2) **когнітивні** – метафори, які характеризують явище не за зовнішніми ознаками, а за внутрішньою сутністю, за подібністю

процесів (maintenance base – база технічного обслуговування);

3) **образні** – метафори, які ґрунтуються на простих аналогіях, в основі яких лежить зіставлення наукових понять зі звичайними речами (nose wheel – носове колесо (шасі), blade – лопать (повітряного гвинта);

4) **концептуальні** – різновид номінативних метафор, які охоплюють терміни, утворені шляхом переосмислення термінів інших галузей знання; явище, яке формується не в мові, а в мисленні (winglet – аеродинамічна закінцівка крила, power plant – силова установка);

5) **безаналогійні** – образні одиниці наукового стилю, створені без участі аналогії (roll – крен, amphibian – гідролітак).

Отже, узагальнюючи зазначене вище, варто відзначити, що метафоричні терміни, які утворилися шляхом метафоричного перенесення, тобто перенесення назви з одного предмета на інший на основі подібності, становлять для перекладача певну складність. Оскільки в мові перекладу метафоричні терміни часто не мають усталених лексичних еквівалентів, то вони виступають фактично семантичним новоутворенням [4].

Для перекладу нашої добірки найчастіше використовувалися такі прийоми перекладу:

переклад зі збереженням образності;

переклад зі зміною образності;

переклад без збереження образності.

Розглянемо докладніше кожний із зазначених прийомів.

Переклад зі збереженням образності полягає у пошуку еквівалентної відповідності (pier finger – посадкова галерея, net – мережа, wing – крило), калькування (lifting force – підймальна сила). Ці два прийоми перекладу повністю відтворюють метафору. Крім того, застосовується трансформаційний переклад, а саме: додавання або опущення (widebody fleet – парк широко фюзеляжних літаків, special care – особливі умови перевезення, landing field – аеродром), та структурне перетворення (flight range – дальність польоту, flight interface – зона відльоту) [5].

Переклад зі зміною образності передбачає пошук варіантної відповідності (gate – посадкові ворота, shell – обшивка), яка може супроводжуватися додаванням (hub – вузловий аеропорт) чи опущенням (green light – дозвіл, fuel farm – паливосховище) та структурним перетворенням (take-off clearance – дозвіл на зліт, capacity – пропускна спроможність аеропорту) [5], а також може подаватися роз'яснення терміна в дужках.

У випадку, коли метафора перекладається не метафорою, тобто здійснюється **переклад без збереження образності**, застосовуються

пошук відповідності, яка, очевидно, може мати відмінності у структурі від вихідної одиниці (runway crown – вершина ЗПС, bottle neck – вузька зона, sock – кран), описовий переклад (hot and high – за умов високої температури та на великій висоті) і транскодування [5].

За В.І. Карабаном [6] транскодування є прийомом перекладу, під час якого звукова та/або графічна форма слова вихідної мови повністю або частково передається засобами абетки мови перекладу. При цьому він виділяє чотири види транскодування:

1) транскрибування – передача літерами мови перекладу звукової форми слова вихідної мови (gate – гейт);

2) транслітерування – форма слова вихідної мови передається так, як би вона читалася латиною (spoiler – спойлер, monitor – монітор);

3) змішане транскодування – переважне застосування транскрибування з елементами транслітерування (interface – інтерфейс);

4) адаптивне транскодування – форма слова вихідної мови певним чином адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу (Airbus – Аеробус, stealth – стелт, aeolipile – аеоліпіл).

Отже, незалежно від ступеня володіння перекладачем обома мовами, об'єму його фонових знань, він так чи інакше зустрінеться з неочікуваним у тексті оригіналу, що може бути лінгвістичними чи екстралінгвістичними реаліями. Враховуючи це, перекладачеві потрібно знати і вміти користуватися (окрім словників) різними енциклопедичними довідниками, а також поширеною у всьому світі мережею Інтернет.

Література

1. Аладько Д.О. Типологія номінацій кризь призму найменувань посуду в англійській та українській мовах [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2013_4_51.
2. Кубрякова Е.С. Номинативный аспект речевой деятельности / Елена Самойловна Кубрякова. – М. : Наука, 1986. – 158 с.
3. Дядюра Г.М. Функціональні параметри образності в науковому стилі (на матеріалі текстів природничих та технічних наук): автореф. дис.... канд. філол. наук / Г.М. Дядюра. – К., 2001. – 22 с.
4. Кричевська Л.А. Особливості перекладу концептуальної метафори в кліше англomовного наукового тексту [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_36_101.
5. Баранцев К.Т. Англо-український фразеологічний словник / Костянтин Тимофійович Баранцев. – К.: Знання, 2005. – 1056 с.
6. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Ч. 1 / В.І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2001. – 303 с.

Метафора в художніх текстах: особливості перекладу

Метафоричність є однією з найпоширеніших форм творення реальності в художній літературі і, разом з тим, найбільш складною для перекладу. Тож цілком виправдано особливості перекладу метафор були і залишаються на вістрі лінгвістичного дискурсу. Але особливої актуальності проблема перекладу метафор набула із розширенням міжнаціональних комунікацій, утвердженням у літературі постмодерністських цінностей.

Про актуальність теми художнього перекладу говорить і той факт, що нею опікувалися такі видатні лінгвісти, перекладознавці як Ю. Апресян, І. Арнольд, Н. Арутюнова, Л. Бархударов, А. Вежицька, Ю. Зацний, Р. Зорівчак, В. Карабан, В. Комісаров, Г. Кочур, В. Телія, С. Тер-Минасова, А. Федоров та інші.

Однак, навіть зважаючи на фундаментальність досліджень проблем художнього перекладу, говорити про вичерпаність теми не доводиться. На наш погляд, потребує деталізації такий прикладний аспект проблеми художнього перекладу як передача образності, емоційного наповнення метафори, асоціативності. Наразі запропоноване нами дослідження має на меті добором ілюстративного матеріалу висвітлити продуктивні прийоми передачі в художньому перекладі конотативного поля метафори, вирізняючи при цьому емотивність та асоціативність як ключові чинники впливу на реципієнта.

Нехтування передачею конотації як незначущої складової метафори, зосередження на семантиці, когнітивності веде до втрати художньої цінності перекладу. В метафорі відбивається спосіб авторського сприйняття дійсності, архітектоніка якого не вичерпується лише сферою свідомого, раціонального, а й торкається глибинних феноменів психіки. Завдання перекладача полягає у передачі інтенцій автора, колориту однієї мови маркерами іншої. Конотація доповнює семантику емоційністю, асоціативністю в суттєвому. Відтак і основні труднощі в перекладі метафор становить не відтворення семантичної чи когнітивної сфери її ужитку в першотворі, а саме передача конотативного потенціалу, вибору найбільш контекстуально відповідної метафори за емоційністю та асоціативністю з мови перекладу. Різні мови мають різні можливості метафоричного творення. За загальним визнанням, українська мова більш спроможна передавати емоційно-чуттєве сприйняття дійсності порівняно з мовами на засадах

раціонально-когнітивного світосприйняття, притаманного народам Західної Європи. Важко уявити англомовний еквівалент за емоційним, асоціативним багатством проникливих авторських метафор Т. Шевченка, - «Вітер з гаєм розмовляє, Шепче з осокою...», «За сонцем хмаронька пливе, Червоні поли розстилає», - навіть при всьому тому, що англійська мова за насиченістю метафорами є співмірною з українською.

Оказіональні поетичні метафори не піддаються формалізації, строгій визначеності, тож за перекладом марно звертатися до словникового ресурсу. Перекладач має ідентифікувати метафору в культурних вимірах оригіналу, творчо переосмислити її та відтворити якомога повніше семантику, конотацію засобами мови перекладу, уникаючи хибних емоцій, асоціацій реципієнта. За образним висловом Т. Некряч, перекладач має «з легкістю фокусника володіти всіма прийомами, що дозволяють знайти єдині вірні - ніжні, хвилюючі, захоплюючі чи гнівні - слова, які роблять поезію поезією. Оволодіти мовою поетичних асоціацій, витонченою системою метафоричного мислення, проникнути у внутрішній смисл слів, зрозуміти значення форми - все це ... необхідно, аби відтворити рядки, які припали до душі» [3, с. 123].

В окремих випадках задля вірної передачі метафорики, збереження образності, уникнення хибних асоціацій, забезпечення відповідних емоційних реакцій у реципієнтів перекладач мусить вдаватися до доповнень та заміщень. Наприклад, задля посилення емоційності, однозначності осмислення фразеологізму *die Augen schliessen* в значенні *померти* при перекладі доповнюється словом *навіки*, оскільки в українській мовній культурі вираз *заплющити очі* можна тлумачити як *навмисне не помічати чого-небудь, не звертати уваги на щось* (Я. Іваннікова). Назагал переклад авторських поетичних метафор лежить цілком в площині фаховості, таланту перекладача.

Дещо полегшеним бачиться переклад стійких метафоричних словосполучень, певна частина яких в англійській та українській (не кажучи уже про споріднені з нею російську, білоруську) мовах збігається як семантично, так і за конотативним потенціалом. Наприклад, вирази: українською *ле як із відра*, російською *лет как из ведра*, білоруською *лье як з вядра*, чи англійське *time is money* та українське *час-гроші*.

Однак такий збіг є скоріше винятком, ніж правилом. В більшості випадків доводиться відшукувати компромісні відповідники за конотативним забарвленням: позитивним, негативним, нейтральним зі збереженням семантики, номінації. Задля позначення послаблення вимог щодо збереження образності метафори пропонуються терміни: «аналог», «контекстуальна заміна» (Я. Рецкер); «частковий еквівалент»,

«обертональність» (О. Кунін); «онтологічна відносність», «епістемологічний холізм» (У. Куайн). Але в усіх випадках, щоб віднайти близький метафоричний відповідник за емоційним впливом та асоціативністю перекладач має знатися на культурі, фольклорі, історії народу – як носія мови оригіналу, так і мови перекладу. У цьому зв'язку видаються цікавими наступні спостереження швейцарського теоретика перекладу Ф. Гюттінгера: «Одной из своеобразных черт англичан является их пристрастие к чаю, и это пристрастие отразилось в различных оборотах речи. Где мы сказали бы: «Это не по мне», англичанин говорит: “It isn't my cup of tea” (буквально «это не моя чашка чая» - А. Ф.), а то, что мы называем «бурей в стакане воды», по-английски будет “a storm in a tea-cup” (а в Соединенных Штатах — “a tempest in a tea-pot”) — «буря в чашке чая»...” [4, с. 188]. Так само англійське стійке словосполучення *kill the goose that lays the golden eggs* українською уже перетворюється у *вбити курку, яка несе золоті яйця*, оскільки в англійській культурі більше в пошані є гусак. У наведених прикладах маємо достатньо повне відтворення конотативного наповнення метафор у мовах оригіналу та перекладу.

Однак така близькість далеко не завжди досягається. Наприклад, англійський метафоричний вираз *it rains cats and dogs* за образно-асоціативним уявленням не збігається з українським *лє як із відра*. Наразі вдаватися до дослівного перекладу не є доцільним, позаяк маємо несполучуваність слів, вдаватися до описового перекладу - недоречно, позаяк у метафорі алегоричний смисл панує над прямим значенням. Тож є сенс прагнути не до еквівалентності, а формувати індивідуально-авторський художній простір в душі національно-культурних традицій, визначатися із можливо допустимими контекстуально фразеологізмами мови перекладу зі збереженням оригінального емоційного забарвлення та асоціативності. Наприклад, відповідниками фразеологічних виразів *a dead dog* або *milksop*, які в англійській культурі мають глузливе, негативне конотативне забарвлення як оцінка легкодухої, нікчемної, безвольної людини, в українському варіанті є - *ні риба, ні м'ясо* або *ганчірка*. Так само *like a cat in a strange garret* в англійській культурі означає почуватися некомфортно, має нейтральне емоційне забарвлення - в українському ж варіанті аналогом може бути *не у своїй тарілці*. Перекладач, вдаючись до доместикації, дбає не лише про збереження авторських інтенцій, а й творить власну чуттєву картину світу, суб'єктивну реальність національними маркерами. Проте чи існує межа доместикації, а, якщо так, то де вона пролягає? Однозначної відповіді немає. Достеменним є лише факт, що постмодерністська методологія, за Р. Бартом, відстоює

паритетність автора та перекладача у творенні реальності в національно-культурному забарвленні.

Виходячи із загальновідомого філософського положення про діалектичну єдність мови та мислення, мови та культури, автор неминує, свідомо чи несвідомо, вкладає в метафору власні асоціативність та емоційно-оціночне ставлення до дійсності. Але ця екзистенційність, суб'єктивність в баченні зв'язків між реаліями культур у мисленні автора не є доступною для розуміння іншими, а отже не може бути і точної передачі у перекладі авторських інтенцій, закладених у творі, як і не може бути відтворення культурної автентичності оригіналу. Тож перекладач, доместикуючи першотвір, реалізує власну езистенційність, асоціативність мислення в мові перекладу. Згадаймо слова В. фон Гумбольдта про те, що жоден мовець не думає при проголошенні слова те ж саме, що й інший, і що це розходження поширюється як кола по воді на всю мову. Тому кожне розуміння одночасно є і нерозумінням, кожен збіг в думках і почуттях є одночасно і розбіжністю. Однак виникає питання, чи впливає з цього допустимість нічим не обмеженого суб'єктивізму перекладача в інтерпретації авторських інтенцій, і чи існує об'єктивна обумовленість метафоричних конотацій? Відповідь на це питання криється у словах М. Бердяєва, що «человеческие эмоции в значительной степени социально-объективированы, совсем не субъективны» [1, с. 167]. Тож маємо бути свідомими того, що конотація метафори не є лише суто суб'єктивним витвором, а має об'єктивну обумовленість національно-культурним контекстом. Йдеться про усталену суспільну інтерпретацію, асоціативність, яку набула метафора в національній культурі. Скажімо, фразеологізми *like a dog with two tails*, *контати яму іншому*, *бити байдики* об'єктивно у суспільній свідомості обох націй закарбувалися негативною конотацією, тож суб'єктивне сприйняття не може набути іншого, окрім негативного емоційного забарвлення. І, навпаки, скажімо, образність виразів *empty the bag*, *хоч до рани прикладай*, кожен з яких у своїй культурі аж ніяк не може сприйматися інакше, ніж у позитивному сенсі. Наразі перед перекладачем постає надзвичайно складне завдання - віднайти соціокультурно-обумовлений відповідник метафори мови-оригіналу за емотивним та асоціативним значенням у мові перекладу. На досягнення цього методично нас наставляють слова В. фон Гумбольдта, що «следует сначала изучить народы в их своеобразии, изучить их деятельность и составные части их языков, затем, доверившись чувству, создать себе образ и уже потом, насколько это возможно, облечь его в слова» [2, с. 379].

Назагал в перекладі метафор чи інших тропів з однієї мови на іншу, можливо, є сенс не прагнути до досягнення еквівалентності в перекладі метафори, а вдатися до творення власного художнього виразу дійсності в дусі національно-культурних традицій. Глибока доместикація першотвору може надати перекладу художньої цінності, співмірної оригіналу. Наразі експансія постмодернізму у царину художнього перекладу спростовує саму ідею авторської недоторканності і схиляє чашу терезів на користь свободи інтерпретації, творення реальності.

Таким чином, художній переклад метафор бачиться не автономним лінгвістичним феноменом, а складовою національної культури. Образність, емоційність, асоціативність метафори панують над прямим значенням слів. Зіставний аналіз свідчить про велику ступінь еквівалентності стійких метафоричних словосполучень в українській та англійській мовах та відсутність еквівалентів авторським поетичним метафорам. Отже, видається за правомірне вдаватися до глибокої доместикації інокультурних маркерів. Міра доместикації метафоричності першотвору залежить від світоглядних установок перекладача та соціокультурних запитів суспільства.

Наразі постмодерністські зрушення в теорії художнього перекладу дають нам щоразу нові підстави для досліджень ужитку та перекладу як метафор, так і інших тропів, що визначає перспективність обраної нами теми дослідження.

Література

1. Бердяев Н. «Я и мир объектов...» // Хрестоматия по философии. Изд. второе, переработанное и дополненное – М.: «Проспект», 1998. – 576 с.
2. Гумбольдт В. Язык и философия культуры. – М.: Прогресс, 1985 – 452 с.
3. Некряч Т., Чала Ю. Через терні до зірок: труднощі перекладу художніх творів / Т.С. Некряч, Ю.П. Чала // навчальний посібник: для студентів перекладацьких факультетів вищих навчальних закладів. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2008. – 200 с.
4. Федоров А. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): Для институтов и факультетов иностр. языков. Учеб. пособие. – 5-е изд. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. – 416 с.

Відтворення категорій експресивності при перекладі (на матеріалі мультиплікаційного фільму «Посіпаки»)

Проблема експресивності мовних засобів привертала увагу дослідників вітчизняного та зарубіжного мовознавства протягом усього ХХ сторіччя. Починаючи з середини 50-х рр. ХХ століття починається вивчення експресивності мови і мовних творів. Постановка і вирішення проблеми, пов'язаної з дослідженням різних видів внутрішньої позамовної експресивності тексту та його відтворення у мові перекладу набуває значущості і сьогодні, особливо це стосується мультиплікаційного матеріалу і його перекладу, який в Україні почав активно розвиватися лише в останні роки.

Надаючи думкам мовну форму, автор повідомлення неминує виражає і своє ставлення до предмета або ситуації. Дуже часто таке ставлення є суб'єктивним. Тому експресія розглядається як виявлення індивідуальності мовця, що виявляється у почуттях, емоціях і оцінках суб'єкта. [5, с. 3].

Деякі дослідники вважають, що хоча категорія експресивності частково перетинається з такими лінгвістичними явищами як емоційність і авторська оцінка, – ці поняття є нетотожними в мові та мовленні. Таким чином, емоційність іманентно супроводжує експресивність у її широкому розумінні [2, с. 12]. Елементи теорії експресивності в лінгвістиці з'явилися наприкінці ХІХ ст. в роботах В.І. Шаховського та В.К. Харченка. Ці дослідники пов'язували експресивність з афективністю. [6; 7] Пізніше Л.М. Васильєв виділяв в якості додаткового компонента значення слова «побічний сенс», який відповідає сучасному уявленню про експресивність. Так, експресивність складає основну частину конотативного значення мовних одиниць, при цьому не маючи відношення до їх денотативного змісту [3, с. 3-9].

У сучасному мовознавстві виділяється два основні підходи до дослідження експресивності: функціонально-стилістичний або мовознавчий (І.В. Арнольд, Є.І. Галкіна-Федорук та ін.) і семантичний (Л.М. Васильєв, Н.А. Лук'янова, Т.В. Матвеева, В.М. Телія та ін.). Досить поширеною є думка, що експресивність, через розмитість кордонів її визначення, слід замінити більш чітко визначеною лінгвістичною категорією [2; 3; 4].

Згідно з класифікацією категорій експресивності, при перекладі мультфільму «Посіпаки» ми розглядали лексичні, фонетико-фонологічні та граматично-стилістичні категорії експресивності.

Фонетико-фонологічна експресивність – експресивність, засобами якої є фонетичні фігури, наприклад: алітерація, анафора і т.д.

Ще на початку мультфільму режисер готує глядача до сприймання картини, як карикатури та гумор подаючи загальновідому звукову заставку студії “Universal Pictures” не звичайною мелодією, а її імітацію голосами головних героїв картини – посіпак. Ономатопія використовується тут, як засіб експресивності, для налаштування глядача на необхідний лад, на початку перегляду. При дубляжі мультфільму перекладач зберігає оригінальний прийом, не вносячи в нього своїх корективів.

В основному мова посіпак ґрунтується на дитячому белькоті, просто через те, що він звучить мило: підвищені тони, прості склади з приголосних і голосних (“ba-na-na” – одне з найпопулярніших слів у лексиконі посіпак) і часта заміна звуків «б» і «п». У словнику мови посіпак можна побачити, як “hello” перетворюється на “bello”, “goodbye” в “roopaye”, а “apple” в “babble”. “Bee doo” (звук пожежної тривоги) перекладається як «вогонь» – в деяких випадках творці фільму вдаються до явища дитячої ономатопії. Немовлята замінюють складні для розуміння і вимови слова на те, як вони їх відчують, чують або бачать: «бі-бі» для автомобілів, «гав-гав» для собак і так далі.

Лексична експресивність – суб’єктивно-емоційне ставлення відправника, виражене лексичними засобами. Лексична експресивність у мультфільмі «Посіпаки» відображена, перш за все, у іменах персонажів. Для наділення посіпак людськими якостями, автор використовує для них звичайні американські імена (Dave, Karl, Mike, Norbert), при цьому звертається до стереотипних уявлень, щодо імен та їх використання.

“... *They go by many names: Dave, Karl, Poll, Mike...*

Oh, that one is Norbert he’s an idiot.” [8]

В англійському варіанті використовується повне ім’я *Norbert*, на ряду з іншими, які є скороченнями від повних імен. Це підкреслює абсурдність та привертання надмірної уваги, що зазвичай є ознакою недалекості. В українському варіанті перекладач не застосовує змін для підкреслення якостей персонажу через ім’я, але використовує модуляцію при перекладі англійського вульгаризму, щоб надати ситуації експресивності:

«*У них багато імен: Дейв, Карл, Пол, Майк...*

Цього звати Норберт. Він – недоумок.» [9]

Головний антагоніст мультфільму має ім'я “Scarlet Overkill”, яке також підібране не випадково. Ім'я Scarlet співзвучне з англійським словом “to scare” – лякати, залякувати, наводити жах. Для закріплення образу головної злодійки картини автор наділяє її гіперболічним прізвиськом Overkill. Ім'я злодійки в українському перекладі адаптоване. Overkill замінюється на українське: *Противсіх*. Для співзвучності прізвиськ перекладач залишає ту ж саму кількість складів, але застосовує модуляцію для розкриття ширших конотативних значень такої власної назви.

Впродовж усього мультфільму посіпаки розмовляють своєю унікальною мовою. Так глядачі з різних країн можуть почути слова, запозичені з відповідних мов, і це встановлює зв'язок між героями мультфільму і аудиторією. У сцені, де королева дарує одному із посіпак корону, вони дякують їй по-індонезійськи – *terima kasih*. Коли посіпаки говорять тост, вони вимовляють *Kampai!* – японську версію *Cheers!*. А рахують посіпаки корейською: *hana, dul, sae*.

Одним з основних граматичних (тобто реалізованих граматичними, в даному випадку морфологічними засобами) способів передачі (підвищення) експресивності є застосування в тексті перекладу афіксів. Серед інших граматичних засобів передачі ступеня експресивності при перекладі важливе місце займає так звана експресивна модальність. Щодо граматичного аспекту мови посіпак, у ній існує безліч фраз, які містять інверсію, або слова у ній розташовані абсолютно неправильно відносно граматики мови, з якої була запозичена більша частина фрази: “*Me want banana!*” (перекручене англійське “*I want banana*”) – «*Я хочу їсти!*»

У епізоді, коли посіпаки дивляться новини і диктор вперше згадує фестиваль Злодій-кон, для забезпечення експресивного ефекту використовуються односкладні, спонукальні речення, що надає повідомленню офіційного характеру і відносить його до реклами: “*Attend lectures from esteemed villains. Make contacts in the underworld community.*” [8]

При перекладі граматична форма зберігається, застосовується генералізація для деталізації повідомлення: «*Послухайте лекції найавторитетніших поганців. Заведіть знайомства у злочинному світі.*» [9]

У епізоді першої появи Скарлет Противсіх сценарист використовує тавтологію, для підкреслення необхідної риси характеру героїні: “*Evil. So evil!*” [8] В українському дубляжі використовується граматична заміна: прикметник замінюється іменником, тавтологія зберігається: «*Поганка. Конкретна поганка.*» [9]

Особливий інтерес становить стилістичний аспект передачі експресивності. Використання стилістичних прийомів автором англійського

тексту підвищує виразність першотвору і обумовлює необхідність для перекладача домогтися того ж ефекту засобами рідної мови.

Режисер яскраво описує та характеризує сім'ю Нельсонів, яких посіпаки зустрічають у епізоді, коли вони їдуть в Орландо. Усі сім'я Нельсонів у розмові використовує неформальні фрази, іноді сленг та зменшувано-пестливі слова та вирази:

- *Oh, Walter look, these adorable little freaks are going to Orlando too.*
- *Yeah, I see that! Hey, Walter Junior...*
- *What'd you say, we give this little fellows a ride?*
- *Yeah! New friends!*
- *All aboard on Nelson Express!*» [8]

Український дубляж відрізняється від оригіналу стилем, який є ще більш неформальним у дубляжі. Перекладач вдається до таких трансформацій, як модуляція та контекстуальна заміна:

- «– *Ou, Волтер, глянь: ці симпатні потвори теж зібралися в Орландо.*
- *Це ж треба take! Волтер Молодший...*
- *Що скажеш, підкинемо пацанчиків?*
- *Ура! Нові друзі!*
- *Завантажуйтесь у Нельсон Експрес!*» [9]

Слід звернути особливу увагу на мову Волтера Молодшого. Завдяки використанню героєм еліптичних конструкцій та неповних речень, що свідчить про маленький словарний запас, глядач може зробити висновок про його недалекість: *“What’s happening?”*; *“You, one-eyed sitting next to me!”*; *“Yeh!”*; *“Thanks, man!”* [8]

В українському варіанті перекладач застосовує схоже граматичне оформлення: *«Що новенького?»*; *«Одноокий – сядеш коло мене»*; *«Красно дякую!»*; *«Ти – пацан!»* [9]

Отже, дослідивши категорії експресивності, можна зробити висновок, що у різних мовах вони відображаються за допомогою різних фонетичних, лексичних, граматичних та стилістичних засобів. Таким чином, для збереження прагматичного значення повідомлення, при відтворенні їх у мові перекладу слід застосовувати перекладацькі трансформації.

Література

1. Амосова Н.Н. Слово и контекст / Н.Н. Амосова // Очерки по лексикологии, фразеологии, стилистике. Учен. зап. ЛГУ. Серия филол. – №243, вып.42. – Л., 1958,– С. 50-54.
2. Арнольд И.В. Интерпретация художественного текста: типы выдвижения и проблемы экспрессивности / И.В. Арнольд // Экспрессивные средства английского языка. – Л., 1975. – С.11-20.
3. Васильев Л.М. Стилистическое значение, экспрессивность и эмоциональность как категории семантики. –

В кн.: Проблемы функционирования языка и специфики речевых разновидностей. / Васильев Л.М. – Пермь, 1985. – С.3-9. 4. Галкина-Федорук Е.И. Об экспрессивности и эмоциональности в языке / Е.И. Галкина-Федорук // Сборник статей по языкознанию. – М., 1958. – С. 5-62. 5. Лукьянова Н.А. О соотношении понятий экспрессивность, эмоциональность, оценочность // Актуальные проблемы лексикологии и словообразования / Н.А. Лукьянова – Вып. V. – Новосибирск, 1976. – С.3-21. 6. Харченко В.К. Разграничение оценочности, образности, экспрессивности и эмоциональности в семантике слова / В.К. Харченко // РЯШ. – 1976. – №3. – С. 57. 7. Шаховский В.И. Проблема разграничения экспрессивности и эмотивности как семантической категории лингвостилистики // Проблемы семасиологии и лингвостилистики / В.И. Шаховский. – Вып.2. – Рязань: изд-во Рязанского педагогического ин-та, 1975. – С. 3-25. 8. <http://fs.to/video/cartoons/view/i4qC57ihgyGdG3VCYQhj7Rm?play&file=8781150> – “The Minions”. 9. <http://fs.to/video/cartoons/view/i4qC57ihgyGdG3VCYQhj7Rm?play&file=8781143>–«Посіпаки» Український дубляж.

Аліна Столярчук
м. Київ, Україна

Відтворення поетонімів у перекладі художньої літератури (на матеріалі твору Клайва Стейплза Льюїса «Хроніки Нарнії» та його перекладів)

У сучасній лінгвістиці динамічно розвивається наукове опрацювання особливостей організації ономастичного простору окремих художніх творів. Зростання зацікавлення власними назвами пояснюється тим, що їх вибір, використання та внутрішня форма належать до стрижневих елементів творчості письменника. Авторські оніми входять до складу чинників, які формують ідіостиль письменника, розкривають сутність персонажа, виступають базою для формування системи імпліцитних та експліцитних зв'язків між персонажами. У творі імена власні виконують важливу роль в утворенні семантичної композиції художнього тексту поряд з іншими стилістичними засобами.

Вирішення деяких питань відтворення онімної лексики запропоновано у працях Д.І. Єрмоловича, В.С. Виноградова, С. Влахова і С. Флоріна, М.К. Гарбовського, А.Г. Гудманяна, В.І. Карабана, Т.Р. Кияка, І.В. Корунця, Ю.А. Рилова та ін. Імена власні як явище художнього мовлення та частина авторського стилю письменника завжди привертала увагу українських та зарубіжних лінгвістів та перекладачів. Аналізу характеристичних імен присвячена робота

Е.Б. Магазаніка. З українських дослідників імен власних в художньому тексті назвемо М.В. Бережну, Ю.О. Карпенка, В.Н. Михайлова, Е.С. Отіна та В.М. Калінкіна.

Стилістичний ономастикон, як сфера інтерпретації і творчих перекладацьких рішень привертає увагу перекладознавців. Крім того, дослідження стилістичного ономастикону висвітлюють експресивний потенціал порівнюваних мов. Контекстуальний аналіз та лінгвістична кваліфікація художнього ономастикону К.С. Льюїса в мові оригіналу та мовах перекладу сприятиме вивченню особливостей відтворення авторського ідіостилу та ментальних механізмів онімного моделювання, увиразнюючи актуальність дослідження.

Метою наукової праці є комплексний аналіз особливостей перекладу з англійської мови українською імен персонажів фентезійного циклу «Хроніки Нарнії» К.С. Льюїса, що також передбачає лексико-семантичну та функціонально-стилістичну кваліфікацію художнього ономастикону автора.

Британський письменник К.С. Льюїс у своєму циклі «Хроніки Нарнії» створює цілісний образ можливого світу, який в онтологічному плані є фактом уявного буття, пов'язаним з псевдо-референційністю художнього тексту, де референція створюється самим текстом, хоча і може бути потенційно співвіднесеною з дійсністю. Фрагменти вигаданого фантастичного світу, що конструюються на ознаках реального світу, знаходять своє вербальне вираження на всіх рівнях художнього твору [1, с. 19], чим і створюється цілісність фантастичного образу.

Майже всі оніми К.С. Льюїса є промовистими, такими, що окрім стандартної для власних назв номінативної, дейктичної функції, виконують і функцію характеризуючу, надаючи читачеві певну додаткову, конотативну інформацію, що містить і вказівку на певні прикмети носія, і його оцінку [2, с. 115].

У «Хроніках Нарнії» К.С. Льюїс використовує різні розряди онімів, що створює дивовижний та цілком конкретний художній світ, сприяє розумінню естетичних ідей письменника: **антропоніми** (*Betty, Eustace Clarence Scrubb, Lord Octesian, Edmund Pevensie*), **топоніми** (*Lone Islands, England, Cair Paravel, Stone Table*), **гідроніми** (*River Shribble, Great Waterfall, Great River of Narnia, Ilkeen*), **зооніми** (*Strawberry, Mr. Beaver, Shift, Pattertwig*), **теоніми** (*Azaroath, Bacchus, Silenus*), **ідеоніми** (*“The Life and Letters of Silenus or Nymphs and Their Ways”*), **хропоніми** (*Christmas*), **хремапоніми** (*Turkish Delight*) та ін. Використання усіх розрядів онімів полегшує розуміння твору, «оскільки особливістю є індивідуалізація доквілля, на рівні мови ілюстрована власними назвами» [2, с. 6].

Ключову роль у побудові поетонімосфери світу «Хронік Нарнії» відіграють антропоніми, більшість яких узято з реального ономастикону чи створено за загальномовними моделями: *Edmund, Peter, Susan Pevensie, Lord Bern, Edith Jackle, Colin, Marjorie Preston, Anne Feathertone*.

Оніми, створені за типовими мовними моделями, не тільки дають юному читачеві відчуття справжності, допомагають йому повірити у створений світ та сприяють реалістичному, типовому зображенню персонажів, але й виступають вагомим засобом індивідуалізації літературних героїв.

Тварини і птахи, які в творі відіграють головні та другорядні ролі, теж отримують особові імена. Можна виділити такі прийоми творення імен, які використовує автор. Першу групу складають зооніми, побудовані шляхом переходу загальної назви у власну: *the Wolf, the Robin, the Beavers, Mrs. Beaver, the Lion, the Fox*. Як правило, автор створює зоонім, змінюючи графічне та правописне оформлення апелятива – загальна назва тварини чи птаха втрачає артикль і набуває великої літери (*a beaver – the Beaver – Mr. Beaver, a robin – the Robin, a wolf – the Wolf*). Другу, найбільш численну групу, складають вигадані зооніми, в яку входять: а) зооніми, побудовані за типовими мовними моделями з семантично прозорою внутрішньою формою: *Trufflehunter, Ginger, Moonwood, Snowflake, Pattertwig*; б) позамодельні зооніми, які мають фонетичну експресію, але позбавлені семантичного мотивування: *Aslan, Breehy-hinny-brinny-hoohy-hah*.

Ономастичний простір «Хронік Нарнії» збагачений алюзивними власними іменами (*Bacchus, Father Christmas, Silenus, Father Time*), які як називають, так і ідентифікують персонаж твору, тобто виконують номінативно-ідентифікуючу функцію. Імена відомих літературних казкових персонажів створюють відповідний образ, викликають різноманітні асоціації, що в свою чергу також сприяє правильному розумінню персонажа. Таким чином, у серії романів К.С. Льюїса «Хроніки Нарнії» застосовуються різні засоби творення власного імені: запозичання імен та назв з «реального» іменника сучасної англійської мови та творення онімів за різними моделями.

Порівнюючи обидві категорії імен на численному перекладеному матеріалі, можна дійти висновку про те, що при передачі нехарактеристичних власних імен перед перекладачем не виникає значних творчих проблем перекладу, оскільки вони лише зобов'язують перекладача накопичити певний багаж знань і опанувати необхідні професійні навички [3].

Натомість, «творчість у передачі власних назв починається в той момент, коли перекладач зустрічається з так званими смисловими

(значущими, промовистими, номінативно-характеристичними) іменами та прізвищами», адже тут «виникає перекладацька проблема, пов'язана з аналізом сутності та функцій значущих імен в тексті та способом їхнього відтворення в оригіналі» [4, с. 160]. Таким чином, вважаємо за необхідне приділити увагу функціональному потенціалу характеристичних онімів в дитячій літературі, де їхня наявність є «демонстративно обов'язковою» [5, с. 48].

У перекладацькому арсеналі з опрацювання онімів виділяються три головних стратегії. Перша скерована на *форенізацію* тексту перекладу і передбачає збереження форми вихідного оніму з очевидною втратою прихованого змісту. Такий тип перекладу визначається як «ономастичний відповідник», який відтворює фонографічну оболонку слова з тим чи іншим ступенем близькості до оригіналу. Друга й третя стратегії відтворення онімів у перекладі скеровані на *доместикацію* твору і передбачають або заміну вихідного оніму іншомовним аналогом або власне його переклад. На думку А.Г. Гудманяна, тут зазвичай застосовується «принцип поміркованої українізації», в якому з очевидністю відбиваються «результати творчої взаємодії української мови з іншими мовними системами» [6, с. 8]. При заміні оніму іншомовним аналогом відбувається культурна адаптація твору, яку перекладознавці схильні в цілому пояснювати прагненням перекладача, для якого «звичайність імені важливіша за звукову схожість з оригіналом» [7, с. 309], «піти на поступки читачеві-дитині» [7, с. 319]. Обсяг і ступінь таких «адаптивних поступок» може варіювати від незначних змін у правописі задля наближення оніму до фономорфологічної норми мови перекладу аж до повної його заміни.

Отже, зберегти всі значення, властиві оніму в оригіналі, як правило, неможливо, що зумовлює часткову чи повну втрату/заміну авторської інформації перекладацькою. Найбільше втрат інформації при передачі оказіональних імен відбувається через відмову перекладачів від калькування імені і вибору в якості відповідника транскрибованої форми оніма.

Передача алюзивного імені також залежить від фонових знань, необхідних читачеві для сприйняття алюзії, закладеної автором; якщо фонові знання для читача оригіналу і перекладу спільні, відповідник формується транскрибуванням чи традиційним відповідником; якщо фонові знання різні, відповідник формується транскрибуванням, калькуванням чи уточнюючим перекладом. Найбільше втрат інформації при передачі алюзивних імен відбувається через те, що перекладач не бачить алюзій, закладених автором чи хибно тлумачить значення імені.

Література

1. Тодоров Ц. Введение в фантастическую литературу / Тодоров Ц. [перев. с франц. Б. Нарумова]. – М.: Дом интеллектуальной книги, Русское феноменологическое общество, 1997. – 144 с. 2. Липихина Е.Л. Структура и функции поэтонимов в художественных текстах для детей : на материале произведений А. Волкова, С. Маршака, К. Чуковского : дис. ... канд. филол. наук / Е. Липихина. – Тюмень, 2003. – 224 с. 3. Бережна М.В. Ономастикон романів Дж.К. Ролінг циклу «Гаррі Поттер» в українському та російському перекладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / М.В. Бережна. – К., 2009. – 20 с. 4. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В.С. Виноградов. – М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с. 5. Бардакова В.В. «Говорящие» имена в детской литературе / В. Бардакова // Вопросы ономастики. – Екатеринбург: Уральский ун-т, 2009. – № 7. – С. 48. 6. Гудманян А.Г. Відтворення власних назв у перекладі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук: спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / А.Г. Гудманян. – К., 2000. – 40 с. 7. Kibbee D.A. When Children's Literature Transcends its Genre: Translating Alice in Wonderland / D.A. Kibbee // Meta: Translators' Journal. – 2003. – Vol. 48, № 1–2. – P. 307-321.

Ірина Струк

м. Київ, Україна

Збереження статусу-кво діалектів у перекладі

Одним із основних векторів сучасної науки про переклад є впорядкування питань, пов'язаних із вибором адекватних шляхів перекладу художньої літератури, і зокрема, передачі діалектів. Діалект відносять до найменш дослідженого й потрактованого у межах сучасного перекладознавства мовного явища, що, однак, залишається домінуючим за своєю науковою цінністю, передусім через свою реліктовість, невідповідність та нетрадиційність для лексичної системи української мови. В культурі мови перекладу діалект слід розглядати як соціолінгвальне явище, функціонування якого пов'язане насамперед з питанням розуміння, оскільки діалект – це унікальний засіб вираження емотивності на різних мовних рівнях, що виникає в результаті тривалих, складних і неоднорідних за характером історичних та мовних процесів, відповідно викликає певні труднощі в перекладачів, на плечі яких лягає відповідальність за адекватне відтворення художнього тексту. Завдання перекладача ускладнюється, коли діалект використовується в ролі носія

стилістичної інформації, що обов'язково передбачає збереження смислового навантаження першотвору.

Діалектизми входять до складу чинників, які формують ідіостиль письменника, розкривають сутність персонажа, його соціальний статус, рівень культурного розвитку, територіальну приналежність. В літературному творі діалект виконує важливу роль в утворенні семантичної композиції художнього тексту поряд з іншими стилістичними авторськими засобами. Тому, основним завданням вторинного комуніканта є збереження статусу-кво діалектизмів, тобто їх емотивного навантаження та національної унікальності в рамках мови перекладу, що дозволить не лише передати авторську інтенцію художнього тексту, а й примусити потенційного читача вийти за межі власного простору «відкрити нові грані розуміння та перейнятися іншим досвідом, відмінним від власного» [1, с. 281].

У сучасній мовній практиці склалася тенденція передавати діалект за допомогою стандартної (звичайної мови) або діалекту мови перекладу. Стандартизація – це «викривлення авторського ідіостилу внаслідок підміни авторських особливостей конвенціональними засобами друготвору» [2, с. 26]. Такий прийом перекладу діалектного мовлення передбачає руйнування самотності та колориту мови, що, своєю чергою, може призвести до невдалої інтерпретації художнього тексту.

Ось чому принаймні дивною є думка сучасної дослідниці Р. Лепіхалме не розглядати прийом стандартизації, як такий, що згубно впливає на адекватність відтворення друготвору. Послаблення чи втрату специфічно-насиченої лексики перекладач здатний компенсувати за допомогою очікування, яке покладають на текст учасники вторинної комунікації [3, с. 247]. Таке міркування суперечить головному правилу відтворення діалекту – зберегти та донести до читача національну специфіку та колорит.

Діалект мови перекладу є певною мірою порятунком для вторинного комуніканта, можливістю реалізувати численні мовні функції первинної номінації у рамках своєї культури. Частково це, звичайно ж, виправдано, «адже, з одного боку, зберігається певна нестандартність мовлення дійової особи, а з іншого – текст цільовою мовою не переходить меж одомашнення та залишається в рамках вихідної культури» [4, с. 195]. Єдиним правилом в такому випадку залишається прослідкувати, чи немає готової конструкції, частково наближеної до діалектної одиниці первинного тексту в мові перекладу. Крім того, перекладачеві важливо розуміти, що являє собою діалектна одиниця та які функції виконує у першотворі. Наприклад, слова з префіксом а- – це застарілі лексеми, поширені у мовному вжитку

першої половини XVI століття. Згодом функціонування лексеми було свідомо обмежене рамками стандартної мови. Щоправда, наразі вона все ще використовується окремими етнічними групами, зокрема представниками південно-західного діалекту США. Відповідно переклад таких одиниць має відбуватися за допомогою альтернативної пасивної лексики друготвору, яка стала такою внаслідок екстра-лінгвістичних факторів. Вдалим на нашу думку є такий переклад: «...we **a-watching** all the time, mind you» [5, с. 195]. – «*Завважте собі – ми **вартували** весь час*» [6, с. 519]. Слово *завважте* сучасна дослідниця Л.М. Підкуймуха відносить до «лексем, що мають ремарку *те саме, що*», тобто слово *завважити* залишилося у рамках української мови, а його наближений варіант *завважити* виступає радше як розмовна, рідковживана, діалектна лексема. [7, с. 92]. *Вартувати* – це дієслово недоконаного виду, яке, як правило, також рідко використовується в стандартній (звичайній) мові. Такі вторинні номінації дозволяють наслідувати авторський принцип та вдало відтворюють соціально-територіальну особливість цільової аномалії.

Зберегти окремі діалектні риси, як наприклад, заміна фриктивного [ð] на вибуховий [d], можливо за допомогою використання тенденцій, які існують в українській фонетичній системі, а саме підміни приголосних звуків, наприклад: [ф] на [х], [ж] → [з], [ч] → [ш], [ш] → [щ], [ш] → [с], [щ] → [сч], [я] → [є]. Прослідкуємо їх використання на прикладі окремих перекладів: (1) заміна [ш] на [щ] («страшенно» – «стращенко»), (2) [ф] на [х] («Фреді» – «Хреді»), (3) [ш] на [с] («дивишся» – «дивисся») [8; 9]. У такому випадку доцільними є наступні настанови сучасного російського дослідника В.К. Ланчикова: «Є можливість відтворити прийом у цілісності – чудово. Не виходить – спробуємо зберегти хоч принцип, на якому він будувався – хоч і в іншій частині тексту, хоч і в іншому матеріалі. Не виїде і так – будемо намагатися передати лише комунікативний ефект, однак, що важливо, не конвенціональними засобами» [2, с. 25].

Цікавим прикладом може послугувати переклад наступного діалектного елемента *Dunlap, jist* на українську мову за допомогою злиття імені персонажа та розмовного слова в перекладі І. Стешенко: *ДанлегіГоце*. Перекладачка використовує наближений до авторського прийому (підміна голосного звуку голосним – u/i) принцип підміни приголосного звуку приголосним (п/г). Хоч, прийом переданий не повністю – переданий лише принцип, на якому він заснований, логіку і доцільність такого засобу передачі можна вважати беззаперечною: адже удача в збереженні колориту має чергуватися із збереженням форми та смислу діалектної одиниці.

Для розуміння окремих одиниць діалектного мовлення художнього твору валідним є врахування складного комплексу чинників, від яких залежить вибір адекватного варіанта з числа можливих. Перш за все, прискіпливу увагу варто звернути на широкий та вузький контексти, де перший – це загальна смислова сітка, другий, за принципом спектрального аналізу, обирає з неї найкрасивішу і найбільш вдалу «грань» окремих смислових відтінків, та «фільтри», які відповідають за вибір адекватного відповідника при перекладі [10, с. 267].

Наприклад, цікавим є наступний приклад, де така особливість діалектної мови, як-от: неправильна координація підмета й допоміжного дієслова *it ain't* перекладається за допомогою аномалії мови вторинного тексту з схожим смисловим відтінком: «*It sounds like flattery, but it ain't no flattery*» [5, с. 134]; – «*Ви, може, подумаете, що то я їй язиком мащу? Ба ні, я й справді так думало*» [9, с. 396].

Мовні засоби, якими оперує І. Стешенко, вдало передають авторську прагматику діалектного мовлення персонажа за допомогою емотивно-насиченої лексики *язиком мащу*, модальної частки *ба*, яка власне надає реченню певного емоційно-оцінного забарвлення та граматичної аномалії друготвору *я думало*. Оскільки неправильна координація підмета й допоміжного дієслова переважно використовуються в мові людей соціально-економічного нижчого класу, до якого власне і відносимо раба Джіма, вважаємо, що смислова підміна мовної одиниці виразом *я й справді так думало* на контекстуальному рівні відтворює семантику діалектної особливості в художньому тексті.

Головний висновок, який можна зробити, полягає у тому, що діалектне мовлення – це дещо більше, ніж просто ганджовите слово, а обов'язково засіб реалізації мовної традиції та культури окремих народностей. Звідси, лише ретельне спостереження за прийомами творення мовних одиниць, їх зовнішньою формою та внутрішнім переносним смислом здатні прокласти шлях до адекватної інтерпретації мовної одиниці. Одним словом, при передачі діалекту художнього тексту потрібно пам'ятати, що усі мовні особливості не є випадковими, недоречними чи непотрібними. Діалектна лексика – це гора. Її вершина далека і неосяжна, а шлях сходження тернистий і сповнений тасмниць та несподіванок. Опинившись біля підніжжя, перекладач мусить гідно продовжувати свій шлях і лише від його наполегливості, систематичності і терпіння залежить, чи помилується читач краєвидом мовного різнобарв'я, чи обмежиться буденним і звичним спогляданням «пригірських пейзажів».

Література

1. Олійник І.Д. Антропологічний вимір оцінювання перекладу: лінії перетину свого й «чужого» в україномовних інтерпретаціях казок Р. Кіплінга / І.Д. Олійник // Антропологія літератури: комунікація, мова, тілесність. – 2008. – № 25. – С. 276-282.
2. Ланчиков В.К. Топографія поїска. Стандартизація в язи́ке худо́жественних пере-водо́в и ее преодо́ление / В.К. Ланчиков. // Мосто́: жу́рна́л перево́дчи-ков. – М.: Р. Вален. – 2011. – № 3 (31). – С. 21-30.
3. Leppihalme R. The Two Faces of Standardization: On the Translation of Regionalisms in Literary Dialogue / R. Leppihalme // The Translator: Special Issue. Evaluation and Translation. – 2000. – Vol. 6, № 2. – P. 247-269.
4. Галас А.С. Соціально зумовленість розвитку перекладацьких стратегій / А.С. Галас // Мова і суспільство. – 2010. – Вип. 1. – С. 189-198.
5. Twain M. The adventures of Huckleberry Finn / M. Twain ; Ed. by J. Manis. – PA. : The Pennsylvania State University, 1998. – 204 p.
6. Твен М. Пригоди Тома Соєра. Пригоди Гекльберрі Фінна / М. Твен ; Пер. з англ. І. Базилянської. – Х.: Школа, 2013. – 544 с.
7. Підкуймуха Л.М. Специфіка лексикографічної практики радянської доби щодо західноукраїнської лексики (на матеріалі текстів письменників літературного групування «Дванадцятка») / Л.М. Підкуймуха // Дослідження з лексикології і граматики української мови. – Дніпропетровськ : Видавництво Дніпропетровського національного університету, 2013. – Вип. 14. – С. 87-94.
8. Ребрій О.В. Сучасні концепції творчості в перекладі : [монографія] / О.В. Ребрій. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 376 с.
9. Твен М. Пригоди Тома Соєра. Пригоди Гекльберрі Фінна / М. Твен ; Пер. з англ. І. Стешенко, В. Митрофанова. – К.: Веселка, 1990. – 496 с.
10. Сітко А.В. Проблема відтворення граматичної семантики інтерогативів засобами цільової мови / А.В. Сітко // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – 2012. – Вип. 22. – С. 267-274.

Ірина Струк, Катерина Отрішко

м. Київ, Україна

Грамматичні особливості англо-українського перекладу художньої літератури на основі роману Д. Брауна «Код Да Вінчі»

Сучасна наука про переклад все більше уваги приділяє питанню пошуку можливих шляхів перекладу граматичних особливостей вторинного тексту. Значна відмінність між граматичним складом англійської та української мов спричиняє ряд труднощів у вторинного комуніканта, першочерговим завданням якого є не лише збереження адекватності перекладу граматичних особливостей в цілому, але і ступінь розуміння тексту потенційним читачем, тобто досягнення мети перекладу. На жаль, далеко не всі переклади граматичних

особливостей художніх творів можна з упевненістю назвати адекватними, в силу недостатньої уваги перекладача до перекладу окремих граматичних структур в тексті, що призводить до недостатньої точності перекладу. У зв'язку з цим, граматичні особливості художніх творів, як основний структурний елемент твору і носій спеціальної інформації, вимагає особливого підходу як при вивченні, так і при перекладі в силу деяких властивостей і особливостей, властивих лише англійській мовній системі.

Загалом, усі граматичні особливості первинного тексту, які викликають труднощі при перекладі, прийнято поділяти на такі, як-от: (1) труднощі, спричинені розбіжностями в будові мов, тобто наявність різних граматичних категорій, форм та конструкцій; (2) труднощі, що стосуються обсягу змісту подібних форм і конструкцій у двох мовах; (3) граматичні явища мови тексту оригіналу, що мають відмінні від відповідних граматичних явищ мови перекладу функціональні характеристики; (4) граматичні явища, що мають різні частотні характеристики в мовах оригіналу й перекладу, викликані розбіжностями в мовно-стилістичних нормах текстів мовами оригіналу й перекладу [1, с. 17-18].

Можливості та вміння правильно аналізувати граматичну будову речень іноземної мови, правильно конструювати речення в перекладі відповідно до норм рідної мови і жанру перекладу є однією із обов'язкових умов адекватного перекладу. Саме тому, найбільший комплекс граматичних проблем перекладу стосується розуміння синтаксичної структури та морфологічного складу речень, що є безпосередніми носіями предметної інформації. Найбільшої ваги набуває саме функціонально-стилістичний рівень речення, який певним чином включає в себе морфологічний рівень [1, с. 15-16].

Англійська та українська мови характеризуються лише незначною кількістю висловлювань, що мають ідентичну синтаксичну структуру та порядок компонентів. Більшість речень при перекладі потребують застосування граматичних трансформацій, які сприяють адекватній передачі смислу первинного тексту [1, с. 22]. Під граматичною перекладацькою трансформацією розуміють зміну граматичних характеристик слова, словосполучення або речення в перекладі. Оскільки граматики та лексики тісно пов'язані, значна кількість перекладацьких трансформацій має змішаний характер, тобто при перекладі відбуваються одночасно як лексичні так і граматичні зміни.

Дослідження вченими особливостей перекладу граматичних особливостей художнього тексту знайшло своє відображення у створенні різних класифікацій граматичних трансформацій на основі припущень і власного практичного досвіду. Наприклад, дослідники

А. Фітерман та Т. Левицька виділяють три типи перекладацьких трансформацій: граматичні, лексичні та стилістичні. До граматичних трансформацій вони відносять перестановку, опущення, додавання, перебудову та заміни пропозицій [2, с. 56]. Р. Міньяр-Білоручев розглядає граматичні трансформації пасивізації, заміни частин мови та членів речення, об'єднання пропозицій або їх членування [3, с. 96]. Л.С. Бархударов пропонує під перекладацькими трансформаціями розуміти різноманітні міжмовні перетворення, на основі яких здійснюється перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу із метою досягнення адекватності перекладу, незважаючи на розбіжності у семантичних і формальних системах двох мов. Л.С. Бархударов розрізняє наступні види граматичних трансформацій: перестановки, заміни, додавання, опущення, які зазвичай поєднуються один із одним, утворюючи складні, комплексні трансформації [4, с. 112].

Вважаючи, що будь яка класифікація не є самодостатньою, пропонуємо здійснити компоновану класифікацію граматичних трансформацій на основі аналізу перекладів роману Д. Брауна «Код Да Вінчі» (Dan Brown “The Da Vinci Code”), зроблених А. Камянець та В. Гобатко. Зокрема, в тексті перекладу були виявлені граматичні трансформації заміни активного стану на пасивний чи навпаки. До прикладу: *Although the Grand Gallery housed the Louvre's most famous Italian art, many visitors felt the wing's most stunning offering was actually its famous parquet floor* [5, с. 27] – *Хоч у Великій галереї було зібрано чи не найкращу в світі колекцію італійського живопису, у багатьох відвідувачів виникало відчуття, що найцінніший експонат тут – унікальна паркетна підлога* [6, с. 11]. В оригіналі маємо активний стан *the Grand Gallery housed*, а в перекладі зустрічаємо пасивний *хоч у Великій галереї було зібрано*. Перекладач використовує прийом трансформації заміни стану, де присудок перекладає безособовим дієсловом, оскільки переклад речення активним станом не відповідатиме нормам української мови.

Наступна граматична трансформація вкрай поширена у вторинному тексті – заміна числа (однина на множину): *The reddish glow of the service lighting sifted upward, casting an unnatural smolder across a staggering collection of Da Vincis, Titians, and Caravaggios that hung suspended from ceiling cables* [5, с. 27] – *Червонувате сяйво нічних ламп сочилось з плінтусів і кидало чудернацькі відблиски на безцінні полотна да Вінчі, Тиціана і Караваджо, що звисали зі стелі на спеціальних дротах* [6, с. 12]. В оригінал слово *collection* українською мовою відтворюється формою множини *полотна*. Перекладач розширює семантику слова *collection*, позаяк далі по реченню

подається перелік картин відомих митців. Таким чином, перекладач досягає адекватного та зрозумілого перекладу.

Серед граматичних трансформацій заміни морфологічної категорії слів при зіставленні роману Д. Брауна «Код Да Вінчі» та його перекладу, зробленого А. Камянець, були виявлені заміни частин мови: заміна N (іменник) → Р (займенник) і навпаки; заміна N (іменник) → V (дієслово); заміна N (іменник) → Adj (прикметник) і навпаки; заміна V (дієслово) → N (іменник)/Adv (прислівник), що можна простежити в наступному прикладі: *Your professional assessment of Saunière's code is that it is some kind of mathematical prank?* [5, с. 51] – *Отже, ви як фахівець проаналізували Соньєрів код і дійшли висновку, що це лише якась математична витівка?* [6, с. 22]. В даному реченні слово *assessment*, що є іменником, в перекладі перетворюється на дієслово *проаналізувати*. Вибір перекладача є адекватним, оскільки вважаємо за доречне першочергово звертати увагу на норми прочитання в українській мові.

Часто при перекладі відбувається заміна типу синтаксичного зв'язку, що можна побачити в наступних прикладах: *Despite Saunière's reputation for being reclusive, his recognition for dedication to the arts made him an easy man to revere* [5, с. 12] – *Правда, що Соньєра вважали самітником, проте всі знали про його беззастережну відданість мистецтву і за це глибоко його поважали* [6, с. 5]. В оригіналі немає жодного сполучника, проте в перекладі з'являється – *і*. Спостерігаємо використання прийому заміни типу синтаксичного зв'язку так, як перекладач вважає за необхідне сполучити речення, таким чином, щоб зберегти його значення.

Серед граматичних трансформацій заміни морфологічної категорії слів при зіставленні роману Д. Брауна «Код Да Вінчі» та його перекладу українською мовою виявлені наступні види перестановок слів та словосполучень: *It was framed by a small circle of blood a few inches below his breastbone* [5, с. 4]; – *Кілька дюймів нижче від грудей на білій льняній сорочці залишилась дірка від кулі з кривою обідкою* [6, с. 2]. Оскільки англійська мова характеризується частотним вживанням пасивного стану, перекладач змінює структуру речення, застосовуючи прийом перестановки, а саме змінюючи місцями початок та кінець речення.

Просліджуємо використання граматичної трансформації опущення головних членів речення в наступному реченні: *Fache was in utter incomprehension of this woman's gall* [5, с. 51] – *Очевидно, нахабство цієї жінки просто не має меж* [6, с. 22]. У вторинному реченні відсутній головний член речення – *Fache*, який є в оригіналі. Прийом

вилучення застосовується для того, щоб узгодити дане речення та уникнути небажаних повторів, які зазвичай спотворюють переклад.

Серед граматичних трансформацій опущення другорядних членів речення наведемо наступні приклади: *I told you already, the curator stammered, kneeling defenseless on the floor of the gallery* [5, с. 3] – *Я ж тобі вже сказав, — запинаючись, відповів куратор, цілком безпорадний* [6, с. 1]. Тобто в перекладі опускаються наступні другорядні члени речення, які є в оригіналі, а саме: *on the floor of the gallery*. Застосування трансформації вилучення обставини забезпечує збереження значення та змісту оригіналу, і в той же час відтворює речення відповідно до норм української мови.

При перекладі нерідко має місце антонімічний переклад, до прикладу: *The frightening image of the curator's body remained locked in his mind* [5, с. 12] – *З голови не йшов страхітливий образ убитого куратора* [6, с. 5]. Серед граматичних трансформацій також було виявлено трансформацію об'єднання речень у перекладі, до прикладу: *Renowned curator Jacques Saunière staggered through the vaulted archway of the museum's Grand Gallery. He lunged for the nearest painting he could see, a Caravaggio* [5, с. 2] – *Відомий куратор Лувру Жак Соньєр, заточуючись, пройшов під склепінчастою аркою Великої галереї і кинувся до першої-ліпшої картини – Караваджо* [6, с. 1]. Для передачі змісту речення використовується трансформація об'єднання, що відповідає нормам української мови, а від так полегшує сприйняття інформації потенційним читачем.

Розглянемо трансформацію, протилежну об'єднанню – членування речення у перекладі: *Grabbing the gilded frame, the seventy-six-year-old man heaved the masterpiece toward himself until it tore from the wall and Saunière collapsed backward in a heap beneath the canvas* [5, с. 2] – *Ухопившись за позолочену раму, цей сімдесятишестилітній чоловік із силою потягнув шедевр на себе, доки картина не зірвалася зі стіни. Соньєр упав, полотно його накрило* [6, с. 1]. В перекладі спостерігаємо використання вторинним комунікантом трансформації розширення, яка дозволила підмінити одне речення тексту оригіналу двома реченнями тексту перекладу. Трансформація членування речення застосовується, аби показати результат попереднього речення в наступному.

Розглянуті вище приклади дають змогу виявити, що головна увага вторинного комуніканта має бути направлена на збереження смислу граматичної особливості та її відповідності нормам вторинного тексту.

Література

1. Карабан В.І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової та технічної літератури на українську мову / В.Р. Карабан. – Київ:

TEMPUS, 1997. – 317. **2.** Черноватий Л.І. Переклад англомовної економічної літератури / Л.І. Черноватий, В.І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2007. – 416 с. **3.** Миньяр-Белоручев Р.К. Общая теория перевода и устный перевод / Р.К. Миньяр-Белоручев. – М. : Воениздат, 1980. – 237 с. **4.** Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л.С. Бархударов. – Москва: Международные отношения, 1975. – 240 с. **5.** Brown D. The da Vinci code / D. Brown. – Corgi Books, 2004. – 605 p. **6.** Браун Д. Код да Вінчі / Д. Браун ; Пер. з англ. А. Камянець. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2006. – 480 с.

Татьяна Тарасенко, Василиса Тарасенко
г. Красноярск, Российская Федерация
Enrique F. Quero Gervilla
Granada, Spain

**Языковая картина мира переводчика и художественный текст
(на материале испанских переводов романа М.А. Булгакова
«Мастер и Маргарита»)**

В данной работе мы хотели показать, как языковая картина мира влияет на перевод художественного текста и изменяет восприятие всего художественного произведения, отдаляет иноязычного читателя от замысла автора.

В Испании роман М.А. Булгакова «Мастер и Маргарита» был переведен Амайей Лакасой (2006) и Мартой Ребон (2014).

Проиллюстрировать взаимосвязь языковой картины мира переводчика мы решили на примере глагола *закусить* из текста романа М.А. Булгакова «Мастер и Маргарита» и его переводов на испанский язык. Глагол *закусить*, значение которого 1) поесть немного (обычно холодное и в не урочное время) и 2) заесть выпитое (вино, водку) [1, с. 213] в булгаковском тексте выступает показателем ситуации винопития, часто которая становится полипрозитивной за счет ситуации общения, например [4].

Рассмотрим пример испанского перевода *Сидели мирно, совершенно тихо, закусывали*.

М.А. Булгаков	Переводчик Амайя Лакаса Санча	Переводчик Марта Ребон
<i>Сидели мирно, совершенно тихо, закусывали...</i>	Estábamos tan tranquilos, en silencio, <i>tomando algunas cosas...</i> (– Я никак не могу понять! Мы так мирно тихо сидели, <i>ели какие-то вещи</i>)	Estábamos sentados en paz, completamente tranquilos, <i>picando algo de comer...</i> (– Я ничего не понимаю! Мы сидели мирно, совершенно спокойно, закусывали...)

Как мы видим, в переводном тексте не совсем адекватно передано значение русского глагола *закусывать-закусить* из булгаковского романа. На наш взгляд, это обусловлено тем фактом, что в испанском языке отсутствует глагол со значением «заесть что-либо выпитое» [1, с. 213]. Оба переводчика предлагают свои варианты, отражающие оттенки значения, отличные от русского оригинала. Амайа Лакаса, переведя *закусывать-закусить* как «*tomando algunas cosas // ели какие-то вещи*», делает акцент на неформальность обеда. Марта Ребон же фразой «*picando algo de comer*» указывает на нерегулярность и несущественность трапезы, не принимая во внимание то, что речь идет о еде, сопровождающей процесс винопития, т.е. подменяет значение, выражаемое русским глаголом. По нашему мнению, для автора романа важно показать, кто из героев романа пьет, какие напитки пьет, как пьет и чем закусывает [3].

Рассмотрим другие примеры, в которых речь идет уже о самих закусках. Слово *закуска*, заимствованное из французского языка – *hors d'oeuvre* («небольшое количество еды подается в холодном виде перед основным блюдом»), в русском языке имеет и другое значение: «еда, которой закусывают выпитое вино» [2, с. 251]. М.А. Булгаков показывает, что Воланд живет как аристократ, пьет из красивой и дорогой посуды, закусывает изысканной едой.

М.А. Булгаков	Переводчик Амайа Лакаса Санча	Переводчик Марта Ребон
Единственно, что вернет вас к жизни, это две стопки водки <i>с острой и горячей закуской</i> .	Lo único que le hará volver a la vida es un par de copas de vodka <i>con algo caliente y picante</i> . (Единственно, что вернет вас к жизни, это два бокала водки <i>с чем-то горячим и острым</i>).	Lo único que lo devolverá a la vida es un par de vasitos de vodka <i>con algo de comer picante y caliente</i> . (Единственно, что вернет вас к жизни, это два стаканчика водки <i>с чем-то горячим и острым</i>).
Прожевывая кусок икры, Степа выдавил из себя слова: – А вы что же... закусить? – Благодарствуйте, я <i>не закусываю никогда</i> , –	Stiopa saboreó, masticando, un trozo de caviar. –Y ¿usted no come nada? –Se lo agradezco, pero nunca como mientras bebo – respondió el desconocido llenando las copas de nuevo. (Степа дегустировал,	Mientras masticaba un poco de caviar, Stiopa consiguió articular estas palabras: –¿No quiere...tomar un tentempié? –Se lo agradezco, nunca tomo tentempiés – respondió el desconocido

<p>ответил незнакомец и налил по второй.</p>	<p>прожевывая, кусок икры: – А вы ничего не едите? – Нет, я вам благодарен, но пока я пью, я никогда не ем, – ответил незнакомец, наливая бокалы еще раз).</p>	<p>y sirvió una segunda copa de vodka. (Пока прожевывал немного икры, Степе удалось сказать эти слова: – А вы не хотите... закусить? – Нет, я вам благодарен, но никогда не ем закуски – ответил незнакомец, и налил второй бокал водки).</p>
<p>А на круглом столе был накрыт обед, и среди закусок стояло несколько бутылок.</p>	<p>La mesa redonda estaba puesta para la comida y entre los platos había varias botellas (Круглый стол был накрыт на обед, и среди блюд стояло несколько бутылок).</p>	<p>Sobre la mesa redonda estaba puesta la comida y en medio de los platos con entrantes sobresalían las botellas. (На круглом столе был накрыт обед, и среди тарелок с закуской выделялись бутылки.)</p>

В испанском языке отглагольное существительное *закуска* не имеет переводческого эквивалента. В рассматриваемом примере переводчики выбирают разные стратегии перевода существительного *закуска*. В русско-испанских словарях *закуска* переводится следующим образом:

Sopena: acción de tomar un bocado, entremés [5];

Rubiños: entremés, tapa [6];

Google traductor: aperitivo.

По нашему мнению, стоит обратить внимание на особенности винопития: 1) в Испании не принято пить крепкие спиртные напитки (особенно водку) во время обеда или ужина в силу климатических и национальных традиций. Языковые единицы, которые предлагаются в качестве эквивалентов русской *закуски* (*tapa* у *aperitivo*), обозначают небольшую порцию еды, которая сопровождает вино или пиво; 2) В русской традиции водку чаще всего пьют быстро, одним глотком, залпом, поэтому и закусывают быстро. Вино и пиво испанцы пьют медленно и обычно маленькими глотками.

Исходя из вышесказанного, осознавая, что ситуация, которая описывается в булгаковском тексте, не имеет аналогов в испанской повседневной культуре, отметим выбор абсолютно разных стратегий перевода. Амайя Лакаса переводит *с острой и горячей закуской* как *con*

algo caliente y picante // с чем-то горячим и острым, *не закусываю никогда* – как *nunca como mientras bebo* // пока я пью, я никогда не ем. Амайя Лакаса предпочитает описать общую ситуацию и говорит в целом о приёме еды.

Марта Ребон пытается отразить процесс закуски, используя для этого слова *tentempié* у *entrante*: «*A вы что же... закусить?* // *¿No quiere...tomar un tentempié?* – *Не закусываю никогда* // *Se lo agradezco, nunca tomo tentempiés*». В данном случае переводчик выбирает один из потенциальных эквивалентов слова *закуски* в испанском языке, но перевод звучит неестественно для носителя языка. Испанское *tentempié* означает «*небольшая порция еды, которую едят для того, чтобы быстро восстановить силы*», т.е. *tomar un tentempié* – это действие, которое производится однократно и при необходимости. Соответственно, нельзя сказать по-испански *Yo nunca tomo tentempié. Quiere...tomar un tentempié* возможно, но не обязательно подразумевает, что человек, который это говорит, пьет алкогольные напитки.

Что касается примера *и среди закусок стояло несколько бутылок* // *у en medio de los platos con entrantes sobresalían las botellas*, переводчик переводит *закуски* как *platos con entrantes*//*мапелки с закуской*. В данном случае выбранный вариант естественен для испанского языка, но не совсем адекватно отражает значение русского оригинала. *Entremés* в испанском языке обозначает легкую еду, которая предлагается в качестве аперитива перед основным блюдом (колбаса, оливки и т.п.).

Фразу *с острой и горячей закуской* Марта Ребон переводит, как и Амайя Лакаса, – *con algo de comer picante*// с чем-то горячим и острым.

Таким образом, можно утверждать, что невнимание переводчика к отдельным эпизодам художественного текста, в данном случае к не совсем точной передаче ситуации винопития, а именно искажение элементов ситуации (*закуска*), приводит к искажению авторского замысла. И связано это, на наш взгляд, с тем, что в языковой картине мира переводчика этот элемент ситуации присутствует, но семантически наполнен другим смыслом, никак не пересекающимся со смыслом элемента ситуации переводного текста.

Литература

1. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: 72500 слов и 7500 фразеол. выражений / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. – М., 1992. – 960 с.
2. Русский семантический словарь. Толковый словарь, систематизированный по классам слов и значений. / РАН Ин-тут рус.яз. Под общей ред. Н.Ю. Шведовой. – М., 2000. – Т.2.
3. Тарасенко Т.В. Обыденный мир в художественном тексте // *Trends in Slavic Studies*: Ред. Э.Ф. Керо Хервилья, Б.Баррос Гарсия, Т.Р. Копылова. – М.: КРАСАНД, 2015. –

С. 309-320. 4. Тарасенко Т.В. Семантическая ситуация и ее репрезентация в фольклорном и художественном тексте // Вестник КГПУ им. В.П. Астафьева, 2015. – № 1. – С. 205-209. 5. Martinez Calvo L. Russian-Spanish Dictionary (Diccionario ruso-español). – Madrid: Sopena, 1965, p. 952. 6. Nogueira J., Turover G. Russian-Spanish Dictionary (Diccionario ruso-español). – Madrid: Rubiños 1980, 1992, p.975. 7. Tarasenko T.V., E.F. Quero Gervilla. Everyday Culture in the Original Novel and its Translation (Based on the Translations of the Master and Margarita Novel by Mikhail Bulgakov into the Spanish Language) // Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences. – №12. – 2015 (8) – P. 2848-2860.

Tania Triberio
Verona, Italy

Translatability of Inventories in Russian-Italian Dictionaries. Examples.

This brief essay focuses on some translation issues with respect to lexicographic tasks in bilingual dictionaries, if compared with text translation. Different kind of problems will be pointed out and analysed.

It is well known that the process of text translation is based on the whole phrase and therefore the translator is allowed to find the most appropriate way to convey all the meanings from one text to the other, whatever the form and structure the expressions have in the two texts, taking into account, of course, stylistic values (bureaucratic style, conversational style, author's style, genre style, etc.), cultural connotations and so on.

Example of text translation:

En.: *I'm really sorry about the key.*¹

Ru.: *Прости меня за ключ, мне и правда страшно стыдно*².

If hence text translation issues, dropped in a specific context, can be more easily solved, as the translator is allowed to use all the means at his disposal, in the case of a bilingual dictionary the question is different, often translator's inventive skills, interpretative knowledge and linguistic resources being of little or no use. For, here, the main point is not to find a

¹ [1; Dan Brown. The Da Vinci Code (2003)].

² [1; Дэн Браун. Код Да Винчи (Н. Рейн, 2004)]. The feeling of being *really sorry* is even more stressed in the Russian version through the use of the predicative *мне стыдно* (*I feel ashamed*), accompanied by particle and adverb *правда страшно* (*really terribly*). Possible equivalents could also have been for example expressions such as *Прошу прощения* or *Я очень извиняюсь*, possibly also *Как мне жаль!*, all of them expressing the idea of being *really sorry* and which seem to be more neutral with respect to *стыдно*, but the context, seemingly, required options other than these.

translation, but an *equivalent*, as much as possible disconnected from specific contexts and/or connotations, to be indicated, in case, in the body of the entry through examples or specific uses. In short, the dictionary cannot refuse to provide, first of all, a *lexical equivalent*; because of the structure and the specific purposes of a language inventory, the dictionary is obligated to provide the equivalent of individual words, and then to choose, in the potentially infinite number of possible translations, the one that most corresponds to the meanings, direct or shifted ones.

As, indeed, writes Marengo: “per essere pratici ed efficienti i dizionari non debbono far troppo pensare e cercare: dare all’utente informazioni puntuali con un uso molto trasparente di abbreviazioni ed etichette significa servirlo al meglio”¹.

There may be various types of untranslatability, ranging from the semantic one², to the formal one³, to cover also the phenomena of non-syntactical or grammatical correspondence⁴.

Here below are just few examples of asymmetries when comparing the two sections of a bilingual dictionary (source language *versus* target language; target language *versus* source language), so that even the simplest of concepts or *realia* cannot be transferred from one language to the other so easily and in a straightforward manner.

A particular case is given by linguistic phenomena recognized in one language, but absent (or not listed as such) in another one, as in the case of the “predicatives” in Russian language, a particular class of words having no correspondence, neither formal nor grammatical-syntactic, in Italian.

Given the impossibility to provide an Italian parallel of this lexical item, which has no counterpart, the dictionary should rather supply examples, within the entry, that allow to establish meaningful correspondences (uses in contexts); its function will be rather to make it clear, by the diversity and heterogeneity of the examples, different and/or specific uses.

¹ [2, p. 46]. Translation: “in order to be practical and efficient dictionaries should not oblige the user spending much time thinking and looking up: to give the user precise information in a very transparent use of abbreviations and labels means to serve him at best”.

² Examples of “real” words are the ones denoting objects or typical, exclusive material and/or spiritual concepts of one culture; or false friends; or culturally connoted words.

³ Examples could be idioms, fixed phrases or loans.

⁴ Examples could be linguistic phenomena as the “article” (used in Italian but absent in Russian and Slavic languages); or the “predicative” in Russian, *vs.* absence of this specific category in Italian; or the “particles” in German or Russian *vs.* absence of corresponding part of speech in Italian.

This kind of problems is to be solved case by case, each time considering specific questions and issues, in different terms.

Here is an example of the Russian predicative *стыдно*, translated through the Italian syntagm *è vergognoso*¹ (lacking however any other possible variant in Italian, as *avere/provare/sentire vergogna*² or *vergognarsi*³ or *essere una vergogna*⁴). Only in the examples (indeed just two) uses in context are offered, which suggest possible different translations. The question is even more serious when the user tries to find the expression *стыдно* looking it up in the Italian section, discovering that the same expression is never treated as possible equivalent, but already included within the relevant entries, in contexts of use, under the verb *vergognarsi*⁵ or the adjective *vergognoso*⁶ (no examples under the noun *vergogna*⁷), as if it were a synonymic interchangeable expression, without any information about the fact that it is actually the most common and usual expression used in Russian for this state/condition or about the non-canonical dative subject it usually governs. Not even the fact that there is a shift as far as grammatical categories is concerned is mentioned.

Examples taken from both Russian-Italian and Italian-Russian sections:

стыдно⁸ *predic.* è vergognoso ♦ *ей было стыдно за мужа* (lei) provava vergogna per il marito; *мне с., что я не помог Вам* mi vergogno di non avervi dato una mano.

vergognarsi⁹ *неперех мест.* (io mi vergogno) 1 (sentire vergogna) **стыдиться, испытывать стыд** ♦ *vergognati!* постыдился бы!, стыдно!; *mi vergogno di lui* мне стыдно за него [...].

vergognoso¹⁰ *прил.* (che sente e mostra vergogna) **испытывающий стыд** ♦ *era v. di quello che aveva fatto* ему было стыдно того, что он сделал [...].

This clearly creates a loss for the Italian user, who, through the dictionary, cannot get in a direct way the most common and elementary expression for *vergognarsi/provare vergogna*; but so it is for the Russian user too, who will find incomprehensible that most of the Italian phrases related to that concept do not find a clear correspondence to *стыдно*, which

¹ Translation: *it is shameful.*

² Translation: *to be/feel ashamed.*

³ Translation: *to be/feel ashamed.*

⁴ Translation: *to be a shame.*

⁵ Translation: *to be/feel ashamed.*

⁶ Translation: *it's a shame/it's shameful.*

⁷ Translation: *shame.*

⁸ [3, p. 972].

⁹ [3, p. 2147].

¹⁰ *Ibidem.*

for him is the most direct and obvious equivalent, and perhaps might be led to think that this is due to some particular reasons, unknown to him.

The problem is similar when considering culturally connoted words (the so-called *realia*). If *балалайка* or *перестройка* do not exist in Italian language and culture, such as *gondola* in Russian, the dictionary cannot provide equivalents, but can explain what they mean, or suggest the transcription of the word, to use as if it were a normal loan¹.

Examples taken from both Russian-Italian and Italian-Russian sections:

балалайка² [balalàjka] *f., gen., pl.* балалàек balalajka.

перестройка³ [perestrójka] *f.* **1** ricostruzione; riorganizzazione **2** (*stor.*) perestrojka **3** ripensamento (*m.*).

gondola⁴ *f.* гондóла.

It is obvious that the dictionary cannot provide a range of information that is indeed well known to those who have a deep knowledge of the language and of the reality to which it refers. So, in most cases, translation must take into account linguistic, as well as cultural, contexts.

Every culture has, of course, its own, original luggage and brings ideas, customs, concepts, objects, which are denoted by “special”, “typical” words. It is, in a more specifically lexical and lexicographic point of view, the so-called *безэквивалентная лексика*⁵.

Barhudarov⁶ notes that in English (as, indeed, in Italian), there is no equivalent word for the Russian *сутки* (twenty-four hours), or *именинник* (person who celebrates his name-day).

Example from Russian-Italian section:

именинник⁷ [imenínnik] *m., f.* ~ца 1 persona di cui ricorre l’onomastico⁸; он сегодня ~ oggi è il suo onomastico 2 (*fig.*) il festeggiato, l’eroe del giorno; он выглядит ~ом sembra uno che ha vinto un terno al lotto.

¹ In a text translation, however, everything can be more easily adjusted. *Gondola* in some cases can become *лодка* (*boat*) without excessive losses. Anna Achmatova in *Венеция* poetry (*Venice*) translates *черных лодок узкие следы* (*thin wakes of black boats*) using the Russian word *лодка* (*boat*) for *gondola*. The black boats that leave thin wakes cannot be anything than *gondolas*, but apparently the poet cannot stand the folklore related to the word *гондола* and she prefers the allusive expression *черные лодки* (*black boats*).

² [4, p. 20] .

³ [4, p. 547].

⁴ [4, p. 1550].

⁵ [5, pp. 94 sgg. – *words having no equivalent*].

⁶ *Ibidem*.

⁷ [4, p. 270].

⁸ Translation: *person who celebrates his name-day*. Examples of use in contexts follow.

Obviously, the fact that there's no corresponding lexical unit in the inventory of another language does not mean that these same words cannot be translated (each language has in itself the means to express any concept)¹. And indeed in this last case the lexicographer gives a translation that is an "explanation" of the concept expressed by the word *именинник*.

Just a few other examples.

The Italian who is in Russia, reading *от себя* and *к себе*² on the entry or exit doors, easily comes to the conclusion that they are the equivalents for the Italian *spingere (da sé)*³ and *tirare (verso di sé)*⁴; equally, the Russian who is in Italy, reading on the doors *spingere*⁵ or *tirare*⁶, will understand that they match, respectively, *от себя* and *к себе*. Different will be the case of an Italian who, in the absence of direct experience, may need to find out how Russians say *to push* or *to pull* in these same situations and, not finding any specific suggestion in the bilingual dictionary, assumes that it is possible to use the verbs *толкать* or *тянуть*⁷. The Italian user alone cannot imagine either the existence of the Russian specific locutions, nor the fact that these are indeed used, rather than the relevant verbs.

The examples given above represent just few cases of how too often the juxtaposition of the two languages is not done taking into account their specific characteristics, so that to supply the user, from both sides, with a path that allows him to get the correct model of expression and use. One would expect bi-directionality to be ensured in a more consistent and systematic way⁸.

References

1. <http://ruscorpora.ru/search-main.html>.
2. Marellò C., *Dizionario bilingui*, Bologna, Zanichelli, 1989.
3. Kovalev V., *Russo Русский. Dizionario russo-italiano/italiano-russo*, Bologna, Zanichelli, 1995.
4. Dobrovolskaja J., *Grande dizionario russo-italiano/italiano-russo*, Milano, Ulrico Hoepli Editore, 2001.
5. Varchudarov L.C., *Язык и перевод*, Москва, Изд-во «Международные отношения», 1975.

¹ [5, pp. 96-97].

² Recently it is also possible to find the form *на себя* instead of *к себе*.

³ Translation: *to push*.

⁴ Translation: *to pull*.

⁵ Translation: *to push*.

⁶ Translation: *to pull*.

⁷ Translations: *to push*, *to pull*.

⁸ Of course, we are not developing here the issue about the "directions" of the dictionary, the "privileged user", etc.

Профессиональный подъязык в свете проблем перевода

Недооценить значимость перевода в современном мире сложно. Совершенствование научно-технической базы (социальные профессиональные сети, возможность он-лайн общения посредством Интернет, доступ к открытым научно-техническим ресурсам в любом месте мира и т.д.), расширение международных деловых связей (обмен научно-техническими знаниями и опытом, закупка и продажа оборудования и сырья, реализация совместных международных проектов) в разы расширило значимость иностранных языков и значимость переводов. В этой связи отраслевой перевод становится как никогда актуальным. Однако несмотря на то, что отраслевой перевод в целом и его отдельные аспекты являются объектами многочисленных исследований в рамках таких научных дисциплин как лингвистика, лексикология, терминоведение, переводоведение, а также в ряде смежных дисциплин (психолингвистика, культурология, профильные дисциплины тематики перевода), вышеуказанное направление имеет множество актуальных теоретических и практических проблем.

Данная статья рассматривает на примере подъязыка лесопильной промышленности (далее по тексту – ЛП) основные проблемы, которые возникают при переводе.

Понятие «подъязык» (язык для специальных целей, что является пословным переводом английского понятия Language for Special Purpose) было введено в лингвистику Н.Д. Андреевым [1, с. 37]. Под термином «подъязык» в современном языкознании понимают, во-первых, «набор языковых элементов и их отношений в текстах с ограниченной тематикой» [1, с. 127]; во-вторых, особый тип социального диалекта, представляющий собой «собственно профессиональные языки» (лексические системы) [2, с. 59]; в третьих, функциональную разновидность национального языка, его подсистему, которая используется в специальных сферах общественных отношений [3; с. 7].

Основными составляющими подъязыка являются: профессиональное просторечие, терминология и терминосистема.

Ключевую роль в составе профессионального просторечия играют профессионализмы – некодифицированные специальные наименования. Переводчик, сталкиваясь с подобными лексическими единицами, зачастую оказывается в тупике – словари подобный пласт лексики содержат за редким исключением. Так, лишь четвертая часть из

рассмотренных нами отраслевых словарей имеет пометы: *профессиональное выражение, профессиональный жаргон, профессиональный термин, жаргон, разговорное выражение, профессионализм*. В связи с этим возникает вопрос – как быть переводчику, если требуемой единицы в словаре нет? Одним из вариантов может быть возможность оттолкнуться от толкования и далее подобрать существующий кодифицированный термин. Рассмотрим это на примере подъязыка ЛП.

В профессиональной речи работников указанной отрасли, а также в речи жителей Красноярского края широко используются такие специальные наименования как: *горбыль, кругляк, пятидесятка, пиловочник*. Предположим, необходимо перевести наименование *пиловочник*. Данная единица обозначает 'бревно для выработки пиломатериалов общего назначения', т.е. кодифицированным аналогом является термин *пиловочное бревно*, соответственно, в переводе на английский язык – *plank log* [4; с. 14]. В данном случае была решена основная задача переводчика – передать значение, но вместе с тем, нерешенной осталась задача передачи стилистической маркированности: в русском варианте наименование имеет некодифицированный, просторечный, образный характер, в то время как при переводе был предложен кодифицированный, нормативный вариант.

С профессиональным просторечием тесно взаимодействует терминология, которая пополняется за счет терминологизации специальных наименований профессионального просторечия. Маркирующими единицами терминологии являются термины, номены, терминимы, прототермины. Рассматривая составляющие терминологии, актуальной является проблема безэквивалентной лексики, под которой понимают лексические единицы, которые нельзя семантизировать с помощью перевода (они не имеют устойчивых соответствий в других языках, не имеют смысловых соответствий в системе содержания, свойственных другому языку). Так, полная невозможность найти какое-либо соответствие слову подлинника, т.е. явление безэквивалентности в чистом виде, встречается относительно редко. Оно возникает тогда, когда слово оригинала обозначает понятие или явление, которому нет соответствия в быту и в понятиях другого народа. Подобное явление имеет место быть и в специальных подъязках, среди причин их существования и функционирования можно выделить отсутствие в терминосистеме подходящего специального наименования, отвечающего таким основным требованиям, как: однозначность, краткость, лаконичность, системность. Безэквивалентные наименования могут функционировать в некоем подъязыке временно, пока не найден соответствующий эквивалент, однако могут

и впоследствии входить в терминосистему. В этой связи актуален вопрос о том, как же все таки переводить безэквивалентные наименования. Основными способами решения проблемы является транслитерация / транскрипция, калькирование и описательный перевод. При использовании такого метода как транслитерация / транскрипция происходит заимствование графической/ звуковой формы слова вместе со значением из исходного языка в язык перевода, другими словами мы имеем дело с прямым заимствованием, при котором иноязычное слово принимается полностью. Многочисленны примеры данного способа перевода в подязыке ЛП: *edger* – *эджер*, *trimmer* – *триммер*, *deals* – *дильс*, *cant* – *кант*, *timber* – *тумбер*, *flooring* – *флоринг* и т.д. Появление в русском языке данных прямых заимствований обусловлено отсутствием аналогов и компактных единиц. Так, термин *dimension* имеет лишь описательный дефинитивный оборот – 'пиломатериал толщиной 5–12,5 см и любой ширины'.

При переводе нередко используется калькирование – воспроизведение не звукового, а комбинаторного состава слова или словосочетания, при котором составные части слова (морфемы) или фразы (лексемы) переводятся соответствующими элементами языка перевода. Примерами могут служить специальные наименования: *вросший сучок* – *integrated knot*, *центральная доска* – *center board*, *edging saw* – *обрезная пила*.

Несмотря на свою громоздкость в некоторых случаях для достижения понимания возможно использование только описательного перевода, например: корье – *bark stripped from trees*, дранщик – *lath tool operator*, бинг – *шпон желтого цвета*, *dresser* – *4-сторонний строгальный станок для брусьев*, *carbault* – *пиловочное бревно крупного размера*.

Еще одним относительно проблемным для перевода пластом, типичным для терминологии, являются номены или номенклатурные наименования – «названия какого-либо серийного продукта производства», наименования, «называющие артефакты или уникальные природные предметы исследования» [5, с. 52].

В качестве номенов могут употребляться длинные многокоренные слова, не принятые в общеупотребительной лексике. В этой связи многие номены подязыка ЛП подвергаются сокращениям путем замены буквенных аббревиатур: метод агрегатной переработки бревен – *МАПБ*, однопильный ленточный станок – *ЛПС*; номены могут включать в себя цифры и символы: *ЛД150*, где ЛД является разновидностью станка – ленточно-делительный, а 150 – показывает расстояние от основы до шпинделя, *BBS* (*box bark strips*) – горбыльные

рейки для ящиков. Работая над переводом номенов, представляющих собой различного рода аббревиатуры, изначально дается расшифровка и только после этого осуществляется перевод. Следует отметить, что при работе с подобными наименованиями необходимо использовать только общепринятые сокращения, а не переносить их из исходного языка в язык перевода и наоборот. В подязыке ЛП также отмечены номены, получившие распространение по экстралингвистическим причинам – наименования мотивируются названиями фирм-производителей лесопильного оборудования: *Canima* (Канима), *Logosol* (Логосоль), *WoodMizer* (Вудмайзер), *Harvest* (Хавест), *СТИЛ* (Штиль), *Kedr* (Кедр), *Алтай* (Altai), *Астра* (Astra). Как видно из примеров, при переводе данных номенов также используется транслитерация.

Литература

1. Андреев Н.Д. Статико-комбинаторные методы в теоретическом и прикладном языкознании. – Л., 1967. – 403 с. 2. Бондалетов В.Д. Условные языки ремесленников и торговцев: Условные языки как особый тип социальных диалектов. – Рязань, 1974. – 111 с. 3. Лейчик В.М. Основные положения сопоставительного терминоведения // Отраслевая терминология и ее структурно-типологическое описание. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-т, 1988. – С. 4-10. 4. Холодилова М.В. Русско-английский и англо-русский словарь лексики лесопильной промышленности. – Красноярск: КГПУ им. В.П. Астафьева, 2009. – 200 с. 5. Борхвальдт О.В. Историческое терминоведение русского языка. – Красноярск, 2000. – 200 с.

Зарина Фарамазян, Эра Гукасова
г. Краснодар, Российская Федерация

Переводческие трансформации в художественном тексте романа Д. Сэлинджера «Над пропастью во ржи» (на материале русского и новогреческого языков)

Художественная литература – это та область, в которой с особой силой выражены два начала: национальное и интернациональное. Именно эта специфика литературы делает возможным и необходимым ее перевод на другие языки, служит гарантией, что другие народы поймут и оценят по достоинству образцы национальных культур.

Подходы к оценке качества художественного перевода существенно менялись в зависимости от переводческой школы и от исторической эпохи, в которую переводилось то или иное произведение. Однако практически все переводчики и теоретики

перевода сходятся в том, что перевод художественной литературы решает художественные творческие задачи, требует литературного мастерства и относится к области искусства.

Так, по мнению К.И. Чуковского, хороший, подлинно творческий перевод возможен только при наличии хорошего владения обоими языками и их сопоставительной стилистикой; понимания законов, по которым в обеих литературах развивались жанры, поэтические и речевые стили; глубокого знания истории обеих литератур и их взаимовлияния [1, с. 319].

Сегодня уже очевидно, что, как и при переводе текстов любого другого функционального стиля, некоторые потери смысла при переводе художественного произведения неизбежны.

Как отмечает Т.А. Казакова, «переводчик создает не столько эквивалент оригинала, сколько его подобие, особый вид текста, призванный представлять исходное художественное произведение в иноязычной культуре, обеспечивая тем самым дополнительную аудиторию исходному тексту, а также развитие межкультурной художественной коммуникации в соответствии с требованиями времени, характером литературных процессов – и потребностями получателей, как владеющих, так и не владеющих исходным языком» [2, с. 23-24].

Итак, художественный перевод представляет собой особый вид интеллектуальной деятельности, в процессе которой переводчик устанавливает информационное соответствие между языковыми единицами исходного и переводящего языков, позволяющее создать иноязычный аналог исходного художественного текста в виде вторичной знаковой системы, отвечающей литературно-коммуникативным требованиям и языковым привычкам общества на определенном историческом этапе [2].

Известно, что цель перевода – достижение адекватности. Но в процессе перевода часто оказывается невозможным использовать соответствие слов и выражений, которые нам дает словарь. В подобных случаях мы прибегаем к трансформационному переводу, который заключается в преобразовании внутренней формы слова, словосочетания или же ее полной замене для адекватной передачи содержания высказывания.

Согласно Т. Казаковой, «точный перевод, по определению, невозможен уже в силу того, что разные языки отличаются как по грамматическому строю, так и по простому количеству слов, не говоря уже о различии культур» [2, с. 78].

Достижение адекватности в переводе связано с умением грамотно идентифицировать переводческую проблему и осуществлять необходимые переводческие трансформации. Исследование переводческих трансформаций в художественном тексте романа Дж. Сэлинджера «Над пропастью во ржи» является целью данной работы.

Для достижения цели исследования применялись следующие методы: описательно-аналитический метод (при сопоставительном изучении теоретических работ отечественных и зарубежных исследователей), сопоставительно-переводческий анализ (для выявления различий и сходств в текстах оригинала и перевода).

Материалом для исследования послужили переводы известного романа Д. Сэлинджера «Над пропастью во ржи» с английского на новогреческий и русский языки. Роман написан выразительным языком, полон искромётного юмора. Однако, несмотря на кажущуюся простоту лексики, представляет некоторые трудности при переводе.

Научная новизна исследования заключается в том, что в работе впервые произведен сплошной сопоставительно-переводческий анализ значительного по объему художественного текста на материале новогреческого и русского языков.

Теоретической базой исследования послужили положения, разработанные в отечественных и зарубежных трудах по теории и практике перевода (Л.С. Бархударов, Н.К. Гарбовский, Т.А. Казакова, В.Н. Комиссаров, Л.В. Полубиченко, Я.И. Рецкер, С.В. Тюленев, А.В. Федоров, А.Д. Швейцер, и др.). В основе исследования положена классификация Т.А. Казаковой, которая, как представляется нам, является наиболее удачной, поскольку автором, кроме традиционных, предложены новые виды переводческих трансформаций, таких как: нулевой перевод; функциональная замена; перестановка; антонимический перевод; добавление; опущение; стяжение; распространение.

Анализ переводческих трансформаций в данном романе даёт интересный материал для исследования.

1. Нулевой перевод (применяется в условиях синтаксической или лексико-семантической неуместности воссоздания исходной формы). Например: *It cost him damn 4 thousand bucks* [3, p. 117]. / Выложил за неё чуть ли не 4 тысячи [4, с. 150]. / *Την πλήρωσε ένα διάβολο λεφτά* [5, σ. 121].

Или: *He used to be just a regular writer.* / Раньше он был настоящим писателем. / *Τότε ήταν ένας κανονικός συγγραφέας.*

Эти конструкции (*it cost him, he used to*), свойственные английскому языку, на русский и новогреческий языки не переводятся.

2. Замены (составляют значительный процент переводческих трансформаций):

-лексические замены: damn – чёртов, вонючий, треклятый – κόλο-, βρόμο-; slob (тупица, разгильдяй, грубиян)–трепло–γουρούνι(досл. свинья);

-синтаксические замены: I could feel a terrible lecture coming on. / Я чувствовал, что сейчас начнется жуткая проповедь. / Μυρισόμουνα να πλησιάζει μια διάλεξη φοβερή και τρομερή.

Или: He felt pretty lousy about flunking me. / Ему было здорово не по себе от того, что он меня провалил. / Ένοιωθε σκατά που με είχε κόψει.

Поскольку конструкции coming on и about flunking me невозможно передать на новогреческий и русский языки, то при переводе они заменяются придаточными предложениями.

-грамматические замены (единица исходного языка преобразуется в единицу перевода с иным грамматическим значением): I'm a heavy smoker. / Είμαι μανιώδης καπνιστής. / Я курю, как паровоз.

В данном примере перевод на новогреческий язык в точности соответствует оригиналу, а в русском языке появляется глагольная форма «курю».

3. Конкретизация. Например: People with red hair are supposed to get mad very easily but Ally never did. / Говорят, что рыжие чуть что начинают злиться, но Алли никогда не злился. / ...αλλά ο Άλι ποτέ του δεν θύμωνε.

Или: We really did. / Поговорили. / Συζητήσαμε.

You will, myson! / Ты еще призадумашься, сынок! / Θα το σκεφτείς, γιε μου!

В данных примерах конкретизация обусловлена тем, что английскому языку свойственно использование лишь вспомогательного глагола (во избежание повторения слова), что несвойственно русскому и новогреческому языкам.

4. Перестановка. Наиболее частотный приём, так как в английском строго фиксированный порядок слов, а русском и новогреческом – свободный. Например: As a matter of fact, I'm the only dumb one in my family. / По правде говоря, в семье такой тупица я один. / Εδώ που τα λέμε στην οικογένειά μου είμαι ο μόνος βλάκας.

5. Опускание (данный приём более характерен для русского языка, нежели для новогреческого). Например: You could hardly tell which was the stupidest of the three of them. / Ούτε που γινότανε να πεις που ήτανε η πιο χαζή απ' τις τρεις τους. / Одна глупее другой.

В новогреческом языке при переводе опускаются сленговые фразеологические обороты. Например: You take somebody old as hell like old Spenser. / Живёт себе такой человек, вроде старого Спенсера, из него уже песок сыплется. / Πάμε να πούμε ένα γερόντιο σαν το μπάρμπα Σπένσερ.

В новогреческой фразеологии отсутствует единица с подобным образом (old as hell).

6. Добавление. Русскому языку они более свойственны. В большинстве случаев имеют стилистическую нагрузку. Например: Γm the manager of this team. / Είμαι ο μάνατζερ αυτής της ομάδας. / Я капитан этой вонючей команды.

Или: He carved his old initials in one of the doors. / Είχε τ`αρχικά του σε μια πόρτα. / Он вырезал свои унылые, дурацкие, бездарные инициалы на дверях уборной.

7. Обобщение. В данном произведении русский язык тяготеет к генерализации, тогда как греческий перевод сохраняет и передаёт американские реалии того времени. Например: ...and that grippy smell of Vicks Nose Drops all over the place. / ...και η μυρωδιά του Vicks Nose Drops σ`όλο το δωμάτιο. / ...везде пахло этими чёртовыми гриппозными каплями.

Или: And my Gladstones kept banging hell out of my legs. / Και οι Γλάδστον μου βροντούσαν όλη την ώρα στα ποδάρια μου. / Да еще и чемоданы стукали по ногам как занятые.

8. Антонимический перевод. Совсем не свойствен новогреческому языку. Например: Γm not kidding. / Δεν κάνω πλάκα. / Я серьёзно.

Или: If you don`t think she`s smart, you`re mad. / Άμα δεν νομίζεις πως είναι έξυπνη, είσαι τρελός. / Если вы думаете, что она дурочка, вы сошли с ума.

В результате проведенного исследования, целью которого являлось исследование переводческих трансформаций в художественном тексте, нами были выявлены различия в структурах исходного и переводящего языков, а именно – невозможность передать информацию, содержащуюся в тексте оригинала, средствами ПЯ (энтропия на уровне кода и сообщения); различия в фоновых знаниях адресанта и адресата (энтропия на уровне контекста и реципиента сообщения); намеренное усложнение текста автором (энтропия на уровне адресанта сообщения).

Анализ материала показал, что при переводе романа Д. Сэлинджера «Над пропастью во ржи» на русский язык преобладают замены, а на новогреческий язык – перестановки. Также новогреческому языку несвойственен антонимический перевод, редко встречаются опущения и добавления, так как новогреческий перевод близок к оригиналу. В русском языке наблюдается значительное количество добавлений, придающих стилистическую окраску оригиналу, опущений, в случаях перевода понятий, отражающих американские реалии.

В целом, современные теоретики переводоведения признают, что передать все смыслы оригинала в тексте перевода не представляется

возможным, определенные смысловые потери неизбежны. Однако если утрату некоторых элементов смысла можно признать приемлемой и допустимой, то при невозможности передать другие элементы смысла (важные для полной и верной интерпретации текста) переводчик обязан компенсировать их в тексте перевода. Одним из основных способов компенсации смысловых потерь при переводе, как нам представляется, является адаптация посредством эффективного применения вышеназванных видов переводческих трансформаций.

Литература

1. Чуковский К. Высокое искусство. – М.: Сов. писатель, 1968. – 384 с.
2. Казакова Т.А. Художественный перевод. Теория и практика. – СПб., 2006. – 544 с.
3. Salinger J.D. The catcher in the rye. New York: Little, Brown and Company, 1951. – 214 p.
4. Сэлинджер Джером Д. Над пропастью во ржи. – М: Эксмо-Пресс, 2013. – 272 с.
5. Σάλιντζερ Τζ. Ο φύλακας στη σίκαλη. – Αθήνα: Ελκικούρος, 1978. – Σ.256.

Елена Филиппова

г. Самара, Российская Федерация

Средства и приемы передачи русских обращений-имен собственных на английский язык (на материале произведений художественной литературы XIX века)

В настоящей работе предпринимается попытка выявить основные средства и приемы передачи форм русских обращений-имен собственных на английский язык, отобранных из оригинальных произведений классиков русской литературы (А.С. Пушкина, М.Ю. Лермонтова и И.С. Тургенева).

Сопоставительный план исследования русских и английских форм обращений-имен собственных позволяет определить специфику контекстных условий реализации структурно-семантических и социолингвистических признаков русских форм обращений-имен собственных и их английских соответствий, а также установить общие закономерности передачи значений данных обращений с одного языка на другой.

Передача иностранных имен собственных в функции обращения в переводной литературе является одним из способов выражения своеобразия языка и культуры, присущего другой нации. Обладая определенной социальной, национальной, эмоциональной, эстетической окраской, имена собственные служат средством речевой характеристики персонажей, подчеркивают особенности их

взаимоотношений. Исходя из этого, следует признать, что полное или приближенное воссоздание форм обращений-имен собственных непосредственно связано с проблемой адекватного перевода. Выбор способа передачи конкретной формы обращения зависит от конечной цели – дать функционально равнозначный вариант, максимально эквивалентный цели коммуникации.

Вопрос адекватного воспроизведения форм русских обращений-имен собственных, включающих в себя как номинальный, так и эмоциональный компонент значения, несомненно связан с совокупностью факторов культуры русского и английского языков и заключается в подборе стилистически равнозначных английских эквивалентов. При этом переводчик должен принимать во внимание возможные стилистические расхождения, обусловленные различиями культурного пространства [1, с. 157-158].

В произведениях русских писателей широко представлены различные формы обращений, выраженные полными и производными (суффиксальными) именами собственными.

Анализ русско-английских переводных соответствий свидетельствует, что в качестве возможных средств и приемов передачи русских имен собственных в функции обращения на английский язык переводчики используют:

1. Транскрибирование полных имен (*Vera, Sidor, Anton, Yakov, Foma Kuzmich, Vladimir Andreyevich, Alyona Timofeyevna, Mr. Pechorin, Mr. Grushnitsky, Erofei* и др.) и их производных форм (*Antropka, Yushka, Annushka, brother Yefimych, Fedyushka* и др.). Реализация подобного способа перевода обуславливается либо знанием реалий, отражающих национальное своеобразие подлинника, либо исчерпывающими объяснениями в самом контексте. Сравните:

– Ну, брат *Грушницкий*, жаль, что промахнулся, – сказал капитан... (М.Ю. Лермонтов. Герой нашего времени. М., 1981, с. 297) – “Well, brother *Grushnitsky*, it is a pity you missed!” said the captain... (M. Lermontov. A Hero of Our Time. М., 1976, p. 281)

– Поди, *Маша*, в свою комнату и не беспокойся. (А.С. Пушкин. Дубровский. М., 1978, с. 476) – “Go to your room, *Masha*, and don't be anxious.” (A. Pushkin. Dubrovsky. М., 1955, p. 99)

2. Выбор наиболее приемлемого для восприятия читателя варианта перевода обращения путем приведения к одной форме всего многообразия оригинала имени с учетом экспрессивных оттенков, которыми наделены собственные имена в исходном языке (*Styopushka – Степа, Степан, Степка; Pavlusha – Павел* и т.п.). Например:

– А, *Стена*? Ты что заснул, что ли? (И.С. Тургенев, Записки охотника. М., 1954, с. 61) – “Why, *Styopushka*, are you asleep – eh?” (I. Turgenev, Classics of Russian Literature, p. 50)

– Как ты поживаешь, *Стенан*? – спросил я его. (И.С. Тургенев, с. 57) – “How are you, *Styopushka*?” I asked him (I. Turgenev, p. 44)

– ...Покажь, *Стенка*. (И.С. Тургенев, с. 56) – “Show them, *Styopushka*.” (I. Turgenev, p. 44)

3. Замена в переводе просторечных форм имени собственного литературными (*Kasyan* вместо *Касьянушка*, *Ilyusha* вместо *Илюшка*, *Volodya* вместо *Володька*, *Arkhip* вместо *Архипушка*, *Sasha* вместо *Сашенька* и др.), часто при помощи лексических дополнений в соответствии с правилами английской грамматики. Например: – А, *Касьянушка*! здорово! (И.С. Тургенев, с. 102) – “Hallo! *Kasyan*! good health to you!” (I. Turgenev, p. 142)

– Здравствуй, *Володька*! – сказал он слабым голосом... (А.С. Пушкин, с. 483) – “So you’ve come, *Volodya*!” he exclaimed in tremulous accents... (A. Pushkin, p. 30)

– Спасибо, милый мой *Сашенька*... (А.С. Пушкин, с. 483) – “Thank you, *Sasha* dear.” (A. Pushkin, p. 117)

“*Архипушка*, – говорила ему Егоровна, – спаси их, окаянных... (А.С. Пушкин, с. 457) – “*Arkhip*, dear boy,” said Yegorovna, “save them, the accursed wretches...” (A. Pushkin, p. 50)

4. Замена производной формы имени полной (*Yakov* вместо *Яша*), что не дает возможности сохранить соответствующую экспрессивную тональность общения. Например:

– *Яша*, – проговорил Дикий Барин... (И.С. Тургенев, с. 187) – “*Yakov*,” said the Wild Master... (I. Turgenev, с. 281)

Очевидные лингвистические несоответствия в сфере просторечных обращений-имен собственных переводчики оправдывают высокой степенью адекватности и тем, что просторечные и производные имена вызывают при чтении произведений русских авторов определенные смысловые затруднения в восприятии иноязычного читателя из-за культурных и языковых различий. Читателю нужно не только знать соответствующие определенным персонажам просторечные и производные формы, но и различать их значения с учетом эмоциональной окраски. Вопрос адекватного воспроизведения форм русских оценочных обращений-имен собственных, богатых случаями эмоционально-экспрессивной деривации, решается переводчиками путем подбора переводческих соответствий, семантическое и синтаксическое оформление которых может не совпадать с семантическим и синтаксическим оформлением исходного языка, поскольку средства для

выражения эмоциональности в каждом языке национально специфичны [2, с. 257]. Поэтому переводчики стремятся давать варианты, доступные самому широкому кругу читателей.

Выбор адекватного способа передачи русского имени собственного в функции обращения на английский язык зависит от творческого подхода переводчика к выбору возможного варианта имени с учетом его смысловой нагрузки в конкретной ситуации, эмоциональной окраски и речевой характеристики персонажа. При этом требование максимальной эквивалентности перевода обращений-имен собственных цели коммуникации совершенно не противоречит положению о сохранении национального своеобразия подлинника, поскольку индивидуальное мастерство и творческий поиск переводчика способствуют адекватному воспроизведению стилистических особенностей полных, производных и просторечных форм обращения с учетом всей гаммы их выразительных оттенков.

Литература

1. Филиппова Е.В. Имена собственные-обращения в практике перевода // Вопросы теории и практики перевода: сб. материалов Всероссийского семинара / под ред. А.П. Тимониной. – Пенза: Изд-во Пензенского педагогического университета, 2002. – С. 157-160.
2. Филиппова Е.В. Лингвистические признаки форм обращения в русском языке и их отражение в переводческих соответствиях // Проблемы прикладной лингвистики: сб. материалов Всероссийского семинара / под ред. А.П. Тимониной. – Пенза: Изд-во Пензенского педагогического университета, 2002. – С. 256-258.

*Сергій Фокін
м. Київ, Україна*

Статистичні ознаки імітації стилю перекладача (на матеріалі використання префіксального словотвору в перекладі «Дон Кіхота» М. Лукаша і А. Перепаді)

Стилістика – саме та галузь філології, у яку важко не закохатися, позаяк стиль пронизує усі можливі рівні; стилістичні особливості, явища, парадокси взаємно доповнюються, перетинаються між собою, створюючи додаткову змістовну глибину, що, безумовно надає розкішний матеріал на будь-який дослідницький смак. У перекладознавстві, відтак, стилістичні аспекти першотвору та перекладу теж посідають далеко не останню роль у численних розвідках. Якщо у

певний час ще могли точитися дискусії, чи варто перекладачеві імітувати стиль оригіналу, чи створювати свій, а безвихідь дискусії вилилась у доведені до абсурду навмисно суперечливі висновки Т. Севорі, вже після захисту докторської дисертації М.О. Новикової у 1980 р. стало правомірно говорити про стиль перекладача окремо від стилю автора оригіналу [1]. У той самий час це не означає, що перекладач не намагається відтворити авторську стилістику. Однак сама колосальна багатоплановість стилю дає можливість перекладачеві відтворити і авторські риси, і залишити свій власний почерк, як буде показано на обраному матеріалі. Таким чином, представлено дослідження скероване в русло авторської стилістики.

Дослідження особливостей стилю перекладача має не лише теоретичне, а й прикладне значення, зокрема, для встановлення авторства перекладу. Це питання набуває особливої делікатності, коли є підозра на плагіат [2, с. 42-44], коли невідомо, хто здійснював переклад або тоді, коли один перекладач наслідував стиль іншого. Певна річ, подальша розробка методології виявлення індивідуального перекладацького стилю потрібна й необхідна. Унікальним матеріалом дослідження мають стати переклади, для яких було достовірно встановлено факт намагання імітації стилю перекладача. Одним з таких унікальних вартісних матеріалів є Сервантесів «Дон Кіхот», адже відомо, що Микола Лукаш не встиг до кінця життя завершити працю над перекладом, і його учень Анатоль Перепада цей задум довів до кінця.

Одним зі знарядь, яким послуговується Микола Лукаш у прагненні відтворити незвичність мови Сервантеса, є префіксальний словотвір. Зокрема, кидається в очі його захоплення рідковживаними й стилістично маркованими дієсловами з суфіксом *pri-*. В окремому дослідженні ми показали, що частота вживання таких слів у перекладі Миколи Лукаша перевищує більш, ніж на три середніх квадратичних відхилення (так звані «сигми») частоту вживання в оригінальних творах української літератури, тобто, не є наслідком випадкового відхилення, а є саме ознакою ідіостилу перекладача [3, с. 24]. В відносному перерахунку кількість префіксальних утворень з *pri-* у Лукаша перевищує більш, ніж утричі вживання у прозових творах сучасної української літератури. Безумовно, логічним наступним кроком видається з'ясувати, наскільки помітив цю рису Анатоль Перепада, чи вдалося йому відтворити в якісному і кількісному планах цю своєрідність стилю свого вчителя. Відповідь на ці питання становить мету поточного дослідження.

Під час вибірки слів, що починаються на *pri-*, слід розрізняти, звичайно, префікси та випадковий збіг таких літер, які для нас не

становлять інтерес. Втім, не всі префікси *pri-* слід вважати стилістично маркованими й, відтак, такими, що характеризують ідіостиль перекладача. Зокрема, деякі префікси вживаються не внаслідок вибору перекладача, а з огляду на об'єктивні онтологічні підстави: у тексті роману постійно йде мова про пригоди, відтак, висока частота іменника «пригода» спостерігається не з волі перекладача, а продиктована сюжетом. Тобто, використання етимологічного префікса *pri-* в цьому випадку не є індивідуальною характеристикою. Не слід вважати своєрідністю ідіостилью і творення доконаного виду з префіксом *pri-*, як у дієслів «прийти», «прив'язати», адже останні обумовлені радше граматичними нормами, ніж стилістичними перевагами. Інша справа, коли вжите слово з префіксом не має явного еквівалента у тексті оригіналу, тобто, коли перед перекладачем постає вибір з-поміж декількох варіантів. Скажімо, дієслово «привістити/привіщати» у тлумачному словнику позначене як діалектне, а його нейтральним синонімом виступає дієслово «сповістити/сповіщати». У цьому випадку можна сміливо казати, що йдеться про вибір перекладача (свідомий чи ні) на користь більш колоритної лексеми. Стилістичний потенціал зберігають і похідні слова: «привість», «привістка», «притуга», «привоління», «привяний», «присоромлений». Розглянемо приклад:

Pues esta fama, estas gracias, estas prerrogativas, como llaman a esto – respondió Sancho –, tienen los cuerpos y las reliquias de los santos, que con aprobación y licencia de nuestra santa madre Iglesia tienen lámparas, velas, mortajas, muletas, pinturas, cabelleras, ojos, piernas, con que aumentan la devoción y engrandecen su cristiana fama. Los cuerpos de los santos, o sus reliquias, llevan los reyes sobre sus hombros, besan los pedazos de sus huesos, adornan y enriquecen con ellos sus oratorios y sus más preciados altares [4, с. 607].

*Виходить, – вів далі Санчо, – така вже слава, і благодать, і, сказати би, привілеї у моцей святих, що з **приволу** і **приводу** благочестивої нашої матері-церкви перед нами тобі й лампади, і свічки, й покривала, й миліці, і образки, й кучерики, і очі, й ноги, люду хрещеному на побожність, а їм на більшу християнську славу. Королі на плечах своїх тії тіла, чи, мовляли, моці переносять, кісточки їм цілують, часточками їхніми собі каплиці зукрашають, вівтарі свої найкоштовніші **приводблюють*** [5, с. 375-376].

Вживання префіксів у перекладеному фрагменті не може знайти пояснення на рівні мікроеквівалентності з відповідним фрагментом оригіналу. Так, іменники оригіналу – “*aprobación*” і “*licencia*” («схвалення» і «дозвіл») мають численну кількість варіантних

відповідників без префікса *при-*, на тлі яких вибір іменників «привілі» і «привілі» видається явним відступом від еквівокабельного або «прямого» відповідника. Очевидно, відповідь слід шукати з урахуванням макроконтексту. Дійсно, дослідниця творчості М. Лукаша, В. Савчин, узагальнюючи свої спостереження щодо вживання префіксів в його творчості, підкреслює: «Загалом префікси в М. Лукаша – це потужний стилістичний засіб. Використовуючи різні варіанти одного й того самого префікса або вживаючи префікс у невласливій для нього функції, перекладач досягає потрібного стилістичного ефекту» [6, с. 111]. Стилiстичним ефектом у контексті «Дон Кіхота» слід вважати і незвичну застарілу мову Сервантеса, і пишномовні репліки окремих персонажів, в яких автор першотвору намагався довести до комічності наслідувані з лицарських романів обтяжливі конструкції, звороти, формули чемності тощо.

Таким чином, вибірці підлягають лише ті слова з префіксом *при-*, які несуть явне конотативне значення, що його слову надає вживання цього префікса (що часто може бути замінений на інший конотативно нейтральний префікс), причому коли в оригіналі немає відповідного однослівного еквівалента з подібним префіксальним утворенням та відповідним конотативним значенням. Крім того, ми беремо до уваги випадки, коли перекладач ужив слово з префіксом *при-* за умов наявного поширенішого синоніма з іншим префіксом або без нього («признатися/зiзнатися»).

Оскільки в іспанській мові префіксальне утворення слів вкрай обмежене, можна сміливо говорити, що вживання конотативно маркованих префіксальних слів виступає еквівалентом не якогось слова першотвору, а радше передає конотацію фрагмента у цілому. Тон оповіді й відповідний настрій створюється завдяки усій сукупності описуваної сцени, персонажа, сюжетної лінії, і саме тому, на наше переконання, при відтворенні конотації можливе широке використання різного роду компенсацій. Натомість денотативні значення префікса не є об'єктом нашої вибірки. Скажімо, у деяких дієсловах префікс *при-* не несе конотативного значення: «прилаштувати» (наближення), «примружити» (неповна дія), «придивлятися» (інтенсивність дії), «приспівувати» (супровідна дія).

Виходячи з описаних критеріїв, в окремому дослідженні здійснено вибірку з оригінальних прозових творів української літератури другої половини ХХ століття і шести фрагментів з другого тому «Дон Кіхота...», перекладених Миколою Лукашем, що показало такі результати:

Таблиця 1. Частота вживання конотативно маркованих слів з префіксом *при-* у розділах, перекладених Миколою Лукашем

Фрагменти	на 10 000 слововживань
Розділи II-V	11
Розділи VIII-XII	18
Розділи XI-XV	16
Розділи XXXVI-XLII	11
Розділи XLIII-XLVII	16
Розділи XLVIII-LI	10
Разом	82
Середня відносна частота на 10 000 слововживань	13,67
Середнє квадратичне відхилення	3,39

Для даного дослідження відповідну вибірку проведено також у розділах, що переклав Анатоль Перепада. Оскільки А. Перепада переклав лише окремі розділи, для забезпечення вибірки нам вдалося виокремити лише 5 фрагментів по 10 000 слововживань. Втім, певна нерівномірність порівнюваного матеріалу не є перешкодою для зіставлення таких параметрів як відносна частота та середнє квадратичне відхилення, оскільки вони відбивають середні частотні характеристики з розрахунку на певний обсяг. Результати викладено в таблиці 2.

Таблиця 2. Частота вживання конотативно маркованих слів з префіксом *при-* у розділах, перекладених Анатолем Перепадею

Фрагменти	на 10 000 слововживань
Розділи XXI-XXV	10
Розділи XXVI-XXX	9
Розділи XXXI- XXIV	19
Розділи LXI- LXV	10
Розділи LXVI-LXXI	25
Разом	73
Середня відносна частота на 10 000 слововживань	14,6

Аналіз показує, що у фрагментах, перекладених А. Перепадею, «колеритних» слів з префіксом *при-* у середньому 14,6 на 10 000 слововживань, в той час як у фрагментах, перекладених М. Лукашем – 13,7. Така вражаюча близькість справді промовисто говорить про талант учня Миколи Лукаша, його майстерне наслідування стилю. Хоча навіть без додаткових підрахунків видно, що розбіжність є вкрай малою, статистична перевірка дозволить позбутися суб'єктивності.

Зокрема, відмінність між середніми частотам вживання конотативно маркованих слів на *при-* в обох перекладачів не перевищує потрійне і навіть подвійне квадратичне відхилення. І на перший погляд справді немає підстав говорити про якісь відмінності. Втім, на більш дрібному рівні відмінності стають помітними. Зокрема, у розділах LXVI-LXXI стає очевидним, що Анатоль Перепада захопився вживанням префіксальних слів, адже абсолютна кількість їхнього вживання, 25, вийшла за межі потрійного середнього квадратичного відхилення, в порівнянні з середньої величиною Лукашевих перекладів. І в цьому кількісному параметрі справді проявилась індивідуальність Анатолія Перепаді. Натомість, легко переконатися, що в Лукашевих перекладах абсолютні дані за фрагментами не перевищують середню величину більше, ніж на потрійне чи навіть подвійне середнє квадратичне відхилення, що свідчить про однорідність матеріалу.

Важко уявити, що Анатоль Перепада проводив кількісні підрахунки так, як це робиться в цьому дослідженні. Як слушно зазначає дослідниця Лукашевої творчості В.Савчин: «Уроки Лукаша стали для Перепаді доброю школою перекладацької майстерності. Здібний учень перейняв усі тонкощі Лукашевої науки – віртуозне володіння величезним багатством української мови, вміння дошукуватися найпотрібнішого слова чи фрази, та, найголовніше, засвоїв особливості стилістичної манери свого Вчителя. Це дозволило йому продовжити велике починання Лукаша й завершити українського «Дон Кіхота», причому на такому рівні конгеніальності, де навіть прискіпливий читач не помітить якогось стилістичного дисонансу» [7, с. 216-217]. Не можна не погодитися з цими влучними словами. Лишається додати, що прискіпливий читач не помітить відмінності в тому випадку, коли він не виступає також у ролі дослідника. Зрештою, адресатом художнього перекладу справді є насамперед читачі, а не дослідники. Питання про те, чи статистично доведені відхилення в перекладі можуть стати предметом критики, надзвичайно серйозне і в теорії перекладу може бути розв'язане лише після нагромадження солідного матеріалу. Наразі обмежуємось констатацією факту без оцінки за шкалою «добре/погано».

Автор статті, очікуючи насправді знайти радше різницю, ніж збіги у почерку обох майстрів, у перший момент був захоплений і в певному сенсі розчарований результатами, діаметрально протилежними до очікуваних. Подібність об'єкта в досліджуваних фрагментах справді надзвичайна. Хоча навіть той неочікуваний результат становить безсумнівно значний інтерес для дослідників ідіостилу обох перекладачів, а також проблем наслідування, виникає закономірне питання:

невже немає жодних додаткових ознак, окрім виявленого кількісного відхилення, які б змогли показати відмінність досліджуваного явища в творчості Лукаша та Перепаді? Не піддаючись моментальній ейфорії й спокусі поспішних висновків, ми переглянули вибірку префіксованих слів і все ж знайшли суттєві розбіжності, щоправда, вже не в кількісному, а більше в якісному плані. Розбіжності у творчому методі перекладачів стають помітними насамперед у вживанні, умовно кажучи, «неіснуючих слів». Справді, для відтворення колориту й незвичності Сервантесової мови обидва перекладачі вдаються до словотворчості. Про «неіснуюче слово» ми справді кажемо умовно, адже, наприклад, прикметник «приявний», що вживають обидва перекладачі, є в «Словниках України», натомість відсутній у 11-томному Тлумачному словнику під ред. І.К. Білодіда. В обох зазначених словниках немає дієслова «прикорхнути», в той час як ми його знаходимо в українсько-російському словника Б. Грінченка, де наведений приклад з цим дієсловом датований 1862 р. [8, с. 421]. У такий спосіб перекладачі, можна сказати, оживили лексему. Втім, наприклад, в усіх трьох словниках ми не знаходимо дієслово «привоїти», а також низку інших слів: «придибенція», «прийдуший», «прикалічений», «приняглювати», «приснастити», «приобіцятися», «придомок», «привіснути», «привоління», «привізь», «прилбиця». І саме ці випадки, незалежно від того, чи взяті вони з-поміж раритетів української мови, чи є плодом творчої фантазії, для нас є суттєвою рисою творчого метода перекладача. Розрізнення окказіоналізмів та раритетів у перекладацькій творчості, їхня роль у використанні прийомів та стратегій – суттєве питання, яке ще очікує на свого дослідження.

Безумовно, ретельний якісний аналіз цих слів заслуговує на окреме детальне дослідження, однак уже зараз можна навести деякі первинні, однак очевидні тенденції щодо явних розбіжностей у стилі Анатолія Перепаді й Миколи Лукаша щодо вживання слів з префіксом *при-*: 1) творчий метод А. Перепаді характеризується більшою словотворчістю, в той час як у М. Лукаша переважно раритетні, але наявні в лексикографічних джерелах слова з префіксом *при-*; 2) дериваційна творчість у М. Лукаша переважно стосується іменників, натомість у А. Перепаді – дієслів. Помічено й інші додаткові нюанси, які, однак, перед оприлюдненням потребують додаткової перевірки.

Таким чином, дослідження підтвердило факт ретельного наслідування стилю Миколи Лукаша його учнем, Анатолем Перепадею, навіть на морфологічному рівні, зокрема, у вживанні рідковживаних префіксальних слів та дериваційного словотвору. Попри значну подібність частоти вживання префікса у цілому, розюча відмінність

спостерігається на рівні окремих розділів. Відмінності у стилях обох перекладачів виявляються не тільки в кількісному, а й у якісному плані, насамперед, у принципах дериваційного словотвору. Як подібність, так і відмінності у творчому методі перекладачів стають помітними насамперед на макрорівні, зокрема, шляхом використання статистичних методів, а також спостереження, аналізу та порівняння якісних характеристик зіставлених вибірок.

Література

1. Новикова М.А. Проблема индивидуального стиля в теории художественного перевода: автореф. ... дис. д-ра филол. наук. – Л.: Ленинград. гос. ун-т им. А.А. Жданова, 1980. – 27 с.
2. Рецкер Я.И. Плагиат или самостоятельный перевод? (Об одной судебной экспертизе) / Я.И. Рецкер // Тетради переводчика, № 1, 1963. – С. 42-64.
3. Fokin S. Palabras prefijadas en ucraniano como recurso de la lengua de traducción: aspecto macroestilístico / S.B. Fokin // Mundo Eslavo. – Granada: Universidad de Granada, 2014. – n° 13. – P. 193-204.
4. Cervantes Saavedra M. Don Quijote de La Mancha / M. Cervantes Saavedra. – Madrid: Alfaguara, 2004. – 1251 p.
5. Сервантес Сааведра М. Премудрий гідальго Дон Кіхот з Ламанчі (Частина II) / пер. М. Лукаша і А. Перепаді. – Харків: Фоліо, 2008. – 478 с.
6. Савчин В. Микола Лукаш – подвижник українського художнього перекладу / В. Савчин. – Львів: Літопис, 2014. – 374 с.
7. Савчин В. Лукашана Анатолія Перепаді / В. Савчин // Всесвіт: журнал іноземної літератури. – 2011. – № 11/12. – с. 215-221.
8. Словарь української мови / упор. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко: Т. 3. – К.: Вид-во Академії наук Української РСР, 1958. – 479 с.

Дмитрий Шленев

г. Нижний Новгород, Российская Федерация

Междисциплинарность и (или?) самостоятельность переводоведения

Междисциплинарность...

Самостоятельная ли дисциплина переводоведение? Этот вопрос возникает по мере эмансипации переводоведения от лингвистики.

Сегодня переводоведение претендует и на статус самостоятельной дисциплины, и на статус дисциплины междисциплинарной. Стоит подчеркнуть: «самостоятельной» должно означать, помимо прочего (а то и прежде всего), *не собственно лингвистической*, не являющейся обособленным подразделением языкознания. Ибо можно встретить суждения, согласно которым переводоведение есть, конечно,

дисциплина самостоятельная, совсем самостоятельная, но при этом лингвистическая. Или в основе своей лингвистическая, или что лингвистическая теория перевода есть центральная и основная часть переводоведения (ср., например: [1, с. 8, 45; 2, с. 34].

Откроем такие несопоставимо разные источники, как Википедия на статье «Лингвистика» или «Лингвистический энциклопедический словарь» на статье «Языкознание», и обнаружим, что переводоведение – это раздел прикладной лингвистики [3] или что теория перевода примыкает к типологическому языкознанию [4, с. 620]. Это всё – следы раннего научного представления о переводе как дисциплине, завязанной на контрастивной лингвистике.

В СССР и, позднее, уже в России о междисциплинарности заявляли, в частности, такие отечественные классики, как Р.К. Миньяр-Белоручев, восставший против узурпации переводоведения лингвистикой [5, с. 4, 6], и А.Д. Швейцер [6, с. 14, 41, 205; 7]. Впрочем, при этом, как справедливо замечает Н.К. Гарбовский, А.Д. Швейцер по-прежнему остается в лингвистически-ориентированной парадигме [8, с. 202], что в целом является отличительной (родовой) чертой классиков отечественного переводоведения. Действительно, даже когда классиками провозглашалась автономность науки о переводе, параллельно подчеркивалось либо ведущее место лингвистики, либо обособленность внутри лингвистики. Впрочем, и Р.К. Миньяр-Белоручев был включен В.Н. Комиссаровым в его обзор «Лингвистическое (выделено мной — ДШ) переводоведение в России» [9], что, в сущности, закономерно.

Я не останавливаюсь здесь на литературоведческом крыле: оно, разумеется, по определению отрицало монополию языкознания.

На Западе глашатаем междисциплинарности стала М. Снелл-Хорнби. Сначала она заявляла о переводоведении как самостоятельной дисциплине (*discipline*), но позднее, восприняв замечание Г. Тури, решила перекалificarовать переводческие штудии в «*interdiscipline*», поскольку, действительно, в изучение перевода вовлекается множество наук и научных подходов (см., например, об этом: [10, с. 70-71]).

Идея встретила положительный отклик. Понятие “*interdiscipline*” становится лейтмотивом переводческой научной конференции 1992 года [11], имевшей большой резонанс в западном переводоведении, и многочисленных последующих публикаций.

...Или самостоятельность

Вместе с тем междисциплинарный статус кроет в себе определенные проблемы. Симптоматичный вопрос звучит в заглавии одной из статей из сборника под редакцией Ж. Делиля: “*La traduction:*

discipline ou interdiscipline?” [12]. Дж. Мандей пытается установить статус теории перевода: “discipline, interdiscipline or sub-discipline”, – отмечая, что в последние годы доминирует междисциплинарный подход [13, с. 14].

Клаус Кайндль подчеркивает, что междисциплинарность означает отсутствие самостоятельной дисциплины как таковой. И что цель переводоведения – стать по-настоящему самостоятельной дисциплиной (приводится по: [10, с. 71-72]).

Н.К. Гарбовский, полемизируя с А.Д. Швейцером, также обращает внимание на немаловажную деталь: имеется существенное отличие между «дефисным», т.е. собственно междисциплинарным исследованием, лишенным автономности, и междисциплинарным подходом в рамках *самостоятельной* научной дисциплины, каковой, на его взгляд, и должна являться теория перевода [8, с. 205-206].

В сущности, насколько можно понять, концепция М. Снелл-Хорнби не противоречит этому суждению: “Just as in the holistic way of thinking the whole does not amount to the mere sum of its parts, an “interdiscipline” is in my view not merely a kind of no-man’s land between other clearly defined territories. We could rather say that through the varying constellations of its topics and methods, it evolves into something qualitatively different from the ingredients of which it originally consisted” [10, с. 72].

А авторитетный французский переводовед Д. Жиль даже усматривает в междисциплинарном статусе угрозу. С одной стороны, по его мнению, «в жизни» междисциплинарность подразумевает, как правило, подчиненное положение теории перевода по отношению к партнерской дисциплине (в т.ч. и в финансовом, и в собственно исследовательском плане). С другой же – междисциплинарность подрывает статус теории устного и письменного перевода как самостоятельных дисциплин [14, с. 29].

Обратим, кстати, внимание на то, что в самостоятельные дисциплины он выделяет исследования в области устного и письменного перевода. Для отечественного переводоведения это весьма необычно, но достаточно типично для многих зарубежных переводоведов. Нельзя также не обратить внимание на свободный разговор о деньгах. У нас же почему-то даже когда теоретики говорят о профессиональной переводческой деятельности, о материальной стороне они не вспоминают, делая из переводчиков альтруистов, питающихся, видимо, воздухом.

В другой своей статье [15], основанной на наукометрическом подходе к междисциплинарности в переводоведении, французский ученый демонстрирует на статистике цитат соотношение «сильных» и

«слабых» дисциплин. Например, если посмотреть на соотношение взаимных ссылок между исследователями письменного перевода и исследователями устного, то обнаружится, что вторые чаще ссылаются на первых, чем наоборот. Аналогичным образом переводоведы чаще ссылаются на представителей иных наук, чем в обратную сторону. Кроме того, Д. Жиль также выявляет стремление некоторых авторов упрочить за счет цитирования (точнее, отказа от цитирования) статус «своей» дисциплины (или своего видения дисциплины) и обособить ее от других наук. Как мы видим, с междисциплинарностью не все так просто и благостно...

Все-таки самостоятельность

Н.К. Гарбовский по сути констатирует, что на настоящий момент теория перевода еще не оформилась в самостоятельную науку (о чем и свидетельствует неопределенность с междисциплинарным статусом), но оптимистически заключает, что переводоведение начинает этот путь [8, с. 206]. Как бы то ни было, нужно признать: продуктивнее и логичнее рассматривать переводоведение как дисциплину автономную, наделенную собственным онтологическим статусом. Но имеющую при этом разветвленную сеть междисциплинарных связей – поскольку предмет этой дисциплины обладает комплексным характером. М. Снелл-Хорнби права: переводоведение как таковое больше, чем сумма его частей.

При этом совершенно необходимо вырвать переводоведение из поля притяжения любых иных наук, позиционирующих себя как «главные», а науку о переводе, соответственно, лишь как один из своих разделов. Прежде всего, разумеется, речь идет о лингвистике – особенно в советской и постсоветской традиции. И лингвистический, и литературоведческий, и любые иные подходы (сегодня, например, на Западе весьма актуален подход социологический) вполне правомочны *внутри* переводоведения — в качестве его направлений. Более того, они способны обогащать друг друга. Стоит пояснить эту мысль — насчет поля притяжения. Разумеется, переводческая деятельность может становиться и становится предметом исследований в рамках любой дисциплины – будь то лингвистики или социологии, семиотики или когнитивистики, философии или литературоведения. Утверждать обратное было бы противоестественно и шло бы вразрез с фактами. Но вот переводоведение как дисциплина, как комплексное, всестороннее и, насколько это возможно, полноценное научное исследование феномена переводческой деятельности должно образовывать отдельную, автономную отрасль.

Дополнительный довод: дидактика перевода ≠ лингводидактика

Кроме того, обособление науки о переводе невероятно важно в таком прикладном аспекте, как дидактика перевода, которую необходимо совершенно четко и однозначно отделить, оторвать, отрезать от лингводидактики. В России (по крайней мере, в России; или: увы, в России) остроту проблемы нельзя недооценивать.

Всё это следствие лингвоцентризма, представления о переводе как о смене кода, о подстановке «эквивалентов». Результат довольно разрушителен. И я могу лишь подписаться под следующими словами Н.К. Гарбовского: «размещение дидактики перевода в лоне лингводидактики является не меньшим заблуждением, чем определение науки о переводе как прикладной отрасли лингвистики» [16, с. 41].

К сожалению, придется отметить, что дидактика перевода у нас отстает от развития переводоведческой мысли и от реальной практики, ибо до сих пор не освободилась от «вчерашнего» (в терминологии Ж.-Р. Ладирыла [17, с. 7-10]) подхода, основанного на сопоставлении языков. Некоторые такие рудименты лингво- и текстоцентрического мышления в дидактике перевода, увы, все еще выглядят эдакими стигматами прошлого.

Дидактике перевода следует догнать в этом отношении современную теорию и практику перевода.

Литература

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). – М.: «Междунар. отношения», 1975. – 240 с.
2. Комиссаров В.Н. Теория перевода (Лингвистические аспекты). М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.
3. Лингвистика // Википедия [Электронный ресурс]. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%B2%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0>.
4. Иванов В.В. Языкознание // Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – С. 618-622.
5. Миньяр-Белоручев Р.К. Общая теория перевода и устный перевод. – М.: Воениздат, 1980. – 237 с.
6. Швейцер А.Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты. – М.: Наука, 1988. – 280 с.
7. Швейцер А.Д. Междисциплинарный статус перевода // Тетради переводчика. Вып. 24 / Под ред. С.Ф. Гончаренко. – М.: МГЛУ, 1999. – С. 20-31.
8. Гарбовский Н.К. Теория перевода: Учебник. 2-е изд. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2007. – 544 с.
9. Комиссаров В.Н. Лингвистическое переводоведение в России. Учебное пособие. – М.: ЭТС, 2002. – 184 с.
10. Snell-Hornby M. The Turns of Translation Studies: New paradigms or shifting viewpoints? – Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2006. – xi + 205 p. – (Benjamins Translation Library, v. 66).
11. Translation Studies: An Interdiscipline. Selected papers from the Translation Studies Congress, Vienna, 1992 / Edited by Mary Snell-Hornby,

Franz Pöschhacker and Klaus Kaindl. – Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1994. – 438 p. **12.** Gabet D. La traduction: discipline ou interdiscipline? // Enseignement de la traduction et traduction dans l'enseignement / Sous la direction de Jean Delisle et Hannelore Lee-Jahnke. – Ottawa: Les Presses de l'Université d'Ottawa, 1998. – P. 107-114. **13.** Munday J. Introducing Translation Studies: Theories and Applications – 2nd ed. – Abingdon / New York: Routledge, 2008. – xv + 236 p. **14.** Gile D. Translation research versus interpreting research: kinship, differences and prospects for partnership // Translation Research and Interpreting Research: Traditions, Gaps and Synergies / Christina Schäffner (ed.). – Clevedon: Multilingual Matters, 2004. – Pp. 10-34. **15.** Gile D. L'interdisciplinarité en traductologie: une optique scientométrique // Interdisciplinarité en traduction. Actes du 11e Colloque International sur la Traduction organisé par l'Université Technique de Yildiz. / Öztürk Kasar (dir). – Vol. II. Istanbul: Isis, 2006. – P. 23-37. **16.** Гарбовский Н.К. Семь вопросов дидактики перевода или scopos-дидактика переводческой деятельности // Вестник Московского университета. Сер. 22. Теория перевода. № 4. – М.: Изд-во Московского университета, 2012. – С. 36-54. **17.** Ladmiral J.-R. Sur le discours méta-traductif de la traductologie // Meta : journal des traducteurs / Meta: Translators' Journal, vol. 55, n° 1, 2010a. – P. 4-14.

Світлана Шурма

м. Київ, Україна

Адаптація при відтворенні англомовних мультимедійних рекламних повідомлень українською

Сьогодні реклама займає важливе місце у майже всіх сферах виробництва та послуг. Завдяки інноваційним технологіям, реклама експлуатує різноманіття форм, що, своєю чергою, є одним з факторів, який обумовлює її широке застосування в мас медіа, а її типи варіюються від комерційної до соціальної. Як один із засобів поширення інформації, реклама розглядається як форма комунікації, складова частина маркетингу і засіб популяризації товару, ідеї, послуги. Дослідники реклами (Г. Почепцов, О. Морозов, С. Шубін, Дж. Девіс та ін.) також зазначають, що вона стала частиною загальнолюдської культури.

Роль реклами та її капіталізація обумовили цілий потік розвідок з позицій маркетингу (Е. Райс, Дж. Траут та ін.), семіотики (Г.Г. Почепцов, Р. Барт, Дж. Бікнел та ін.), когнітивістики (Дж. Лакофф, Ч. Форсвілл, М. Чангізі та ін.), культурології (Г.М. Мак-Люен, Н.М. Грицюта та ін.) та лінгвістики (К. Бове, В.І. Охріменко, Н.Т. Гуменюк та ін.). Загалом, мовознавчі дослідження рекламного

дискурсу є надзвичайно продуктивними. Так, рекламні тексти досліджують у таких аспектах: текстологічному, прагмалінгвістичному, психолінгвістичному, фонетичному, лексичному, морфологічному, синтаксичному та структурно-семантичному і, звісно, перекладознавчому. Науковці фокусують увагу переважно на вербальному оформленні рекламних текстів двома мовами, проте рекламні ролики у сукупності їх ознак та особливості їх перекладання залишаються мало вивченими.

Рекламний відеоролик або мультимодальний тип реклами [1, с. 13] визначають як креолізований текст, який поєднує в собі вербальну і невербальну семіотичні системи [2, с. 8]. При цьому, візуальний елемент представляє собою короткий сюжет або заставку, музичний супровід виконує роль фонові складової, а вербальна інформація має чітку структуру: рекламний текст, що супроводжує візуальний ряд, назва бренду та слоган. Зазвичай ролики мають тривалість від 10 до 120 секунд та виконують основну прагматичну функцію – стимулюється продаж товарів / послуг організації або просувається корпоративний бренд [3].

Особливістю мультимедійної реклами є те, що в процесі перекладу рекламних відеороликів перекладач або рекламіст-локалізатор вирішує не тільки лінгвістичні завдання і проблеми перекладу, а й проблеми адаптації всіх елементів повідомлення до рівня легкого і невимушеного сприйматися аудиторією цільової культури [4, с. 8].

Під час відтворення повідомлень рекламних роликів перекладач стикається з такими труднощами: (1) різниця у фонових знаннях рекламістів та глядацької аудиторії. Наприклад, деякі ролики реклами McDonald's та Coca Cola було створені виключно для української аудиторії, та вони не мають аналогів для американського глядача, у той час, як реклама Pandora та Nike – зрозумілі, через те, що апелюють до загальнолюдських прагнень і цінностей: краси, здоров'я та щастя. (2) рівень стереотипності стилістичних прийомів рекламного тексту оригіналу і перекладу. Наприклад, у ролик у Jakobs «три в одному» використовується слоган *Драйвова відпустка*. В українському варіанті автори використовують розмовне і досить популярне в рекламістів словосполучення *драйвовий* + іменник. Слово *драйвовий* запозичено з англійської мови і його вживання засмічує українську мову, проте, з іншого боку, воно має потужний експресивний потенціал і тому є таким поширеним. Крім того, відеоряд, де робітники офісу збирають офісні вазони для створення атмосфери відпустки та тікають від начальства аби випити кави, є досить типовою ситуацією. (3) необхідність збереження зв'язку між рекламним текстом і музичним та візуальним рядом. Запорука вдалої реклами – у співвіднесенні тексту

реклами та фонові картинки. Наприклад, у перекладі реклами Pepsi, героями якої є молоді люди, що створюють монтаж відео зі склянкою Pepsi, слоган звучить в українському варіанті *Спека, шах і мат*. Чому саме для української аудиторії було вирішено використовувати шахматну лексику, яка зовсім не відповідає змісту ролика, важко сказати, можливо, це пов'язано із хронометражем ролика, проте точно можна зазначити, що для нашої аудиторії словосполучення *шах і мат* є, мабуть, більш зрозумілим, ніж для американського загалу.

Якщо розуміти адекватний переклад як переклад, здійснений на рівні, відповідному для передачі незмінного змісту оригіналу за умови дотримання норм цільової мови, то навряд чи можна застосовувати це поняття під час розгляду перекладів роликів, адже подекуди зміни, яких зазнають вихідні повідомлення під час локалізації, є досить значними. Тому, на нашу думку, слід говорити про прагматичну адаптацію, або такі зміни, що вносяться перекладачем з метою збереження комунікативної функції оригінала. Такий підхід вимагає не лише перетворення вербального оформлення тексту, але і приведення його у відповідність до стереотипів чи традицій культури цільової мови. Необхідність вибору фактів і подій, пов'язаних з культурою цільової мови, різними національними звичаями і назвами, а також відмінностями гри слів, гумору та прецедентних імен зумовлює важливість кропіткої роботи з боку перекладача. Одним із прикладів такої адаптації є бренд Mr. Clean, який на пост-радянському просторі перетворився на Mr. Proper. Чим зумовлена така зміна, важко пояснити, але очевидно маркетологи та рекламисти вирішили, що саме ця назва сприятиме більшій популярності товару. Також повністю змінився слоган: *When it comes to clean there's only one Mr. – 3 містер Пронер веселіше, прибирати вдвічі швидше*. Якщо для американської домогосподарки джентельменські якості та сексуальність мультяшного героя були винесені на перший план, то для українських жінок акцент було перенесено на швидкість та зручність прибирання. Очевидно, це пояснюється стереотипами українок, для яких прибирання позбавлене сексуальності.

Якщо у фрагменті вище йшлося про повну адаптацію слогана, то текст рекламної кампанії віскі Джоні Уокер – *taste life* українською мовою був перекладений як *Живи, щоб було що пригадати*. Спостерігаємо часткову адаптацію у перекладі, що можна пояснити тим фактом, що для українського глядача сталий вираз «аби було що пригадати», який часто можна побачити в соціальних мережах, є більш стереотипним, особливо при виборі способу проведення дозвілля.

У випадках часткової адаптації виділяємо повідомлення, у яких така адаптація була застосована до всіх вербальних елементів, та ті, у яких часткової адаптації зазнали лише деякі частини словесного оформлення. Наприклад, у рекламі бритви Gillette зазнав змін лише слоган, тоді як текст рекламного повідомлення було передано максимально близько до оригіналу. У слогані ж *Gillette – The best a man can get* в українському перекладі втрачається рима, яка є основою твердження, а також змінюється настанова *can get* до вищого ступеня узагальнення: *Джилет. Найкраще для чоловіків*. У рекламі Orbit із Ештоном Катчером змін зазнали практично всі елементи рекламного тексту, а слоган за рахунок легкості його відтворення було передано повним відповідником. Наприклад, кусок піци в оригінальному ролику говорить із значним італійським акцентом і використанням іншомовних слів італійського походження: *Take it, amore, take it*. Українською піца говорить звабленим голосом, але майже без посирань на італійське походження: *Йди сюди, коханій, йди сюди*. Можемо побачити, що піца із оригінального ролика запрошує героя скуштувати її, тоді як в українському перекладі просто підзиває до себе. Слоган Orbit, на противагу решті тексту, складається із номінативних односкладних речень, а тому легко відтворюється: *Eat. Drink. Chew. Extra – Їж. Пий. Жуй Орбіт*. Єдине, чого торкнулися зміни – це назва брендового продукту.

Ще одну незначну групу роликів становлять такі, які не зазнали змін, тобто рекламний текст залишився мовою оригіналу. Прикладом такого ролику є реклама Chanel Coco Mademoiselle, де англomовний текст рекламного повідомлення залишився без змін. Зазвичай відсутність адаптації застосовується до авудіовізуальної реклами, в основу сюжету якої покладений взнаваний хіт. Тут видається, що рекламисти віддають перевагу збереженню хіта, ніж передачі його змісту для цільової аудиторії. Основний акцент робиться на візуальний ряд, який робить історію самозрозумілою. На жаль, в такому випадку втрачається лінгвістичний потенціал рекламного повідомлення. Зазвичай такий підхід використовують рекламисти до широко узнаваних брендів сегменту лакшері.

Підбиваючи підсумок, варто зазначити, що перекладачі добирають стратегії перекладу текстових повідомлень рекламних роликів залежно від типу реклами, аудиторії, на яку він орієнтований, та культурних особливостей цільової мови. Загалом, у перекладах переважає часткова адаптація текстів, проте також застосовують повну та «нульову» адаптацію.

Література

1. Пушкар О.І. Засади мультимедійного видавництва / О.І. Пушкар // Сучасні технології електронних мультимедійних видань: монографія / Під ред. О.І. Пушкар. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2011. – С. 10-30.
2. Анисимова Е.Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов): учебное пособие для студентов факультетов иностранных языков вузов / Е.Е. Анисимова. – М.: Академия, 2003. – 128 с.
3. Язык рекламы: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://evartist.narod.ru/text12/16.htm>.
4. Морозов А.Ю. Выразительные возможности рекламного текста (на материале американской рекламы): автореф. дис. на соискание уч. степ. канд. филол. наук: 10.02.04 – германские языки / Алексей Юрьевич Морозов. – Москва, 2001. – 22 с.

Наталья Юзефович

г. Хабаровск, Российская Федерация

Обучение переводу как профессиональной деятельности: успехи и упущения

Задачей доклада является суммирование основных итогов подготовки переводчиков в учебных заведениях гуманитарного профиля, где специальность «переводчик» была введена в учебный план в конце 1990-х или начале 2000-х. Следует отметить, что столь бурное расширение списка вузов, предлагающих обучение переводу как профессиональной деятельности, несколькостораживает.

С одной стороны, отрадно, что вузы так чутко реагируют на требования глобальной экономики, на потребности молодых людей, выбирающих переводческую деятельность в качестве своей профессии. Вузы откликнулись на потребности рынка, разрабатывая методологию преподавания, профессиограмму переводчика, выделяя как приоритетные коммуникативные компетенции, высокий уровень владения родным языком и не менее двумя иностранными, соединение лингвистической и социокультурной компетенции.

С другой стороны, однако, не может нестораживать тот факт, что и студенты, и в ряде случаев сами преподаватели имеют весьма приблизительное представление о том, какие навыки нужны переводчику, как смоделировать реальную переводческую ситуацию, понимая при этом знание языка (лексикона, грамматики и пр.) как готовность к профессиональной деятельности. Нередко преподаватели языка не различают перевод как форму контроля и перевод как

профессиональную деятельность, отрабатывая навыки перевода на уровне фразы и без моделирования ситуации, вне контекста.

Преподаватели перевода, которые являются также практикующими переводчиками (в профессиональных переводческих структурах!) выделяют следующие качества, которые отличают профессионального переводчика от человека, свободно говорящего на иностранном языке: эмпатия, знание и соблюдение делового этикета (протокола), уважение закона (напр., об интеллектуальной собственности), языковая грамотность, социокультурная компетенция, умение общаться (*socializing*), позитивное отношение к другим культурам.

Естественно, что личный опыт требует непосредственного участия в реальной переводческой деятельности, что далеко не всегда возможно, однако в определенной мере отсутствие собственного опыта преподаватель перевода (непрактикующий переводчик) может компенсировать, обратившись к книгам известных переводчиков. Выделяются, например, такие специалисты как (перечислены в алфавитном порядке): И.С. Алексеева [1], М.П. Брандес и В.И. Провоторов [3], Л. Виссон [6], Т.А. Казакова [10], П.Р. Палажченко [12], В.М. Суходрев [13] и др.

К сожалению, тем не менее, опыт профессионалов высокого класса нередко игнорируется, что подтверждается ответами некоторых студентов ряда дальневосточных вузов на вопросы о том, почему они выбрали эту профессию, что именно следует переводить – смысл или значение, как они понимают регистр общения и т.п. Так, студенты утверждали, что «переводчик имеет право выбирать то значение, которое он считает соответствующим, даже если оно может восприниматься оскорбительным». По мнению студентов, основная задача переводчика – это помощь в общении, особенно при поездках за границу, а возникающие сопутствующие проблемы (договориться о встрече, заказать билеты, машину и пр.) должен решать кто-либо другой.

Ответы такого рода достаточно типичны, поскольку многих студентов привлекает имя профессии, предполагаемый высокий статус переводчика. На вопрос о том, каких переводчиков они знают (видели в теленовостях и пр.), в каких фильмах, книгах встречаются среди персонажей и переводчики – ответа, как правило, нет. Действительно, образ переводчика мало интересует режиссеров, писателей и т.п. Главная героиня фильма *The Interpreter* действительно является переводчиком, несмотря на то, что об этой ее деятельности практически ничего не рассказывается, внимательный зритель обратит внимание на, например, диалог, в котором обсуждается

ответственность переводчика за адекватность перевода, передачу смысла: – *Your profession is playing with words. – I don't play with words.*

Естественно, что несведущий зритель вряд ли получит какое-либо адекватное представление о том, что такое переводческая деятельность, поскольку фильм *The Interpreter* совсем не об этом. В некоторой мере такую информационную лагуну можно заполнить обсуждением на занятиях специфики *переводческой профессии*. Задания такого рода предлагаются в первом модуле пособия по переводу, разработанного автором данной статьи [14]: студенты обсуждаются интервью с переводчиками о профессиональной деятельности, преподаватель предлагает проблемные ситуации, в том числе из личного опыта, что способствует осознанию мотивации студентов.

Представлен переводчик и в советском популярном фильме «Осенний марафон» (переводчик художественной литературы), но об этом зрителю практически ничего не рассказывается. Фраза из переводческого опуса его коллеги, недовольной редактором, раскритиковавшим ее словотворчество, стала, по сути, анекдотом: «Коза кричала нечеловеческим голосом...».

Чтобы в переводах наших студентов козы нечеловеческими голосами не кричали, следует уделять внимание и культуре русской речи – этот аспект очень часто игнорируется, поскольку масса усилий затрачивается непосредственно на механическое воспроизведение терминологических списков. Данное утверждение основано на ответах студентов, которые на вопрос о том, к каким видам переводческой деятельности они считают себя подготовленными за два года обучения, дали следующий ответ: «Переводчик должен уметь переводить на любые темы. Мы выучили термины медицинские и лесного хозяйства, значит, мы сможем перевести тексты на данную тематику».

Предвидя возможные возражения, уточняю: термины знать надо, но все термины, тем более медицинские, выучить невозможно. Если переводчик не обладает навыками адекватного выражения мысли, не может четко сформулировать перевод на родном языке, нарушает нормы русского языка, то и результат его «переводческой деятельности» будет соответствующим.

Действительно ценным навыком является умение составлять двуязычные **гlossарии** по заданной проблеме, выделяя по необходимости британские термины и их американские соответствия, например, *tot death* или *crib death*. Если у студента в активе два иностранных языка или два родных, как встречается все чаще вследствие миграции населения, например, для россиянина это может

быть русский (язык государства и обучения) + язык кого-либо из родителей + английский, то и трехязычные.

Следует отметить, что ряд пособий и учебников по переводу предлагает нестандартные подходы к решению проблем переводимости, разработке критериев оценки качества перевода, анализу составляющих переводческой деятельности. На мой взгляд, особый интерес представляют работы Т. Бодровой-Гоженмос [2], В.С. Виноградова [5], Н.К. Гарбовского [7], З.Д. Львовской [11]; особо выделяются недавно опубликованные работы (учебник и методические рекомендации) Д.И. Ермоловича [8; 9]. Приходится, к сожалению, признать, что они используются далеко не в каждом вузе, возможно, вследствие определенной консервативности преподавателей: новые подходы, новые учебники требуют времени на усвоение новой концепции, терминологии, методики организации занятия и т.п.

Перевод как специальность включен в программы вузов разных профилей, что требует многочисленных пособий по переводу. Практикумы часто ориентированы, главным образом, на переводческие трансформации, не уделяя должного внимания вопросам переводческой этики и возможным путям решения различных проблем, возникающих в практической переводческой деятельности (много примеров, своего рода «кейсов» проблемных ситуаций обсуждается на переводческих форумах).

Качество подготовки студента к переводу как профессиональной деятельности зависит во многом именно от преподавателя. Как отмечает Питер Ньюмарк, «успех в подготовке будущих переводчиков зависит на 20% от структуры курса, на 15% – от учебного материала и на 65% от личности преподавателя» [цит. по 15, с. 57].

Литература

1. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика. – СПб: 2001.
2. Бодрова-Гоженмос Т. Концепция М.М. Бахтина и интерпретативная теория перевода; пер.с француз. Н.А. Фененко // Вестник ВГУ, Серия лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2002. – № 3. – С. 72-79.
3. Брандес М.П., Провоторов В.И. Предпереводческий анализ текста. – М.: НВИ-Тезаурус, 2001.
4. Бреус Е.В., Волкова З.Н. Преподавание перевода в высшей школе: нынешнее состояние и перспективы // Мосты. – 2006. – № 4. – С. 57.
5. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). – 2-е изд., перераб. – М.: КДУ, 2004.
6. Виссон Л. Практикум по синхронному переводу с русского языка на английский (с аудиоприложением) – 3-е изд. – М.:Р. Валент, 2002.
7. Гарбовский Н.К. Теория перевода. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2004.
8. Ермолович Д.И. Русско-английский перевод: учебник. – М.: Аудитория, 2015.
9. Ермолович Д.И. Методические указания и

ключи к учебнику «Русско-английский перевод». – М.: Аудитория, 2015. **10.** Казакова Т.А. Художественный перевод. Теория и практика. – СПб.: Инъязиздат, 2006. **11.** Львовская З.Д. Современные проблемы перевода. – М.: ЛКИ, 2008. **12.** Палажченко П.Р. Мой несистематический словарь (Из записной книжки переводчика). – 2-е изд., исп. – М.: Р.Валент, 2002. **13.** Суходрев В.М. Язык мой – друг мой. М.: Издат.дом ТОНЧУ, 2008. **14.** Юзефович Н.Г. Основы устного и письменного перевода. Практикум: учебно-методическое пособие. – 2-е изд., исп.и доп. – Хабаровск: Изд-во Тихоокеанского гос. ун-та, 2011. **15.** Translating and Translators, an International Directory and Guide. – N.Y. & L.: R. R. Bowker Co, 1979.

Gulnara Janova, Maka Murvanidze
Akhaltshikhe, Republic of Georgia

Translation as an ELT Tool in Georgian Classes

The ongoing information explosion has created a situation where it is now impossible for any person to stay up-to-date with the changes in any topic area. Advances in information technology have made it possible for people in developing countries to have an unlimited access to information sources and to exploit them in the process of their development. Efficient use of the information and knowledge in developing countries, however, makes translation of the original sources inevitable. Another perspective of foreign language as a form of social reform demands translation for encounters between languages and cultures, for better understanding and awareness of difference and ultimately avoidance and resolution of conflict and equality of opportunity and status.

Very little attention has been paid to teachers' personal beliefs regarding translation use in foreign language teaching though. The usual objections to using translation, a pedagogical method confined to the dustbin of history by most contemporary ELT methodologists, are that it encourages a sense of false equivalence between the target and native languages, and that it impedes automatic and fluent target language use. The paper reviews some research-based arguments for using translation as a method in ELT tool in Georgian classes and offers some activities for English language teachers to implement the tool of translating method and make academic process meaningful, enjoyable, more successful and result-oriented.

According to Howatt "Translation is not as terrible as it appears to be" [1, p. 280]. The learners translate in peers, decode signs and notices in the environment, translate instructions and letters for friends and relations, etc. So, even when translation is banned in the classroom, learners will be using

it covertly. Moreover, with the increased mobility of persons and goods in the globalized multilingual world, translation is expected to be practiced almost on a daily basis. So, translation integrated into the language learning practice along with generally used learning activities, such as reading, listening, writing, speaking, grammar and vocabulary development could be defined as a “pedagogical tool”, considering that its purpose is to teach language. However, translation is something that takes place anyway. “It is intrinsically inherent in foreign language teaching, because it forms a part of the preferred learning strategies of most learners in most places” [2, p. 242].

The commonly held view is that translation requires a high level of proficiency. The first stage is to implement properly designed translation activities for all levels and ages and then a teacher should take into consideration the preference of the learners, his/her own pedagogical objectives and the case-by-case reality of the teaching context.

To be useful, translation activities pursued in an ELT classroom ought to meet the following criteria: language is used for a purpose, they create a desire for communication, they encourage students to be creative and contribute their ideas, students are focused on what they are saying, rather than how they are saying it, students work independently of the teacher, students determine what they want to say or write [3, p. 59].

In the literature on this issue, two types of approaches to translation are suggested: top-down, from the macro to the micro level, theoretically more valid, and bottom-up, much easier to follow for those who have no previous training in linguistics [4, p. 6].

As it is mentioned above, we will introduce some activities, which will be useful for English language teachers to implement in their classrooms and practice.

Integrated one-way translation activities:

- Students are presented with a text in which they are asked to underline the passages which they think will be challenging to translate. They also have to explain why they have marked certain passages. Also, all necessary information relevant to the translation (i.e. information regarding specific local, cultural customs, traditions, etc). is discussed and if, necessary, provided by the teacher. In the next step, small groups of three students translate the text [5, p. 165].

- Students have to translate text, but key words are given in translation (without, perhaps, any indication of their referents in the other text).

- Students listen to a teacher and take notes in their own language.

- A phrase is whispered to a student, who says it in L1 to the next student who translates it into L2 and passes on to the next student, etc.

Reverse-translation activities:

- Students translate a text into L1. The texts are collected. They are redistributed another day, when students have to translate them back into English. Students then compare their version with the original, to see that the texts have changed to a certain degree.

- Tell the students a lateral thinking puzzle. Students must ask yes/no questions to solve the puzzle. They can ask these questions in MT (perhaps limit the number of MT questions that can be asked), but someone, a stronger student, say, will translate these into English and write them on board [6, p. 32].

- A good version of ‘reverse translation’ is especially useful for students taking examinations. Take a model composition (these can often be found on the websites of the exam boards) for one of the writing tasks in an exam (e.g. FCE). Translate it into L1 and give this to the class. Students work together at translating it into English before being asked to compare their versions with the original. Get students to write part (or all) of an examination writing task in L1, and then pass it on to other students for translation into English.

Comparative translation activities:

- Students compare two translations of the same text without seeing the original.

- Modify role-play and other speaking activities by having one person speaking mother tongue (MT), and one person translating. (e.g. tourist / student as go between)

- Different groups work on translating the same short text. Then they compare and decide which versions they prefer, perhaps compiling the versions to make one collectively improved version.

- In speaking activities one student has to write down anything that is said in MT. This is then worked on later.

- In discussion tasks, students work first in MT, before summarizing their points, then translate them into English and present their idea to other groups/students. Or tell students to code-switch in the middle of an activity.

Translation activities with on-line tools:

- *Google translate* offers translations that are usually riddled with errors. However, if you point the cursor over the offered translation, it breaks it down into shorter phrases which you can then click on to be offered alternative translations. Students can usefully work in groups going through the alternatives that are on offer, selecting the best or rejecting them all, and replacing with their own versions.

- Find the movie clip in original English with subtitles in the students’ language. Show the students the clip with the sound down. Their task is to work out what was actually said. Once done, they can compare their versions

with the original. If you think your students would enjoy this kind of work, check out <http://levis.cti.gr/>, 'levis' stands for 'learning via subtitling' [5, p. 166].

- Translating video clips (from English) is often more motivating than a paper-based text. If your students work with movie extracts, they will also be focusing, inevitably, on the dialogue. They will enjoy seeing their own subtitles appear on the screen, and this is easily achieved. See http://www.ehow.com/how_4784602_own-subtitles for easy-to-follow instructions [5, p.166].

- Type text into an online translation tool and convert it into your students' mother tongue. Distribute this to the students, whose task (in groups) is to edit the translation to make it 'acceptable'. To help them, you may underline the bits that need attention.

Finally, translation, when applied adequately and effectively, can be a means of communicative language learning and teaching. Despite the controversy of the adequacy or inadequacy of using it in the teaching of foreign language, analytical, descriptive and comparative studies along with teachers' observations across many countries of the world including our personal ones in Georgia, have revealed valuable additional information about the validity of using translation as a tool for language learning and/or language teaching.

References

1. Howat, A.P.R. (1984). *Language teaching traditions: 1884 revisited*. ELT Journal, 38/4. 2. Atkinson, D. *The mother tongue in the classroom: a neglected resource?*, ELT Journal, 41/4. 3. Nolasco, R.L.A. *Large Classes*, Hemel Hempstead: Phoenix ELT, 1995. 4. Baker, M. *In Other Words*, London, Routledge, 1992. 5. Gelenidze, T. *Translation as an ELT in contemporary monolingual classroom*, The 5th International Research Conference, IRCEELT, Tbilisi, Georgia, 2015. 6. Deller, S. and Rinovoluceri, M. *Using the Mother Tongue: Making the most of the learner's language*, Peaslake, Surrey: Delta Publishing, 2002.

Tomasz Wiech
Kielce, Poland

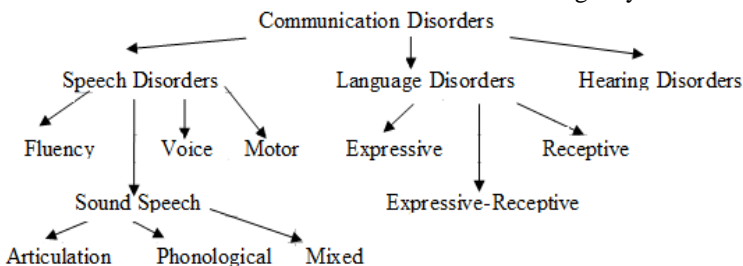
Interpreters in Communication Disorders

Since 20th November 1945, when Judge Lawrence began the War Crimes Trial in Nuremberg and a new technique allowing the communication between people who speak different languages was introduced, a great number of international, national legislations and policy documents advocating people the equal access to the service of interpreters has been made. Tribe and Thompson [1, p. 4] notice that all those documents, such as The European Convention for the Protection of Human

Rights and Fundamental Freedoms (1950), The United Nations Convention of the Rights of the Child (1989), The Human Rights Act (1998), The Race Relations Amendment Act (2000) and The Disability Discrimination Act (1995 and 2005), stress that no person shall on the grounds of race, color or national origin, be excluded from participation in, be denied the benefits of, or be subjected to discrimination under any program or activity. It means that institutions are obligated to provide the access to interpreters if (a) a need of a such help is requested, (b) the information provided by client and staff is not understood or (c) other language than official one is preferred to be used. It is necessary to add that even impaired people with communication disorders are entitled to a such right.

The term *communication disorder* was introduced by Riper and Erickson [2, p. 10], but it was broadened by the American Speech-Language-Hearing Association (ASHA). According to ASHA [3, p. 40] the discussed impairment is the developmental or acquired inability, ranging in severity from mild to profound, to receive, send, process, and comprehend non- and verbal language which can manifest themselves in hearing, language, and/or speech problems. It is necessary to add that it can be a primary or secondary disability.

Although the presented definition seems to be clear and easy to remember, in the literature one may find different terms which are used to describe the same disorder. For instance, incorrect pronunciation of one, many or all phonemes is called *dyslalia* by Rodak [4, p. 25] or Gałkowski&Jastrzębowska [5, p. 144-5] whereas by Grabias [6, p. 24] and Ołuszewski [7, p. 292] – *alalia*. Many authors, like Law et al. [8, p. 180], Kamhi [9, p. 105-111] or Walsh [10, p. 39-41], who do touch with the abovementioned issue point out that the main reason for the situation is the fact that the topic of the *communication disorders* is dealt with by the representatives of different scientific disciplines. Moreover, this diversity causes real difficulties in proposing one, simple and broad classification of communication disorders. Nevertheless, they may be classified by the components of communication. On the basis of this approach the communication disorders can be divided into the following way:

In the literature one may find other taxonomies which are based on the etiology, for example the World Health Organisation [11, p. 142-154, 166, 171] or Reid&Wise [12, p. 40], and age of onset, for instance Angell [13, p. 138]; nevertheless the proposed typology seems to be rather logical because it refers to the main aspect of communication and presents the difference in denotation between the terms. It can be noticed easily that the term *communication disorder* has the widest denotation because it is used to describe problems with speech as well as language production and comprehension. Other terms, i.e. speech, language and hearing disorders, have narrower denotation. Each of them refers to one component of communication. The former term relates to articulation, fluency and pitch of voice; the second one to expressive and/or receptive problems, whereas the last one to hearing impairments.

It should be mentioned at this point of the paper that communication disorders are a widespread problem because according to American Speech-Language-Hearing Association (ASHA) in each country the rate of speech disorders is 8%, motor speech disorders – 0,3%, fluency disorders – 1%, voice disorders – 5%, language disorders – 2%, hearing disorders – 10%. The prevalence of communication disorders in different countries is summarized in the table below.

Country	Population	THE PREVALENCE OF					
		Speech disorders				Language Disorders	Hearing Disorders
		Speech Sounds	Motor	Fluency	Voice		
Australia	19 913 144	1 593 052	59 739	199 131	995 657	398 263	1 991 314
Canada	32 507 874	260 063	97 524	325 078	1 625 394	650 157	3 250 787
China	1 298 847 624	103 908	3 897	129 847 6	64 942	25 977	129 885
France	60 424 213	4 833 937	181 273	604 242	3 021 211	1 208 484	6 042 421
Germany	82 424 609	6 593 969	247 274	824 246	412 123	1 648 492	8 242 461
Great Britain	60 270 708	4 821 657	180 812	602 707	3 013 535	1 205 414	6 027 071
Japan	127 333 002	1 018 664	381 999	1 273 330	636 665	254 666	127 333
Poland	38 626 349	3 090 108	115 879	386 263	1 931 317	772 527	3 862 635
Russia	143 974 059	1 151 792	431 922	1 439 740	7 198 703	2 879 481	1 439 741
Sweden	8 986 400	718 912	26 959	89 864	44 932	179 728	89 864
USA	293 655 405	2 349 243	880 966	2 936 554	1 468 277	5 873 108	2 936 554

It should be stressed that the presented estimates are based on the following formula Health Grades Inc.:

$$\text{Prevalance} = N_C * PR_C$$

where N_C is the number of population, whereas PR_C is the prevalence rate based on data given by ASHA. Although the prevalence may have very limited relevance to the actual data, on the presented basis a careful reader

may claim that the interpreter may face with communication disorders not only in the health service but also in the court or even conferences.

It is firmly believed that interpreting the speech of people with communication disorders is one of the most difficult and challenging tasks. For instance, if a person substitutes voiced consonants for their voiceless counterparts, one may observe the following pattern of pronunciation:

	INITIAL POSITION			MEDIAL POSITION			FINAL POSITION		
	<i>word</i>	<i>correct pronunciation</i>	<i>substitution</i>	<i>word</i>	<i>correct pronunciation</i>	<i>substitution</i>	<i>word</i>	<i>pronunciation</i>	<i>substitution</i>
/b/	beak	bi:k	pi:k	symbol	simbl	simpl	tribe	traib	traip
/p/	peak	p ^h i:k	p ^h i:k	simple	simpl	simpl	tripe	traip	traip
/v/	vast	va:st	fa:st	divide	dɪvaɪd	dɪfaɪd	live	laɪv	laɪf
/f/	fast	fa:st	fa:st	defied	dɪfaɪd	dɪfaɪd	life	laɪf	laɪf
/z/	zed	zed	sed	loser	luz	lus	prize	praɪz	praɪs
/s/	said	sed	sed	looser	luz	lus	price	praɪs	praɪs
/g/	gap	gæp	kæp	angle	æŋgl	æŋkl	dog	dog	dok
/k/	cap	k ^h æp	k ^h æp	ankle	æŋkl	æŋkl	dock	dok	dok

One may notice that it may be difficult for interpreters to distinguish which word is pronounced. It is worth adding that the English voiceless plosives are articulated with an aspiration. Due to this fact, the prediction of the influence of the phenomenon is difficult to distinguish. There is a definite possibility that an interpreter may render words correctly, e.g.: if *beak* is pronounced as /pi:k/, it would still be distinct from the word *peak* which is pronounced with aspiration as /p^hi:k /.

On the abovementioned example, a careful reader may claim, similar as Pochhacker and Shlesinger [14, p. 101], that the linguistic skills needed to interpret in this field include not only general requirements such as familiarity with both cultures and with nonverbal communication, and knowledge of professional terminology, but also the ability to understand and render such speech.

Although the study of interpreting is not a new research area, there are a few authors who concentrate on the matters related to communication disorders. The researchers usually give the following advice:

- organization of pre-session in order to discuss (a) the purpose, format, goals of session and the nature of interpretation; (b) roles and responsibilities; (c) technical concepts, vocabulary and jargon;
- omission of adjectives and adverbs which are disorder and focusing on verbs and nouns because they have a negative effect on the interpreting process;

- the consecutive mode of interpreting should be used in the case of people with communication disorder because it is easier to point out the main idea of one's speech.

The overview of literature in this paper should open a wider discussion on the techniques that may improve the interpreting. It should be mentioned that reference factor may influence the way of rendering tactics.

References

1. Tribe R., Thompson K.: *Working with interpreters in health settings*, British Psychological Society, Leicester 2008, p. 4.
2. Erickson R., Van Riper C.: *Speech correction – principles and methods*, Prentice Hall, Englewood Cliffs 1996, p. 110.
3. American Speech-Language-Hearing Association: *Definitions of communication disorders and variations*, Asha 35(Suppl. 10), USA 1993, p. 40.
4. Rodak H.: *Terapia dziecka z wadą wymowy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1997, p. 25.
5. Gałkowski T., Jastrzębowska G.: *Logopedia – pytania i odpowiedzi*. Podręcznik akademicki tom II, Uniwersytet Opolski, Opole, 2003, p. 144-145.
6. Sołtys-Chmielowicz A.: *Zaburzenia artykulacji –Teoria i praktyka*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków, 2008, p. 24.
7. Styczek I.: *Logopedia*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1983, p. 292.
8. Law J., Boyle J., Harris F., Harkness A., Nye Ch.: *Prevalence and natural history of primary speech and language delay – findings from a systematic review of the literature* [in:] ed. Royal College of Speech and Language Therapists: *International Journal of Language and Communication Disorders* vol. 35 no. 2, London 2000, p. 180.
9. Kamhi A.: *A meme's eye view of speech-language pathology* [in:] (ed.) American Speech-Language-Hearing Association: *Language, Speech, and Hearing Services in Schools* 35, USA 2004, p.105-111.
10. Walsh R.: *Terminology – much more than a definition* [in:] *ACQuiring knowledge in speech, language and hearing* 8 (1), *Speech Pathology Australia*, Melbourne 2006, p. 39-41.
11. World Health Organisation: *The ICD-10 Classification of Mental and Behavioural Disorders. Clinical descriptions and diagnostic guidelines*, Geneva 1993, p. 142-154, 166, 171.
12. Reid W., Wise M.: *DSM-IV training guide*, Brunner/Mazel Inc., Philadelphia 1995, p. 40.
13. Angell C.: *A case study approach: language development and disorders*, Jones and Bartlett Publishers, LLC, USA 2009, p. 138.
14. *Healthcare Interpreting* (ed.) Pochhacker F., Shlesinger M., Amsterdam 2007, p. 101.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Антонов Сергей Николаевич, старший преподаватель кафедры последиplomного языкового образования Минского государственного лингвистического университета, г. Минск, Республика Беларусь

Арпентьева Мария Равильевна, кандидат психологических наук, доцент, старший научный сотрудник кафедры психологии развития и образования Института психологии Калужского государственного университета имени К.Э. Циолковского, г. Калуга, Российская Федерация

Байбакова Інеса Макарівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Інституту гуманітарних та соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

Баклан Ірина Миколаївна, старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», м. Київ, Україна

Bahumaid Showqi, Ph. D. (University of Exeter, UK), Professor of Linguistics, Vice Dean of the College of Arts, Humanities and Social Sciences, University of Sharjah, United Arab Emirates

Білоус Наталія Петрівна, старший викладач кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Бондар Мар'яна Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент, докторант кафедри германської і фіно-угорської філології Київського національного лінгвістичного університету, м. Київ, Україна

Бушев Александр Борисович, доктор филологических наук, профессор кафедры журналистики, рекламы и связей с общественностью ФГБОУ «Тверской государственной университет», г. Тверь, Российская Федерация

Валькова Юлія Євгенівна, аспирант кафедри делового иностранного языка Института экономики, управления и природопользования ФГАОУ ВПО «Сибирский федеральный университет», г. Красноярск, Российская Федерация

Васильченко Ольга Юрївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри методики навчання іноземних мов та прикладної лінгвістики Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Вдовичев Алексей Владимирович, доцент кафедры теории и практики перевода № 1 Минского государственного лингвистического университета, г. Минск, Республика Беларусь

Wiech Tomasz, MA, Speech Therapist, National Autism Association, Kielce, Poland

Войку Ольга Константиновна, кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры романской филологии Санкт-Петербургского государственного университета, г. Санкт-Петербург, Российская Федерация

Волова Анастасія Володимирівна, студентка кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Володіна Тетяна Святославівна, кандидат філологічних наук, доцент, докторант кафедри німецької філології та перекладу Київського національного лінгвістичного університету, м. Київ, Україна

Волошин Федір Михайлович, магістрант кафедри теорії та практики перекладу з романських мов імені Миколи Зерова Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Воробйова Ірина Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна

Вуколова Віолетта Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри сучасних європейських мов Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету, м. Вінниця, Україна

Галій Людмила Георгіївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Гастинщикова Любов Олександрівна, старший викладач кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Гасько Олександра Лонгінівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Інституту гуманітарних та соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

Гейко Наталія Романовна, старший преподаватель кафедри филологии Костанайского филиала ФГБОУ ВПО «Челябинский государственный университет», г. Костанай, Республика Казахстан

Головня Алла Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Горбань Яна Ігорівна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Гудманян Артур Грантович, доктор філологічних наук, професор, директор Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Гукасова Ера Михайловна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри новогрецької філології факультета романо-германської філології Кубанського державного університету, г. Краснодар, Російська Федерація

Даниліна Світлана Юрївна, кандидат філологічних наук, асистент кафедри іноземних мов історичного і філософського факультетів Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м Київ, Україна

Дейнека Віра Олександрівна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Дейнека Катерина Олександрівна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Дюканова Ніна Михайлівна, доцент кафедри сучасних європейських мов Національної академії статистики, обліку та аудиту, м. Київ, Україна

Єнчева Галина Григорівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Зенина Людмила Владимировна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мовної підготовки кадрів державного управління факультета міжнародного регіонознавства і регіонального управління ІГСУ Російської академії народного господарства і державної служби при Президенті Російської Федерації, г. Москва, Російська Федерація

Іваницька Наталя Борисівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри сучасних європейських мов Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету, м. Вінниця, Україна

Каменева Наталя Александровна, кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник лабораторії теоретичної і прикладної лінгвістики кафедри іноземних мов №4 ГБОУ

ВПО «Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова», г. Москва, Российская Федерация

Камовникова Наталья Евгеньевна, кандидат филологических наук, доцент кафедры перевода и переводоведения Ленинградского Государственного Университета им. А.С. Пушкина, г. Санкт-Петербург, Российская Федерация

Капитонова Марина Андреевна, аспирант кафедры теории языка и переводоведения ФГБОУ ВО «Санкт-Петербургский государственный экономический университет», г. Санкт-Петербург, Российская Федерация

Карапетова Елена Геннадьевна, кандидат филологических наук, доцент, зав. кафедрой теории и практики перевода № 1 Минского государственного лингвистического университета, г. Минск, Республика Беларусь

Кардаш Каринэ Александровна, аспирант кафедры делового иностранного языка Института экономики, управления и природопользования ФГАОУ ВПО «Сибирский федеральный университет», г. Красноярск, Российская Федерация

Quero Gervilla Enrique F., PhD, Departamento de Filología Griega y Eslava, Facultad de Filosofía y Letras, University of Granada, Spain

Kikvidze Zaal, Doctor of Philological Sciences, Senior Research Fellow, Arn. Chikobava Institute of Linguistics, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Republic of Georgia

Климович Наталья Викторовна, кандидат филологических наук, доцент кафедры делового иностранного языка Института экономики, управления и природопользования ФГАОУ ВПО «Сибирский федеральный университет», г. Красноярск, Российская Федерация

Коваленко Сергій Володимирович, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Ковтун Олена Віталіївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Кондратьєва Оксана Валеріївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Копытич Ирина Георгиевна, старший преподаватель кафедры профессиональной иноязычной подготовки факультета славянских и германских языков Барановичского государственного университета, г. Барановичи, Республика Беларусь

Корухова Людмила Владимировна, старший преподаватель кафедры иностранных языков гуманитарного факультета Ульяновского государственного технического университета, г. Ульяновск, Российская Федерация

Крилова Тетяна Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Кузнєцова Ірина Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та практики перекладу Запорізького національного технічного університету, м. Запоріжжя, Україна

Кучер Зоя Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри романо-германської філології та перекладу Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси, Україна

Ладиненко Альбіна Павлівна, кандидат філологічних наук, викладач Національного університету «Одеська юридична академія», м. Одеса, Україна

Levidze Marine, Master of Arts in English Philology (Ilia State University; Georgia), Instructor in English Preparatory Program, American College of Middle East (Purdue Affiliate), Kuwait

Лісюк Світлана Анатоліївна, асистент кафедри іноземних мов Національного університету водного господарства та природо-користування, м. Рівне, Україна

Lukács András, PhD in Translation Studies, Senior Lecturer, Budapest Business School, College of Commerce, Catering and Tourism, Institute of Foreign Languages and Communication, Budapest, Hungary

Любанец Ірина Івановна, старший преподаватель кафедры профессиональной иноязычной подготовки факультета славянских и германских языков Барановичского государственного университета, г. Барановичи, Республика Беларусь

Ляшина Алла Георгіївна, старший викладач кафедри полікультурної освіти та перекладу факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

Малиновская Мария Николаевна, студентка гуманитарного факультета Санкт-Петербургского государственного экономического университета, г. Санкт-Петербург, Российская Федерация

Маркелова Анастасія Андріївна, аспірант кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Медведів Андрій Романович, кандидат філологічних наук, професор, професор Університету Мінесоти, США

Михайліченко Вікторія Романівна, студентка Запорізького національного технічного університету, м. Запоріжжя, Україна

Моїсєєнко (Іваніна) Тетяна Вікторівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та практики перекладу Інституту іноземної філології Класичного приватного університету, м. Запоріжжя, Україна

Murvanidze Maka, PhD in Philology, Assistant Professor, Department of English Philology, Faculty of Education, Humanities and Social Sciences, Samtskhe-Javakheti State University, Republic of Georgia

Нечипорук Оксана Ігорівна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Нильсен Евгения Александровна, доктор філологических наук, доцент, заведуюча кафедрой англійського языка и перевода гуманитарного факультета Санкт-Петербургского государственного экономического университета, г. Санкт-Петербург, Российская Федерация

Новосельцева Надежда Николаевна, старший преподаватель кафедры «Иностранные языки» Ульяновского государственного технического университета, г. Ульяновск, Российская Федерация

Оловникова Наталья Глебовна, кандидат психологических наук, доцент, доцент кафедри іностраних мов Белорусского государственного педагогического университета имени М. Танка, г. Минск, Республика Беларусь

Орлова Марина Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри романо-германської філології та перекладу Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси, Україна

Отришко Катерина Андріївна, студентка кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Павлова Людмила Петровна, кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедри общественных дисциплин и права Бобруйского филиала Белорусского государственного экономического университета, г. Бобруйск, Республика Беларусь

Пантюшенко Олександра Вячеславівна, студентка кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Пархоменко Валерія Павлівна, студентка Запорізького національного технічного університету, м. Запоріжжя, Україна

Пашковска-Вильк Анна, аспірант кафедри сопоставительного языкознания и транслаторики филологического факультета Института восточнославянской филологии Силезского университета, г. Катовице, Республика Польша

Пашенко Марина Анатольевна, кандидат филологических наук, преподаватель Читинского медицинского колледжа, г. Чита, Российская Федерация

Первак Ольга Віталіївна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Пилип Ольга Віталіївна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Пилипчук Марина Леонідівна, викладач кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Плетенецька Юлія Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Плютов Вячеслав Сергеевич, доцент кафедри теорії і практики перекладу № 1 Мінського державного лінгвістического університету, г. Мінск, Республика Беларусь

Подставска Анна, аспірант кафедри сопоставительного языкознания и транслаторики филологического факультета Института восточнославянской филологии Силезского университета, г. Катовице, Республика Польша

Поліщук Віторія Володимирівна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Попов Станіслав Алексеевич, доктор технічних наук, професор, професор кафедри технології машиностроєння Новгородського державного університету імені Ярослава Мудрого, г. Великий Новгород, Российская Федерация

Попович Наталія Мафтеївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри полікультурної освіти та перекладу факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

Приймак Світлана Анатоліївна, асистент кафедри іноземних мов Національного університету водного господарства та природо-користування, м. Рівне, Україна

Разумовская Вероника Адольфовна, кандидат филологических наук, доцент, профессор кафедры делового иностранного языка Института экономики, управления и природопользования ФГАОУ ВПО «Сибирский федеральный университет», г. Красноярск, Российская Федерация

Раті Андріана Олександрівна, старший викладач кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Рудіна Марина Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Семигінівська Тетяна Григорівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Сидоренко Сергій Іванович, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Сітко Алла Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Скавронська Олена Олександрівна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Смірнова Тетяна Володимирівна, аспірант кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Стежко Юрій Григорович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Київського національного університету технологій та дизайну, м. Київ, Україна

Степаненко Анастасія Андріївна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Столярчук Аліна Юріївна, магістрант кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Струк Ірина Василівна, старший викладач кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Тарасенко Василиса Євгенівна, директор ООО «The Language Lab – языковые разговорные курсы», г. Красноярск, Российская Федерация

Тарасенко Тат'яна Васильєвна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри общественных связей Сибирского государственного аэрокосмического университета им. акад. М.Ф. Решетнева, г. Красноярск, Российская Федерация

Triberio Tania, PhD student of Russian-Slavic Languages Department, University of Verona, Italy

Троссель Марина Владимировна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри делового иностранного языка Института экономики, управления и природопользования ФГАОУ ВПО «Сибирский федеральный университет», г. Красноярск, Российская Федерация

Туровец Вадим Сергеевич, студент кафедри професійної іноязычної підготовки факультета слов'янських і германських мов Барановичского государственного университета, г. Барановичи, Республика Беларусь

Фарамазян Зарина Ашотовна, магістрант Кубанского государственного университета, г. Краснодар, Российская Федерация

Фесенко Ірина Леонідівна, студентка кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Филиппова Елена Вадимовна, кандидат філологічних наук, преподаватель кафедри иностранных языков Самарского государственного технического университета, г. Самара, Российская Федерация

Фокін Сергій Борисович, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і практики перекладу з романських мов імені Миколи Зерова Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Хучуа Софіко Амиранівна, студентка кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Шахновська Ірина Ігорівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

Шевчук Ольга Дмитрівна, викладач кафедри германо-романської філології Східноукраїнського національного університету імені В. Даля, м. Северодонецьк, Україна

Шлепнев Дмитрий Николаевич, доцент кафедры теории и практики французского языка и перевода Нижегородского государственного лингвистического университета им. Н.А.Добролюбова, г. Нижний Новгород, Российская Федерация

Шурма Світлана Григорівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри перекладу Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна

Юзефович Наталья Григорьевна, доктор филологических наук, доцент, профессор кафедры английской филологии Тихоокеанского государственного университета, г. Хабаровск, Российская Федерация

Janova Gulnara, PhD in Philology, Associate Professor, Department of English Philology, Faculty of Education, Humanities and Social Sciences, Samtskhe-Javakheti State University, Republic of Georgia

ЗМІСТ

Sergei Antonov. Dealing with Linguistic Variance in Terms of Translation ..	3
Сергей Антонов. Обучение студентов-переводчиков критическому чтению	6
Мариям Арпентьева. Глубинное обучение в подготовке переводчиков	9
Inesa Baybakova, Oleksandra Hasko. Modern Accents of Post-Graduate Course Curriculum from the Point of View of ESP Discourse Translation	17
Ірина Баклан. Засоби відтворення імпліцитності в перекладі текстів німецькомовного офіційно-ділового дискурсу	22
Showqi Bahumaid. English-Arabic Translator Training at the Undergraduate Level: Some Key Challenges	27
Наталія Білоус. Компетентнісний підхід до формування комунікативної особистості перекладача авіаційної галузі	31
Мар'яна Бондар. Особливості синтагматичних зв'язків турецького національно-культурного компонента в українських художніх перекладах	36
Александр Бушев. Стереотипии в дискурсе международника	41
Юлия Валькова. Сохранение остранения в переводе художественной литературы	45
Ольга Васильченко. Интердискурсивность литературного произведения как проблема перевода	51
Алексей Вдовичев. Переводческие трансформации как фактор обеспечения качества текста перевода	57
Алексей Вдовичев, Елена Карапетова. Самостоятельная работа в учебной подготовке современных переводчиков	61
Aleksei Vdovichev, Natalia Olovnikova. Translator's Information Mining and Technological Competences in the Modern Translation Service Market	66
Ольга Войку, Ольга Шевчук. Особливості підготовки соціальних перекладачів, які працюють у медичній сфері, в Іспанії на сучасному етапі	70
Татьяна Володина. Коммуникативный аспект перевода научного текста по лингвистике	74

Федір Волошин. Конотативний потенціал фразеологічних одиниць та його відтворення в художньому перекладі (на матеріалі роману А.Переса-Реверте «Шкіра для барабана»).....	78
Ірина Воробйова. Способи передачі власних імен у перекладах серії романів про Міську Варту Террі Пратчетта	83
Людмила Галій. Переклад багатокomпонентних займенникових конструкцій (на матеріалі роману “A Study in Scarlet” Артура Конан Дойля).....	88
Любов Гастинщикова, Андріана Раті. Когнітема МЕРТВЕ ТІЛО у жанрі літератури жахів: перекладацький аналіз	92
Наталья Гейко. Перевод атрибутивных словосочетаний общественно-политической тематики (на материале русского и английского языков)97	
Яна Горбань, Тетяна Крилова. Відтворення синтаксичних експресивних засобів в українських перекладах публіцистичних текстів ..	100
Артур Гудманян. Проблеми перекладу текстів фахової мови транспорту.....	104
Artur Gudmanian, Sergiy Sydorenko. Teaching Diachronic Translation at the History of English Classes	108
Эра Гукасова. Семантико-прагматический аспект перевода безэквивалентной лексики.....	115
Світлана Даниліна. Таємниці історії Донни Тартт і прозорість їхнього відтворення у перекладі	119
Катерина Дейнека, Олена Ковтун. Письмовий переклад у контексті підготовки студентів-майбутніх перекладачів.....	126
Віра Дейнека, Тетяна Семигінівська. Відтворення структурно-функціонального контенту фахового тексту (на матеріалі компедіуму НАТО з виховання доброчесності та боротьби з корупцією)	130
Ніна Дюканова. Стилiстичні особливості документів для Єврокомісії	134
Галина Єнчева, Ольга Пилип. Емоційно забарвлена лексика в оригіналі та перекладі (на матеріалі твору У.М. Теккерея).....	138
Людмила Зенина. Обучение аспирантов специфике перевода современных текстов по экономике с использованием информационных технологий	143

Наталья Иваницка, Виолетта Вуколова. Лінгвопрагматичні виміри сучасної транслятології.....	146
Наталья Каменева. Перевод в сфере профессиональной коммуникации: преодоление интерференции	149
Наталья Камовникова. Поэтический перевод в условиях политической системы: болгарская поэзия в СССР.....	154
Марина Капитонова. Понятия симметрии/асимметрии и лингвистической понятности/интерференции как категории оценки письменного и устного перевода	159
Каринэ Кардаш. Стратегии перевода семантической ситуации «поздравление» в китайском художественном тексте	164
Zaal Kikvidze. How to Gloss and Translate Georgian Echo-Paired Words	168
Наталья Климович. Кто манипулирует переводом?.....	172
Олена Ковтун, Ірина Фесенко. Особливості перекладу назв кінофільмів.....	175
Олена Ковтун, Софіко Хучуа. Англійська транспортна термінологія та її відтворення українською мовою (на матеріалі текстів НТЛ).....	179
Оксана Кондратьева, Ирина Шахновська. Засоби забезпечення когезії в англо-українських перекладах наукових текстів	183
Ирина Копытич, Ирина Любанец, Вадим Туровец. Main Difficulties of the Translation of Terms Determined by the Linguistic and Cultural Differences of Languages	188
Людмила Корухова. Переводческие принципы Д.П. Ознобишина в контексте московской переводческой парадигмы.....	193
Ірина Кузнецова. Особливості перекладу англійської термінології ландшафтного дизайну.....	197
Зоя Кучер. Проблема відтворення авторської концепції художнього твору в процесі перекладу	204
Альбина Ладыненко. Микро-, мезо- и макроконтекст: поиски интерпретаций читателя	209
Marine Levidze. Rendering of Terms of Endearment from Georgian into English – Sociocultural Perspective.....	212

András Lukács. Использование теории skopos при переводе путеводителей.....	216
Алла Ляшина. Роль репрезентативних суфіксів у процесі перекладу наукової літератури	220
Анастасія Маркелова. Етносимвол у поетичному мовленні шістдесятників крізь призму завдань перекладу	224
Андрій Медведів, Олена Ковтун. Архітектурна лексика в романі «Собор Паризької богоматері» Віктора Гюґо та її переклад українською мовою	228
Вікторія Михайліченко. Структурно-семантичні особливості англійських авіаційних термінів та їх переклад (на матеріалі англomовних статей авіаційної галузі).....	234
Тетяна Моїсенко (Іваніна). До проблеми перекладу українських ергонімів англійською мовою.....	240
Оксана Нечипорук, Тетяна Семигінівська. Лексико-граматичні трансформації в перекладі офіційних документів НАТО	245
Евгения Нильсен, Мария Малиновская. Передача топонимов при переводі произведений жанра фэнтэзи на примере романов Урсулы Ле Гуин.....	250
Надежда Новосельцева. Семантико-прагматические аспекты перевода общественно-политических реалий с английского языка на русский	255
Марина Орлова. Досвід Перекладацької Майстерні: між літературою, театром і перекладом.....	259
Людмила Павлова. Проблемы перевода: стилистические аспекты ...	265
Валерія Пархоменко. Наукова стаття як мультидисциплінарна одиниця наукового дискурсу	270
Анна Пашковска-Вильк. Текст в кадрі – переводческие стратегии ..	273
Марина Пашченко. Разноуровневые лакуны русского и французского языков (на примере наименований христианских конфессий).....	278
Ольга Первак, Тетяна Крилова. Відтворення у перекладі комунікативної специфіки еліптичних структур	283
Марина Пилипчук. Стратегії очуження та одомашнення в перекладі українських реалій.....	287

Юлія Плетенецька, Анастасія Волова. Граматичні трансформації у перекладі міжнародних правових конвенцій	291
Юлія Плетенецька, Сергій Коваленко. Відтворення англomовного медичного дискурсу на прикладі інструкцій до медичних препаратів	296
Юлія Плетенецька, Олександра Пантюшенко. Відтворення антропонімів в системі безеквівалентної лексики роману Дж. Селінджера «Над прірвою в житті»	301
Вячеслав Плютов. Восклицательный знак в русско-английских переводах: невозможность механического переноса	305
Анна Подставска. Категоризация жанров гражданского права как источник информации для переводчиков.....	309
Вікторія Поліщук, Алла Головня. Відтворення лінгвістичних засобів створення синестезії у кінофільмі «Шоколад»	314
Станіслав Попов. Вопросы подготовки технических переводчиков	317
Наталія Попович. Давньогрецька патристична література та її різномовні переклади	321
Світлана Приймак, Світлана Лисюк. Концептуальна еквівалентність передачі вигуку в практиці перекладу англійської та української концептосфери	325
Вероніка Разумовская. «Анна Каренина»: множественность перевода и художественного образа	330
Марина Рудіна. Сучасні аспекти формування іншомовної комунікативної компетентності та навичок перекладу у студентів-філологів.	335
Алла Сітко, Олена Скавронська. Етномовний компонент українських народних казок як проблема перекладу.....	340
Тетяна Смірнова. Переклад метафори у науково-технічній літературі (на матеріалі текстів транспортної галузі).....	344
Юрій Стежко. Метафора в художніх текстах: особливості перекладу	349
Анастасія Степаненко, Алла Головня. Відтворення категорій експресивності при перекладі (на матеріалі мультиплікаційного фільму «Посіпаки»).....	354

Аліна Столярчук. Відтворення поетонімів у перекладі художньої літератури (на матеріалі твору Клайва Стейплза Льюїса «Хроніки Нарнії» та його перекладів)	358
Ірина Струк. Збереження статусу-кво діалектів у перекладі	362
Ірина Струк, Катерина Отрішко. Граматичні особливості англо-українського перекладу художньої літератури на основі роману Д. Брауна «Код Да Вінчі»	366
Татьяна Тарасенко, Василиса Тарасенко, Enrique F. Quero Gervilla. Языковая картина мира переводчика и художественный текст (на материале испанских переводов романа М.А. Булгакова «Мастер и Маргарита»)	371
Tania Triberio. Translatability of Inventories in Russian-Italian Dictionaries. Examples.	375
Марина Троссель. Профессиональный подъязык в свете проблем перевода.....	380
Зарина Фарамазян, Эра Гукасова. Переводческие трансформации в художественном тексте романа Д. Сэлинджера «Над пропастью во ржи» (на материале русского и новогреческого языков).....	383
Елена Филиппова. Средства и приемы передачи русских обращений-имен собственных на английский язык (на материале произведений художественной литературы XIX века).....	388
Сергій Фокін. Статистичні ознаки імітації стилю перекладача (на матеріалі використання префіксального словотвору в перекладі «Дон Кіхота» М. Лукаша і А. Перепаді).....	391
Дмитрий Шлепнев. Междисциплинарность и (или?) самостоятельность переводоведения	398
Світлана Шурма. Адаптація при відтворенні англомовних мультимедійних рекламних повідомлень українською.....	403
Наталья Юзefович. Обучение переводу как профессиональной деятельности: успехи и упущения	407
Gulnara Janova, Maka Murvanidze. Translation as an ELT Tool in Georgian Classes	411
Tomasz Wiech. Interpreters in Communication Disorders.....	414
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	419

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

Збірник наукових праць

ФАХОВИЙ ТА ХУДОЖНІЙ ПЕРЕКЛАД:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА

В авторській редакції

робимо якісний друк доступним

Підписано до друку 23.03.2016. Формат 60x84 1/16.
Папір офсетний. Друк цифровий. Ум. друк. арк. 26,75
Тираж 100 прим.

Віддруковано в Видавництві ТОВ «Аграр Медіа Груп»
04080, м. Київ, вул. Новокостянтинівська, 4А
Тел.: 044 361 53 06, e-mail: info@agrarmedia.com
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК №3651 від 22.12.2009
www.agrarmedia.com